

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Журналістика

Том 37 (76) № 1 2026

Частина 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Головний редактор:

Досенко Анжеліка Костянтинівна – кандидатка наук із соціальних комунікацій, доцентка, завідувачка кафедри журналістики, Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського (головний редактор).

Члени редакційної колегії:

Бикова Ольга Миколаївна – кандидатка наук із соціальних комунікацій, доцентка, доцентка кафедри міжнародної журналістики факультету журналістики, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка;

Гадомський Олександр Казимирович – доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славістики, Опольський університет, Ополь, Польща;

Маркова Мар'яна Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романської філології та компаративістики, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка;

Свенцицька Еліна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської та романо-германської філології, Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського;

Ткаченко Тетяна Іванівна – доктор філологічних наук, доцент;

Юксель Гаяна Заїрівна – кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри журналістики, Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського
(протокол № 9 від 6 квітня 2026 року)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського». Серія: Філологія. Журналістика» зареєстровано відповідно до Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1136 від 11.04.2024 року. Ідентифікатор медіа – R30-04001.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського (просп. Берестейський, 10, м. Київ, 01135, e-mail: crimea.tnu@gmail.com. Тел.: +38 (044) 529-05-16).

Періодичність – 6 разів на рік.
Мови видання: українська, англійська, польська, німецька, французька, словацька, румунська, італійська.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») зі спеціальностей В11 Філологія (за спеціалізаціями), С7 Журналістика відповідно до Наказу МОН України від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

ISSN 2710-4656 (Print)
ISSN 2710-4664 (Online)

© Таврійський національний університет ім. В.І.Вернадського, 2025

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Архипенко Л. М.

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРИЗАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ
В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВЧОМУ ДИСКУРСІ.....1

Бабич Т. В.

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ ЧИННИКИ ЗМІНИ СЕМАНТИКИ СЛІВ
У ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ.....7

Бессараб О. В., Кобиліна Ю. М.

ПРОФЕСІЙНА МОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СТИЛІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....12

Вайда М. М.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА УНОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ
ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....17

Венжинович Н. Ф., Зимомря І. М.

ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ
КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ Й ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЇ.....23

Грицевич Ю. В.

НАЗВИ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ РИС У ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТАХ
ІЗ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ.....28

Єщенко Т. А.

ТЕРМІНИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ
ЯК СКЛАДНИКИ БІОМЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ.....35

Зинякова А. А.

НАГОЛОШЕННЯ ДІЄСЛІВ МИНУЛОГО ЧАСУ
(АКЦЕНТНИЙ ТИП С) У ПОЕМІ «ЕНЕЇДА» І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО.....41

Колоїз Ж.В.

ІНФІНІТИВ У ФОКУСІ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ.....46

Кульбабська О. В.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ БЕЗПРИЙМЕННИКОВОГО
СУБСТАНТИВНОГО КЕРУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....53

Межов О. Г.

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНА КАТЕГОРІЯ ЗУМОВЛЕНOSTІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
НА РІВНІ РЕЧЕННЄВОЇ МОДЕЛІ СУБ'ЄКТ – ПРЕДИКАТ – ОБ'ЄКТ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ.....60

Мойсієнко А. К.

СИНТЕЗ ГАРМОНІЇ І ОПОЗИЦІЙ (ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ
СОНЕТНИХ ТЕКСТІВ ВАСИЛЯ РЯБОГО).....69

Писарська Н. В.

ФРАЗЕОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: СТАН, РОЗВИТОК, ТЕНДЕНЦІЇ.....77

Пренько Я. О.

МОВНІ СТРАТЕГІЇ АГРЕСОРА ТА ЖЕРТВИ.....83

Тимкова В. А. КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ЯК ЧИННИК НОРМАТИВНОСТІ МЕДІАДИСКУРСУ.....	90
Тиховська О. М., Баньої В. Ф. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРЕДМЕТНОГО КОДУ В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕМИЦІ	96
Шабат-Савка С. Т. ЕЛІПТИЧНІ РЕЧЕННЯ ЯК ІДІОЛЕКТНІ МАРКЕРИ МОВОСТИЛЮ ГАННИ САБЛУК.....	105
Шатілова Н. О. МОВНО-ЕСТЕТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	113
Юр'єва Ж. А. ПРЕЦЕДЕНТНІ АНТРОПОНІМИ ТА МІФОНІМИ У ПОЕЗІЇ ДМИТРА КРЕМЕНЯ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «З ДНІВ ШАЛЕНИХ».).....	119
РОМАНСЬКІ ТА ГЕРМАНСЬКІ МОВИ	
Антоненко В. І. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА І НІМЕЦЬКА ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК ВТІЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	125
Bielova M. O. MEANING (METONYMY)-BASED CREATIVITY IN ENGLISH LANGUAGE CHICK LIT.....	130
Біляцька В. В. ТЕЛЕОНОМ LIEBE В НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ МЕДІЄВІСТИЦІ ХХ СТОЛІТТЯ.....	140
Богуславський С. С. КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІ МЕХАНІЗМИ СТРУКТУРУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ЛЮТЕРАНСЬКОЇ ПРОПОВІДІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ МЕДІАТИЗАЦІЇ.....	146
Велика А. М. ЕВОЛЮЦІЯ АНГЛОМОВНОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД.....	153
Виклюк А. О. ФУНКЦІЇ ТЕРМІНІВ ФАХОВОЇ МОВИ НЕЙРОНАУКИ У НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	158
Holovashchenko Yu. S., Bodnarchuk A. R. STYLISTIC POTENTIAL OF SYNTACTIC FRAGMENTATION IN LITERARY TEXT.....	164
Gryshkova R. O. LINGUISTIC COMPARATIVE ANALYSIS OF DONALD TRUMP'S FIRST (2017) AND SECOND (2025) INAUGURATION SPEECHES.....	170
Майстренко Л. В., Драпалюк К. І., Старчик О. О. КОМУНІКАТИВНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	176
Песоцька Д. Л., Кущенко Ж. Л. ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО АРГО В УКРАЇНСЬКОМУ КІНОДИСКУРСІ.....	187
Свідер І. А., Фрасинюк Н. І. ЗООМОРФНІ МЕТАФОРИЧНІ МОДЕЛІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ ANGER.....	192

Станко Д. В. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ FAN FICTION В АНГЛОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	198
Строченко Л. В. СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ АРГУМЕНТАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ ДИСКУРСІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ.....	205
Черненко О. В. КОМУНІКАТИВНА СТРУКТУРА ІНТРАПЕРСОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТИВІВ У СУЧАСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	211
Шкворченко-Осадца Н. М. ЕВОЛЮЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРОГРАМУВАННЯ.....	218
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО	
Дем'янчук Ю. І. ЛІНГВІСТИКА КРИЗОВОЇ МЕДИЦИНИ ЯК НАПРЯМ ЛІНГВОПОЛІТИЧНОЇ СИНЕРГЕТИКИ	223
Mammadjafarova M. I. INTERNATIONAL, ACQUISITION MILITARY TERMS AND THEIR TRANSFORMATION ...	241
Muštafayeva N. K. THE METAPHORICAL CONCEPTUALIZATION OF THE “JOURNEY” SOURCE DOMAIN ACROSS DIFFERENT TARGET DOMAINS	247
Parvana Baghirova FACTORS PLAYING AN IMPORTANT ROLE IN THE FORMATION OF LANGUAGE POLICY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION	252
Савчин Н. Б. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ДІЕСЛІВ РІЗНИХ СПОСОБІВ СЛОВОТВОРЕННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	258
Sardarova I. N. TEMPORAL CHARACTERISTICS OF SIMPLE EXTENDED SENTENCES WITH A STANT CONTENT IN ENGLISH	264
Тараненко А. В., Грищенко О. В., Терещенко Л. В. ЗАПОЗИЧЕНА ЛЕКСИКА У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ: НОРМА, ВАРІАНТНІСТЬ, ДОЦІЛЬНІСТЬ	270
Фрумкіна А. Л. МЕДІАДИСКУРС ЯК ПРОСТІР АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ В УКРАЇНСЬКИХ ТА НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЗМІ (НА ПРИКЛАДІ КОНЦЕПТУ СВОБОДА / FREIHEIT).....	278
Chyrvonyi O. S. FROM HALLUCINATION TO SLOP: A SEMANTIC ANALYSIS OF AI DEVALUATION	285
Shalala A. M. THE ORDERING OF ANTECEDENTS AND CORRELATIONS IN EXISTENTIAL SENTENCES	291

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Антонова М. В., Яблочнікова В. О., Западинська І. Г. СЕНСОРНА ОБРАЗНІСТЬ І КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ «EMBODIED LANGUAGE» У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ГОЛОДНІ ІГРИ» С. КОЛЛІНЗ.....	296
Boiko Ya. V. NAMING STRATEGIES IN MEDIA DISCOURSE: FUNCTIONAL-PRAGMATIC ASPECTS.....	302
Yelahina N. I., N. O. Fedchyshyn COGNITIVE AND PRAGMATIC ASPECTS OF TRANSLATING PATIENT INFORMATION LEAFLETS.....	310
Іваницька Н. Б. КОРПУСНИЙ АНАЛІЗ МОВНОЇ АСИМЕТРІЇ КОНСТРУКЦІЙ ІЗ ДЕСЕМАНТИЗОВАНИМИ ДІЄСЛОВАМИ У GPT-ПЕРЕКЛАДІ МЕДІАТЕКСТІВ.....	317
Karachova D. V., Ahibalova T. M. EMOTIVE IDIOMS AND PHRASEOLOGICAL UNITS: SPECIFICS OF THEIR TRANSLATION AND USE IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION.....	324
Климко К. А., Сус Р. В. ВАРІАТИВІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ ПРИ ПЕРЕДАЧІ ЗНАЧЕНЬ ДЕТЕРМІНАТИВІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....	329
Kozachyshyna O. L., Mishanchuk M. V. PRAGMATIC ADAPTATION OF HETEROGENEOUS TEXTS IN THE UKRAINIAN LOCALIZATION OF THE VIDEO GAME DELTARUNE.....	335
Kokkina L. R. ANALYSE LEXICALE ET DISCURSIVE DE L'ÉPISODE HIVERNAL DE 2026 DANS LA PRATIQUE DE LA TRADUCTION FRANCO-UKRAINIENNE.....	342
Косович О. В. ПАРАТЕКСТ І ПАРАПЕРЕКЛАД У СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ: ВІД «ПОРОГІВ» Ж. ЖЕНЕТТА ДО МЕТАДИСКУРСИВНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА.....	348
Криницька О. І., Гульцьо О.-А. О., Ільків А. В. ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ: ТИПОВІ ПОМИЛКИ ТА СТРАТЕГІЇ ЇХ УНИКНЕННЯ.....	356
Марінашвілі М. Д. ПОРІВНЯЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ ТА ЇХНЄ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ.....	364
Мовчан Б. В., Кінзерська В. Б. ТРУДНОЩІ ВІДТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СИНХРОННОМУ ПЕРЕКЛАДІ КОНФЕРЕНЦІЙ.....	371
Нідзельська Ю. М. ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУТНОСТІ СИНТАКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА.....	378
Skyba O. M., Leshchenko A. V., Bunechko A. M. REFRAMING MILITARY TRANSLATION THROUGH AI: A TRANSLATION STUDIES PERSPECTIVE ON SIMULATION, CONTEXT, AND TECHNOLOGY.....	386

Сливка Л. З., Будай О. В. ПЕРЕКЛАД ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ТА КОМУНІКАТИВНІ ВИКЛИКИ.....	394
Sodel O. S. CONCEPTUAL METAPHORISATION IN FINANCIAL DISCOURSE: A TRANSLATIONAL PERSPECTIVE.....	400
Tchystiak D. O. ANTHOLOGIES CONTEMPORAINES DE LA POÉSIE UKRAINIENNE EN FRANÇAIS: PROBLÈMES ET PERSPECTIVES DE L'ANALYSE SYNCHRONIQUE.....	406
Shtohryn M. V. FEATURES OF TRANSLATING STANDARDISED TEXTS.....	412
Яценко Г. В., Чернищук Ю. І. ТИПОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У МІЖМОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ	419
ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО	
Mammadova A. R. ON THE ISSUE OF SEMANTICS AND BASIC LAWS OF FUNCTIONING OF ENGLISH AND AZERBAIJANI PROVERBS ON HOSPITALITY (COMPARATIVE ANALYSIS OF PAROEMIAS).....	424
Фенюк Л. Д. ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНА ЛЕКСИКА МОЛОДІЖНОЇ СУБМОВИ	431
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	437

CONTENTS

UKRAINIAN LANGUAGE

Arkhyenko L. M.

CONCEPTUAL METAPHORIZATION OF DIGITAL ECONOMY TERMINOLOGY
IN UKRAINIAN LEGISLATIVE DISCOURSE.....1

Babych T. V.

EPISTEMOLOGICAL AND AESTHETIC FACTORS OF CHANGING THE SEMANTICS
OF WORDS IN A POETIC TEXT.....7

Bessarab O. V., Kobilina Yu. M.

PROFESSIONAL LANGUAGE COMPETENCE AS A STYLISTIC CATEGORY
OF MODERN UKRAINIAN LANGUAGE.....12

Vaida M. M.

PROBLEMS OF FORMATION AND STANDARDIZATION OF ENTREPRENEURSHIP
TERMINOLOGY IN MODERN UKRAINIAN LINGUISTICS.....17

Venzhynovych N. F., Zymomrya I. M.

ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS OF RESEARCH IN THE FIELD
OF COGNITIVE LINGUISTICS AND LINGUOCONCEPTOLOGY.....23

Hrytsevykh Yu. V.

PERSON'S NAMES AND CHARACTERISTICS IN THE FOLKLORE TEXTS
FROM WESTERN POLISSIA.....28

Yeshchenko T. A.

TERMS OF PHYSICAL THERAPY AND REHABILITATION AS COMPONENTS
OF BIOMEDICAL DISCOURSE.....35

Zyniakova A. A.

STRESS OF PAST TENSE VERBS (ACCENT TYPE S)
IN I. KOTLIAREVSKY'S POEM "ENEIDA".....41

Koloiz Zh. V.

THE INFINITIVE IN THE FOCUS OF LINGUISTIC THEORY:
THE UKRAINIAN CONTEXT.....46

Kulbabska O. V.

LEXICO-SEMANTIC TYPOLOGY OF PREPOSITIONLESS
SUBSTANTIVE GOVERNMENT IN MODERN UKRAINIAN.....53

Mezhov O. G.

THE FUNCTIONAL-SEMANTIC CATEGORY OF CONDITIONALITY IN THE UKRAINIAN
LANGUAGE AT THE LEVEL OF THE SENTENCE MODEL SUBJECT-PREDICATE-
OBJECT: THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS.....60

Moisiienko A. K.

THE SYNTHESIS OF HARMONY AND OPPOSITION
(ON SELECTED FEATURES OF VASYL RIABYI'S SONNET TEXTS).....69

Pysarska N. V.

PHRASEOLOGY OF THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE:
STATE, DEVELOPMENT, TRENDS.....77

Prenko Ya. O.

THE LINGUISTIC STRATEGIES OF THE AGGRESSOR AND THE VICTIM.....83

Tymkova V. A. SPEECH CULTURE OF FUTURE JOURNALISTS AS A FACTOR OF NORMATIVENESS OF MEDIA DISCOURSE.....	90
Tykhovska O. M., Banyoi V. F. LINGUISTIC AND CULTURAL POTENTIAL OF THE SUBJECT CODE IN UKRAINIAN PHRASEOLOGY.....	96
Shabat-Savka S. T. ELLIPTICAL SENTENCES AS IDIOLECTAL MARKERS OF HANNA SABLUK'S LINGUISTIC STYLE.....	105
Shatilova N.O. LINGUISTIC AND AESTHETIC PARAMETERS OF THE LITERARY TEXT AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH.....	113
Yurieva Zh. A. PRECEDENT ANTHROPONYMS AND MYTHONYMS IN THE POETRY OF DMYTRO KREMIN (BASED ON MATERIAL FROM THE COLLECTION «FROM THE DAYS OF THE MAD»).....	119
ROMANIC AND GERMANIC LANGUAGES	
Antonenko V. I. CONTEMPORARY UKRAINIAN AND GERMAN PHRASEOLOGY AS AN EMBODIMENT OF NATIONAL IDENTITY (BASED ON MEDIA TEXTS ON MILITARY THEMES).....	125
Бєлова М. О. СМІСЛОВА (МЕТОДІМІЧНА) КРЕАТИВНІСТЬ В АНГЛОМОВНІЙ ЧІК-ЛІТ.....	130
Biliatska V. V. THE TELEONYMIC CONCEPT LIEBE IN TWENTIETH-CENTURY GERMAN MEDIEVALIST LITERATURE.....	140
Boguslavskiy S. S. COGNITIVE-DISCURSIVE MECHANISMS OF STRUCTURING GERMAN-LANGUAGE LUTHERAN PREACHING UNDER CONDITIONS OF DIGITAL MEDIATIZATION.....	146
Velyka A. M. EVOLUTION OF ENGLISH YOUTH SLANG: A SOCIOLINGUISTIC APPROACH.....	153
Vykliuk A. O. THE FUNCTIONS OF LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES IN NEUROSCIENCE IN POPULAR SCIENTIFIC LITERATURE.....	158
Holovashchenko Yu. S., Bodnarchuk A. R. STYLISTIC POTENTIAL OF SYNTACTIC FRAGMENTATION IN LITERARY TEXT.....	164
Gryshkova R. O. LINGUISTIC COMPARATIVE ANALYSIS OF DONALD TRUMP'S FIRST (2017) AND SECOND (2025) INAUGURATION SPEECHES.....	170
Maistrenko L. V., Drapaliuk K. I., Starchyk O. O. COMMUNICATIVE DIMENSIONS OF CONTEMPORARY ENGLISH.....	176
Pesotska D. L., Kushchenko Zh. L. LINGUISTIC AND TRANSLATION ASPECTS OF REPRODUCING FRENCH ARGOT IN UKRAINIAN CINEMA DISCOURSE.....	187

Svider I. A., Frasynyuk N. I. ZOOMORPHIC METAPHORICAL MODELS OF VERBALIZATION OF THE EMOTIONAL CONCEPT OF ANGER.....	192
Stanko D. V. REPRESENTATION OF THE CONCEPT FAN FICTION IN ENGLISH PUBLICISTIC DISCOURSE.....	198
Strochenko L. V. STRATEGIES AND TACTICS OF ARGUMENTATION IN CONTEMPORARY PROFESSIONAL DISCOURSE: A SOCIOCULTURAL PERSPECTIVE.....	205
Chernenko O. V. COMMUNICATIVE STRUCTURE OF INTRAPERSONAL CONFLICTIVES IN MODERN ENGLISH FICTIONAL DISCOURSE.....	211
Shkvorchenko-Osadtza N. M. EVOLUTION OF ENGLISH LEXICAL BORROWINGS IN IT, PROGRAMMING, AND CYBERSECURITY DISCOURSE.....	218
GENERAL LINGUISTICS	
Demyanchuk Yu. I. CRISIS MEDICINE LINGUISTICS AS A BRANCH OF LINGUOPOLITICAL SYNERGETICS.....	223
Mammadjafarova M. I. INTERNATIONAL, ACQUISITION MILITARY TERMS AND THEIR TRANSFORMATION ...	241
Mustafayeva N. K. THE METAPHORICAL CONCEPTUALIZATION OF THE “JOURNEY” SOURCE DOMAIN ACROSS DIFFERENT TARGET DOMAINS	247
Parvana Baghirova FACTORS PLAYING AN IMPORTANT ROLE IN THE FORMATION OF LANGUAGE POLICY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION	252
Savchyn N. B. SPECIFIC FEATURES OF USING VERBS THROUGH VARIOUS WORD-FORMATION PROCESSES IN LITERARY DISCOURSE.....	258
Sardarova I. N. TEMPORAL CHARACTERISTICS OF SIMPLE EXTENDED SENTENCES WITH ACTANT CONTENT IN ENGLISH	264
Taranenko A. V., Hryshchenko O. V., Tereshchenko L. V. BORROWED VOCABULARY IN PROFESSIONAL DISCOURSE: NORM, VARIABILITY, APPROPRIATENESS.....	270
Frumkina A. L. MEDIA DISCOURSE AS A SPACE FOR THE ACTUALIZATION OF CONCEPTS IN UKRAINIAN AND GERMAN-LANGUAGE MEDIA (CASE STUDY OF THE CONCEPT FREEDOM / FREIHEIT).....	278
Chyrvonyi O. S. FROM HALLUCINATION TO SLOP: A SEMANTIC ANALYSIS OF AI DEVALUATION	285
Shalala A. M. THE ORDERING OF ANTECEDENTS AND CORRELATIONS IN EXISTENTIAL SENTENCES	291

TRANSLATION STUDIES

Antonova M. V., Yablochnikova V. O., Zapadynska I. H.

SENSORY IMAGERY AND COGNITIVE ASPECT «EMBODIED LANGUAGE»
IN THE TRANSLATION OF «THE HUNGER GAMES» S. COLLINS.....296

Boiko Ya. V.

NAMING STRATEGIES IN MEDIA DISCOURSE:
FUNCTIONAL-PRAGMATIC ASPECTS.....302

Yelahina N. I., N. O. Fedchyshyn

COGNITIVE AND PRAGMATIC ASPECTS OF TRANSLATING PATIENT
INFORMATION LEAFLETS.....310

Ivanytska N. B.

CORPUS-BASED ANALYSIS OF LINGUISTIC ASYMMETRY
IN LIGHT VERB CONSTRUCTIONS IN GPT-GENERATED MEDIA TRANSLATION.....317

Karachova D. V., Ahibalova T. M.

EMOTIVE IDIOMS AND PHRASEOLOGICAL UNITS: SPECIFICS
OF THEIR TRANSLATION AND USE IN THE CONTEXT
OF INTERCULTURAL COMMUNICATION.....324

Klymko K. A., Sus R. V.

VARIABILITY OF TRANSLATION SOLUTIONS IN RENDERING
THE MEANINGS OF DETERMINERS IN LITERARY TEXTS.....329

Kozachyshyna O. L., Mishanchuk M. V.

PRAGMATIC ADAPTATION OF HETEROGENEOUS TEXTS
IN THE UKRAINIAN LOCALIZATION OF THE VIDEO GAME DELTARUNE.....335

Kokkina L. R.

LEXICAL AND DISCURSIVE ANALYSIS OF THE WINTER 2026 EPISODE
IN THE PRACTICE OF FRENCH-UKRAINIAN TRANSLATION 342

Kosovych O. V.

PARATEXT AND PARATRANSLATION IN CONTEMPORARY TRANSLATION STUDIES:
FROM GENETTE'S "THRESHOLDS" TO THE METADISCURSIVE AGENCY
OF THE TRANSLATOR.....348

Krynytska O. I., Hultso O.-A. O., Ilkiv A. V.

USING COMPUTER-ASSISTED TRANSLATION TOOLS:
TYPICAL ERRORS AND STRATEGIES FOR AVOIDING THEM.....356

Marinashvili M. D.

COMPARATIVE CONSTRUCTIONS IN FRENCH LITERARY TEXT
AND THEIR RENDERING IN TRANSLATION.....364

Movchan B. V., Kinzerska V. B.

CHALLENGES IN RENDERING MILITARY TERMINOLOGY
IN SIMULTANEOUS CONFERENCE INTERPRETING.....371

Nidzelska Yu. M.

GENERAL CHARACTERISTICS OF SYNTACTIC TRANSFORMATIONS
IN THE FRAMEWORK OF MODERN TRANSLATION STUDIES.....378

Skyba O. M., Leshchenko A. V., Bunechko A. M.

REFRAMING MILITARY TRANSLATION THROUGH AI: A TRANSLATION STUDIES
PERSPECTIVE ON SIMULATION, CONTEXT, AND TECHNOLOGY.....386

Slyvka L. Z., Budai O. V. TRANSLATION OF MILITARY TERMINOLOGY: LINGUISTIC ASPECTS AND COMMUNICATIVE ISSUES.....	394
Sodel O. S. CONCEPTUAL METAPHORISATION IN FINANCIAL DISCOURSE: A TRANSLATIONAL PERSPECTIVE.....	400
Chystiak D. O. CONTEMPORARY ANTHOLOGIES OF UKRAINIAN POETRY IN FRENCH IN SYNCHRONY: PROBLEMS AND PERSPECTIVES.....	406
Shtohryn M. V. FEATURES OF TRANSLATING STANDARDISED TEXTS.....	412
Yatsenko H. V., Chernyshchuk Yu. I. TITLE IN ENGLISH: TYPOLOGY OF TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN INTERLINGUAL COMMUNICATION.....	419
COMPARATIVE-HISTORICAL AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS	
Mammadova A. R. ON THE ISSUE OF SEMANTICS AND BASIC LAWS OF FUNCTIONING OF ENGLISH AND AZERBAIJANI PROVERBS ON HOSPITALITY (COMPARATIVE ANALYSIS OF PAROEMIAS).....	424
Feniuk L. D. INTERNATIONAL VOCABULARY OF YOUTH SUBLANGUAGE	431
INFORMATION ABOUT AUTHORS.....	437

УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 81'42:81'373.612:004:34

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/01>**Архипенко Л. М.**<https://orcid.org/0000-0002-9846-9493>

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРИЗАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВЧОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено дослідженню концептуальної метафоризації термінології цифрової економіки в українському законодавчому дискурсі з позицій когнітивної лінгвістики й соціокогнітивного термінознавства. Актуальність роботи зумовлена інтенсивним розвитком цифрових технологій, який спричиняє появу нових форм суспільних відносин і потребу в їх нормативному осмисленні та мовному закріпленні. У цьому контексті юридичну термінологію розглянуто не лише як засіб точної номінації, а й як інструмент концептуалізації абстрактних і динамічних явищ цифрової реальності. Теоретичним підґрунтям дослідження слугує теорія концептуальної метафори Г. Лакоффа й М. Джонсона, згідно з якою метафора постає базовим когнітивним механізмом структурування знання та формування правових уявлень, а також праці З. Кьовечеса та А. Мюзольфа, які розглядають метафору як механізм формування когнітивних моделей інституційного мислення. На матеріалі Законів України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» й «Про цифровий контент та цифрові послуги» виявлено домінуючі концептуальні метафори цифрової економіки. Обґрунтовано положення про те, що концептуальні метафори відіграють системоутворювальну роль у законодавчому дискурсі, визначаючи способи усвідомлення, інтерпретації та нормативного регулювання явищ цифрової економіки. Показано, що метафоричні моделі сприяють когнітивній доступності правових понять, забезпечують інтеграцію нових технологічних реалій у наявну правову систему й одночасно впливають на формування нормативної логіки правового регулювання. Увагу зосереджено на подвійній природі концептуальної метафоризації: з одного боку, вона виконує пізнавальну та комунікативну функції, з іншого – може створювати ризики для точності юридичних дефініцій і правозастосовної практики. Зроблено висновок про те, що аналіз концептуальних метафор в українському законодавстві цифрової економіки поглиблює розуміння когнітивних механізмів формування правових норм та забезпечення балансу між наочністю, гнучкістю і точністю юридичної мови.

Ключові слова: концептуальна метафора, цифрова економіка, законодавчий дискурс, юридична термінологія, когнітивна лінгвістика, соціокогнітивне термінознавство.

Постановка проблеми. Сучасний світ вирізняється надзвичайно швидким розвитком науки і технологій, посиленою глобалізацією, що сприяє інтеграції різних галузей знань і значною мірою впливає на мовну сферу, зокрема на спеціалізовані мовні сегменти. У цьому контексті термінологія як система найменувань понять у межах конкретної наукової або професійної дисципліни стає важливим інструментом пізнання, комунікації та передавання знань. З особливою інтенсив-

ністю процес формування термінів відбувається в нових міждисциплінарних сферах, що супроводжується появою інноваційних технологій і розмиванням меж між фаховим та загальнозжовженим дискурсами. Активно оновлюваний потік нових термінів потребує аналізу й систематизації для забезпечення відповідності мови швидкоплинним реаліям науково-технічного прогресу, оскільки, на думку П. Селігея, «<...> поява нового терміна повинна сигналізувати про виникнення

нового поняття в науці, яке ще не має власної назви» [11, с. 60].

В українському термінознавстві традиційно виділяють наступні шляхи формування термінів, значущі для розвитку галузевих терміносистем: термінологізація загальноновживаної лексики, ретермінологізація спеціалізованої лексики суміжних наук, морфологічний та семантичний. Як різновид семантичного способу термінотворення на особливу увагу заслуговує метафоризація, словотвірний потенціал якої обґрунтовував ще в XIX ст. О. Потебня, а в XX ст. Л. Булаховський розвинув ідеї попередника, зазначаючи, що розширення словникового складу через активізацію переносного вживання лексичних одиниць – це універсальна властивість літературних мов, а перенесення вже наявних слів на нові поняття, сформовані в процесі їх творчого осмислення, належить до найпродуктивніших способів номінації [8]. Сучасні ж підходи розглядають метафоризацію як когнітивний спосіб творення термінів, що відображає механізми мислення та пізнавальні процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості метафоризації в межах когнітивної лінгвістики висвітлювали у своїх працях А. Загнітко [4], Т. Космеда [7], Л. Власенко & О. Кримець [3], О. Южакова [13], О. Янковець [14], Н. Овчаренко [10], Н. Лепухова & О. Остапенко [9] та інші дослідники. Попри зростання наукового інтересу до проблеми, вплив концептуальних метафор на формування юридичної термінології в українській правовій системі, зокрема у сфері законодавства цифрової економіки, залишається недостатньо дослідженим, що зумовлює потребу в комплексному аналізі когнітивних механізмів, які лежать в основі терміносистеми цифрової економіки в законодавчому дискурсі.

Постановка завдання. Актуальність зазначеного напрямку дослідження визначає стрімкий розвиток технологій, що породжує нові форми суспільних відносин і, як наслідок, потребу в створенні відповідних термінологічних одиниць, нормативне закріплення яких необхідне для забезпечення ефективного функціонування правової системи. У цьому контексті юридична мова виступає як когнітивно-правовий інструмент, здатний поєднувати точність з гнучкістю, що дозволяє законодавству оперативно адаптуватися до трансформацій соціально-технічної реальності та забезпечувати правову визначеність у нових сферах суспільних відносин. Тож, **мета статті** – здійснити когнітивно-лінгвістичний аналіз концептуальних

метафор, покладених в основу формування термінології цифрової економіки як нової парадигми розвитку економічних відносин в сучасному українському законодавчому дискурсі, з'ясувати їхню роль у процесах концептуалізації, нормативного закріплення й інтерпретації новітніх цифрових явищ у правовій системі України.

Виклад основного матеріалу. Термінознавство початку XXI століття розвивається на основі тривалих і послідовних наукових напрацювань, сформованих переважно в межах традиційних уявлень про термін і терміносистему з розумінням «<...> необхідності пошуку мовознавчих підходів до відносно нової термінології, що перебуває в стані формування й становлення» [2, с. 11], передусім когнітивно-комунікативного та соціокогнітивного, які істотно розширюють можливості аналізу спеціальної лексики, зміщуючи акцент на пізнавальну й комунікативну природу терміна. У межах такого методологічного переосмислення особливе значення має концепція Р. Теммерман, яка послідовно розрізняє традиційне та соціокогнітивне термінознавство. Відповідно до положень соціокогнітивного підходу, дослідниця розглядає термін не лише як формально-лінгвістичну одиницю, а насамперед як одиницю розуміння спеціального знання. Терміни постають як активні когнітивні інструменти, що забезпечують процес осмислення та концептуалізації дійсності, поєднуючи нові знання з уже наявними структурами пізнання [18, с. 53–54]. Новітні термінології постають як відкриті й динамічні системи, спроможні до розвитку завдяки образному переосмисленню значень, що ґрунтується як на науковій, так і на повсякденній картинах світу.

Як відомо, метафора – це результат когнітивного процесу на підставі взаємодії когнітивної структури джерела й мети. Концептуальна метафора, за визначенням А. Загнітка, – «спосіб думати про одну сферу крізь призму іншої, переносячи зі сфери джерела до сфери мішені ті когнітивні структури (фрейми, образні схеми тощо), у термінах яких структуровано досвід, що належить до сфери джерела. Метафоричні відношення між значеннями полісемічних слів і метафоричні вислови – це відбиття концептуальних метафор у мові» [4, с. 415].

Концептуальна метафора виступає потужним когнітивним інструментом, що дозволяє усвідомлювати абстрактні або нові поняття через більш конкретні та знайомі сфери досвіду. У контексті термінології цифрової економіки метафори відіграють особливо важливу роль у формуванні тер-

мінів та їх сприйнятті, зокрема для неспеціалістів. Вони виконують кілька ключових функцій: спрощують складні концепції, роблять їх більш наочними та інтуїтивно зрозумілими, а також можуть надавати емоційних відтінків. Водночас використання метафор несе й певні ризики – певне спотворення наукової сутності явищ, формування міфів та розмивання чітких визначень.

Досліджуючи дискурсивні особливості використання термінології генеративного штучного інтелекту, О. Тур, В. Шабуніна та В. Саранча наголошують на «<...> необхідності аналізувати терміносистеми в живому функціонуванні, з урахуванням когнітивних механізмів їхнього формування та дискурсивних особливостей уживання, які є визначальною рисою актуального термінознавства» [12, с. 141], оскільки «<...> для розуміння юридичних текстів необхідні як знання про правовий контекст (де термінологія набуває певного значення) та правову систему (в межах якої функціонуватиме цільовий текст), так і лінгвістичні та культурні знання про мову джерела юридичного терміна, що покладає на фахівця додаткові завдання лінгвального характеру» [1, с. 632].

У розрізі сучасних термінознавчих підходів особливої наукової ваги набуває аналіз мови текстів нормативно-правових актів, де терміни функціонують не лише як засоби номінації, а й як інструменти концептуалізації спеціального знання. Саме тому об'єктом дослідження обрано сучасне українське законодавство у сфері цифрової економіки, яке поєднує усталені риси формально-юридичного стилю з активним упровадженням новітньої термінології, покликаної відобразити динамічні процеси цифрової трансформації суспільства.

Терміни, зафіксовані в законодавчому дискурсі, відповідно до постулату соціокогнітивного термінознавства функціонують у межах певних когнітивних моделей. У процесі законотворчості ці моделі нерідко набувають метафоричного характеру, оскільки складні та абстрактні цифрові явища потребують концептуального 'перекладу' мовою права. Тому, попри прагнення до точності й однозначності, мова нормативно-правових актів не завжди концептуально нейтральна й може ґрунтуватися на стійких метафоричних схемах, що визначають способи юридичного осмислення цифрової реальності.

Юридична лінгвістика метафоричні структури розглядає як чинники формування правових понять і категорій, що впливають на інтерпретацію норм і практику правозастосування.

Теоретичну основу такого підходу становить теорія концептуальної метафори Г. Лакоффа й М. Джонсона, згідно з якою метафора – це базовий когнітивний механізм, що структурує мислення, формує поняття, представлення досвіду в мовному оформленні [16]. Метафори виникають через перенесення знань із конкретного, тілесно пережитого домену на абстрактний і формують регулярні концептуальні моделі: *ЧАС – ЦЕ РУХ*, *СУПЕРЕЧКА – ЦЕ ВІЙНА*. Ці приклади, наведені авторами праці *Metaphors We Live By* [16], унаочнюють твердження про те, що метафора не лише стилістичний засіб мовлення, а насамперед базовий механізм мислення. У таких випадках метафоризація полягає не в одиничному переносенні значення, а у формуванні цілісних концептуальних систем, що структурують сприйняття, оцінку та поведінку мовців. Метафора *суперечка – це війна* активує когнітивну схему воєнних дій, включаючи уявлення про атаку, захист, контратаку, перемогу та поразку, які визначають спосіб участі суб'єктів у комунікативній взаємодії. Так само метафора *час – це гроші* концептуалізує час як цінний і обмежений ресурс, що підлягає обміну, інвестуванню або втраті. Ці ілюстрації показові й для розуміння сучасних метафор цифрової економіки, у яких абстрактні та технологічно опосередковані явища усвідомлюються через знайомі сфери матеріального та соціального досвіду. Подібно до концептуалізації *часу* як економічної цінності *цифрові дані* в сучасному законодавчому дискурсі представлені як *товар*, *ресурс* чи *інфраструктура*, що уможливорює їх нормативне регулювання аналогічно з матеріальними об'єктами. Тож, концептуальні метафори цифрової економіки виконують ту ж саму когнітивну функцію, що й класичні приклади Лакоффа й Джонсона: формують рамки мислення, у межах яких нові технологічні реалії стають зрозумілими, оцінюваними та юридично регульованими. У цьому сенсі аналіз метафор у законодавстві цифрової економіки продовжує когнітивну традицію, започатковану Лакоффом і Джонсоном, демонструючи, що метафора не лише відображає реальність, а й активно конструює її в межах правового дискурсу, а дослідження З. Кевечеша та А. Мюзольфа показують, що інституційні дискурси, зокрема правовий, активно використовують концептуальні метафори для легітимації нових соціальних практик [15, 17].

Сучасне українське законодавство цифрової економіки постає як дискурс, у який внаслідок новизни й абстрактності регульованих явищ проникають функціо навантажені метафори: вони

спрощують сприйняття складних технологічних та економічних концепцій, роблячи їх більш наочними, інтуїтивно зрозумілими та когнітивно доступними; формують концептуальну структуру законодавчого дискурсу, визначаючи способи інтерпретації та сприйняття новітніх технологічних реалій у правовому полі. Відтак, концептуальна метафоризація термінології цифрової економіки в українському законодавстві виступає не лише як когнітивний інструмент, а й як механізм, що впливає на формування юридичних уявлень, регламентуючи одночасно і пізнавальний, і нормативний аспект взаємодії законодавця, суб'єктів права та громадськості. Так, наприклад, у Законі України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» в редакції від 01.01.2025 [4] чітко простежуємо зреалізовану концептуальну метафору *ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ПРОСТІР / ТЕРИТОРІЯ*, яка структурує сприйняття та організацію цифрового середовища. Мовними репрезентантами цієї метафори стали терміни ‘резидент Дія Сіті,’ ‘реєстр Дія Сіті’ та ‘правовий режим Дія Сіті’ [5, розд I, ст. 1]. Відповідно до теорії концептуальної метафори, простір – це базовий тілесно переживаний домен, традиційно використовуваний для осмислення складних і абстрактних соціальних систем з наданням їм зрозумілої когнітивної структури. У межах цієї метафоричної моделі лексема *резидент* активує фрейм проживання та перебування, переносячи його на юридичних осіб і тим самим репрезентуючи правовий статус як фізичну присутність у спеціально визначеному цифровому просторі. *Реєстр* виступає ‘локусом’ фіксації цього статусу, а *правовий режим* визначає набір правил ‘життя’ в межах такого простору.

Таким чином, метафора не лише структурує поняття, а й відображає нормативну організацію цифрової економіки як упорядкованої системи з власними інституціями та правилами.

Концептуальні метафори не просто описують реальність, а й активно конструюють її: формують способи мислення та уявлення суб'єктів щодо цифрової економіки, дозволяючи сприймати її як окрему, упорядковану територію з власними ‘мешканцями’ та правилами взаємодії. У цьому сенсі метафора *ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ПРОСТІР* виконує не лише когнітивну, а й нормативно-дискурсивну функцію, закладаючи основу для правового регулювання цифрового середовища та визначаючи логіку юридичної інтерпретації відповідних норм.

Терміни ‘*гіг-контракт*’ і ‘*гіг-спеціаліст*’, кодифіковані в аналізованому Законі України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки

в Україні», реалізують концептуальну метафору *ПРАЦЯ – ПОДІЯ / ВИСТУП*, широко використовувану в сучасному законодавчому та професійному дискурсі цифрової економіки. З позицій когнітивної лінгвістики це приклад метафоричного профілювання, коли з усього спектра ознак трудової діяльності виокремлено епізодичність і обмеження в часі. Як зазначає З. Кевечеш, подієві метафори часто застосовують для осмислення нестабільних або гнучких соціальних практик, зокрема нових форм зайнятості [15]. У законодавчому дискурсі ця метафора фіксує та легітимізує нову модель працевлаштування, включаючи її до офіційної термінології та формуючи когнітивний образ ‘епізодичної праці’, що допомагає суб'єктам розуміти ‘*гіг-економіку*’ як серію конкретних, обмежених у часі подій.

У Законі України «Про цифровий контент та цифрові послуги», чинному від 02.03.2024 [6], концептуальна метафора *ДАНІ – ЦЕ ТОВАР* виступає базовим когнітивним механізмом, що структурує термінологію та визначає логіку правового регулювання цифрових об'єктів. Уже на рівні дефініцій цифрові явища представлено категоріями, традиційно притаманними сфері матеріального обігу, зокрема в термінах ‘*цифровий контент*’ – дані, які створюються і надаються в цифровій формі. До цифрового контенту належать, зокрема, комп'ютерні програми, застосунки, відеофайли, аудіофайли, музичні файли, цифрові ігри та електронні книги; ‘*цифрова послуга*’ – послуга, що надає можливість споживачу створювати, обробляти, зберігати та поширювати дані у цифровій формі або отримувати доступ до таких даних, а також здійснювати будь-які інші дії з даними у цифровій формі, що були створені чи завантажені споживачем або іншими користувачами такої послуги. До цифрових послуг належать, зокрема такі, що дають змогу створювати, обробляти, отримувати доступ або зберігати дані в цифровій формі, включаючи хостинг файлів, обробку текстів або гри, які пропонуються в середовищі хмарних обчислень і соціальних мережах; ‘*товар з цифровими елементами*’ – рухома річ, що містить у собі або пов'язана з використанням цифрового контенту та/або цифрової послуги таким чином, що відсутність цифрового контенту та/або цифрової послуги унеможливило виконання таким товаром його функцій [6, розд. I, ст. 2]. Таке термінологічне оформлення концептуалізує цифрові дані як об'єкти, що можуть бути предметом надання, отримання, оцінювання якості та відповідальності сторін, і послідовно розгортається в положеннях Закону, присвячених правам і обов'язкам сторін та вимогам до відповідності цифрового кон-

тенту (зокрема у статтях, що регламентують його належну якість, придатність та відповідальність постачальника).

У межах цієї ж метафоричної моделі терін ‘довговічний носій’ [6, розд. I, ст. 2] активує образ фізичної ємності для зберігання інформації та реалізує базову концептуальну метафору *ІНФОРМАЦІЯ – ЦЕ ОБ’ЄКТ, ЯКИЙ МОЖНА ЗБЕРІГАТИ*. Застосування цієї метафори створює когнітивні передумови для перенесення в цифровий формат класичних правових параметрів, характерних для матеріальних товарів, зокрема стабільності, збереженості та доступності в часі. У такий спосіб абстрактна цифрова інформація інтегрується в традиційну правову модель цивільного обігу. Водночас метафора *ДАНИ – ЦЕ ТОВАР* не єдино можлива модель концептуалізації цифрових явищ. Науковий та публічний дискурси цифрової економіки фіксують функціонування альтернативних метафоричних моделей, зокрема *ДАНИ – ЦЕ РЕСУРС*, *ДАНИ – ЦЕ ПОТІК*, *ДАНИ – ЦЕ ІНФРАСТРУКТУРА*. Модель *дані як ресурс* наголошує на їх цінності, обмеженості та стратегічному значенні, особливо в контексті економічного розвитку та інновацій. Концептуалізація *даних як потоку* підкреслює їхній динамічний, процесуальний характер, що важливе для регулювання обміну, передачі та обробки інформації в реальному часі. Натомість метафора *даних як інфраструктури* зосереджена на системному, базовому характері цифрових даних, покладених в основу функціонування цифрової економіки та суспільства загалом. Порівняно з цими моделями, закріплена в українському законодавчому дискурсі метафора *ДАНИ – ЦЕ ТОВАР* найбільш підхожа для нормативного регулювання, оскільки забезпечує чітку юридичну визначеність, дозволяє застосовувати усталені правові категорії та спрощує правозастосовну практику.

В тексті аналізованого закону виокремлюємо також метафори взаємодії, що концептуалізують цифрові системи через призму фізичних об’єктів, зокрема механізмів або живих організмів, що простежуємо в термінах ‘сумісність’, ‘функціональ-

ність’, ‘інтероперабельність’, підґрунтя яких становить концептуальна метафора *ЦИФРОВІ СИСТЕМИ – ЦЕ МЕХАНІЗМИ / ОРГАНІЗМИ*. У межах цієї моделі абстрактні технічні процеси осмислюються за аналогією з фізичною взаємодією частин цілого, здатністю елементів ‘працювати разом’, ‘взаємодіяти’, ‘функціонувати належним чином’. У когнітивній лінгвістиці такі метафори відносять до структурних, оскільки вони не лише подають окремі образні характеристики, а й формують цілісну схему усвідомлення складних систем. Перенесення знань про роботу механізмів або біологічних організмів на сферу цифрових технологій дозволяє нормативно описувати вимоги до узгодженості, стабільності та ефективності функціонування цифрових систем. Подібні метафори, зауважує А. Мюзольф, часто виконують роль ‘прихованих рамок’ інституційного мислення, оскільки непомітно структурують спосіб концептуалізації явищ у нормативному та управлінському дискурсі [17]. У законодавчому контексті це зумовлює сприйняття цифрових систем як керованих, прогнозованих і таких, що підлягають регулюванню за аналогією з матеріальними або біологічними об’єктами.

Висновки. У контексті українського законодавчого дискурсу метафори набувають особливого значення, оскільки формують термінологію цифрової економіки та визначають спосіб її сприйняття, зокрема серед законодавців, юристів та широкого кола користувачів нормативних актів. Вони сприяють інтеграції нових цифрових реалій у наявну правову систему, водночас впливаючи на спосіб юридичного тлумачення й практику правозастосування. Водночас метафоризація законодавчої мови потребує особливої виваженості й методологічної обґрунтованості, оскільки її надмірне або неконтрольоване використання може призводити до спрощення або спотворення змісту правових понять. Саме тому ефективне нормативне регулювання цифрової економіки передбачає досягнення балансу між когнітивною наочністю метафор і вимогами точності та однозначності юридичних визначень.

Список літератури:

1. Архипенко Л., Мельник П. Професіоналізми й номенклатура в складі української термінології інформаційного права. *SLAVIA ORIENTALIS*. 2023. Т. LXXII. № 3. р. 631–644. DOI: 10.24425/slo.2023.147524
2. Архипенко Л. М. Українська термінологія штучного інтелекту в контексті концептуалізації й державної мовної політики. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 42. Том 1, 2025. С. 7–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.42.1.1>
3. Васенко Л., Кринець О. Термінологічна метафоризація як репрезентація нового наукового знання. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка*. Серія «Проблеми української термінології». Львів, 2006. № 559. С. 57–60.
4. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с. URL: <https://r.donnu.edu.ua/handle/123456789/469>

5. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» в редакції від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>
6. Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» в редакції від 02.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text>
7. Космеда Т. А. Метафора сучасної публіцистики : актуалізація антропонімів (на матеріалі української та російської мов). *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Філологічні науки. Мовознавство*. Дрогобич, 2015. № 3. С. 116–122.
8. Булаховський Л. Нариси з загального мовознавства. 2-е вид. Київ: Рад. школа, 1959. 308 с.
9. Лепухова Н., Остапенко О. Концептуальні метафори як основа номінації та категоризації в німецькій терміносистемі приватного права. *Молодий вчений*, 2025. 6 (137).
10. Овчаренко Н. І. Метафора як когнітивний механізм категоризації фахових знань. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. Київ, 2013. Вип. 10. С.111–114.
11. Селігей П. О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми. *Мовознавство*. Київ, 2007. № 3. С. 48–61.
12. Тур О., Шабуніна, В., Саранча В. Дискурсивні особливості використання термінології генеративного штучного інтелекту у фаховій комунікації: аналіз тенденцій та перспективи. *Acta Academiae Beregsiensis, Philologica*, 2025. 4(3), С. 140–157.
13. Южакова О. Метафора у термінології холодильної техніки. *Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». Львів, 2007. № 593. С. 45–49.
14. Янковець О. В. Концептуальна метафора як один із способів номінації у терміносистемі прикордонної сфери. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. Т. 40, № 2. С. 27–33.
15. Kövecses Z. *Extended Conceptual Metaphor Theory* Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 196 s.
16. Lakoff G., Johnsen M. *Metaphors We Live By*. London: The University of Chicago Press, 2003. URL: <https://surl.li/flzzws>
17. Musolff A. Metaphor Scenarios in Public Discourse. *Metaphor and Symbol*. 2006. Vol. 21, №. 1. P. 23–38
18. Temmerman R., Questioning the Univocity Ideal. The difference between scio-cognitive Terminology and Traditional terminology. *Hermes: Journal of Linguistics*. Aarhus, 1997. № 18. P. 51–90.

Arkhylenko L. M. CONCEPTUAL METAPHORIZATION OF DIGITAL ECONOMY TERMINOLOGY IN UKRAINIAN LEGISLATIVE DISCOURSE

The article is devoted to the study of conceptual metaphorization of digital economy terminology in Ukrainian legislative discourse from the perspectives of cognitive linguistics and sociocognitive terminology studies. The relevance of the research is determined by the intensive development of digital technologies, which leads to the emergence of new forms of social relations and creates the need for their normative conceptualization and linguistic codification. In this context, legal terminology is viewed not only as a means of precise nomination but also as a tool for conceptualizing abstract and dynamic phenomena of digital reality. The theoretical framework of the study is based on the theory of conceptual metaphor proposed by G. Lakoff and M. Johnson, according to which metaphor functions as a basic cognitive mechanism for structuring knowledge and shaping legal conceptualizations, as well as on the works of Z. Kövecses and A. Musolff, who consider metaphor as a mechanism for the formation of cognitive frames of institutional thinking. Using the material of the Laws of Ukraine “On Stimulating the Development of the Digital Economy in Ukraine” and “On Digital Content and Digital Services”, the study identifies dominant conceptual metaphors of the digital economy. The article substantiates the claim that conceptual metaphors play a system-forming role in legislative discourse by determining the ways in which phenomena of the digital economy are comprehended, interpreted, and normatively regulated. It is demonstrated that metaphorical models contribute to the cognitive accessibility of legal concepts, ensure the integration of new technological realities into the existing legal system, and at the same time influence the formation of the normative logic of legal regulation. Particular attention is paid to the dual nature of conceptual metaphorization: on the one hand, it performs cognitive and communicative functions; on the other hand, it may pose risks to the precision of legal definitions and legal enforcement practice. The study concludes that the analysis of conceptual metaphors in digital economy legislation deepens the understanding of the cognitive mechanisms underlying the formation of legal norms and helps maintain a balance between clarity, flexibility, and precision of legal language.

Keywords: conceptual metaphor, digital economy, legislative discourse, legal terminology, cognitive linguistics, sociocognitive terminology studies.

Дата першого надходження статті до видання: 19.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Бабич Т. В.<https://orcid.org/0000-0002-0174-623X>

Центральноукраїнський національний технічний університет

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ ЧИННИКИ ЗМІНИ СЕМАНТИКИ СЛІВ У ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ

Статтю присвячено одній із найактуальніших проблем лексичної семантики, а саме: використанню мови в естетичній та гносеологічній функціях, унаслідок чого відбувається варіювання словникового значення слова у літературно-художньому тексті

У цій роботі розглянуто пізнання як сукупність вербальних засобів, що уможливають репрезентувати текст не лише з погляду його смислового наповнення, але й як носій прекрасного, що вміщує оцінку, яка матеріалізована у слові.

Підтримано тезу про те, що мовленн, як матеріальна реалізація знака, є засобом вираження естетики та духовної діяльності, та є наслідком смислових трансформацій слів.

Принципово важливим при визначенні гносеологічного чинника мови стає визнання того, що його реалізація можлива тільки на рівні індивідуального мовлення, особливим різновидом якого є твір мовного мистецтва. Отже, лексичні одиниці завдяки дії естетичної функції в поетично-образному мовленнєвому тексті реалізують свої потенційні можливості як в гносеологічному напрямку, так і в оціночно-чуттєвому.

При цьому, розуміння естетичного чинника зводиться до того, що таку його смислову реалізацію можливо отримувати тільки на рівні образотворчого дискурсу – у творі мовного мистецтва. На рівні мовної норми, у загальнонародному вживанні, є сенс говорити про експресивний компонент значення слова, емоційно-стилістичну забарвленість та естетичну значущість. Таке розуміння суголосне сучасним поглядам щодо слова у семасіології та функціональній стилістиці.

Естетичний чинник при реалізації мовних одиниць має свою специфіку, яка зумовлена гносеологічними можливостями сприйняття та відображення світу в художньому тексті. Іншими словами, функціонування мовних одиниць у художніх текстах окреслюється не лише нормами мовної системи, але й гносеологічними та естетичними чинниками, що і стають унікальними засобами організації художнього цілого та наповнюють текст ідейно-образним змістом. Поетичний дискурс стає генератором творення нових смислів, які перетворюють увесь світ, слугуючи темі та ідеї художнього задуму.

Ключові слова: дискурс, семантика слова, гносеологічна функція мови, естетичний чинник, мовна норма, зміна семантичного значення слова.

Постанова проблеми. Пізнання феномена зміни семантики слова під дією гносеологічних та естетичних чинників в поетичному мовленні є необхідною складовою для глибинного семасіологічного аналізу смислових перетворень, тому неодноразово привертатиме увагу науковців на виявлення особливостей словесно-художнього мистецтва, щоб повніше та точніше визначити художньо-образний зміст поетичних творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливо плідним твердження з використання мови в естетичній та гносеологічній функціях у літературно-художніх текстах виявилось при

вивченні найнесподіваніших семантичних трансформацій мовних одиниць у ході їхнього використання. Воно стало підставою для цілої низки праць, автори яких переконливо стверджують на важливість дослідження структури значення слів у системі літературно-художнього твору та у мовленні загалом. До таких праць зокрема належать розвідки Л.І. Белехової, В.В. Жайворонка, Ю.О. Карпенка, Ю.С. Лазебника, В.М. Манакіна, О.О. Семенець, Н.В. Слухай (Молотаєвої), Ж.П. Соколовської, В.А. Чабаненка та інших.

Постановка завдання. Метою статті є встановлення семантичних зв'язки та їх значень у від-

битку лінгво-концептуальної та когнітивної картини світу письменника.

Механізми естетичних зрушень акцентують увагу на необхідності глибше та детальніше реалізувати механізм експлікації значень мовної одиниці та висвітлити важливість та сучасність цієї естетичної ситуації, що зумовлена когнітивними потребами їх виникнення, адже інші ресурси слова другорядні.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу проблеми зміни семантики слів у ході їхньої реалізації слід проаналізувати чинники, що зумовлюють ці трансформації.

Вчені виділяють дві основних групи таких чинників: 1) власне мовні (внутрішні) та 2) позамовні (зовнішні). До зовнішньої групи належить об'єктивна дійсність, що охоплює найрізноманітніші явища із економічного, політичного, культурного та соціального життя відповідної епохи. Виняткову ж особливість вживання мовних одиниць у художніх текстах набуває потреба врахувати всі характеристики пізнавальної діяльності автора, виявляти різні комбінації елементів його естетичного пошуку. Тому аналіз поетичного мовлення є невіддільним від «розкриття закономірностей розумових процесів з розпредмечування, структуризації та класифікації властивостей і функцій речей, образи яких перехоплюються, зупиняються, фіксуються вербальними формами» [1, 17]. Така діяльність надзвичайно яскраво проявляється в поетичних творах і впливає, крім іншого, на особливості значень використаних слів. Чинники, що формують смислове наповнення лексичних одиниць називаємо гносеологічними.

Поетичний текст виконує, крім іншого, особливу функцію, естетичну, адже кожна людина сприймає наколишній світ індивідуально, відповідно до власних світоглядних позицій, і містять своєрідну систему поглядів на дійсність і своє місце в ній, сприйняття світу і самої себе, а також зумовлені цими поглядами основні життєві позиції, переконання, ідеали, ціннісні орієнтири.

Але при цьому природа процесу пізнання особлива тим, що людина сприймає навколишній світ суб'єктивно й вибірково, а не фотографує його. Виражає власні цінності через індивідуальну систему домінант.

Ця фундаментальна особливість пізнання є причиною того, що уявлення людей про навколишній світ знаходяться в постійному русі, доповнюються, коригуються та стає можливим завдяки особливостям номінативної специфіки мови.

Процес сприйняття та відображення світу людиною включає механізми оформлення та зберігання у свідомості у вигляді значень мовних одиниць, які отримані під час обробки знань людей про предмети або явища. Такі знання оформлюються та зберігаються у свідомості у вигляді значень мовних одиниць та у певних контекстах стають фактами мови.

Таким чином, усвідомлення дійсності людьми, що знаходяться у системі побутових, естетичних, виробничих, громадсько-політичних та інших відносин, озвучують її, матеріалізуючи повідомлення іншим, стають актом мовлення.

Тому важливо пам'ятати, що ізолюваного слова в дійсності не буває, Словникове значення слова є лише матеріалом, який без контексту не виявляє ні лексичних, ні семантичних, ні жодних інших властивостей тому, що їх немає

Слід зауважити, що особливістю використання мови є те, що цей процес має одночасно і суспільний, і індивідуальний характер. Сприйняття світу мовцем, зокрема й автором художнього твору, виявляється як суспільна діяльність, що може здійснюватися лише як оперування установленими загальноприйнятими поняттями. Саме тому, реалізуючи свою найголовнішу функцію, мова соціалізує людину, яка, у свою чергу, усвідомлює свою належність до рідної нації. Слова ж, як відомо, не просто є інструментом комунікації, а є національним кодом, згустком пам'яті покоління.

Передумовами та підсумковим результатом пізнавальної діяльності виступає свідомість. Загально прийнято свідомістю вважати форму сприйняття та відображення світу, осмислений і омовлений його образ. Тобто, свідомість можна назвати до певної міри підсумковим результатом пізнавальних можливостей, оцінки світу людиною.

При цьому, важливим її компонентом є мова, бо значною мірою саме за допомогою мови людина здобуває знання, зберігає і та акумулює своє ставлення до світу, що дає підстави говорити про мову як про практичну, дійсну свідомість.

Тому, слід розуміти, що особливості роботи людської свідомості безпосередньо впливають на функціонування мови та її окремих одиниць, зокрема й на використання слів та їхню семантику. Тому найважливішим гносеологічним чинником формування лексичних одиниць вважаємо саме роботу людської свідомості.

Іншими словами, лише в певному контексті загальні символи і поняття стають живим мов-

ленневим матеріалом. А, враховуючи те, що мова є динамічною, наповнює слова новими смислами, відповідно до потреб громадянського суспільства принципово важливим є усвідомлення того, що без її застосування в усіх сферах комунікації вона не може існувати. Якщо вона не виявляє жодної функції: а ні номінативної, ні комунікативної, якщо в ній немає потреби, то вона стає мертвою.

Хоча, безумовно, мова є згустком пам'яті поколінь, природа пізнавального процесу динамічна, відбиває потреби сьогодення, Особливості номінативної специфіки в її необхідності і невід'ємності від її життєдіяльності. Якщо вона є в пріоритеті потреб людини, а не мертвим додатком, який не може гармонізувати духовні потреби, то її можна порівняти з давньою картиною, з давнім спогадом, давноминулих подій. Наведені умови актуалізації рідної мови обов'язкові.

Але особливим механізмом створення нових смислів слів виступає художньо-поетичний текст. Феномен художнього слова не тільки відтворює реальність, але й представляє складний механізм відношень між суспільно виробленою системою понять та її відбитком в авторській свідомості. Поезія є відповідальним актом перетворення одного мовного знака в контексті іншого. Це не лише образне переосмислення реальності. Це глибина знань, які невід'ємні від потреб громадянського суспільства, досвід позитивного судження та естетична оцінка.

Вплив художнього освоєння людського буття прослідкувати і в особливостях значень деяких лексем. Хоча кожен художній твір індивідуальний, він все ж показує загальнолюдські цінності, уявлення про людське суспільство, місце людини в ньому, найважливіші орієнтири, які підкажуть, що є взірцем для наслідування, а чого слід соромитися. Так працює механізм формування національної культури, поваги до своїх батьків, щирість до друзів, відданість у праці і самовдосконаленні, любов до рідної землі. Ці засади і є основою менталітету нації, ознаками сформованого сильного громадянського суспільства, важливим принципом пізнання і мислення.

Головним принципом морального еталону розглянемо на прикладі рядків Ліни Костенко: у смисловій зв'язці зі словосполученням *Коліна преклонивши, як Почаїв,*

стоїть душа перед усім святим [2, 83].

У словосполученні зі *коліна преклонивши* (преклонити коліна – ставати, опускати на коліна, схилятися перед чимось [4, VII, 534]) душа

повторює дії людини, стає символом духовного початку, як Почаївська лавра:

Так само до категорії вічних цінностей належить праця людини у поетичних рядках Василя Симоненка:

Праця людини – окраса і слава,

Праця – безсмертя її [3, 39].

Тому для української нації особливо важливим є духовне життя, одним із центральних понять-символів якого є любов, як *от у рядках Василя Симоненка:*

любов була єдиним *талісманом,*

а талісман ще звався – оберіг [2, 80].

Поєднуючи *сліа любов* (*любов* – почуття глибокої сердечної прив'язаності до кого-, чого-небудь [4, IV, 564]) і *талісман* (*талісман* – предмет, що має чудодійну силу, приносить його власникові щастя, удачу, зберігає від небезпеки [4, X, 27]) в семантиці лексеми *талісман* актуалізується смисловий компонент – „чудодійна сила”. Новий образний смисл слова відбиває оптимістичний погляд авторки.

Гімном любові звучать слова і В.А. Симоненка:

Любов, як сонце, світу відкриває

Безмежну велич людської краси [3, 75].

У цих рядках *любов* за своєю величчю та значущістю порівнюється із *сонцем* і, можливо, саме тому концепти *сонце* та *любов* поєднані єдиним смисловим центром.

Або ось, у пісні Марії Бурмаки «Не бійся жити»

Не бійся жити. *Життя – світ* для того,

Щоб любити дощ і вітер,

Небо, зорі, квіти. Все для тебе.

смислові компоненти значення слова *світ* з одного боку реалізує значення 1 (*світ* – як сукупність усіх форм матерії) [4, IX, с. 84]) це *небо, зорі, квіти, дощ і вітер* потенційно містять вказівку на великі можливості людини надають слову *життя* (*життя* – період існування кого-небудь, вік [4, II, с. 535]) додаткового смислу *життя* – це *любов, щастя, що можливості людини умістити увесь світ*.

І далі:

Світ для того, щоб любити тебе.

світ 3 (земна куля, усе те, що на ній є) [4, IX, с. 84]) усе навколо створене для тебе.

Або ось знову *любов* як найвище почуття, як обов'язкова духовна потреба знову у Марії Бурмаки у пісні «Знову люблю» спостерігаємо:

Знову люблю – я плачу дощем,

Світом білим перекоти-полем,

У результаті співвіднесеності слів *любов* (*любов* – почуття глибокої сердечної прив'язаності

до кого-, чого-небудь [4, IV, с. 564]) і плачу дощем (плакати – лити сльози [4, VIII, 588]) і дощем у перен. знач (велика кількість того, що падає [4, VIII, 588]) тобто любов – це сльози, велика їх кількість. І наступний рядок теж цікавий Знову бачимо слово світ, але вже у значенні 3 (земна куля) [4, IX, 84]), що конкретизується наступним словом перикоти-поле (бурлака, бродяга, той, що постійно ходить з місця на місце [4, VIII, 191]) асоціативно містить значення сфера, яка пересувається у просторі. Абсолютно не містить значення, традиційного для кохання, а навпаки – асоціативно великий простір – світ, сльози, якась незахищеність і неприкаяність.

Глибинні підвалини людської свідомості зберігають істину, що душа (душа – внутрішній психічний світ людини, з її настроями, переживаннями та почуттями. [4, II, с. 445]) – це місце локалізації високих бажань та емоцій, спрямованих на задоволення людських потреб. У пісні Океану Ельзи «Веселі часи» ця лексема набуває додаткових смислів: душа наділяється даром мовлення:

Душа прокинулась та й питає
Сама у себе – чому одна?
У пісні Марії Бурмаки «Вітер»
Вітер хворий віс стиха

Ледве ходить, ледве диха
відбувається персоніфікація слова вітер 1 (вітер – більший або менший рух потоку в горизонтальному напрямі [4, I, 687]) завдяки смисловим компонентам лексеми ходить 1 (ходити – ступати ногами переміщатися [4, II, . 105]), та диха (дихати – втягувати і випускати повітря [4, I, с. 291])

Спільні компоненти значення – 'рухатися', 'переміщатися', 'випускати', 'повітря'

Цікаве переосмислення спостерігаємо у рядках:

І що зорю? Який засію лан?
За Чорним Шляхом, за Великим Лугом
Невже і я в тумані – як туман –
і я вже йду за часом, як за плугом [2 1989, 4].

Чорний Шлях – це дорога з України до Криму, якою вели невольників у чужоземне рабство. Великий Луг – місце в середній частині Дніпра, нижче острова Хортиці, де сформувалося козацтво. Поставлені поряд, ці дві історичні реалії стають, з одного боку, символом намагання ворогів полонити українців, а з іншого, якнайкраще ілюструють героїчну боротьбу та нескореність козацтва. Трансформацію смислу спостерігаємо й у слові плуг, яке в цьому контексті позначає чесну, хоч і важку працю, яку доводиться виконувати наперекір обставинам. Сигналом до виникнення таких індивідуально-авторських асоціацій слугують елементи переносного значення стійкого словосполучення ходити за плугом (обробляти землю [5, 402].

Висновки. Отже, використання мови в естетичній функції приводить до появи нової якості мовних одиниць у художньому творі, коли кожен елемент мовної системи, крім прямого значення, містить у собі естетичну інформацію. Наслідком цього стає виникнення різного роду семантичних перетворень мовних одиниць, які формують новий, контекстуальний смисл мовного знака та його естетичну значущість у системі художніх координат поетичного тексту.

Список літератури:

1. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: нариси Київ. Наукова. думка, 2007. 262 с.
2. Костенко Л.В. Вибране Київ: Дніпро, 1989. 560 с.
3. Симоненко В.А. У твоєму імені живу: Поезії, оповід., щоденник. зап., листи / Упоряд. та післямова В.В. Яременка; Передм. О.Т.Гончара; [Іл. матеріалу Д.С. Чередніченка]. – 3-є вид. Київ: Веселка, 2003. 382 с.
- 4.СУМ – Словник української мови: в 11-ти томах. Київ: Наукова думка, 1970 1980.
- 5.ФСУМ – Фразеологічний словник української мови: у 2-х томах / [за ред. В.М. Білоноженко]. Київ: Наукова. думка, 1999.

Babych T. V. EPISTEMOLOGICAL AND AESTHETIC FACTORS OF CHANGING THE SEMANTICS OF WORDS IN A POETIC TEXT

The article is devoted to one of the most urgent problems of lexical semantics, namely: the use of language in aesthetic and epistemological functions, as a result of which the lexical meaning of a word in a literary and artistic text varies.

We consider cognition as a reality generated by verbal means, which makes it possible to represent the text not only in terms of its semantic content, but also as a carrier of the beautiful, which contains an assessment, which is materialized in the word.

We support the thesis that speech as a material realization of a sign is a means of expressing aesthetics as a spiritual activity and is a consequence of semantic transformations of words.

Fundamentally important in determining the epistemological factor of language is the recognition that its realization is possible only at the level of individual speech, a special variety of which is a work of linguistic art. Thus, language units, due to the action of the aesthetic function in a poetic-figurative speech text, realize their potential opportunities both in the epistemological direction and in the evaluative-sensory

At the same time, our understanding of the aesthetic factor in words is reduced to the fact that words can receive such a semantic realization only at the level of figurative discourse - in a work of linguistic art. At the level of the linguistic norm, in popular usage, it makes sense to talk about the expressive component of the meaning of a word, emotional-stylistic coloring, and not aesthetic significance. Such an understanding is consistent with modern views on the word in semasiology and functional stylistics.

The aesthetic factor in the realization of language units has its own specificity, which is determined by the epistemological possibilities of perception and reflection of the world in a literary text. In other words, the functioning of language units in artistic texts is defined not only by the norms of the language system, but also by epistemological and aesthetic factors, which become unique means of organizing the artistic whole and fill the text with ideological and figurative content. Poetic discourse becomes a generator of the creation of new meanings that transform the whole world, serving the theme and idea of the artistic design.

Keywords: *discourse, semantics of the word, epistemological function of language, aesthetic factor, language norm, change in the semantic meaning of the word.*

Дата першого надходження статті до видання: 26.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Бессараб О. В.

<https://orcid.org/0000-0002-8245-7033>

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Кобиліна Ю. М.

<http://orcid.org/0000-0002-1406-0093>

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ПРОФЕСІЙНА МОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СТИЛІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті здійснено комплексний аналіз професійної мовної компетентності як стилістично зумовленої категорії сучасної української мови. Актуальність дослідження зумовлена потребою поглибленого осмислення мовної компетентності фахівця в умовах трансформації професійної комунікації, зростання ролі публічних та інституційних дискурсів і посилення вимог до мовної культури в різних сферах діяльності. Обґрунтовано доцільність розгляду професійної мовної компетентності не лише як комунікативної чи соціолінгвістичної характеристики мовця, а як інтегрованого стилістичного феномена, що формується в межах функціональних різновидів української мови та конкретних професійних дискурсів. Проаналізовано сучасні українські наукові підходи до тлумачення поняття професійної мовної компетентності, простежено еволюцію поглядів на її зміст, структуру та функціональне призначення. Особливу увагу приділено визначенню стилістичних параметрів реалізації професійної мовної компетентності, зокрема нормативності, жанрово-стильової доречності, термінологічної точності, прагматичної спрямованості та адаптивності мовлення до комунікативної ситуації. Запропоновано узагальнене визначення професійної мовної компетентності як стилістичної категорії, що поєднує нормативний, функціонально-жанровий і прагматичний виміри та забезпечує ефективність професійного мовлення в різних комунікативних умовах. Результати дослідження можуть бути використані в теоретичних розвідках зі стилістики, соціолінгвістики та лінгводидактики, а також у практиці викладання дисциплін мовного спрямування у закладах вищої освіти.

Ключові слова: професійна мовна компетентність, мовна компетентність, стилістична категорія, професійний дискурс, функціональні стилі, мовна норма, лінгвістика, професійна комунікація.

Постановка проблеми. У сучасному українському мовознавстві дедалі більшої уваги набувають проблеми функціонування мови в різних комунікативних сферах, що зумовлює необхідність переосмислення традиційних лінгвістичних категорій. Однією з таких категорій є мовна компетентність, яка тривалий час розглядалася переважно в освітньому або психолінгвістичному контексті як сукупність знань про мовну систему та вмінь користуватися нею. Такий підхід був зосереджений насамперед на дотриманні мовних норм і правильності мовлення, що обмежувало можливості комплексного аналізу мовної діяльності з урахуванням її функціональної та стилістичної зумовленості [6, с. 77]. Однак акти-

візація публічної, професійної та інституційної комунікації зумовлює потребу лінгвістичного осмислення мовної компетентності з позицій стилістики. У цьому аспекті мовна компетентність постає не лише як показник правильності мовлення, а як чинник його функціональної доцільності, стилістичної адекватності та прагматичної ефективності. Саме це дозволяє розглядати мовну компетентність як стилістичну категорію сучасної української мови, тісно пов'язану з вибором мовних засобів, реалізацією жанрових моделей та дотриманням норм відповідного функціонального стилю [1; 7].

Водночас у сучасних стилістичних дослідженнях мовна компетентність не завжди постає

самостійним об'єктом аналізу, найчастіше розглядається через призму мовної норми, культури мовлення або комунікативної ефективності. Така фрагментарність підходів ускладнює формування цілісного уявлення про мовну компетентність як стилістично зумовлене явище, що функціонує в межах різних типів дискурсу та мовних різновидів [10, с. 289]. Крім того, динамічні процеси в сучасному українському мовному просторі – зокрема розширення сфер офіційного й публічного вжитку української мови, інтенсифікація професійного спілкування та трансформація комунікативних практик – сприяють переосмисленню стилістичних норм і підвищують вимоги до мовної компетентності мовця. У цих умовах мовна компетентність набуває рис динамічної, адаптивної категорії, що реагує на соціальні та стилістичні виклики часу [8].

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного осмислення мовної компетентності не лише як знаннєвого чи комунікативного феномена, а як стилістичної категорії, що відображає здатність мовця нормативно й функціонально доцільно реалізовувати мовні ресурси відповідно до функціонального стилю, жанру та комунікативної ситуації. Такий підхід дає змогу поглибити уявлення про закономірності сучасного українського мовлення та окреслити перспективи подальших стилістичних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема мовної компетентності залишається однією з ключових у сучасному мовознавстві та досліджується в різних лінгвістичних підходах, включно з теорією мови, соціолінгвістикою, комунікативними та стилістичними контекстами. Мовна компетентність трактується як багатовимірне явище, що поєднує знання мовної системи, норм і правил із здатністю застосовувати їх у реальних комунікативних ситуаціях, адекватно до жанру, стилю та комунікаційних цілей мовця [6]. Вона охоплює граматичні, лексичні, орфоепічні та стилістичні компоненти і виступає базою ефективного мовленнєвої діяльності, включно з формуванням, розумінням та редагуванням текстів у різних жанрах і стилях. Водночас у сучасній літературі домінують нормативні та комунікативні підходи, де мовна компетентність розглядається як здатність дотримуватися мовних норм і успішно комунікувати в навчальному або професійному середовищі, тоді як стилістичний вимір її реалізації досі потребує подальшого дослідження та уточнення змістових критеріїв. Проблему мовної

компетентності досліджували такі вчені та автори: С. Ю. Сергійчук, В. О. Лапіна, Т. Сукаленко, С. Шпетна, О. Назаренко, Н. Кабанцева, Л. Голіченко, Н. Кавера та інші. Загалом, у сучасних наукових працях мовна компетентність розглядається як сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують адекватне, правильне та доречне володіння мовою в різних сферах комунікації, включаючи академічну, професійну та соціокультурну. Також мовна компетентність виступає як передумова успішної комунікації та професійної діяльності, яка визначається здатністю не лише формально володіти мовою, а й інтегрувати знання у реальні мовленнєві акти відповідно до норм і стандартів [2]. Проте домінування нормативнокомунікативних підходів у сучасній літературі вказує на недостатнє осмислення стилістичного виміру мовної компетентності, що потребує подальшого теоретичного уточнення та емпіричного вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування мовної компетентності як стилістичної категорії у сучасному українському комунікативному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Традиційне сприйняття мовної компетентності крізь призму когнітивної лінгвістики або освітнього процесу, що переважало у багатьох лінгвістичних дослідженнях, обмежувало її розгляд до статичного набору знань про мовну систему і не відображало повною мірою її практичний функціональний потенціал у мовленні. Сучасний комунікативний підхід переносить акцент із формальної правильності на доречність, варіативність та прагматичну ефективність мовних проявів, що дозволяє розглядати мовну компетентність як категорію зі стилістичною природою, здатну реалізовуватися у дискурсивній практиці. Такий підхід передбачає її аналіз на кількох рівнях – від загальнотеоретичного обґрунтування до стилістичних параметрів і проявів у різних типах комунікації, що становить логічну основу сучасних досліджень мовної компетентності як багатокомпонентного явища.

Традиційне розуміння мовної компетентності (Н. Хомський) як ідеалізованого знання мовної системи було продуктивно розширене в теорії комунікативної компетентності (Д. Гаймс), що вже передбачала здатність використовувати мову адекватно соціальному контексту [4]. Для стилістики вирішальним став наступний крок – інтеграція стилістичної компетентності як вищого рівня, що передбачає свідомий і мотивований вибір мовних засобів саме для досягнення конкретних комунікативних цілей у межах певного функці-

онального стилю [9]. На думку Коломієць І. та Розгон В. стилістична компетентність є «організуючим центром» мовленнєвої діяльності, що забезпечує цілісність тексту відповідно до комунікативного завдання [3]. У сучасному українському мовознавстві ця ідея знаходить розвиток у дослідженнях, які розглядають компетентність не як даність, а як процес постійної комунікативної адаптації [5]. Таким чином, як стилістична категорія мовна компетентність визначається як динамічна здатність мовця до оптимального відбору, комбінування та використання мовних ресурсів, обумовленого вимогами функціонального стилю, жанру, ситуації та цільової аудиторії. Вона перестав бути синонімом безпомилковості, а стає індикатором комунікативної майстерності.

Стилістична вимірність мовної компетентності визначається як здатність мовця свідомо обирати, комбінувати та адаптувати мовні засоби відповідно до функціонального стилю, жанру, ситуації та цільової аудиторії. Вона реалізується через три взаємопов'язані параметри: [4; 5; 6]:

стилістична адекватність (доречність) як базовий критерій, що означає відповідність вибраних мовних засобів (лексики, синтаксису, текстової архітектури) умовам комунікації та прийнятим у цій сфері нормам (наприклад, використання канцеляризмів у неформальному спілкуванні або надмірної ідентичності в офіційному документі свідчить про низький рівень саме цієї складової);

стилістична варіативність (вибірність) як компетентність мовця володіти не одним, а цілим спектром мовленнєвих кодів, що є особливо важливим в умовах стилістичної гібридизації сучасного дискурсу, коли, наприклад, у публічній політичній промові успішно поєднуються офіційно-ділові кліше та елементи розмовної мови для емоційного впливу;

прагматична ефективність як вищий рівень, що передбачає не просто адекватне, а оптимальне мовлення для досягнення конкретної мети (переконати, інформувати, мотивувати) та безпосередньо пов'язане з використанням стилістичних прийомів, риторичних стратегій та побудовою аргументації.

Сучасні українські дослідники підкреслюють, що стилістична вимірність мовної компетентності не обмежується знанням правил, а формується у процесі активної дискурсивної практики, інтегруючи когнітивний, соціокультурний і комунікативний компоненти (4). Вона забезпечує якісну комунікацію в різних сферах: від професійного та інституційного дискурсу до публічно-медійного

і цифрового середовища. Стилістична вимірність стає ключовим показником високого рівня мовної компетентності, що дозволяє оцінювати не лише правильність мовлення, а й його соціальну доцільність, адаптивність та ефективність у конкретних комунікативних умовах. При цьому кожен із цих параметрів тісно пов'язаний із практичним функціонуванням мови у конкретних ситуаціях: адекватність забезпечує відповідність нормам і жанру, варіативність – гнучкість і адаптивність, прагматична ефективність – досягнення поставленої комунікативної мети.

Як бачимо, стилістична компетентність не існує у вакуумі; її вимоги та прояви контекстуально обумовлені. Вони формуються та реалізуються лише у взаємодії з конкретними соціальними, професійними та медійними дискурсами, де мовець постійно оцінює, які мовні ресурси найкраще відповідають функціональному стилю, жанровим очікуванням та комунікативній меті.

У сучасному українському мовному просторі можна виділити кілька ключових сфер, де мовна та стилістична компетентність проявляється найяскравіше:

1. Професійний та інституційний дискурс. Активізація української мови в офіційній, діловій та науковій сферах вимагає не механічного перекладу з інших мов, а створення функціональних та стилістично вивірених національних моделей. Мовна компетентність у цій сфері включає володіння специфічними жанрами, такими як звіти, інструкції, наукові статті, презентації, а також відповідним термінологічним апаратом. Високий рівень компетентності дозволяє не лише дотримуватися формальних норм, а й забезпечує логічну, зрозумілу та переконливу передачу інформації, що особливо важливо в документації, офіційних комунікаціях та науковому дискурсі [1; 6].

2. Публічно-медійний дискурс. Це зона максимальної стилістичної динаміки та гібридизації, де мовна компетентність журналіста, політика або блогера полягає у балансуванні між нормативністю та доступністю, між емоційністю та фактологічністю. Дослідження комунікації в умовах війни показують, що ефективність публічних повідомлень значною мірою залежить від точності стилістичного вибору між лексикою звичайної, військової та патріотичної риторики, від умінь формувати наративи, які одночасно інформують, мотивують і впливають на емоційний стан аудиторії [5; 8].

3. Цифровий дискурс (соціальні мережі, онлайн-спільноти). У цьому середовищі тради-

ційні стилістичні норми швидко трансформуються під впливом нових комунікативних форматів та алгоритмів платформ. Стилiстична компетентність у Instagram, Telegram, Twitter та інших медiа вимагає уміння стисло, яскраво та переконливо формувати повідомлення, часто поєднуючи текст з візуальним та аудіальним контентом. Низький рівень компетентності тут проявляється в неефективному або навіть конфліктогенному спілкуванні, що може негативно впливати на репутацію або досягнення комунікативної мети [4; 8].

Дослідження різних сфер комунікації показують, що мовна та стилістична компетентність проявляється по-різному залежно від жанру, функціонального стилю та комунікативної мети. У професійно-інституційній сфері вона забезпечує точність, зрозумілість і термінологічну коректність; у публічно-медійній – баланс між нормативністю та емоційністю; у цифровому дискурсі – адаптивність і ефективність коротких, мультимодальних повідомлень. Водночас усі ці прояви об'єднує динамічний характер компетентності, її залежність від конкретного контексту та здатність інтегрувати когнітивні, соціо-

культурні й комунікативні компоненти мовної діяльності [4; 6].

Висновки. Теоретичне обґрунтування мовної компетентності як стилістичної категорії ґрунтується на її переосмисленні від знання системи до майстерності соціально та функціонально зумовленого вибору. Її ядро становлять параметри адекватності, варіативності та ефективності, які знаходять конкретне втілення у викликах сучасного українського професійного, публічного та цифрового дискурсів. Подальше вивчення цієї категорії має бути зосереджене на емпіричному аналізі того, як саме ці параметри реалізуються в різних комунікативних практиках, що формує основу для розвитку стилістично обґрунтованих моделей навчання та оцінювання мовленнєвої майстерності.

Отже, мовна компетентність як стилістична категорія у сучасному українському дискурсі реалізується через активну взаємодію з різними комунікативними середовищами, адаптуючись до жанрових, функціональних і соціокультурних вимог, що забезпечує ефективність, доречність та варіативність мовлення.

Список літератури:

1. Бабій А., Турлюк С. Комунікативна компетентність – основа професійної діяльності спеціаліста. *Молодий вчений*. 2023. № 1.1 (113.1). С. 1–5. URL: <https://surl.li/mhclvr>.
2. Ергашева Р. Поняття лінгвістичної компетенції та її компоненти. *Журнал міждисциплінарних наук та інновацій*, т. 1, № 1, травень 2025 р., с. 455–458. URL: <https://surl.lu/tgesri>.
3. Коломієць І, Розгон В. Формування стилістичної компетентності майбутнього вчителя-філолога засобами фразеологічної виразності української мови. *ЗНП УДПУ*. Червень 2020; (2) 65–77. URL: <https://surl.li/zteapm>.
4. Лукіна Л. Комунікативна компетентність як важлива складова професійної підготовки майбутніх учителів польської мови. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. 2025. № 7. С. 85–89. URL: <https://surl.lu/ziwnnq>.
5. Розвиток життєвої компетентності особистості в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України: монографія / Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, С. Ю. Рудницька [та ін.]; за ред. Н. В. Чепелевої. Київ, 2025. 207 с. URL: <https://surl.li/vlvzap>.
6. Сукаленко Т. М., Шпетна С. О. Мовна і мовленнєва компетентності: стилістичний аспект. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 1. С. 75–79. URL: <https://surl.li/qizpmf>.
7. Фоміна Л. В. Мовленнєва компетентність у контексті сучасних освітніх стандартів в Україні / Л. В. Фоміна, О. В. Калініченко, О. С. Дзинглюк. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 8 (26). С. 479–488. URL: <https://surl.li/heowrf>.
8. Черемська, О. С.; Сухенко, В. Г. Освітні інновації у формуванні професійної мовнокомунікативної компетентності креативної особистості в умовах кризових викликів. *Імідж сучасного педагога*, вип. 6(219), Листопад 2024, с. 80–89. URL: <https://surl.li/zuqtze>.
9. Чорнобай О. Л. Комунікативна лінгвістика (мовна комунікація) як основа опанування засобів юридичної комунікації / О. Л. Чорнобай. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2015. № 813. С. 168–174. URL: <https://surl.li/cakojc>.
10. Шевчук О. М. Мовна компетентність як елемент професійної компетентності держаних службовців в Україні/ О. М. Шевчук, М. С. Ковтун, В. О. Спасенко. *Аналітичне-порівняльне правознавство/ редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ» Ужгород*, 2023. №4. С. 287–291. URL: <https://surl.li/uodfvs>.

Bessarab O. V., Kobilina Yu. M. PROFESSIONAL LANGUAGE COMPETENCE AS A STYLISTIC CATEGORY OF MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

The article provides a comprehensive analysis of professional linguistic competence as a stylistically determined category of modern Ukrainian language. The relevance of the study is determined by the need for an in-depth understanding of the linguistic competence of specialists in the context of the transformation of professional communication, the growing role of public and institutional discourses, and the increasing demands on linguistic culture in various fields of activity. The author justifies the expediency of considering professional linguistic competence not only as a communicative or sociolinguistic characteristic of the speaker, but also as an integrated stylistic phenomenon that is formed within the functional varieties of the Ukrainian language and specific professional discourses. Contemporary Ukrainian scientific approaches to the interpretation of the concept of professional linguistic competence are analyzed, and the evolution of views on its content, structure, and functional purpose is traced. Particular attention is paid to the definition of stylistic parameters for the implementation of professional language competence, in particular normativity, genre and style appropriateness, terminological accuracy, pragmatic orientation, and adaptability of speech to the communicative situation. A generalized definition of professional linguistic competence as a stylistic category that combines normative, functional-genre, and pragmatic dimensions and ensures the effectiveness of professional speech in various communicative contexts is proposed. The results of the study can be used in theoretical research in stylistics, sociolinguistics, and linguodidactics, as well as in the practice of teaching language-related disciplines in higher education institutions.

Keywords: professional language competence, language competence, stylistic category, professional discourse, functional styles, language norm, linguistics, professional communication.

Дата першого надходження статті до видання: 19.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Вайда М. М.

<https://orcid.org/0009-0000-8884-669X>

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА УНОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

У статті здійснено комплексний аналіз актуальних проблем формування та унормування термінолексики підприємництва в сучасному українському мовознавстві. Основну увагу зосереджено на теоретичних і практичних аспектах становлення підприємницької термінології, особливостях її функціонування в науковому, офіційно-діловому та професійному мовленні, а також на питаннях її кодифікації й стандартизації. Підприємницька термінолексика розглядається як динамічна структурна система, що активно розвивається під впливом соціально-економічних, політичних, культурних, та глобалізаційних чинників.

Інтенсивне зростання та оновлення термінолексики підприємництва зумовлене трансформаціями економічної системи України, переходом до ринкової моделі господарювання, розширенням міжнародних економічних зв'язків, євроінтеграційними процесами та впливом глобалізації.

У статті проаналізовано підходи українських мовознавців до дослідження проблем стандартизації, термінографічного опрацювання та кодифікації підприємницької лексики. З'ясовано, що відсутність єдиних нормативних рішень щодо вживання окремих термінів, варіативність форм і значень, а також паралельне функціонування запозичених та українських термінів ускладнюють процес унормування цієї підсистеми лексики. Аналіз наукових праць засвідчує, що термінолексика підприємництва формується у тісному взаємозв'язку з економікою, правом, менеджментом, фінансами та маркетингом, що зумовлює її міждисциплінарний характер, структурну складність і неоднорідність.

Також обґрунтовано необхідність подальшого системного наукового осмислення цієї лексичної підсистеми, удосконалення термінографічної бази, поглиблення процесів стандартизації й кодифікації відповідно до мовних норм і актуальних потреб професійного спілкування в умовах сучасного соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: термінолексика підприємництва, кодифікація, стандартизація, варіативність, економічна термінологія, термінографія.

Постановка проблеми. Метою статті є виявлення та аналіз основних проблем формування, функціонування та унормування термінолексики підприємництва в сучасному українському мовознавстві. Для досягнення поставленої мети передбачено з'ясувати джерела поповнення підприємницької терміносистеми та визначити чинники варіативності та нестабільності термінів, а також проаналізувати сучасні підходи до їх кодифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення та нормативного впорядкування термінолексики підприємництва в українському мовознавстві активно досліджуються сучасними науковцями, насамперед у контексті

економічної термінології, термінознавчих студій і термінографічної практики.

Методологічні основи термінології та питання її унормування стали предметом наукового аналізу в працях Л. Полюги, Г. Онуфрієнко, Т. Кияка, І. Кочан, Н. Цісар, у яких термін осмислюється як мовна одиниця, визначаються його характерні риси, а також принципи нормалізації та стандартизації.

Так, І. Кочан зауважує, що становлення термінологічної норми зумовлюється не лише внутрішніми закономірностями мовної системи, а й науковою традицією та реальною практикою, що є особливо показовим для динамічних сфер, зокрема підприємництва. [5, с. 155].

Окремий напрям наукових досліджень зосереджений на аналізі економічної та бізнесової термінології. У дослідженнях В. Товстенко, Л. Бондарчук, та Т. Подгурської простежується теза про те, що економічна термінологіка української мови перебуває в процесі інтенсивних змін, спричинених глобалізаційними тенденціями та інтеграцією бізнес-дискурсу в міжнародне комунікаційне середовище [13, с. 332]. Саме ці чинники, на думку науковців, зумовлюють нестійкість термінологічної системи.

Вагоме місце в наукових працях посідає проблема термінологічної варіативності, яка особливо виразно проявляється у лексиці підприємницької діяльності. Зокрема, у професійних текстах одночасно вживаються такі пари найменувань, як *підприємництво – бізнес, управління – менеджмент, початкове фінансування – стартап-капітал, інвестиційна пропозиція – пітч*. Частина дослідників, зокрема Людмила Симоненко, зазначає, що подібна варіативність є наслідком браку уніфікованих кодифікаційних норм і різнорідної лексикографічної практики.

Паралельно термін *стартап* у різних джерелах подається по-різному що ускладнює його однозначне тлумачення та вживання. У термінографічних дослідженнях, зокрема у працях І. Шелепкової, підкреслюється, що сучасні словники економічної термінології нерідко відстають від актуальних мовних змін [15, с. 178]. Унаслідок цього виникає ситуація, за якою новітні терміни підприємницької сфери активно використовуються у фаховій комунікації, проте ще не закріплені в словникових джерелах, ні на рівні усталеного тлумачення, ні з погляду нормативного статусу. Брак уніфікованого підходу до їх лексикографічного опису сприяє поглибленню термінологічної неоднорідності.

Низка науковців, зокрема М. Вакуленко, акцентує увагу на складнощях кодифікації запозиченої термінології, що має особливу значущість для підприємницької галузі. [2]. Дослідники застерігають, що за відсутності чітко сформульованих принципів адаптації іншомовних одиниць, українська мова може втратити внутрішню впорядкованість своєї термінологічної системи.

Отже, огляд наукових джерел свідчить про те, що питання встановлення та нормативного впорядкування термінологіки підприємства в українській мові має комплексний і багатовимірний характер. Незважаючи на наявність окремих напрацювань у сучасному мовознавстві, все ще відчувається нестача узагальнених досліджень,

які б системно поєднували лінгвістичний і лексикографічний підходи до кодифікації підприємницьких термінів.

Постановка завдання. Метою дослідження є комплексний аналіз проблем формування та унормування термінологіки підприємництва в сучасному українському мовознавстві, виокремлення основних джерел її поповнення, структурно-семантичні особливості, чинники варіативності й нестабільності термінів, а також окреслення шляхів кодифікації та стандартизації підприємницької термінології відповідно до потреб сучасного економічного дискурсу.

Виклад основного матеріалу.

1. Формування термінологіки підприємництва як мовознавча проблема. Термінологіка підприємницької сфери в сучасній українській мові формується під дією низки взаємопов'язаних факторів, зокрема розвитку національної економіки, процесів глобалізації бізнесу, активних міжмовних взаємодій, а також внутрішніх структурних закономірностей мовної системи.

На відміну від усталених галузевих терміносистем, таких як правнича чи технічна, підприємницька термінологія вирізняється підвищеною динамічністю та відкритістю до появи нових понять, що істотно ускладнює її нормативне порідкування [16].

Підприємництво як вид діяльності інтегрує економічні, управлінські, правові та соціальні складники, що зумовлює її міждисциплінарну природу відповідної термінологіки. Унаслідок цього в мовному вжитку функціонують терміни, запозичені з економіки, менеджменту, фінансової сфери, маркетингу та інноваційної діяльності.

2. Кодифікація термінів підприємництва: стан і проблеми. Кодифікація підприємницьких термінів в українській мові здійснюється насамперед шляхом їх фіксації у тлумачних і перекладних словниках, а також у спеціалізованих економічних виданнях. Водночас аналіз лексикографічної практики свідчить про відсутність уніфікованого підходу до поняття та інтерпретації базових термінів цієї сфери. Так, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття *підприємництво* визначається як різновид господарської діяльності, що ґрунтується на самостійній ініціативі та пов'язана з ризиком. У фахово-економічних словниках це поняття зазнає подальшої конкретизації, проте його семантичні межі нерідко варіюються, розширюються, або, навпаки, звужуються залежно від авторського бачення [16, с. 55].

Водночас лексема *бізнес* в одних джерелах тлумачиться як сононімічна до *підприємництва*, а в інших – як ширше поняття, що охоплює не лише власне підприємницьку діяльність, а й управлінські та фінансові процеси.

Аналогічні розбіжності простежуються й у трактуванні терміну «менеджмент». У низці словників він подається як іншомовний еквівалент українського *управління*, тоді як у професійному дискурсі ці одиниці часто розмежовуються: управління використовується для позначення загального процесу керування, тоді як *менеджмент* – для характеристики системи сучасних управлінських практик в бізнес-середовищі.

Брак чітко сформульованої кодифікаційної норми зумовлює паралельне функціонування цих термінів без усталеного семантичного розмежування. [9, с. 44].

3. Варіативність як наслідок некодифікованості. Однією з визначальних рис терміну лексико-підприємницької сфери є варіативність, що виявляється на різних мовних рівнях: лексичному, словотвірному та семантичному. Найбільш наочним в цьому плані є іншомовні запозичення, які активно інтегруються в український бізнес-дискурс.

Зокрема, термін *стартап* функціонує в українській мові у кількох варіативних формах: стартап, стартап-проект, стартап-компанія. У більшості словникових джерел він або не зафіксований, або подається без чітко окресленого нормативного статусу, що ускладнює його коректне використання. Подібна ситуація спостерігається і щодо термінів *пітч*, *брендинг*, *скейлінг*, *фандрейзинг*, які широко застосовуються у фаховому спілкуванні, проте ще не мають усталених українських відповідників чи кодифікованих дефініцій [11, с. 110].

Варіативність виявляється також у паралельному вживанні калькованих та питомо-українських найменувань, наприклад, інвестиційна привабливість – інвестиційна атрактивність, ділова активність – бізнес-активність. За відсутності чітких нормативних рекомендацій, вибір того чи іншого варіанта нерідко зумовлюється індивідуальним мовним досвідом автора або усталеними традиціями конкретного професійного середовища.

4. Відсутність єдиних стандартів. Відсутність загальновизнаних стандартів кодифікації термінологіки підприємницької сфери зумовлює фрагментарність відповідної терміносистеми та ускладнює її застосування в наукових, освітніх та практичних текстах. Особливо це проявляється

в навчальному процесі, коли студенти стикаються з різними варіантами термінів у підручниках, наукових публікаціях і нормативно-правових документах [8, с. 7].

Окрім внутрішніх труднощів, відсутність стандартизованої бази створює серйозні перешкоди для ефективної міжнародної комунікації. В умовах глобалізації бізнесу та активної інтеграції України до світового економічного простору, переклад спеціалізованих текстів стає дедалі складнішим завданням. Через нечіткість визначення офіційних українських відповідників до іншомовних (насамперед англійських) бізнес-термінів, перекладачі, науковці та юристи-практики змушені приймати суб'єктивні рішення, обираючи мовні варіанти на власний розсуд. Це неминуче призводить до розмивання термінологічних меж та відсутності термінологічної узгодженості на міждержавному рівні.

Головним викликом залишається відсутність комплексної державної кодифікаційної стратегії, яка б дозволила уніфікувати термінологічний апарат, забезпечити його системність та адаптувати до сучасних вимог як внутрішнього ринку, так і міжнародного професійного середовища.

5. Лексикографічне відображення термінолексико-підприємництва. Вагомим і визначальним складником процесу унормування термінолексико-підприємницької сфери є її якісна та системна репрезентація в сучасних українських словникових виданнях різних типів. Проте детальний аналіз наявних лексикографічних джерел засвідчує, що терміни цієї динамічної галузі фіксуються вкрай неоднорідно. Принципи їхнього подання, відбору та тлумачення значною мірою залежать від цільового призначення словника, періоду його укладання, а також специфічної авторської концепції, що не завжди узгоджується з іншими виданнями.

У загальних тлумачних словниках української мови підприємницькі терміни зазвичай представлені у спрощеному вигляді. Їхні дефініції є лаконічними й орієнтованими на широке коло читачів, що часто призводить до втрати важливих фахових нюансів та ігнорування особливостей їхнього функціонування у вузькоспеціалізованому професійному контексті. Однак навіть у таких виданнях не завжди вдається досягти єдності у структурі побудови термінологічних статей, що породжує термінологічну розбіжність [4].

Зокрема, при зіставленні різних джерел стає очевидним, що одні й ті самі термінологічні одиниці можуть мати неоднаковий обсяг значення або

зміщені семантичні акценти. В одному словнику термін може трактуватися вузько, як суто юридична категорія, тоді як в іншому – як широкий економічний процес, що охоплює управлінські та фінансові аспекти.

Розв'язання цієї проблеми вбачається у налагодженні тіснішої та систематичної взаємодії між професійними мовознавцями, які забезпечують лінгвістичну правильність, та експертами-практиками економічної галузі, які володіють актуальним розумінням бізнес-процесів.

6. Семантична нечіткість і розмитість меж термінів. Однією з найбільш фундаментальних проблем, що перешкоджають стабілізації термінологіки у підприємницькій сфері, є семантична нечіткість окремих терміноодиниць. Ця розмитість виникає передусім через відсутність чітко окреслених меж між суміжними поняттями, що призводить до їхнього концептуального змішування. У науковому та практичному дискурсах терміни «*підприємництво*», «*господарська діяльність*», «*комерційна діяльність*» та «*бізнес*» нерідко функціонують як абсолютні синоніми та використовуються як взаємозамінні лексеми. Проте, з погляду фундаментальної економічної теорії та суворого правового регулювання, ці категорії не є повністю тотожними. Наприклад, «*господарська діяльність*» є значно ширшим поняттям, що охоплює і некомерційні аспекти, тоді як «*підприємництво*» обов'язково передбачає ініціативність та ризиковий характер. Систематичне ігнорування цих відмінностей у практичному мовленні та офіційній документації призводить до критичної втрати семантичної чіткості та однозначності, які є базовими характеристиками наукового стилю мови та запорукою адекватної інтерпретації фахової інформації [9].

Окрім проблеми синонімії, суттєві труднощі спричиняє семантична варіативність, яка проявляється у використанні термінів із різним обсягом значення – від гранично вузького до надміру широкого. Це створює ситуацію, коли одна й та сама лексема в різних контекстах маркує різні рівні абстракції.

На прикладі поняття «*інвестиції*»: у загально-економічному сенсі воно може трактуватися максимально масштабно – як будь-які фінансові чи матеріальні вкладення в активи.

У вузькоспеціалізованому контексті: цей же термін розглядається як специфічний економічний механізм, безпосередньо інтегрований у підприємницьку діяльність з метою отримання прибутку або соціального ефекту.

Така багатозначність без належного контекстуального уточнення провокує термінологічну плутанину, що негативно позначається на якості фахової комунікації та ускладнює процес нормування економічного дискурсу.

7. Словотвірні моделі та їх нестабільність. Процес становлення та динамічного розвитку термінології у сфері підприємництва значною мірою зумовлений інтенсивними та різновекторними словотвірними процесами, що відображають життєздатність мовної системи. В сучасній українській мові цей специфічний пласт лексики формується завдяки синергії двох основних шляхів: використанню традиційних внутрішніх моделей та активній адаптації іншомовних запозичень.

З одного боку, активно функціонують питомі морфологічні моделі (наприклад, суфіксальний спосіб у терміні «*підприємництво*»), що забезпечують наступність національної економічної традиції. З іншого боку, спостерігається масове залучення запозичень, переважно англіцизмів, та калькування іноземних структур (наприклад, «*інвестор*», «*маркетолог*», «*дистриб'ютор*»). Проте саме на перетині цих двох шляхів, через відсутність єдиних уніфікованих стандартів та чітких рекомендацій, виникає надмірна варіативність у використанні словотвірних засобів. Це призводить до появи паралельних форм, які часто конкурують між собою в межах одного наукового чи ділового тексту.

Наявність великої кількості дублетних форм та певна семантична розмитість термінів у різних контекстуальних умовах стають суттєвою перешкодою на шляху до повної кодифікації цієї лексики. Така ситуація безпосередньо порушує логічну цілісність та ієрархічну побудову термінологічної системи підприємництва.

Зрештою, подібна нестабільність словотвірних моделей не лише створює незручності для практиків, а й значно ускладнює теоретичний процес нормалізації термінів. Це призводить до зниження загального рівня системності термінологічної підсистеми підприємництва, перетворюючи її на набір розрізнених одиниць замість структурованого термінополя [6, с. 34]. Для подолання цього хаосу необхідне термінове узгодження словотвірних парадигм, які б гармонійно поєднували міжнародні стандарти з мовною специфікою української економічної думки.

8. Вплив професійного дискурсу на унормування термінів. Важливим чинником виникнення термінології у сфері бізнесу стає професійна комунікація – жива мова підприємців,

навчальних курсів, засновників стартапів та фінансових видань. Саме в межах цих середовищ нові поняття виникають і впроваджуються найактивніше, нерідко з'являються значно раніше, ніж їх встигають описати у словниках чи наукових дослідженнях.

Отже, реальне мовлення об'єктивно рухається швидше за офіційне визнання норм. Це спричиняє ситуацію, за якою чимало бізнес-термінів існують у перехідному стані. Вони є загальноновживаними, проте позбавлені єдиного правописного вигляду чи однозначного змістового наповнення. Для лінгвістичної науки це зумовлює необхідність постійно адаптуватися до змін умовній реальності, що вимагає розробки сучасних методів укладання словників та механізмів термінологічної стандартизації [12, с. 185].

9. Необхідність комплексного підходу до унормування. Підбиваючи підсумки, варто наголосити, що впорядкування термінології у сфері бізнесу неможливе лише зусиллями лексикографів чи шляхом сухого лінгвістичного дослідження. Цей процес вимагає всебічного підходу, де наукові принципи термінознавства гармоніювали

б з живою мовною практикою та специфічними вимогами ділового спілкування.

Доцільним кроком вбачається розробка спеціалізованих галузевих регламентів та цифрових термінологічних платформ, що гарантували б сталість і логічну єдність у застосуванні підприємницьких назв. Подібні інструменти мають стати фундаментом для офіційного закріплення мовних норм і сприяти побудові впорядкованої та гармонійної системи термінів у сучасному українському мовному просторі.

Висновки. Отже, вивчення питань генези та стандартування підприємницьких термінів у сучасній українській мові демонструє, що ця лексична група перебуває на етапі інтенсивної трансформації. Такий стан спричинений стрімкими змінами в економіці та потужним тиском глобалізаційних процесів. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці нормативних словників нового покоління, формуванні цифрових реєстрів і галузевих регламентів. Саме такі кроки дозволять досягти системності та однаковості у використанні підприємницької лексики в межах сучасного українського мовного простору.

Список літератури

1. Авраменко В. І. Етимологічний аналіз запозичень в економічній термінології української мови: історичний та сучасний виміри. *Науковий журнал Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*, 2024. Вип. 32. С. 15–19.
2. Вакуленко М. О. Сучасна українська термінологія: методологія, кодифікація, лексикографічна практика : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філологічних наук. *Національна академія наук України*. Київ, 2023. 432 с.
3. Грищенко О. В., Богущкий В. М., Ординська І. Я. Англійська мова як джерело лексичних запозичень у сучасному українському дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2025. № 42. С. 221–226.
4. Комова М. В., Петрушка, А. І. Українська термінологічна лексикографія 1940–2020. *Новий Світ-2000*. Львів, 2024. 423 с.
5. Кочан І. М. Запозичення чужослів у терміносистемах як закономірний процес розвитку мов (на матеріалі фінансово-економічної термінології). *KUL*. Люблін, 2019. Вип. 1. С. 151–163.
6. Кравченко, Т. П. Обліково-фінансові терміни в сучасній українській економічній терміносистемі. *Наукові записки Миколаївського національного аграрного університету*, 2025. № 214. С. 30–36.
7. Крайняк Л. К., Дуда О. І., Рибачок С. М. Економічна термінологія як об'єкт теорії комунікації (на матеріалі англійської галузевої періодики). *Folium*. Івано-Франківськ, 2024. № 4. С. 139–145.
8. Кудрявцева Н. А. Стандартизація термінології в українській діловій мові: виклики та можливості. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*, 2024. № 6. С. 6–14.
9. Олійник Н. І. Гармонізації термінів національних стандартів: виклики та перспективи. *Слово-Світ*. Київ, 2024. С. 43–47.
10. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник. *Центр учбової літератури*. Київ, 2022. 426 с.
11. Пироговська В. О., Дзюбак Н. М., Юлдашева С. А. Роль мовних корпусів у вивченні варіативності мови та мовлення. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2023. № 32. С. 107–112.
12. Силованюк Ю. В. Стратифікація економічних термінів за мікро- та макросферами економічної галузі. *Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2024. № 72. С. 180–188.
13. Товстенко В. Р., Бондарчук Л. М., Подгурська Т. А. Актуальні процеси в сучасній українській економічній терміносистемі. *Термінологічний вісник*. Київ, 2021. Вип. 6. С. 324–337.

14. Циганюк В. М. Особливості перекладу англійських економічних текстів українською мовою. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2021. № 16. С. 208–213.
15. Шелепкова І. М. Лінгвістичний аналіз української термінології бізнесу як цілісної системи. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2023. Вип. 30. С. 176–181.
16. Шелепкова І. М. Характеристика української економічної термінології на сучасному етапі розвитку. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2019. Вип. 7. С. 52–56.

Vaida M. M. PROBLEMS OF FORMATION AND STANDARDIZATION OF ENTREPRENEURSHIP TERMINOLOGY IN MODERN UKRAINIAN LINGUISTICS

The article provides a comprehensive analysis of the current problems of the formation and standardization of business terminology in modern Ukrainian linguistics. The main attention is focused on the theoretical and practical aspects of the formation of business terminology, the features of its functioning in scientific, official business and professional speech, as well as on the issues of its codification and standardization. Business terminology is considered as a dynamic structural system that is actively developing under the influence of socio-economic, political, cultural and globalization factors.

The intensive growth and updating of business terminology is due to the transformations of the economic system of Ukraine, the transition to a market model of management, the expansion of international economic relations, European integration processes and the influence of globalization.

The article analyzes the approaches of Ukrainian linguists to the study of problems of standardization, terminographic processing and codification of business vocabulary. It was found that the lack of unified normative decisions regarding the use of individual terms, the variability of forms and meanings, as well as the parallel functioning of borrowed and Ukrainian terms complicate the process of normalizing this subsystem of vocabulary. The analysis of scientific works shows that the terminological lexicon of entrepreneurship is formed in close connection with economics, law, management, finance and marketing, which determines its interdisciplinary nature, structural complexity and heterogeneity.

The need for further systematic scientific understanding of this lexical subsystem, improvement of the terminographic base, deepening of the processes of standardization and codification in accordance with language norms and the actual needs of professional communication in the conditions of modern socio-economic development is also substantiated.

Keywords: *terminology of entrepreneurship, codification, standardization, variability, economic terminology, terminography.*

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

УДК 81'23+81'371:811(100)
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/05>

Венжинович Н. Ф.

<https://orcid.org/0000-0002-0230-4118>
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Зимомря І. М.

<https://orcid.org/0000-0003-3211-8268>
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ Й ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЇ

Стаття присвячена огляду та аналізу окремих важливих праць, присвячених студіюванню питань когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології. Автори представили низку наукових розвідок відомих українських мовознавців, що були опубліковані в першій чверті ХХІ століття, в яких порушуються назрілі проблеми цього напрямку лінгвістичних досліджень.

Мета статті – виокремити деякі важливі питання, які досліджують сучасні вчені у своїх наукових працях, присвячених лінгвокогнітивним та лінгвоконцептуальним студіям, а також окреслити перспективи майбутніх наукових розвідок у цій парадигмі наукового знання.

У статті зазначається, що нині, перш за все, дискусійним є саме визначення основної одиниці когнітивної лінгвістики – концепту. Автори, представляючи думки авторитетних учених, подають і своє визначення центрального поняття когнітивної лінгвістики. У статті також представлено розуміння поняття картина світу, концептуальна картина світу.

Проаналізовано, як повсякденна робота мозку впливає на мовленнєву діяльність людини, як утворюються мовні одиниці, в яких відображено найрізноманітніші вияви життя людини, як у концептах вербалізуються наші знання про світ. Спостережено чітку антропоцентричну спрямованість наукових пошуків, коли в центрі уваги дослідників перебуває людина, її вчинки, характер, почуття, стосунки між собою, зовнішність, традиції, вірування, навіть забобони тощо. Звернено увагу на погляди вчених на структуру концепту, представлено своє бачення цієї проблеми.

З'ясовано, що найбільш суттєвими для побудови всієї концептуальної системи є ті концепти, які організовують сам концептуальний простір і виступають як головні рубрики його членування. До них, у першу чергу, належать: простір, час, життя, смерть, свобода, воля, число, істина, неправда, знання та ін. Звідси стає очевидним той факт, що вираження концепту – це вся сукупність мовних і немовних засобів, які прямо або побічно ілюструють, уточнюють і розвивають його зміст.

У результаті проведеного дослідження автори доходять висновку про те, що лінгвокогнітивні та лінгвоконцептуальні студії нині посідають вагоме місце серед сучасних мовознавчих парадигм, а перспективою подальших наукових розвідок є, зокрема, вивчення низки лінгвокультурних концептів, в яких наявні ментальні особливості українського етносу.

Ключові слова: концепт, когнітивна лінгвістика, лінгвоконцептологія, картина світу, концептуальний смисл, вербалізація концепту, структура концепту.

Постановка проблеми. Останнім часом з'явилося чимало наукових досліджень, виконаних у річищі нових наукових парадигм – когнітивної лінгвістики та концептології. Вчені намагаються з'ясувати, як повсякденна робота мозку впливає на мовленнєву діяльність людини, як утворюються мовні одиниці, в яких відображено найрізноманітніші вияви життя людини, як у концептах

вербалізуються наші знання про світ. Спостерігаємо чітку антропоцентричну спрямованість наукових пошуків, коли в центрі уваги дослідників перебуває людина, її вчинки, характер, почуття, стосунки між собою, зовнішність, традиції, вірування, навіть забобони тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основною одиницею когнітивної лінгвістики

є концепт, визначень якого в сучасному мовознавстві є десятки. Ми спираємося в своєму дослідженні на визначення концепту, яке сформулював професор М. Полюжин: «концепт трактується як ментальне утворення, що репрезентує собою всю сукупність знань про певний об'єкт» [13, с. 7–8]. Учений висловлює думку про те, що концепт, як і всякий складний когнітивний лінгвосоціальний конструкт, не набув ще однозначного тлумачення в сучасній лінгвістиці, «хоча багато дослідників зазначають, що він містить інформацію про однорідні й різномірні, але пов'язані відношенням похідності сутності або про один індивідуальний предмет, явище у світі і є тому базовим структурним елементом, субстратом концептуальних одиниць вищого рівня» [13, с. 7]. Н. Венжинович зазначає, що різні його визначення «зумовлені тим, що для концепту характерна складна багатовекторна структура, яка включає, окрім понятійної основи, ще й соціо-психо-культурну його частину. Остання не стільки мисленнєво сприймається носіями мови, скільки переживається ними, включає асоціації, емоції, оцінки, національні образи й конотації, властиві тій чи іншій культурі» [4, с. 54].

Цікаві, ґрунтовні наукові дослідження в цьому річищі проводять М. Полюжин, С. Потапенко, Н. Венжинович, А. Приходько, М. Скаб, П. Мацьків, В. Ужченко, Н. Філіппова, Т. Врабель, С. Голик, Г. Кочерга, Ж. Краснобаєва-Чорна, Ю. Юсип-Якимович та О. Тимко-Дітко та ін. [див.: 11 – 15; 16; 1–5; 17; 18; 10; 19; 20; 6–9; 21 та ін.].

Постановка завдання. Мета статті – висвітлити окремі важливі питання, які досліджують сучасні вчені у своїх наукових працях, присвячених лінгвокогнітивним та лінгвоконцептуальним студіям, а також окреслити перспективи майбутніх наукових розвідок у цій парадигмі наукового знання.

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх років серед лінгвістів тривають наукові дискусії про те, що ж вважати концептом, який смисл слід укласти в це поняття. На основі вивчених праць, які побачили світ у першій чверті ХХІ століття, можемо констатувати, що серед учених нині ще немає єдиної думки стосовно цієї проблеми, хоч є чимало праць українців, слов'янців, германців, в яких учені намагаються це обґрунтувати зі свого погляду. Так, наприклад, професорка М. Скаб у своїй монографії зазначає, що концепт «є абстрактною одиницею ментального рівня, який відображає зміст результатів пізнання людиною навколишнього світу і в якому

зосереджено відомості про об'єкт та його властивості, про те, що людина знає чи думає про навколишній світ. Безсумнівно, концепт несе на собі відбиток певної культури, відображає емоційно-оцінне сприйняття світу людиною» [18, с. 27].

У нашій монографії [4, с. 55] зазначаємо, що «предметом пошуків у когнітивній лінгвістиці є найбільш суттєві для побудови всієї концептуальної системи концепти – ті, які організовують сам концептуальний простір і виступають як головні рубрики його членування. До них, у першу чергу, належать: *простір, час, життя, смерть, свобода, воля, число, істина, неправда, знання* та ін. Звідси стає очевидним той факт, що вираження концепту – це вся сукупність мовних і немовних засобів, які прямо або побічно ілюструють, уточнюють і розвивають його зміст». З одного боку, висновуємо у нашій монографії [2018] розуміння концепту як ментальної сутності, що відображає природу цього утворення, співвіднесеного з відображенням інформаційних структур у досвіді людини, з іншого, – концепт є частиною культурного тла певного соціуму. Водночас на перший план висувається думка проте, що одним із компонентів семантики мовного знака є когнітивна пам'ять слова, тобто смислові характеристики мовного знака з притаманним йому призначенням і системою духовних цінностей, характерних для носіїв мови. Відповідно сучасні лінгвісти у своїх працях формують методикі концептуального аналізу. Зокрема, М. Скаб, услід за В. Кононеньком, зазначає, що «концептуальний аналіз принципово відрізняється від аналізу власне семантичного. Якщо семантичний аналіз передбачає перерахування набору значень того чи того слова в його зв'язках і відношеннях, то аналіз концептуальний має на меті встановлення смислу, навколо якого групуються слова, категорії, ширше кажучи, знання» [цит. за: 18, с. 44].

Цікавими для нас виявилися думки Т. Врабеля, який досліджує метафору й метонімію, зазначаючи, що в сучасній когнітивній лінгвістиці ці явища «розглядаються не лише як стилістичні прийоми, а як фундаментальні когнітивні механізми, що формують структуру мислення, сприйняття світу та мовну комунікацію. Ці стилістичні засоби дозволяють переносити знання з однієї концептуальної сфери до іншої (метафора) або встановлювати асоціативні зв'язки в межах однієї сфери (метонімія), що робить їх ключовими для розуміння абстрактних понять через призму повсякденного досвіду. Проблема лінгвокогнітивного аналізу метафоричних та метонімічних виразів

в англійській мові полягає в тому, що, незважаючи на універсальність цих механізмів, їхня реалізація в конкретній мові відображає культурно-специфічні моделі мислення, які часто призводять до асиметрії в міжкультурній комунікації, перекладі та комп'ютерній обробці мови» [6, с. 169–170].

Г. Кочерга й О. Рогоза досліджують особливості концептуалізації та вербалізації лінгвокультурних типажів в українській мовній картині світу на матеріалі прози ХХІ століття. Автори цієї наукової розвідки поставили перед собою завдання «систематизувати та проаналізувати основні лінгвокультурні типи, вербалізовані концептосферою української мови в художніх дискурсах». Дослідники зазначають, що новизна їхньої роботи полягає у вивченні мотиваційних особливостей лінгвокультурних типажів в українській лінгвокультурі за моделлю концептуального аналізу, що дало їм змогу встановити структуру ментально-психонетичного комплексу як концепту, його внутрішні та зовнішні зв'язки в концептосистемі» [8, с. 187]. Автори покликаються у своїй статті на погляди М. Полужина, який «розглядає семіотичні механізми концептуалізації та мотивації уявлень в етносвідомості у проєкції на етнічну інтеріоризацію дійсності у зв'язку з культурою, звичаями, традиціями, міфами, характером народу як засобу відображення національної ментальності, світобачення» [див.: 8, с.189]. Услід за Н. Венжинович, дослідниці зазначають, що «концептуальний аналіз спрямований на виявлення й осмислення структури вербалізованого концепту для з'ясування обставин його формування, знаходження властивих йому системних зв'язків та їх відмінностей від інших концептів» [див.: там само, с. 189].

Відомий мовознавець С. Потапенко дослідив медійну хронологію англійськомовних новин в українському воєнному дискурсі. У статті вчений запропонував трирівневу періодизацію висвітлення подій в англійськомовних новинах, які входять до українського воєнного дискурсу, – когнітивно-семіотичного утворення, що в знакових формах репрезентує індивідуальні та/або колективні практики концептуалізації війни в Україні. ... З застосуванням когнітивної динамічної методики в розвідці виокремлено п'ять етапів новинного конструювання українського воєнного дискурсу на матеріалі англійськомовних новин [16, с. 206–210].

Н. Філіппова досліджувала специфіку використання вербалізаторів показників розуміння категорії людини у неформальному мовленні. Авторка поставила собі за мету здійснити фреймове моделювання концепту ЛЮДИНА на основі

неформальної лексики для вирішення прикладних лінгвістичних завдань. Дослідниця вважає, що на основі аналізу неформальної лексики на позначення людини «можна побудувати узагальнений фрейм концепту ЛЮДИНА, який може бути використаний для вирішення певних прикладних завдань» [20, с. 212–213]. Нам імпонує, що серед перспектив дослідження авторка вказує на можливість глибинного осмислення необхідності моделювання картин світу як об'єктивного інструменту вивчення сучасного спілкування.

Дослідниця С. Голик привернула нашу увагу своїм скрупульозним аналізом концепту СТАРІСТЬ як багатовимірного утворення між біологічним, соціальним та культурним контекстами. Мовознавиця характеризує сучасні підходи до осмислення аналізованого концепту в науковому дискурсі. У дослідженні акцентується увага на традиційному розумінні старості, яке асоціюється з фізичними змінами, хворобами та соціальною ізоляцією. Водночас оригінально, з позицій новітніх концепцій трактується успішне старіння в умовах самореалізації активної суспільної участі та творчого розвитку особистості в поважному віці. Авторка доходить висновку про те, що в сучасних реаліях поєднання різних підходів уможливорює аналіз концепту СТАРІСТЬ як динамічного явища, що інтегрує різні аспекти життя людини [див.: 7, с.175, 180].

Ю. Юсип-Якимович присвятила своє дослідження розгляду в межах антропоцентричної парадигми особливостей сприйняття людиною навколишнього світу, зокрема одному з об'єктів його сприйняття – звукові як фізичному та фізіологічному явищу. Авторка зробила успішну, на наш погляд, спробу побудови звукової картини світу як фрагмента загальної картини світу. Мовознавиця поставила собі за мету дослідити лінгвалізацію звукового простору в контексті когнітології, лінгвокогнітивного аналізу. Цілком погоджуємося з висновком Ю. Юсип-Якимович, яка підкреслила теоретичну значимість свого дослідження в комплексному вивченні феномену картини світу в семасіологічних та ономасіологічних аспектах та у створенні звукової картини світу як однієї з її складників [див.: 21, с. 212, 224].

Цілком погоджуємося з думкою М. Полужина, який зазначав, що для опису концепту є такі основні положення: «1. Концепт є одиницею ментальності, спрямованою на комплекс вивчення мови, свідомості й культури. Водночас концепт виступає і як сутність, діалектично пов'язана з цим трьома явищами. 2. Концепт – це одиниця колек-

тивного знання, що має мовне вираження й відзначена етнокультурною специфікою. 3. Концепт об'єктивується в мові (й мовленні) з допомогою одиниць різних рівнів. 4. Будучи одиницею свідомості, концепт не може бути жорстко структурованим. Однак із метою дослідження побудова концептуальної структури як моделі цілком виправдана» [13, с.14–15]. І ще одну думку професора М. Полюжина цілком поділяємо: відомий учений стверджує, що «найбільш раціональний погляд на структуру концепту – це її репрезентація у двох аспектах: 1) як ієрархічно організованого взаємозв'язку елементів різного рівня абстракції; 2) відповідно до лінгвокультурної парадигми виділити: образний, понятійний та ціннісний компоненти [там само, с.15].

Зазначимо, що концептуальні ознаки виявляються через семантику мови, тому необхідно чітко розрізняти когнітивний (мисленнєвий) концепт, утворений із компонентів (концептуальних ознак) і його мовну репрезентацію (слово, фразема, словосполучення), що складається з набору сем, які виступають засобом і способом репрезентації когнітивних процесів у лінгвістичних структурах, проте повністю концепт не представляють. ... Хоча концепти й репрезентуються за допомогою різних мовних і мовленнєвих засобів, однак уся їх сукупність не відтворює повної картини концепту [див.: 4, с. 59].

Відмінність вербальних виражень і зіставлення їх із реальними ситуаціями здійснюється

за допомогою певної системи уявлень людини про світ – його концептуальної системи, причому смисл мовних виражень виявляється внесеним у певну концептуальну систему, що відображає пізнавальний досвід її носія [див.: 13, с. 18].

Висновки. У результаті проведеного дослідження доходимо висновку про те, нині активно проводяться студіювання в галузі когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології. Унормовується відповідна термінологія, укладається відповідний термінологічний апарат. У першій чверті ХХІ століття з'явилися різнопланові напрацювання, що стосуються визначення концепту, основної одиниці когнітивної лінгвістики. Також спостерігаємо опис різних методик концептуального аналізу. Різні погляди вчених є і на структуру концепту. У працях учених представлений різноманітний матеріал, що став джерельною базою досліджень. Незважаючи на складні часи й обставини сьогодення, українські вчені продовжують глибинно досліджувати різні концепти. Навіть кривава війна в Україні не зупинила, а пожвавила наукові студії, спричинилася до появи нових цікавих розвідок, виконаних на мовному матеріалі, який відображає життя і діяльність українців у пору воєнної агресії, в час їх мужньої боротьби за свободу і незалежність рідної землі.

Перспективу майбутніх наукових студій вбачаємо в подальшому поглибленому дослідженні концептів, концептосфер, мовних картин світу, ментальних особливостей українців та інших слов'янських та неслов'янських народів.

Список літератури:

1. Венжинович Н. Когнітивізм, когніція та їхня термінологічна база. *Нова філологія*: зб. наук. праць. 2006. Вип.24. С. 56–64.
2. Венжинович Н. Когнітивний аспект мовознавчих досліджень. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. праць. *Ужгород*, 2005. Вип.8. С. 194–199.
3. Венжинович Н. Концептуальна й мовна картини світу як похідні етнічних менталітетів. Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. Донецьк: ДонНУ, 2006а. Вип.14. С. 8–13.
4. Венжинович Н. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології: монографія. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2018. 463 с.
5. Venzhynovych N., Teleutsia V., Pavlova A., etc. Mode of Understanding the Terms «Concept» and «Folklore Concept» in Modern Humanities. *Studies in Media and Communication*. Vol. 10, No. 3; 2022, Special Issue Published by Redfame Publishing. С.40–46.
6. Врабель Т. Лінгвокогнітивний аналіз метафоричних та метонімічних виразів в англійській мові. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 42. Т. 3, 2025. С. 169–174.
7. Голик С. *Старість* як багатовимірний концепт: між біологічним, соціальним і культурним контекстами. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 42. Т. 3, 2025. С. 175–181.
8. Кочерга Г., Рогоза О. Лінгвокультурні типи в етноконцептуальній парадигмі українців. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 42. Т. 3, 2025. С. 187–193.
9. Краснобаєва-Чорна Ж. Концепт *життя* в українській фраземіці: автореф. дис. ... канд.філол.наук: спец. 10.02.01 – українська мова. Дніпропетровськ, 2008. 20 с.
10. Мацьків П. Концептосфера БОГ в українському мовному просторі: монографія. Київ, Дрогобич: Коло, 2006. 323 с.
11. Полюжин М. Концептуальна система як базове поняття когнітивної семантики й теорії мовної особистості. *Проблеми романо-германської філології*: зб. наук. праць. Ужгород: Ліра, 2005. С. 5–20.

12. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки*. Луцьк, 2015. № 4 (305). С. 212–222.
13. Полюжин М. Про синкретичні теорії концепту. *Проблеми романо-германської філології: зб. наук. праць*. Ужгород: Ліра, 2006а. С. 5–22.
14. Полюжин М., Венжинович Н. Концепт як базова когнітивна сутність. Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. 2001. № 5. С. 182–184.
15. Poluzhyn M., Venzhynovych N. Linguistic and Conceptual Centres of Phraseologization. *Scientific Journal of Polonia University*. 2018. Vol. 30, № 5. P. 121–129.
16. Потапенко С. Медійна хронологія англійськомовних новин в українському воєнному дискурсі: лінгвокогнітивний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 42. Т. 3, 2025. С. 206–211.
17. Приходько А. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики: монографія. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
18. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери: монографія. Чернівці: Рута, 2008. 560 с.
19. Ужченко В. Нові лінгвістичні парадигми концепт – фразеологізм – мовна картина світу. *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку: зб. наук. праць*. Запоріжжя, 2006. С. 146–151.
20. Філіппова Н. Концепт ЛЮДИНА у неформальному спілкуванні: прикладний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 42. Т. 3, 2025. С. 212–218.
21. Юсип-Якимович Ю., Тимко-Дітко О. Лінгвалізація звукового простору у контексті лінгвокогнітології. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 42. Т. 3, 2025. С. 219–225.

Venzhynovych N. F., Zymomrya I. M. ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS OF RESEARCH IN THE FIELD OF COGNITIVE LINGUISTICS AND LINGUOCONCEPTOLOGY

The article is devoted to a review and analysis of some important works devoted to the study of issues of cognitive linguistics and linguoconceptology. The authors presented a number of scientific investigations of famous Ukrainian linguists, published in the first quarter of the 21st century, in which the ripe problems are raised which address the pressing problems of this area of linguistic research.

The purpose of the article is to highlight some important issues that modern scientists investigate in their scientific works devoted to linguocognitive and linguoconceptual studies, as well as to outline the prospects for future scientific explorations in this paradigm of scientific knowledge.

The article notes that currently, above all, the definition of the basic unit of cognitive linguistics – the concept – is debatable. The authors, presenting the opinions of authoritative scientists, also present their definition of the central concept of cognitive linguistics. The article also presents an understanding of the concept of a worldview, a conceptual worldview.

It is analyzed how the everyday work of the brain influences a person's speech activity, how language units are formed, which reflect the most diverse manifestations of human life, and how our knowledge about the world is verbalized in concepts. A clear anthropocentric orientation of scientific research is observed, when the focus of researchers' attention is on a person, his actions, character, feelings, relationships with each other, appearance, traditions, beliefs, even superstitions, etc. Attention is drawn to the views of scientists on the structure of the concept, and their vision of this problem is presented.

It has been found that the most essential for building the entire conceptual system are those concepts that organize the conceptual space itself and act as the main headings of its division. These include, first of all, space, time, life, death, freedom, will, number, truth, falsehood, knowledge, etc. From this it becomes obvious that the expression of a concept is the entire set of linguistic and non-linguistic means that directly or indirectly illustrate, clarify and develop its content. From here it becomes obvious that the expression of a concept is the entire set of linguistic and non-linguistic means that directly or indirectly illustrate, clarify and develop its content.

As a result of the research, the authors conclude that linguocognitive and linguoconceptual studies currently occupy a significant place among modern linguistic paradigms, and the prospect of further scientific exploration is, in particular, the study of a number of linguistic and cultural concepts that contain the mental characteristics of the Ukrainian ethnic group.

Keywords: concept, cognitive linguistics, linguoconceptology, world model, conceptual meaning, verbalization of the concept, concept structure.

Дата першого надходження статті до видання: 15.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Грицевич Ю. В.

<https://orcid.org/0000-0002-2716-3235>

Волинський національний університет імені Лесі Українки

НАЗВИ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ РИС У ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТАХ ІЗ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

У статті на матеріалі текстів західнополіського фольклору проаналізовано репертуар і семантику назв тематичних груп лексики «Людина та її зовнішні (фізичні) риси», «Риси характеру людини та її поведінка» в місцевих говірках. Констатовано, що найменування людини утворюють складну розгалужену систему неоднорідних за формою й семантичним наповненням одиниць. Виокремлено номени на позначення біофізіологічних і соціальних властивостей, які вербалізують концептосферу «Людина» в усіх її проявах: фізіологічні ознаки (вік, стать і т. д.), особливості внутрішнього світу (темперамент, характер, почуття тощо) та зовнішнього вигляду, поведінку й стосунки з оточенням, соціально-трудова ролі.

Як засвідчив досліджуваний матеріал, найбільш функціонально активними підкласами лексико-семантичного поля «Людина та її риси» виявилися вербалізатори смислових компонентів «сім'я, спорідненість і свояцтво», «назви осіб за виконуваною дією», «риса характеру», «риса зовнішності». Наші спостереження над західнополіською говірковою лексикою підтверджують висновки інших дослідників про кількісну перевагу в діалектному мовленні номінацій, які втілюють негативну, зневажливу, іронічну чи навіть образливу характеристику рис і властивостей людини, відхилення від норми. Установлено, що за частиномовною приналежністю серед номенів для вербалізації оцінних значень кількісно переважають прикметники, оскільки категорія оцінки найочевидніше виявляється саме в системі ад'єктивів, для яких основною є семантика ознаки. Відзначено архаїчність багатьох лексем, походження яких сягає праслов'янського періоду. З'ясовано, що кількість запозичень з інших мов незначна. Основним методом представлення матеріалу в роботі є описовий із застосуванням елементів порівняльно-історичного для встановлення генези лексем.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в дослідженні тематичної групи назв одягу, яка є невід'ємним складником аналізованого у пропонованій розвідці мікрополя «зовнішність людини».

Ключові слова: фольклорні тексти, діалектна лексика, агентив, характерологічна лексика, лексико-тематична група, Західне Полісся.

Постановка проблеми. «Людина – міра всіх речей», – так сформулював відому максиму античний софіст Протагор з Абдери (485/80–411 рр. до н. е.). Сучасна лінгвістика переживає етап справжнього «антропологічного буму». Присутність людини відчутна на всьому просторі мови [27, с. 190]. За допомогою мови, слова людина не тільки відображає процеси реального світу та світу суб'єктивної оцінки, емоцій і почуттів, а й сама є однією з ланок цього світу [33, с. 317].

На переконання Г. І. Мартиної, особливої уваги потребує діалектне мовлення, бо, з одного боку, номінація в говірках відбувається невимуснено й природно, а з іншого – зміни в суспільно-економічному й культурному житті діалектоносіїв,

одним із наслідків яких стають активні динамічні процеси в лексиці, актуалізують потребу ретельно фіксувати мовні явища, що з часом стають невідворотно втраченими [25, с. 34]. Як слушно відзначає Т. О. Ястремська, ««центром» діалектної картини світу є мовець, який упродовж життя формує власну картину світу, доповнюючи її новими знаннями та набутих досвідом. Світобачення діалектоносіїв співвідносне із семантикою мовних одиниць, способами її класифікування, упорядкування» [38, с. 7]. Л. Я. Колеснік, дослідниця мовного портрета буковинця, спираючись на праці попередників, постулює: «До найменш досліджених в українському мовознавстві належить група лексики, яку можна об'єднати під загальною

назвою «Риси людини» [22, с. 42–43]. За словами Р. Й. Керсти, «існуючі діалектологічні картотеки не відбивають багатства цієї групи лексики в говорах української мови... в говорах, на противагу літературній мові, назви, що характеризують особисті властивості людини, становлять значну частку народного лексичного багатства. Є підстави вважати, що ця лексика сягає глибин віків і в минулому була надзвичайно різноманітною в семантичному і словотворчому відношенні» [18, с. 200].

Постановка завдання. Мета роботи – детальний аналіз західнополіських діалектних номенів, засвідчених у записах місцевого фольклору, у межах тематичної групи «Людина та її риси».

Методологічна база. У статті для інвентаризації та інтерпретації аналізованого фактажу в основному використовуємо *описовий* метод. Для глибшого розкриття семантики засвідчених лексем послуговуємось *методом контекстуального аналізу*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексику поняттєвого поля «Людина» на діалектному ґрунті комплексно простудіювали В. О. Дворянкін (на матеріалі східностепових говірок) [6], Л. Я. Колеснік (покутсько-буковинські говірки) [22], В. В. Леснова (східнослов'янський ареал) [23], Г. І. Мартинова (середньонаддніпрянський діалект) [24–25]. Західнополіську характерологічну й апелятивну (агентивну) лексику віднаходимо в спеціальних дослідженнях Ю. В. Громика [4], З. С. Мацюк [26], Л. П. Павленко [29].

Виклад основного матеріалу. Загальну родову ознаку «частини тіла людини і вияви її організму; біологічні й анатомо-фізіологічні особливості будови» виражають зафіксовані в західнополіських фольклорних текстах соматонімени: **прѣсы** 'знев., зруб. обличчя', пор.: «А в на'шыйй [імя] Да вылі'кыйй **прѣсы**: Ой як тя'гнэ да потя'гнэ Всю капу'сту (усэ'мя'со, усю'ка'шу) з мы'сы» [19]; **храпы** 'знев., зруб. обличчя', пор.: «А в на'шыйй [імя] Да вылі'кыйй **храпы**: Ой як тя'гнэ да потя'гнэ На всі шты'ры ла'пы» [19]; **бильми** 'зруб. очі', пор.: «Ой девно нам, девно, Шо в свахи калач ведно. Сваха нас потишеє, Ще й **бильми** витріщає» [10], пор. літ. **більмо** 'білувата пляма на роговій оболонці ока, яка спричиняється до сліпоті' [35, т. 1, с. 186]; **шмондя** 'кінцева частина статевих провідних шляхів у жінок', пор.: «Не сядай, свахо, на лави, бо в нас лави дзюрави. В нас є коти ласи, виїдять **шмондю** сваси» [15, с. 27]; **гали** 'литки, ноги', пор.: «Була на Купали, посмалила **гали**, Сором, дівко, сором,

женихи за столом!» [36, с. 175]. До цієї ж групи належить дієслово **бздіти** 'виділяти гази травного тракту', пор.: «А в туой халути всьо гнилодути – капу'сту їли, а вітром **бзділи**» [15, с. 9].

Групу назв спорідненості та свояцтва репрезентують номени: **цурка** 'дочка', пор.: «Гей, сусіде-небоже, грай море водяное, тримай дочку в коможє, тржимай **цурке** ве скржине, грай море водяное, бо Ясенько пржиплине. Не плач, моя мамулю, грай море водяное, годуй **цурку** другу» [15, с. 108] – запозичення з польської мови; п. *córka* «дочка», як і його пестливі деривати *córuś, córunia*, походить від псл. **dъkti*, (Род. в. *dxktere*), до якого зводиться укр. дочка [35, т. 6, с. 267]; **золиця** 'чоловікова сестра', пор.: «Там на риченьци, там на бистренькуй там ластовонька купаласа. Там миленький бив миленькую вона **золички** прохаласа» [9, с. 318], пор. літ. **зовиця** «тс.» [35, т. 3, с. 676]; **байструк** 'позашлюбна дитина', пор.: «Ой у на'шыйй дру'жкы Хвартушы'на с палю'шкы; І сподны'ця в тры по'лы Шэ й **байстру'к** на прыпо'лы. – Ой ны плач, мы'й сы'ночку, Дам тобі'скоры'ночку. Ны плач, мы'й **байстру'чку**, Дам тобі'хлі'ба в ру'чку» [19], «Ой ны плач, мы'й сыночку, Дам тобі'скорыночку. Ны плач, мы'й **байстручку**, Дам тобі'хліба в ручку» [19] – через польське посередництво запозичено з німецької мови; свн. *bastard* (нвн. *Bástard*) «нешлюбна дитина» походить від фр. ст. *bastard* «тс.», яке зводиться до пізньолат. *bastardus* «тс.», утвореного від *bastum* «в'ючне сидло»; отже, *bastardus* означало «син в'ючного сидла» (жартівливий натяк на на стосунки між служницями постійних дворів і погоничами мулів) [8, т. 2, с. 119]; **приступа** 'приймак', пор.: «Ля **прѣстуны** хліб у ст'уны» [20, с. 160]; **свість** 'своячка', пор.: «У жинки **свес'т** – однейй шерс'т» [2, с. 37], континуант псл. *svěstь, svěstь*, давнє утворення від кореня **suo-* / *suī-* «свій» [8, т. 5, с. 196].

Експресивно-оцінна зневажлива сема незрілості, недосвідченості актуалізована в лексемі **смаркач** зі значенням 'підліток', пор.: «Де орали **смаркачи**, там загони плискачі» [34, с. 146] – полонізм; п. *smarki* «соплі», *smarkacz* «шмаркач», *smarkaty* «шмаркатий», *smarkać* «розпускати соплі» споріднені з укр. *шмóргати*, р. *шморкáться* «сякатися» [8, т. 5, с. 316].

Номінативне представлення назв осіб за місцем проживання репрезентоване єдиною фіксацією **поліха** 'знев. жителька Полісся', пор.: «Ой коляда, баба рада, на піч лізе – січку ріже. Нарі-зала штири міхи, а п'ятого для **поліхи**» [15, с. 91].

Лексико-семантичну підгрупу назв осіб за виконуваною дією виражають насамперед численні поняття-агенти весільної обрядовості (що легко пояснити змістовим наповненням уснопоетичних текстів, їх основним функційним призначенням): **хоронжий** ‘один із розпорядників на весіллі – товариш молодого, який носить хоругву – весільний прапорець’, пор.: «*А їдьон вийде той за рученьку, а хоронжий за рукав – а Іванко стоїть і слізно плаче, полюбив, а не взяв*» [17, с. 47] – полонізм; п. *chorąże* «хорунжий» вважають похідним утворенням від *chorągiew* «хоругви», що відповідає укр. хоругви [8, т. 6, с. 204]; **дивоснуб** ‘староста у весільному обряді’, пор.: «*Скарай, Боже, дивоснуба, ой, що вирадив за нелюба; Скарай, Боже, ще другого, що вирадив за п’яницю великого*» [16, с. 4] – продовжує псл. **dēvosnubъ* «сват», утворене з основ іменника *dēva* «дівчина» і дієслова **snubiti* (пор. др. снубити «звідникувати», снубокъ «звідник», п. ст. *snębić* «видавати заміж») (XV ст.) [8, т. 2, с. 86]; **дружба** ‘головний розпорядник на весіллі’, пор.: «*Дружбонько розшахровав – на родиноньку роздав, то в жменю, то в кишеню – ля жонки на вечеру*» [15, с. 66] – зводиться до псл. **drugъ* «товариш, приятель»; споріднене з лит. *draiḡas* «супутник, товариш», *draiḡ, draugė* «разом, спільно», *sudrūgti* «приєднатися», лтс. *drāugs* «товариш, колега; другий член пари; інший» [8, т. 2, с. 134]; **подружей** ‘дружок’, пор.: «*Наш подружей – калина-малина, на його подивитися мило*» [28, с. 142]; **приводча** ‘жінка з роду нареченої, яка шие квітки, стелить постіль нареченим; дружка, що пришиває букетики квітів’, пор.: «*Приводча зогрешила, що неділейку шила. Хотіла заробити, щоб було за шо жити*» [9, с. 207] – на думку Н. Хібеби та ін., є сарненським локалізмом (зауважимо, що фольклорний текст було записано в с. Городець колишнього Володимирецького району Рівненської області), пов’язаним із мотиваційно прозорим етимологом **вести**, адже один із обов’язків цієї учасниці весільного обряду – супроводжувати (вести) наречену до свекрухи [37, с. 83]; **сванечка** ‘пестл. сваха’, пор.: «*Мете споминати добрими словами, де тая сванечка з чорними очками*» [7, с. 6], «*Не їдь, Любочко, з сванечками, останься з нами, з дружечками. Ми в коморойку заведемо й тобі косойку заплетемо*» [7, с. 164], «*На печі просо, дивиться староста скося. А ти, сванечко, мовчи, бо заставимо товчи*» [7, с. 138], «*По’кы я ввесь рід обыйду, По’кыль я сва’тыкы збыру, По’кыль я сва’ночки вбыру, До тыбэ’ спы’зна найі’ду*» [19] – виводиться із псл. **svojat-*, похідного від

займенникової основи *svo-, sve-* [8, т. 5, с. 187]; **перездв’єни, перездв’єни, перездв’єне, перездв’єни** ‘учасники обряду, за яким родичі молодої після першої шлюбної ночі йшли або їхали з відповідними піснями на частування до хати молодого’, пор.: «*Як сіли перездв’єнки, повгиналися лавки, ще ліпше вогнуться, як горілки нап’ються*» [15, с. 43] – континуант псл. **zъvati* (*zovъ*) [8, т. 2, с. 249]; **запорожці** ‘незапрошені на весілля гості’, пор.: «*Посіяла бурачки – хорошенько зійшли, хорошії запорожці на весілля прийшли*» [7, с. 220], «*Посадила бураки – не походили, а чого ж ти запорожці понаходили*» [17, с. 8] – продовжує псл. **rogъ* [8, т. 4, с. 522]. Для номінації нареченої використано суфіксальний дериват **молодуха**, пор.: «*Дякуймо молодуси за тонкий обрус. Тонко прела і грімко біла, всі столи застелила*» [7, с. 134], «*Ставляй, мати, діжку, на діжку палінку, Пуд діжку кожуха, щоб сіла молодуха*» [11], «*Ой утніте молодусе супрунці, щоб звикала до нашого молодця*» [14] – продовжує псл. **moldъ* «молодий» [8, т. 3, с. 502], пор. дериват із польсько-білорусько-українським (Г. Аркушин) суфіксом *’ухн-а*: *панюхна*, у фольклорному контексті: «*Сі’яла Ма’нічка чырві’н мак, Ны вдава’лася свє’кру в знак. Ййй’ свє’корко ны позна’в Да й паню’хною назва’в: – Накры’йсь, паню’хно, хвартушко’м, Коб ны прыпа’ла порошко’м; Накры’йсь, паню’хно, плато’чком, Коб ны прыпа’ла пыло’чком*» [19]. Подруг молоді, дружок, які співали весільних пісень, в опрацьованих текстах названо **закісночки**, пор.: «*Закісночки ліниви лавок не помили, як сваха сядала, то свиту покаляла*» [7, с. 137], «*Ой ми тоє, закісночки, відали, шо ми до вас на войну приїхали*» [7, с. 99].

Серед назв виконавців обрядових дій, пов’язаних із Великоднем, натрапляємо на номени **волочєбники** ‘збирачі великодніх подарунків (пасок, крашанок, писанок тощо), які на другий день свята (в Обливаний (інші назви – Поливаний, Волочільний) понеділок) люди дають одне одному’, пор.: «*Ой прийшли до баби бабині унучкі, бабині унучкі-волочєбничкі*» [32, с. 50], «*По гулиці по широкій, по мураві по зиленій ішли брели волочєбники*» [32, с. 97], полонізм *włóczebne* «плата за волочіння (боронування); великодня данина в панський двір; обряд парубків на перший і другий день Великодня; подарунок за проповідь на Великдень» – похідне утворення від *волочіти* «боронувати», пов’язане з давнім святковим обрядом [8, т. 1, с. 422]; **ранцювальник** ‘той, хто вітає з Великоднем, отримуючи за це **ралець** – подарунок хрещеникам’, пор.: «*Приїхали до бабці*

рукувеї госте. Рукувеї госте – ранцювальники» [32, с. 51], не зовсім ясне походження; Булаховський пов'язує з рало через первісне значення «данина від сохи; добровільна данина землевласникові від рала в день Різдва» або через вираз кликати на ралець з можливим первісним значенням «запрошувати на свято рала (початок або закінчення польових робіт)» [8, т. 5, с. 21]. На думку В. Ф. Давидюка, «ральцем називають той самий великодній подарунок хрещеникам, що в інших волочебником. Ралець – від рала. Деінде на українських землях існував звичай напровесні вносити в хату не колодку, а рало. Тому ранцювальники насправді можуть виявитися і перекрученими ральцювальниками. Більше того, що в місцях, де виявлено пісню, більше чули про волочебно, ніж про ралець. Чому ранцювальники? Можливо, від «рано-рано», рефрену, який повторюється в піснях, які в цій місцевості виконуються з ранньої весни і аж до Зелених свят. Ареал його поширення повністю збігається з межами поширення волочебної традиції в цілому. Можливе походження назви й від того, що ранцювальники здійснювали свої обходи «зарання», тобто зранку. Так само приходили й з ралом-«ральцем»» [5, с. 34–35].

Для вираження значення «людина, яка може насилати хвороби, що мають ірраціональне пояснення (зазвичай спричинені кому-небудь поганим поглядом (рідше словами чи діями))» зафіксовано юстапозит *баба-стрітниця*, пор.: «*Спаси, Господи, від пулі бойової, від скалки громової, від гада повзучого, од звіра бігучого, од мужчин-колдунів, од баби-стрітници, од діви простоволосої*» [31, с. 71]. «Етимологічний словник української мови» пояснює виникнення спорідненої назви зі сфери народної медицини *пристріт* результатом злиття виразу **при стріті* «при зустрічі», що складається з прийменника *при* та іменника *[стріт]* «зустріч»; назва хвороби зумовлена тим, що виникає вона від поганої зустрічі [8, т. 4, с. 578].

Сему «жниця, яка випереджає інших жінок у роботі» передають номени *postopjanka*, *postatianka*, *постатниця*, пор.: «*Nasza pani doma je, nam weczera hotuje, Nam weczera ne mila – postopjanka wtomila. Postopjanka ny nasza – pryjechała z Pudlasza*» [39, с. 24], «*Nasza pani domuje, nam veczeru hotuje, Nam veczera ne mila – postatianka stomila*» [41, с. 116], «*Ой, галює постатниця, галює, а за єю челядонька бидує. Ой, галює челядонька, галює, і згубили спудничини, й не чує. Оглянися, постатницю, подивись, лежить твоя спудничина, йди возьми*» [15, с. 101] – первісне *постатниця* похідне від

постать «смуга поля, яку займають жінці», що утворилося за допомогою префікса *по-* і суфікса *-ть* від дієслова *стати*; первісне значення «та, що (перша) займає постать» [8, т. 4, с. 536]; пор. також із фіксацією Вітольда Дорошевського: *postatnica* – gw. żniwiarka przodująca grupie żniwiarzy; *postacianka*, *przewodnica*: *Postacią nazywa się cały rząd żniwiarzy i przestrzeń pola za zbożem, którą oni zajmują: postatnica oczywiście bierze swą nazwę od tego, że prowadzi niejako całą postać* [40].

Основними виразниками характерних фізичних особливостей зовнішності людини стали експресиви, які передають: 1) сему із загальним значенням «особливості волосся»: *ковтунятий* «з неохайним волоссям; нечеса», пор.: «*А ти дружко ковтунята, кажуть люде, що богата Дай же, дай же, не жалуй же на чепечок подаруй же*» [15, с. 34] – продовжує псл. **k^oltun^o* «ковтун, жмут збитого волосся», похідне від **k^oltati* (se) «теліпати(ся), колихати(ся)» [8, т. 2, с. 488]; *петлехатий* «ковтатий», пор.: «*Наши дружко петлехатий да бегає надо коло хати, з великою полянкою за рудою собакою*» [28, с. 142], очевидно, результат контамінації слів *пелехатий* (людина з довгим, густим, скуйовдженим волоссям) і *патлатий* [8, т. 4, с. 361]; 2) сему «вагітна жінка»: *груба*, пор.: «*Дарую вам зеленого дуба, щоб до року молода була груба*» [3, с. 121], пор. літ. *грубий* «1. великий за об'ємом та поперечним перерізом; товстий; 2. некультурний, неввічливий, неделікатний» [35, т. 2, с. 178]; 3) сему «надмірно худорлявий»: *сухорэбрыця*, пор.: «*Ой е в мынэ сухорэ'брыця, Шо до мынэ ны прывэ'рныцьця*» [21, с. 496]; 4) сему «жінка з великими грудьми»: *цыцата*, пор.: «*Продай, батьку, Жучка-бычка, Купы мыні нагруднычка. В мынэ цы'цы трасуцьця, З мынэ хлопці смыюцьця, Ны так хлопці, як дывчята, Шо малая, да цыцата*» [21, с. 505]. Сюди ж зараховуємо номен *пердя*, яким називають людину, що голосно звільняється від шлункових газів: «*Ко'ныкы гэ'рдю-гэ'рдю, Прывызылы' до'бру пэ'рдю*» [19].

Лексико-семантичну підгрупу «рис характеру людини» увиразнює широкий пласт ад'єктивів: *послушнйвий*, *слухнєвий* «слухняний», пор.: «*Ны ны, жынышок, пэрышый міркы, Вылы половынку конюм на грывку, Коб була грывка кунджырявая, Коб була дівонька послушная*» [12], «*Щоб в конє грева була шудрева, Щоб твоя Таня була слухнева*» [11] – континуанти псл. *sluxъ* «слух», первісно «те, що говорять, що можна слухати, чутка» (**sluxēti* > *shušati* «слухати, прислуха-

тися» [8, т. 5, с. 311]; **гираний** 'той, хто бариться, не поспішає; повільний'; **гирова** 'про наречену, яка довго вдягається, хоч гості вже на порозі', пор.: «Поки **гирова** ви'чешиє'а, то бойаре мет з'ід'ет'» [1, с. 87], «Покірни тилатко дві матки с:е, а киришає, **гирова** одну ни зіс:е» [2, с. 68], очевидно, пов'язане з гира – вигук, яким підганяють коня; пор. п. [hyro] (вигук, яким примушують коня подати назад); можливо, через польське посередництво запозичене з німецької мови [8, т. 1, с. 508]; **долюдний** 'здатний, здібний до чогось', пор.: «Дол'удна и до танц'а, и до ружанц'а» [2, с. 52]; **вишчикана, вишчигана** 'гордий', пор.: «Йака мати **вишчикана**, таку доню виховала» [2, с. 61], «Йака мати **вишчигана**, таку й дочку годувала» [2, с. 29]; **ошолóпуватый** 'дурний', пор.: «Чырывык ны вылік Да й забóкуватый. Який чортов мужык **Ошолóпуватый**» [21, с. 512], очевидно, результат контамінації запозиченого р. *остолоп* «йолоп, дурень» і (роз)шолопати; р. *остолоп* ([остолоб]) пов'язане зі *столп* (столб) «стовп», сягає язичницьких часів, коли ідолів робили у вигляді стовпів; негативного значення набуло пізніше [8, т. 4, с. 245]. Доповнюють номінативні ряди аналізованого лексико-семантичного об'єднання субстантиви **колотуха** 'сварлива жінка', пор.: «Дивися-но, мати, йде **колотуха** до хати, буде колотити, твою сим'ю судити» [12], «Бери, тату, лопату, йде **колотуха** в хату, а ти, мати, прута, шоб була невістка крута» [12]. «Готуй, тату, різку, привезли невістку. А ти, мати, лопату, йде **колотуха** – в хату» [13] – континуант псл. **koltiti* «бити, стукати; змішувати; трясти, коливати, порушувати стан спокою» [8, т. 2, с. 523]; **мазя** 'пестунка', пор.: «Ой побачте-но, люди, ой побачте-но, люди, що з теї **мазі** буде» [9, с. 305], «Коники браззю-браззю привезли на двор **мазю**. Под єю земля гнецца, а **мазя** не стенецца» [30, с. 41] – сягає псл. *mazati* «мазати» [8, т. 3, с. 359]; **ненза** 'дріб'язкова, набридлива, нав'язлива, непорядна людина', пор.: «**Ненза** **нензу** знайде» [2, с. 52] – запозичення з польської мови;

п. *peḏza* «нужда, злидні» відповідає укр. *ну́жа* [8, т. 2, с. 134]; **джынджыруха** 'гонорова жінка', пор.: «— Чого в тыбэ, **джынджыру́ха**, Чэрыво трасэцця? Вы'пусть коня на долину — Ныхай напасэ'цця. — Ны вы'пушчу на долину, Ныхай кынь здыхае, Ныхай мое чэрыво Літи напухае» [21, с. 513].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, досліджуваний фактаж уможливив аналіз словникового складу за двома структурними аспектами: 1) кваліфікативним; 2) експресивно-оцінним. Широка палітра засвідчених діалектних номінацій зумовлена мотиваційними чинниками соціального характеру, статтю, віком, походженням, родом діяльності людей тощо. Комплексний аналіз репертуару лексем на позначення людини та її рис у західнополіському фольклорі засвідчив, що номінативні та семантичні процеси в межах цієї тематичної групи детерміновані такими тенденціями: пасивізацією назв, трансформацією семантики з подальшим її звуженням або навпаки – розширенням. Окремим назвам притаманна варіативність на фонетичному та словотвірному рівнях. Переважна частина номенів має праслов'янське походження. Серед експресивно-оцінних номенів відзначено перевагу назв зі зниженою конотацією над позитивно-оцінними маркерами, адже мовці зауважують насамперед відхилення від норми, що й знаходить своє відображення в лексичному матеріалі.

Залучений для дослідження фактаж підтверджує думку про наявність в мові фольклору вузькодіалектних елементів, а отже, є вагомим аргументом на користь гіпотези, що фольклор репрезентує один із функційних різновидів діалектного мовлення. Крім того, опертя на текстоцентричний підхід дозволяє з'ясувати додаткові конотації лексем, відтінки значень.

Перспективу подальших студій убачаємо в дослідженні тематичної групи назв одягу, яка є невід'ємним складником аналізованого в пропонуванні розвідці мікрополя «зовнішність людини».

Список літератури:

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. А–Я. Вид. 2-ге переробл., випр. і доп. Луцьк, 2016. XXIV + 648 с.
2. Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав : Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині. Люблін ; Луцьк : Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2003. 177 с.
3. Богдан С. Стереотипи мовноетикетної поведінки волинян і поліщуків: побажання. *Діалектологічні студії*. Львів : Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, 2003. Вип. 2 : Мова і культура. С. 120–129.
4. Громик Ю. В. Лексика тематичної групи «фізичні риси людини та частини її тіла» в поліській говірці с. Липне. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2010. № 2. С. 32–38.

5. Давидюк В. Круглий рік (досліди з поля календарної обрядовості Західного Полісся): монографія. Луцьк: Вежа-друк, 2019. 244 с.
6. Дворянкін В. О. Номінативні процеси в українських східностепових говірках : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Луганський нац. пед. ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2006. 24 с.
7. Денисюк І. О. Пісні з-над берегів Турського озера : пісні і коментарі. Луцьк : Надстир'я, 2004. 256 с.
8. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.
9. Етнокультура Волинського Полісся і Чорнобильська трагедія. Рівне, 1997. Вип. II. 340 с.
10. Записала Т. Карловська у с. Заболоття Ратнівського району від Г. Білітюк.
11. Записано у с. Заприп'ять Ратнівського району від О. Панасюк.
12. Записали О. Лавренюк, О. Мірко у с. Жиричі Ратнівського району від Є. Жолоб.
13. Записала Г. Бурко у с. Велимче Ратнівського району від М. Бурко 1918 р. н., Я. Ятчук 1928 р. н., А. Никончук 1924 р. н.
14. Записала В. Дехтярук у с. Скулин Ковельського району від Г. Осіпчук 1935 р. н. (Архів ПВНЦ, Ф. 5. Спр. 1. Од. зб. 11).
15. Ігнатюк І. Обрядові письні з Подляшшя. Весільні письні. Люблін, 1982. 170 с.
16. Ігнатюк І. Народні письні з Подляшшя. Родинно-побутові письні. Лаймен, 1985. 64 с.
17. Ігнатюк І. Фольклорні записи з Підляшшя. Люблін, 2003. 77 с.
18. Керста Р. Й. Антропоніми – основа вивчення лексики, що характеризує особисті властивості людини. *З історії української лексикології*. Київ : Наукова думка, 1980. С. 200–212.
19. Клімчук Ф. Традиційнае вяселле вёскі Сіманавічы [Електронний ресурс]. URL: <http://zagorodde.na.by/folk.html>
20. Клімчук Ф. Прыказкі і прымаўкі з вёскі Сіманавічы Драгічынскага раёна. *Беларуская дыялекталогія. Матэрыялы і даследаванні*. 2014. Вып. 3. С. 157–168.
21. Клімчук Ф. «А в нашого свата... (прыпывки з вёскі Сіманавічы Брэсцкай вобласці)». *Діалектологічні студії. 3: Збірник пам'яті Ярослави Закревської*. Львів : Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2003. С. 494–516.
22. Колеснік Л. Я. Номінація людини в покутсько-буковинських говірках: генеза та просторове варіювання : дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / НАН України ; Ін-т укр. мови. Київ, 2016. 581 с.
23. Леснова В. В. Номінація людини та її рис у східнослов'янських українських говірках : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Запорізький національний ун-т. Запоріжжя, 1999. 21 с.
24. Мартинова Г. І., Щербина Т. В. Лексика на позначення рис характеру й поведінки людини в «Словнику середньонадніпрянських говірок». *Мовознавчий вісник*. Черкаси, 2020. Вип. 28. С. 47–57.
25. Мартинова Г. І., Щербина Т. В. Номінація фізичних і фізіологічних станів людини в середньонадніпрянських говірках. *Мовознавчий вісник*. Черкаси, 2021. Вип. 30. С. 34–43.
26. Мацюк З. С. Людина і її буття у західнополіській фразеології : дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2011. 376 с.
27. Мацюк З. С., Фенко М. Я. Структурно-символічний аналіз фразеологічного ряду «материнство» (на матеріалі західнополіської фразеології). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2016. Вип. XXXII. С. 189–203.
28. Народні пісні Рівненщини : Фонографічний збірник / Редактор-упорядник Надія Супрун-Яремко. Рівне, 2013. 460 с.
29. Павленко Л. П. Номінативна деривація назв осіб у західнополіських говірках. *Літопис Волині : всеукраїнський науковий часопис*. 2008. Ч. 4. С. 156–160.
30. Пісні села Погоріловка / Записи, транскрипція і впорядкування Т. В. Гнатюк. Рівне, 2003. 130 с.
31. Поліська дома. Фольклорно-діалектологічний збірник / Упоряд. В. Давидюка і Г. Аркушина. Вип. 1. Луцьк, 1991. 188 с.
32. Поліська дома: Вип. 2: Весна / Зібрав, упорядкував та прокоментував Віктор Давидюк. Рівне : Волинські обереги, 2003. 176 с.
33. Решетова О. Соматичний код культури в англомовній картині світу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2015. № 4. С. 317–322.
34. Семенюк Л. Народна обрядова творчість Шацького поозер'я : монографія. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2012. 200 с.

35. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. I–XI.
36. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів: у 14 томах. Том 9. Записи народної творчості. Пісні, записані з голосу Лесі Українки / ред. С. Романов; передм. Ю. Громик та ін.; упоряд., комент. Ю. Громик, Т. Данилюк-Терещук, Л. Семенюк, І. Щукіна. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 848 с., 16 с. іл.
37. Хібеба Н. Весільні агенти в бойківських та поліських говірках: етнолінгвістичний аспект. *Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2009. № 18. С. 75–89.
38. Ястремська Т. О. Лексико-семантичне моделювання українського діалектного простору : автореф. дис... д-ра. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / НАН України ; Ін-т укр. мови. Київ, 2021. 40 с.
39. Repertuar zespołów folklorystycznych Białostocczyzny. Zespół Śpiewaczy Orzeszki / zapis pieśni, transkrypcja, kopiowanie nut, zapis i systematyzacja tekstów, układ pieśni, wstęp i korekta Stefan Kopa. Białystok : Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku, 2003. Zesz. 4. 161 s.
40. Słownik języka polskiego, pod red. Witolda Doroszewskiego. URL: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/lista>.
41. Stachwiuk V. Siva zozula. Białostuok, 2006. 183 s.

Hrytsevykh Yu. V. PERSON'S NAMES AND CHARACTERISTICS IN THE FOLKLORE TEXTS FROM WESTERN POLISSIA

The article analyzes the repertoire and semantics of the names of thematic vocabulary groups of «Human and his appearance traits» and «Traits of human character and his behavior» in local dialects. The author argues that human names form a complex branched system of units, heterogeneous by their form and semantic content. Nouns for the designation of bio-physiological and social properties that verbalize the conceptual sphere of «Man» in all its manifestations are in the focus of the study. The main issues among them are physiological characteristics (age; gender), features of the inner world (temperament; character; feelings) and appearance, behavior and relationships with others, social and labor roles.

According to the researched materials, the most functionally active subclasses of the lexical-semantic field of A Human and His Features are the verbalizers of semantic components of 'family and kinship', 'names of persons by their activity', 'character traits', and 'appearance traits'. Our observations on the Western Polissian colloquial vocabulary confirm the conclusions of other researchers about the quantitative superiority of those nominations in dialect speech, which embody a negative, derogatory, ironic, or even offensive characterization of human traits and characteristics, and deviations from the norm. In terms of part-of-speech affiliation, adjectives predominate quantitatively among nominees used for verbalization of evaluative qualities, as the category of evaluation is the most obvious in the system of adjectives, for which the semantics of the feature is the main one. Many lexemes date back to the Proto-Slavic period, which points to their archaic nature. The number of borrowings from other languages is insignificant. The principal research method in the work is a descriptive one with the use of some elements of the comparative-historical method aimed at identifying the genesis of lexemes.

Further research is needed to identify the thematic group of clothing names in the folklore texts which are an integral part of the micro-field of Person's Appearance analysis.

Keywords: *folklore texts, dialectical vocabulary, characterological vocabulary, lexical-thematic group, Western Polissia.*

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Єщенко Т. А.<https://orcid.org/0000-0002-3624-5072>

ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького»

ТЕРМІНИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ЯК СКЛАДНИКИ БІОМЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті здійснено комплексний лінгвістичний аналіз термінів фізичної терапії та реабілітації як структурно-семантичних і функційно-комунікативних складників сучасного біомедичного дискурсу. Актуальність дослідження зумовлена трансформацією медичної парадигми, переходом до біопсихосоціальної моделі охорони здоров'я та активною інтеграцією українського професійного мовлення у міжнародний науково-клінічний простір. Обґрунтовано, що терміни фізичної терапії та реабілітації функціонують не лише як номінативні одиниці терміносистеми, а як інструменти міждисциплінарної взаємодії, клінічної комунікації та людиноцентричного підходу до пацієнта.

У роботі окреслено місце реабілітаційної термінології в структурі біомедичного дискурсу, проаналізовано її міждисциплінарний характер, зумовлений помежів'ям медицини, фізичної терапії, ерготерапії, психології, соціальної роботи та мовної терапії. Здійснено класифікацію термінів за галузевою належністю, структурою, походженням і семантикою, виявлено продуктивні моделі термінотворення та способи адаптації іноземних запозичень в українській фаховій мові. Особливу увагу приділено метафоричним і епонічним термінам, їхній когнітивній доцільності та нормативності у клінічній документації.

Проаналізовано типові семантичні неточності, кальки, зросійщені й застарілі одиниці та запропоновано нормативні варіанти відповідно до сучасних мовних, етичних і правових стандартів. Зроблено висновок, що системне впорядкування термінів фізичної терапії та реабілітації як складників біомедичного дискурсу є необхідною умовою уніфікації реабілітаційних протоколів, підвищення якості професійної комунікації та подальшого розвитку української біомедичної терміносистеми.

Ключові слова: фізична терапія, реабілітація, термінологія, терміносистема, біомедичний дискурс, міждисциплінарна комунікація, нормативність, людиноцентричний підхід.

Постановка проблеми. Сучасна українська терміносистема фізичної терапії та реабілітації формується в умовах інтенсивних суспільних, наукових і медичних трансформацій. Вона відображає зміну парадигм у медицині, перехід від суто біомедичної моделі до біопсихосоціальної, а також активну інтеграцію українського професійного мовлення у міжнародний науково-клінічний простір. У цих умовах терміни набувають не лише номінативної, а й комунікативно-прагматичної функції, стає інструментом взаємодії між фахівцем і пацієнтом, між різними галузями знання, між наукою й практикою. Проблемним залишається питання системного опису термінів фізичної терапії та реабілітації в межах біомедичного дискурсу з урахуванням їхньої концептуальної організації, когнітивних механізмів творення, дискурсивних умов функціонування та кореляції

з суміжними терміносистемами. Недостатньо дослідженими є процеси концептуальної метафоризації, полісемії та термінотворчої адаптації іноземних одиниць, а також вплив клінічного, наукового й освітнього дискурсів на стабілізацію або варіативність термінів. Це зумовлює потребу комплексного лінгвістичного аналізу термінів фізичної терапії та реабілітації як складників біомедичного дискурсу з метою їх упорядкування, уніфікації та підвищення точності фахової комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливе місце посідають праці, присвячені концептуально-термінологічному розмежуванню понять «фізична реабілітація» і «фізична терапія». У цьому контексті показовою є стаття А. Герцика [1], де проаналізовано міжнародні підходи до трактування зазначених термінів і про-

демонстровано їхню еволюцію в межах різних медико-соціальних моделей реабілітації. Автор аргументує необхідність гармонізації української терміносистеми з міжнародними стандартами, що є принципово важливим для формування єдиного біомедичного дискурсу. Аналогічну проблематику, але в освітньому вимірі, розкриває О. Дубогай [2], систематизуючи базові поняття здоров'язбереження та фізичної реабілітації й акцентуючи увагу на міждисциплінарному характері відповідної термінології. Вагомий блок становлять лінгвістичні дослідження термінології фізичної та медичної реабілітації. Так, у дисертаційному дослідженні Р. Коваль авторка здійснює порівняльно-типологічний аналіз французької та української терміносистем, виявляє спільні й відмінні номінативні моделі, семантичні зсуви та перекладні труднощі. У низці статей (2015; 2017; 2018; 2019) [3-8] послідовно розкриває структурні, словотвірні та функційні характеристики термінів реабілітації, зокрема аналізує топоніми в терміносистемі, польову структуру найменувань професій, структурні моделі термінів для позначення засобів і методів реабілітації, формулює основні вимоги до терміна реабілітації. Ці праці закладають лінгвістичне підґрунтя для осмислення термінів фізичної терапії як елементів спеціалізованого біомедичного дискурсу. Окрему групу становлять дослідження, присвячені проблемам перекладу та нормування термінології. Стаття Р. Коваль і О. Тиравської [5] висвітлює типові перекладацькі труднощі, пов'язані з полісемією, калькуванням та відсутністю усталених українських відповідників.

Значний внесок у розвиток галузевої терміносистеми роблять автори лексикографічних джерел. Навчальні посібники та словники (А. Кравченко [9]; О. Мерзлікіна, О. Гузій [10]; французько-український та українсько-французький словник за редакцією Р. Коваль та ін. [11]; термінологічний словник з фізичної терапії за ред. Д. Поповича [12]) фіксують стан термінології фізичної терапії та реабілітації на різних етапах її розвитку, відображають процеси унормування та спеціалізації лексики. Вони виконують не лише довідкову, а й дискурсивно-стандартизувальну функцію, забезпечують єдність професійного мовлення у сфері фізичної терапії та реабілітації. Новітні дослідження (М. Телеки, В. Синиця [14]; І. Філак [15]) репрезентують динамічні процеси словотвору та дидактичного засвоєння термінології. Аналіз словотвірного потенціалу термінів фізіотерапії засвідчує активне розширення термі-

носистеми, а педагогічні студії акцентують увагу на ролі мовної підготовки фахівців у формуванні професійної комунікативної компетентності. І якщо у проаналізованих вище працях увага переважно зосереджена на дефініціях і розмежуванні понять; структурно-словотвірних моделях; перекладних відповідниках і нормуванні, то у пропонуваній науковій статті пропонуємо перенести фокус дослідницької уваги з терміна як одиниці терміносистеми на термін як *складник біомедичного дискурсу*, тобто як засіб фахової взаємодії між лікарем, терапевтом, пацієнтом, науковцем. Це уможлиблює показати, що термін функціонує не ізольовано, а в межах інституційної, освітньої та клінічної комунікації. Також наше дослідження виконує інтегративну функцію, бо поєднує: термінознавчий підхід (аналіз структури, семантики, варіантності); дискурс-аналіз (урахування прагматичних, комунікативних і соціальних чинників); біомедичний контекст (нормативно-правові, клінічні та освітні тексти). Таким чином, ми розширюємо традиційно лінгвістичний аналіз термінології до рівня біомедичного дискурсу, де значення терміна зумовлене не лише дефініцією, а й сферою вживання та комунікативною метою.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний лінгвістичний аналіз термінів фізичної терапії та реабілітації як структурно-семантичних і функційно-комунікативних складників біомедичного дискурсу, з'ясування їх міждисциплінарної специфіки, походження, нормативності та ролі у формуванні сучасного професійного мовлення в умовах переходу до біопсихосоціальної моделі медицини.

Для досягнення поставленої мети в статті передбачено розв'язання таких **завдань**: 1) окреслити місце термінів фізичної терапії та реабілітації в системі сучасного біомедичного дискурсу; 2) проаналізувати галузеву структуру терміносистеми фізичної терапії та реабілітації з урахуванням її міждисциплінарного характеру; 3) здійснити класифікацію термінів за структурними, семантичними та етимологічними ознаками; 4) виявити продуктивні моделі термінотворення та способи адаптації іншомовних запозичень в українській фаховій мові; 5) дослідити функційно-комунікативний потенціал термінів у науковому, клінічному та реабілітаційному спілкуванні; 6) проаналізувати метафоричні й епонімні терміни з погляду їхньої когнітивної доцільності та нормативності; 7) визначити типові семантичні неточності, кальки та застарілі терміни й запропонувати нормативні відповідники; 8) з'ясувати

роль коректного терміновживання в забезпеченні ефективної міждисциплінарної взаємодії та людиноцентричного підходу до пацієнта; 9) окреслити перспективи подальшої уніфікації та розвитку української терміносистеми фізичної терапії та реабілітації.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах українська терміносистема фізичної терапії та реабілітації формується і функціонує в межах біомедичного дискурсу, що інтегрує медичні, біологічні, психологічні, соціальні та гуманітарні знання. Її характерними рисами є міжгалузевість лексем (спільні одиниці для медицини, фізичної терапії, психології, педагогіки, соціальної роботи), міжнародна уніфікація (латинські та англійські запозичення), активна адаптація новітніх понять відповідно до стандартів доказової медицини, а також нормативне впорядкування, пов'язане з діяльністю мультидисциплінарних реабілітаційних команд. Терміни з фізичної терапії та реабілітації описують методи відновлення функцій організму після хвороб чи травм і охоплюють як фізичну терапію (*ЛФК, масаж, механотерапія, фізіотерапевтичні процедури*), так і реабілітацію (відновлення рухової, функційної та соціальної здатності) та охоплюють ключові поняття, як-от *кінезотерапія* (лікування рухом) та *ерготерапія* (відновлення побутових навичок), що є основою повернення до повноцінного життя.

Терміни з фізичної терапії та реабілітації в біомедичному дискурсі виконують не лише номінативну, а й когнітивну та комунікативно-прагматичну функції, забезпечують концептуалізацію процесів відновлення, опис функційного стану пацієнта, планування втручань і міждисциплінарну взаємодію фахівців. Вони репрезентують цілісну модель людини як біопсихосоціального суб'єкта, що є методологічною основою сучасної реабілітаційної медицини.

Подальший аналіз терміносистеми фізичної терапії та реабілітації засвідчує її структурну та семантичну багатовимірність, притаманну саме біомедичному дискурсу, у якому поєднуються клінічні, наукові, освітні та нормативно-правові контексти мовлення. Класифікація термінів за галузевою належністю, структурою, походженням і семантикою демонструє, що реабілітаційна термінологія не є ізольованою, а функціонує як інтегрований сегмент сучасного біомедичного знання.

Ретельний аналіз терміносистеми фізичної терапії та реабілітації уможливив класифікувати терміни за галузевою належністю: 1) власне медичні терміни: *фармакотерапія, фізіотера-*

пія, ортезування, мануальна терапія, протезування, пелюдотерапія, електростимуляція, кріотерапія, тракційна терапія, медична реабілітація; 2) психологічні та психотерапевтичні: *когнітивно-поведінкова терапія, кризова інтервенція, експозиційна терапія, психоосвіта, психоемоційна регуляція, мотиваційне інтерв'ю, стрес-менеджмент, релаксаційні техніки, психологічна підтримка, психотерапевтичний альянс*; 3) власне фізичної терапії: *кінезіотерапія, мобілізація суглобів, фасилітація, пропріоцептивне тренування, функційне тренування, стабілізаційні вправи, сенсомоторна стимуляція, постуральний контроль, активна асистована рухова діяльність, тренування витривалості, корекція рухових патернів*, ерготерапевтичні: *адаптивні навички, діяльнісна участь, сенсорна інтеграція, самообслуговування, побутова активність, компенсаторні стратегії, адаптація середовища, тренування дрібної моторики, професійна реінтеграція, оцінка повсякденної активності*; 5) соціальної реабілітації: *ресоціалізація, соціальна участь, інклюзія, супервізія, соціальна підтримка, соціальна адаптація, супровід пацієнта, міждисциплінарна взаємодія, повернення до громади, соціальна реінтеграція, підтримане проживання*; 6) мовної терапії та логопедії: *дислалія, ринолалія, дизартрія, брадилалія, аграматизм, алексія, аграфія, афонія, алалія, афазія, заїкання*.

За структурою терміни поділяємо на прості (*масаж, ортез, біль, стрес, протез, вправа, параліч, тонус, рефлекс, спазм*), складні (*нейро-розвитковий, функційно-зорієнтований, сегментарно-рефлекторний [масаж], апатико-абулічний [синдром], сенсомоторний, психоемоційний, апатико-абулічний, нейром'язовий, біопсихосоціальний, м'язово-скелетний, когнітивно-мовленнєвий*) і складені (*фізична терапія, лікувальна фізкультура, терапевтичний альянс, шкала функційної незалежності, протоколи реабілітаційної допомоги, медична реабілітація, функційний стан, якість життя, реабілітаційна програма, план втручання, оцінка функціонування, міждисциплінарна команда*).

За походженням домінують міжмовні запозичення (*реабілітація, гідромасаж, гіпоксія, гіподинамія, протокол, тренінг, релаксація, корекція, інтервенція, стимуляція, адаптація*), кальки (*поведінкова терапія, орієнтація на пацієнта, якість життя, функційна незалежність, руховий контроль, соціальна участь, міждисциплінарна команда, план втручання, оцінка ризиків, повернення до активності*), а також питомо українські

одиниці (відновлення, відбудова функцій, працездатність, опірність, втома, загартовування, запалення, руханка, забій, відлежина).

Семантично терміни типологізовані на процесуальні (реабілітація, інтервенція, корекція, мобілізація, активація, стимуляція, тренування, відновлення, адаптація, компенсація, реінтеграція), предметні та інструментальні (ортез, протез, тренажер, еспандер, балансувальна платформа, ходунки, м'яч для реабілітації, електростимулятор, фіксатор, терапевтична стрічка), оцінні та діагностичні (функційний стан, порушення функцій, адаптація, толерантність до навантаження, рівень активності, обмеження участі, руховий дефіцит, когнітивний стан, больовий синдром, якість життя, прогноз відновлення). Така багатовимірність засвідчує складну концептуальну організацію сучасного українськомовного реабілітаційного дискурсу.

Особливу увагу привертають терміни з метафоричною та епонімною основою. Метафоричність (кінська стопа, терапевтичне вікно, м'язова пам'ять, нейропластичність, руховий ланцюг, грудна жаба, заяча губа, баланс тіла, захисна реакція, руховий шаблон, центр ваги, функційний резерв) сприяє наочності й когнітивній доступності понять, але водночас потребує обережності у професійному вжитку, щоб уникнути надмірної образності у клінічній документації. Епонімні назви (рефлекс Моро, рефлекс Бабінського, рефлекс Переса, шкала Бартела, шкала Ашворта, тест Ромберга, синдром Броуна-Секара, шкала Глазго, метод Бобат, концепція Брунстрьом) є традиційними для медичної науки, проте сучасні міжнародні рекомендації дедалі частіше орієнтують на описові терміни, зрозуміліші для міждисциплінарної комунікації.

Продуктивними способами термінотворення залишаються основоскладання та аббревіація (нейром'язовий, сенсомоторний, психоосвітний, UVЧ-терапія). Водночас важливу роль відіграє добір українськомовних відповідників до іншомовних одиниць: *заїкання* (логоневроз), *осиплість* (дисфонія), *водолікування* (бальнеотерапія), *теплотерапія* (термотерапія), *світлолікування* (фототерапія). Такі відповідники дають змогу адаптувати професійне мовлення до рівня сприйняття пацієнта без втрати наукової точності.

Коректне терміновживання є критичним для клінічної та реабілітаційної практики, оскільки забезпечує точність діагностики, уніфікацію протоколів, ефективність міждисциплінарної взаємодії та юридичну визначеність медичної

документації. Неточне або кальковане слововживання може призводити до комунікативних збоїв і неправильного трактування функційного стану пацієнта.

Показовими є приклади семантичної неточності: нормативним є вживання прикметника *болючий* (а не *болісний*) у сполученні з фізичним болем: *болюча точка*, *болюча реакція*. Натомість *болісний* доречний у контексті психоемоційних переживань: *болісні спогади*. Аналогічно коректним є *відчуття руху*, а не *почуття руху*, оскільки йдеться про кінестетичне сприйняття, а не емоційний стан.

Окрему групу становлять зросійщені або застарілі терміни: *лікувальні грязі* → *пелоїди* / *лікувальне болото*; *грязелікування* → *пелоїдне лікування*; *реабілітаційне відділення* → *реабілітаційний відділ*; *зарядка* → *руханка*; *ушиб* → *забій*; *порок* → *вада*; *пролежень* → *відлежина*; *плоскостоп'я* → *плоскостопість*. У професійному мовленні доцільно вживати: *функційний стан*, *функційні можливості*, *функційна діагностика* замість калькованих форм з компонентом функціональний.

Критичного переосмислення потребує й радянська термінологічна спадщина: *дебільність* → *легкий інтелектуальний розлад*; *обслуговування інвалідів* → *підтримка осіб з порушеннями функціонування*; *лікар ЛФК* → *лікар фізичної та реабілітаційної медицини*; *інструктор ЛФК* → *фізичний терапевт або помічник фізичного терапевта*. Такі заміни відповідають сучасним нормативним, етичним і правовим стандартам.

Етичний вимір терміновживання є невід'ємним складником сучасного реабілітаційного дискурсу. Уживання людиноцентричних формулювань (*людина з інвалідністю*, *пацієнт*) сприяє зниженню стигматизації та формуванню партнерських відносин між фахівцем і пацієнтом, що є ключовим чинником ефективної реабілітації.

Висновки. Отже, українська терміносистема фізичної терапії та реабілітації є динамічним і багаторівневим утворенням, що функціонує як складник сучасного біомедичного дискурсу. Вона поєднує міжнародні стандарти доказової медицини, національні мовні ресурси та людиноцентричну парадигму охорони здоров'я, відображає міждисциплінарний характер реабілітаційної практики.

Аналіз засвідчив, що терміни фізичної терапії та реабілітації не лише фіксують спеціальні поняття, а й формують дискурсивні моделі осмислення функціонування, відновлення та якості життя

людини. Саме в межах біомедичного дискурсу відбувається їхня семантична стабілізація, нормативне унормування та етичне переосмислення.

Подальший розвиток цієї терміносистеми потребує системної лінгвістичної рефлексії, уніфі-

кації терміновживання, критичного добору запозичень і оновлення лексикографічних ресурсів, що сприятиме підвищенню точності професійної комунікації та ефективності наукового, клінічного й освітнього біомедичного дискурсу загалом.

Список літератури:

1. Герцик А. Міжнародне трактування термінів «фізична реабілітація» та «фізична терапія». *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. №4. С. 35–38. URL: <https://tmfv.com.ua/journal/article/view/618/606>.
2. Дубогай О. Основні поняття й терміни здоров'язбереження та фізичної реабілітації в системі освіти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2011. 296 с.
3. Коваль Р. Терміни на позначення понять фізичної і медичної реабілітації у французькій та українській мовах: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне та типологічне мовознавство. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 21 с.
4. Коваль Р. Топоніми в термінології фізичної й медичної реабілітації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Одеса. 2015; 15.(Т. 2). С. 58–60.
5. Коваль Р., Тиравська О. Проблеми перекладу термінології реабілітації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2017. № 869. С. 39–45.
6. Коваль Р. Вимоги до терміна реабілітації. *Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine: Conference Proceedings* (Lublin, 28–29 April, 2017). Lublin, 2017. P. 91–94.
7. Коваль Р. Польова структура термінології реабілітації (на прикладі найменувань професій галузі у французькій та українській мовах). *Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland: International Multidisciplinary Conference* (Wolomin, 19–20 October 2018). Wolomin, Republic of Poland: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2018. Vol. 3. P. 169–172.
8. Коваль Р. С. Структурні моделі термінів для найменування засобів та методів реабілітації у французькій та українській мовах. *Молодий вчений*. 2019. № 4. С. 101–104.
9. Кравченко А. Медико-біологічна та реабілітаційна термінологія для студентів спеціальностей «Фізична реабілітація», «Фізична культура». Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка. 2002 212 с.
10. Мерзлікіна О., Гузій О. Тлумачний словник термінів і словосполучень фізичної реабілітації. Львів, 2002. 48 с.
11. Помірко, Р., Коваль, Р., Романчук, О., Тиравська, О.. Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 236 с.
12. Попович Д. Термінологічний словник з фізичної терапії / Д. Попович, В. Бондарчук, Н. Владимірова, Терноп. нац. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України. Тернопіль: ТНМУ: Укрмедкнига, 2024. 75 с.
13. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я (Терміни в документі). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/1053-20>.
14. Телеки М., Синиця В. Словотвірний потенціал термінів фізіотерапії як складової фізичної реабілітації. *Folium* № 6 (2025). С. 196–202. DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2025.6.27>
15. Філак І. Педагогічні методи опанування термінології фізичної терапії, реабілітації під час викладання курсу ділової української мови. *Україна. Здоров'я нації*. 2023. № 2 (72). С. 48–52.

Yeshchenko T. A. TERMS OF PHYSICAL THERAPY AND REHABILITATION AS COMPONENTS OF BIOMEDICAL DISCOURSE

The article presents a comprehensive linguistic analysis of the terms of physical therapy and rehabilitation as structural-semantic and functional-communicative components of contemporary biomedical discourse. The relevance of the study is determined by the transformation of the medical paradigm, the shift towards a biopsychosocial model of healthcare, and the integration of Ukrainian professional language into the international scientific and clinical space. It is argued that the terminology of physical therapy and rehabilitation functions not only as a nominative subsystem, but also as a key instrument of interdisciplinary interaction, clinical communication, and person-centered care.

The study defines the place of rehabilitation terminology within biomedical discourse and emphasizes its interdisciplinary nature formed at the intersection of medicine, physical therapy, occupational therapy, psychology, social work, and speech and language therapy. The terms are classified according to field affiliation, structural features, origin, and semantics, which reveals the multidimensional conceptual organization

of rehabilitation discourse. Productive models of term formation and mechanisms of adapting borrowings into Ukrainian professional language are identified. Special attention is paid to metaphorical and eponymous terms, their cognitive potential, and the appropriateness of their use in clinical documentation.

The paper also examines typical semantic inaccuracies, loan translations, Russified and outdated terms, proposing normative equivalents in accordance with modern linguistic, ethical, and legal standards. The conclusions substantiate that systematic regulation and unification of physical therapy and rehabilitation terminology as a component of biomedical discourse are essential for the standardization of rehabilitation protocols, improvement of professional communication, and further development of the Ukrainian biomedical terminology system.

Keywords: *physical therapy, rehabilitation, terminology, terminological system, biomedical discourse, interdisciplinary communication, terminological normativity, person-centered approach.*

Дата першого надходження статті до видання: 01.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

УДК 811.161.2'34
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/08>

Зинякова А. А.

<https://orcid.org/0000-0002-6895-3348>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

НАГОЛОШЕННЯ ДІЕСЛІВ МИНУЛОГО ЧАСУ (АКЦЕНТНИЙ ТИП С) У ПОЕМІ «ЕНЕЇДА» І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Публікація є продовженням дослідження особливостей наголошування дієслів класичного поетичного тексту, а саме: поеми «Енеїда» І. Котляревського. У статті схарактеризовано наголошення дієслів минулого часу (акцентний тип С) у поемі в зіставленні з їхніми відповідниками в сучасних лексикографічних працях (для зіставлення використано: Головацук С. І. Складні випадки наголошення. Київ, 1995; Погрібний М. І. Орфоепічний словник. Київ, 1984; Погрібний М. І. Словник наголосів української літературної мови. Київ, 1964; Українська літературна вимова і наголос. Київ, 1973); з'ясовано, що акцентуація 207 зафіксованих дієслів у поемі збігається з сучасною літературною. Особові форми чол. і жініч. родів нудівся і нуділася 3 ос. одн. мають суфіксальний наголос, але в сучасних лексикографічних працях зафіксовані з дублетним наголошенням: нудівся, нуділася. Наголошення дієслів у поемі пов'язане з римуванням (автором застосовано силабо-тонічну систему віршування – використано 4-стопний ямб). Дієслова іграли, зробила (з протетичним і), кружів (-ли), лучилась (-ся), нахлестався (-лись), начав (-ли), одиештали, потеряв (-ла), причвалів (2 та 3 ос., одн.), толкував, уздрів (-а, -и), хватавсь (-лись), шатнувся (-лись) не зафіксовані сучасними лексикографічними працями, бо належать до загальнонародної лексики середньо-наддніпрянського говору південно-східного наріччя. Подальший аналіз акцентування дієслів минулого часу поеми з флексійним та рухливим наголосами, дієслів теперішнього та майбутнього часів дасть змогу мати детальну інформацію про особливості наголошування цього класу на час написання твору, залучення фактичного матеріалу з праслов'янського періоду, староукраїнських акцентованих пам'яток кінця XVI – початку XVIII століть, українських говорів південно-західного та північного наріччя дозволить визначити загальні тенденції щодо акцентування дієслів загалом.

Ключові слова: акцентологія, акцентема, акцентний тип, наголос, наголошення, суфіксальний наголос, особові дієслова минулого часу.

Постановка проблеми. Пропонована публікація є нашим подальшим дослідженням особливостей наголошування дієслів класичного поетичного тексту, а саме: поеми «Енеїда» І. Котляревського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останній науковій розвідці (див.: Зинякова А.А. Наголошення дієслів минулого часу (акцентний тип К) у поемі «Енеїда» І. Котляревського. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика. Том 36 (75). № 1. 2025. Частина 1. С. 38–44) ми детально проаналізували останні дослідження й публікації щодо вивчення специфіки акцентування іменних частин мови та почасті дієслів у поемі «Енеїда» в порівнянні з їхнім наголошенням у сучасній українській літературній мові задля виявлення тенденцій становлення, виформування та розвитку акцент-

ної системи української мови загалом. У поданій вище публікації зафіксували наголошення особових дієслів минулого часу з кореневим наголосом (акцентний тип К), зробивши порівняльний аналіз наголошування виявлених акцентом з їхніми відповідниками в сучасних лексикографічних працях для подальшого визначення загальних тенденцій у становленні та виформуванні наголошування цього найфундаментальнішого класу слів.

Постановка завдання. Метою пропонованої статті є виявлення і характеристика наголошення дієслів минулого часу з суфіксальним наголосом (акцентний тип С) у поемі «Енеїда» І. Котляревського в зіставленні його з наголошенням у сучасній українській літературній мові.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань, а саме: зафіксувати дієс-

лова минулого часу з суфіксальним наголосом (принагідно зазначимо, що суфікс – це службова морфема, розташована зазвичай після кореня чи іншого суфікса, що виконує словотвірну та формотворчу функції); порівняти наголошування зафіксованих акцентом з наголошенням у сучасних лексикографічних працях; по можливості, подати коментар щодо специфіки наголошування дієслів, котрі мають відмінності.

Джерельною базою й матеріалом дослідження є ті ж лексикографічні праці та перші 3 (три) частини поеми «Енеїда».

Виклад основного матеріалу. До акцентного типу С належать такі дієслова (джерело, з якого наведено фактичний матеріал подано в круглих дужках – римська цифра вказує на частину «Енеїди», дві арабські цифри – на строфу частини й на рядок):

брехати/-ть: брехали (III, 78, 5);
бувати: бував (II, 9, 7; II, 53, 1), бувала (III, 37, 6);
величатися: величався (II, 21, 9; III, 53, 6);
веліти: велів (I, 8, 3; II, 72, 8);
вертітися: вертівся (I, 36, 3; II, 34, 9; II, 45, 5),
 вертілася (III, 11, 7), вертілись (II, 2, 7);
визивати: визивав (II, 27, 4);
вихваляти: вихваляли (II, 33, 1);
ворожити/-ть: ворожили (III, 93, 10);
вродітися: вроділись (II, 11, 3; III, 8, 5);
гадати: гадали (III, 97, 6);
глузувати: глузувала (II, 30, 6), глузували (II, 33, 3);
глядіти: гляділи (II, 19, 3; II, 37, 6);
гнівiti: гнівів (I, 3, 2);
говоріти: говорила (I, 63, 1), говорили (II, 53, 3);
годіти: годіла (I, 38, 7; I, 55, 1);
горіти: горіли (I, 57, 5; II, 43, 7);
горювати: горював (II, 51, 2), горювала (I, 63, 5), горювали (II, 38, 1; II, 38, 6);
грати: грала (I, 27, 7), грали (I, 27, 8);
гуляти/-ть: гуляла (I, 20, 8), гуляли (II, 37, 8; III, 9, 3; III, 46, 9);
давати: (не) давали (III, 71, 3);
держати/-ть: держали (III, 76, 1);
дивітися/-сь: дивівсь (I, 18, 7), дивівся (III, 49, 1), дивілись (III, 46, 2);
діватися: дівалась (III, 30, 1);
дівувати: дівувала (III, 15, 5);
дрижати: дрижав (II, 58, 6; III, 19, 10),
 дрижала (III, 33, 6);
журітися: журівсь (II, 56, 7), журівся (I, 51, 8);
забавлятися: забавлявся (II, 35, 1), забавлялись (II, 28, 3);
забратися/-сь: забрався (I, 31, 1), забравсь (III, 32, 4);

загнати/-ть: загнав (I, 40, 7);
загулятися/-сь: загулялись (II, 29, 5), загулялися (I, 37, 7);
задавати: задавав (III, 51, 10), задавали (III, 85, 5);
задрімати/-ть: задрімав (II, 55, 7);
зажурітися: зажурився (II, 54, 1), зажурилася (I, 59, 1);
закричати: кричав (I, 48, 7; II, 24, 4),
 кричали (II, 10, 6);
замурмотати: замурмотали (I, 21, 8; II, 7, 2);
заридати: заридала (I, 24, 1; I, 55, 5);
заснути: заснув (II, 23, 10), заснули (I, 32, 6);
захотіти: захотів (I, 55, 2; II, 34, 2);
зватися/-сь: звався (I, 20, 2; II, 3, 2; II, 19, 7),
 звався (II, 53, 2; II, 72, 4), звалася (III, 42, 6),
 звалась (III, 5, 8);
звеліти: звелів (I, 11, 10; I, 22, 8; II, 33, 5; III, 34, 5),
 звеліла (I, 63, 9);
зібрати: зібрав (I, 8, 2; II, 9, 1);
зібратися: зібрався (I, 18, 3), зібрались (II, 23, 9; II, 28, 1);
зробіти: зробіти (II, 10, 1), зробів (I, 6, 13; III, 24, 4), зробіли (I, 1, 6; II, 11, 5);
зробітися: зробівся (II, 22, 3; II, 45, 3);
іграти: іграли (I, 37, 1; I, 37, 8; III, 9, 9);
ізробіти: ізробіла (I, 53, 9; II, 36, 6);
качати/-сь: качався (II, 34, 9), качавсь (II, 45, 4), качалась (III, 19, 3);
кипіти/-ть: кипіла (III, 70, 3), кипіли (III, 80, 10; III, 87, 5);
кректати: кректав (II, 30, 10), кректала (III, 19, 1);
кресати: кресала (I, 65, 8);
кричати: кричав (I, 59, 4; II, 19, 10; II, 45, 7; II, 44, 7), кричала (I, 59, 4), кричали (II, 23, 5; II, 38, 7; III, 44, 5; III, 46, 1; III, 48, 8; III, 84, 7);
кружати (з різним лексичним значенням: *пити хмільні напої та кружляти*): кружав (I, 14, 1),
 кружали (I, 32, 8);
куріти: курили (I, 39, 1; III, 2, 6);
лежати: лежав (III, 67, 7), лежали (III, 53, 4);
лигати: лигав (II, 30, 7), лигали (I, 12, 5);
лучіться: лучілася (II, 50, 9), лучілась (I, 23, 10);
любіти: любіла (I, 2, 7; I, 38, 8; I, 66, 8);
мандрувати: мандрував (III, 3, 4);
мовляти: мовляла (III, 37, 1), мовляли (I, 21, 10);
мовчати: мовчав (II, 52, 2), мовчали (II, 21, 2);
мудрувати: мудрували (III, 85, 6);
мчатися: мчавсь (II, 71, 10), мчалась (I, 4, 10),
 мчалися (III, 2, 3);
нагріти: нагріла (I, 53, 8), нагрів (II, 48, 4);
народітися: народівся (I, 3, 6; I, 11, 8);

наряді́тися: наряді́лась (І, 13, 6; І, 33, 3; ІІ, 36, 9; ІІ, 39, 6);
 нахлестáтися/-сь: нахлестáвся (ІІ, 7, 9; ІІ, 72, 6), нахлестáлись (ІІ, 13, 8);
 начáти: начáв (ІІ, 28, 2), начáли (ІІ, 17, 2);
 нуді́тися/-сь: нуді́вся (І, 51, 9; ІІ, 16, 3), нуді́лась (І, 59, 3);
 огляда́тися/-сь: огляда́вся (І, 58, 3; І, 58, 10), огляда́вся (ІІ, 1, 2);
 оди́шпéти: оди́шпéли (ІІ, 70, 9);
 палáти: палáло (І, 66, 5), палáли (ІІ, 43, 5);
 перевертáтися: перевертáвся (ІІ, 16, 3; ІІ, 55, 5);
 писáти/-ть: писáв (ІІ, 15, 7);
 підмості́тися/-тьс: підмості́вся (ІІ, 32, 3; ІІ, 53, 6);
 побрáти: побрáв (І, 57, 4; І, 62, 10);
 поверну́ти: поверну́в (ІІ, 30, 2), поверну́ла (ІІ, 35, 5);
 погубі́ти: погубі́ла (І, 38, 9), погубі́ли (І, 23, 8);
 подрáтися: подрáвся (І, 8, 9; ІІ, 33, 9);
 позби́рати: позби́рав (І, 18, 2; І, 51, 2);
 показáти: показáв (ІІ, 6, 2; ІІ, 10, 7; ІІ, 18, 4);
 поклоні́тися/-сь: поклоні́вся (І, 46, 1; ІІ, 53, 9), поклоні́лась (І, 17, 8; ІІ, 36, 8);
 полеті́ти: полеті́ла (І, 2, 9), полеті́ли (ІІ, 32, 5);
 помагáти: помагáти (ІІ, 10, 9; ІІ, 47, 9), помагáли (ІІ, 48, 6);
 поминáти: поминáв (ІІ, 14, 2);
 поми́рати/-ть: поми́рали (ІІ, 3, 3);
 порвáтися: порвáлось (І, 54, 8), порвáлись (І, 23, 6);
 послáти (у значенні відправити): послáла (І, 53, 10; І, 66, 10), послáли (ІІ, 56, 5);
 потеря́ти: потеря́в (ІІ, 13, 4), потеря́ла (І, 61, 5);
 причвалáти: причвалáв (І, 19, 10; ІІ, 14, 4);
 прода́вати: прода́вали (ІІ, 79, 4; ІІ, 93, 8);
 просі́ти/-ть: просі́в (І, 3, 4; ІІ, 22, 10), просі́ла (ІІ, 71, 6);
 проспáтися: проспáвся (І, 18, 1);
 прості́тися: прості́вся (ІІ, 71, 9), прості́лась (І, 17, 9);
 пусті́тися: пусті́вся (ІІ, 72, 9), пусті́лись (ІІ, 11, 1);
 робі́ти: робі́ла (І, 63, 3), робі́ли (І, 40, 8);
 розказáти/-ть: розказáли (ІІ, 14, 5);
 розкри́чатися: розкри́чався (І, 18, 3; І, 42, 5);
 сиді́ти/-ть: сиді́в (І, 55, 4), сиді́в (ІІ, 9, 10), сиді́ли (І, 40, 10; ІІ, 19, 1; ІІ, 37, 5);
 сказа́ти: сказа́в (І, 9, 4; І, 17, 7; І, 44, 9; ІІ, 1, 8; ІІ, 4, 2; ІІ, 24, 2; ІІ, 24, 6; ІІ, 26, 2; ІІ, 28, 4; ІІ, 53, 10; ІІ, 55, 10), сказа́ла (І, 5, 3; І, 20, 10; І, 24, 4; ІІ, 25, 5; ІІ, 27, 4; ІІ, 40, 1);

скака́ти: скака́в (ІІ, 45, 4); скака́ли (І, 37, 3; ІІ, 18, 6; ІІ, 62, 9);
 совáти: совáв (ІІ, 26, 7), совáли (І, 37, 9);
 спáти/-ть: спáв (І, 64, 10; ІІ, 23, 2);
 співа́ти: співа́ли (ІІ, 18, 5; ІІ, 3, 1; ІІ, 3, 2);
 стоя́ти: стоя́в (І, 65, 1; ІІ, 19, 2; ІІ, 13, 2), стоя́ла (І, 59, 6), стоя́ли (ІІ, 2, 10; ІІ, 13, 1; ІІ, 43, 7; ІІ, 45, 1; ІІ, 47, 7; ІІ, 48, 5);
 схамену́тися/-сь: схамену́вся (ІІ, 3, 5), схамену́лись (І, 11, 1);
 схоті́ти: схоті́в (І, 32, 3; ІІ, 8, 8);
 танцюва́ти/-ть: танцюва́ла (І, 28, 8), танцюва́ли (І, 27, 9);
 творі́тися/-тьс: творі́лись (ІІ, 31, 3);
 терпі́ти: терпі́в (ІІ, 73, 4), терпі́ли (ІІ, 69, 9; ІІ, 82, 5; ІІ, 82, 7);
 толкува́ти: толкува́в (ІІ, 99, 1; ІІ, 99, 6);
 трусі́тися: трусі́вся (ІІ, 16, 1; ІІ, 59, 6; ІІ, 49, 3);
 убивáти/-ть: убивáли (ІІ, 72, 3);
 убра́тися: убра́вся (І, 34, 3; І, 42, 9; І, 49, 8);
 уздрі́ти: уздрі́в (ІІ, 11, 3), уздрі́ла (ІІ, 61, 1), уздрі́ли (ІІ, 5, 5);
 у(в)томі́вся/-сь: утомі́вся (ІІ, 34, 1), утомі́вся (ІІ, 31, 8), втомі́вся (ІІ, 30, 6);
 учині́ти/-ть: учині́в (ІІ, 56, 9);
 хватáтися: хватáвся (ІІ, 49, 9), хватáлись (ІІ, 41, 1);
 ході́ти: ході́в (ІІ, 53, 2), ході́ли (І, 39, 3);
 хоті́ти: хоті́в (І, 52, 9; ІІ, 73, 8), хоті́ла (І, 2, 8; І, 52, 7);
 черкну́ти: черкну́в (І, 47, 7); черкну́ли (ІІ, 36, 2);
 шатну́тися: шатну́вся (І, 10, 3; І, 50, 5); шатну́лись (І, 11, 3);
 шепну́ти: шепну́ла (І, 4, 3; ІІ, 36, 3);
 шука́ти/-ть: шука́ли (ІІ, 11, 9) [2].

У ході детального аналізу фактичного матеріалу з'ясовано, що в наголошуванні зафіксованих дієслів у поемі порівняно з їхнім наголошенням у сучасних лексикографічних працях розбіжностей не виявлено (у рамках формату публікації порівняльний аналіз не подаємо).

Пропонуємо аналіз варіантів, у яких трапляються розбіжності, а також ті форми, котрі не зафіксовано сучасними словниками.

Особові форми чоловічого й жіночого родів нуді́вся і нуді́лась 3 особи однини в поемі мають суфіксальний наголос, але в сучасних лексикографічних працях зафіксовані з дублетним наголошенням – кореневим і суфіксальним, наприклад: нуді́вся (Погрібний, 343; УЛВН, 374; ОС, 375), нуді́вся (Головащук, 112), нуді́лась (Погрібний, 343; УЛВН, 374; ОС, 375), нуді́лась (Головащук, 112). Дієслова, на думку В. Скляренка, нале-

жали до баритонованих дієслів на -iti, їть і мали б послідовно зберігати в українській мові первісний кореневий наголос. У формах минулого часу, котрі виформувалися зі старих дієприкметників на -l, у науковій літературі фіксуємо первісний кореневий наголос, наприклад: *ну'див*, *ну'дила*, *ну'дило*, *ну'дили* (Грам., 374). У формах презенса кореневий наголос також зберігається, наприклад: *ну'джу*, *ну'жу* (Головацький, 27), *ну'джу* *ну'диш*, *ну'джу* (Желех., 534), *ну'диш*, *ну'дить*, *ну'димо*, *ну'дите*, *ну'дять* (Грам., 374). В імперативних формах маємо знову наголошений корінь, наприклад: *нудь*, *ну'дьмо*, *ну'дьте* (Грам., 374). А лексикографічні праці різних періодів подають як кореневий, так і суфіксальний наголоси в формах інфінітива, наприклад: *ну'дити* (Головацький, 141; Желех., 692; Біл.-Нос., 291), *ну'ди'ти* (Грінч., II, 572; Булаховський, УЛВН, 28; УРС, II, 764; СУМ, V, 450), *ну'ди'тися* (Голоск., 246) [3, с. 17, 26]. Можливо, поява суфіксального наголосу в аналізованих дієсловах є впливом південно-західних говорів. У поемі наголошення дієслів пов'язане з римуванням (застосовано силабо-тонічну систему віршування – використано 4-стопний ямб).

Дієслова *ігра́ли*, *ізробі́ла* (з протетичним *і*), *кружа́в* (-ли), *лучи́лась* (-ся), *нахлеста́вся* (-лись), *нача́в* (-ли), *одшешта́ли*, *потеря́в* (-ла), *причвала́в* (2 та 3 ос., одн.), *толкува́в*, *уздри́в* (-а, -и), *хвата́всь* (-лись), *шатну́вся* (-лись) не зафіксовані сучасними лексикографічними працями, бо належать до загальнонародної лексики середньонаддніпрянського говору південно-східного наріччя.

Прокоментуємо специфіку їхнього наголошування.

Акцентема (*і*)*гра́ли* в плані діячності належить до баритонованих дієслів на -ati з суфіксальним наголосом у формі інфінітива, тому в минулому часі, котрий виформувався з дієприкметників на -l, що входили до складу перфекта, послідовно зберігають суфіксальний наголос, наприклад: *грав*, *гра'ла*, *гра'ло*, *гра'ли* (Грам., 360; УЛВН, 142). У формах презенса, імператива, дієприслівникових формах також маємо первісний суфіксальний наголос. Дієприкметникові форми фіксуються з кореневим та суфіксальним наголосом, наприклад: *у'грано* (С. Зиз., 136), *гра'но* (Гал., 113) і *у'гра'но* (Рад., 478); *гра'ний*, *гра'на*, *гра'не*, *гра'ні* (Грам., 347, 360), *гра'ний* (УРС, I, 358) [3, с. 371, 375]. Кореневий наголос, ймовірно, пов'язаний з наявністю в деяких давніх варіантах слова із занепадом редукованих *ъ* та *ь*, тому й маємо пізньопраслов'янське рецесивне

кореневе наголошення. У поемі наголос давній – на суфіксові.

Дієслово (*із*)*роби'ла* належить до окситонованих дієслів на -iti, – їть. У новій формі минулого часу, котра виформувалася зі старої форми дієприкметників минулого часу на l, що входили до форми перфекта, зберігається первісний наголос інфінітива на суфіксові, наприклад: *роби'л* (Гал., 138, 147; Рад., 224; *роби'в* *роби'ла* *роби'ло* *роби'ли* (Грам., 373; УЛВН, 557), *роби'у*, *роби'ла* (Янук., 100), *роби'у*, *роби'ли* (Онишкевич, II, 179), *рубі'у* (Верхратський, 1900, 84), *роби'в*, *роби'ли* (Біл.-Нос., 314), *роби'ли* (Ващенко, 238) [3, с. 61]. Презенсні ж форми, за свідченням давніх українських пам'яток, послідовно зберігають пізньопраслов'янську акцентуацію – флексійну в 1 особі однини й кореневу в інших особових формах. У формах імператива – суфіксальне наголошення. У поемі наголос первісний – на суфіксові.

Акцентами *кружа'ти*, *луча'тися*, *нахлеста'тися*, *потеря'ти*, *толкува'ти* зафіксовані з суфіксальним наголосом у Словарі української мови Б. Грінченка (*Зевес тоді кружав сивуху і оселедцем заїдав. Така нам лучилась пеня*. Котл. Ен.) [4, с. 313, 383, 531; 5, с. 377; 6, с. 272].

На думку В. Скляренка, префіксальне дієслово (*начати*), утворене від безпрефіксних дієслів з окситонованою а. п., має у формі множини суфіксальний наголос у давніх українських акцентованих пам'ятках. З таким же наголосом фіксується і в поемі [3, с. 428].

Щодо специфіки наголошування акцентами *уздри'в* (-а, -и), зафіксованої в поемі у формах чоловічого, жіночого родів та у формі множини, то воно належить до префіксальних дієслів на -ѣти / -ати, утворених від безпрефіксних дієслів з рухомою а. п. Також це дієслово зазнало трансформації в пізній період праслов'янської або давньоруської мов, втративши кореневий голосний (редукований голосний кореня – *зръти* ← *зръѣти*). У давніх українських пам'ятках вона фіксується з префіксальним наголосом, наприклад: *у'зриш* «побачиш» (Огоновський, 230), *зазр'у* «побачу», *за'зриш* (Брох, 117), *обі'здришся* «роздивишся», але в Словарі Б. Грінченка *обіздрю'ся* (Грінч., III, 10) [3, с. 438, 444, 494]. Поділяючи точку зору В. Скляренка вважаємо, що суфіксальний (як і нечасто вживаний кореневий) наголос є новішою формою. Випадок потребує детальнішого і глибшого опрацювання усіх дієслівних форм цієї акцентами.

Висновки. У ході аналізу фактичного матеріалу нами зафіксовано та схарактеризовано наго-

лошення особових дієслів минулого часу з суфіксальним наголосом (акцентний тип С) у поемі в зіставленні з його наголошенням у сучасних лексикографічних працях. Розбіжностей не виявлено. Поодинокі випадки, у яких вони є, проаналізовано.

Подальший аналіз акцентування дієслів минулого часу поеми з флексійним та рухомим наголосами, дієслів теперішнього та майбутнього часів дасть змогу мати детальну інформацію

про особливості наголошування цього класу на час написання твору, залучення більшого фактичного матеріалу з праслов'янського періоду, староукраїнських акцентованих пам'яток кінця XVI – початку XVIII століть, українських говорів південно-західного та північного наріч дозволить визначити загальні тенденції щодо акцентування дієслів загалом. У підсумкові буде зроблено комплексний аналіз специфіки наголосової організації поеми за всіма класами слів.

Список літератури:

1. Зинякова А. А. Наголошення дієслів минулого часу (акцентний тип К) у поемі «Енеїда» І. Котляревського. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. Том 36 (75). № 1. 2025. Частина 1. С. 38–44.
2. Котляревський І. Енеїда, поезії. Київ : Рад. письменник, 1962. 329 с.
3. Складенко В.Г. Історія українського наголосу. Дієслово. Київ : Наук. думка, 2017. 702 с.
4. Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : В чотирьох томах. Т. 2 . З-Н / НАН України. Ін-т української мови. Додаток О.О. Тараненка. Київ : Наук. думка, 1996. 588 с.
5. Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : В чотирьох томах. Т. 3 . О-П / НАН України. Ін-т української мови. Київ : Наук. думка, 1996. 506 с.
6. Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : В чотирьох томах. Т. 4 . Р-Я / НАН України. Ін-т української мови. Київ : Наукова думка, 1997. 616 с.
7. Словник українських морфем / Укл. Л.М. Полюга. Львів : Світ, 2001. 446 с.

Zyniakova A. A. STRESS OF PAST TENSE VERBS (ACCENT TYPE S) IN I. KOTLIAREVSKY'S POEM "ENEIDA"

*This publication is a further study of the peculiarities of verb stress in classical poetic texts, namely, I. Kotliarevsky's poem "Eneida". The article examines the stress of finite verbs of the past tense with the suffixal accent (accent type S) in the poem "Eneida" in comparison with their counterparts in modern lexicographical works. For the comparative analysis, the following sources were used: Golovashchuk S.I. Complex Cases of Stress. Kyiv, 1995; Pohribnyi M.I. Orthoepic Dictionary. Kyiv, 1984; Pohribnyi, M.I. Dictionary of Accents in the Ukrainian Literary Language. Kyiv, 1964; Ukrainian Literary Pronunciation and Stress. Kyiv, 1973. The study results reveal that the accentuation of 207 verbs used in the poem coincides with the modern literary one. The finite verb forms of the masculine and feminine genders *nudývsia* and *nudýlas'* (3rd person singular) have a suffixal stress, but in modern lexicographical works, they are recorded with a double stress: *nudývsia*, *nudýlasia*. The stress of verbs in the poem is related to rhyming (a syllabo-tonic versification system, a 4-foot iambic meter are used). The verbs *ihrály*, *izrobýla* (with a prosthetic i), *kruzháv* (-ly), *luchýlas'* (-sia), *nakhlestávsia* (-lys'), *nacháv* (-ly), *odsheptály*, *poteríav* (-la), *prychvaláv* (2nd and 3rd persons, singular), *tolkuváv*, *uzdrív* (-a, -y), *khvatávs* (-lys'), *shatnúvsia* (-lys') are not recorded in modern lexicographical works, as they belong to the common vocabulary of the Middle-Dnieper sub-dialect of the southeastern dialect. Further analysis of the accentuation of past tense verbs in the poem "Eneida" with inflectional and mobile stresses, as well as present and future tense verbs, will provide detailed information about the peculiarities of accentuation in this class of verbs at the time of writing of the texts. Drawing on factual material from the Proto-Slavic period, Old-Ukrainian accented monuments of the late 16th – early 18th centuries, and Ukrainian sub-dialects of the southwestern and northern dialects will allow us to determine general trends in the accentuation of verbs in general.*

Keywords: *accentology, accenteme, accent type, stress, accentuation, suffixal stress, finite verbs in the past tense.*

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Колоїз Ж.В.

<https://orcid.org/0000-0003-3670-2760>

Рівненський кооперативний економіко-правовий фаховий коледж

ІНФІНІТИВ У ФОКУСІ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

У статті здійснено комплексний аналіз еволюції наукових підходів до інтерпретації інфінітива в українському мовознавстві від ранніх граматичних описів до сучасних функційно-синтаксичних і семантико-граматичних концепцій. Вихідним є положення про сформованість української граматичної науки як цілісної системи знань, у межах якої традиційні граматичні категорії, зокрема інфінітив, потребують переосмислення з огляду на розвиток новітніх лінгвістичних парадигм. Наголошено на тому, що інфінітив, попри тривалу традицію його кваліфікації як неозначеної або неособової нефінітної форми дієслова, виявляє складну, багатовимірну природу, поєднуючи дієслівну семантику дії з номінативними та синтаксичними властивостями, типовими для іменника.

Простежено зміну термінологічних і концептуальних підходів до інфінітива, показано їхню зумовленість панівними методологічними установками відповідних етапів розвитку українського мовознавства. Проаналізовано класичні морфологічні концепції, у яких інфінітив представлено як периферійну, але складову форму дієслова, а також підходи, що акцентували на його іменних ознаках і номінативному потенціалі.

Висвітлено інноваційні концепції, передусім підхід І. Вихованця та К. Городенської, у межах яких інфінітив потрактовано як вербойдну, міжчастиномовну, напівморфологізовану одиницю з периферійним статусом у дієслівній системі. Обґрунтовано, що відсутність в інфінітива більшості власне дієслівних граматичних категорій, незмінюваність і обмежена предикативність не дають підстав уважати його повноцінною вихідною формою дієслова. Водночас підкреслено його широку функційну варіативність і важливу роль у формуванні синтаксичної організації висловлення.

Ключові слова: інфінітив, нефінітні форми дієслова, граматичний статус, міжчастиномовна одиниця, синтаксичні функції, українська грамати́ка.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського мовознавства засвідчує сформованість граматичної науки як цілісної, ієрархічно організованої та теоретично диференційованої системи знань. Морфологія й синтаксис української мови опрацьовані в численних фундаментальних працях, що не лише окреслили структуру граматичної системи, а й інтегрували українську лінгвістику в ширший європейський і світовий науковий контекст. Водночас розвиток функційно-семантичних, дериваційних, когнітивних і прагмалінгвістичних підходів актуалізував потребу в переосмисленні традиційних граматичних категорій, які в межах класичних описів трактували як усталені та методологічно безпроблемні.

Одним із таких об'єктів є інфінітив – граматична форма, що посідає особливе місце в системі частин мови й заразом залишається одним із най-

більш дискусійних явищ української граматики. Попри тривалу традицію розглядати інфінітив як неозначену або неособову форму дієслова, фактичні мовні дані й сучасні теоретичні концепції переконливо засвідчують його багатовимірність. Інфінітив виявляє здатність поєднувати дієслівну семантику дії з номінативними й синтаксичними властивостями, типовими для іменника, а також брати участь у формуванні предикативних і модально-оцінних структур.

Особливу наукову значущість має синтаксичний аспект інфінітива, оскільки саме на цьому рівні виявляється його функційний потенціал. Інфінітивні конструкції активно залучені до організації висловлення, формують різні типи предикативності, забезпечують семантичну компресію та стилістичну нейтральність або експресивність залежно від контексту. Це зумовлює необхідність

комплексного аналізу інфінітива як граматичної одиниці, що перебуває на перетині морфології та синтаксису й потребує інтегративного підходу до визначення її статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інфінітив упродовж понад століття перебуває в полі зору українських мовознавців, як-от: С. Бевзенко, О. Безпояско, Л. Булаховський, І. Вихованець, К. Городенська, В. Горпинич, М. Жовтобрюх, А. Загнітко, О. Курило, І. Кучеренко, М. Леонова, В. Німчук, В. Русанівський, С. Самійленко, В. Сімович, С. Смаль-Стоцький, Є. Тимченко, Ю. Шерех та ін. Характер його наукового осмислення істотно змінювався залежно від панівних методологічних установок, а напрацьований десятками років науковий доробок становить вагоме теоретичне підґрунтя для сучасних студій.

У ранніх граматиках інфінітив розглядали переважно в межах морфологічного опису дієслова, не виокремлюючи його як самостійний теоретичний об'єкт. У працях цього періоду домінує формально-описовий підхід, що зумовив закріплення за інфінітивом статусу нефінітної дієслівної форми. Водночас сучасний стан теорії інфінітива засвідчує наявність низки дискусійних і недостатньо опрацьованих питань, що потребують критичного переосмислення й уточнення. Ідеться передусім про вдосконалення поняттєвого апарату, перегляд класифікаційних підходів, уточнення співвідношення морфологічних і синтаксичних характеристик інфінітива. Таке переосмислення, попри можливе порушення усталених наукових стереотипів, є необхідною умовою подальшого розвитку інфінітивної теорії.

Сучасні граматичні [7; 14] й лексикографічні праці [10; 21], апелюючи до фундаментальних теоретичних засад, розширюючи предмет аналізу й оновлюючи термінологічний інструментарій, кваліфікують інфінітив здебільшого як неозначену неособову нефінітну форму дієслова, що називає дію або процесуальний (чи непроцесуальний) стан безвідносно до суб'єкта, часу, способу, особи й числа; розглядають у межах вивчення системи дієслівних форм або в контексті загальних синтаксичних описів. Інфінітив вважають початковою, або словниковою, формою дієслівної парадигми, що репрезентує дієслівну лексему в лексикографічній традиції. Утім, така дефініція вже містить внутрішню напругу, оскільки проголошує інфінітив вихідною формою дієслова, попри відсутність у нього більшості власне дієслівних фінітних категорій.

Наразі немає підстав вважати теорію інфінітива викінченою. Аналіз наукових публікацій переконливо засвідчує відсутність одностайності в трактуванні граматичного статусу інфінітива, у визначенні принципів його систематизації та диференціації, що зумовлює актуальність подальших студій у цьому напрямі.

Постановка завдання. Мета статті – репрезентація основних лінгвістичних концепцій інфінітива в українській граматичній традиції, виявлення еволюції його теоретичного осмислення, а також окреслення ключових дискусійних моментів, пов'язаних із визначенням граматичного статусу та функційного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Інфінітив як граматична форма дієслова посідає особливе, методологічно складне місце в системі сучасної української мови. Його специфіка полягає не лише в нефінітності та формальній незмінюваності, а й у здатності поєднувати ознаки різних частиномовних сфер, передовсім дієслова й іменника. Саме ця багатогранність зумовила тривалу дискусійність проблеми інфінітива в українському мовознавстві й спричинила варіативність термінологічного позначення цієї форми: *інфінітив*, *неозначена форма дієслова*, *неозначений спосіб* (від лат. *modus infinitivus* – «неозначений спосіб») [9, с. 71]) *дієйменник* (*дієіменник*) і т. ін. Кожен із цих термінів фіксує певний аспект граматичної природи інфінітива й у той же час відбиває теоретичні пріоритети конкретного етапу розвитку лінгвістичної думки.

У ранніх граматичних описах української мови інфінітив осмислювали принагідно й переважно в межах морфологічної традиції, його розглядали як допоміжний елемент у системі дієслова. Так, наприклад, Є. Тимченко витлумачує його як «безоглядну форму часівника», тобто форму, що виражає дію «без огляду на особу і час», поза співвіднесеністю з особою та часовими параметрами [20, с. 10], наголошуючи на його нефінітності, але не проблематизуючи її наслідків для частиномовної класифікації. Схожу позицію принагідно демонструє й І. Нечуй-Левицький, який послуговується терміном *необзначений спосіб*, фактично ототожнюючи інфінітив із дієслівною парадигмою, хоч і зауважує його здатність виконувати іменникові функції [8, с. 66]. А це означає, що вже в ранніх підходах простежується подвійна орієнтація: інфінітив одночасно тлумачать як форму дієслова і як номінативну одиницю.

Запровадження терміна *дієйменник* (*дієіменник*) [16, с. 259] – неособова дієслівна форма

з «вдачею імені» [6, с. 92], неособова дієслівна форма, яка «зберігає в українській мові іменне поняття» [11, с. 36] і т. ін., – знаменує важливий крок у напрямі переосмислення природи інфінітива, акцентує на іменному його походженні та історичному зв'язку з відмінковими формами імені дії. Така термінологія була зумовлена як етимологічними чинниками (індоєвропейське походження інфінітива з віддієслівного іменника з основою на *ī [1, с. 264.]), так і синтаксичними спостереженнями: інфінітив активно функціонує в позиціях, типових для іменника. Водночас у граматиці першої половини ХХ століття він усе ж таки залишається в межах дієслова як його «неособова» або «неозначена» форма, не виходить за рамки дієслова як частини мови, а його іменні характеристики інтерпретують як вторинні.

Такий підхід спостерігаємо й у науковому доробку О. Курило [11], у концепції якої інфінітив постає як особлива, нефінітна форма дієслова, що поєднує в собі ознаки дієслівності й іменності; не виражає категорій особи, числа й часу, проте зберігає дієслівну семантику процесуальності. Саме ця подвійна природа зумовлює його широку функційність у структурі речення та здатність вступати в різноманітні синтаксичні зв'язки. Важливе місце в актуалізованій теорії посідає розмежування морфологічного статусу інфінітива та його синтаксичних реалізацій. Інфінітив репрезентовано не лише як форму дієслова, а як одиницю, здатну виконувати в реченні функції підмета, додатка, обставини чи іменної частини складеного присудка. Така функційна варіативність, на думку дослідниці, пояснюється семантичною узагальненістю інфінітива та відсутністю в нього формально-граматичних показників предикативності.

Окрему увагу О. Курило приділяє інфінітивним конструкціям, потрактовуючи їх як важливий засіб синтаксичної організації висловлення. Інфінітив у поєднанні з модальними, фазовими чи волонкативними дієсловами формує складні предикативні структури, що передають значення необхідності, можливості, бажання або наміру. У цих конструкціях інфінітив виступає носієм основного лексичного значення дії, тоді як фінітна форма забезпечує граматичне оформлення вислову. Суттєвим аспектом наукової концепції є семантичний аналіз інфінітива: він здатний виражати як абстрактну дію, так і узагальнену програму дії, позбавлену конкретної часової локалізації, а відтак – широко використовуваний в узагальнено-особових і безособових конструкціях, у науковому й публіцистичному стилях, де

важливо підкреслити об'єктивність і відстороненість викладу. Представлена концепція заклала підґрунтя для подальших досліджень нефінітних форм дієслова й залишалася і залишається актуальною для сучасної україністики, зокрема в аспекті взаємодії морфології та синтаксису.

У працях українських мовознавців перших десятиліть другої половини ХХ століття [12; 13; 18; 22] теорія інфінітива формується в межах системного опису дієслова як центральної частини мови. Інфінітив послідовно витлумачують як нефінітну форму дієслова, що не має граматичних показників предикативності (особи, числа, часу, способу), однак зберігає основні дієслівні категорії виду, стану та перехідності.

Ця комбінація ознак знову ж таки актуалізує його проміжний статус між власне дієслівними й іменними формами. Дослідники наголошують на його номінативному потенціалі. Порівняння інфінітива з називним відмінком іменника [22, с. 273] є показовим у цьому контексті: інфінітив, подібно до називного відмінка, називає дію «саму по собі», без актуалізації в конкретній ситуації мовлення.

Узагальненим для наукових концепцій є розуміння інфінітива як найбільш абстрагованої форми дієслова, що репрезентує дію поза її конкретною реалізацією в мовленні. Інфінітив постає формою номінації дії або процесу, відірваною від суб'єкта та часової локалізації, що забезпечує йому широку сферу вживання. Саме завдяки цьому інфінітив розглядають як вихідну, початкову форму дієслова, яка виконує важливу системоутворювальну функцію в організації дієслівної парадигми.

Заразом у працях зазначеного періоду наголошено, що інфінітив не обмежується суто морфологічною роллю. Він активно функціонує в синтаксисі, де виявляє відносну автономність і здатність реалізувати різні синтаксичні позиції. Академічні граматики актуалізують думку, суголосну з тією, що її свого часу оприявнювала О. Курило: інфінітив може виконувати синтаксичні функції, які засвідчує його функційне зближення з іменними частинами мови. Граматики і надалі пояснюють таку поліфункційність семантичною узагальненістю інфінітива, його нейтральністю щодо предикативних характеристик. Синтаксично інфінітив не здатний самостійно реалізувати предикативну функцію, за винятком окремих модальних конструкцій, що підтверджує його периферійність у дієслівній системі.

Особливе місце в граматичній теорії інфінітива посідає аналіз інфінітивних конструкцій. Інфінітив

у поєднанні з допоміжними, модальними, фазовими або волюнтаривними дієсловами розглядають як ключовий компонент аналітичних предикативних структур. У таких конструкціях інфінітив є носієм основного лексичного значення дії, тоді як фінитивний компонент забезпечує граматичне оформлення висловлення. Це дає підстави трактувати інфінітивні сполуки як синтаксично згорнуті моделі вираження складних семантичних відношень.

Важливим аспектом теоретичних відомостей є розуміння інфінітива як перехідної одиниці між словом і реченням. Інфінітивні конструкції репрезентують як синтаксичні утворення зі зниженою або неповною предикативністю, які забезпечують гнучкість і динамізм мовлення. У цьому виявляється здатність інфінітива поєднувати лексичну номінацію дії з елементами синтаксичної організації висловлення.

Проблемні моменти стосуються певною мірою сучасних підходів до окреслення граматичних категорій інфінітива, сформованих навколо питання його частиномовного статусу та обсягу властивих йому дієслівних характеристик. Дослідники переважно сходяться на тому, що інфінітив зберігає загальнодієслівну семантику і пов'язаний із дієслівною парадигмою. Відмінності між підходами стосуються насамперед обсягу граматичних категорій, які визнаються за інфінітивом, і способу їх інтерпретації.

У сучасних традиційних граматиках [5; 14; 15; 17; 19] інфінітив витлумачують як вихідну форму дієслова, якій властиві загальнодієслівні категорії виду, стану та перехідності / неперехідності. Ці категорії трактуються як достатні для збереження його дієслівної природи, попри відсутність категорій часу й способу. Проте їхній набір також не є послідовним. Напр.: «Інфінітив (лат. *infinitivus* – неозначений) – неозначена форма дієслова, дієслівне утворення, що називає дію або процесуальний стан (*бігти, писати, мовчати*) без вказівки на спосіб, час, особу, число і рід (у цьому значенні вживався також термін «дієйменник»)). Для інфінітива характерні лише загальнодієслівні граматичні категорії виду (доконаного / недоконаного) та перехідності / неперехідності» [21, с. 228]. Єдиною загальнодієслівною категорією, яку послідовно визнають за інфінітивом, є категорія виду. Проте, як зазначають І. Вихованець і К. Городенська, вид не може слугувати достатнім показником дієслівності, оскільки він легко транспонується в різні частиномовні сфери й притаманний багатьом віддієслівним утворенням [3, с. 221–223].

Категорія перехідності / неперехідності, яку традиційно також зараховують до граматичних характеристик інфінітива, має міжрівневий характер. Вона формується на перетині семантики, синтаксису та словотвору й не є власне морфологічною категорією у вузькому розумінні. Через це вона не може бути визначальною для встановлення частиномовного статусу інфінітива. Незмінюваність і морфологічна «безформність» інфінітива підтверджують, що він не може виконувати роль центру дієслівної системи.

Окрім того, науковці одностайно підкреслюють допоміжну роль інфінітива в системі дієслова: він слугує матеріалом для формотворення, залучається до вираження модальних значень і може функціонувати як іменник. В. Горпинич витлумачує інфінітив як вербоїдну, нефінитну форму дієслова з чітко окресленим набором морфологічних і синтаксичних характеристик: «неозначена неособова нефінитивна форма дієслова, яка називає дію або непроцесуальний стан безвідносно до дійсності, часу, особи, числа, виражена морфологічними категоріями виду, перехідності / неперехідності, вживається в позиції усіх членів речення і структурно оформлена суфіксами *-ти, -ть*» [5, с. 162]. Представлений опис засвідчує, що інфінітив у реальному мовленні функціонує значно ширше, ніж це передбачає суто морфологічне тлумачення.

Окрему позицію становлять концепції, у яких інфінітив побіжно кваліфіковано як окрему невідмінювану повнозначну частину мови [2, с. 13]. У такому підході акцентовано на тому, що на інфінітив поширюється найменша кількість дієслівних категорій, а його граматичні властивості не дають змоги однозначно зарахувати його ні до дієслова, ні до іменника. Пор.: «Неозначена форма дієслова (інфінітив) є ніби вихідною для всіх дієслівних утворень і форм, оскільки на неї поширюється найменше дієслівних категорій – тільки особовості / безособовості, аспектуальності й перехідності / неперехідності» [2, с. 158].

У межах традиційного підходу найвиразніше постає внутрішня суперечність: інфінітив проголошують вихідною формою дієслова, але при тому визнають, що він позбавлений більшості власне дієслівних граматичних категорій. Ця суперечність стала підґрунтям для переосмислення статусу інфінітива в новітніх граматичних концепціях.

Інноваційний підхід, представлений у працях І. Вихованця та підтриманий окремими дослідниками [3; 4; 7], пропонує звзвити перелік граматич-

них категорій інфінітива до мінімуму, наголошуючи на його морфологічній неповноті. У цьому разі вид, аспектуальність і перехідність розглядавані як недостатня підстава для кваліфікації інфінітива як повноцінної дієслівної форми. Інфінітив витлумачуваний як напівморфологізоване міжчастиномовне утворення, що виникає внаслідок синтаксичної транспозиції дієслова в іменникову позицію й поступово втрачає власне дієслівні категорії.

На думку І. Вихованця, інфінітив не можна розглядати як повноцінну «вихідну» форму дієслова, оскільки він не репрезентує його основних граматичних категорій. Учений послідовно доводить, що традиційне тлумачення інфінітива ґрунтоване на надмірній орієнтації на лексичну семантику, тоді як морфологічна й синтаксична неповнота цієї форми ігноруються. Саме ця суперечність, згідно з позицією науковця, свідчить про методологічну хибність ототожнення інфінітива з центральними дієслівними формами [4, с. 79–82].

Вагомим внеском І. Вихованця є обґрунтування периферійного статусу інфінітива в дієслівній системі: інфінітив не здатний самостійно виконувати предикативну функцію та не має основних дієслівних категорій, а отже, не може вважатися граматичним центром дієслова. До того ж учений акцентує на його синтаксичній близькості до іменника: інфінітив регулярно займає субстантивні позиції, не втрачаючи при цьому дієслівної семантики.

Ключовою для теорії інфінітива є ідея І. Вихованця про його міжчастиномовний характер. Інфінітив витлумачено як перехідну, напівморфологізовану форму в процесі субстантивації дієслова, що передуює появі віддієслівного іменника. Таке розуміння дає змогу узгодити його граматичну неповноту з функційною багатозначністю та зняти суперечність між формальними й семантичними ознаками, суттєво поглиблюючи сучасну теорію інфінітива.

У межах концепції, розробленої І. Вихованцем і послідовно розвиненої К. Городенською [3], інфінітив постає як форма з функціональною двоїстістю, що узгоджується з попереднім тлумаченням його міжчастиномовної природи. Зіставлення з раніше окресленими положеннями підтверджує: інфінітив, зберігаючи дієслівну семантику дії, не репрезентує граматичного ядра дієслова, оскільки неспроможний самостійно реалізувати повноцінні предикативні функції. Його участь у складеному дієслівному присудку або в модально забарвлених односкладних реченнях логічно доповнює тезу про периферійний статус інфінітива в дієслівній системі.

Активне функціонування інфінітива в іменникових синтаксичних позиціях узгоджується з попередньою ідеєю про його дериваційне походження. Як і раніше, визначальним критерієм виступає не лексичне значення, а морфологічна організація: відсутність категорій часу, способу, особи, роду й числа, а також незмінюваність підтверджують, що інфінітив не може виконувати роль вихідної форми дієслова. Категорії виду та перехідності в цій системі координат представлені як міжрівневі й допоміжні, що корелює з попереднім висновком про їхню недостатність для встановлення дієслівного статусу інфінітива.

Матеріал «Теоретичної граматики української мови» [3], «Граматики сучасної української літературної мови. Морфології» [7] органічно доповнює теорію, актуалізовану у праці І. Вихованця «Частини мови в семантико-граматичному аспекті» [4], уточнюючи механізми функційної реалізації інфінітива, засвідчує інтерпретацію інфінітива як напівморфологізованого результату синтаксичної субстантивації дієвідмінюваних форм і як початкового етапу входження дієслова в іменникову сферу. Звідси, відповідно, інноваційний підхід формує цілісне бачення інфінітива як перехідної, міжчастиномовної форми з домінантними дієслівними та іменниковими функціями.

Щоправда, подекуди наукові доробки, зокрема лексикографічні праці, початку ХХІ століття і надалі репрезентують традиційне потрактування інфінітива. Іноді науковці прагнуть конкретизувати загальноприйняті дефініції результатами сучасних здобутків. Напр.: «Інфінітив (лат. *infinitivus* – неозначений) (неозначений спосіб, неозначена форма дієслова) – неозначена неособова іфінитивна вербоїдна форма дієслова, що називає дію або непроцесуальний стан безвідносно щодо дійсності, часу, особи, числа, роду, виражена морфологічними категоріями виду, перехідності / неперехідності, вживається в позиції усіх членів речення і структурно оформлена суфіксами *-ти, -ть* (*малювати, мріяти; малювать, мріять*); іменна форма дієслова, що представляє певну дію в найбільш абстрактному вигляді, тобто безвідносно щодо категорій особи, часу, числа та способу; форма, що позначає дію саму по собі, поза зв'язком з її суб'єктом» [10, с. 390]. А. Загнітко кваліфікує інфінітив як неособову вербоїдну форму дієслова з максимально абстрагованим значенням дії або стану. Вихідною для автора є морфолого-семантична характеристика: інфінітив позбавлений категорій часу, способу, особи, числа й роду, але зберігає категорії виду та перехідності / неперехідності.

Мовознавець одночасно наголошує на двоїстій природі інфінітива: з одного боку, це іменна форма дієслова, а з іншого, – одиниця, здатна реалізувати позиції всіх членів речення, що відразу виводить його за межі вузько морфологічного опису. Окрім того, науковець робить спробу систематизувати інфінітив, виокремлюючи ті чи ті його різновиди. Запропонована класифікація вирізняється, з одного боку, поліаспектністю (інфінітив абсолютний, розщеплений, залежний, заступальний, особовий (описовий, історичний, оповідальний), незалежний, об'єктний, суб'єктний тощо [10, с. 390–391]), з іншого, – саме така багатовимірність становить основну проблемність, оскільки подані різновиди не є однопорядковими: частина з них описує структурно-синтаксичний статус інфінітива, частина – семантико-модальні значення, а частина – комунікативно-прагматичні ефекти. Унаслідок цього класифікація не вибудовується за єдиним системотвірним принципом і не утворює ієрархічної моделі: той самий інфінітив може одночасно бути, наприклад, залежним, об'єктним і модально забарвленим. Фактично йдеться не про типи інфінітива як граматичної форми, а про різні площини його функціонування.

Позиція А. Загнітка полягає не в жорсткій типологізації інфінітива, а в максимально повному описі його функційної поліфункційності. Запропонована класифікація має описовий, а не таксономічний характер і відображає уявлення про інфінітив як форму з розмитими межами, здатну входити в різні синтаксичні, семантичні й прагматичні зони. У цьому сенсі словникова стаття концептуально узгоджується з ідеєю інфінітива як перехідного, вербоїдного утворення, яке принципово чинить опір класифікації за одним-єдиним критерієм. Сучасні граматичні теорії та лексикографічні узагальнення переконливо демонструють, що проблема дефініції інфінітива полягає не стільки в доборі терміна, скільки у визначенні ієрархії його граматичних і функційних ознак.

Висновки. Аналіз еволюції наукових підходів до інфінітива в українському мовознавстві засвідчує поступовий, але послідовний відхід від його одновимірного трактування як «неозначеної форми дієслова». Історично зумовлена варі-

ативність термінологічних позначень (інфінітив, неозначений спосіб, неозначена форма, дійменник) відбиває не лише зміну наукових парадигм, а й об'єктивну складність самої мовної одиниці, яка поєднує морфологічні, синтаксичні та семантико-прагматичні характеристики.

Ключовим дискусійним моментом залишається суперечність між формально-морфологічним статусом інфінітива та його функційною реалізацією. З одного боку, інфінітив позбавлений більшості власне дієслівних граматичних категорій і не може репрезентувати дієслово як повноцінний граматичний клас. З іншого, – він зберігає тісні зв'язки з дієслівною системою, зокрема здатність керувати залежними компонентами, входити до складу аналітичних предикативних структур і брати участь у вираженні модальних та імперативних значень.

Сучасні функційно-синтаксичні концепції переконливо доводять доцільність трактування інфінітива як вербоїдної, міжчастиномовної одиниці, що перебуває на початковому етапі субстантивної морфологізації дієслова. Важливим здобутком цих підходів є перенесення акценту з формального переліку граматичних категорій на аналіз синтаксичних позицій, функційної ієрархії та семантико-прагматичного потенціалу інфінітива. Водночас низка питань залишається відкритою. Подальшого уточнення потребує співвідношення інфінітива з віддієслівним іменником як різними стадіями номіналізації предикативної структури; дискусійним залишається статус інфінітива в системі предикативності, зокрема в конструкціях категоричного наказу, нерішучості та експресивно-розмовних уживаннях. Недостатньо дослідженим є й прагматичний аспект інфінітива – його роль у формуванні авторської модальності, комунікативної настанови та стилістичної організації тексту.

Перспективи подальших досліджень інфінітива вбачаємо в поглибленому аналізі інфінітивних конструкцій у різних типах дискурсу, у зіставно-типологічних студіях, а також у когнітивному й прагмалінгвістичному вимірах. Саме інтеграція морфологічного, синтаксичного та семантико-прагматичного підходів дасть змогу адекватно описати інфінітив як складне, багатовимірне граматичне явище сучасної української мови.

Список літератури:

1. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови: Нариси із словозміни та словотвору. Ужгород : Закарпатське обласне вид-во, 1960. 415 с.
2. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія : підручник. Київ : Либідь, 1993. 334 с.
3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ : «Пульсари», 2004. 398 с.

4. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ : Наукова думка, 1988. 256 с.
5. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підруч. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 335 с.
6. Граматика руської мови / С. Смаль-Стоцький, Ф. Гартнер. Відень : Придворна і університетська друкарня Адольфа Гольцгавзена, 1914. 202 с.
7. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І. Р. Вихованця. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
8. Граматика української мови / І. Нечуй-Левицький. Ч. 1. Київ : Друк. Другої артілі, 1913. 164 с.
9. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова : короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
10. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 1: А–Й. Донецьк : ДонНУ, 2012. 402 с.
11. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Львів-Краків, 1942. 199 с.
12. Курс сучасної української літературної мови : у 2-х томах / за ред. Л. А. Булаховського. Т. 2. Київ : Рад. школа, 1951. 408 с.
13. Курс сучасної української літературної мови : у 2 частинах. / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. Ч. 1. Київ : Рад. школа, 1965. 422 с.
14. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови : морфологія. Вінниця : Поділля–2000, 2003. 464 с.
15. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. Київ : Наукова думка, 1971. 313 с.
16. Сімович В. Граматика української мови. 2-ге вид. з одмінами й дод. Київ-Ляйпциг : Укр. накладня, [1919]. 584 с.
17. Сучасна українська літературна мова / Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. ; за ред. А. П. Грищенка. 3-тє вид. Київ : Вища школа, 2002. 439 с.
18. Сучасна українська літературна мова : морфологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1969. 583 с.
19. Сучасна українська мова : підручник / О. М. Григор'єв, С. Є. Доломан, Ю. В. Лисенко та ін. ; за ред. О. Д. Пономарева. Київ : Либідь, 1997. 400 с.
20. Тимченко Є. К. Українська граматика. Ч. 1. Київ : Друк. т-ва М. А. Гирич, 1907. 179 с.
21. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
22. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови. Ч. 3. Мюнхен : Молоде життя, 1951. 396 с.

Koloiz Zh. V. THE INFINITIVE IN THE FOCUS OF LINGUISTIC THEORY: THE UKRAINIAN CONTEXT

The article provides a comprehensive analysis of the evolution of scholarly approaches to the interpretation of the infinitive in Ukrainian linguistics, from early grammatical descriptions to modern functional-syntactic and semantic-grammatical concepts. The study is based on the premise that Ukrainian grammatical science has developed as a coherent system of knowledge within which traditional grammatical categories, including the infinitive, require reconsideration in light of the development of contemporary linguistic paradigms. It is emphasized that, despite the long-standing tradition of classifying the infinitive as an indefinite or impersonal non-finite verb form, it demonstrates a complex and multidimensional nature, combining verbal semantics of action with nominative and syntactic properties typical of the noun. The article traces changes in terminological and conceptual approaches to the infinitive and shows their dependence on the dominant methodological orientations characteristic of particular stages in the development of Ukrainian linguistics. Classical morphological concepts are analyzed, in which the infinitive was treated as a peripheral but constituent form of the verb, alongside approaches that emphasize its nominal features and nominative potential. Innovative concepts are highlighted, primarily the approach developed by I. Vykhovanets and K. Horodenska, within which the infinitive is interpreted as a verboid, inter-part-of-speech, semi-morphologized unit with a peripheral status in the verbal system. It is substantiated that the absence of most finite verbal grammatical categories, morphological invariability, and limited predicativity do not allow the infinitive to be regarded as a fully-fledged basic form of the verb. At the same time, its broad functional variability and its important role in shaping the syntactic organization of utterances are emphasized.

Keywords: infinitive, non-finite verb forms, grammatical status, inter-part-of-speech unit, syntactic functions, Ukrainian grammar.

Дата першого надходження статті до видання: 19.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Кульбабська О. В.

<https://orcid.org/0000-0002-1858-9269>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ БЕЗПРИЙМЕННОГО СУБСТАНТИВНОГО КЕРУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Об'єктом наукових спостережень обрано синтаксичний зв'язок, що виформовується між двома або більше компонентами синтаксичної конструкції. Констатовано, що репрезентантами синтаксичного зв'язку є мовні засоби, які маркують різноманітні семантико-синтаксичні відношення між компонентами синтаксичної одиниці (з-поміж них – прийменники та сполучники як предикати предикатів, словоформи, порядок слів, інтонація тощо). Центральне місце серед типів синтаксичного зв'язку посідає прислівний, передбачуваний / непередбачуваний, обов'язковий / необов'язковий синтаксичний зв'язок, що поєднує головний і залежний компоненти в словосполученнях сучасної української мови. У цьому аспекті увагу сконцентровано на валентно зумовленому субстантивному керуванні в двочленних мінімальних конструкціях, що відповідають моделі «іменник + іменник у непрямому відмінку» (на матеріалі прозових текстів О. Гончара). За належністю обох складників до іменних частин мови досліджувані словосполучення визначено як субстантивно-субстантивні. Доведено, що для синтаксичних форм підрядного зв'язку загалом характерна симетрія з відповідними різновидами семантико-синтаксичних відношень, зокрема типовою є кореляція керування ↔ об'єктні відношення. Утім, таке співвідношення жодним чином не можна абсолютизувати, оскільки в синтаксичній структурі української мови надзвичайно поширена асиметрія, унаслідок якої виформовуються вторинні семантичні відношення і на рівні словосполучення – суб'єктні, означальні, об'єктно-обставинні, присвійні тощо. Аналіз фактичного матеріалу дав змогу класифікувати безприйменникові субстантивні словосполучення за відмінковою формою керованого іменника: родового ($N_1 N_2$), рідше – давального ($N_1 N_3$) та орудного ($N_1 N_4$). Зроблено висновки, що специфіка керування залежить здебільшого від лексико-семантичних і граматичних властивостей опорного імені.

Ключові слова: словосполучення, одиниця-конструкція, головний і залежний компоненти, підрядний зв'язок, субстантивне керування, давальний і орудний відмінки, художній текст, функція.

Постановка проблеми. Єдність форми й змісту – твердження аксіоматичного характеру, що є визначальним для синтаксичних одиниць, які виконують дві мегафункції – *номінативну* (словосполучення) та *комунікативну* (речення). План форми зазначених синтаксичних конструкцій репрезентують синтаксичні зв'язки між їхніми компонентами, а план змісту – семантико-синтаксичні відношення (Л. Булаховський, І. Вихованець, К. Городенська, Н. Іваницька, А. Загнітко, І. Попова, Г. Удовиченко та ін.). Незважаючи на величезний досвід, набутий лінгвістами в побудові метамов усіх рівнів української мови й у відпрацюванні процедури вивчення та опису її фонологічної, лексико-фраземної та граматичної

систем, «саме на синтаксис припало стільки різних колізій, скільки немає, мабуть, ніякий інший з основних рівнів мови й відповідно ніяка інша лінгвістична дисципліна, пов'язана з цими рівнями» [11, с. 22]. І чим далі, тим, вірогідніше, ситуація буде все більше і більше загострюватися, якщо принципово не переглянути традиційні підходи до аналізу набутої мовознавцями інформації, причому не лише з огляду на технічну процедуру опрацювання синтаксичних моделей і створення інформаційно-лінгвістичних систем (В. Г. Волошин, М. В. Надутенко, В. А. Широков та ін.), а й по суті її змісту. Отож важливим постає розв'язання проблеми дефініції типів синтаксичного зв'язку у словосполученнях, виокремлення

його характерних ознак і засобів вираження. У цьому аспекті особливої актуальності набуває питання щодо дефініції синтаксичного зв'язку на рівні словосполучення та семантико-синтаксичних відношень між його компонентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У монографіях і підручниках із синтаксису української мови, на жаль, немає загальноприйнятого визначення поняття «синтаксичний зв'язок». Спробуємо узагальнити ключові моменти цього вихідного та фундаментального поняття граматики.

По-перше, «синтаксичний зв'язок, або формальний граматичний стосунок між компонентами синтаксичної одиниці» [2, с. 22], виформується між двома або більше компонентами синтаксичної конструкції (П. С. Дудик, Н. В. Гуйванюк, С. О. Караман, М. Я. Плющ, І. І. Слинко, К. Ф. Шульжук та ін.). Саме «синтаксичні зв'язки забезпечують поєднання слів та витворення синтаксичних одиниць ієрархічно вищого рівня» [6, с. 16], «що уможлиблює кваліфікацію певної послідовності слів як упорядкованої лінійної величини, як відповідну синтаксичну конструкцію» [7, с. 362], напр.: словосполучення → просте речення → складне речення → надфразна єдність.

По-друге, репрезентантами синтаксичного зв'язку є мовні засоби, за допомогою яких реалізуються відповідні смислові [в інших працях їх визначають як «семантико-синтаксичні». – О. К.] відношення між компонентами синтаксичної одиниці (з-поміж них – *слововформи, прийменники та сполучники як предикати предикатів, словопорядок, інтонація* тощо) [7, с. 131]. При цьому синтаксичний зв'язок «може корелювати / не корелювати з певними синтаксичними відношеннями, тобто є синтаксичним знаком (формою, категорією)» [6, с. 13, 23]. Загалом, «синтаксичні зв'язки й семантико-синтаксичні відношення тісно пов'язані з розподілом синтаксичних функцій на формально-синтаксичні і семантико-синтаксичні» [2, с. 32].

По-третє, «особливості функціонування синтаксичних одиниць відображають типи і форми синтаксичних зв'язків між компонентами /.../. Звичайно, найбільш показовий з цього погляду *тип* синтаксичного зв'язку, а не його *форма*» [там само, с. 22]. Дослідники обґрунтовують необхідність виокремлювати три типи синтаксичного зв'язку в проєкції на основні синтаксичні одиниці: 1) «словосполученнєвотвірні»; 2) «реченнєвотвірні», 3) «реченнєвомодифікаційні» [6, с. 17].

По-четверте, за диференційну ознаку, яка розмежовує типи синтаксичного зв'язку (за І. Р. Вихованцем), править характер синтаксичних залежностей [14, с. 595; 10, с. 12]. Наприклад, у словосполученні як номінативній одиниці, на думку граматистів, реалізується передовсім *підрядний (субординативний) прислівний зв'язок* між стрижневим і залежним компонентами словосполучення, що автоматично виявляє себе й реалізується в деякому мовленнєвому ланцюзі, співвідносному з одним і тільки одним, хоча й розчленованим, поняттям: *білий сніг, дівчина-українка, писати есе, голосно читати*. Йому притаманні такі синтаксичні форми: узгодження, керування та прилягання (традиційна дефініція), а також специфічна форма – кореляція, яку виокремлюють не всі граматисти (Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітко, М. Ф. Кобилянська, І. І. Слинко та ін.).

Щодо зауваги дослідників уважати словосполученням конструкції, компоненти яких пов'язані *взаємозалежним сурядним зв'язком* (праці М. В. Балко, І. Р. Вихованця, П. С. Дудика, О. С. Мельничука, Л. В. Прокопчук, К. Ф. Шульжука та ін.), то це питання до кінця не з'ясоване. На нашу думку, конструкції на зразок *білий, а не чорний; батьки та діти; писати й читати, й малювати; голосно, але невиразно* не можна вважати словосполученнями, оскільки вони сформовані на основі граматично рівноправного об'єднання двох або більше понять, а семантико-синтаксичні відношення між ними виражено за допомогою сурядних сполучників (*і(й), та, а, але, або, чи*. І. С. Попова пропонує називати такі одиниці *словоз'єднаннями* [11, с. 106, 111, 114]. Водночас сурядний зв'язок між структурними повнозначними словами-компонентами подібних синтаксичних одиниць виконує суто номінативну функцію, спеціалізовану для поєднання однорідних членів речення на означення двох і більше понять або рівноправних частин складносурядного речення.

Постановка завдання. Мета роботи – установити лексико-семантичну типологію керування як одного з основних різновидів підрядного прислівного зв'язку в бінарних іменникових словосполученнях. Зазначені словосполучення за морфологічною природою поєднуваних слів / слововформ витлумачують як «субстантивно-субстантивні».

Для реалізації мети необхідно: проаналізувати лексико-граматичні параметри іменників як стрижневих компонентів субстантивно-субстантивних словосполучень; установити сполучу-

вальні (валентні) особливості іменників; зосередитися на мовотворчості Олеся Гончара з акцентом на систему словосполученнєвих номінативних знаків, оскільки секрет і колорит *Я-письменника* «полягає передовсім у синтаксисі, у своєрідному комбінуванні, розкладі, керуванні, погодженні слів» [12, с. 363].

Виклад основного матеріалу. *Керування* – «форма (спосіб) підрядного зв'язку, за якого опорне (головне) слово зі значенням дії, процесу, стану тощо (або в широкому розумінні – із значенням власне-ознаки) вимагає залежного слова (переважно іменника) у певній відмінковій або прийменниково-іменниковій формі» [4, с. 36]. Важливо, що підпорядковане «слово не залежить від зміни граматичних форм підпорядковуючого слова» [13, с. 25], напр.: *намалювати картину, намалювавши картину, намалювали картину*.

Сучасна класифікація різновидів керування ґрунтується на чотирьох основних чинниках: 1) за ступенем вияву необхідності керованого слова для розкриття змісту опорного слова: керування сильне (*любимо Батьківщину, не виконала завдання*), слабке (*малювати пензлем, розповісти про пригоду*) та напівсильне, з адресатною семантикою (*подарувати вчительці (квіти)*); 2) за здатністю / нездатністю стрижневого слова керувати двома залежними компонентами – іменниками або субстантивованими словами: варіативне керування (*випити каву // кави; чекати батька // на батька*) та неваріативне (*гімн людині, обробляти ділянку*); 3) за відсутністю чи наявністю у структурі словосполучення прийменника: безпосереднє (*читати роман*) і опосередковане (*купити в крамниці*); 4) за здатністю / не здатністю керувати кількома залежними компонентами: одиничне (*переможець олімпіади*) та подвійне (*навчати (кого?) студентів (чого?) синтаксису*); 5) за морфологічною природою головного слова: дієслівне (*співати пісню*), іменникове (*декламування поезії*), прикметникове (*вищий за батька*), прислівникове (*на радість батькам*). У подальшому викладі сконцентруємо увагу на керуванні іменникового типу, його синоніміці.

Усі частини мови з огляду на їхні лексико-граматичні (ономасіологічні) особливості поділяють на два класи: *дієслово* та *іменник*. Вони беруть найактивнішу участь у процесах предикації (суб'єктно-предикатних відношень у їхньому абстрагованому вигляді), оскільки дієслово є носієм процесуальності (динаміки і/або статичності), а іменникові синтаксеми призначені «бути мовним знаком предмета (у типових позиціях –

суб'єкта предикації), що його відображає людська свідомість» [8, с. 142–143].

Утім, за ступенем похідності іменники не є однорідними й репрезентують два підкласи: *первинних іменників*, що виконують денотативну функцію, виражаючи загальнокатегорійне значення реальної предметності, і *вторинних*, які маркують «діаметрально протилежну граматичну, „фіктивну”, предметність утворюють синтаксичні деривати, якщо категорійні значення прикметника, дієслова, прислівника набувають граматичної предметності, потрапляючи в характерні для іменника синтаксичні позиції» [6, с. 60].

Іменник, за нашими спостереженнями, «сам по собі не в змозі виконувати жодної функції, покладеної на нього категорією синтаксису. Для цього він має супроводжуватися в реченні (експліцитними або імпліцитними) знаками актуалізації та відношення, які б поєднували його з іншими актуалізованими членами. /.../ Лише власні імена автономні, оскільки вони актуальні за своєю природою» [8, с. 143]. Аналіз емпіричного матеріалу довів, що субстантив змінює свою категорію, якщо має здатність: 1) бути елементом словосполучення, утвореного на основі узгодження (*академічна установа*); кореляції (*хлопець-красень*); субстантивного керування (*склянка води*); власне-прилягання (*читання лежаки*); прийменниково-відмінкового прилягання (*відпустка на Синевирі*); 2) функціювати у складі предикативного сполучення слів, напр.: *Склянка води утамувала спрагу. Вода (є) джерельна*; 3) утворювати в разі поєднання з прийменником прислівниковий вираз (*жити в мирі // мирно*); 4) зазнавати актуалізації в контекстуальному оточенні слів, які виконують інші додаткові функції [там само, с. 143–144].

Збіжними сполучувальними ознаками для іменника й дієслова є те, що вони здатні керувати другим – залежним – іменником у складі словосполучення, пор.: *читати* (що?) *книгу* і *читання* (чого?) *книги*. З огляду на синтаксичний потенціал цих центральних частин мови І. Р. Вихованець констатував лінгвальні параметри *валентно зумовленого керування*: «Керування – це форма (спосіб) підрядного зв'язку, що стосується значеннєво передбачуваної опорним словом сполучуваності непрямих відмінків іменників без прийменників і з прийменниками» [1, с. 37]. У словосполученнях «лексико-граматична природа опорного слова вимагає певного залежного компонента» [там само, с. 78]. Зауважимо, що валентно зумовлене керування фіксуємо в словосполученнях, у яких стрижневими компонентами є дієслова (В. Фурса,

Л. Колібаба), напр., дієслівно-субстантивні словосполучення на зразок *височіє над морем*; прикметники (А. Габай), напр., прикметниково-субстантивні словосполучення *вище за батька*; іменники: *блакить неба*, *шафа для одягу* (такі субстантивно-субстантивні словосполучення ще потребують комплексного аналізу).

На основі картотеки ілюстративного матеріалу, яку уклали методом наскрізного виписування з прозових текстів О. Гончара [5], висновуємо, що в сучасній українській літературній мові іменники мають властивість керувати формою залежного імені в таких відмінках: а) родовому, напр.: *І знову злива слів. Обвал звинувачень* (5, III, с. 28); б) давальному, напр.: *І на людях, і без капітана виявляє шану своєму корабельному майстрові* (5, IV, с. 802); в) знахідному, напр.: *Як серед глибокої тиші лунають по радіо останні розпорядження про вихід у поле* (5, V, с. 20); г) орудному, напр.: *Здається, це хизування власною величчю* (5, II, с. 517). Оскільки специфіку словосполучень, утворених на основі безприйменникового субстантивного керування родовим відмінком, уже з'ясовано в окремій статті [9, с. 15–20], сконцентруємо дослідницьку увагу на валентно зумовленому керуванні давальним і орудним відмінками.

Керування давальним відмінком. В українській мові, як уже йшлося вище, іменники мають здатність керувати об'єктом у формі давального відмінка, хоча це явище не є поширеним. На нашу думку, пояснити низьку частотність безприйменникових конструкцій із давальним відмінком можна тим, що вони мають більш тісний смисловий і граматичний зв'язок між окремими компонентами, ніж прийменникові синтаксичні одиниці. До того ж за своєю семантикою давальний відмінок – це придієслівний відмінок, який «служить для маркування того, що поняття, виражене дієсловом або іменем, має значення для іншого предметного поняття, йому призначається, до нього схильне, до нього направлене» [3, с. 91].

Для встановлення закономірностей керування стрижневих іменників давальним відмінком варто взяти до уваги здатність / не здатність субстантиву співвідноситися з дієсловом або прикметником, тобто синтаксичну транспозицію. На цій підставі виокремимо три групи субстантивно-субстантивних словосполучень:

1) із головним словом-іменником, не співвідносним ні з дієсловом, ні з прикметником;

2) із головним словом-іменником, співвідносним із дієсловом;

3) із головним словом-іменником, співвідносним із дієсловом та прикметником.

Словосполучення, що належать до першої групи, у прозових текстах Олеся Гончара функціують дуже рідко, що пояснюємо формально-семантичними (кореферентними, синонімічними) співвідношеннями з дієслівно-іменними словосполученнями, пор.: *пам'ятник Шевченку (Шевченкові) // спорудити пам'ятник Шевченку (Шевченкові); пісня землі // співати пісню землі* тощо. Словосполучення із залежним іменником у давальному відмінку виражає об'єктні семантико-синтаксичні відношення, подеколи ускладнені певними відтінками, напр., означальними: *пам'ятник (кому? чий?) Шевченку // Шевченків пам'ятник*.

Іменні словосполучення, у яких зв'язок із давальним відмінком зумовлений лексичним значенням головного слова, одиничні. Це конструкції на зразок: *Передай від мене і від діток наших щире спасибі твоїм офіцерам* (5, I, с. 232); *Якось Хома виявив бажання, щоб Ференц змалював його на пам'ять нащадкам подільської Вулиги* (5, I, с. 255); *Чи помітив бригадир, що хлопець жаліє коней, з душею доглядає живе тягло, чи може в премію хлопцеві за його роботязість, – тільки упряж на Лиску щораз саме Іванові доставалось* (5, IV, с. 339); *Повз Черниша пробіг схвилюваний Козаков. – Привіт молодшому лейтенанту! – гукнув він на ходу. – Гайда по коней!* (5, I, с. 111); *На зло паничеві хотіла вона пройти повз нього не шкандибаючи...* (5, II, с. 461); *Захват перед народною силою, гімн військській товарищескості, військомому побратимству, лицарській відданості захисників Батьківщини – чи не схвилює це кожного з нас?* (5, IV, с. 553); *Привіт Грузії!* (5, VI, с. 502). *Знаючи ціну людській праці, Катерина Білокур радується овочам і плодам землі* (5, VI, с. 496). *Наш привіт і подяка всім тим поетам і вченим, які протягом років досліджують, вивчають художню спадщину Тараса Шевченка* (5, VI, с. 433); *Почув від нього і про юність його, і про ціну випробу, і про поняття честі* (5, VI, с. 401); *Крім усіх інших клопотів, не давав Чередниченкові спокою ще один: носився з ідеєю спорудити в Кураївці пам'ятник плугу* (5, VI, с. 377); *Коли ж заговорить, то вже не безжурний танок дівчатам вихриться, побачать натовпи голодних дітей, знеможених матерів, звідусіль простягнуті кістляві, у струпах руки, розпалені очі, що волають твоєї допомоги* (5, VI, с. 206).

До другої групи можна вналежнити такі словосполучення: *служіння народові, заздрість*

товаришам, радість батькам, подяка поетам, подарунок дівчатам, допомога селянинові, поміч війнству тощо. Стрижневі компоненти цих словосполучень співвідносні з дієсловами, пор.: *служіння народів // **служити** народів; подарунок дівчатам // **подарувати** дівчатам; поміч війнству // **помогти** війнству* тощо. Такі субстантивні-субстантивні словосполучення, у яких залежний компонент має конкретне значення, досить чисельні в мовистилі О. Гончара. Вони виражають семантико-синтаксичні об'єктні відношення з означальним відтінком. Наприклад: *Здалеку можна було подумати, що то вони вибирають з каламуття великі білі чашки лілей в подарунок дівчатам* (5, V, с. 370); – *Та на перший випадок маємо, – Байдашний добув із кишені, ніби на заздрість товаришам, облізлий лиснявий пістолет ТТ* (5, IV, с. 380); *А могли ж бути канікули й цього літа, міг і Андрій, на радість батькам бути дома, в рідному селі...* (5, IV, с. 220); *...Воно було для нього тільки формою служіння народів* (5, VI, с. 478); *Як серед глибокої тиші лунають по радіо останні розпорядження спускової команди* (5, V, с. 270); *Хай-поки ще можливо – негайно переправляються на той бік, на підтримку товаришам* (5, III, с. 270). Головне слово в таких словосполученнях називає дію або результат дії, а залежний компонент – особу або предмет, які є непрямыми об'єктами дії.

До третьої групи належать такі словосполучення, у яких стрижневий компонент за своїм складом і значенням співвідносний і з прикметником, і з дієсловом. Наприклад: *радість хліборобів // **радий** хліборобів // **радіти** хліборобів; вірність присязі // **вірний** присязі // **вірити** присязі; відданість справі // **відданий** справі // **віддатися** справі*. Наприклад: *Щоб зробити приємність подрузі, вона намовила Вовика запросити Раю на вальс* (5, III, с. 500); *Світлішатиме й світлішатиме повсюди, і так аж до тих днів, коли від краю й до краю заясніють кураївські небеса і виявиться, на радість хліборобів, що нічого цього року не вимерзло* (5, VI, с. 379); *Він до останнього подиху зберіг вірність присязі, вірність прапорів, вірність своїй Батьківщині* (5, I, с. 159); – *В інших діти – це радість, гордість батькам* (5, VI, с. 362); *Не раз уже він кров'ю довів свою відданість справі свого народу* (5, III, с. 159); *Будуть стояти вони на чужині як вічна пам'ятка, вічне нагадування всьому світові, про жертви нашого народу...* (5, I, с. 160). Словосполучення досліджуваного типу у творах О. Гончара трапляються рідко. Головне слово

в них означає властивість, стан чи ознаку особи / предмета, а залежний компонент – об'єкт стану або властивості.

Отже, вивчення субстантивного керування із залежним словом у давальному відмінку дає змогу розширити й уточнити нашу уяву про синтаксичні особливості давального відмінка. Із виділених трьох груп безприйменникового присубстантивного керування давальним відмінком найпродуктивнішою є перша група, де стрижнєве слово, не співвідносне ні з дієсловом, ні з прикметником, а також друга група, у якій стрижнєве слово корелює з дієсловом. Найменш продуктивною є група, у якій головне слово співвідносне як із прикметником, так і дієсловом.

Керування орудним відмінком. Рідковжіваними у творах О. Гончара є словосполучення, у яких головний компонент вимагає після себе залежного імені у формі орудного відмінка. Роль головного компонента таких словосполучень можуть виконувати:

- 1) іменники, не співвідносні з дієсловами;
- 2) іменники, що корелюють із дієсловами.

До першої групи можна зарахувати іменники на зразок: *коса, велетень, хліб, цукор, рілля* тощо. Наприклад: *Незабаром поріг переступила дівчина років п'ятнадцяти, із кісками віночком, жвава, рухлива, з гострим носиком, в золотих крапельках ластовиння* (5, II, с. 79); *Усі вони мусили бути велетні зростом, говорити мали б тільки басом, лютим і сповненим ненависті* (5, II, с. 88); *Цукор купами лежить* (5, IV, с. 274); *Буде, буде урожай, хліб горами лежатиме на гарманах!* (5, VI, с. 262); *...А там уже й рілля груддям вперемиш із стернею кострубатиться скошеному вслід* (5, VI, с. 274).

Вести мову про те, що виокремлені вище субстантивні словосполучення виражають суто означальні відношення, занадто узагальнено. Адже можна помітити, що поєднувані компоненти додатково маркують і кількісно-означальну, і обставинно-об'єктну семантику. Словосполучення з такими значеннями допускають транспозицію, пор.: *цукор купами // купа цукру; кіски віночком // віночок кісок*. Спостережено, що в трансформованих конструкціях залежний компонент у родовому відмінку обов'язково поєднується з іменником на означення міри, кількості, властивості, ужитим у називному відмінку.

До другої групи словосполучень з орудним відмінком належать такі, у яких головний компонент співвідносний із дієсловом, тобто девербатив. Зрозуміло, що такі синтаксичні одиниці

легко трансформуються в дієслівно-субстантивні. Наприклад: *командування ротою* // *командувати ротою*; *катування металом* // *катувати металом*; *винищення танками* // *винищувати танками*; *шмагання різками* // *шмагати різками*. У субстантивних словосполученнях виражаються ті самі семантико-синтаксичні відношення, що й у відповідних безприйменникових дієслівних словосполученнях, тобто об'єктно-означальні.

Серед цієї групи іменникових словосполучень з огляду на семантико-синтаксичні відношення можна виокремити такі підгрупи:

1) словосполучення, що виражають об'єктні відношення, напр.: *Таку насолоду життям, певне, знали тільки грецькі боги* (5, IV, с. 562); *Хазяїн з тих спритних гуляйпільських хуриків, що розжилися до війни на торгівлі хлібом і які перед війною вже настільки вбилися в силу, що не дозволили навіть залізничну станцію будувати в самому Гуляйполі* (5, III, с. 301); – *Витримаєш? І знову кивок головою* (5, III, с. 297); *Хизування власною величчю* (5, II, с. 517); *Це добре, що він вирішив розпочати зйомки сценою на острові* (5, IV, с. 485); *Подзвонив комбат і передав Сагаїді командування ротою, доки четвертий відділ приїде когось із резерву* (5, I, с. 159);

2) словосполучення, що виражають суб'єктні відношення, напр.: *Тільки точне виконання кожним загоном свого завдання могло забезпечити загальний успіх* (5, I, с. 136) // *кожен загін виконує завдання*;

3) словосполучення, що виражають інструментальні відношення, що вказують на засіб або знаряддя, за допомогою якого виконується дія, напр.: *Здається, це комбіноване катування металом, громом, газом, свистом ніколи не кінчиться, не вищухне, поки не доведе до божевілля нещасного Маковей* (5, I, с. 376); *Зрештою, все це коштуватиме не більше як шмагання різками – хлопцям і штрафу – дівчині* (5, II, с. 163); *Чи не прирікає він цим самим своїх людей на поголовне винищення танками?* (5, I, с. 377).

Унаслідок аналізу доведено, що головний компонент у поданих вище словосполученнях теж співвідносний із дієсловом, пор.: *торгувати*

хлібом, катувати металом, шмагати різками, командування ротою. Здатність до керування в цих іменників зумовлена лише лексико-семантичною властивістю головного компонента, а наявність керованої відмінкової форми обов'язкова. Отже, конструкції з орудним відмінком при іменниках, не співвідносних із дієсловами, поодинокі. Обмеженим також є і функціонування орудного відмінка при іменниках, у яких головний компонент, співвідносний із дієсловом. Це, мабуть, обумовлено широким уживанням орудного відмінка при дієсловах, що утворюють синтаксичні синоніми.

Висновки:

1. Отримані результати проведеного дослідження переконують, що іменне безприйменникове керування зумовлюють такі чинники: а) семантична природа стрижневого й залежного компонентів; б) їхні морфологічні особливості; в) характер семантико-синтаксичних відношень; г) виконувані функції.

2. Керування в моделях словосполучень «іменник + іменник у непрямому відмінку», що їх зафіксували в мові прозових текстів О. Гончара, цілком відповідає системі керування сучасної української літературної мови.

3. Щодо продуктивності функціонування конструкцій у мові досліджуваних творів О. Гончара, то найуживанішим є керування родовим відмінком, а менш поширеними є конструкції з давальним і орудним відмінками, оскільки вони більш характерні для дієслівного керування. Щодо знахідного й місцевого відмінків, то вони зазвичай у безприйменникових субстантивно-субстантивних конструкціях не функціонують.

4. Розгалуження значень усередині кожної групи дає підстави для висновку, що О. Гончар уживав субстантивні безприйменникові словосполучення зі стилістичною метою, зокрема для урізноманітнення фрази, уникнення тавтологій, увиразнення авторського чи персонажного мовлення.

5. Перспективу подальших наукових студій убачаємо в дослідженні особливостей прийменниково-іменникових моделей субстантивно-субстантивних словосполучень у мовотворчості Олеся Гончара.

Список літератури:

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : навч. посібник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [монографія]. Київ : Наук. думка, 1992. 224 с.
3. Вихованець І. Р. Прийменниковий давальний у структурі словосполучення і речення. *Синтаксис словосполучення і простого речення (Синтаксичні категорії і зв'язки)* / ред. кол. : д-р філол. наук М. А. Жовтобрюх (відп. ред.) та ін. Київ : Наук. думка, 1975. С. 90–95.

4. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення : монографія. Київ : Наук. думка, 1983. 219 с.
5. Гончар О. Твори : у 6-ти т. Київ : Дніпро, 1978–1979.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Морфологія : монографія. Донецьк : ДонНУ, 1996. 437 с.
7. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни : у 4-х томах. Т. І. Донецьк : ДонНУ, 2012. 402 с.
8. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 672 с.
9. Кульбабська О. Специфіка безприйменникового субстантивного керування в прозовій мові Олеся Гончара. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського* : зб. наук. праць. Одеса : Гельветика, 2024. Т. 35(74). № 6. С. 15–20. (Серія «Філологія. Журналістика»). URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/6_2024/5.pdf
10. Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних реченневих залежностей : монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2018. 418 с.
11. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель) : монографія. Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2009. 432 с.
12. Рильський М. Зібрання творів : у 20-ти томах. Київ, 1983–1990. Т. 16. Київ : Дніпро, 1978–1979. 600 с.
13. Сучасна українська літературна мова : Синтаксис / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1972. 515 с.
14. Українська мова: енциклопедія. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

Kulbabska O. V. LEXICO-SEMANTIC TYPOLOGY OF PREPOSITIONLESS SUBSTANTIVE GOVERNMENT IN MODERN UKRAINIAN

The object of the present study is the syntactic relation formed between two or more components of a syntactic construction. It is stated that syntactic relations are represented by linguistic means through which corresponding semantic-syntactic relations between the components of a syntactic unit are realized (word forms, prepositions, word order, conjunctions, intonation, etc.). A central position among the types of syntactic relations is occupied by the adverbial, predictable / unpredictable, obligatory / optional syntactic relation that connects the head and the dependent components within word combinations in modern Ukrainian. In this respect, the focus is placed on valency-conditioned substantive government in two-member minimal constructions corresponding to the model “noun + noun in an oblique case” (based on the prose texts of Oles Honchar). Given that both components belong to nominal parts of speech, the analyzed word combinations are defined as substantive–substantive. It is demonstrated that syntactic forms of subordinate relations generally display symmetry with the corresponding types of semantic-syntactic relations; in particular, a typical correlation is that between government and object relations. However, such a correlation cannot be absolutized, since asymmetry is highly characteristic of the syntactic structure of the Ukrainian language, resulting in the formation of secondary semantic relations, including subject, attributive, object-adverbial, possessive, and others. The analysis of empirical material made it possible to classify prepositionless substantive word combinations according to the case form of the governed noun: the genitive ($N_1 + N_2$), less frequently the dative ($N_1 + N_3$) and the instrumental ($N_1 + N_5$). It is concluded that the specificity of government is largely determined by the semantics and categorial properties of the head noun.

Keywords: word combination, constructional unit, head and dependent components, subordinate relation, substantive government, dative and instrumental cases, literary text, function.

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Межов О. Г.

<https://orcid.org/0000-0002-5299-417X>

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНА КАТЕГОРІЯ ЗУМОВЛЕНOSTІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ НА РІВНІ РЕЧЕННЄВОЇ МОДЕЛІ СУБ'ЄКТ – ПРЕДИКАТ – ОБ'ЄКТ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ

У статті здійснено комплексний аналіз мовних засобів реалізації функційно-семантичної категорії зумовленості у простих реченнях зі зв'язковими пропозиційними предикатами. З'ясовано роль зв'язкових дієслів та прогнозованих їх валентністю субстанційно-предикатних синтаксем у вираженні категорійної семантики зумовленості. Встановлено дериваційну базу простих речень зі зв'язковими предикатами як репрезентантами причиново-наслідкових й умовно-наслідкових змістових відношень. Виявлено функційне навантаження таких конструкцій у сучасних медіатекстах.

У медіапубліцистиці останніх десятиріч простежуємо активізацію реченнєвих конструкцій моделі суб'єкт – предикат – об'єкт із прихованою категорійною семантикою зумовленості, ядром яких виступають зв'язкові пропозиційні предикати. Передбачені їхньою валентністю суб'єктні й об'єктні синтаксеми ускладненого різновиду конденсують дві взаємопов'язані пропозиції з причиново-наслідковими або умовно-наслідковими відношеннями у простих семантично неелементарних реченнях, які є синтаксичними дериватами складнопідрядних і складносурядних речень. Типові морфологічні репрезентанти суб'єктної та об'єктної синтаксем – абстрактні віддієслівні іменники. Саме завдяки таким особливостям ці синтаксеми набувають синкретичної субстанційно-предикатної семантики, зокрема суб'єкта-причини, суб'єкта-умови, об'єкта-наслідку, і здатності розгортатися в прості речення – предикативні частини складних конструкцій. Паралельне вживання простих і складних структур у публіцистичному мовленні засвідчує синонімічне багатство засобів вербалізації категорії зумовленості, даючи змогу авторові (мовцеві) висловити ту ж саму думку як лаконічно з економією мовних одиниць, так і розгорнуто. Простим реченням проаналізованої моделі, порівняно із синонімічними складними, притаманна більша експресія, динаміка, завдяки чому їм надають перевагу журналісти.

Ключові слова: категорія зумовленості, мова, дієслово, валентність, суб'єкт, предикат, об'єкт, теоретичний та прикладний аспекти.

Постановка проблеми. Категорія зумовленості є однією з найважливіших у граматичній системі мови, оскільки охоплює всі структурні типи синтаксичних одиниць: складні та прості речення, словосполучення й синтаксеми, а також надфразні єдності, які перебувають в ієрархічних та дериваційних відношеннях. Центральна сфера реалізації категорії зумовленості – складнопідрядні конструкції, напівцентральна – похідні від них прості ускладнені речення з відповідними детермінантами (вторинними предикатними синтаксемами, вираженими прийменниково-відмінковими, безприйменниковими формами чи словосполученнями), напівпериферійна – склад-

носурядні та безсполучникові складні структури як синтаксичні синоніми складнопідрядних, периферійна – прості речення з пропозиційними зв'язковими дієсловами як синтаксичні деривати складнопідрядних і складносурядних. Зумовленість як семантико-синтаксична надкатегорія знаходить свій мовний вияв не лише в різноманітних конструктивних засобах – різнорівневих синтаксичних одиницях, а й широкому спектрі підкатегорій, об'єднаних спільною семою достатньої підстави у межах опозиції *породжувальне – породжуване*, що «передбачає такий зв'язок ситуацій, за якого одна подія є достатньою підставою для реалізації іншої» [8, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У мовознавстві домінує широке розуміння надкатегорії зумовленості, яка, за А. О. Малявіним, «поєднує в собі значення умови, причини, допусту, мети, наслідку, порівняння та зіставлення» [8, с. 4]. Такі ж значеннєві різновиди наведено для опису складнопідрядних речень зумовленості у посібнику «Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання» [12, с. 4]. Л. І. Дубовик вважає, що в категорії зумовленості «інтегруються умовні, допустові, наслідкові, причинові та цільові відношення» [5, с. 4]. А. П. Загнітко до детермінантів зумовленості зараховує чотири різновиди: детермінанти причини, мети, допусту, умови та наслідку – приреченнєві поширювачі, що «називають ситуацію, подію, яка перебуває у відношенні зумовленості з основною подією» [6, с. 517]. І. В. Кононенко категорійну семантику зумовленості (детермінації) диференціює на такі різновиди: каузальності, результативності, мети, умови., допустовості [7, с. 130]. В українському мовознавстві глибоко досліджено семантико-синтаксичні відношення зумовленості (причини, умови, допусту, мети, наслідку) на матеріалі складнопідрядних і безсполучникових речень [3; 5; 9; 14], складносурядних [3; 10; 11], простих ускладнених [1; 4; 5; 6; 7; 8].

На сьогодні маловивченими залишаються засоби експлікації категорії зумовленості на рівні простого речення моделі *суб'єкт – предикат – об'єкт* зі зв'язковими пропозиційними дієсловами. Теоретичне підґрунтя їх студіювання в лінгвоукраїністиці заклав І. Р. Вихованець, який описав семантико-синтаксичну структуру простих речень зі зв'язковими дієсловами *зумовлювати, спричинювати, викликати, породжувати, призводити, передбачати* [1, с. 164–166]. Потребують подальшого ґрунтового опрацювання синтаксичні структури з такими та іншими синонімічними синтаксемами, адже зростає частотність їх уживання в різностильових текстах, зокрема сучасній медіапубліцистиці, для вираження насамперед умовно-наслідкових та причиново-наслідкових відношень.

Постановка завдання. Мета пропонованої статті – здійснити комплексний аналіз мовних засобів реалізації функційно-семантичної категорії зумовленості у простих реченнях зі зв'язковими пропозиційними предикатами. Основні завдання: 1) з'ясувати роль зв'язкових дієслів та прогнозованих їх валентністю субстанційно-предикатних синтаксем у вираженні категорійної семантики зумовленості; 2) встановити дерива-

ційну базу простих речень зі зв'язковими предикатами як репрезентантами причиново-наслідкових й умовно-наслідкових змістових відношень; 3) виявити функційне навантаження таких конструкцій у сучасних медіатекстах. Джерельною базою наукової студії слугували текстові фрагменти, дібрані з інтернет-видання «Українська правда» 2010–2025 рр. (далі – УП).

Виклад основного матеріалу. Поверхнева та глибинна структури такого типу речень із семантикою зумовленості не тотожні. Їхнє предикативне ядро (кістяк) на формально-граматичному рівні містить три члени речення: підмет, присудок, керований член, а на семантико-синтаксичному – три синтаксеми: суб'єктну, предикатну, об'єктну, тоді як глибинна логіко-семантична організація досить складна, адже пропозиційні предикати пов'язують між собою не предмети, а процеси, події та ситуації об'єктивної дійсності, одні з яких зумовлюють інші, спричинюють, стимулюють їх реалізацію. Це можна простежити за трансформації простих речень у складнопідрядні або складносурядні, які є дериваційною базою для них, пор.: *Контрнаступ ЗСУ викликає паніку у ворога – ISW* (УП, 20.09.2022) ← *ЗСУ наступають, так що вороги панікують (ЗСУ наступають, і тому вороги панікують); ...застосування цієї зброї нібито може призвести до загибелі військових* (УП, 06.07.2018) ← *Якщо застосувати цю зброю, можуть загинути військові (Ворог застосує цю зброю, і, можливо, загинуть військові).*

Як бачимо, суб'єктна синтаксема конденсує першу пропозицію (назвемо її суб'єктною), у якій приховано умову або причину явища, події, факту, а об'єктна синтаксема – другу пропозицію (назвемо її об'єктною), яка виражає наслідок того про що йдеться в першій. Типовими морфологічними репрезентантами як лівобічної щодо пропозиційного зв'язкового предиката суб'єктної синтаксеми, так і правобічної об'єктної є абстрактні віддієслівні іменники, валентні позиції яких можуть заступати й інші субстантивні форми. Саме завдяки такій особливості ці синтаксеми набувають синкретичної субстанційно-предикатної семантики, зокрема причинового суб'єкта, умовного суб'єкта, наслідкового об'єкта, і здатності розгортатися в елементарні прості речення – предикативні частини складних конструкцій, де роль зв'язкових пропозиційних дієслів виконують сполучники, які ще кваліфікують у граматичних студіях як предикати предикатів [1, с. 162; 3, с. 10–19]. Як слушно зауважує Н. В. Гуїванюк, «у позиції підмета актуалізована синтаксема виконує

роль суб'єкта-каузатора, а не звичайного суб'єкта. Синтаксема ж, що займає позицію об'єктного поширювача, набуває додаткового значення носія каузативного стану» [4, с. 391]. Солідаризуючись із постулатами дериваційного синтаксису К. Г. Городенської, яка переконливо на матеріалі багатьох синтаксичних одиниць обґрунтувала напрям синтаксичної похідності за принципом від складніших утворень до простіших [2, с. 12], вважаємо, що прості речення зумовленості є похідними від складних, тобто їх семантико-синтаксичними дериватами. Із формально-синтаксичного погляду такі прості речення є елементарними, із семантико-синтаксичного – простими неелементарними (семантично ускладненими) через ускладненість суб'єктної та об'єктної синтаксем предикатними значеннями.

Категорія зумовленості в аналізованих простих реченнях може мати експліцитний або імпліцитний вияв. У конструкціях зі зв'язковими пропозиційними предикатами *зумовлювати, призводити, спричинювати*, семантико-синтаксичні відношення зумовленості досить прозорі завдяки закладеним у них семам, а тому реципієнт їх може швидко встановити й без відповідних реченневих трансформацій, напр.: *За даними організації, екологічні ризики зумовлюють виникнення понад 100 найнебезпечніших хвороб світу, в щороку саме вони вбивають 12,6 млн людей* (УП, 15.03.2016); *Ці обставини зумовлюють особливу увагу українців до цієї відео конференції* (УП, 06.12.2021); ... *застосування цієї зброї нібито може призвести до загибелі військових* (УП, 06.07.2018); *Аналітики відзначають, що постійне використання російських військовослужбовців у «м'ясних» ітурмах не призводить до значних успіхів на полі бою* (УП, 10.11.2024); *Щодня забруднення повітря спричиняє смерті майже 2000 дітей віком до п'яти років* (УП, 19.06.2024); *За даними ISW, нерівномірне проведення часткової мобілізації президентом Росії Володимиром Путіним спричиняє соціальні розломи* (УП, 19.10.2022). Дещо завуальовано передають ці відношення дієслівні лексеми *викликати, породжувати, передбачати*, пор.: *Аваков: Свідчення про замовників вбивства Шеремета викликають інтерес* (УП, 02.03.2021); *Нове оновлення Windows 11 викликає цикл перезавантажень та «екрани смерті»* (УП, 01.10.2024); *Заява Сійярто викликає сумнів* (УП, 11.03.2018); *Я розумію, що така постановка питання дуже лякає і викликає депресію та швидку відповідь* (УП, 07.11.2024); *Задум навчань також передбачає відпрацю-*

вання створення калінінградського коридору (УП, 11.05.2017); *Відсутність довіри породжує безвідповідальність* (УП, 21.01.2018); *Наші ж стереотипи <...> посягають на нашу свободу. Вони породжують подібні запитання в голові* (УП, 17.10.2020); *Відсутність довіри породжує безвідповідальність* (УП, 21.01.2018); *План перемоги передбачає запрошення України в НАТО та гарантії поставок зброї* (УП, 21.09.2024); *Мирний «план» Китаю передбачає закінчення війни влітку – ЗМІ* (УП, 08.03.2023); *За його [Тараса Кременія] словами, наступальна українізація передбачає суворий контроль за дотриманням мовного закону в усіх без винятку сферах суспільного життя на території України* (УП, 24.10.2024).

Проте причиново-наслідкові та умовно-наслідкові відношення між двома згорнутими пропозиціями реципієнт (адресат) не завжди може відразу, з першого прочитання, ідентифікувати без застосування певних мисленнєвих (логічних) операцій, матеріалізованих у наведених попередню реченневих трансформаціях. У різних стилях сучасної української мови, особливо в медіапубліцистиці (мові засобів масової інформації початку ХХІ сторіччя), простежуємо тенденцію до розширення кола невласне зв'язкових дієслів, які попри зафіксоване у лексикографічних працях основне лексичне значення різних видів діяльності конкретної особи, за певних синтаксичних умов (переважно у переносному вживанні) можуть набувати функції зв'язкових предикатів з послабленим лексичним значенням, синонімізуючись з аналізованими вище власне-зв'язковими дієслівними формами *призводити, спричинювати, зумовлювати, викликати, породжувати, передбачати*.

Аналіз медіатекстів засвідчує активне вживання реченневих конструкцій з такими невласне зв'язковими пропозиційними предикатами. Семантика зумовленості в яких має прихований (імпліцитний) характер: *пробуджувати, вселяти, гнітити, пригнічувати, наганяти, настроювати, налаштовувати, приносити, схилити, ускладнювати, ітовхати, підітовхувати, наитовхувати*. Щоб її виявити, звертаємося до тлумачного словника, де зафіксовано не лише основні, а й додаткові значення цих лексем. Крім того, добираємо до них синоніми з переліку власне-зв'язкових дієслів, що дає змогу встановити тип семантико-синтаксичних відношень. Якщо невласне-зв'язкові дієслова синонімічні з лексемами *призводити, спричинювати*, то вони виражають причиново-наслідкові відношення між

суб'єктною та об'єктною пропозиціями. Лексична синонімія з дієсловами *зумовлювати, викликати, породжувати, передбачати* засвідчує умовно-наслідкові відношення. І нарешті, доцільно трансформувати прості речення у складнопідрядні з відповідними сполучниками (*якщо, тому що, так що*) або складносурядні зі сполучниковими граматикалізованими комплексами (*і тому, і від того, і через те*), які допоможуть ідентифікувати тип відношень. Однак треба розуміти, що в простих і складносурядних реченнях ці відношення бінарні (причиново-наслідкові, умовно-наслідкові), а в складнопідрядних – односпрямовані (причинові, умовні, наслідкові) від залежної частини до головної. В окремих випадках простежуємо синкретизм відношень, тобто накладання причиново-наслідкових на умовно-наслідкові, і навпаки. Усі структурно-семантичні типи речень із семантикою зумовленості (прості, складнопідрядні, складносурядні) являють собою синтаксичні синоніми, або, за термінологією Н. В. Гуйванюк, корелативні структури [4, с. 323]. Вибір автором (мовцем) тієї чи тієї конструкції залежить від його комунікативно-прагматичних намірів, зокрема потреби в конкретній мовленнєвій ситуації передати думку лаконічно з економією мовних засобів чи розгорнуто. У сучасній медіапубліцистиці, особливо інформаційних жанрах, дедалі частіше простежуємо тенденцію до економії висловів через прагнення автора якнайшвидше відтворити значущий пласт нової інформації, яка безперервно з'являється через надактивну динаміку подій у сучасному світі.

Словник української мови фіксує такі вторинні значення дієслова *пробуджувати*: «виводячи із стану спокою, застою і т. ін., спонукати до яких-небудь дій, діяльності; викликати думки, мрії і т. ін.»; перен. «викликати які-небудь думки, почуття, сприяти виникненню якихось якостей, властивостей і т. ін.» [13, т. 8, с. 125]. Такий предикат здебільшого передбачає у суб'єктній (підметовій) позиції віддієслівних іменників зі значенням предметної дії, процесу, що, своєю чергою, керують родовим відмінком іменника, формуючи у складі речення субстантивне словосполучення як ядро першої згорнутої суб'єктної пропозиції, напр.: *Цинічне ігнорування волі народу, що є єдиним джерелом влади в Україні, **пробуджує** найрадикальніші настрої у суспільстві* (УП, 19.02.2013); *...**проведення** Євробачення в Баку... **пробуджує** інтерес ЗМІ до країни* (УП, 26.05.2012); *Присвоєння цього звання <...> **пробуджує** і возвеличує духовну **силу** українського народу* (УП, 22.01.2010).

Правобічний валентний потенціал дієслівного предиката реалізується у формі знахідного відмінка абстрактного іменника, який із залежними словами конденсує другу об'єктну пропозицію. Функційними еквівалентами віддієслівних іменників формально можуть виступати абстрактні чи конкретні номінації недієслівного походження, за якими приховано процесуальну семантику. Тому речення *Їхня музика **пробуджувала** антитіла до російської попси в ДНК травмованого пострадянського покоління* (УП, 15.08.2024) реципієнт сприйматиме приблизно в такому модифікованому варіанті: *Прослуховування їхньої музики **пробуджувало** зневагу до російської попси в ДНК травмованого пострадянського покоління*. Саме такого граматичного оформлення думки вимагають логіко-семантичні відношення зумовленості, проте з метою економії вислову на мовленнєвому рівні мовець (автор) деякі компоненти не вербалізує, що й відображено у формально-синтаксичній структурі речення. У конструкції *Знайдіть щось, що надихає вас, що **пробуджує** надію. Це може бути книжка* (УП, 03.03.2019) семантику зумовленості автор передає розчленовано, а читач відтворює цю інформацію у такому вигляді: *Читання книжки **пробуджує** надію*. Пропозиційний предикат *пробуджує* можна замінити його синонімами – типовими зв'язковими дієсловами із семою зумовленості *викликати, породжувати*. Суб'єктна пропозиція, сконденсована в субстантивному словосполученні *читання книжки*, містить семантику умови, а об'єктна, згорнута в синтаксему *надію*, – наслідку (результату), пор.: *Якщо **хтось** читатиме книжку, то **надіятиметься** (сподіватиметься, матиме надію) на щось*.

Якщо дієслово *пробуджувати* прогнозує своєю валентністю об'єктні синтаксеми, оформлені іменниками різного стилістичного забарвлення (позитивного й негативного), то предикат *вселяти* із значенням «викликати певні почуття, навівати, збуджувати думки» [13, т. 1, с. 764], що містить позитивнооцінну сему, зазвичай приєднує абстрактні іменники такого ж емоційного забарвлення, напр.: *...ці технологічні **рішення** **вселяли б** у нас **впевненість*** (УП, 12.07.2015); *Пауер зазначила, що відтоді **дії** українського уряду **«вселяють оптимізм і надію»*** (УП, 30.04.2014); *Бюджет-2023 **вселяє надію*** (УП, 06.10.2022); *Міністр оборони Олексій Резніков заявив, що підсумки чергового засідання у форматі «Рамштайн» **вселяють** у нього **оптимізм*** (УП, 05.03.2023). Позитивну конотацію увиразнюють залежні від них лексеми: *Успіхи ЗСУ*

на фронті та потужна зовнішня політика офіційного Києва **вселяє все більшу надію на повернення** тим, хто називає себе «російським лібералом» (УП, 17.09.2022); Саме підтримка бізнесу і підприємців **вселяє віру в успіх** цього проекту (УП, 06.07.2025). Іменникові лексеми негативно-оцінної семантики несумісні з дієсловом *вселяти*, а тому їх уживання в мовленні недоцільне й небажане. Тому в конструкціях *Росіяни створюють у соцмережах фейкові сторінки, де розміщують фото і відео українських військових зі зміненим описом, який вселяє розпач і недовіру* (УП, 06.03.2023); *Події останніх двох тижнів вселяють тривогу* (УП, 15.09.2014) варто замінити дієслівний предикат *вселяти* на такий, що відповідає змістовому емоційному фону висловлення, наприклад *викликати*.

А ось дієслово *гнітити* із значенням «спричинятися до пригніченого стану; викликати важке і болісне почуття» [13, т. 2, с. 96], синонімічне *пригнічувати* – «гнітюче впливати на психіку; викликати важке і болісне почуття; гнітити (серце, розум і т. ін.)» [13, т. 7, с. 592], а також *наганяти* – «викликати яке-небудь почуття, переживання, якийсь стан і т. ін.» [13, т. 5, с. 46], навпаки, здатне сполучатися лише з абстрактними іменниками, що віддзеркалюють негативні психоемоційні стани людини, напр.: *Гнітить душу самотність* (УП, 02.04.2012); *Невідомість гнітить українців* (УП, 14.02.2011); *Порожнеча гнітить його* (УП, 25.02.2010); *Найбільше людину гнітить потворність навколишнього життя* (УП, 20.08.2021); *Похмура погода наганяє сум* (УП, 11.08.2012); *Осінь наганяє депресію та поганий настрій* (УП, 19.04.2025). Паралелізм синтаксичних конструкцій із нанизуванням таких лексем підсилюють негативний емоціогенний вплив на реципієнта: *Темнота наганяла на людей жах, а смертельна туга наганяла жах перед майбутнім* (УП, 23.05.2011). Навіть якщо вжито стилістично-нейтральну іменникову лексему, негативну конотацію створюють інші компоненти висловлення: *Перебування в будинку-інтернаті все більше гнітило хлопця* (УП, 15.07.2012); *Минуле гнітить нас по-різному* (УП, 27.08.2011); Також вона [Вікторія Ші] додала, що *тенденція до расистських висловлювань у нашій країні її гнітить* (УП, 01.05.2024). Відповідне контекстне оточення також увиразнює негативну психоемоційну атмосферу: *На початку найважче було боротися з панікою і страхом людей. Калуш і Калуський район майже з перших днів є антилідером в області за кількістю підтверджених*

випадків *COVID-19*. А тут ще *стресу наганяли повідомлення з Італії, Іспанії, США, Франції* (УП, 13.08.2020).

Дієслівний предикат *настроювати* означає «викликати у кого-небудь певний настрій, стан»; «вселяти, прищеплювати кому-небудь якісь думки, ідеї, почуття і т. ін.» [13, т. 5, с. 205], напр.: *Очікування дітьми чогось нового... настроює на радісне сприйняття іграшки* (УП, 18.09.2012); ...для дорослих *запах мандаринів і шампанського вже підсвідомо настроює на збільшення об'ємів шлунка до свят* (УП, 27.05.2011); Загалом *вправа* активує дуже важливі ділянки мозку, чудово *настроює на напружений процес навчання* (УП, 10.03.2013). Схоже семантичне навантаження властиве синонімічному дієслову *налаштовувати* із суто позитивною конотацією, пор.: *Це не метафора, а науково доведений факт. Мозок формує досвід. Ця фраза працює в обидва боки – досвід «налаштовує» мозок на певний лад* (УП, 13.11.2021); *Ароматний напій налаштовує на мрійливий та теплий настрій* (УП, 01.11.2018); Об'єктна синтаксема звичайно репрезентована формою *на + знахідний відмінок*, зрідка – інфінітивом, пор.: *Аромат цього напою налаштовує на творчість і надихає* (УП, 29.04.2017); *Книжка однозначно налаштовує критичніше дивитися на інформацію і більше заглиблюватися у контекст* (УП, 03.10.2019).

Хоч відповідно до зафіксованого у тлумачному словнику значення «спричиняти своїми діями кому-небудь щось (горе, щастя, радість і т. ін.)» [13, т. 7, с. 691] дієслівна лексема *приносити* охоплює широкий спектр різних семантичних відтінків, журналісти її вживають переважно в контекстах з негативною оцінкою явищ, подій, напр.: *...діяльність таких чиновників приносить шкоду і розколює країну* (УП, 24.02.2011); *COVID приносить все більше втрат: за добу в Україні – 107 смертей* (УП, 13.10.2020). Якщо ж залежні від неї субстантиви і містять позитивно-оцінну сему, то для вираження негативного змісту висловлення використовується заперечна частка *не*, пор.: *Спроби дискредитувати російську і кримську владу не приносять ніяких результатів* (УП, 22.03.2017); ...зниження їх підприємницької активності ... *не приносить жодної вигоди для держави* (УП, 09.09.2011); *Санкційна війна цивілізованого світу проти режиму Путіна поки що не приносить бажаних результатів* (УП, 31.12.2023); прислівник *міри* і ступеня на зразок *найменше*: *Водночас відвідування церкви приносило українцям найменше радості,*

навіть порівняно з іншими духовними практиками (УП, 08.12.2021); контрастне порівняння: *Домашні творчі хобі, наприклад, малювання, рукоділля, книги, **приносять більше позитивних емоцій** ніж комп'ютерні/мобільні ігри, фільми, серіали, які в цілому **найменше приносять задоволення**, відчуття успішності чи любові* (УП, 08.12.2021).

Дієслово *схиляти* зі значенням «викликати певний настрій, бажання робити те, що названо в додатку» [13, т. 9, с. 883] здатне керувати родовим відмінком іменника з прийменником до у функції об'єкта, у якому сконденсовано пропозицію наслідку, напр.: *Саме **формулювання питання схиляло до схвального варіанту** відповіді* (УП, 09.07.2025); *Цей феномен **схиляє нас до більш імпульсивних рішень** чи **бездіяльності*** (УП, 08.01.2018). Рідше його функційним еквівалентом виступає інфінітив: *...себто не напої провокують зайву вагу, а **ризик** зайвої ваги **схиляє обирати** такі напої* (УП, 10.10.2021), пор.: ***Ризик** зайвої ваги **схиляє до обрання** таких напоїв*. Нанизування (ампліфікація) однорідних субстантивів у суб'єктній пропозиції увиразнює семантику умови або причини, яка викликає певний настрій, бажання робити те, що названо в об'єктній пропозиції: ***Тиша, самотійність, близькість рідних – усе це схиляло до творчості*** (УП, 13.02.2011); ***Заспокійливі звуки води, чисте, свіже повітря, джерельна вода, приємна атмосфера, – усе це, безсумнівно, схиляло до спілкування, спільної творчості*** (УП, 09.05.2013). У таких конструкціях можлива заміна лексеми *схиляти* на синонімічну *надихати*.

Лексичне значення дієслова *ускладнювати* – «вносити додаткові труднощі, робити важчим, таким, що потребує більших зусиль для здійснення, виконання, розв'язання і т. ін. чогонебудь; робити напруженим, обтяжливим» [13, т. 10, с. 489], напр.: *Вживання антибіотиків без потреби **ускладнює** лікування COVID-19 – лікар* (УП, 22.12.2020); *Втручання РФ **ускладнює** ситуацію в Сирії* (УП, 19.09.2015); *Його (Алексіса Ціпраса) **загравання з Росією ускладнює** конструктивне рішення для Європи щодо фінансових питань* (УП, 30.03.2015). Семантичним ядром таких конструкцій є прихований предикат *призводити*, який реципієнт мисленнєво відтворює під час прочитання інформації, а отже, релевантно ідентифікує відношення зумовленості між двома пропозиціями – суб'єктною та об'єктною, пор.: ***Вживання антибіотиків без потреби призводить до ускладнень** лікування COVID-19; **Втручання РФ призводить до ускладнення** ситуа-*

*ції в Сирії; Його [Алексіса Ціпраса] **загравання з Росією призводить до ускладнення** конструктивного рішення для Європи щодо фінансових питань*. Перша суб'єктна пропозиція, сконденсована у суб'єктній синтаксемі із залежними компонентами, виражає умову, а друга об'єктна пропозиція, – сконденсована в об'єктній синтаксемі із залежними компонентами, виражає негативний наслідок. Це засвідчують відповідні трансформації, пор.: *Якщо **вживати антибіотики без потреби, лікування COVID-19 ускладниться**; Якщо РФ **втручатиметься, ситуація в Сирії ускладниться**; Якщо Алексіс Ціпрас **заграватиме з Росією, конструктивне рішення для Європи щодо фінансових питань ускладниться***. Мінімальна структурна схема таких речень трикомпонентна: *суб'єкт – пропозиційний предикат – об'єкт*. Кожен із субстантивів може бути поширений іншими словоформами. Суб'єкту та об'єкту позиції заступають у типових виявах віддієслівні іменники. Вживання іменників недієслівного походження у функції називного суб'єкта є наслідком певних модифікацій реченнєвої структури, пор.: ***Бюрократія ускладнює виплату** компенсацій медикам – міністр соціалістики* (УП, 21.12.2020) ← ***Поширення бюрократії ускладнює виплату** компенсацій медикам; До того ж, при регулярних відключеннях електропостачання **посилення спеки лише ускладнює збереження** їжі від псування* (УП, 14.08.2024). Зазвичай суб'єктна пропозиція (умова) передує об'єктній (наслідковій), виступаючи темою висловлення, проте може пересуватися в позицію реми – комунікативного ядра повідомлення, якщо мовець (автор) хоче акцентувати на умові, пор.: *Причому загальну **ситуацію (Т) / ускладнює бездіяльність** вищих органів влади та кумівство (Р)* (УП, 14.04.2017).

Семантико-синтаксичні відношення зумовленості у простому реченні можуть проєктувати три синонімічні дієслова, об'єднані спільною семою спонукання до дії, а саме:

– *штовхати* – «спонукати до чогонебудь, бути причиною, приводом для чогонебудь» [13, т. 11, с. 539], напр.: *...**польоти** бомбардувальників США **штовхають до межі ядерної війни*** (УП, 02.05.2017); ***На такі кроки їх штовхають** економічні **негаразди** та війна на сході держави* (УП, 26.02.2015); *...**дії** Росії з обмеження експорту українських товарів **штовхають** Україну до вступу в ЄС* (УП, 17.09.2013); *Своїми діями вони **штовхають** світ до катастрофи* (УП, 02.05.2022);

– *підштовхувати* – «спонукати до чого-небудь, спрямовувати в потрібному напрямку якусь діяльність або прискорювати якусь справу, подію» [13, т. 6, с. 527], напр.: *За його словами, до випуски його підштовхнуло поліпшення самопочуття та вчорашні події в парламенті* (УП, 17.01.2014); *До цього кроку його підштовхнуло призначення куратором Управління зв'язків з громадськістю МВС керівника апарату міністерства* (УП, 25.02.2013); *Власне, саме вторгнення Росії в Україну минулого року підштовхнуло Фінляндію та Швецію до рішення подавати заявки на вступ у НАТО* (УП, 04.04.2023);

– *наштовхувати* – «наводити на яку-небудь думку, ідею, спонукати на якийсь учинок і т. ін.; допомагати зрозуміти що-небудь» [13, т. 5, с. 242], напр.: *Вибори в Україні наштовхують на аналогії зі старими анекдотами* (УП, 03.02.2010); *Саме на цей висновок нас наштовхує небажання російської сторони йти на діалог* (УП, 24.10.2017); *На це рішення Обаму наштовхнуло розуміння загрози з боку Ісламської держави* (УП, 24.11.2014); *Досить часто прочитане наштовхує мене на правильну думку* (УП, 05.07.2020).

Семантичне ядро конструкцій з такими дієсловами формують три обов'язкові синтаксеми: суб'єктна, предикатна, об'єктна. Якщо морфологічне вираження суб'єктної синтаксеми однакове для всіх речень – називний відмінок віддієслівного іменника, то об'єктну функцію можуть виконувати різні відмінки: при дієслівних предикатах *штовхати* і *підштовхувати* – родовий із прийменником *до*, а при дієслові *наштовхувати* – знахідний із прийменником *на*, пор.: ... *непорозуміння і емоційна пустота з боку батьків штовхає підлітків до таких ризикованих дій* (УП, 18.11.2018); *Однак, вчорашнє повідомлення з Банкової підштовхнуло мене до публікації блогу* (УП, 15.08.2024); *Ну а постійна гіперболізація своєї надосвіченості наштовхує на думку про її відсутність у тебе!* (УП, 04.10.2024). В окремих випадках об'єктний компонент може бути експлікований іншими формами, зокрема інфінітивом: *Брак часу, бажання та мотивації дедалі частіше штовхає нас харчуватися поза домом* (УП, 10.06.2019); *знахідним відмінком із прийменником в*: *Звісно, що таке ставлення штовхає цих людей в обійми Росії* (УП, 20.08.2021); *Глава Військового комітету НАТО Роб Бауер заявив, що проблеми на полі бою і в економіці штовхають Росію все далі в руки «ненадійних гравців»* (УП, 16.09.2023). Якщо в об'єктній позиції вжито

абстрактний іменник релятивної семантики на зразок *думка, міркування, спогад*, то його зміст може бути розкрито розгорнутою підрядною конструкцією: *Ця та інша інформація наштовхує на думку про те, що розіграний заколот міг плануватися з метою зачистки серед військових та інших у владі* (УП, 29.06.2023); *Наше розслідування наштовхує на думку, що цивілізований світ має змінювати підходи до санкційної політики кривавих режимів* (УП, 16.11.2022). Трапляються також випадки розгортання суб'єктної пропозиції, що передає умову або причину дії, наслідок якої відтворено підрядним реченням, напр.: *...вже за Байдена відбувся хаос з виводом американських військ, що своєю чергою переконало Путіна в слабкості Заходу і підштовхнуло його до агресії проти України* (УП, 18.05.2023); *Тобто формулювання «безпекові зобов'язання» з'явилося як заміна слова «запевнення», а не «гарантій», що є показовим і автоматично наштовхує на паралелі з Будапештським меморандумом* (УП, 26.01.2024).

Поряд із трьома попередніми синонімічними дієсловами активно вживана в мові сучасних ЗМІ стійка сполука *давати поштовх*, що означає «викликати до життя, спричинити що-небудь» [13, т. 7, с. 489] та її функційний еквівалент *ставати поштовхом*, напр.: *...втручання Росії до Криму дало поштовх прискоренню експорту натурального газу до Європи* (УП, 13.03.2014); *...їхній набутий досвід не просто давав поштовх державності на відповідній території* (УП, 04.10.2013); *...таке підвищення цін на газ дасть черговий поштовх інфляції* – усі ціни автоматично підуть вгору (УП, 09.06.2016); *Зеленський також висловив упевненість, що цей проєкт відбудови дасть поштовх для розвитку не лише Україні, а й усім партнерам* 10.05.2023); *Але повномасштабне вторгнення в лютому 2022 року також стало поштовхом для розвитку творчості* (УП, 21.11.2023). Об'єктну пропозицію із семантикою наслідку здатна формувати словоформа давального відмінка або родового із прийменником *для*, а суб'єктну (причини або умови) – називний відмінок віддієслівного іменника.

Висновки. У сучасній українській мові, на матеріалі медіапубліцистики останніх десятиріч, простежуємо активізацію реченнєвих конструкцій моделі *суб'єкт – предикат – об'єкт* із прихованою категорійною семантикою зумовленості, ядром яких виступають невластне зв'язкові пропозиційні предикати *штибу пробуджувати, вселяти, гнітити, пригнічувати, наганяти,*

настроювати, налаштовувати, приносити, схилати, ускладнювати, штовхати, підштовхувати, наштовхувати, синонімічні до власне зв'язкових: зумовлювати, спричинювати, викликати, породжувати, призводити, передбачати. Прогнозовані їхньою валентністю суб'єктні й об'єктні синтаксеми ускладненого різновиду конденсують дві взаємопов'язані пропозиції з причиново-наслідковими або умовно-наслідковими змістовими відношеннями у простих семантично неелементарних реченнях, які є синтаксичними дериватами складнопідрядних і складносурядних речень. Паралельне вживання простих і складних структур у публіцистичному мовленні засвідчує синонімічне багатство засобів вербалізації категорії зумовленості, даючи змогу авторові (мовцеві)

висловити ту ж саму думку як лаконічно з економією мовних одиниць, так і розгорнуто. Простим реченням проаналізованої моделі, порівняно із синонімічними складними, притаманна більша експресія, динаміка, завдяки чому їм надають перевагу журналісти. Проте декодування закладеної в них інформації, зокрема дещо прихованих причиново-наслідкових чи умовно-наслідкових зв'язків зображуваних позамовних ситуацій, подій, явищ, іноді потребує від реципієнта деяких когнітивних зусиль, а також здійснення реченневих трансформацій. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в семантико-граматичному аналізі засобів експлікації категорійної семантики зумовленості в реченневих конструкціях інших стилів української мови.

Список літератури:

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови: монографія. Київ : Наук. думка, 1992. 222 с.
2. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць: монографія. Київ : Наук. думка, 1991. 192 с.
3. Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови: монографія. Київ : Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 208 с.
4. Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст : Вибрані праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
5. Дубовик Л. І. Логіко-граматичні аспекти категорії причини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2005. 21 с.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис : монографія. Донецьк : ТОВ „ВКФ „ВАО”, 2011. 991 с.
7. Кононенко Ірина. Категорійна семантика зумовленості у простому реченні (на матеріалі української та польської мов). *Мова у дзеркалі особистості* / ред. В. Грещук, Н.Гуйванюк, І.Кононенко, С.Хороб. Івано-Франківськ : Місто НБ, 2013. С. 130–143.
8. Малявін А. О. Категорія умови : функціонально-когнітивний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2008. 20 с.
9. Межов О. Г. Приховані семантико-синтаксичні відношення у безсполучникових та складнопідрядних реченнях сучасної української мови. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*, 2024. Том 35 (74). № 2. Ч. 1. С. 52–58. URL : <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.2.1/10>
10. Межов О. Г. Приховані семантико-синтаксичні відношення в системі складносурядних речень сучасної української мови: лінгвістичний та лінгводидактичний аспекти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, 2024, № 48, С. 47–56. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-38-06>
11. Рула Н. В. Семантико-синтаксична типологія складносурядних речень у сучасній українській мові: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2019. 260 с.
12. Слинко І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання: навч. посіб. Київ : Вища шк., 1994. 670 с.
13. Словник української мови: в 11 т. Київ 1970–1980.
14. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові: монографія. Київ : Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 368 с.

Mezhov O. G. THE FUNCTIONAL–SEMANTIC CATEGORY OF CONDITIONALITY IN THE UKRAINIAN LANGUAGE AT THE LEVEL OF THE SENTENCE MODEL SUBJECT–PREDICATE–OBJECT: THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS

This article provides a thorough analysis of the linguistic tools that express the functional-semantic category of conditionality in simple sentences with copular propositional predicates. It elucidates the role of copular verbs and the substantival–predicative syntactic units predicted by their valency in expressing the categorial

semantics of conditionality. The derivational basis of simple sentences with copular predicates representing causal–consequential and conditional–consequential semantic relations is also established. The functional significance of such constructions in contemporary media texts is also examined.

In recent decades, media discourse has seen an intensification of sentence constructions that conform to the subject–predicate–object model with implicit categorical semantics of conditionality; these constructions are centred around copular propositional predicates. Subject and object syntactic units of a complex type, determined by the valency of these predicates, condense two interrelated propositions with causal or conditional consequential relations into simple sentences that are semantically non-elementary and function as syntactic derivatives of complex sentences with subordination or coordination. Typical morphological representatives of the subject and object syntactic units are abstract deverbal nouns. Due to these features, the syntactic units acquire substantival–predicative syncretic semantics – specifically, those of a subject-cause, subject-condition or object-result – and the capacity to expand into simple sentences that correspond to the predicative clauses of complex constructions.

The parallel use of simple and complex structures in journalistic discourse demonstrates the richness of synonyms for expressing the category of conditionality. This enables authors (speakers) to convey the same content either concisely or in an expanded form. Compared to their complex synonymous counterparts, the simple sentences of the analysed model exhibit greater expressiveness and dynamism, accounting for journalists' preference for them.

Keywords: *category of conditionality, language, verb, valency, subject, predicate, object, theoretical and applied aspects.*

Дата першого надходження статті до видання: 19.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Мойсієнко А. К.<https://orcid.org/0000-0002-7856-2746>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СИНТЕЗ ГАРМОНІЇ І ОПОЗИЦІЙ (ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СОНЕТНИХ ТЕКСТІВ ВАСИЛЯ РЯБОГО)

Стаття присвячена аналізу сонетних текстів Василя Рябого в лінгвістичному, лінгво-поетичному аспектах. Зосереджено увагу на особливостях композиційної організації сонетного вірша, насамперед на принципі антитетичності як домінуючому чиннику формування поетичної семантики й динаміки художнього цілого. Засвідчено, що поет, спираючись на класичну сонетну традицію, послідовно трансформує її, привносячи найрізноманітніші видозміни, що реалізуються як на структурно-образному, так практично на всіх мовних рівнях – від оказіональної лексики й парадоксальних словосполучень до розгорнутих синтаксичних конструкцій з численними повторами, синтаксичними перенесеннями зі строфи у строфу та іншими деканонізованими елементами, не передбачуваними традиційною поетикою. Окремлено роль фонічних засобів виразності – алітерації, асонансу, паронімічної атракції, германської алітерації (штабрайму), різноманітних римованих конструктів – у формуванні ритміко-інтонаційного динамізму сонетного тексту. Загалом зберігаючи канонічні моделі італійського, французького чи англійського сонета, поет часто модифікує їх, розширюючи жанрові межі (сонет-жеканка, полісонет тощо), надаючи тексту глибоко індивідуального вираження. На окрему увагу заслуговують авторські пошуки в організації сонетного вінка, де, крім традиційних, п'ятнадцятивіршових, широко культивовані так звані малі вінки (від одновіршових до чотирнадцятивіршових), мегавінки (налічують понад п'ятнадцять структурних компонентів), з численними внутрішніми переплетіннями, анафоричними і комбінаторними засобами вінкотворення, що ще раз характеризує творчість Василя Рябого як одного з найпошлюбніших новаторів у розвитку українського сонетного тексту, засвідчує формування своєрідної деканонізованої, експериментальної, системи сучасного сонетного вірша.

Ключові слова: Василь Рябий, сонетний текст, текстова структура, сонетний вінок, антитетичність, мовно-образні засоби, канон і новаторство, лінгвопоетика.

Постановка проблеми. Український сонетний текст, що у своїй структурно-композиційній основі опирається на класичну романо-германську традицію, протягом майже трьох сторіч, утверджуючись і розвиваючись на національному ґрунті, продовжує зберігати актуальність для дослідників різних філологічних шкіл і напрямків. Традиційно вважаючись суворою строфічною формою, сонет у сьогоденній поезії дедалі частіше стає простором для діалогу між каноном і новаторством, класикою й індивідуалізмом, лаконічною формою й експресіоністською виразністю. Як засвідчують тексти сучасних українських авторів, пошуки яких у царині сонетотворення віддзеркалюють неперервну творчу тяглість таких видатних сонетярів, як Іван Франко, Максим Рильський, Микола Зеров, Дмитро Павличко і ще цілого ряду інших майстрів слова, ці пошуки спрямовані на вияв-

лення індивідуалізаційно-особистісного на всіх рівнях мовно-художнього вираження текстової структури, що завжди буде привертати увагу новітніх дослідників і читачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сонетний текст як філологічне явище, з його традицією і новаторськими пошуками, має досить широку дослідницьку бібліографію, неодноразово привертая увагу як літературознавців, так і лінгвістів. Крім численних статей, присвячених різним аспектам аналізу українського сонетного тексту, маємо ряд монографічних (дисертаційних) праць, що загалом повно репрезентують дослідницьку рецепцію багатьох авторів протягом останніх майже ста років, – це праці В. Чаплі [23], О. Мороза [11], А. Добрянського [4], В. Чобанюк [24], М. Якубовської [27], О. Шаф [25], М. Сіробаби [18]. Український сонетний вірш, що

представлений сьогодні такими відомими посталями, як Емма Андіївська, Людмила Скирда, Рауль Чілачава, Тадей Карабович, Юрій Андрухович, Юрій Іздрик, Віктор Неборак, Петро Коробчук, Петро Поліщук, Мар'яна Кіяновська, Мар'яна Савка, Василь Рябий і ще багатьма поетами старшого і молодшого покоління, неодноразово ставав предметом аналізу та розширених оглядів у науковій і популярній літературі. Так, наприклад, сонетна творчість В. Рябого знайшла високу оцінку в багатьох літературознавчих відгуках – Є. Барана [1], В. Вознюка [3], О. Пилип'юка [14], П. Сороки [19], О. Шаф [26] та ін., у ряді захоплених відгуків колег по перу, зокрема поетів, лавреатів Шевченківської премії І. Жиленко [6], А. Кичинського [5], П. Перебийноса [13], С. Сапеляка [17], хоч, треба сказати, лише спорадично і принагідно означена у мовознавчих студіях.

Постановка завдання. Метою цієї статті є звернути увагу на деякі особливості творчого підходу Василя Рябого до організації текстової структури сонетного вірша в лінгвістичному, лінгвопоетичному аспектах, на новаторські пошуки автора в царині сонетотворення.

Виклад основного матеріалу. Василь Рябий як поет, що у своїй творчості широко послуговується як класичним, так і модерним віршем, у підході до класичних форм, зокрема сонетних, також вдається до численних новаційних пошуків у структурно-композиційній, образно-тематичній і власне поетикальній організації сонетного тексту на всіх мовних рівнях.

Як відомо, традиційно усталеною композиційною матрицею сонета вважається структурно-змістова діалектична єдність, що знайшло належне відбиття в теорії і практиці сонетотворення, зокрема в бехерівській формулі «теза – антитеза – синтеза – розв'язка» [2]. В. Рябий, сповна культивуючи канонічний сонетний вірш, далеко не завжди дотримується відомих засадничих настанов (згадаймо і заувагу І. Качуровського про те, що «сонет може бути побудований у формі клімаксу, коли наростання, що почалося в першому катрені, продовжується й завершується в терцетах..., без будь-якого елемента заперечення» [7, с. 131]. Проте антитетичність, мотив перетворення і діалектичної єдності навіть на рівні окремих слів і фраз стають передумовою спрямованості відповідної авторської інтенції, що й позначається на цілісній структурі тексту, динамічній у своїй основі, яка характеризується неодмінним розвитком, хоч і не обов'язково передбачає синтезувальний характер наприкінці твору.

Ця антитетичність у сонетах В. Рябого виявляється в широкому ряді оказіональних лексичних утворень типу *оманодоброта* (*Гримуча ненависть ховається під маску / оманодоброти роздвоєних умів, а справжня доброта терпить чомусь поразку* – II, с. 158¹), *холодногаряч* (*Холодногаряч із усіх сторін* – II, с. 269), «*Близькодалеч*», «*Овалокут*», «*Ночедні*» – назви сонетних вінків, *мертвобезсмертний* (*і відчують ейфорію раю мертвобезсмертні рідні упирі, I, с. 50*), *притульно-безпритульний* (*І вже притульно-безпритульна / відлунь вишукує луна* (I, с. 150);

словосполучень на зразок *радісна печаль* (*І скільки треба, щоб відчутти щастя / або насправді радісну печаль* (II, с. 30), *безтурботність турботи* (*За безтурботністю турботи нас гріла суть проста роботи, і ми храм радощів звели.* (I, с. 152), *безслідний слід* (*Не втомлюється тайносвіт ховати дух в безслідний слід* (II, с. 434), *доступна недоступність* (*за чим полює темна сила каламуті, аби перемішати грішне і святе, закодувати у доступну недоступність*, (II, с. 417), *невтомна втома* (*чи посох у дорозі ще не всох, відчувши золоту невтомну втому* (II, с. 301);

утворень на тлі ширших синтаксичних структур: *І вічним є короткий час фіалок* (II, с. 480), *І щастя, що минуло зовсім не минає, а жде від живопам'яті винагород* (II, с. 286), *А непорушна вічна крига вже зрушила із місця мить* (II, с. 173), *Ти гірким подякуй полянам / за приховані смаки медові* (II, с. 103), *В пустелі всі дороги без доріг, і кожен сам протоптує стежину* (II, с. 425) тощо.

Антиномії землі і неба, дня і ночі, добра і зла стають архітектонічними складниками сонетних текстів поета, сферою життєдіяльності, роздумів і мрій його ліричного героя. Земна природа в поезії В. Рябого не мислить себе поза світом людини і космосу, *де дівчина до пташки йде у гості* (I, с. 184), *де сонях ввечері над хатою росте. / І слухає травинка міжпланетний простір* (I, с. 178), *а ріка перелетіла із джерельця / на сонце і вернулася до землі* (I, с. 16). І все це світ ліричного героя, такий споріднений з *гіллястим світом кремезних буків і грабів*, означений стремлінням вдихнути їх *правічний дух, / заспадкувати в небо рух – зміцнити у землі корінням* (I, с. 154).

Проте поетика В. Рябого позбавлена того глобального монументалізму, характерного, наприклад, для поезики 60-х років минулого століття

¹ Тут і далі при посиланні на ті чи ті сторінки в текстах В. Рябого дотримуватимемося таких позначень: цифри I і II з вказівками сторінок відповідно співвідносні з номерами 15 і 16 цитованих видань автора у нижченаведеному списку літератури.

(згадаймо хоч би відоме Межелайтісове: *ноги мої о земну опираються кулю, руки мої на собі держать сонячне коло, а між кулею і колом – між землею і сонцем – стою я...*, перекл. В. Бичка [8, с. 26]); земне й космічне – це пропущена крізь серце часовись (І, с. 180), де *архаїчне торохтіння воза, немов дорогою крокує грім* (ІІ, с. 257), це *світ у крапельці роси: земля і небо, древо й хата* (І, с. 5). Органічним є і зіставлення *цвіту земного та цвіту космосу*, які відповідно корелюють зі *всесвітом бунтівливим* (вінок «Барвосни») і *невибагливою земною квіткою по імені космея* (вінок «Речосуть»), що, зрештою, в останньому творі набуває авторського поетичного узагальнення: *без цвіту космосу й космеї – сама у світі голизна* (ІІ, с. 434).

На антиноміях *добра і зла, світла і тіні (темряви)* вибудовується динамізм авторської рецепції сприйняття світу в усій його повноті й багатогранності, у спрямованості на пошуки нового, утвердження справедливого. Цій меті, здається, підпорядкований і мотив перетворення й видозмін у творах поета, коли *із пагона нового сподівання глуха безвихідь і знаходить хід* (ІІ, с. 14), коли через *камінь спотикання і невідомі гармонійні грані... горизонтальні або вертикальні, здатні перетворитися в безцінну річ* (ІІ, с. 14). Спостережливе око поета тонко помічає такі перетворення у природі (*А чорний кетяг бузини прощально синів, торкнувши місяцеструну. – ІІ, с. 454, І небосвітла стільки в кожній квітці, / аж сутінки світліють із імлі, І, с. 169*); у соціальному, суспільному житті: *Переростає живочас у згадку. І радість переходить в світлий сум* (ІІ, с. 423), чи й з кореляцією далеко не світлого суму: *Сіріє біла заздрість і чорніє* (ІІ, с. 150), *І темні є – темніє світло в тінях* (І, с. 19).

Динамізм сонетного вірша нерідко ґрунтується на паралелізмі ряду взаємозумовлених перетворень, що можна спостерегти на прикладі однієї з поезій вінка «Ходогріх» (ІІ, с. 91), перша строфа якої починається такою констативною фразою: *Знайомий сучий син уже не сучий син, / а просто син, який для всіх змінився ніби*, проте, як далі зауважує поет, тепер до нього й підступитись годі – *накрився німбом*. Внутрішній діалогізм другої катренової строфи (*Оскаржена ганьба уже і не ганьба. Аби не множилося зло – усе простилось*), по суті, переривається апеляцією до *мінливості насиченої доби, яка в магічному мішку втаїти хоче шило*; і вже як різкий вияв негачії, адресованої такій добі, звучать рядки терцетної строфи з паралелістичним мотивом видозміни *щирої суті*

в цинічну *суть* (*Нікчемні цінності звеличенням живуть / фальшивих дифірамбів, царських охивахів. / І підміняє щиру суть цинічна суть*), чим, зрештою, і зумовлювані перетворення *сучих синів у німбоносців*. А на запитальне речення в заключній терцетній строфі (*А що велить непередбачного режим / для німбоносців, хто зневір'я заслужив?*) поет-філософ ставить недвозначну констативну крапку замкового рядка: *І переплутана фігурна сила шахів*.

Про природу таких »перетворень«, що, як з'ясовується, нерідко відбуваються саме на перетині світла і тіні, читаємо в іншому сонеті з вінка «Нуртпростір»: І кривда враз позичить маску в правди, / щоб істинне обличчя заховати / в перетині зливання світла й тіні (ІІ, с. 41). Діалектика світла і тіні, що загалом накладається на принцип осмислення взаємозв'язку між поняттями добра і зла, честі і безчестя, гідності і зневаги, у текстах В. Рябого через образ *світлотіні* знаходить глибинне відбиття погляду митця на світ, у всіх його складностях, у «баченні життя в його напівтонах, ледь уловимих обертонах» [26, с. 127]. Простеження образу *світлотіні* через образ ліричного героя (*В мені живе весела світлотінь... Чи я у ній живу* (ІІ, с. 458) або: *А в світлотіні викапаний я* (І, с. 185), чи: *куди ж, куди я кваплюся-їду, а світлотінь то спереду, то ззаду?* (ІІ, с. 347) вказує до певної міри на множинність межевої точки відліку між світлом і тінню, і все залежить, по суті, від вибору тієї відправної точки як в особистісному, так і суспільному житті, і відповідно від авторського розуміння складних буттєвісних процесів, що в одних випадках можуть бути означені категоричним силогізмом типу *Навколо світла повно, але тьма* (ІІ, с. 221), а в інших – нівеляцією будь-якого категоризму – в пошуках трансформаційних можливостей, спрямованих на позитив: *І навіть в найтемнішій темряві- птьмі / є крапля світла чи просвітленої тіні* (ІІ, с. 436); *Розрада нівелює зло. / Птьма відбілюється в світлі. / Зневір'я наче й не було* (ІІ, с. 39).

Динаміка перетворень і видозмін на смислового рівні знаходить відображення в численних образних, поетикально-індивідуалізаційних засобах, наприклад, при хіазмічних чергуваннях різних лексичних одиниць (*Землетриває простір видозмін, де правлять чорне в білім, біле в чорнім й ховається повторно в неповторнім* (І, с. 145); *І день як день. І як не день. І день вночі. І ніч у дні. _Таке свавілля...* (І, с. 39); *У колообігу навколосвіття / вся музика у слово перелита, / а слово – в музику, як спів душі* (ІІ, с. 291; *І пере-*

лили з вічності у мить / з миті в вічність трави і дерева (І, с.137); час простір чи непогамовний простір час – кого хто переслідує (ІІ, с. 379), при паліндромному вираженні того чи того слова, зокрема, в назвах цілого шеругу сонетних вінків і окремих збірок поета: «АргограА», «Вага агаВ», «ВитомотиВ», «Дивоовид», «ЖалоколаЖ», «Жар і міраЖ», «ЗаконокаЗ», «МетототеМ», «СологолоС», «ТеопоеТ», «ТінезеніТ», «ХилекелиХ», «ЯрозорЯ».

Повторюване слово, що взагалі ігнорувалося канонічним сонетом, у текстах В. Рябого відіграє надзвичайно потужну роль у динамізації, поліфонізації художньої структури на різних частиномовних рівнях у функції лексичних, лексикоморфологічних одиниць, у складі синтаксичних структур, при словотвірній трансформації.

Компресія повторюваного слова при тих чи тих морфологічних видозмінах (наприклад, префіксальних) формує динаміку розгортання змістової ознаки при різних модальних характеристиках певного стану, процесу з відповідними актуалізаторами: а) логічного протиставлення (*І як це сталося в нерівновазі – поділений не переділиш час* (ІІ, с. 262); б) утвердження протилежного (*Боявся тих зіпсованих смаків./ І відбоявся, не боюсь нітрохи* (ІІ, с. 351); в) вагання, невпевненості (*І жаль його, це тіло вже дозріло/ чи незріло, перезріло мо'*, ІІ, с. 396, *Чи всі ми виростем і доростем / до істини у нескінченнім русі?* ІІ, с. 443); г) різних виявів логічної послідовності (*Мов келихів наплив пахучих руж / у ранній нездогнанній гривохвилі / її налле і перелле і вилле...* І, с. 139, *і одночасно рай не заховався / щоб хтось його вгадав і розгадав / згадав де бачив чув і здивувався...* ІІ, с. 462, *«А вітер листя напивав у всіх світах і прогорнув і пригорнув і погортав.* ІІ, с. 378); г) логічної заокругленості, закритості (*зімкнулось і замкнулось видноколо* (ІІ, с. 470) тощо.

Звичайно ж, особливою інтенсивністю відзначаються такі та інші словотвірні структури при включенні в ширші граматичні ряди (*Хлюпочеться і хвилюється, струмоче, / і крапає, крапоче, крапотить, / розплющує свої глибокі очі, затагує у лагідні нурти...* (ІІ, с.251), *Навчитись без повітря дихати, без крил літати, / коли притисне, обпече чи припече* (ІІ, с. 96). У динамізм подібних структур можуть вводити навіть службові слова: *як воду тив і спраги не погамував / мов не напився не надихавсь не наївся/ і не награбувався хоч і грабував / чомусь не намовчавсь й не наговорився / любив любив любив любив – не налюбився / і все ж так жив так жив так жив що не нажився* (ІІ, с. 402).

У сонетних текстах В. Рябого культивовано цілі ряди багатокомпонентних лексико-граматичних повторів, які лінійно в межах одного рядка здатні утворювати експресивні згустки на основі поєднання різних частиномовних одиниць, нерідко в оказіональних формах: іменниково-дієслівних (*В серпанку серп у серпні серпить води*, І, с. 138, *крутий цей берег-оберіг оберігай*, ІІ, с. 417, *А жити би за пахухою Бога / і дивуватись дивом дивовиж*, ІІ, с. 349); іменниково-прикметникових (*В ряснінні рясності рясних ряснот / аж до гори з достиглої долини / бубнявють настояні хвилини / на світлій музиці рослинних нот*, ІІ, с.475, *А кризова критична криза криз / Поводиться, мов божевільна жриця*, ІІ, с. 122, *І через краплю бачить дощобог, як тягнеться до неба вічний мох роки рокезні та віки вікезні*, ІІ, с. 301); іменниково-прикметниково-дієслівних (*безглуздий глузд глузує із медузи*, І, с. 141, *навітрює вітристий вітер вітражів*, ІІ, с. 418); іменниково-прислівниково-дієслівних (*Терпець терпіти терпко вчить*, ІІ, с.38) тощо.

Такі лексико-граматичні повтори на вертикальному рівні (наприклад, в окремій строфі) здатні утворювати асоціативно-образні паралелі різноаспектного сприйняття – наприклад, антропоморфізованого світу природи (*Сама у світі голизна / під голим, аж прозорим, небом./ З зимою бореться весна оголеним до болю нервом*, ІІ, с. 433), внутрішньопочуттєвих переживань ліричного героя (*Від чого так захмелено тремчу / і радісне тремтіння це не зайве?/ Не осягти душі тремтливе саяво./ яке глибинами очей відчув*, ІІ, с. 347) тощо.

Загалом у текстовій структурі сонетного вірша В. Рябого актуалізація різних змістово-тематичних планів, почуттєво-психологічних нюансів відбувається завдяки широкому спектру фонічних засобів виразності, алітеруванню та асонансуванню, системі паронімічних атрактантів – з початковою еквіфонією (*І гріш ціна їм, грішним винуватцям*, ІІ, с. 391, *і уявляєш стрілки на стрілі / летючої хвилини біоправа*, І, с. 87), з суголоссям, що різняться лише препозиційними чи серединними звукобуквами (*змиритись із безвихіддю угоди згоди*, ІІ, с. 287, *Розширились зіниці, ніч в очах у намірі темнити і темніти*, ІІ, с. 164), наявністю чи відсутністю певної звукобукви в таких співзвуччях (*Повівся собі, повівся*, ІІ, с. 360).

Досить поширене в текстах поета явище так званої германської алітерації, штабрайм, – співзвуччя переднаголошених, опорних, приголосних, здатних алітерувати склади як в окремому рядку (лінійна алітерація), так і паралельних рядках

(вертикальна алітерація) [8, с. 126–127], при цьому в багатьох випадках таке суголосся доповнюється ще й іншими приголосними як на початку складу, так і в постпозиції, в інших частинах слова, що слугує виразним ритміко-інтонаційним, динамізаційним чинником художньої структури: *страшна пора добра в ім'я розкішя, / що викликав гронистий виноград* (І, с. 34), *І марю в хмарах карих і без хмар / у солоді густім торкань небесних* (І, с. 126), *І плата чи розплата снить листком, і сяють струми осені в напрузі* (І, с. 167), *У чомусь віру втратило довір'я, / а хтось повірити нагоду мав* (ІІ, с. 270). Пор. з онімним компонентом у своєрідній пізнавальній замальовці рідного краю – про «ходіння і літання» ліричного героя у *Грушеві, де груш є всі сорти. / Й переконатися, чи Вербіж в вербах / і Печеніжсин печенігів стрів, / чи турки в Турці й Сопів не сопів / і чи Загайпіль – поле й гай під небом* (І, с. 181).

Досить часто такі звукоповтори знаходять підтримку на рівні прикінцеворядкових римованих співзвуч: *І чортове насіння – чорні гроші / Без особливих прощу-перепрошень* (ІІ, с. 66), *багатолунні луни у луні / на глибині усіх ночей і днів* (І, с. 140), *А в тому полоні долоня в долоні / і очі, і губи на ласку голодні* (ІІ, с. 332), *Хіба поспівчувати часовагам / за зважені повагу і зневагу* (І, с. 97), *і поза позики якраз / і муза музики озонна / і ожеледь завжди резонна / як ожеледиця прикрас / змішався в спеці спецій час* (І, с. 80).

Як відомо, традиційний сонетний вірш передбачає прикінцеве римування версів за відповідною схемою: в сонетах італійського зразка – з п'ятиримвим чергуванням типу *abba abba* (або *abab abab*) в катренах і *cde cde* чи *ccd eed* в терцетах, французького зразка – *abba abba ccd eed* (*ccd ede*); англійського – *abab cdcd efef gg*. У сонетах В. Рябого, крім патернів з канонічним чергуванням, переважно італійського зразка, спостерігаємо структури з найрізноманітнішими видозмінами, зокрема, маємо рідкісні форми сонета-одноримки («Щось втратив і набув у часозвуках») і сонета-дворимки («У дзеркалі гіллястих струмів руху») з вінка «Барвосни», з суголоссям фіналей в діапазоні від рими точної, омонімічної (*І над безоднею луна гримить, / неначе нескінченної гри мить*, (ІІ, с. 13), до рими з найрізноманітнішим консонансно-асонансними співзвуччями довкола наголошеного голосного (*Вона гойдалася у колисоньці, / і ластівки спивали з неї сонце* (ІІ, с. 251), *Я набирав під місяцем з криниці – / довірившись розхристаній іскрині* (ІІ, с. 452), *немов зворотний темний бік пожежі – / вимірюють амбітну*

протилежність, (ІІ, с. 320), навіть консонансної рими, на зразок *кант – диригент*. Але як неважко помітити з ширшого контексту, з якого взятий останній приклад (*лякає дзвоном океанний кант / і ляскіт хвиль шаленить вихиляси / а течія підводна точить лясі / і ля-мінор шукає диригент*, ІІ, с. 295), фонічне інструментування зовсім не обмежується прикінцевою римою – пор. повторювані склади з *ля* у початкових рядках, надзвичайно виразний динамізм алітерацій з *к, н, т, ч, с*.

Поет збагачує сонетний вірш численними інкрустаціями внутрішнього римування, коли, наприклад, початкове слово отримує римоване продовження вже в наступному (*Увертюра авантюри миру*, ІІ, с. 105), знаходить не менш оригінальне відлуння наприкінці рядка (*без дна безодня та фатальна швидкість дня* (ІІ, с. 407), пор. також власне серединне римування: *танцює рвійно половина світу*, (ІІ, с. 159), римування на рівні цезури: *Мов скинуло плаття півоній багаття* (ІІ, с. 332), або: прикінцева рима відлунює на початку наступного рядка (*На відстані прозорої роси / в красі підказують музичні фрази* (ІІ, с. 268) чи рима прикінцевого рядка строфи знаходить підтримку на початку першого рядка наступної строфи (*Сльоза орошено-дурманна. // Іманна з неба – чудеса*, І, с. 6) тощо.

Строфічна побудова українського сонетного вірша, як правило, в основі своїй ґрунтується на п'ятистопових / шестистопових ямбічних версах. Сонет В. Рябого користується практично всіма варіаціями ямба – від двостопових, тристопових версів («Ти йдеш уніч», «і вгадую хто ви» з вінка «Жолоколаж») до семистопових-восьмистопових (у вінках «Молитвохрам», «Ласкокружін»), рідше представлений *хореїчними, трискладовими стопами*.

Канонічний сонетний текст передбачає, що речення не може переходити зі строфи в строфу, тобто кожна зі строф повинна мати єдину синтаксичну завершеність. Поет не завжди зважає на такі застереження, що можна пояснити авторським розумінням збереження образно-сислової динаміки на межі двох строф (*Переживаєш чи переживеш / і змін, і відкриттів численавля, / крізь, утаємничених, пройдеши // і зчовгаєш, зітреши подошви днів / у пізнанні краси і метушині, / що неосязні в радості й печалі*, ІІ, с. 425); таку динаміку всередині окремої строфи здатна створювати компресія ряду коротких речень, наприклад, номінативних (*Гігант і карлик. Чесний і брехлій / Відвертість. Скритність. Ненависть. Добріння / Ярмо й свобода. Розпач і надія. / І плюс, і мінус. Рів-*

ний і кривий. (I, с. 35). Нарешті маємо приклади, коли весь текст охоплений єдиною синтаксичною структурою, з елементами паратаксису і гіпотаксису, періодичними конструкціями, вставленнями тощо, витворюючи таким чином цілісну експресивну єдність сонетного вірша («Прозоре, ледь помітне, кришталеве», I, с. 42; «І щастя, що живе у конюшині джміль», I, с. 175).

Крім традиційних сонетних форм, у поетичному доробку В. Рябого можна спостерегти і так звані *перевернутий сонет*, зі строфічною розбивкою 2 терцети + 2 катрени («напевно діє пароласк» з вінка «ЖалюколаЖ»); *безголовий сонет*, з одним катреном і двома терцетами («Кує зозуля, та ніхто не чує» з вінка «Шахопартії», чотиривіршевий цикл «Снагопоклик»); *зворотний (дзеркальний) сонет*, прочитується дзеркально – від останнього рядка до початкового («ГінезениТ», до того ж, із дзеркальним – паліндромним – заголовком); *хвостатий сонет*, або *сонет з кодою*, з одним або кількома додатковими рядками (окремі сонети у вінках «ДивовидД», «Снагопоклик», «Світомандри» та ін.); сонети із вкрапленням строфічних компонентів інших жанрових утворень – *тріолета* («Вслухатися у сонцезливу» з вінка «Весносесілля»), *рубайї* («Обчіпляний мінливими світами» з вінка «ЖалюколаЖ»), *сонети-жеканки* (триптих «Оброобраз» – з анафоричним компонентом *ЖЕ*, за аналогією, наприклад, до гуцульських колядок-жеканок з рефреном *Ой дай, Боже* – такі обрядові «зимові пісні називають *жеканками* – від останнього складу рефрену, з якого розпочинається спів.» [12, с. 146]); *полісонети* («Джерелоспів», «Планета є одна у зорянім куші» з вінка «Дорогоплин»). Останній із них нижче наводжу повністю. Оскільки форма полісонета є рідкісною з'явою для українського (і не лише українського) сонетного тексту: передбачає потрібне прочитання – спочатку окремо в одній, потім у другій площині, потім порядково суміжно в обох площинах (аналогічний «гібридний» зразок полісонета подає А. Ткаченко в навчальному посібнику «Мистецтво слова (вступ до літературознавства)», до того ж, ускладнюючи його ще акростиховою і трьома мезостиховими вертикалями, на яких можна вчитати: «Сонета безмежні можливості ясно показує цей акро-тримезостихУра» (21, с. 406); див. також полісонет білоруського поета Ю. Пацюпи у перекладі автора цих рядків [20, с. 198–199].

Планета є одна у зорянім куші
Напевно тільки там вже квіти розцвіли
Хіба повірить снам: ми там колись були
Там сила золота весною уночі

Ловило щастя нас весною уночі
У сні і наяву і сниться нам політ
Серцедумки пливуть ми летимо в цей світ
У профіль і анфас на полум'я свічі

Ми з космосу прийшли весною уночі
Крізь море океан земля нас прийняла
Як мандрівний туман трава густа цвіла

Ми цвітом проросли весною уночі
З високої імлі душа твоя плывла
Свічі глибокий тан у зорянім куші

На окрему увагу в поетичному доробку В. Рябого заслуговують тексти сонетних вінків. Одна із підсумкових книжок поета – «СологолоС» – містить сто вінків сонетів, де принципом вінкотворення охоплені, крім традиційно усталених п'ятнадцятивіршевих структур, так звані малі вінки (від одновіршевих до чотирнадцятивіршевих) і мегавінки, що об'єднують від шістнадцяти до двадцяти двох структурних компонентів.

Про сонет В. Рябого «Місцетма», вибудований за принципом сонетного вінка, де рядки першого катрена, відповідно четвертий, третій і другий повторюються на початку наступних строф, уже йшлося в одній із наших публікацій (при зіставленні з одиничним «Сонетом»-вінком М. Бажана з його першої збірки «17 патруль», 1926) [10, с. 99]. Згадка про сонет М. Бажана, організований за принципом сонетного вінка, певне ж, не перечить називати В. Рябого, вслід за О. Різниченком, «першовідкривачем малого вінка сонетів» [5]. Бо ті перепетії-переплетіння комбінацій у численних його усічених (малих) сонетних вінках (за підрахунками В. Тороватової – сімдесяти восьми [22, с. 277] – це результат надзвичайно плідних творчих пошуків, дослідницької інтуїції, що дозволяє простежити кардіограму окремої, деканонізованої системи у парадигмі сонетного вінка. Порівн. ще інший одновіршевий сонет («Тугомелодія»), в якому другий, третій і четвертий рядки першого катрена виступають заключними версами відповідно у другому катрені і терцетних строфах, а ще два інші рядки другого чотиривірша знаходять відлуння у рядках коди. Або у шести-компонентному вінку «Ночедні»: перший сонет, що виступає магістральним, рядками своїх катренових строф відлунюється в другому і третьому віршах, а на основі терцетних строф розвивається тема у четвертому і п'ятому сонетах; останній, шостий, сонет порівняно з першим прочитується дзеркально – від останнього рядка до початкового,

таким чином цей останній вірш стосовно першого отримує форму *зворотного сонета*. Надзвичайно складним плетивом взаємозв'язків відзначається двадцятидвовіршевий мегавінок «Оманоличчя», в якому магістральними виступають сім серединних сонетів (9-й, 10-й, 11-й, 12-й, 13-й, 14-й і 15-й), а складниками до кожного з них – різнопоєднувальні рядки з попередніх восьми сонетів; крім того, маємо ще один магістрал, заключний, який вінчає цикл на основі початкових рядків перших чотирнадцяти сонетів. Крім традиційних поєднань сонетів у класичному вінку (коли останнім версом попереднього сонета започатковується наступний), В. Рябий пропонує таке поєднання на основі кодових рядків кожного вірша, з яких утворено і заключний сонет-магістрал («ЯрозорЯ»), або, як у вінку «Дароспасення», кожен наступний текст починається словом чи фразою, які стояли на початку заключного рядка попереднього вірша. Ряд сонетних вінків, наприклад, дев'ятивіршевий «Близькодалеч» чи п'ятнадцятивіршевий «Зеленосвят» оформлені таким чином, що лівобічна частина, виражена тим самим компонентом у першорядках попередніх сонетів, злиговується в анафоричну парадигму заключного магістрального вірша; в іншому, двокомпонентному, тексті «Кармокупіль» правобічна, прикінцева, частина кожного з рядків першого вірша відповідно започатковує рядки у другому сонеті, ще в іншому, трикомпонентному вінку «Голодонерв», повтор незмінних лівобічних частин у всіх сонетах простежується на рівні строфічної анафори при змінному змістовому наповненні других частин рядків.

Висновки. Отже, як показують спостереження над сонетними текстами Василя Рябого, автор, широко культивуючи традиційний сонетний вірш, разом з тим привносить у нього найрізноманітніші видозміни, що реалізуються як на структурно-образному, так практично на всіх мовних рівнях – від оказіональної лексики й парадоксальних словосполучень до розгорнутих синтаксичних конструкцій з численними повторами, синтаксичними перенесеннями зі строфи у строфу та іншими деканонізованими елементами, не передбачуваними традиційною поетикою.

Окреслено роль фонічних засобів виразності – алітерації, асонансу, паронімічної атракції, германської алітерації (штабрайму), різноманітних римованих конструктів – у формуванні ритміко-інтонаційного динамізму сонетного тексту. Загалом зберігаючи канонічні моделі італійського, французького чи англійського сонета, поет часто модифікує їх, розширюючи жанрові межі (сонет-жеканка, полісонет тощо), надаючи тексту глибоко індивідуального вираження. На окрему увагу заслуговують авторські пошуки в організації сонетного вінка, де, крім традиційних, п'ятнадцятивіршевих, широко культивовані так звані малі вінки (від одновіршевих до чотирнадцятивіршевих), мегавінки (налічують понад п'ятнадцять структурних компонентів) – з численними внутрішніми переплетіннями, анафоричними і комбінаторними засобами вінкотворення, що ще раз характеризує творчість Василя Рябого як одного з найпоспідовніших новаторів у розвитку українського сонетного тексту, засвідчує формування своєрідної деканонізованої, експериментальної, системи сучасного сонетного вірша.

Список літератури:

1. Баран Є. Сонетна коловісь оригінального майстра слова. *Літературна Україна*. 2007, 6 вересня.
2. Бехер И. Р. Философия сонета, или малое наставление по сонету. *Вопросы литературы*. 1965. №10. С. 190–208.
3. Вознюк В. Віршопростори коломийця. *Літературна Україна*. 2008, 31 січня.
4. Добрянский А. Пути мировой сонетистики и развития сонета в украинской литературе: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Черновицкий гос. ун-т, Черновцы. 1979. 24 с.
5. Друге дихання сонетного вінка. *Перевал*, 2007. №3. С. 137–139.
6. Жиленко І. Ніким ще не торкнуте слово. *Буковинський журнал*. 2002. № 1-2. С. 62–67.
7. Качуровський І. Король-сонет. Сонет, його історія і теорія. *Генетика і архітектоніка* / І. Качуровський. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2008. Кн. II. С. 130–150.
8. Качуровський І. Фоніка. Мюнхен: Український вільний університет. 1984. 208 с.
9. Межелайтіс Е. Вибране. Київ: Вид-во худ. літ. «Дніпро». 1969. 264 с.
10. Мойсієнко А. Повторюваний компонент в організації цілісної структури сонетного тексту. *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 45, С. 90–104.
11. Мороз О. Етюди про сонет (До питання про традиції і новаторство в розвитку сонета). Вид-во худ. літератури «Дніпро». 1973. 112 с.
12. Пеліна Г. Колядки макросім'ї «V55, p4» із редукованим рефреном «Ой дай, Боже» в басейнах Дністра і Тиси. *Проблеми етномузикології*. 2020. Вип. 15. С. 146–156.
13. Перебийніс П. Космічний рябосвіт. *Літературна Україна*. 2009, 9 квітня.

14. Пилип'юк О. Зелена гілка на світовому сонетодереві. У: Рябий В. ЖалоколаЖ : сонети. Івано-Франківськ : Гостинець, 2006. С. 187–190.
15. Рябий В. ЖалоколаЖ : Сонети. Івано-Франківськ : Гостинець, 2006. 190 с.
16. Рябий В. СологолоС : Сто вінків сонетів. Косів : Писаний камінь, 2015. 507 с.
17. Сапеляк С. Філігрань слова Василя Рябого. У: Рябий В. СологолоС: Сто вінків сонетів. Косів: Писаний камінь, 2015. С. 182–492.
18. Сіробаба М. Жанрово-строфічні модифікації українського сонета : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків. 2000. 18 с.
19. Сорока П. Перед незримим вітварем. Денники 2007 року. Тернопіль: Сорок А, 2008. 300 с.
20. Сто сонетів білоруських поетів: антологія / Упорядник, автор передмови та перекладів А. Мойсієнко. Київ: ВПЦ "Київський університет". 2019. 288 с.
21. Ткаченко А. Мистецтво слова (вступ до літературознавства). Київ: Правда Ярославиців. 1998. 448 с.
22. Тороватова В. Магія сологолосу (Спроба дослідження структурної побудови сонетних вінків Василя Рябого). *Перевал*. 2016. № 3/4. С. 275–284.
23. Чапля В. Сонет в українській поезії. Історико-теоретичний нарис. До соціології вірша. Харків – Одеса: ДВУ, 1930. 79 с.
24. Чобанюк В. Сонет у творчості українських поетів-неокласиків: Літературна традиція і новаторство: дис... канд. філол. наук./ Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ. 2000. 178 с.
25. Шаф О. Сонет Емми Андієвської в західноєвропейському контексті. Монографія. Дніпропетровськ: Вид-во "Овсяніков Ю. С." 2008. 171 с.
26. Шаф О. Сонетосвіт Василя Рябого. Вінок сонетів у сучасній українській ліриці: навч. посібник. Київ: Просвіта, 2015. С. 125–176.
27. Якубовська М. Вінок сонетів в українській поезії. Генезис та історія розвитку: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса. 2002. 20 с.

Moisiienko A. K. THE SYNTHESIS OF HARMONY AND OPPOSITION (ON SELECTED FEATURES OF VASYL RIABYI'S SONNET TEXTS)

This article offers a linguistic and linguopoetic analysis of the sonnet texts of Vasyl Riabiy. Particular emphasis is placed on the compositional organisation of the sonnet, with special attention to the principle of antithesis as a key mechanism in the construction of poetic meaning and the internal dynamics of the work as an artistic whole. The study demonstrates that, while drawing on the classical sonnet tradition, the poet systematically reconfigures it, introducing a wide range of modifications that operate both at the structural and imagistic level and across almost all layers of language. These transformations are manifested in the use of occasional lexis and paradoxical collocations, as well as in extended syntactic structures characterised by multiple repetitions, inter-stanza enjambments, and other decanonised devices not anticipated by traditional poetic norms. The article also outlines the role of phonic expressive means—including alliteration, assonance, paronymic attraction, Germanic alliteration (Stabreim), and various rhyming patterns—in shaping the rhythmic and intonational dynamism of the sonnet text. While generally retaining the canonical models of the Italian, French, and English sonnet, Riabiy frequently modifies these forms, thereby extending the generic boundaries of the sonnet (e.g. the sonnet-jecan, the polysonnet) and endowing the text with a distinctly individual mode of expression. Particular attention is devoted to the poet's experiments with the organisation of the sonnet crown. Alongside the traditional fifteen-sonnet crown, Riabiy actively cultivates so-called 'small crowns' (ranging from one-sonnet to fourteen-sonnet structures), as well as 'mega-crowns' consisting of more than fifteen components. These complex formations are characterised by dense internal interweavings and the extensive use of anaphoric and combinatorial principles of crown construction. Taken together, these features position Vasyl Riabiy as one of the most consistent innovators in the development of the Ukrainian sonnet tradition and attest to the emergence of a distinctive, decanonised, and experimental model of the modern sonnet.

Keywords: Vasyl Riabiy, sonnet text, textual structure, sonnet crown, antithesis, linguistic and imagistic devices, canon and innovation, linguopoetics.

Дата першого надходження статті до видання: 10.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Писарська Н. В.<https://orcid.org/0000-0001-6911-7600>

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ФРАЗЕОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: СТАН, РОЗВИТОК, ТЕНДЕНЦІЇ

У статті здійснено науковий аналіз фразеологічного складу української мови в умовах сучасних соціокультурних і комунікативних трансформацій. Актуальність дослідження зумовлена динамічним розвитком мовної системи під впливом глобалізаційних процесів, цифровізації, активного функціонування засобів масової інформації та зміни суспільно-політичного контексту, зокрема пов'язаного з війною. Фразеологічні одиниці розглядаються як важливий компонент мовної картини світу, що акумулює колективний досвід, ментальні установки, цінності та культурно-історичну пам'ять українського народу.

У роботі розглянуто наукові підходи до вивчення фразеології, зокрема антропоцентричний, когнітивний і лінгвокультурологічний. Проаналізовано внесок сучасних українських мовознавців у дослідження сталих висловів, окреслено проблемні аспекти, що залишаються недостатньо опрацьованими, зокрема питання системного опису новітніх фразеологічних утворень, їх нормативності та лексикографічної фіксації.

Особливу увагу приділено функціонуванню фразеологізмів у медійному та цифровому просторі. З'ясовано, що засоби масової інформації, соціальні мережі, блоги та онлайн-комунікація загалом є потужним джерелом появи нових сталих висловів і трансформації традиційних. Подано характеристику семантичним, стилістичним та прагматичним змінам фразеологічних одиниць у сучасному дискурсі, зокрема їх використання з метою емоційного впливу, формування оцінки та маніпуляції увагою адресата. Проаналізовано роль фразеологізмів у заголовках медіатекстів як ефективного інструмента комунікативного впливу.

У статті також розглянуто процеси запозичення та калькування фразеологічних моделей з інших мов, насамперед англійської, а також виникнення нових сталих висловів унаслідок соціально-політичних подій і розвитку масової культури. Показано, що сучасна українська фразеологія поєднує ознаки усталеності та, водночас, тенденції до змін, зберігаючи при цьому національну специфіку.

Зроблено висновок, що фразеологія є не лише мовним, а й культурним феноменом, який активно реагує на зміни в суспільстві та відображає їх у мовній формі. Окреслено перспективи подальших досліджень, пов'язаних із вивченням фразеологізмів у цифровій комунікації, їх когнітивного потенціалу та ролі у формуванні сучасної мовної картини світу.

Ключові слова: фразеологія української мови, фразеологічні одиниці, мовна картина світу, когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, медійний дискурс, цифрова комунікація, семантична трансформація, мовна норма, культурна ідентичність.

Постановка проблеми. Сталі вислови є одними із найважливіших одиниць національної мови. Саме вони яскраво відображають особливості менталітету, культури та історії народу. Фразеологія української мови формувалася протягом багатьох століть, вона поєднує в собі народнопоетичні традиції, елементи побутового мовлення, а також літературні елементи.

На сучасному етапі мова є явищем динамічним, оскільки активний розвиток інформаційних технологій, засобів масової інформації та комуні-

кації впливає на швидку появу нових лексичних елементів, зокрема фразеологічних одиниць. Змінюються традиційні тлумачення сталих висловів, а також сфера їх використання.

Зазначене вище потребує системного та послідовного аналізу сучасних процесів, які відбуваються у фразеології української мови. Дослідження сталих висловів має важливе значення як для теоретичного мовознавства, так і для практичних галузей: журналістики, перекладознавства, лексикографії тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми появи та використання фразеологічних одиниць в українському мовознавстві мають тривалу історію дослідження. На сьогодні налічується чимала кількість наукових праць, присвячених сталим висловам та їх особливостям. Серед таких досліджень слід згадати публікації О. Соболевської, З.Чепурної, Т. Шевченко, В. Тимкової, Н. Дем'яненко, А. Славінської, М. Яцьків та інших [1-7]. Ці наукові статті відображають динаміку процесів не лише в українській фразеології, а й порівнюють її з фразеологією польської мови, що дозволяє більш ґрунтовно дослідити всі аспекти розвитку та використання таких мовних одиниць. Науковці приділяють увагу як образності фразеологічних одиниць, так і їх експресивному потенціалу й функціонуванню в різних стилях мови. Також досліджується фразеологія в засобах масової інформації та інтернет-просторі.

Не зважаючи на низку наукових досліджень, залишається недостатньо опрацьованою проблема системного опису новітніх фразеологічних утворень, що виникають, зокрема, у засобах масової інформації та цифровому просторі, а також питання їх нормативності та лексикографічної фіксації.

Постановка завдання. Метою цієї статті є комплексний огляд розвитку та сучасних тенденцій української фразеології, а також визначення основних напрямів майбутніх досліджень у цій галузі. Для реалізації мети необхідно здійснити аналіз наявних теоретико-методологічних підходів до фразеології та з'ясувати, які саме аспекти сучасної фразеології потребують подальших наукових розвідок.

Виклад основного матеріалу. Фразеологічні одиниці посідають особливе місце у структурі мовної картини світу, оскільки вони акумулюють колективний досвід народу, його уявлення про навколишню дійсність, моральні норми та ціннісні орієнтири. На відміну від окремих лексем, фразеологізми здатні передавати людські уявлення про дійсність в узагальненій та образній формі, що забезпечує їхню високу комунікативну ефективність.

Науковці стверджують, що фразеологічна картина світу є фрагментом загальної мовної картини й подає концептуальні уявлення через усталені вислови. Це означає, що фразеологізми не лише називають явища дійсності, а й відображають світогляд, систему цінностей і культурно зумовлені аспекти мислення носіїв мови [8, с. 113–114].

Під час досліджень сталих висловів часто використовують антропоцентричний і когнітивний

підходи. Вважається, що фразеологічні одиниці є когнітивними структурами, що відображають світоглядні концепти через увагу до тілесного, побутового чи соціального. Фразеологія не лише функціонально збагачує мовлення, а й слугує засобом, що відображає за допомогою мови культуру та менталітет її носіїв.

Українська фразеологія значною мірою ґрунтується на метафоричному переосмисленні реальності, що зумовлює її експресивність і національну специфіку. Завдяки фразеологічним одиницям відображаються традиційні уявлення про працю, родинні стосунки, моральні якості людини, ставлення до природи та суспільства тощо. Саме тому фразеологія розглядається сучасними дослідниками як важливий об'єкт когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології. Мовна картина світу узагальнює дійсність так, як її розуміють носії мови, і відображається завдяки системі певних мовних одиниць. Вона поєднує не лише окремі слова, а й низку мовних конструкцій, через які уявлення про сім'ю, природу, свободу, працю тощо формуються та передаються нащадкам. Прикладами таких сталих висловів є: «шити білими нитками», «товкти воду в ступі», «працювати, як віл», «бити байдики», «гнути спину», «піднести гарбуза». Фразеологічні одиниці, як обов'язкові складові мовної картини світу, найяскравіше передають ментальні та культурні аспекти світосприйняття носіїв мови [9, с. 82–83].

Фразеологізми відіграють важливу роль у збереженні історичної пам'яті та ментальності. Вони можуть містити інформацію про історичні події, звичаї, стереотипи поведінки, а також про способи, якими суспільство інтерпретує світ. Це означає, що фразеологічний фонд мови є не лише мовним явищем, а й носієм культури та історії певного народу [9, с. 83–84].

Фразеологія є важливим показником культурної ідентичності мовців, оскільки багато стійких зворотів не мають прямого відповідника в інших мовах або ж перекладаються з певною втратою культурного значення. Саме тому їх дослідження є не лише лінгвістичним завданням, а й важливою лінгвокультурологічною роботою, що відображає особливості мислення й світосприйняття іншої культури [10, с. 464–466].

Когнітивна лінгвістика розглядає фразеологізми як певні коди культурного досвіду, що формують відповідні схеми світу. Завдяки метафорі, символіці та стійким образним моделям вони не лише називають явища об'єктивної дійсності, а й структурують сприйняття цих явищ у свідо-

мості мовця. Найпоказовішими є приклади, де фразеологічні звороти вживаються для позначення соціальних ситуацій або ментальних станів, наприклад: «моя хата скраю», «сорока на хвості принесла», «вилами по воді писано». Такі фразеологічні вирази не лише відображає ситуацію, а й вказують на ставлення мовців.

На сьогодні фразеологія української мови характеризується, з одного боку, певною усталеністю, а з іншого – є динамічною. Фразеологічні одиниці, що зафіксовані у словниках і художніх творах, продовжують функціонувати з незмінними значеннями, водночас із тим спостерігається інтенсивне збагачення фразеологічного складу завдяки новоутворенням, що виникають у результаті впливу масової культури та міжмовних контактів. Особливо помітним є вплив англійської мови, що виявляється як у прямому запозиченні фразеологічних моделей, так і в калькуванні окремих конструкцій, наприклад «п'ятдесят-на-п'ятдесят», «бути чи не бути», «гидке качення». Широке використання таких сталих висловів зумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до класифікації фразеологізмів та уточнення критеріїв їх нормативності.

Українська фразеологія на сучасному етапі характеризується динамічністю, до її складу входять нові сталі вислови, що виникають через соціальні, культурні та політичні зміни в суспільстві, наприклад, війну: «іди за кораблем», «тракторне військо», «добриво для чорнозему». Такі сталі вислови не обов'язково фіксуються у відповідних словниках, але активно вживаються як в усній, так і у писемній мові [11, с. 142–146].

Значний вплив на появу нових сталих висловів на сьогодні мають засоби масової інформації та інформаційні технології. У медіапросторі відомі фразеологізми часто зазнають стилістичних та семантичних змін, основною метою яких є досягнення емоційного впливу або маніпуляції увагою читача або глядача [12, с. 280–285]

Чимала кількість фразеологізмів сьогодні виникає в межах масмедійного простору. Засоби масової інформації активно використовують фразеологізми не лише з метою впливу на суспільство, а й як засіб наголошення на суспільно важливих проблемах та емоційній оцінці того, що відбувається навколо. У цьому контексті особливо актуальним є питання межі трансформації сталих одиниць та їх відповідності нормам літературної мови. Залучення фразеологізмів у медійний простір надає можливість яскравіше передати інформацію широкому загалу за допомогою емо-

ційно-оцінного викладу. Доволі часто фразеологізми використовуються в заголовках, що одразу привертає увагу читача. Це один із розповсюджених прийомів, які використовують засоби масової інформації. Проте такі заголовки мають бути не надто великими за обсягом і обов'язково відповідати змістові тексту.

Окремо слід виділити так звані жаргонні фразеологізми. Це сталі вислови, що походять із різних соціальних жаргонів та використовуються у засобах масової інформації з метою підсилення образності та відтворення реалій повсякденного життя. Саме таку фразеологізми, зазвичай, у словниках не зафіксовані, але вони надають помітного емоційного та стилістичного впливу. Крім того, у публіцистичних текстах соціально-політичного спрямування сталі вислови використовуються не лише для позначення та оцінки дійсності, а й можуть бути змінені відповідно до жанрових вимог. Таким чином, журналісти часто адаптують фразеологічні одиниці під конкретний тематичний контекст, зберігаючи або змінюючи їхню семантичну структуру. В інформаційному медіапросторі сучасної України фразеологічні одиниці можуть стати важливим засобом відображення культурних, соціальних і політичних реалій. До фразеологізмів, що широко вживаються в медійному просторі, належать, наприклад: «зберегти обличчя», «множити на нуль», «руzzкій мір» тощо.

Бурхливий розвиток цифрових технологій зумовив появу нових засобів комунікації, наприклад: соціальні мережі, блоги, форуми, на тлі яких почали з'являтися нові фразеологічні одиниці, що поєднали елементи розмовного стилю, молодіжного сленгу та інтернаціональних запозичень.

Особливістю фразеологізмів, що використовуються в такому просторі, є ситуативність та швидка змінюваність. Чимало таких новоутворень мають нетривалий термін існування, проте деякі з них закріплюються в мовній практиці та поступово потрапляють до ширшого вжитку, наприклад, «мій краш», «зависнути в павутині» тощо. Такі сталі вислови зараз є дуже розповсюдженими, але потребують аналізу та систематизації, тому можуть стати об'єктом дослідження мовознавців.

Фразеологія в цифровій комунікації є важливим аспектом сучасної мовної практики. Вона охоплює використання стійких мовних одиниць, у текстах і спілкуванні, що здійснюється через цифрові платформи. У контексті цифрової комунікації фразеологічні одиниці не лише передають зміст, а й створюють емоційне забарвлення, іден-

тифікують спільноти, формують культурний контекст та сприяють ефективності повідомлення, наприклад «залити інфу», «відео залетіло». Цифрова комунікація як засіб передавання інформації за допомогою електронних пристроїв містить миттєві повідомлення, соціальні мережі та інші онлайн-форми взаємодії, які стали невід'ємною частиною повсякденного життя та міжособистісного обміну даними. Цей тип комунікації забезпечує швидкість і доступність, але водночас створює нові мовні виклики та можливості для адаптації традиційних і фразеологічних форм мови до нових умов спілкування.

У цифровому дискурсі фразеологізми виконують декілька важливих функцій. Перш за все, вони сприяють стислості та ефективності передачі складних ідей чи емоцій: завдяки своїй фіксованій структурі ідіоматичні вирази дозволяють передати багатий зміст у лаконічній формі, що важливо в обмеженому за обсягом тексті соціальних мереж або повідомлень.

Так само, як і в засобах масової інформації, особливу роль відіграють фразеологізми у заголовках електронних медіавидань. За дослідженням фразеологічні одиниці в заголовках електронних медіа підвищують привабливість повідомлення, формують емоційний контекст і стимулюють зацікавленість читача, одночасно відзначаючи культурні коди й народні мовні практики в медіапросторі. Заголовки із використанням фразеологізмів допомагають ефективно впливати на аудиторію за умови обмеженого обсягу текстових повідомлень. Приклади таких заголовків наводить у своїй науковій статті І.В. Лакомська. [13, с. 47–50].

Крім цього, дослідження показують, що фразеологізми та стійкі вирази трансформуються під впливом цифрового середовища: створюються неологізми, переносні значення, скорочення і адаптації, що стають маркерами молодіжної або специфічної онлайн-спільноти. У такому середовищі мовні одиниці набувають нових аспектів значення, слугують інструментом для формування ідентичності та вираження належності до певної групи користувачів, саме таким сталим висловам присвячена стаття М.М. Лаврова, яка містить низку прикладів сталих висловів, що використовуються в цифровому просторі [14, с. 244–246].

Фразеологізми в цифровій комунікації сприяють ефективній взаємодії між співрозмовниками: вони дають змогу уникнути неоднозначностей, зберігають контекст і передають глибше значення, ніж буквально підібрані слова, що є особливо важливо тоді, коли онлайн-спілка містить значну

кількість користувачів. Приклади фразеологізмів у цифровому середовищі можуть варіюватися від традиційних («на повному ходу», «вийти на зв'язок») до нових форм, що виникають у мережі.

Отже, фразеологія в цифровій комунікації – це не лише збереження традиційних мовних форм, а й їхнє творче оновлення, яке відповідає функціональним та соціокультурним вимогам онлайн-середовища. Фразеологічні одиниці стають важливим засобом ефективного, емоційно забарвленого та культурно релевантного спілкування в сучасному цифровому дискурсі.

Однією з провідних тенденцій сучасної української фразеології є семантична трансформація традиційних фразеологізмів. Зміна соціального контексту, нові комунікативні умови та розвиток масової культури зумовлюють переосмислення первинних значень фразеологічних одиниць, розширення або звуження їх семантичного обсягу. Такі процеси свідчать про високу гнучкість фразеологічної системи та її здатність адаптуватися до нових умов функціонування, не втрачаючи при цьому своєї образної основи.

У когнітивному аспекті фразеологізми виступають засобами відображення досвіду поколінь, формуючи у свідомості мовців стійкі образи та асоціативні зв'язки. Вони сприяють швидкому й ефективному передаванню інформації, що особливо важливо в умовах інтенсивної комунікації. У прагматичному вимірі фразеологічні одиниці виконують функцію мовного впливу, посилюючи аргументацію, створюючи емоційно-оцінний ефект. Саме ця властивість зумовлює активне використання фразеологізмів не лише в повсякденному спілкуванні, а й у публіцистиці та журналістиці. [16, с. 87–90].

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що подальший розвиток української фразеології пов'язаний із необхідністю комплексного вивчення новітніх процесів у мовленні, зокрема в цифровому просторі. Фразеологія як складник мовної картини світу виконує три ключові функції: по-перше, репрезентує культурно-історичні концепти, по-друге, виділяє ментальні установки і цінності певної мовної спільноти, по-третє, структурує когнітивну модель світу, доступну через мову. Ці аспекти роблять фразеологічні одиниці не другорядними лексичними одиницями, а важливими елементами, що формують і відображають мовну картину світу. Сталі вислови яскраво відображають процеси, що відбуваються в суспільстві, та прилаштовуються до суспільних змін.

Список літератури:

1. Соболевська Оксана. Українські фраземи й особливості їх творення. Львів, 2018. 43 с.
2. Чепурна З. В. Функціональне навантаження «живої ідіоми» у газетних заголовках. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2016. Вип. 63. С. 210–212.
3. Шевченко Т. В. Фразеологізм як елемент емоційної пам'яті в мовній картині світу українців. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 26, Т. 2. С. 71–75.
4. Тимкова Валентина. Використання фразеологізмів на заняттях з української мови як необхідний елемент формування мовної культури майбутніх фахівців. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2023. Vol. 2. No. 1. P. 69–76.
5. Дем'яненко Наталія. Фразеологізми на позначення народних звичаїв та обрядів у польсько-українському міжкультурному діалозі. *Київські полоністичні студії*. 2024. Т. 40. С. 334–351.
6. Славінська А. В. Фразеологізми та «крилаті слова» у мові: функціональний аспект. *Philology and linguistics: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference “Science and Education in Progress”* (December 26–28, 2023). Dublin, Ireland. No 184. P. 177–184.
7. Яцьків М. Ю. Здобутки сучасної української фразеології у контексті новітніх парадигм лінгвістичних досліджень. *Міжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами XXVII Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород – Будапешт, 26-29 листопада 2013 року* / ред. кол. В.І. Смоланка (голова), І.В. Артьомов та ін. Ужгород : ДВНЗ «УЖНУ». 2014. Вип. 8(27). С. 253–262.
8. Садовей Міхаєла, Бялик Василь. Фразеологічна картина світу vs. мовна картина світу в сучасній лінгвістиці. *Наукові записки*. Вип. 175 Серія: Філологічні науки. Кропивницький: Видавництво «КОД». 2019. С. 112–116.
9. Антуф'єва В. А., Белоусова В. В., Драпалюк К. І. Національна унікальність фразеологізмів у мовній картині світу. *Науковий вісник ХДУ. Серія – Германістика та міжкультурна комунікація. Секція 2. Перекладознавство*. № 1. 2020. С.80–85.
10. Остапчук Вікторія. Мовна картина світу в польських та українських пареміях про силу слова. *Київські полоністичні студії*. 2024. Т. 40. С. 460–476.
11. Цигвінцева Ю. О. Неофразеологізми в контексті російсько-української війни. *Культура слова*. 2022. № 96. С. 141–151.
12. Syzonov Dmytro. Media phraseology and the dynamics of the Ukrainian language: the psycholinguistic and stylistic paradoxes. *Psycholinguistics* (2018). 24(2). P. 277–291.
13. Лакомська І. В. Іменникові фразеологізми у медіазаголовках: семантико-граматичний аспект. *Записки з українського мовознавства*. 2023. Вип. 30. С. 44–52.
14. Лаврів М. М. Специфіка трансформацій фразеологізмів в інтернет-дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 25. Т. 1. С. 243–249.
15. Шиманська Вікторія. Когнітивно-прагматичні засади фразеологічних одиниць у контексті перекладу: стилістика від вторинної номінації до комунікативної функції. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2025. Т. 34. С. 86–91.

Pysarska N. V. PHRASEOLOGY OF THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE: STATE, DEVELOPMENT, TRENDS

The article presents a comprehensive scholarly analysis of the phraseological system of the Ukrainian language in the context of contemporary sociocultural and communicative transformations. The relevance of the study is determined by the dynamic development of the language system under the influence of globalization, digitalization, the intensive functioning of mass media, and changes in the sociopolitical context, particularly those related to the war.

Phraseological units are examined as an essential component of the linguistic worldview that accumulates collective experience, mental attitudes, values, and the cultural and historical memory of the Ukrainian people.

The paper summarizes key scientific approaches to the study of phraseology, including anthropocentric, cognitive, and linguocultural perspectives, which allow phraseological units to be interpreted as carriers of conceptual and symbolic information. The contribution of contemporary Ukrainian linguists to the study of fixed expressions is analyzed, and problematic issues that remain insufficiently explored are identified. These include the lack of a systematic description of newly formed phraseological units, questions of their normativity, and their lexicographic documentation.

Special attention is paid to the functioning of phraseological units in the media and digital space. It is shown that mass media, social networks, blogs, and online communication in general constitute a powerful source of the emergence of new fixed expressions and the transformation of traditional ones. The article examines semantic, stylistic, and pragmatic changes in phraseological units within modern discourse, particularly their

use as a means of emotional influence, evaluation, and manipulation of the recipient's attention. The role of phraseological units in media headlines is analyzed as an effective tool of communicative impact that enhances expressiveness and attracts audience interest.

The study also addresses the processes of borrowing and calquing phraseological models from other languages, primarily English, as well as the emergence of new phraseological units as a result of sociopolitical events and the development of mass culture. It is demonstrated that modern Ukrainian phraseology combines features of stability and openness to change while preserving its national specificity and cultural uniqueness.

The article concludes that phraseology is not only a linguistic but also a cultural phenomenon that actively responds to social changes and reflects them in linguistic form. Prospects for further research are outlined, particularly in the areas of phraseology in digital communication, its cognitive potential, and its role in shaping the modern linguistic worldview. These aspects confirm the importance of phraseological units as significant elements that structure language, culture, and communication in contemporary Ukrainian society.

Keywords: *Ukrainian phraseology, phraseological units, linguistic worldview, cognitive linguistics, linguocultural studies, media discourse, digital communication, semantic transformation, language norm, cultural identity.*

Дата першого надходження статті до видання: 26.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Пренько Я. О.<https://orcid.org/0000-0002-6223-7850>

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

МОВНІ СТРАТЕГІЇ АГРЕСОРА ТА ЖЕРТВИ

У статті здійснено комплексний аналіз мовних стратегій агресора та жертви в комунікативній взаємодії з позицій сучасної лінгвістики, прагматики та дискурс-аналізу. Особливу увагу зосереджено на виявленні вербальних маркерів агресії та мовних засобів самозахисту, які реалізуються в усному й писемному мовленні, зокрема в публічному, інституційному та цифровому дискурсах. Дослідження ґрунтується на положеннях теорії мовленнєвих актів, концепції стратегічної комунікації та критичного дискурс-аналізу.

Мовна стратегія агресора інтерпретується як система комунікативних дій, спрямованих на домінування, знецінення або маніпуляцію адресатом. До її характерних ознак належать використання імперативних конструкцій, негативно оцінної лексики, мовленнєвих актів погрози, звинувачення та узагальнень, а також прагматичних прийомів нав'язування інтерпретацій. Натомість мовна стратегія жертви виявляється через тактики пом'якшення, уникнення конфлікту, виправдання, апеляції до норм і цінностей або мовчазної згоди, що відображає асиметрію комунікативних ролей.

У статті доведено, що мовні стратегії агресора і жертви є динамічними, контекстуально зумовленими та взаємозалежними, а їх аналіз дозволяє глибше зрозуміти механізми формування комунікативного насильства та мовної уразливості. Результати дослідження мають теоретичне значення для розвитку лінгвістики конфлікту та прикладну цінність для освітнього, правового й медіакомунікативного середовищ.

Додатково в статті розглянуто роль мовних стратегій у формуванні ідентичностей учасників комунікації, де агресор і жертва конструюються не лише в соціальні ролі, а й у дискурсивні позиції. Акцент зроблено на тому, що мовлення агресора часто характеризується прагненням до нормалізації насильства через евфемізацію, іронізацію або раціоналізацію дій, тоді як мовлення жертви відзначається фрагментарністю, підвищеною емоційністю або, навпаки, надмірною формалізацією висловлювань. Такі особливості засвідчують глибокий зв'язок між мовною поведінкою та психоемоційним станом комунікантів.

Окрему увагу приділено аналізу мовних стратегій у ситуаціях асиметричної влади, де контроль над дискурсом стає інструментом впливу та підпорядкування. Доведено, що повторюваність певних мовних моделей сприяє закріпленню ролі жертви та ускладнює вихід із комунікативно-травматичної ситуації. Водночас окреслено потенціал трансформаційних мовних стратегій, які можуть сприяти відновленню суб'єктності жертви через переосмислення мовних засобів самопрезентації та опору.

Ключові слова: мовна стратегія, агресор, жертва, мовна агресія, комунікативна взаємодія, дискурс-аналіз, прагматика.

Постановка проблеми. У межах сучасної української лінгвістичної науки категорії мовної (комунікативної) стратегії та мовної тактики розглядаються як центральні поняття для аналізу мовленнєвої поведінки адресанта і взаємодії мовця з адресатом. Комунікативна стратегія інтерпретується як передбачуваний план дій мовця, спрямований на досягнення певної комунікативної мети, що ґрунтується на аналізі контексту комунікації, соціальних установок та пра-

матичних намірів [1, с. 54]. Стратегія охоплює загальні орієнтири мовленнєвої поведінки, які визначають вибір мовних засобів, способів організації дискурсу та побудови комунікативного акту в цілому.

Мовна тактика в наукових студіях українських лінгвістів постає сукупністю конкретних мовних дій і прийомів, що реалізують обрану стратегію на рівні окремих мовленнєвих епізодів. Тактика забезпечує практичне втілення генерального

плану поведінки в конкретних умовах дискурсу, ураховуючи мовні можливості та обмеження ситуації спілкування. Як підкреслює В. А. Глущенко, тактики виступають як функціональні компоненти комунікативної стратегії, що сприяють оптимізації мовленнєвої взаємодії в аналізі дискурсу [3, с. 38]. Такий підхід дозволяє дослідникові виявляти локальні мовні ходи, які здійснює мовець для досягнення своєї комунікативної мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження Л. В. Завальської в політичному дискурсі демонструє, що комунікативна стратегія аргументації реалізується через певні мовні тактики, наприклад, тактики обґрунтування тези, діалогу чи компромісу, які істотно впливають на сприйняття тексту й ефективність комунікації [2, с. 74]. Це підкреслює вагому роль лінгвістичного елементу у формуванні стратегій і тактик: не лише як загальних комунікативних установок, а як системи мовних гнучких рішень, що враховують контекст, інтерактивний дискурс та реакцію адресата.

Важливо окремо відзначити, що українські лінгвісти звертають увагу на важливість контексту та соціокультурної детермінованості стратегій і тактик. Зокрема, у дослідженнях, які аналізують медіадискурс, виявлено, що комунікативні стратегії в медійному мовленні пов'язані з вибором певних мовних засобів і структур, що відповідають жанровим вимогам і прагматичним намірам медіапрацівників та аудиторії [3, с. 35]. При цьому тактики виступають як конкретні способи реалізації обраної стратегії в межах певного жанру чи мовленнєвої ситуації.

У своїй праці І. В. Царьова наголошує, що сучасний дискурс інформаційної війни слід розглядати не як нейтральний простір трансляції фактів, а як складну лінгвокогнітивну систему, у межах якої мовні одиниці та наративні структури виконують функцію інструментів цілеспрямованого дискурсивного впливу. Авторка доводить, що медіамовні кліше є семантично насиченими конструкціями, які водночас формують позитивні образи «свого» та конструюють негативні репрезентації «чужого» через оцінно марковані номінації, асоціативні зв'язки й повторювані наративи агресії. У такому підході мовні засоби постають не допоміжним стилістичним елементом, а механізмом закріплення владних позицій у дискурсі, що безпосередньо корелює з аналізом мовних стратегій агресора, реалізованих через лексичні, семантичні та прагматичні маркери домінування,

а також із моделями вербалізації позиції жертви, обмеженої заданими межами інформаційного наративу [11, с. 41].

Отже, у сучасній українській лінгвістиці мовна стратегія і мовна тактика розглядаються не як абстрактні поняття, а як динамічна система комунікативної поведінки, що інтегрує загальні планувальні орієнтири та конкретні мовні засоби їх реалізації. Такий підхід дає змогу досліджувати мовлення як цілеспрямовану діяльність, у якій стратегія виступає проектом мовних рішень, а тактика – конкретним втіленням у тексті та дискурсі. Завдяки цьому науковці отримують змогу аналізувати взаємодію мовних елементів і комунікативних намірів у різних соціальних та дискурсивних контекстах.

Постановка завдання. Мета статті полягає у виявленні та системному аналізі мовних стратегій агресора й жертви в сучасному дискурсивному просторі з акцентом на лінгвістичні маркери, прагматичні функції та комунікативні наслідки, а також у з'ясуванні ролі мовних засобів у конструюванні асиметрії влади й репродукції ролей агресора та жертви, зокрема в умовах цифрової комунікації.

Виклад основного матеріалу. Мовна стратегія агресора в комунікативній взаємодії реалізується через системне використання лінгвістичних засобів, спрямованих на утвердження домінування, знецінення адресата та нав'язування асиметричних ролей у дискурсі. Центральне місце в цій стратегії посідають лексико-семантичні засоби агресії, зокрема негативно оцінна лексика, що виконує функцію експліцитного або імпліцитного маркування адресата як неповноцінного, некомпетентного або соціально нижчого. До таких одиниць належать слова й словосполучення з виразним пейоративним компонентом (*нікчемний, безглуздий, недолугий*), які формують негативну оцінку не окремої дії, а особи загалом, що посилює деструктивний вплив мовлення [4, с. 90]. У прагматичному вимірі така лексика не лише передає емоційне ставлення мовця, а й виконує функцію символічного насильства, закріплюючи ієрархічні відносини в спілкуванні [4, с. 92].

Важливим лексико-семантичним маркером мовної агресії є використання ярликів та узагальнювальних номінацій, які редукують індивідуальність адресата та заміняють її стереотипним образом (*ви всі однакові, типові представники, такі, як ти*). Подібні мовні одиниці мають високий ступінь узагальненості та сприяють деперсо-

налізації, що є передумовою дегуманізації в дискурсі [5, с. 258]. Дегуманізація як мовна практика реалізується через зооморфні або об'єктні метафори (*стадо, гвинтик, ресурс*), які позбавляють адресата ознак суб'єктності та моральної цінності, що значно знижує поріг допустимості подальшої агресії [6, с. 68]. З лінгвістичного погляду такі номінації змінюють семантичний статус референта та впливають на його когнітивне сприйняття учасниками комунікації.

Не менш значущими в структурі мовної стратегії агресора є синтаксичні інструменти домінування, передусім імперативні конструкції, які функціонують як засіб прямого або прихованого примусу. Висловлювання типу замовкни, припини говорити, зроби, як сказано не лише регулюють поведінку адресата, а й сигналізують про односторонній контроль над комунікативною ситуацією [7, с.101]. Навіть у формально пом'якшеному вигляді (*давай без цього, тобі краще мовчати*) імператив зберігає прагматичну установку на домінування, що чітко простежується в інтонаційній та контекстуальній організації мовлення.

Окрему роль у реалізації агресивної стратегії відіграють риторичні питання, які формально імітують діалогічність, але фактично не передбачають відповіді адресата. Конструкції на зразок «*Ти взагалі розумієш, що говориш?*» або «*Хіба від тебе можна чекати чогось іншого?*» виконують функцію прихованого звинувачення та дискредитації, позбавляючи адресата права на рівноправну комунікативну участь [8, с. 11]. Такі питання функціонують як маніпулятивний мовний засіб, оскільки заздалегідь програмують негативне тлумачення позиції адресата.

Редукція суб'єктності адресата також реалізується через синтаксичні конструкції, у яких адресат елімінується або подається як пасивний об'єкт дії, наприклад, через безособові та пасивні структури (*так вирішено, тобі сказано, це вже визначили*). Подібні мовні форми нівелюють агентність адресата та знижують його комунікативну автономію, що є характерною ознакою дискурсу домінування [9, с. 62]. З позицій лінгвістичного аналізу доцільно звертати увагу саме на регулярність уживання таких конструкцій, оскільки їх систематичність свідчить про стратегічний, а не випадковий характер агресивної мовної поведінки.

Практичним завданням лінгвістичного аналізу мовної стратегії агресора є навчання розпізнаванню стійких мовних маркерів агресії на різних рівнях мовної системи – лексичному, семантич-

ному та синтаксичному. Виявлення повторюваних негативно оцінних номінацій, імперативних структур і маніпулятивних риторичних питань дозволяє своєчасно ідентифікувати агресивний дискурс і створює підґрунтя для розроблення мовних контрстратегій, заснованих на відновленні суб'єктності та рівноправності комунікації [10, с. 19]. У такий спосіб лінгвістика постає не лише інструментом опису мовної агресії, а й засобом її науково обґрунтованої протидії.

Мовна стратегія жертви в конфліктному або асиметричному дискурсі характеризується специфічною системою вербальних засобів, спрямованих на зниження напруження, уникнення прямої конфронтації та мінімізацію загроз для власної комунікативної безпеки. Центральне місце в цій стратегії посідають тактики пом'якшення та уникнення конфлікту, що реалізуються насамперед через модальні конструкції, умовні та евфемістичні висловлювання. Модальні дієслова й прислівники (*можливо, напевно, здається, я б хотів/хотіла*) знижують категоричність висловлення та сигналізують про невпевненість або залежність позиції мовця від зовнішніх обставин, що є типовим маркером уразливої мовленнєвої позиції [7, с. 98]. Висловлення «*можливо, я неправильно зрозумів(ла), але...*» або «*я не впевнений(а), чи маю рацію*» демонструють прагнення жертви заздалегідь нейтралізувати можливу агресивну реакцію співрозмовника.

Умовні конструкції (*якщо можна, якщо ви не проти, було б добре, якби*) виконують функцію непрямого прохання або обережного запиту, що дозволяє уникнути прямого зіткнення позицій і водночас зберегти мінімальний рівень суб'єктності мовця. Евфемістичні висловлювання (*не зовсім коректно, певні труднощі, неприємна ситуація*) замінують прямі номінації агресії або насильства, що з лінгвістичного погляду свідчить про прагнення жертви зменшити емоційну вагу події та знизити ризик повторної травматизації в комунікації.

Важливим компонентом мовної стратегії жертви є лінгвістичні маркери зниженої суб'єктності, які проявляються, зокрема, у частотному використанні пасивних конструкцій та безособових форм. Висловлення на кшталт «було сказано», «так вирішили», «мені дали зрозуміти» елімінують агента дії або переносять фокус з активного суб'єкта на сам факт події, що знижує відповідальність агресора і водночас послаблює позицію жертви як мовця [4, с. 93]. Пасивізація дискурсу виступає не випадковим стилістичним

прийомом, а системним мовним маркером уразливості та комунікативної залежності.

Самознецінювальні формули (*я, мабуть, перебільшую, це, напевно, дрібниця, я не хотів(ла) створювати проблем*) є ще одним характерним елементом мовної стратегії жертви. Такі висловлювання виконують прагматичну функцію зменшення значущості власних переживань і водночас слугують превентивним засобом проти потенційної агресії з боку адресата [5, с. 260]. З позицій лінгвістики ці формули є показниками внутрішньої інтеріоризації асиметрії влади, коли жертва мовно підтверджує другорядність власної позиції.

Особливе місце в мовній стратегії жертви посідає мовчання як комунікативна стратегія, яке не слід трактувати як відсутність мовлення, а радше як осмислений вибір мовної поведінки. Мовчання може реалізовуватися через редуковані відповіді (*так, не знаю, можливо*), мінімізацію реплік або повну відмову від участі в дискурсі, що виконує функцію самозахисту в умовах комунікативного тиску [6, с. 69]. Такі скорочені мовні реакції знижують інтенсивність взаємодії та обмежують можливості агресора для подальшої ескалації конфлікту.

Відмова від прямої номінації агресії (*це була складна розмова, виникла напружена ситуація*) є ще одним виявом мовчазної стратегії жертви, що дозволяє уникнути відкритого звинувачення та зберегти формальну коректність дискурсу [7, с. 68]. У лінгвістичному вимірі така стратегія свідчить про наявність внутрішнього конфлікту між потребою вербалізації травматичного досвіду та необхідністю підтримання комунікативної безпеки.

Мовна стратегія жертви постає як складна система вербальних і невербальних засобів, у межах якої уразливість конструється через пом'якшення, пасивізацію, самознецінення та мовчання. Аналіз цих лінгвістичних маркерів дозволяє глибше зрозуміти механізми адаптації мовлення в умовах асиметричної комунікації та окреслити потенційні напрями формування мовних контрстратегій, спрямованих на відновлення суб'єктності жертви у дискурсі [9, с. 64].

У цифровому дискурсі мовні стратегії агресора часто знаходять своє втілення у формі мови ворожнечі, тобто сукупності мовних засобів, які спрямовані на дискримінацію, приниження чи виклик агресивної реакції в адресата. Така мова ворожнечі формується на основі дихотомії «ми/вони», де «вони» представляються як негативна, ненормативна чи загрозна група,

а «ми» – як позитивна, легітимна, моральна категорія. Саме лексичні маркери з негативною конотацією, інвективи та образливі епітети створюють когнітивний портрет «іншого», що зменшує моральні обмеження щодо агресії і сприяє її легітимації у віртуальному просторі дискурсу. Це підтверджує аналіз українського та англomовного онлайн-дискурсу, де засоби мови ворожнечі репрезентовані прямими і прихованими закликами до насильства, приниженням соціальних груп і використанням маркерів нетерпимості чи дискримінації.

Одним із практичних наслідків анонімності цифрового середовища є посилення агресивної мовної поведінки, оскільки анонімність знімає соціальні наслідки відповідальності мовця за свої висловлювання, що сприяє феноменам «флеймінгу» та «тролінгу» – формам активної агресії у коментарях і повідомленнях, які мають на меті викликати емоційну реакцію чи конфлікт. У таких випадках лексичні маркери агресії частіше комбінуються з експліцитними атрибутами приниження й іронії, що в узагальненому аналізі проявляється як ескалація конфліктної інтенції мовця.

У цифровому просторі коментарі, пости та месенджери стають «полем бою» для дискурсивного насильства, де мовні стратегії агресора включають репрезентацію адресата як загрози або як неприйнятної іншої, використання інсинуацій, образ, нав'язування однозначно негативних семантичних оцінок. Ці стратегії часто реалізуються через лексичні засоби (непристойні слова, епітети з сильною негативною конотацією, стереотипні ярлики) та структурні маркери, які підсилюють конфліктність висловлення (усічені речення, заголовні літери, надмірна пунктуація, що імітує крик). Така поведінка може бути статистично підтверджена дослідженнями мережевого дискурсу: у великому корпусі даних коментарів і постів стратегії дискредитації та завдання образи є одними з найчастіше фіксованих, поряд зі стратегіями погроз і тролінгу – що свідчить про домінування конфліктних мовних практик у віртуальних просторах повідомлень [6, с. 67].

З іншого боку, мовні стратегії жертви в онлайн-середовищі часто реалізуються у формі рефлексивної вербалізації переживань, вираження страху, болю чи соціальної травми. У коментарях, що адресовані безпосередньо учасникам конфлікту чи широкому колу читачів, жертви конфліктів можуть вдаватися до елементів самоідентифікації, опису пережитих образ і запиту

на підтримку, використовуючи лексичні та синтаксичні ресурси для побудови нарративу власної позиції. Така вербалізація засвідчує метафоричні одиниці, оцінно-емоційні компоненти, звернення до спільноти, які в сукупності створюють мовний образ жертви, що намагається знайти підтримку або захист у публічному дискурсі.

Асиметрія влади в комунікації насамперед реалізується через мовні механізми контролю над дискурсом, які визначають не лише зміст висловлювання, а й допустимі межі інтерпретації, ролі учасників та розподіл комунікативної ініціативи. У цьому контексті мова функціонує як інструмент закріплення владної позиції через системне використання лексико-семантичних, синтаксичних і прагматичних засобів, що кодують домінування одного мовця та підпорядкованість іншого. До ключових мовних маркерів владної позиції належать категоричні модальні конструкції (*маєш, мусиш, очевидно, безсумнівно*), оцінна лексика з пресупозицією нормативності (*правильно, адекватно, нормально*) та метамовні формули, які апіорно легітимізують позицію мовця (*усім зрозуміло, очевидно для кожного*). Такі одиниці не лише передають інформацію, а й виконують прагматичну функцію нав'язування інтерпретаційної рамки, у межах якої альтернативні погляди маркуються як девіантні або незначущі.

Контроль над дискурсом також здійснюється через синтаксичну організацію висловлювань, зокрема через домінування імперативних, інструктивних та безособових конструкцій, які елімінують агента відповідальності та водночас підсилюють директивний характер мовлення (*потрібно зрозуміти, варто врахувати, так прийнято*). У таких структурах влада реалізується не експліцитно, а імпліцитно, що ускладнює її вербалізацію та опір з боку адресата. Лінгвістично це виявляється у зсуві від діалогічної до монологічної моделі дискурсу, де адресат позбавлений повноцінної можливості впливати на тематичний розвиток комунікації.

Репродукція ролей агресора й жертви відбувається через повторювані мовні патерни, які стабілізують асиметрію на рівні дискурсивної пам'яті. Агресор систематично використовує узагальнювальні номінації, ярлики та категоріальні означення (*ти завжди, ви всі, типовий випадок*), що лінгвістично конструюють адресата як однорідну, знеособлену групу [10, с. 21]. Жертва ж, навпаки, тяжіє до індивідуалізованих, обережних форм самопрезентації, часто використовуючи модифікатори невпевненості (*можливо, здається, я не*

певен/певна), що відтворює знижену суб'єктність у мовленні. Повторюваність таких патернів призводить до автоматизації ролей: агресивна позиція закріплюється як «нормативна».

Дискурсивні наслідки таких маніпулятивних стратегій полягають у нормалізації мовної асиметрії та поступовій ерозії здатності жертви до прямої номінації насильства. Лінгвістично це проявляється у звуженні активного словника жертви, редукції синтаксичних структур та зростанні частотності непрямих, імпліцитних висловлювань, що фіксується у корпусних дослідженнях конфліктних дискурсів: зокрема, за даними автоматизованого аналізу текстів онлайн-взаємодії, понад 60 % реплік осіб, які перебувають у позиції комунікативної залежності, містять маркери невідзначеності або уникнення прямої оцінки, тоді як у домінантних реплік цей показник не перевищує 15 % [6]. Асиметрія влади не лише відображається в мові, а й відтворюється через неї, формуючи стійкі мовні моделі домінування та підпорядкування (табл. 1).

Висновки. Проведений аналіз засвідчує, що мовні стратегії агресора і жертви в цифровому дискурсі формуються як системні лінгвістичні моделі, а не як сукупність випадкових мовних реакцій. Анонімність, асинхронність і публічність онлайн-комунікації створюють умови для інтенсифікації агресивних мовних практик, що проявляється у зростанні частотності інвективної лексики, директивних конструкцій та редукції аргументативних структур.

Агресор у цифровому дискурсі реалізує свою домінантну позицію через категоричність, узагальнення, дегуманізацію та контроль синтаксичної організації висловлювання, що дозволяє йому нав'язувати інтерпретаційні рамки й закріплювати асиметрію влади на мовному рівні. Жертва, своєю чергою, демонструє стратегії мовного самозахисту, які реалізуються через пом'якшення, пасивізацію, самознецінення та мовчання, що знижує конфліктність, але водночас відтворює знижену суб'єктність у дискурсі.

Цифрове середовище сприяє репродукції ролей агресора і жертви через повторювані мовні патерни, які поступово нормалізуються та стають частиною комунікативної норми онлайн-дискурсу. Мова в цифровому просторі не лише відображає конфлікт, а й активно бере участь у його конструюванні та закріпленні, що підтверджує доцільність подальших лінгвістичних досліджень мовних стратегій у контексті асиметричної комунікації.

Типові мовні маркери агресора і жертви в цифровому дискурсі

Комунікативна позиція	Рівень мови	Типові мовні маркери	Приклади мовних структур	Дискурсивна функція
Агресор	Лексичний	інвективна лексика; дегуманізувальні номінації; ярлики	ідіот, ніхто, боти, сміття	Дискредитація адресата, редукція суб'єктності
		узагальнювальні номінації	ви всі однакові, типовий випадок	Стереотипізація, закріплення ролей
	Синтаксичний	імперативні та директивні конструкції	замовкни; йди читай; перестань писати	Контроль дискурсу
		номінативні та еліптичні речення	ганьба; сором	Максимальна оцінність, мінімум аргументації
	Прагматичний	іронічні, квазіжартівливі форми	експерт, розумничка	Прихована агресія
Жертва	Лексичний	нейтралізація номінацій агресії	негатив, неприємні слова	Зниження конфліктності
		самознецінювальні формули	може, я перебільшую	Адаптація до асиметрії
	Синтаксичний	модальні та умовні конструкції	можливо; якщо можна; я не впевнений(а)	Пом'якшення позиції
		пасивні та безособові форми	було сказано; так вийшло	Усунення агента дії
	Прагматичний	редуковані відповіді, мовчання	ок; зрозуміло; ...	Самозахист, вихід з дискурсу

Список літератури:

1. Субота І. Геноцидні стратегії щодо України в російському пропагандистському дискурсі. *Інтегровані комунікації*. 2024. Вип. 1 (17). С. 52–60. DOI: 10.28925/2524-2644.2024.174
2. Завальська Л. В. Комунікативний конфлікт у політичному дискурсі. *Лінгвостилістичні студії*. 2017. Вип. 6. С. 71–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/l_s_2017_6_9
3. Глушенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 2010. № 6. С. 32–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2010_6_5
4. Кухар Н. І. Проблема вербальної агресії в сучасному мовознавчому дискурсі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2025. Вип. 39. С. 87–96. DOI: 10.31652/2521-1307-2024-39-08
5. Голота Т. С. Тексти, що готували агресію: маніпулятивні стратегії ворогів України. *Українське мовознавство*. 2025. Вип. 55. С. 256–293. DOI: [https://doi.org/10.17721/um/55\(2025\).256-293](https://doi.org/10.17721/um/55(2025).256-293)
6. Семченко В. Лексичні конструкції маніпулятивних текстів у Telegram-каналах воєнного часу (на прикладі висвітлення кримського питання). *Актуальні питання масової комунікації*. 2025. Вип. 37. С. 66–75. DOI: 10.17721/CIMC.2025.37.66-75
7. Коць Т. А. Мовна агресія в інформаційному просторі: між стильовою нормою і деструкцією. *Українська мова*. №3 (79), 2021.
8. Моняхова Т., Тулузакова О. Hate Speech in Ukrainian Media Discourse. *Cognitive Studies / Études cognitives*. 2022. № 22. Article 2624. С. 10–19 DOI: <https://doi.org/10.11649/cs.2624>
9. Бутиріна М., Галаджун З., Темченко Л. Концептосфера мови ворожнечі в пропагандистському дискурсі країни-агресора. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: журналістика*. 2024. № 1 (7). С. 59–71. DOI: <https://doi.org/10.23939/sjs2024.01.059>
10. Яльнікова Н. І., Юшкевич О. Г. Verbal Aggression: Linguistic and Legal Aspect. *Law and Safety (Право і безпека)*. 2025. № 2 (97). С. 17–26. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.2.02>
11. Царьова І. В. Сучасний дискурс інформаційної війни. *Південний архів (філологічні науки)*. 2023. Вип. 95. С. 39–44. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2023-95-5>

Prenko Ya. O. THE LINGUISTIC STRATEGIES OF THE AGGRESSOR AND THE VICTIM

The article provides a comprehensive analysis of the linguistic strategies of the aggressor and the victim within communicative interaction from the perspectives of modern linguistics, pragmatics, and discourse analysis. Particular attention is paid to identifying verbal markers of aggression and linguistic means of self-protection manifested in oral and written communication, including public, institutional, and digital discourses. The study is grounded in speech act theory, the concept of strategic communication, and critical discourse analysis.

The aggressor's linguistic strategy is interpreted as a system of communicative actions aimed at dominance, devaluation, or manipulation of the addressee. Its key features include the use of imperative constructions, negatively evaluative vocabulary, speech acts of threat and accusation, generalizations, and pragmatic techniques of imposed interpretation. In contrast, the victim's linguistic strategy is realized through tactics of mitigation, conflict avoidance, justification, appeals to social norms and values, or tacit consent, reflecting communicative role asymmetry.

The article argues that the linguistic strategies of the aggressor and the victim are dynamic, context-dependent, and interrelated. Their analysis contributes to a deeper understanding of the mechanisms underlying communicative violence and linguistic vulnerability. The findings have theoretical relevance for conflict linguistics and practical implications for educational, legal, and media communication contexts.

Additionally, the article examines the role of language strategies in shaping the identities of communication participants, where the aggressor and victim are constructed not only as social roles but also as discursive positions. The emphasis is on the fact that the aggressor's speech is often characterized by an attempt to normalize violence through euphemizing, irony, or rationalization of actions, while the victim's speech is characterized by fragmentation, heightened emotionality, or, conversely, excessive formalization of statements. These features testify to the deep connection between linguistic behavior and the psycho-emotional state of communicants.

Particular attention is paid to the analysis of linguistic strategies in situations of asymmetrical power, where control over discourse becomes an instrument of influence and subordination. It has been proven that the repetition of certain linguistic patterns contributes to the consolidation of the victim's role and complicates the way out of a communicatively traumatic situation. At the same time, the potential of transformational linguistic strategies that can contribute to the restoration of the victim's subjectivity through the rethinking of linguistic means of self-presentation and resistance is outlined.

Keywords: linguistic strategy, aggressor, victim, verbal aggression, communicative interaction, discourse analysis, pragmatics.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Тимкова В. А.

<https://orcid.org/0000-0001-5170-5412>

Вінницький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ЯК ЧИННИК НОРМАТИВНОСТІ МЕДІАДИСКУРСУ

У статті здійснено комплексний аналіз нормативності мовлення в сучасній журналістській практиці як важливого складника професійної компетентності журналіста. Обґрунтовано роль засобів масової інформації у формуванні мовної свідомості суспільства та поширенні зразків літературної мови. Визначено поняття мовної норми, охарактеризовано її основні різновиди та окреслено специфіку реалізації в усному й писемному журналістському мовленні.

Особливу увагу приділено типовим порушенням лексичних, граматичних, орфоепічних і стилістичних норм у сучасних медіатекстах. На основі аналізу публікацій українських друкованих та електронних засобів масової інформації виявлено найпоширеніші мовні помилки, зокрема калькування інішомовних конструкцій, невиправдане вживання запозиченої лексики, порушення норм слововживання та наголосу. З'ясовано основні чинники, що зумовлюють відхилення від мовної норми в журналістській практиці, серед яких провідними є дефіцит часу на редагування матеріалів, вплив інішомовного інформаційного простору та зниження ролі літературного редактора.

У статті наголошено на мовній відповідальності журналіста перед суспільством та підкреслено необхідність системного підходу до підвищення рівня культури мовлення в медіасередовищі. Запропоновано основні напрями вдосконалення нормативності журналістського мовлення, зокрема посилення мовної підготовки майбутніх журналістів, упровадження редакційного мовного контролю та активне використання кодифікованих мовних джерел.

Окремо підкреслено важливість формування культури мовлення майбутніх журналістів як фундаменту дотримання мовних норм у професійній діяльності та чинника підтримки високого рівня медіакомунікації.

Ключові слова: культура мовлення, мовна норма, журналістика, медіатекст, мовна компетентність, професійна етика.

Постановка проблеми. Особливе значення для забезпечення нормативності журналістського мовлення має формування культури мовлення майбутніх журналістів під час їхньої фахової підготовки. На етапі навчання у закладах вищої освіти закладаються базові мовні компетентності, професійні мовленнєві навички та відповідальне ставлення до слова як інструмента суспільного впливу.

Культура мовлення майбутніх журналістів передбачає не лише знання кодифікованих мовних норм, а й уміння свідомо та доречно застосовувати їх у різних жанрах і форматах медіакомунікації. Важливими складниками є мовна рефлексія, навички саморедагування, критичне ставлення до інішомовних запозичень і кальок, а також дотримання стилістичної доцільності мовних засобів.

Мова журналістики відіграє важливу роль у формуванні мовної свідомості суспільства, адже саме медіа є одним із найпотужніших каналів поширення мовних зразків. У сучасних умовах інтенсифікації інформаційних процесів, розвитку цифрових медіа та зростання темпів продукування контенту проблема нормативності мовлення журналістів набуває особливої актуальності. Порушення мовних норм у медіатекстах негативно впливає не лише на якість журналістського продукту, а й на загальний рівень культури мовлення в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових публікаціях останніх років проблема культури мовлення майбутніх журналістів розглядається як ключовий складник професійної

підготовки фахівців медіасфери. Дослідники одноставно наголошують, що якість медіадискурсу безпосередньо залежить від рівня мовної компетентності журналіста, його здатності дотримуватися літературних норм, етичних стандартів і комунікативної доцільності. У контексті глобалізації, цифровізації та гібридизації жанрів медіатекстів питання нормативності мовлення набуває особливої ваги.

У публікаціях мовознавчого та журналістично-навчального спрямування культура мовлення трактується не лише як сукупність орфоепічних, лексичних, граматичних і стилістичних норм, а й як показник загальної культури особистості журналіста, його відповідальності перед аудиторією та суспільством.

Аналіз фахових статей, монографій і навчально-методичних праць дає змогу виокремити кілька провідних напрямів дослідження культури мовлення майбутніх журналістів.

Перший напрям пов'язаний із теоретичним осмисленням поняття «культура мовлення» та «мовна норма». У цих працях автори зосереджуються на визначенні критеріїв нормативності медійного мовлення, типології мовних норм, а також на розмежуванні понять «мовна помилка», «відхилення від норми» та «стилістично вмотивований засіб» [4, с. 71].

Другий напрям стосується аналізу реального стану мовлення в сучасних ЗМІ. Дослідники фіксують поширення суржику, кальок, іншомовних запозичень без стилістичної потреби, порушень акцентуаційних та граматичних норм. У цьому контексті наголошується на негативному впливі медіамовлення на формування мовної свідомості молоді.

Третій напрям охоплює педагогічний аспект проблеми – формування культури мовлення студентів-журналістів у закладах вищої освіти. У публікаціях аналізуються навчальні програми, методи і форми роботи, спрямовані на вдосконалення мовної підготовки майбутніх журналістів.

У більшості проаналізованих публікацій культура мовлення майбутніх журналістів розглядається як системоутворювальний чинник нормативності медіадискурсу. Автори підкреслюють, що саме журналіст є посередником між мовною нормою та масовою аудиторією, а отже, несе відповідальність за збереження і розвиток літературної мови в публічному просторі.

Нормативність медіадискурсу в наукових працях пов'язується з такими характеристиками, як точність, логічність, чистота, доречність і етич-

ність мовлення. Порушення цих параметрів розглядається як чинник зниження довіри до медіа та деградації мовних стандартів у суспільстві [8, с. 133].

Значна частина публікацій присвячена аналізу освітніх стратегій формування культури мовлення майбутніх журналістів. Дослідники наголошують на необхідності інтеграції мовознавчих дисциплін із фаховими журналістськими курсами, активного використання аналізу медіатекстів, редагування, тренінгів з усного мовлення та риторики.

У працях підкреслюється, що ефективне формування мовної культури можливе лише за умови системної роботи, орієнтованої не тільки на засвоєння норм, а й на розвиток мовного чуття, критичного мислення та професійної відповідальності студента.

У працях українських мовознавців і дослідників журналістики проблема культури мовлення майбутніх журналістів посідає чільне місце. Зокрема, Ф. Бацевич у дослідженнях з комунікативної лінгвістики наголошує на взаємозв'язку мовної норми, комунікативної доцільності та прагматичного аспекту мовлення, що є особливо важливим для медійної сфери. Його концепція комунікативної компетентності журналіста активно використовується у працях, присвячених аналізу медіадискурсу.

Л. Мацько та О. Пономарів розглядають культуру мовлення як інтегративну якість мовної особистості, акцентуючи на нормативності, чистоті й точності публічного мовлення. У їхніх працях підкреслюється роль журналіста як носія й транслятора літературної норми в суспільстві [10, с. 232].

Значний внесок у розроблення проблеми зробила С. Я. Єрмоленко, яка у своїх дослідженнях аналізує динаміку мовних норм у сучасній українській мові та вплив масмедіа на їх трансформацію. Авторка наголошує, що саме медіадискурс часто стає простором закріплення як нормативних, так і ненормативних мовних явищ [5, с. 94].

Питання формування культури мовлення студентів у закладах вищої освіти ґрунтовно висвітлені у працях М. Пентиліук, Н. Голуб, Г. Корицької, які обґрунтовують необхідність системної мовної підготовки майбутніх журналістів, орієнтованої на практичне застосування норм у професійній діяльності.

У дослідженнях О. Сербенської особлива увага приділяється етичному та духовному виміру мовлення журналіста, відповідальності за слово в публічному просторі, що безпосе-

редньо пов'язано з поняттям нормативності медіадискурсу.

Отже, аналіз наукових публікацій українських дослідників засвідчує, що культура мовлення майбутніх журналістів розглядається як ключовий чинник забезпечення нормативності медіадискурсу. У працях провідних науковців наголошується на відповідальній ролі журналіста у формуванні мовної свідомості аудиторії та збереженні літературних норм.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз дотримання мовних норм у сучасній журналістській практиці та визначення основних чинників, що впливають на мовленнєву культуру майбутніх журналістів.

Виклад основного матеріалу. У навчальному процесі доцільним є поєднання теоретичного опанування норм української літературної мови з практичними заняттями: аналіз медіатекстів, виправлення типових мовних помилок, моделювання професійних комунікативних ситуацій. Такий підхід сприяє формуванню стійкої мовної норми та зменшенню кількості мовних порушень у майбутній професійній діяльності.

Тому-то культура мовлення студентів-журналістів є важливим чинником підвищення нормативності сучасного медіадискурсу і має розглядатися як складова професійної етики та якості журналістської освіти.

Мовна норма як центральне поняття культури мовлення посідає важливе місце в системі лінгвістичних знань. У наукових працях мовознавців мовна норма трактується як історично зумовлена й суспільно схвалена сукупність правил уживання мовних одиниць, що забезпечують стабільність і зрозумілість комунікації [2, с. 134]. Вона є результатом мовної практики носіїв літературної мови та кодифікується у словниках, граматиках і правописних нормах.

Для журналістського мовлення мовна норма має особливе значення, оскільки журналіст виступає посередником між мовною системою та масовою аудиторією. Саме через медіа значна частина суспільства засвоює мовні зразки, що робить журналіста відповідальним за збереження й поширення нормативних форм української літературної мови. Як зазначає О. Пономарів, відступи від норми в публічному мовленні швидко закріплюються в мовній свідомості реципієнтів [3, с. 87].

У межах теорії мовної норми розрізняють стабільні та варіантні норми. Варіантність особливо характерна для сучасного етапу розвитку української мови, що зумовлено активними соціо-

культурними процесами та впливом глобалізації. У журналістській практиці це вимагає від мовця глибокого знання кодифікованих джерел і вміння свідомо обирати нормативний варіант відповідно до жанру й стилю публікації.

Мовна норма є сукупністю загальноприйнятих і кодифікованих мовних засобів, які регулюють правильність і доречність уживання одиниць мови в певний історичний період. У лінгвістиці розрізняють орфоепічні, лексичні, граматичні, стилістичні та орфографічні норми. Для журналістського мовлення особливе значення мають також норми слововживання й синтаксичної організації тексту, адже вони безпосередньо впливають на зрозумілість і переконливість повідомлення.

Журналіст як професійний мовний комунікатор зобов'язаний не лише знати мовні норми, а й уміти застосовувати їх відповідно до жанру, комунікативної ситуації та цільової аудиторії.

Формування культури мовлення є фундаментом складовою професійної підготовки журналіста. Мова журналіста не лише передає інформацію, а й формує світогляд аудиторії, впливає на суспільну свідомість та створює образ засобу масової інформації. Високий рівень мовної культури дозволяє журналісту: забезпечити точність та зрозумілість комунікації; уникати типових мовних помилок у письмових і усних медіатекстах; підтримувати професійний імідж видання та довіру аудиторії; ефективно адаптувати матеріал під різні жанри та комунікативні ситуації. Наведені аспекти підкреслюють, що мовна компетентність є не додатковим, а обов'язковим компонентом професійної підготовки журналістів.

Нормативність мовлення в журналістиці виявляється на всіх рівнях мовної системи – від фонетичного до текстового. У писемному журналістському мовленні ключову роль відіграє дотримання орфографічних і пунктуаційних норм, тоді як в усному мовленні особливої ваги набувають орфоепічні та акцентуаційні правила.

Жанрова специфіка журналістських матеріалів зумовлює різний ступінь допустимості відхилень від нейтральної літературної норми. Так, у публіцистичних жанрах можливе обмежене використання емоційно-експресивних засобів, однак інформаційні жанри вимагають максимальної нормативності й стилістичної нейтральності. Недотримання цього принципу призводить до зниження інформативної цінності тексту та втрати довіри аудиторії [1, с. 92].

У сучасних онлайн-медіа спостерігається тенденція до спрощення мовного оформлення

матеріалів, що часто пояснюється прагненням до оперативності. Проте така практика нерідко суперечить професійним стандартам журналістики й негативно позначається на мовній культурі суспільства загалом.

Сучасна журналістська практика характеризується поєднанням нормативності та елементів розмовності, що зумовлено прагненням медіа бути ближчими до аудиторії. Водночас надмірне використання просторічних елементів, іншомовних запозичень, кальок і жаргонізмів часто призводить до порушення мовних норм.

Найпоширенішими відхиленнями від норми в журналістських текстах є лексичні помилки, неправильне керування, порушення наголосу, калькування синтаксичних конструкцій з інших мов. Особливо помітними ці явища є в онлайн-медіа, де швидкість публікації матеріалів часто переважає над якістю мовного оформлення. Культура мовлення майбутніх журналістів ґрунтується на знанні й практичному застосуванні кодифікованих норм української літературної мови: лексичних норм – правильний добір слів, уникання калькування з інших мов; граматичних норм – точне вживання форм і конструкцій; орфоепічних норм – правильне наголошення та вимова; стилістичних норм – відповідність стилю та жанру тексту; норм слововживання та синтаксису – зрозумілість, логічність і структурованість повідомлення.

Дослідження українських лінгвістів, зокрема О. Пономаріва та Л. Мацько, показують, що відступи від мовних норм у навчальному процесі можуть сформувати стійкі помилкові мовні стереотипи у майбутніх журналістів. Тому системне навчання має поєднувати теорію з практикою. Студенти аналізують сучасні друковані й онлайн-публікації, виявляють типові мовні помилки (лексичні кальки, порушення граматики та стилю), пропонують нормативні варіанти. Практичні завдання включають написання та редагування матеріалів, що сприяє формуванню навичок усвідомленого мовного вибору та підвищенню рівня мовної компетентності. Імітація журналістських ситуацій: проведення інтерв'ю, написання репортажів, прес-релізів, новинних статей із суворим дотриманням норм мови. Електронні корпуси текстів, онлайн-словники, автоматичні системи перевірки орфографії та стилю дозволяють студентам швидко і ефективно перевіряти правильність власних текстів.

Аналіз сучасних медіатекстів дає змогу виокремити типові порушення мовної норми, що регулярно трапляються в журналістській прак-

тиці. Лексичні помилки та кальки: приймати участь замість нормативного брати участь; на протязі тижня замість протягом тижня; згідно закону замість згідно із законом. Порушення норм слововживання: даний законопроект замість стилістично нейтрального цей законопроект; являється важливим замість є важливим. Орфоепічні та акцентуаційні порушення (в усному мовленні): неправильне наголошення слів: катАлог замість каталОг, фАховий замість фаховИЙ. Синтаксичні кальки з інших мов: це питання являється актуальним замість це питання є актуальним; мати місце у значенні відбуватися.

Такі відхилення від норми, багаторазово повторюючись у медіапросторі, закріплюються у мовній практиці аудиторії, що суперечить просвітницькій функції журналістики [3, с. 143; 2, с. 57]. До основних причин порушення нормативності мовлення в журналістській практиці належать: недостатній рівень мовної підготовки окремих журналістів; вплив іншомовного інформаційного простору; дефіцит часу на редагування матеріалів; зниження ролі літературного редактора в сучасних редакціях; орієнтація на розмовний стиль як засіб привернення уваги аудиторії. Ці чинники сприяють поширенню мовних помилок і формуванню хибних мовних стереотипів у масовій комунікації.

Підвищення рівня нормативності журналістського мовлення є комплексним завданням, що потребує системного підходу. Передусім ідеться про вдосконалення мовної підготовки майбутніх журналістів у закладах вищої освіти. Навчальні програми мають передбачати поглиблене вивчення культури мовлення, стилістики та практичної риторики.

Не менш важливим є формування мовної відповідальності журналіста як складника його професійної етики. Усвідомлення впливу слова на суспільну свідомість спонукає журналіста до уважного й критичного ставлення до власного мовлення, що в перспективі сприяє підвищенню загального рівня культури мовлення в медіапросторі. Підвищення рівня нормативності мовлення журналістів можливе за умови системної мовної освіти, регулярного підвищення кваліфікації та посилення ролі мовного контролю в редакціях. Важливим є також формування усвідомлення мовної відповідальності журналіста перед суспільством.

Доцільним є впровадження мовних тренінгів, використання сучасних словників і довідників, а також тісна співпраця журналістів з філо-

логами та редакторами. Викладачі виступають наставниками у формуванні мовної культури, поєднуючи: теоретичні знання з практичними навичками; контроль та консультації щодо стилістичної й граматичної точності; обговорення помилок і пояснення правил їхнього уникнення. У професійній редакційній практиці наявність літературного редактора та внутрішніх довідників підвищує нормативність текстів, що надходять у медіапростір. Для студентів-журналістів важливо отримувати практичний досвід редагування, щоб розвивати мовну відповідальність ще під час навчання.

Висновки. Нормативність мовлення є невід’ємною складовою професійної діяльності журналіста. Дотримання мовних норм забезпечує якість медіатекстів, сприяє формуванню довіри аудиторії та підтримує високий рівень культури мовлення в суспільстві. У сучасній журналістській практиці проблема нормативності потребує постійної уваги й системного розв’язання, що зумовлює актуальність подальших наукових досліджень у цій галузі.

Дослідження показують, що: студенти, які системно опановують нормативні мовні норми, менше допускають мовних помилок у професійній діяльності; практика редагування та аналіз медіатекстів підвищує критичне мислення та мовну рефлексію; формування культури мовлення в навчанні впливає на збереження літературної норми у суспільстві та підвищує загальний рівень медіакомунікації.

Отже, культура мовлення майбутніх ключовим чинником підвищення якості медіадискурсу та професійної етики журналіста. Формування культури мовлення у студентів-журналістів потребує системного підходу, що поєднує теорію, практику та постійний мовний контроль. Такий підхід забезпечує: високий рівень професійної мовної компетентності; відповідальне ставлення до слова; дотримання норм у майбутній журналістській діяльності; підвищення якості медіатекстів та довіри аудиторії. Подальші дослідження мають бути спрямовані на поєднання теоретичних засад культури мовлення з практичними потребами сучасних цифрових медіа.

Список літератури:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. 344 с.
2. Бондар О. І. Культура мовлення журналіста. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 256 с.
3. Вихованець І. Р. Культура української мови : навч. посіб. Київ : Либідь, 2013. 288 с.
4. Гриценко П. Ю. Мовна норма і сучасна мовна практика. Київ : Наукова думка, 2011. 304 с.
5. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності. Київ : Довіра, 1999. 412 с.
6. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Культура мовлення: навч. посіб. Київ : Либідь, 2018. 320 с.
7. Зелінська Н. В. Мова масової комунікації : навч. посіб. Львів : ПАІС, 2004. 256 с.
8. Капелюшний А. О. Стилістика і редагування журналістського тексту : навч. посіб. Львів : ПАІС, 2007. 272 с.
9. Коваль А. П. Культура ділового мовлення. Київ : Вища школа, 2007. 296 с.
10. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2015. 462 с.
11. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 368 с.
12. Семеног О. М. Культура професійного мовлення журналіста. Суми : Університетська книга, 2010. 240 с.
13. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.
14. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. Київ : Алерта, 2020. 336 с.
15. Ярмольська О. І. Мовна компетентність журналіста як складник професійної майстерності. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2018. Т. 1. С. 45–52.
16. Shumarova N., Marynenko I. *Media Language: Two Trends of Text Creation* // Scientific Notes of the Institute of Journalism. 2025. № 87.
17. Bondarenko O., Sydorenko O., Bondarenko Y. Sustainability as a component of speech culture of the modern Ukrainian. *Philological Treatises*. 2023. Т. 15, № 2.

Tymkova V. A. SPEECH CULTURE OF FUTURE JOURNALISTS AS A FACTOR OF NORMATIVENESS OF MEDIA DISCOURSE

The article provides a comprehensive analysis of speech normativity in modern journalistic practice as a crucial component of a journalist's professional competence. The role of mass media in shaping public linguistic consciousness and disseminating models of the literary language is substantiated. The concept of language norm is defined, its main types are characterized, and the specifics of their implementation in oral and written journalistic speech are outlined.

Special attention is paid to typical violations of lexical, grammatical, orthoepic, and stylistic norms in contemporary media texts. Based on the analysis of publications in Ukrainian print and online media, the most common language errors are identified, including calques from other languages, unjustified use of borrowed vocabulary, violations of word usage norms, and incorrect stress patterns. The main factors causing deviations from language norms in journalistic practice are determined, among which time constraints, the influence of foreign-language information space, and the reduced role of literary editing are dominant.

The article emphasizes the linguistic responsibility of journalists to society and highlights the need for a systematic approach to improving speech culture in the media environment. The main directions for enhancing the normativity of journalistic speech are proposed, including strengthening language training for future journalists, implementing editorial language control, and actively using codified linguistic sources.

Special emphasis is placed on the speech culture of future journalists as a foundational factor in ensuring adherence to language norms and maintaining high standards of professional media communication.

Keywords: *speech culture, language norm, journalism, media text, language competence, professional ethics.*

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Тиховська О. М.

<https://orcid.org/0000-0003-4663-5960>

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Баньої В. Ф.

<https://orcid.org/0000-0001-7957-8080>

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРЕДМЕТНОГО КОДУ В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕМІЦІ

Стаття присвячена комплексному аналізу предметного коду української етнокультури, репрезентованого у фразеологічній системі мови. У дослідженні акцентовано увагу на тому, що предметний код функціонує як специфічна система координат, яка дозволяє носіям мови класифікувати, оцінювати та структурувати навколишню дійсність. Актуальність роботи зумовлена необхідністю системного висвітлення лінгвокультурного потенціалу фразем із предметним компонентом, оскільки вони є важливим джерелом реконструкції національної моделі світу. У межах дослідження здійснено суцільну вибірку мовного матеріалу зі «Словника фразеологізмів української мови» (2003), що дозволило опрацювати близько 700 одиниць. Авторки здійснюють детальну класифікацію складників предметного коду, окреслених у межах тринадцяти тематичних груп, серед яких виокремлені назви, що позначають житло та архітектурні споруди, предмети господарського вжитку, меблі, одяг, посуд, об'єкти писемної культури, військової сфери, іграшки, транспортні засоби, грошові одиниці, музичні інструменти та інші предмети. Кожна група проілюстрована репрезентативними прикладами. Особливу увагу зосереджено на аналізі лексем-домінант хата, поріг, двері. Встановлено, що ці об'єкти виступають не лише предметами повсякденного вжитку, а й потужними лінгвокультурними маркерами. Хата інтерпретується як сакральний центр мікрокосмосу людини, поріг – як межа між «своїм» і «чужим» просторами, а двері – як символ вибору та соціальної комунікації. У статті доведено, що через ці образи вербалізуються етичні норми, психологічні стани та соціальні відносини українського етносу. Досліджено явища міжкодової взаємодії, зокрема поєднання предметного коду із соматичним, зооморфним та міфологічним. Такий синтез засвідчує антропоцентричний характер української фраземіки, де предмети матеріального світу слугують еталонами для опису якостей, дій та внутрішнього світу людини. Сформульовані висновки підтверджують, що предметний код є репрезентативним джерелом етнокультурної інформації, що забезпечує тяглість духовної пам'яті народу.

Ключові слова: українська фраземіка, лінгвокультурний потенціал, предметний код, символне значення, етнокультурна специфіка.

Постановка проблеми. Численні студії останніх років засвідчують опрацювання категорії коду в її різноманітних реалізаціях (Н. Андрейчук, Ф. Бацевич, Я. Ісаєвич, В. Мартинов, Н. Шарманова та ін.). Спільним для них є розуміння культурного коду як системи координат, що дає змогу людині як частині етносу класифікувати та оцінювати дійсність. Оскільки культурні коди ґрунтуються на глибинних архетипах, вони перетворюють об'єкти реальності на культурні смисли,

відповідно визначають те, як ми сприймаємо простір і формуємо власну картину світу.

Стереотипні форми людської діяльності яскраво відображено у фраземіці, яка закарбувала приховані глибинні смисли й може продукувати відносно нові. Особливу цінність у цьому контексті становлять фраземи з предметним компонентом, які демонструють уявлення людини не лише про світ, але й фіксують бачення предметно-матеріальної сфери як важливої частини

світобудови, що має аналогічну організацію й функційність.

Варто наголосити, що аналіз предметного коду етнокультури на матеріалі української фраземіки має особливу наукову значущість, адже нині бракує комплексних досліджень, спрямованих на системне висвітлення цього аспекту. Саме тому проблематика осмислення фразем як етнокультурного феномену та аналізу символіки слів-компонентів фразеологічних одиниць на ґрунті української мови залишається актуальною. Таке дослідження, як зазначає В. Кононенко, «може не тільки розширити опис народних символів, а й доповнити, уточнити саме поняття символу, символічного образу, символічного значення в лінгвістичному аспекті» [9, с. 228]. Це корелює з думкою Н. Венжинович про те, що «етнокультурний компонент фразеологічного значення (етнокультурна конотація) повинен розглядатися як певні знання про культуру, особливості її актуалізації у сфері ідіоматики, що склалася серед носіїв тієї чи іншої мови, зберігаються в їхній пам'яті» [4, с. 19]. Тому зазначимо, що вивчення предметного коду етнокультури як одного із найдавніших та найбільш репрезентативних способів концептуалізації побуту, праці, соціальних взаємин та духовних орієнтирів українського народу дозволить описати не лише фраземи як мовний продукт, але й реконструювати національну модель світу, де кожен матеріальний предмет наділений особливим символічним потенціалом.

Аналіз досліджень останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значний інтерес до лінгвокультурології, цілісні дослідження предметного коду в українській мові на сучасному етапі фактично відсутні. Здебільшого предметний код аналізують у взаємодії з іншими кодовими системами. Вагомою в цій царині є розвідка І. Гарбери, у якій авторка крізь призму східно-степових говірок схарактеризувала предметний код у зоні міжкодових переходів та запропонувала алгоритм вивчення подібних трансформацій в ареальній фраземіці [6]. Важливим для нашого дослідження є також доробок О. Галинської, яка розглядає предметний код як складник інтегрованого духовно-предметного коду культури на матеріалі української та англійської мов і доводить, що предмети матеріального світу у структурі фразем не лише номінують побутові реалії, але й виступають знаками-символами, які втілюють ціннісні та духовні константи етносу [5]. Це підтверджує й нашу думку про те, що предметний компонент є важливим засобом концептуалізації духовних

орієнтирів людини через матеріальну сферу буття. Саме тому лінгвокультурний потенціал фразем із предметним кодом потребує подальшого детального опрацювання та систематизації, що й зумовлює відповідну спрямованість нашої студії.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – виявити лінгвокультурний потенціал предметного коду в українській фраземіці через з'ясування символічної значущості матеріальних об'єктів у духовній культурі етносу (на прикладі маркерів домашнього простору) та обґрунтувати його статус як самодостатнього та репрезентативного джерела етнокультурної інформації. Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: 1) уточнити зміст поняття предметний код у системі кодових координат української лінгвокультури; 2) виокремити й систематизувати групи фразем із предметним компонентом за тематично-семантичним принципом; 3) розкрити символічне значення таких слів-репрезентантів матеріального світу, як *хата*, *пори́г*, *двері*, у контексті народних вірувань й архетипів.

Виклад основного матеріалу. У сучасному мовознавстві на позначення коду, що репрезентує метрично-еталонну сферу окультуреного простору, використовують декілька термінологічних варіацій, що підкреслюють різні аспекти освоєння світу речей певною етнокulturою: предметний [3], «артефактний» [10], «предметно-артефактний» [5] та ін. Незважаючи на розбіжності в номінації, дослідники однозгідні в тому, що цей код охоплює номени на позначення об'єктів матеріального світу – одягу, житла, хатнього начиння, інших елементів побуту. Відповідно предметний код постає мовною моделлю предметного середовища, що є основою життєдіяльності етносу. На нашу думку, одиниці предметного коду в структурі фраземи набувають особливого статусу, оскільки стають символічними утвореннями, що закріплюють колективний досвід поколінь на підсвідомому рівні й забезпечують безперервність культурної пам'яті етносу. Вивчення діалектних фразем із соматичним та зооморфним кодами дало змогу переконатися, що мовні знаки в межах фразем функціонують як символи, які полегшують і пришвидшують передавання складних смислів [1; 2]. Аналогічні процеси спостерігаємо й у предметному коді, де символічне навантаження постає як результат ментального осмислення світу. У цьому контексті важливими є не об'єктивні технічні характеристики предметів, а етнокультурні асоціації та фонові знання носіїв мови. Як стверджує В. Кононенко, «досвід, фонові, пресупозитивні

знання, зумовлені традиціями, реаліями навколишньої дійсності, підтримують символічне значення, а постійні асоціації, що супроводжують символ, створюють передумови для його вживання в складі готових словесних формул, визначають його здатність передавати глибинний зміст, ідею» [9, с.231].

Предметний код у межах фразеосистеми слугує засобом вербалізації ментальних операцій: вибір певного предмета для порівняння зумовлений переважно його функціями в господарстві, що свідчить про нерозривний зв'язок побутової практики та мовотворчості. Механізм кодування інформації у фраземі відбувається переважно через метафоризацію, метонімію й символізацію, а емоційний складник у таких утвореннях сприяє їхньому легкому запам'ятовуванню та збереженню, що перетворює їх на культурні медіатори. **Матеріалом** нашого дослідження слугували фразеологізми, зафіксовані у «Словнику фразеологізмів української мови» (Київ, 2003) [11]. Шляхом суцільної вибірки було відібрано й опрацьовано близько 700 одиниць, що дозволило систематизувати складники предметного коду за такими тематичними групами:

1) житло та архітектурні споруди (*аптека, вітряк, ворота, ґрати, дах, двері, двір, дзвіниця, дім, замок, млин, перелаз, п'єдестал, підвалини, піч, поріг, руїни, стіна, стріха, тин, хата, музей*): як в аптеці 1. 'дуже точно'; 2. 'дуже правильний, точний' [11, с. 20], *двері не зачиняються* 'постійно приходять відвідувачі' [11, с. 189], *плінути через поріг* 'дуже мало побути де-небудь, погостювати у когось' [1, с. 521], *на крайнім (крайньому) порозі життя* 'перед смертю' [11, с. 545], *оббивати (обтирати) / оббіти (обтерти) пороги (поріг)* 1. 'багато разів приходити до кого-небудь, кудись; часто бувати у когось, десь'; 2. 'багато разів звертатися до когось, кудись у якій-небудь справі, домагаючись її вирішення; просити когось, доводити щось' [11, с. 444], *під чужою стріхою* 'не в своїй, не у власній домівці, у сторонніх людей і т. ін; не вдома' [11, с. 699], *під стріхою* 'в чіємусь домі, під чієюсь опікою, наглядом' [11, с. 699];

2) предмети господарського вжитку, інструменти та знаряддя праці й ін. (*аришин, батіг, бочка, відро, вірьовка, вудка, вудочка, голка, гребінь, довбня, дьоготь, каганець, кий, клин, ковальський міх, колука, коцюба, лопата, мило, мітла, мішок, молоточок, мотовило, мотузка, ніж, обруч, обух, палиця, плуг, рушник, рядно, свічка, смола, сокира, ступа, терези, шило*): *забити клин у голову (у тім'я)* 'викликати у когось певні

думки, прагнення, бажання і т.ін.' [11, с. 238], як *батогом сікти / сікнути* 'сказати різко щось неприємне' [11, с. 650], *вивезти / вивозити [язиком]* як (*мов, ніби і т.ін.*) *на лопаті* 1. 'сказати що-небудь недоречно, недоладно'; 2 'що-небудь зовсім недоречно, недоладне або недоречно, недоладно' [11, с. 63–64], як *лопатою класти* 'пояснювати, розповідати і т. ін. щось повільно, не поспішаючи' [11, с. 300], *виміяти / вимести під мітлу* 'забирати все начисто, зовсім нічого не лишаючи' [11, с. 77], *вхопити (захопити) шилом (рідше на шило) паюки (меду)* 'зазнати невдачі' [11, с. 143];

3) меблі (*лавка, стіл, картина, колука, полиця, скриня, стілець, стільчик, ложе, лава*): *без штанів під стіл бігати (ходити)* 'бути зовсім малим, в дитячому віці' [11, с. 31], *знаходити / знайти сокиру (сокирку) під (за) лавкою* 'відкривати для себе те, що для інших (для більшості людей) давно відоме' [11, с. 270], як *під лавкою* 'неголосно, невиразно, негарно тощо' [11, с. 322], *карти на стіл* 'уживається для заохочення кого-небудь бути відвертим, виявити свої приховані наміри, справжню суть справи' [11, с. 288], *стояти біля колуки* 'бути учасником творення чого-небудь, родоначальником чогось' [11, с. 695];

4) одяг, взуття, аксесуари, тканини (*бріль, вінок, галстук, гаманець, ганчірка, гребінь, дрантя, каблучки, кишеня, кожух, медаль, нитка, панчоха, пелюшки, петельки, підшва, пола, полотно, пояс, рукав, рукавичка, рядно, сорочка, спідниця, сукно, халява, хустка, черевики, чоботи, шапка, штани*): *кишеня не сходиться* 'дуже багато' [11, с. 295], *держати (тримати) коло свого пояса* 'дуже пильнувати, оберігати кого-небудь, не відпускаючи від себе' [11, с. 193], *тримати біля спідниці* 'не відпускати кого-небудь від себе, постійно контролюючи та опікуючи (дитину, чоловіка)' [11, с. 720], *затикати / заткнути за пояс* 'перевершувати кого-небудь у чомусь' [11, с. 252], *закачувати (засукувати, закасувати) / закачати (засукати, закасати) рукава (рукави)* 'ревно братися до роботи' [11, с. 244], *не (ані) під шапку* 1. 'нескладний, неважкий, не обтяжливий; легкий'; 2. 'хто-небудь може легко справитися з ким-небудь' [11, с. 774];

5) посуд, кухонне начиння (*блюдечко, глечик, горщик, дїжка, казанок, коцюба, ложечка, ложка, макітра, макогін, ніж, миска, пляшка, решето, сито, склянка, ступа, чарка, чаша*): *вклонятися чарці* 'випивати, зловживати алкогольними напоями' [11, с. 115], як (*мов, ніби і т.ін.*) *мідному казанку (казанкові)* 'дуже довго'

[11, с. 285], *заглядати (зазирати) в чарку (в чарочку)* 'випивати; зловживати алкогольними напоями' [11, с. 241], *годувати з ложечки* 'надмірно опікати кого-небудь, піклуватися про когось' [11, с. 154], *макітра розуму* 'хтось розумний, розсудливий, кмітливий і т. ін.' [11, с. 365], *брати / взяти на решето* 'обмовляти кого-небудь' [11, с. 44];

6) об'єкти писемної культури та документації (*білет, газета, грамота, книга, олівець, папір, папірець, перо, сторінка, чорнило*): *усна (ходяча) газета* 1. 'той, хто поширює різні чутки, новини; пліткар (пліткарка)'; 2. новини і чутки, які передаються з уст в уста' [11, с. 145], *просітися (прохатися) на папір* 'що-небудь варто записати, описати' [11, с. 579], *фільчина грамота* 'документ, що не має юридичної сили; папірець, який нічого не значить' [11, с. 166], *блискуча сторінка* 'найбільш знаменна, видатна подія (найбільш знаменний, видатний період)' [11, с. 694], *класти / покласти на папір (на папері)* 'записувати, писати що-небудь' [1, с. 300], *братися / взятися за перо* 'починати писати, займатися літературною діяльністю' [11, с. 45], *закіннути перо* 'перестати писати, займатися письменницькою діяльністю' [11, с. 244];

7) іграшки, предмети ігрової сфери (*дзига, іграшка, карта, кінь (шахова фігура), коник, лялька*): *за іграшку* 1. 'дуже легко'; 2. 'як розвага' [11, с. 275], *пересмікувати (пересмикати) / пересмикати карти* 'намагаючись перехитрити, обдурити кого-небудь, представляти щось спотворено, перекручено; вводити в оману когось' [11, с. 498], *остання карта* 'єдина, вирішальна можливість для досягнення поставленої мети, бажаного результату' [11, с. 288], *хід конем* 'дії або прийом, спрямовані на досягнення якоїсь мети без конфронтації, обходячи конфліктні ситуації' [11, с. 745];

8) транспортні засоби, їхні деталі (*борт, віз, вудила, гальма, кермо, колесо, колія, педаля, сани, ярмо*): *сідати / сісти (влізти) не в (на) свої (чужі) сани* 'братися не за свою справу; займати невідповідне місце на роботі, в суспільстві тощо' [11, с. 649], *оглядатися / оглянутися на задні колеса* 1. 'діяти обережно, обдуманно, розумно; роздумувати над чим-небудь, враховувати все'; 2. 'повертатися в думках до минулого, зважати на те, що було раніше' [11, с. 458], *натискати (натіскувати, рідше давити) / натіснути (рідше надавити) на [всі] [свої] педаль* 'докладати всіх зусиль для швидкого виконання чого-небудь' [11, с. 427], *запрягти / запрягати*

в [тяжкє] 'ярмо поневолити, примусити працювати на себе' [11, с. 251], *віжки в руках* 'засіб, який використовують для керування ким-, чим-небудь' [11, с. 108], *як (мов, ніби і т.ін.) колесо без буюки* 'безупинно, безперервно' [11, с. 304];

9) засоби обмеження волі та технічні деталі (*гвинтик, гак, гайка, замок, кайдани, клітка, ланцюг, лежача, пружина, пута, труба, цеп*): *слабка (слаба) гайка* 'нездатний, неспроможний виконувати якусь роботу і т. ін.' [11, с. 146], *поволокти кайдани* 'піти на каторгу' [11, с. 526], *держати (тримати) як на цепу (на ланцюгу)* 'позбавляти кого-небудь свободи в діях; підкоряти когось' [11, с. 193], *розбивати / розбити кайдани (пута)* 'звільнитися від насильства, рабства; ставати вільним' [11, с. 603], *бітися як (мов, наче і т.ін.) птах у клітці* 'жити в скрутних матеріальних умовах, переборюючи нестатки, злидні і т.ін.' [11, с. 31], *тримати (держати) за сімом замками* 1. 'замикати кого-небудь, ховати від когось, надійно охороняючи'; 2. 'не виявляти чого-небудь (про певні якості, почуття і т.ін.)' [11, с. 720–721];

10) грошові одиниці, їхні еквіваленти, коштовності (*акції, бісер, гріш, гроші, золото, карбованець, копійка, монета, скарб*): *у білий світ, як у копійку* 'не туди, куди слід; навмання' [11, с. 634], *довгий карбованець* 'великий і легкий заробіток' [11, с. 287], *без копійки* 'зовсім без грошей' [11, с. 307], *не вітягнеш і копійки* 'хто-небудь надзвичайно жадібний, скупий' [11, с. 91], *[і] знов (знову) за рібу гроби* 'уперто наполягати на чомусь, настирливо повторювати те саме' [11, с. 172], *за чисту монету* 'як істину, як щирю правду, всерйоз і т. ін.' [11, с. 404], *ні (і) на шеляг* 'зовсім, ніскільки, абсолютно' [11, с. 775];

11) музичні інструменти (*бас, бубон, дзвони, дудка, литаври, скрипка, струна*): *грати у власну (свою) дудку* 'мати незалежні думки, погляди і т.ін. і чинити по-своєму' [11, с. 167], *брати / взяти на бас (на баса) кого* 'насміхатися, глузувати з кого-небудь' [11, с. 41], *бити в литаври* 'торжествувати' [11, с. 28], *як (мов, ніби і т.ін.) зайцеві бубон* 'уживається для повного заперечення змісту зазначеного слова' [11, с. 46], *болюча (слаба і т.ін.) струна* 'найбільш вразливе місце; те, що особливо мучить, хвилює кого-небудь' [11, с. 699], *дзвонити (видзвонювати) в усі дзвони* 'розповідати про що-небудь буквально всім; широко розголошувати щось' [11, с. 196].

12) військова сфера та зброя (*гармата, зашморг, зброя, куля, меч, мушка, ніж, петля, прапор, пушка, рожен, сокира, спис, шибениця,*

щит): *стріляти (біти) з гармат по горобцях* 'затрачати непомірні, великі зусилля, волю там, де вони зайві, недоцільні' [11, с. 698], *хоч кулю в лоб* 'уживається для вираження скрутного або безвихідного становища, відчаю і т.ін.' [11, с. 319], *піднімати (підіймати, підносити і т.ін.) / підняти (підійняти, піднести і т.ін.) зброю (меч, сокиру і т.ін.)* 'воювати з ким-небудь, наміряться вбити когось' [11, с. 511], *як із дішля гармата* 'дуже поганий, нікудишній' [11, с. 147], *схрестіти / схрещувати списи (мечі)* 'сперечатися, захищаючи певні погляди' [11, с. 703–704], *вогнем (огнем) і мечем* 'нещадно, з великою жорстокістю' [11, с. 119], *затягувати (затягати) / затягти (затягнути) петлю (зашморз) [на шії]* 'вдаватися до утисків, обмежень і т.ін., ставити кого-, що-небудь у безвихідне становище' [11, с. 253–254];

13) сакральні-культові предмети (попри те що вони зазвичай відносяться до духовного чи релігійного кодів, фізична природа таких речей дозволяє розглядати їх і як частину предметного світу: *вівтар, ікона, кадило, ладан, свічка, хрест*): *як (мов, ніби і т.ін.) сканувати свічкою* 'худнути, марніти від переживань, хвороби' [11, с. 654], *хоч [картину (ікону, на карту)] малюй <хоч малюй, хоч цілуй>* (та в церкву іди) 'хтось або щось є дуже гарним, красивим, вродливим і т.ін.' [11, с. 366], *як (мов, ніби і т.ін.) мертвому (умерлому) кадило зі сл. допомагати, помагати і т.ін.* 'уживається для вираження повного заперечення змісту слова; зовсім не (допомагати)' [11, с. 284], *підкурювати / підкуріти ладаном* 'надмірно вихваляючи, підлещуватися до кого-небудь' [11, с. 509].

Систематизація фразем за тематичними групами дозволяє окреслити коло предметних реалій, що становлять основу українського побуту. Однак предметний код у фразеосистемі не завжди функціонує в ізольованому вигляді. Дослідження фразеологічних одиниць дозволило виявити явища міжкодових переходів, що ілюструють взаємодію предметного коду з іншими лінгвокультурними кодами, а також його здатність до смислового розширення. Аналіз засвідчив, що найвищу лексико-семантичну активність виявляють двокомпонентні міжкодові переходи, хоча й наявний трикомпонентний: 1) предметний + соматичний: *ніж у спіну* 'зрадницька підступна поведінка щодо кого-, чого-небудь' [11, с. 435], *[як (мов, ніби і т.ін.)] ніж гострий у серце* 'дуже неприємне, дуже вражає, спричиняє душевний біль або взагалі викликає негативні емоції у когось' [11, с. 436], *встроміти (дати і т.ін.) ніж (ножів)*

в спіну 'вчинити, зробити щось підступне стосовно кого-небудь' [11, с. 133]; 2) предметний + природний: *як (мов, ніби і т.ін.) горіхом об (у) стіну (стінку)* 'ніщо не діє, не впливає на когось, не реагує хтось на що-небудь; безрезультатно' [11, с. 162–163], *буря в склянці (заст. у шклянці) воді* 'суперечки, тривоги з дріб'язкових, не вартих уваги питань' [11, с. 48], *вітер у кишенях (у кишені, по кишенях) [свистіть (гуляє, віє і т.ін.)]* 'нема грошей у кого-небудь' [11, с. 112]; 3) зооморфний + предметний: *(як (мов, ніби і т.ін.) баран в аптєці, зі сл. розбиратися* 'уживається як категоричне заперечення змісту зазначених слів; зовсім не (розбиратися)' [11, с. 23], *як (мов і т.ін.) баран на нові ворота* 'виявляючи повне нерозуміння, здивування' [11, с. 23], *купувати / купити котів в мішку* 'діставати у власність невідомо що, не бачачи й не знаючи його суті, властивостей і т.ін.' [11, с. 320], *як (мов, ніби і т.ін.) сорока по тїну* 'недбало, неохайно, неакуратно і т.ін.' [11, с. 677]; 4) предметний + антропологічний: *(як дурень (дурний) з дуба (з пєчі)* 'недоречно' [11, с. 223], *носітися / розносітися як (мов, ніби і т.ін.) [дурень (ціган, старець)] з писаною торбою* 'приділяти велику або більшу, ніж треба, увагу тому, хто (що) її не вартий (вартє), не заслуговує' [11, с. 441]; 5) предметний + міфологічний: *ні божу (богові) свічка, ні чорту (чортові) кочерга (коцюба, ладан, надовбень, угарка, рогачільно і т.ін.)* 1. 'нема ніякої користі, толку'; 2. 'нічим не примітна, посередня людина' [11, с. 637], *[і] чорт із свічкою не знайде* 'не можна розшукати, навіть докладаючи великих зусиль; зовсім нема' [11, с. 766], *[і] в ступі не влучиш (не втовчєш, не спіймєш, не потрєпиш)* <сам чорт у ступі не влучить> 'хто-небудь дуже хитрий, спритний, вміє вийти з будь-якої складної ситуації, і нікому не вдається довести його причетність до чогось' [11, с. 118]; 6) предметний + міфологічний + соматичний: *дай / давай божє (бог) ноги [а чорт колєса]* 'уживається для вираження необхідності раптової втечі звідки-небудь' [11, с. 186].

За нашими спостереженнями, найвищу фразеоактивність виявляють номени на позначення *житла, господарського начиння, знарядь праці та меблів*. Така ієрархія зумовлена специфікою ціннісного сприйняття цих предметів як життєво необхідних або сакральних – тих матеріальних констант, без яких неможливе гармонійне людське існування. Особливу концентрацію культурних смислів акумулюють лексеми-домінанти *хата, поріг, двері*. Висока продуктивність пояснюється не лише їхньою утилітарною важли-

вістю, а й потужним символічним потенціалом, що перетворює назви предметів на смислові координати, які трансформують матеріальний простір помешкання на сакральну модель світу. Інтерпретація символічного наповнення зазначених компонентів-репрезентантів предметного коду як засобів трансляції культурного досвіду крізь призму їхніх ментальних переосмислень дозволила нам з'ясувати, які саме ментальні смисли зробили ці компоненти фразеологічними домінантами.

У структурі людської життєдіяльності визначальним є житловий простір, який постає складним символічним об'єктом. Житло інтерпретується як осередок гармонізації людини з навколишнім світом, що акумулює в собі ідеї батьківщини, духовної цілісності та антропоцентричної моделі Всесвіту. У культурно-філософському аспекті дім розглядається як мікрокосмос – закрита просторова система, що забезпечує функціонування родинного інституту [7, с. 825].

З огляду на високу значущість категорія *хата* (дім) в українській лінгвокультурі трансформується в універсальне мірило та еталон для оцінки різноманітних проявів життєдіяльності. У структурі фразеологічних одиниць лексема *хата* часто маркує інтенсивність, масштабність або кількісні характеристики подій. Зокрема, фразема *аж хата трясеться* 'великою силою, дуже сильно' [11, с. 741] виступає детермінантом вищої міри інтенсивності дії, тоді як сполука *на всю хату* 1. 'дуже сильно', 2. 'дуже голосно' [11, с. 742] репрезентує граничний рівень акустичного впливу. Кількісний аспект буття вербалізується через фраземи *півна хата* 'велика кількість, дуже багато' [11, с. 741], *наговорити півну хату* 'дуже багато' [11, с. 742]. Окрім параметричних характеристик, образ житла слугує маркером психофізичного стану особи: фразема *не моги́й [ї] хати перейти́* 'бути дуже слабим, хворим, немичним' [11, с. 401] метафорично окреслює крайній ступінь фізичного виснаження чи хвороби. Водночас етичний складник співіснування відображений у конструкції *хати (місця) не перелéжати (не пересі́дити)* 'не завдати шкоди, турбот, перебуваючи у кого-небудь або десь' [11, с. 495], що вказує на відсутність клопоту від перебування особи в певному просторі. Отже, українська фразеологія закріплює за житлом статус ціннісного еталона, що дозволяє структурувати та оцінювати багатогранний досвід людського існування.

У психоаналітичній традиції образ житла є прямою метафорою людської особистості, де кожна частина будівлі відповідає певним рівням пси-

хічного й тілесного [7, с. 633]. Наприклад, фасад будинку, позначаючи зовнішній вигляд людини, в українській фразеології символізує саму людину й те, як вона презентує себе світу – встановлює психологічну, родинну або ж соціальну дистанцію: *хата скра́ю* 'хто-небудь не бажає втручатися у щось, бути причетним до чогось; кого-небудь щось не стосується' [11, с. 741], *твоя хата мої́й хати трою́рідний по́гриб* 'дуже далеко рідня або зовсім не родич' [11, с. 741]. Внутрішня частина дому ототожнюється із приватним життям, сім'єю: *вино́сити / ві́нести смі́ття з хати* 'розголошувати таємницю або розповідати про те, що стосується лише вузького кола людей чи сім'ї' [11, с. 78], *носі́ти смі́ття під чужо́ю хату* 'піддавати розголосові непорозуміння, суперечки в родині, в колективі і т.ін.' [11, с. 441]. Вертикальна структура будинку створює ієрархію людського тіла та свідомості: дах і верхні поверхи символізують голову, розум, сферу самоконтролю людини. Відповідно порушення ладу «нагорі» прямо корелює з ментальним станом, що проявляється у відсутності раціонального самоконтролю: у фраземі *як у дурно́го на хати́* 1. 'неохайний (про зачіску)'; 2. 'без належного порядку, неохайно' [11, с. 741] зовнішня неохайність слугує прямим доказом того, що людина втратила здатність до впорядкування власного простору та самої себе.

Образ *порога* в українській лінгвокультурі є багатогранним концептом, що акумулює в собі уявлення про початок чи закінчення дому, місце перебування душ предків та простір доленосних зустрічей чи розлук. Сакралізація цієї частини житла пов'язана давніми традиціями: під порогом хоронили покійників, що трансформувало його в межу між профанним та сакральним просторами. Віра в те, що саме під порогом мешкають духи-охоронці, зумовила появу низки етикетних заборон, відгомін яких фіксують в сучасній забороні вітатися через поріг задля уникнення сварок [7, с. 632]. Отже, поріг уособлює цілісність життєвого циклу хати та її мешканців. Ця «межа» яскраво репрезентована в символічному значенні фразем *на поро́зі* 1. 'зовсім близько, вже тут, поряд (про кого-, що-небудь)'; 2. 'безпосередньо перед приходом, настанням чого-небудь' [11, с. 545], *переступа́ти / переступи́ти [че́рез] поро́г* 'вступати в новий період життя, розвитку, переходити до нового стану, до нової якості і т.ін.' [11, с. 498], *на кра́йнім (кра́йньому) поро́зі житт́я* 'перед смертю' [11, с. 545]. Тобто поріг символізує і безпосередню близькість подій, і є репрезентантом фіналу, виконуючи

роль медіатора між світом живих і померлих. У фразеосистемі цей символ ототожнюється й з усією оселею: *плінути чéрез поріг* ‘дуже мало побути де-небудь, погостювати у когось’ [11, с. 521], *і на поріг не пускати / не пустити кого* ‘забороняти кому-небудь приходити кудись’ [11, с. 584], *переступати / переступити [чéрез] поріг*. 1. ‘вибувати звідки-небудь’. 2. ‘заходити до якого-небудь приміщення’. 3. ‘потрапляти куди-небудь’ [11, с. 498].

Крім локативної та обрядової функції, поріг у мовній картині світу символізує саму людину, відображаючи особливості соціальної комунікації та ієрархії: *оббивати пороги*. 1. ‘багато разів звертатися до когось, кудись у якій-небудь справі, домагаючись її вирішення; просити когось, доводити щось’; 2. ‘багато разів приходити до кого-небудь, кудись, часто бувати у когось, десь // настирливо з’являтися десь, турбувати когось // перебувати подовгу десь’ [11, с. 444], *[і] на поріг не ступити* ‘не зайти кудись, не завітати до кого-небудь, не навідати когось (перев. через образу, неприємності від кого-небудь і т.ін.)’ [11, с. 699], *високі пороги* ‘хто-небудь неприступний для когось за своїм високим суспільним становищем або з іншої причини; досить заможний, багатий і т.ін. хтось’ [11, с. 545]. У мовній картині світу символ порога часто антропоморфізується або ототожнюється із соціальним статусом людини, стаючи інструментом опису складних міжособистісних ієрархій та комунікативних стратегій, відповідно у дискурсі людських взаємин перетворюється на активний комунікативний маркер, що регулює процеси зближення, дистанціювання або навіть повного відчуження між членами родини: *показувати / показати поріг (дорогу, одвірок, одвірка, шлях і т.ін.* 1. ‘відмовляти кому-небудь у чомусь’; 2. ‘виганяти кого-небудь’ [11, с. 534].

Концепт дверей в українській мові та культурі постає як багатогранний символ межі, що розділяє внутрішній простір людини чи родини від зовнішнього світу, одночасно слугуючи оберегом від злих сил. У своїй основі цей символ ґрунтується на фундаментальній опозиції «відчинене – зачинене»: якщо відчинені двері маркують вільний доступ, гостинність, нові життєві перспективи, то зачинені втілюють обмеження, ізоляцію або непривітність [8, с.168–169]. Отже, двері в українській культурі – це не лише отвір у стіні, а архетип межі між світами та мірило людських взаємин. Соціальний аспект цього образу яскраво виявляється у фразеологізмах про гостинність: *двері не зачиняються* ‘до когось, кудись постійно приходять відвідувачі’

[11, с. 189], *вказувати (показувати) / вказати (показати) на двері* ‘виганяти, проганяти когось звідки-небудь’ [11, с. 115], *весті (виводити) / вивести за двері* ‘виганяти звідкись’ [11, с. 59].

Двері також слугують метафоричним мірилом норми, логіки та доречності людських вчинків: *ні в які ворота (двері) не лізе* ‘зовсім безглузде, нелогічне, непристойне і т.ін. що-небудь // не годиться; негарно, неприємно, непристойно і т.ін.’ [11, с. 342], *не в ті двері попасти (попастися, втратити і т.ін.)* ‘не те зробити, сказати і т.ін.’ [11, с. 542]. Іронічне ставлення до марної діяльності зафіксоване у фраземі *ломітися у відчинені двері* ‘твердити, доводити загальновідоме, те, чого ніхто не заперечує // вникати у щось загальновідоме, прагнучи краще розібратися в ньому, зрозуміти його’ [11, с. 354], що висміює доведення очевидних істин. Водночас двері слугують динамічним символом наближення змін або звернення по допомогу, що репрезентує фразема *стукати / постукувати у двері*. 1. ‘наближатися’; 2. ‘звертатися до кого-небудь з якимось проханням, добиватися чогось’ [11, с. 699]. Окрім абстрактних значень, цей компонент використовується для гіперболізації фізичних параметрів та фізіологічних особливостей: *аж стіни (вікна, двері, поле і т.ін.) дрижать (дрижіть)* ‘дуже гучно, занадто голосно (що-небудь діється, відбувається)’ [11, с. 694], *не втóвпиться (потóвпиться) в двері (в шкуру)* ‘дуже товстий’; може бути маркером функційно-просторових обмежень: *зачиняти / зачинити двері* ‘позбавляти змоги когось користуватися, займатися чим-небудь’ [11, с. 134]. Отже, *двері* інтегрують у собі просторові, етичні та побутові характеристики, визначаючи шлях людини в соціумі – від здобуття можливостей (*відкрити (відчинити) / відкривати (відчиняти) двері* 1. ‘дати кому-небудь вільний доступ кудись, можливість користуватися, займатися і т.ін. чим-небудь’; 2. ‘зробити можливим що-небудь’ [11, с. 103]) до безвиході (*ні в кут ні в двері* ‘хто-небудь опинився у безвихідному становищі’ [11, с. 321]).

Як бачимо, семантична структура компонентів-репрезентантів предметного коду в межах фразеологічних одиниць засвідчує тісний зв’язок значеннєвого наповнення фразем із фрагментами не лише матеріального, але й духовного життя. У складі фразем значення номена зазнає семантичних змін, проте зберігає зв’язок із первинним словом і часто набуває символічного змісту. Внутрішня форма таких одиниць відображає світосприйняття мовців, які через мову втілювали власні уявлення про будову світу.

Висновки. Предметний код культури функціонує як складна система мовних знаків, які у структурі фразем трансформуються в символи, що акумулюють культурну пам'ять етносу. Систематизація матеріалу дозволила виокремити тринадцять тематичних груп предметних реалій, серед яких найвищу фразеоактивність виявляють назви житла, господарського начиння та знарядь праці, що підтверджує пріоритетність цих об'єктів у ціннісній ієрархії українців як життєво необхідних сакральних констант. Виявлені явища міжкодових переходів, зокрема взаємодія предметного коду із соматичним, природним, зооморфним, ілюструють цілісність національного світосприйняття та здатність матеріальних назв до широкого смис-

лового розширення. Механізми метафоризації й символізації дозволяють використовувати назви предметів для опису найскладніших проявів людської психіки та соціальних відносин. Аналіз таких лексем-домінант, як *хата*, *пори́г*, *двері*, засвідчив їхню роль як потужних смислових координат, де хата постає мікрокосмосом й еталоном оцінки дійсності, поріг – сакральною межею між власним і чужим простором, а двері – архетипом вибору й комунікації. Отже, предметний код в українській фраземі є репрезентативним джерелом етнокультурної інформації, що дозволяє реконструювати національну модель світу, у якій кожен об'єкт наділений особливим символічним потенціалом.

Список літератури:

1. Баньої В., Петруляк Н. Соматизми у складі фразеологізмів закарпатської говірки села Руські Комарівці Ужгородського району: етнолінгвістичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету*: серія: Філологія; / ред.кол.: Г. Шумицька Н. Венжинович та ін. Ужгород: ПП Данило С.І., 2020. Вип. 1 (43). С. 39–48.
2. Баньої В., Харьківська О. Символьне наповнення зоокомпонентів віл, бик, бугай, корова, теля у структурі фразеологізмів літературного і говіркового мовлення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 63 (1). С. 138–143.
3. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с.
4. Венжинович Н. Про лінгвокультурологічну та етнопсихологічну специфіку ідіоматики. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (Збірник наукових праць)* / Відп. ред. І.В. Сабадош. Випуск 10. Ужгород, 2006. С. 10–20.
5. Галинська О.М. Духовно-предметний код культури в системі кодів культури (на матеріалі фразеологічних одиниць української та англійської мов). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 3. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUF_2015_3_4. Дата звернення: 27.11.2025.
6. Гарбера І. В. Концепт людина у фразеології східностепових українських говірок. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 «Українська мова» (035 – Філологія). Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2018.
7. Енциклопедичний словник символів культури України. За загальною редакцією В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е видання. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059290.pdf> Дата звернення: 11.12.2025.
8. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
9. Кононенко В. Словесні символи в семантичній структурі фраземи. *МОВА. КУЛЬТУРА. СТИЛЬ*. Збірник статей. Київ – Івано-Франківськ, 2002. С. 226–236.
10. Мисик О. Артефактний етнокультурний код у поетичних творах Ігоря Калинця. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 33(1). С. 197–202. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_33\(1\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_33(1)_29) Дата звернення: 20.11.2025.
11. Словник фразеологізмів української мови / НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.-інформ. фонд; [уклад.: В.М. Білоноженко та ін. ; відп. ред. В.О. Винник]. Київ: Наук. думка, 2003. 786 с.

Tykhovska O. M., Banyoi V. F. LINGUISTIC AND CULTURAL POTENTIAL OF THE SUBJECT CODE IN UKRAINIAN PHRASEOLOGY

The article is devoted to a comprehensive analysis of the subject code of Ukrainian ethnoculture, which is reflected in the phraseological system of the language. The study focuses on the fact that the subject code functions as a specific coordinate system that allows native speakers to classify, evaluate and structure the surrounding reality. The relevance of the work is determined by the need for a systematic coverage of the linguistic and cultural potential of phrases with a subject component, as they are an important source for the reconstruction of the national model of the world. Within the framework of the study, a complete sample

of linguistic material was taken from the Dictionary of Phraseological Units of the Ukrainian Language (2003), which allowed for the processing of about 700 units. The authors carry out a detailed classification of the components of the subject code, identifying thirteen thematic groups, including: housing and architectural structures, household items, furniture, clothing, tableware, objects of written culture, toys, means of transport, monetary units, musical instruments, the military sphere and other items. Each group is illustrated with representative examples. Particular attention is paid to the analysis of the dominant lexemes hut, threshold, door. It has been established that these objects are not only utilitarian elements of everyday life, but also powerful linguistic and cultural markers. The hut is interpreted as the sacred centre of the human microcosm, the threshold as the boundary between 'one's own' and 'foreign' spaces, and the door as a symbol of choice and social communication. The article proves that these images verbalise the ethical norms, psychological states, and social relations of the Ukrainian ethnic group. The phenomena of intercode interaction are studied, in particular the combination of the object code with somatic, zoomorphic, and mythological codes. Such a synthesis confirms the anthropocentric nature of Ukrainian phraseology, where objects of the material world serve as standards for describing the qualities, actions, and inner world of a person. The conclusions confirm that the object code is a representative source of ethnocultural information that ensures the continuity of the spiritual memory of the people.

Keywords: *Ukrainian phraseology, linguocultural potential, object code, symbolic meaning, ethnocultural specificity.*

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Шабат-Савка С. Т.<https://orcid.org/0000-0002-2658-5567>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ЕЛІПТИЧНІ РЕЧЕННЯ ЯК ІДІОЛЕКТНІ МАРКЕРИ
МОВОСТИЛЮ ГАННИ САБЛУК**

Еліптичні речення, що їх в українській граматичній традиції витлумачують як формально неповні, а семантично й комунікативно завершені синтаксичні конструкції, як ефективний засіб економії мовних знаків, інтенсифікації експресивності та динамізації тексту, мають давню історію свого вивчення. У статті ці конструкції проаналізовано як синтаксичні експресеми, що маркують поетичний ідіолект Ганни Саблук і формують неповторний континуум вербалізації її авторських інтенцій.

На багатому ілюстративному матеріалі схарактеризовано еліптичні речення з пропуском присудка, що має значення буттєвого дієслова. Установлено, що саме цей типологічний вияв еліптичності функціює як репрезентативний ідіолектний маркер ідіостилу Ганни Саблук, оскільки відображає її індивідуально-авторські мовні особливості та актуалізує специфіку художнього світобачення. Окреслено комунікативно-інтенційний діапазон еліптичних речень, у яких буттєвість реалізується в кількох семантичних вимірах: як фактичне існування або перебування об'єктів у просторі й часі; як стан чи процес буття людей, предметів, явищ або подій; як аксіологічний вимір людського буття, емоційно-оцінне ставлення до дійсності; як діяльність, онтологічна активність суб'єктів реального / ірреального світу.

Визначено, що смислову реалізацію еліптичних конструкцій виражають залежні компоненти – обставини й додатки, які функціують як опорні змістові маркери пресупозицій й уточнюють екзистенційні параметри буття, зумовлюючи змістову насиченість поетичного дискурсу.

Установлено спектр прагматичних функцій еліптичних конструкцій у поетичному дискурсі Ганни Саблук, зокрема конденсаційно-компресивну, естетично-сугестивну, емоційно-експресивну, концептуально-філософську та текстотвірну, що пов'язані з активізацією асоціативного мислення адресата, естетизацією поетичного дискурсу та інтенсифікацією сугестивності висловлення, із формуванням філософських узагальнень та афористичності, із текстотворенням, яке забезпечує зв'язність і смислову цілісність поетичного тексту, репрезентуючи домінантні концепти авторської картини світу та вияскравлюючи специфіку мовної манери письма Г. Саблук.

Ключові слова: еліптичне речення, синтаксична експресема, поетичний дискурс, інтенція, автор, адресат, функційний потенціал, ідіолект, мовостиль, Ганна Саблук.

Постановка проблеми. У лінгвосинергетичному вимірі сучасних мовознавчих студій своєю актуальністю вирізняються дослідження, спрямовані на вивчення письменницького ідіостилу, на аналіз різнорівневих засобів і способів вираження авторського мовомислення та інтенційності в тих або тих дискурсивно-жанрових формах української мови. В цьому контексті важливу роль відіграють синтаксичні експресеми як фігурально-риторичні конструкції, що мають особливу лінгвістичну природу, широкий комунікативно-прагматичний та виражальний потенціал. З-поміж таких експресивно насажених висловлень виокремлюємо еліп-

тичні речення, функціонування яких детермінує закон економії мовних знаків, супроводжують процеси інформаційної компресії та конденсації думки. Їхня інтерпретація ґрунтується на пресупозиціях, фонових знаннях комунікантів, рівні лінгвістичної компетентності адресата, що вможлиблює відновлення пропущених компонентів без порушення змістової цілісності тексту. Водночас еліптичні конструкції експресивізують та динамізують текстову комунікацію, що зумовлює їхню функційну багатовимірність у різних типах дискурсу й актуалізує потребу комплексного аналізу в сучасному мовознавстві з опертям на письменницький мовостиль.

Еліптизація висловлення постає вагомим чинником формування функційного потенціалу різножанрових і різностильових текстів, однак її сутнісна природа найвиразніше простежується в діалогічному мовленні, у монологічних регістрах, особливо – у поетичному дискурсі, у якому еліipsis того або того члена речення, структурне ущільнення мовлення корелює з інтенсифікацією смислового, образного й експресивного навантаження. За допомогою еліптичних комунікативів автор не тільки моделює власну картину світу, а й програмує способи її прочитання, визначаючи стратегії художньої комунікації. Релевантне використання цих конструкцій у поетичному мовленні сприяє розкриттю творчого задуму, увиразненню ідейно-змістової домінанти твору та репрезентації лінгвоментальності автора як представника красного письменства.

Крізь призму авторського світобачення, системи цінностей і комунікативних інтенцій експлікуються функційні можливості еліптичних конструкцій, їхня семантика та прагматична спрямованість. У цьому контексті показовою, на нашу думку, є творчість Ганни Саблук, поетичний дискурс якої вирізняється метафоричністю, вишуканістю лексики, багатством синтаксичних моделей, схильністю до філософських узагальнень, чіткою національно-культурною маркованістю, що засвідчує глибинну залюбленість авторки в Україну, у світ краси й добра і, зрозуміло, посилює актуальність аналізу її творчості в буремному сьогочасі [14]. Сама Г. Саблук у передмові до збірки «У наспівах часу» стверджує: «Полотно моїх поезій – це свого роду душевний виклад чи правдивий вираз душі, полюбовно занурений в життєве багаття. Здається, кожний поетичний рядок народжувався від щирої втіхи чи від сумної сльози, і кожен залишає в серці протоптану стежку. Бо слово, що лягає на папір, спливає на почуттях роздумів у пошуках правди і добра. Воно мене глибоко хвилює, і тому прагнеться ним поділитись, торкнутися людських сердець» [10, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Еліптичні речення, що їх у вітчизняній мовознавчій традиції витлумачують як формально неповні, а семантично завершені синтаксичні конструкції, мають давню історію свого вивчення. Ще в працях європейських дослідників ХУІІ – ХУІІІ ст. йдеться про неповну структуру речення, цілком достатню для вираження думок і суджень, про еліптичні конструкції, за допомогою яких досягається стислість, зручність та економність у вербалізації намірів мовця [4, с. 7].

В українських граматичних студіях еліптичні речення називали то як «догадні речення» (О. Партицький), то як «вдовині речення» (П. Залозний), то як «примовчані» (В. Сімович), що засвідчує бажання мовознавців за допомогою метафорично вмотивованих назв окреслити семантичну специфіку еліптичних речень. Очевидно, *догадними* їх називали тому, що смисл таких конструкцій не подається прямо, а народжується в процесі здогадування, співтворчості мовця й адресата; *вдовиними*, бо вони постають ніби осиротілими, позбавленими свого обов'язкового члена, якого відчутно бракує, хоч його відсутність і не руйнує цілісності висловлення; *примовчаними*, що підкреслює умисне замовчування частини змісту, яке компенсується контекстом і комунікативною ситуацією [4, с. 8–9]. С. Смаль-Стоцький пов'язував функціонування таких речень із «опустом» певних компонентів речення: «Часто висказуємо якесь речення не зовсім повно, а то, коли одна якась частина речення розуміється сама собою (речення еліптичне)» [13, с. 112].

Як зазначає О. Синявський, один із фундаторів української синтаксичної теорії, неповним еліптичним реченням «бракує або котрогось із головних членів речення, або й обох», їх використовують «на означення загальних думок, сентенцій, закликів, вигуків, висновків тощо, де недостатні члени речення зрозумілі з обставин» [12, с. 324].

У сучасних лінгвістичних дослідженнях еліптичне речення – це синтаксична конструкція, у якій один із членів або структурний компонент формально не реалізується, проте без труднощів відновлюється у свідомості мовця чи адресата. Комунікативний зміст такого неповного висловлення зрозумілий навіть за умови відсутності експліцитно вербалізованого компонента, тобто формальна неповнота еліптичних речень не впливає на їхню смислову завершеність, як-от: *У кожнім кроці – пізнання* [10, с. 71]; *А у пісні – золоті слова* [10, с. 74]. А. Грищенко зауважує, що «специфіка еліптичних речень полягає в тому, що лексично не виражені компоненти, головним чином дієслівні присудки, не потребують контекстуальної або ситуативної компенсації. Комунікативна завершеність відповідних синтаксичних конструкцій забезпечується внутрішнім контекстом» [3, с. 378].

У граматичних працях з української мови класифікація неповних речень ґрунтується на виокремленні трьох основних типів:

– **контекстуально неповних речень**, у яких пропущений компонент легко відновлюється на основі мовленнєвого контексту;

– *ситуативно неповних речень*, зміст яких зрозумілим із конкретної комунікативної ситуації без потреби додаткового вербального уточнення;

– *еліптичних неповних речень*, що вирізняються формальною структурною неповнотою, однак зберігають семантичну завершеність і не потребують експлікації пропущених членів.

Саме така тричленна класифікація неповних речень – найбільш поширена в українській синтаксичній традиції, оскільки вона послідовно відображає різні джерела неповноти синтаксичної структури (контекстуальні, ситуативні та структурні) і дає змогу чітко розмежувати формальну відсутність члена речення та способи його смислової компенсації в мовленні. Водночас у кандидатській дисертації «Неповні та еліптичні речення в сучасній українській мові», в одному з перших фундаментальних досліджень синтаксичної неповноти, П. Дудик виокремлює неповні та еліптичні конструкції, зазначаючи, що «пропущені компоненти підказуються його граматичною будовою та смислом і зрозумілі з сусідніх речень, з обставин розмови або з внутрішніх лексико-граматичних засобів» [5, с. 145]. Зокрема еліптичні речення не потребують ані контекстуальної, ані ситуативної компенсації. Вони «відчутно динамізують живе мовлення, виступають ознакою його природності, служать засобом конденсованого й легкого виразу думки, почуття» [6, с. 173].

З опертям на кореляцію формальних і семантичних ознак І. Вихованець пропонує поділ неповних речень на два різновиди:

– «речення формально й синтаксично неповні» – це конструкції, у яких відсутній один або кілька структурних компонентів, проте зміст залишається зрозумілим завдяки контексту чи ситуації. До цього типу належать ситуативні неповні речення, характерні переважно для усного мовлення, і контекстуальні неповні речення, властиві писемному мовленню. Пор.: *Пливуть мелодії в повітрі, за ними з вдячністю – літа* [11, с. 6];

– «формально неповні, але семантично повні речення (еліптичні речення)» – це такі синтаксичні одиниці, у яких пропущений елемент не потребує відновлення, оскільки смисл висловлення є завершеним і очевидним для адресата [2, с. 105]. Напр.: *В щасті власному душа без ворогів* [11, с. 8]; *День за днем, за миттю – мить* [10, с. 18]. У межах еліптичних конструкцій виокремлюють речення з пропуском присудка двоскладного речення або головного члена односкладного речення, які реалізують різноманітні семантичні значення, а саме – позначають рух або просторове перемі-

щення, виражають наказ, прохання, побажання, заклик, привітання чи запитання, передають значення буття, мовлення або сприймання (П. Дудик, А. Загнітко, М. Плющ, М. Степаненко, К. Шульжук та ін.)

У лінгвостилістичних працях учені ведуть мову про співвідношення еліптичних конструкцій з еліпсисом як стилістичним прийомом, що забезпечує одночасно економію мовних засобів, експресивність і повноту вираження змісту; визначають їхні функційно-стилістичні параметри та комунікативне навантаження в різних жанрово-стильових формах української мови (В. Богатько, Р. Горобець, Н. Гуйванюк, Н. Дзюбак, І. Завальнюк, Н. Іваницька, В. Коломийцева, І. Мірошниченко та ін.). Так, В. Коломийцева пов'язує функціонування еліптичних речень «із загальномовною компетенцією учасників комунікації. Такі речення часто самі номінують знакові ситуації в житті людини (вітання, побажання, здивування, радість тощо) і становлять необхідний фонд знань комунікантів», корпус своєрідних ідіоматичних одиниць, які реалізуються на рівні синтаксису [8, с. 259]. І. Мірошниченко розглядає еліптичні речення як засоби синтаксичної компресії та стиснення масмедійного тексту, зауважуючи, що «еліпсовані компоненти усвідомлюються реципієнтами повідомлення з конкретної ситуації мовлення, семантики й граматичної форми синтаксично залежних слів, за допомогою набутих знань і досвіду» [9, с. 173]. В. Богатько вважає, що «скорочення висловлення дозволяє збільшити його інформаційний обсяг, а багатство засобів економії в різних стилістичних групах – передати емоційні й стилістично-сміслові відтінки» [1, с. 13].

Еліптизацію як процес досліджують на перетині синтаксису, стилістики та літературознавства, тому цілком релевантними в контексті лінгвосинергетики видаються дослідження еліптичних речень як маркерів письменницького мовостилю, оскільки їх системне й цілеспрямоване використання відображає індивідуально-авторську манеру організації мовлення та специфіку художнього мислення, допомагає зрозуміти, як через пропуски можна передати ритм, емоцію та образність у поезії. На рівні синтаксису еліптичність засвідчує не лише прагнення до мовної економії, а й особливий спосіб концептуалізації дійсності, притаманний конкретному авторові.

Мета статті – проаналізувати еліптичні речення в контексті ідіолектних маркерів мовостилю Ганни Саблук, визначити їхній функційний потенціал як релевантних синтаксичних засобів

вербалізації авторських інтенцій та увиразнення експресивності в поетичному дискурсі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Зв'язок еліптичності з мовною картиною світу автора і письменницьким ідіолектом виявляється в тому, що систематичне використання еліптичних конструкцій відображає індивідуальний спосіб реалізації інтенцій, суб'єктивну модель мислення й життєві пріоритети творчої особистості. В такому разі письменник як визначальна субстанція поетичного тексту сприймає світ динамічно, зосереджуючись на присутніх компонентах, а не на розгорнутому описі; надає перевагу імпліцитності, спонукаючи адресата до активного домислення та інтерпретації прочитаного; актуалізує психологічні стани, внутрішні імпульси, миттєві враження, які можна передати не тільки повними конструкціями. Пор.: неповні еліптичні речення: *Життя людське – у барвах часу* [10, с. 71]; *В природній непокорі – дужа сила* [10, с. 77] і повні речення: *Є висота людська у добрім слові, живі у ньому наші почуття* [10, с. 58]; *Є вільний світ, є чисте небо* [10, с. 151]. За нашими спостереженнями, регулярне використання еліптичних висловлень формує індивідуально-авторський синтаксис, який стає впізнаваною ознакою письменницького ідіолекту Ганни Саблук. За допомогою еліптизації поетеса моделює власну картину світу, відображає когнітивні стратегії мовомислення та світоглядні позиції, концептуально важливі для її буття.

У поетичному тексті Ганни Саблук еліптичні речення засвідчують функціонування закону економії мовних знаків, стислість і лаконічність висловлення, що загалом впливає на сугестивність текстової комунікації та активізує співтворчість із читачем. Це виразно представлено в реченні *«І сила України у її красі»* [11, с. 20], у якому авторка опускає присудок, зосереджуючи увагу на ключових смислових домінантах – образі України та її духовній силі, що надає поезії афористичності й узагальнювального характеру. Прагматичний ефект таких конструкцій формується завдяки лаконізму, емоційній насиченості та здатності концентрувати увагу на присутніх елементах висловлення.

Еліптичні конструкції динамізують поетичне мовлення та формують його ритмомелодійну організацію, адже синтаксичні еліпси усувають надмірну ускладненість, сприяють інтонаційній розчленованості рядків, що видно з контексту: *«То тут, то там біля доріг – калина»* [11, с. 73].

Поетеса, опускаючи присудок, створює паузу, яка підсилює мелодійність вірша та надає висловленню внутрішнього ритму.

Еліптизація створює емоційно-експресивне тло поетичного мовлення. У реченні *«Сила країни – в успішності нашій, у поєднанні роботи й родини»* [11, с. 33] експресивність зумовлена еліпсисом, що дає змогу Г. Саблук концентрувати увагу на базових ідеологічних та аксіологічних домінантах – праці, родинності, особистій і колективній успішності як підґрунті державотворення. Варто відзначити, що увиразнення ключових слів та образів підсилює тире як релевантний розділовий знак, що виокремлює інтенційну домінанту, створює інтонаційну напругу й посилює емоційно-оцінну насиченість поетичного тексту, пор: *І степ, й лісостеп – на роздоллі, і прапор єдиний, і шлях* [11, с. 13]; *Бо в утіхи й сльози – спільна нуть* [10, с. 199].

Як відомо, еліптичні речення поділяють на: «речення з еліпсом присудка зі значенням дієслова руху, переміщення в просторі; з еліпсисом присудка, що виражає просьбу, наказ, побажання, привітання, подяку, запитання; з еліпсисом присудка зі значенням буттєвого дієслова; зі значенням дієслова мовлення; сприймання; з еліпсисом інфінітива; з еліпсисом предикативного слова та ін.» [15, с. 137]. Утім, у поетичній мовотворчості Ганни Саблук домінують еліптичні речення, головний пропущений член яких виражений дієсловом, що оприявнює буттєву семантику. Це, як правило, «нульові форми дієслова бути та синонімічних з ним дієслів» [15, с. 137]. Напр.: *В пошуках – усе людське буття і творіння серця ясногранне* [10, с. 19]; *Кольорові сторінки раннього дитинства, у яскравості роки, в серці відбиття* [10, с. 21]. Саме такі еліптичні речення, за нашими спостереженнями, слугують присутніми ідіолектними маркерами творчості письменниці, оскільки вони втілюють її інтенції та виокремлюють специфіку авторського світобачення. Пропуск присудка двоскладного речення або головного члена односкладного речення формує ефект смислової напруги та підтексту, ритмічної та інтонаційної динаміки, активізує когнітивну участь адресата в реконструкції та інтерпретації змісту.

Еліптичні речення, що виражають буттєву семантику, характеризує те, що вони передають стани, існування або перебування об'єктів у просторі та часі й без основного компонента (присудка), оскільки зміст все одно зрозумілий із контексту самого речення або загального знання про ситуацію. Напр.: *В живій красі весь білий світ*

[11, с. 46]; *В душі – червоний мак, ось так, ось так, ось так!* [10, с. 219]. За допомогою таких конструкцій поетеса фокусує увагу на фундаментальних аспектах існування та сутності об'єктів, надаючи висловленню філософсько-екзистенційного відтінку та підсилюючи його узагальнювальний і рефлексивний характер.

У поетичному мовленні Ганни Саблук бутевість реалізують еліптичні речення, що вербалізують широкий комунікативно-інтенційний діапазон:

- фактичне існування об'єктів дійсності: *У джерелах – форма й зміст, власний витвір сіл і міст* [11, с. 117]; *Майдан – у святкових шатах* [11, с. 10];

- перебування в просторі й часі – локалізація об'єктів або подій у конкретному місці чи моменті: *А там, за вербами – ріка* [11, с. 45]; *Світу широчінь – в просторах* [10, с. 193];

- стан як процес буття людей, предметів, явищ або подій (наприклад, здоров'я, настроїв, зміни стану): *У мріях – очі до небес* [11, с. 51]; *У дні новім – пречисті відкриття* [10, с. 162];

- аксіологічний вимір людського буття, емоційно-оцінне ставлення до дійсності: *Все в ріднім краї до лиця* [11, с. 57]; *Наяву в нас злети і падіння, Та повсюди пісня солов'я, І слова любові у сплетінні із душею, що вона співа* [10, с. 182];

- діяльність, онтологічна активність суб'єктів реального / ірреального світу: *За співом – рай-дуга краси, і оживає все й відразу* [11, с. 220]; *А в звуках співу – весь політ надії, духу, сподівання* [10, с. 220].

Змістове навантаження еліпса присудка експлікується через залежні від нього додатки та обставини, які виконують роль опорних маркерів пресупозиції й допомагають відновити пропущений елемент, експлікують простір буття, уточнюють час, місце, спосіб дії. Так, у реченні *«Це милозвучна осінь у єднанні любові і усіх щедрот буденних: добра і щастя, радості й кохання, успішності у всіх трудах натхненних»* [10, с. 196] функціують додатки, виражені іменниками з узагальнено-абстрактною семантикою, які конкретизують та розгортають зміст опорного слова (осінь у єднанні любові й усіх щедрот буденних), формуючи розгалужений атрибутивно-однорідний ряд і репрезентуючи образно-оцінний та емоційно-експресивний потенціал висловлення. Водночас обставини як просторово-локативні компоненти речення оприявнюють ритмічну та часову регулярність подій, відображають емоційний стан ліричного суб'єкта, пор: *Щодня і втома, і зне-*

віра [10, с. 48]; *А в узорах літа – килими розкішні* [10, с. 53]. В такому разі еліптичне речення стає ефективним інструментом економії мовних засобів, зберігаючи при цьому комунікативно-змістову завершеність висловлення. Напр. *Комусь на службу, а комусь – у гості* [11, с. 63]; *У сірих буднях святість мрій і все, що буде завтра, а в ньому поклик мій і твоїй – і в дітях – наша правда* [11, с. 48]. Треба зауважити, що автор (чи мовець), який використовує еліптичні конструкції, володіє повними синтаксичними моделями та свідомо редукує їх, застосовує інформаційну компресію, ущільнює зміст, розраховуючи на нормативні механізми відновлення пропущених компонентів та створення експресивно-естетичного ефекту комунікації. Отож еліптизація корелює з комунікативною компетенцією, із пресупозитивною базою комунікантів та їхньою здатністю правильно інтерпретувати контекст і ситуацію мовлення. На відміну від стандартних неповних речень, еліптичні конструкції зберігають семантичну цілісність незалежно від контексту, тобто їхній зміст зрозумілий навіть у відриві від конкретної мовленнєвої ситуації чи тексту, що робить їх особливо ефективними для виразного й лаконічного завершення висловлення.

У поетичному дискурсі Ганни Саблук еліптичні висловлення виконують низку прагматичних функцій:

- 1. Конденсаційно-компресивна функція** еліптичних речень, яка виявляється в здатності синтаксичних конструкцій з редукованою формально-граматичною структурою здійснювати семантичну концентрацію висловлення і забезпечувати передавання змісту. Реалізація цієї функції сприяє ущільненню інформації, оптимізації мовленнєвого акту та підвищенню комунікативної ефективності без порушення інформативної значущості повідомлюваного. Пор.: *У ріднім світлі світлий передзвін* [10, с. 13]; *Біль в очах і біль у серці* [10, с. 46].

- 2. Естетично-сугестивна функція** пов'язана з активізацією асоціативного мислення адресата та естетизацією поетичного дискурсу, що досягається спланованим використанням синтаксичної неповноти. Еліпсис як стилістичний прийом сприяє естетичній вербалізації авторських інтенцій, посиленню сугестивного впливу на адресата, а метафори й епітети, що їх використовує поетеса, формують емоційно-образне сприйняття поетичного тексту загалом. Пор.: *Ясний у очах промінь світанковий, незрівнянна мить в мрійності казковій* [10, с. 29]; *Ніби вчора – сміх веселий: двір зеле-*

ний – там батьки, тиха батьківська оселя, а на стінах – рушники [10, с. 159].

3. **Емоційно-експресивна функція** еліптичних речень полягає в тому, що вони слугують засобом інтенсифікації емоційного впливу на суб'єкта комунікації й актуалізують суб'єктивно-оцінний ефект поетичного тексту. Еліпсис присудків, стилістичні повтори обставинних або об'єктних поширювачів зумовлюють підвищення експресивності, сприяють динамізації мовлення та концентрації емоційного смислу, напр.: *А в цій пісні соло України, А в цих звуках вся любов моя* [10, с. 14]; *І білі у оселі стіни, І хмара біла під блакить* [10, с. 209].

4. **Концептуально-філософська функція** еліптичних конструкцій оприявнює інтенційно-сміслові та світоглядні параметри художнього тексту, удоступнює екзистенційно значущі компоненти змісту. Еліптичність у такому разі сприяє філософській узагальненості та концептуалізації тексту, оскільки імпліцитність висловлення спонукає адресата до рефлексії, інтерпретації та осмислення фундаментальних категорій буття. Пор.: *Міцність вся у наших почуттях* [10, с. 139]; *І кожна мить у світлих мріях* [10, с. 56]; *У рідному слові – і вічна краса* [10, с. 165]. Як зауважує Г. Саблук, «дуже важливо, щоб в життєвому русі людина не втрачала здатності правильно сприймати новизну віань, чаруватися проникливістю духовності, щирістю почуттів, тому що на них – вічних, нестаріючих, загальнолюдських – тримається все прекрасне в житті» [10, с. 6]. Власне, отаким незрівнянним, багатим на метафори й образи поетичний світ української мисткині можуть вербалізувати еліптичні конструкції.

5. **Текстотвірна функція** зумовлена важливою роллю еліптичних речень у структурно-семантичній організації поетичного тексту Ганни Саблук. Як системотвірний стилістичний прийом, еліптичність сприяє когезії та цілісності висловлення, актуалізації домінантних концептів авторської картини світу, маркуючи індивідуальну манеру письма. Пор.: *У дні новому – й пошуки нові, Життя дарує хід нових баталій. Від негараздів – біль у голові, А стан здоров'я – це екран реалій* [10, с. 80]. У наведеному сегменті виділені еліпсиси інтегрують компоненти в єдине ціле, забезпечують архітектуру вірша, структурують строфу як ланцюг концептуально співвіднесених тверджень, що відображають життя сучасної людини.

Текстотвірна функція еліптичних речень виявляється і у створенні смислової цілісності та кон-

цептуальної значущості висловлення за умови нанизування однорідних еліпсованих компонентів буттєвості, як-от: *О рідна українська мово! В тобі і сила, і наснага, і гарт міцний всіх поколінь, душевний настрій, рівновага ідей народу – широчінь* [10, с. 183]. Така еліптичність дає змогу сконцентрувати увагу на ключових аксіологічних поняттях (сила, наснага, гарт, духовність, ідейна широчінь), які формують узагальнений образ української мови як носія історичної пам'яті та духовної тягlostі народу, маркуючи таким чином афористичну манеру поетичного мовлення Ганни Саблук.

Глибинна українськість поетичного єства Ганни Саблук експлікується у вірші «Моя країна», у якому еліпсовані синтаксичні компоненти виконують виразну текстотвірну функцію, формуючи ідейно-тематичний стрижень тексту, пор.: *Моя велика і свята, Моя єдина Україна... В долину – стежечка крута, І червоніє скрізь калина. І святість саявом пробива, Бо я – з тих гордих буковинок, Яка красу цю відчува* [10, с. 11].

Еліптичні конструкції природно входять у структуру складного речення як одна з його предикативних одиниць, що зумовлює семантичну єдність і ритміко-інтонаційну організацію тексту. Напр.: *Сонце сяє чи співає – у танку піони* [10, с. 207]; *Голос батька – в шані, і з теплом, і в любові, що не описати* [10, с. 214]. У такій позиції еліптичні конструкції так само виконують текстотвірну функцію, сприяючи внутрішній когезії та концептуальній цілісності повідомлюваного. Пор.: *Я співаю й ти співай, в пісні – все життя* [10, с. 21]. В еліптичному комунікаті «в пісні – все життя» сконцентровано весь афористичний центр висловлення, адже акцент зроблено на важливості пісні для життя людини, на її цінності як символу життя.

У складному реченні «*Не зчулася, як осінь стрілась, й перед очима жовтий лист*» [10, с. 54] еліпсис «*й перед очима жовтий лист*» вияскравлює експресивну та візуально-образну домінанту висловлення – образ жовтого листка. Пропущений присудок із буттєвою семантикою (є, постає, видніється, з'являється) відновлюється з контексту й забезпечує реченню його завершеність та лаконічність, цілком достатню для розуміння.

Як бачимо, еліптичні конструкції в поезії функціонують як вагомий стилістичний ресурс, що увиразнює індивідуально-авторську манеру письма Г. Саблук, репрезентує інтенційно-сміслові та концептуальні настанови поетичного тексту, посилюючи його емоційно-естетичний і філософський потенціал.

Висновки. Отже, еліптичні речення слугують присутніми ідіолектними маркерами письменницького мовостилю Ганни Саблук, які забезпечують текстову цілісність і релевантне втілення авторських інтенцій, інтенсифікують експресивність та емоційність, детермінують упізнаваність синтаксичного почерку серед інших представників красного письменства. Як естетизований складник художнього стилю, такі конструкції динамізують і моделюють текстову комунікацію, збагачують ідіостиль, наповнюючи його імпліцитними смислами, образністю та філософською узагальненістю.

Еліпсис у поетичному дискурсі Ганни Саблук постає багатofункційним синтаксичним засобом, що органічно поєднує прагматичні, естетичні та концептуальні виміри художнього мов-

лення, вможливорює конденсацію та компресію змісту, посилює сугестивний вплив на адресата мовлення, вияскравлює творчий процес текстотворення.

Еліптичні конструкції відкривають простір для осмислення екзистенційних і світоглядних категорій людського буття, відображають лінгвоментальність Ганни Саблук, оприявнюючи глибину її філософського, метафорично-образного й емоційно насаженого художнього світу. Перспективу наших подальших наукових спостережень формують дослідження, спроектовані на вивчення взаємодії еліпсису з іншими фігуральними конструкціями в ідіостилістиці Ганни Саблук, що забезпечить комплексну репрезентацію поетичного дискурсу авторки в лінгвосинергетичному вимірі філологічної науки XXI ст.

Список літератури:

1. Богатко В. В. Функційні вияви еліптичних речень у мові сучасної української прози для дітей. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*: зб. наук. пр. 2023. Том 29. С. 11–16.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови: Синтаксис. К.: Либідь, 1993. 368 с.
3. Грищенко А. Неповне речення. *Українська мова*: енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 377–378.
4. Гуйванюк Н. В., Агафонова А. М., Шабат-Савка С. Т. Синтаксис неповного речення. Еквіваленти речень: навчально-методичний посібник. Чернівці: Рута, 2007. 100 с.
5. Дудик П. С. Неповні речення в сучасній українській літературній мові. *Дослідження з синтаксису української мови*. К.: 1958. С. 129–260.
6. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення (Просте речення; еквіваленти речення): монографія. К.: Наукова думка, 1973. 288 с.
7. Завальнюк І. Функціональна репрезентація еліптичних речень у мовленні української преси початку ХХІ століття. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). Вінниця, 2009. Вип. 11. С. 108–115.
8. Коломийцева В. Найменування еліптичних конструкцій в системі лінгвістичної термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. 620 : Проблеми української термінології. С. 258–263.
9. Мірошниченко І. Еліптичні неповні речення як засоби стиснення масмедійного тексту. *Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації: матеріали конференції*. 2026. Том 2. С. 173–174.
10. Саблук Г. І. У наспівах часу: нові поезії. Ніжин: «Аспект-Поліграф», 2017. 336 с.
11. Саблук Г. І. У рідній мові посміхаюсь... Нові поезії. К.: Сучасний письменник, 2012. 314 с.
12. Синявський О. Норми української літературної мови. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. ХХ. 368 с. Репринт з видання 1931 р. (Серія «Українська граматична класика»)
13. Смаль-Стоцький С., Гартнер Ф. Граматика руської мови. Відень, 1914. 202 с.
14. Шабат-Савка С. Т., Крулик Л. М. Синтаксичні експресеми в поетичному тексті Ганни Саблук. *Science, technology and global challenges. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2026. С. 511–520.
15. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. К.: Академія, 2004. 408 с.

Shabat-Savka S. T. ELLIPTICAL SENTENCES AS IDIOLECTAL MARKERS OF HANNA SABLUK'S LINGUISTIC STYLE

Elliptical sentences, which in the Ukrainian grammatical tradition are interpreted as formally incomplete but semantically and communicatively complete syntactic constructions, have a long history of study as an effective means of linguistic economy, intensification of expressiveness, and textual dynamization. In this article, these constructions are analyzed as syntactic expressives that mark Hanna Sabluk's poetic idiolect and shape a distinctive continuum of the verbalization of her authorial intentions.

Based on extensive illustrative material, the study characterizes elliptical sentences featuring the omission of the predicate in a two-member sentence or the main component of a one-member sentence with the meaning of an existential verb. It is established that this typological manifestation of ellipsis functions as a representative idiolectal marker of Hanna Sabluk's idiostyle, as it reflects her individual authorial linguistic features and actualizes the specificity of her artistic worldview.

The communicative and intentional range of elliptical sentences is outlined, in which being is realized across several semantic dimensions: as the factual existence or presence of objects in space and time; as a state or process of the being of people, objects, phenomena, or events; as the axiological dimension of human existence, reflecting an emotional and evaluative attitude toward reality; and as activity, the ontological agency of subjects of the real and/or unreal world.

It is determined that the semantic realization of elliptical constructions is ensured by dependent components – adverbial modifiers and objects – which function as core semantic markers of presupposition and specify the existential parameters of being, thereby contributing to the semantic density of poetic discourse.

The article presents a spectrum of pragmatic functions of elliptical constructions in the poetic discourse of Hanna Sabluk, including condensational-compressive, aesthetic-suggestive, emotional-expressive, conceptual-philosophical, and text-formative functions. These functions are associated with the activation of the addressee's associative thinking, the aestheticization of poetic discourse, and the intensification of emotional impact; with the formation of philosophical generalizations and aphoristic expression; and with text formation that ensures cohesion, semantic integrity, and dynamic organization of the poetic text, representing the dominant concepts of the author's worldview and highlighting the specificity of H. Sabluk's linguistic manner of writing.

Keywords: *elliptical sentence, syntactic expresseme, poetic discourse, intention, author, addressee, functional potential, idiolect, linguistic style, Hanna Sabluk.*

Дата першого надходження статті до видання: 10.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Шатілова Н. О.<https://orcid.org/0000-0003-1233-1934>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**МОВНО-ЕСТЕТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ
ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

У статті простежено динаміку дослідницького пошуку в царині лінгвістичного вивчення мови художньої літератури, сконцентрованого на описі індивідуальної мовотворчості видатних майстрів українського слова. Встановлено, що проблема індивідуального стилю (ідіостилу) письменника як багатовимірного мовно-естетичного феномена є актуальною в антропоорієнтованій лінгвостилістиці. Мовознавчі праці декларують багатоаспектний підхід до наукового опису письменницького ідіостилу, мовознавчої рецепції та декодування художнього тексту.

Науковий простір лінгвістичних студій виявляє різновекторне дослідження авторського стилю з оперттям на поняття, актуалізовані антропоцентричною науковою парадигмою у контексті ідіостилістики й лінгвоперсонології – ідіолект, мовна особистість, мовний образ автора, індивідуально-авторська картина світу, авторська інтенція тощо. Оперття на традиційні й новітні принципи дослідження текстової діяльності письменника для визначення індивідуальних маркерів художньої мовотворчості засвідчує різне трактування ідіостилу з огляду на методологічні принципи опису, наукову концепцію дослідника тощо.

Ідіостиль витлумачено як вербальну реалізацію індивідуально-авторської картини світу письменника в системі мовних домінант (фонетичних, лексичних, фраземних, граматичних), зумовлених його світоглядною орієнтацією, константних стилетвірних ознак, що визначають специфіку художньої системи. Сучасні тенденції до міждисциплінарної наукової інтеграції розглядають мову письменника як художню систему, що декларує інформаційно-комунікативні, номінативно-репрезентативні, культурологічні, етнографічні, світоглядні, психоментальні виміри.

Ключові слова: ідіостиль, мова письменника, мовна особистість, індивідуально-авторська картина світу, художній текст, ідіостилістика.

Постановка проблеми. З-поміж тих понять, що ними оперують науковці в царині лінгвістичного вивчення мови художньої літератури, одним із ключових, безперечно, є поняття індивідуального стилю (ідіостилу) письменника, різновекторне вивчення якого традиційно «висуває проблеми не тільки суто лінгвістичного характеру, а й проблеми естетики» [11, с. 24]. Проблема вивчення мовно-естетичних параметрів художніх текстів в аспекті репрезентації авторського стилю має давні традиції, однак і досі перебуває на вістрі актуальних напрямів антропоорієнтованої лінгвістики сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові студії учених оприявнюють вихідні теоретико-методологічні принципи різноаспектного вивчення мовотворчості автора художнього тексту, наукового опису його мовних пріоритетів,

самобутність вербалізації концептосфери крізь призму загальнонаціональної та індивідуальної свідомості, експлікації авторських інтенцій тощо (Т. Беценко, С. Бирик, Л. Бублейник, М. Голянич, Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, В. Жайворонюк, В. Калашник, Н. Кондратенко, В. Кононенко, М. Крупа, О. Кульбабська, О. Кухар-Онишко, Л. В. Калашник, Н. Кондратенко, В. Кононенко, М. Крупа, О. Кульбабська, О. Кухар-Онишко, Л. Мацько, В. Мойсієнко, О. Переломова, Г. Сидоренко, Н. Сологуб, Л. Ставицька, Г. Сюта, А. Ткаченко, М. Чередниченко, С. Шабат-Савка та ін.). Незважаючи на тривалий і стійкий інтерес мовознавців, ідіостиль письменника постає як складний багатовимірний феномен, тому цілком слушно констатує С. Бирик, що «наразі українська лінгвостилістика ще не має повного реєстру кодифікованих термінів і термінологічних словосполучень,

спеціалізованого енциклопедичного видання, яке б цілком задовольняло потреби в уточненні тих чи тих дефініцій, мало би ієрархізовану парадигму термінів своєї галузі» [2, с. 22]. Дослідження авторського стилю художнього мовлення, за авторитетним твердженням В. Кононенка, «ускладнюють такі мовностилістичні чинники: не визначений обшир зображально-виражальних маркерів, аналіз яких дає змогу схарактеризувати особливості творчої манери автора; не окреслений набір стилєвих ознак творчості наратора, які вирізняють його тексти порівняно до текстів інших авторів; достатньо не опрацьований теоретико-методичний апарат, який дозволяє означити окремішність авторського мовостилію в межах літературно-мистецького напрямку; не встановлено принципи комплексного підходу до систематизації показників авторського слововжитку» [4, с. 13].

Постановка завдання. Мета цієї розвідки – простежити специфіку дослідницького пошуку в царині лінгвістичного вивчення мови художніх текстів, сконцентованого на описі індивідуальної мовотворчості майстрів українського слова; окреслити зв'язок мови письменника з такими суголосними поняттями, як ідіолект, індивідуально-авторська картина світу, мовний портрет письменника, мовний образ автора.

Виклад основного матеріалу. Попри тяглість традицій дослідження, поняття ідіостилію науковці тлумачать по-різному залежно від поступу мовознавчої думки, методологічних принципів наукового опису, дослідницької концепції науковця тощо. Як окрема наукова галузь лінгвостилістика постала в 20–30-ті роки ХХ століття, коли загальноприйнятим у філології стало вивчати природу художньої мови не лише на рівні лексичних особливостей, але й з погляду граматичної специфіки. Свою дослідницьку увагу вчені зосереджували на мовній індивідуальності видатних представників української літератури, що засвідчують такі наукові студії, як: «Мовні засоби інтимізації в поезії Тараса Шевченка» (Л. Булаховський, 1924 р.), «Фразеологія Миколи Хвильового» (М. Сулима, 1925 р.), «Мова Г. Хв. Квітки-Основ'яненка» (З. Веселовська, 1927 р.), «Одне з питань фразеології Марка Вовчка» (М. Ладухін, 1930 р.), «Способи постпозитивно-релятивного сполучення речень у М. Коцюбинського» (М. Ладухін, 1931 р.) та ін.

У 50–60-ті рр. ХХ ст. фонд лінгвостилістичних студій доповнюють дисертації, монографії, статті про мову творів та стиль видатних українських

письменників [див.: 1, с. 209.]. Утім, термін «ідіостиль» у той час ще не входив до наукового обігу. Назви наукових студій, які заклали підґрунтя методологічних засад лінгвістичного аналізу художнього тексту у вітчизняному мовознавстві, містять такі номінації, як «мова письменника», «мова творів», «мова і стиль», «особливості мови і стилю», пор.: «Мова творів Г. Сковороди» (О. Синявський, 1924 р.), «Мова і стиль роману «Вершники» Ю. Яновського» (І. Білодід, 1955 р.), «Мова творів Тараса Шевченка» (В. Ільїн, 1957 р.), «Мовні і стилістичні особливості казок І. Франка» (Я. Закревська, 1957 р.), «Особливості мови і стилю української художньо-історичної прози» (Л. Скрипник, 1958 р.), «Мова творів Олександра Довженка» (І. Білодід, 1959 р.), «Мова та стиль художніх творів П. Мирного» (І. Грицютенко, 1959 р.), «Мова Тараса Шевченка» (В. Ващенко, 1963 р.), «Поетична мова Максима Рильського» (І. Білодід, 1965 р.), «Мова і стиль творів М. Коцюбинського» (В. Масальський, 1965 р.) тощо.

Індивідуальну мовотворчість майстрів українського слова описано й у колективній праці «У майстерні художнього слова» (1965 р.) за редакцією І. Білодіда. Окремі статті книги не лише описують словесно-художні засоби, виявляють лексичні й граматичні особливості мовної майстерності письменників, а й висвітлюють їхню роль в історії української літературної мови та її збагаченні різномірними виражальними засобами. Анотація до цього видання також містить поняття «мова і стиль», пор.: «Збірник присвячений вивченню особливостей мови і стилю українських письменників як дожовтневого, так і радянського періодів – І. Франка, Л. Українки, П. Мирного, М. Коцюбинського, Г. Тютюнника, М. Стельмаха, О. Гончара» [12]. Беззаперечна наукова цінність таких праць у світлі історії становлення української лінгвостилістики об'єктивується насамперед їхньою першістю в напрацюванні теоретико-методологічних засад мовного аналізу текстового простору, комплексного вивчення мовно-виражальних засобів стилю того чи того майстра слова, окресленням системи релевантних різномірних одиниць його мовотворчості. Написані на широкому ілюстративному матеріалі, ці наукові студії не втрачають свого теоретико-практичного значення й нині.

Активне вивчення словесно-художньої-практики митців художнього слова на різних зрізах текстового простору надалі поповнило мовознавчу скарбницю новими присутніми науковими здобутками. Знаковими в цьому аспекті є монографії С. Єрмоленко «Синтаксис і стилістична

семантика» (1982 р.), «Фольклор і літературна мова» (1987 р.), «Нариси з української словесності: стилістика та культура мови» (1999 р.), «Мовно-естетичні знаки української культури» (2009 р.); Н. Сологуб «Мовний світ Олеся Гончара» (1991 р.), «Мовний портрет Яра Славутича» (1999 р.); В. Калашника «Фразотворення в українській поетичній мові радянського періоду (семантико-типологічний аспект)» (1985 р.); В. Статєєвої «Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX – початку XX ст.» (1997 р.), А. Мойсієнка «Слово в аперцепційній системі поетичного тексту : декодування Шевченкового вірша» (1997 р.), «Мова як світ світів. Поетика текстових структур» (2008 р.); М. Голянич «Внутрішня форма слова і художній текст» (1997 р.), «Внутрішня форма слова і дискурс» (2007 р.); В. Грещук та В. Грещука «Південно-західні діалекти в українській художній мові» (2010 р.), М. Крупи «Мовленнєва структура образу автора в творчості Ольги Кобилянської» (1998 р.); Л. Ставицької «Естетика слова у художній поезії 10–30 рр. XX ст.» (2000 р.); В. Чабаненка «Основи мовної експресії» (1984 р.), «Стилістика експресивних засобів української мови» (2002 р.), В. Кононенка «Мова. Культура. Стил» (2002 р.), «Символи української мови» (2013 р.), Н. Гуїванюк «Слово – Речення – Текст» (2009 р.); С. Бирик «Оповідність в українській художній прозі» (2010 р.), Г. Сюти «Лінгвосвіт поезії авторів Нью-Йоркської групи» (2011 р.) та ін. Указані наукові студії розширюють термінологічний апарат ідіостилістики, декларуючи присутні спостереження й цінні узагальнення щодо специфіки мистецтва слова, декодування мовно-естетичного коду художнього тексту, системотвірних чинників формування індивідуального стилю письменника тощо.

Дослідницький пошук у царині лінгвостилістики засвідчують численні дисертаційні праці, автори яких скеровують увагу передовсім на поглиблене наукове осмислення індивідуальної мовотворчості з опертям на світоглядно-ціннісні настанови непересічних представників національної літератури, зокрема І. Багряного (Клещова О., 2003 р.), В. Винниченка (Білоус В., 2007 р.; Науменко Л., 2003 р.; Коткова Л., 2017 р.), М. Вінграновського (Гливінська Л., 2004 р.), С. Воробкевича (Шатілова Н., 2011 р.; Кульбабська О., Шатілова Н., 2017 р.), В. Голобородька (Шленьова М., 2016 р.), С. Гординського (Півень В., 2007 р.), Б. Грінченка (Кравченко М., 2001 р.), П. Загребельного (Голікова Н., 2018 р.),

М. Зерова (Зіневич Л., 2002 р.), Ю. Клєна (Черевченко О., 2005 р.), П. Куліша (Должикова Т., 2004 р.), О. Олеся (Голобородько К., 2010), Т. Осьмачки (Лисенко Н., 2003 р.), В. Підмогильного (Мялковська Л., 2001 р.), В. Самійленка (Бикова Г., 1998 р.), У. Самчука (Стецій В., 2003 р.), М. Стельмаха (Ткаченко Т., 2006 р.), В. Стуса (Данильчук Д., 2006 р.; Оліфіренко Л., 2002 р.), Г. Тютюнника (Бирик С., 1994 р.; Бондар Н., 2018 р.), М. Хвильового (Дужик Н., 1996 р.; Григор'єв О., 2016 р.), Г. Хоткевича (Подольчук О., 2021 р.), В. Чаплєнка (Мамич І., 2002 р.), М. Чернявського (Датченко Ю., 2007 р.), В. Шевчука (Переломова О., 2002 р.), Є. Ярошинської (Морараш Г., 2016) та ін. Автори наукових досліджень декларують поліаспектне студіювання ідіостилістики письменника, описуючи мовні особливості різножанрових творів українських авторів на лексичному, фразеологічному, граматичному рівнях, аналізуючи художні параметри їхнього ідіостилі, вивчаючи індивідуальну мовотворчість у вимірах нових наукових парадигм – комунікативної, лінгвокультурологічної, лінгвокогнітивної, лінгвопрагматичної тощо, що уможливило системну реконструкцію мовного образу автора.

Мова художніх творів письменника – основний об'єкт дослідження його ідіостилі. Антропоцентрично зорієнтований простір мовознавчих студій розглядає художній текст як створений конкретною людиною мовно-естетичний феномен, як художню цілісність, якою «„диригує” особистість автора, його світогляд» [8, с. 36–37]. Тож художня мова відтворює дійсність крізь призму світовідчуття автора й підпорядкована його мовній естетиці. З огляду на це, інтегративна наукова парадигма лінгвостилістики актуалізує різновекторне дослідження ідіостилі видатних майстрів художнього слова в тісному зв'язку із термінопоняттями, що своєрідно аспектують проблему людського чинника в мові, зокрема «ідіолект», «мовна особистість», «індивідуально-авторська мовна картина світу», «мовний образ автора» тощо.

Попри сталий дослідницький інтерес до проблеми співвідношення термінів ідіостилі / ідіолект, у мовознавстві досі немає їхніх загальноприйнятих визначень. Метамова лінгвістики, за нашими спостереженнями, засвідчує два погляди щодо їх кваліфікації: 1) отождошення – обидва поняття об'єднують в одному визначенні із вказівкою на їх відношення до мови письменника; 2) включення – ідіолект витлумачують як присутній елемент ідіостилі [13, с. 515]. За останнього підходу ідіолект постає як мовна практика окремого

індивіда, індивідуальний варіант його загальнонародної мови, маркований професійними, соціальними, територіальними, етичними особливостями.

На основі аналізу дефініцій обох понять, вважаємо, що терміни «ідіолект» та «ідіостиль» співвідносні, оскільки стосуються вияву індивідуальних особливостей мови, однак не тотожні. Нам імпує думка О. Селіванової, що ідіолект демонструє «екземплярний рівень лінгвальної діяльності», який «у писемному мовленні виявляє риси ідіостилу» [7, с. 173]. Переконалим є твердження Л. Ставицької: «ідіостиль письменника, включаючи в себе ідіолект, виявляється в мовній і комунікативній компетенції, усвідомленому виборі засобів спілкування, мовному чутті і смаку» [10, с. 11]. Отже, зреалізований у текстах різних жанрів ідіолект письменника витворює його самобутній ідіостиль, адже «користуючись загальнонародною мовою свого часу, письменник відбирає, комбінує і створює слова і словосполучення відповідно до свого світобачення, ідейно-естетичної платформи, об'єднує ці слова у своєрідну історичну, тематично й естетично виправдану систему» [9, с. 23]. Дослідникові письменницького ідіостилу необхідно виявити його системотвірні риси, беручи до уваги широке коло мовно-виражальних засобів – фонетичних, лексичних, фразеологічних, граматичних, стилістичних тощо. Системність ідіостилу виформовує *мовну картину світу письменника*, що поєднує традиційне й специфічне, загальномовне та індивідуально-авторське.

Мовна картина світу постає як «глобальний образ світу, що лежить в основі світогляду людини і є результатом її духовної діяльності» [7, с. 365]. Позаяк у свідомості кожної людини формується суб'єктивний образ об'єктивного, а отже, у майстра слова також, то науковці досліджують індивідуально-авторську картину світу, яку репрезентують тексти як індивідуально-суб'єктивне утілення художнього задуму їхнього автора. Мовна картина світу письменника як представника певного етнокультурного ареалу позначена національною своєрідністю авторського світосприйняття, репрезентує ментальність і світогляд народу, його психологію, національний дух його мови. Тож за кожною індивідуальною мовною картиною світу можна простежити *національно-мовну* та *етномовну картини світу*, позаяк кожному етносові притаманна закріплена в його мовній системі своєрідність асоціативно-образного мовомислення, що маркує його національну специфіку і самобутність.

Національно-мовна картина світу як закріплена й структурована в мові специфічна сукуп-

ність національних знань про довкілля охоплює безліч індивідуальних, з-поміж яких чільне місце, без сумніву, належить творчим мовним особистостям, видатним представникам національної літератури. Тож ідіостиль письменника постає «як лінгвальне втілення його індивідуальноавторської картини світу, тобто як системна організація мовних засобів, породжена самобутнім образним мисленням та психоментальними характеристиками письменника» [13, с. 518].

Поняття «ідіостиль» і «мовна картина світу» об'єднує *мовна особистість письменника*, яка відображає суспільно-соціальне й територіальне середовище, традиції виховання на засадах національної культури й водночас є тією призмою, що крізь неї осягає та категоризує світ митець. У лінгвістиці хрестоматійно-класичним є наукове осмислення мовної особистості як ієрархічно вибудованої моделі трьох рівнів: вербально-семантичного (рівень володіння мовою), когнітивного (рівень інтелекту, система цінностей), прагматичного (комунікативні інтенції). «Вивчення образу особистості через її інтелектуальні, когнітивні й креативні характеристики в їхніх лінгвокультурологічних реалізаціях, – як справедливо зазначає В. Кононенко, – визначило проблематику постаті автора художнього тексту як психотипу й водночас – як носія індивідуального мовомислення» [3, с. 64]. Художні твори, на наше переконання, завжди оперті на життєвий досвід автора та багатомірною виявляють його мовну особистість.

Вивчення ідіостилу письменника, на наше переконання, є ефективним способом розкриття *мовного образу автора* як відображення індивідуальності письменника в продукованому ним тексті. Образ автора визначає його ідіостиль, адже є «з одного боку, є абсорбентом всього позатекстового, що зумовлює реалізацію індивідуального стилю письменника, а з другого, – дає змогу через одиниці комунікативної структури тексту об'єднати всі мовні рівні й виявити їхнє функціональне навантаження» [5, с. 7]. Детальна реконструкція образу автора уможливує не лише пізнання вербально відображеного в тексті індивідуально-авторського бачення світу, але й окреслює мовно-ментальний портрет письменника, об'єктивованій у мові його різножанрових творів. Вербальна своєрідність тексту репрезентує мовну особистість письменника, на формування якої, безсумнівно, впливають історико-культурні обставини, соціальні чинники, хронологічні параметри, виховання, освіта, система загальнонародських і національних цінностей, естетичний світогляд тощо.

Висновки. Аналітичний огляд наукових досліджень, різноаспектно сконцентрованих на описі індивідуальних рис художньої мовотворчості, уможливило розгляд мови письменника як системи часто вживаних вербальних елементів мови, що вирізняють автора з-поміж інших представників красного письменства. Аналіз індивідуального стилю шляхом окреслення мовних пріоритетів автора, оприявнює не тільки індивідуально пізнану реальність, а й власне оригінальність майстра слова, який втілює багатогранне осмислення світу в самобутню вербальну систему.

Різномірні оригінальні мовно-виражальні засоби, які належать до домінуючих компонентів, окреслюють ідіостильові риси мовотворчості майстра слова, його лінгвістичні вподобання й смаки та репрезентують письменника як мовну особистість. У цьому контексті ідіостиль постає як «вербальна реалізація індивідуально-авторської картини світу письменника в системі мовних доміант (фонетичних, лексичних, фраземних, граматичних), спричинених його світоглядною орієнтацією, константних стилетвірних ознак, що визначають специфіку художньої системи» [6, с. 50]. Студіювання письменницького ідіостилу крізь мову його різножанрових текстів дає змогу реконструювати мовний образ автора – поняття, що контамінує всі мовні й позамовні чинники, що впливають на формування його стилю

на тлі взаємодії загальнолюдського, національного (ментального) та індивідуального.

Сучасні студії окреслюють нові підходи до наукового опису індивідуальної письменницької мовотворчості, розглядаючи мову художніх текстів як складну ієрархічну структуру, що відображає номінативно-репрезентативний, інформаційно-комунікативний, світоглядний, культурологічний, міфологічний, психоментальний виміри. Понятійно-термінологічний апарат наукових праць, зосереджених на вивченні письменницького ідіостилу як складного, багатоаспектного й багаторівневого феномену, розширюють нині такі терміни, як: «художнє мовомислення митця», «авторська модель світу», «індивідуальна модель світобачення митця», «художньо-словесна картина світу письменника», «вербально-естетична картина світу автора», «когнітивна картина світу майстра слова», «концептуальна ідіосфера автора», «індивідуально-авторська художня концептосфера», «мовна репрезентація індивідуальної ментальної сутності автора», «комунікативно-когнітивний простір мовної особистості письменника», «мовний світ» / «індивідуальний мовосвіт» / «ідіосвіт письменника», «ідіодискурс» тощо. Різновекторність наукового пошуку примножує нові методи й підходи до вивчення специфіки мовно-художнього континууму письменника, що відкриває перспективу подальших наукових спостережень.

Список літератури:

1. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. Київ : Вища шк., 1991. 231 с.
2. Бирик С. Від історіографії мови художньої прози до кодифікації термінів лінгвостилістики. *Українська мова*. 2018. № 4. С. 22–33.
3. Кононенко В. І. Текст і образ : монографія. Київ; Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2014. 192 с.
4. Кононенко В. І. Прагматика художнього тексту: пошуки новостилу : монографія. Київ; Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2021. 365 с.
5. Крупа М. Мовленнєва структура образу автора в творчості Ольги Кобилянської : монографія. Київ : Рідна мова, 1998. 140 с.
6. Кульбабська О., Шатілова Н. «Пишу, як серце диктує...» (Ідіостиль Сидора Воробкевича) : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. 456 с. (Серія : Мовні скарби Буковини).
7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 718 с.
8. Сологуб Н. Поняття «індивідуальний стиль письменника» в контексті сучасної лінгвістики. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / наук. ред. : Н. В. Гуйванюк*. Чернівці : Рута, 2001. Вип. 117–118 : Слов'янська філологія. С. 34–38.
9. Сологуб Н. М. Мовний світ Олесея Гончара : монографія. Київ : Наук. думка, 1991. 140 с.
10. Ставицька Л. Про термін ідіолект. *Українська мова*. 2009. № 4. С. 3–17.
11. Ставицька Л. О. Про характер взаємодії категорії індивідуально-поетичного стилю і літературної мови. *Мовознавство*. 1986. №4. С. 61–64.
12. У майстерні художнього слова / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1965. 216 с.
13. Шатілова Н. О. Індивідуальний стиль письменника: лінгвостилістична інтерпретація. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Scientific monograph*. Volume 3. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. P. 505–530.

Shatilova N.O. LINGUISTIC AND AESTHETIC PARAMETERS OF THE LITERARY TEXT AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

The article describes the dynamics of research in the field of linguistic study of the language of literary texts, focused on the description of the individual language creativity of Ukrainian writers. The problem of a writer's individual style (idiostyle) as a multidimensional linguistic and aesthetic phenomenon is relevant in anthropological linguistics and is the focus of attention of researchers of the literary text. Linguistic studies declare a plurality of approaches to the scientific description of a writer's idiostyle, linguistic reception, and decoding of a literary text.

Linguistic studies reveal a multi-vector study of the individual style of prominent writers in relation to those concepts that are actualized by the anthropocentric paradigm of modern research in the field of idiosylistics and linguopersonality (idiolect, individual author's linguistic picture of the world, linguistic personality, linguistic portrait of the author). A consideration of traditional and modern approaches to the study of a writer's language, a description of individual markers of artistic language creation, demonstrate different interpretations of idiostyle depending on methodological principles of description, scientific concept of the researcher, etc.

The writer's idiostyle is interpreted as the verbal realization of the writer's individual and authorial picture of the world in the system of linguistic dominants (phonetic, lexical, phraseological, grammatical) determined by his worldview orientation, constant style-forming features that determine the specificity of the artistic system. Modern trends towards interdisciplinary scientific integration actualize the concept of the writer's language as an literary system that reflects nominative-representative, informational-communicative, culturological, ethnographic, psychomental, and worldview dimensions.

Keywords: *idiostyle, writer's language, linguistic personality, individual author's picture of the world, literary text, idiosylistics.*

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Юр'єва Ж. А.

<https://orcid.org/0000-0002-2235-5895>

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ПРЕЦЕДЕНТНІ АНТРОПОНІМИ ТА МІФОНІМИ У ПОЕЗІЇ ДМИТРА КРЕМЕНЯ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «З ДНІВ ШАЛЕНИХ»)

Стаття присвячена вивченню прецедентних антропонімів та міфонімів у ліриці відомого українського поета Дмитра Дмитровича Кременя. Відзначено зосередженість сучасної лінгвістики до проблеми вивчення функціонування власних назв у поетичному тексті через трансформацію мови під час цифрової глобалізації та процес національного самоусвідомлення. У статті визначено прецедентні антропоніми та міфоніми, що використовує Дмитро Кремень. Вони творять онімосферу поетичного ідіостилу, в якій репрезентовані імена відомих античних і сучасних постатей. У наукових працях Ф. Бацевича, В. Ільченка, В. Корольової, О. Найдюк, Н. Піддубної проаналізовано наступні проблеми: розгляд релігійного тексту як прецедентного, визначення експресивного потенціалу власних назв, функціонування прецедентних феноменів в мові сучасної поезії, вивчення прецедентного імені в дискурсі, дослідження прецедентних онімів як інтердискурсивного елемента сучасної української проповіді. Дослідження антропонімів та міфонімів у віршованих текстах є актуальним, тому що вони мають код національної ідентичності та є представниками мовної картини світу. Мета статті – визначити функцію використання прецедентних антропонімів та міфонімів у поетичних творах Дмитра Дмитровича Кременя.

Матеріалом для статті послужили фрагменти його поетичних текстів. Визначено, що у художніх творах Дмитра Кременя як позитивно конотовані функціонують прецедентні антропоніми – імена поетів (Шекспір, Данте, Овідій, Павличко, Шевченко, Анна Ахматова, Марина Цвітаєва); письменників (Нечуй-Левицький, Іван Чендей); філософів (Альбер Камю, Сковорода, Ніцше); художників (Мікель Анджело, Рафаель, Далі, Пікассо, Ференц Семан); музикантів (Бах, Моцарт, Армстронг, Шопен); кінорежисерів (Мейсрхольд, Курбас, Параджанов, Сергій Бондарчук, Федеріко Фелліні); політичних діячів (Стус, Тамерлан, Цезар, Іоанн Мазепа). Художні твори Кременя включають також і негативно конотовані прецедентні антропоніми Гітлер, Йосиф Віссаріонович Сталін, Лаврентій Павлович Берія, Медведчук, Суркіс, Табачник, Пинзеник. З'ясовано, що біблійні антропоніми (Адам, Єва), літературні антропоніми (Фауст) та міфоніми (Прод, Пилат, Одисей, Антей, Геракли, Прометей, Зевеси, Марс, Ярило, Бог, Богоматір, Господь, Христос, Пречиста) виконують роль символу.

Ключові слова: прецедентний онім, антропонім, міфонім, теонім, символ, метафора, порівняння, Дмитро Дмитрович Кремень.

Постановка проблеми. Сучасна філологічна наука, що вивчає мову як систему, її історію та культурні аспекти через художні тексти, позначена активним інтересом до питань, пов'язаних із дослідженням власних назв (географічні назви, індивідуальні імена людей, біблійні терміни, назви міфологічних істот), які мають глибоке соціокультурне середовище і популярні в мові людей. Прецедентні оніми в поетичних творах є важливим інструментом для інтерпретації тексту, який збагачує його культурно-історичним надбанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Функціонування прецедентних власних назв досліджували ряд мовознавців. В лінгвістиці є наукові праці, присвячені розгляду релігійного тексту як прецедентного (Ф. Бацевич), визначенню експресивного потенціалу власних назв (В. Ільченко), функціонуванню прецедентних феноменів в мові сучасної поезії (В. Корольова), вивченню прецедентного імені в дискурсі (О. Найдюк), дослідженню прецедентних онімів як інтердискурсивного елемента сучасної української проповіді (Н. Піддубна). Вживання прецедентних

онімів у мові сучасної української поезії залишається поза увагою лінгвістів, що й зумовлює актуальність наукової роботи.

Постановка завдання. Мета статті – визначити функцію використання прецедентних антропонімів та міфонімів у поетичних творах Дмитра Кременя.

Виклад основного матеріалу. Лінгвістка О. Найдюк визначає прецедентне власне ім'я як «слово, словосполучення або речення, що служить для виділення іменованого ним об'єкта із ряду схожих, індивідуалізуючи та ідентифікуючи даний об'єкт» [5, с. 177]. В художніх творах Кременя уживаються як прецедентні антропоніми, так і міфоніми, теоніми та похідні від них.

Мовознавець В. Ільченко вважає, що «експресивний потенціал власних назв залежить від соціального компонента значення імені. Що відоміша власна назва, то актуальніша вона для соціуму, тим активніше використовується зі стилістичною метою і більші її «деривативні» можливості» [2, с. 7]. Ідеологічно навантажені антропоніми можуть викликати як негативну, так і позитивну оцінку. Автор уводить у поетичний контекст ім'я українського військового, політичного і державного діяча Івана Степановича Мазепи, постать якого викликає протилежні оцінки у суспільстві: «Але чую на древнім валу / І в печерному склепі / Не анатему, а похвалу / **Іоанну Мазені!**» («Сад», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 62].

Лінгвістка В. Корольова зазначає: «Значну групу серед ПФ (прецедентних феноменів) у досліджуваних поетичних творах складають прецедентні антропоніми реальних осіб, серед яких виокремлюємо найменування, що 1) пов'язані з мистецтвом...; 2) пов'язані з науковою діяльністю...; 3) є відомими акторами ...; 4) є відомими політичними діячами» [3, с. 3].

У поезії Дмитра Кременя помітні прецедентні антропоніми, які вжиті на позначенні відомих поетів, письменників, філософів, художників, музикантів, кінорежисерів та політичних діячів.

Лірик підкреслює велику роль видатного італійського поета доби Відродження, автора шедевра світової літератури «Божественна комедія», показуючи Данте, який першим став писати італійською мовою, а не латиною, і закликає повстати українців проти заборони писати рідною мовою: «Якби не той коштовний аметист, / Не проклятий **Алігієрі Данте**, / То й італійська – мов художній свист / Була б, а не латина... О, повстаньте...» («Послання до мовчазної адресатки», 2013, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 187]. Поет викорис-

товує прецедентні антропоніми Шекспір і Данте, звертаючись до відомих постатей літератури за порадою, як знайти сенс існування людини у світі: «Тільки я, тільки я примушений відповісти / за померлі зірки і сліпі дзеркала. / Гіркі мої дні! / **Шекспіре, Данте!** / Крім світла померлої вчора зорі, / Крім світла зорі, що померла сьогодні, – / кого мені взяти в поводири?» («Золота ліхтарня», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 27]. Дмитро Кремень уводить прецедентний антропонім – прізвище останнього з поетів «золотої доби», який є символом метаморфоз і незнищенності мистецтва: «Перелітніх гусей / Плач – / і я зненавидів, / Де блукав **Одіссей**, / Де постарів **Овідій**» («Двадцять років тому...», 2011, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 185]. Майстер слова підкреслює велику роль поета в українській культурі, який є символом «двох кольорів»: «**З Павличком** про Чендея у Варшаві / Я в королівському замку річ тримав. / Під небом синім, золотом жовтневим, / Що опадало на чужі дахи...» («Птахи Івана Чендея», 1972–2010, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 75]. Кремень говорить про відомого українського поета, зображуючи його як символ української національної ідентичності та прагнення до свободи: «Як геніальний цей мадяр любив **Шевченка** й Україну! / І «Єсус Крістус – суперстар» я в нього слухав без упину. / Ми говорили про Далі, і про Пікассо, і так далі» («Хоральна меса», 2006, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 130].

Митець вводить прецедентний антропонім – прізвище відомого письменника у фразу, яка є метафорою, символізуючи кризу віри людини, котра втратила взуття та суспільне становище, але не зупиняється і йде далі: «Де пахло сіно з обороту / Убитий панотець із фіри / Ішов босоніж на дорогу / **Нечуй-Левицький** по підтинню» («Підгірці», 2013, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 150]. Кремень, вживаючи прецедентний онім – ім'я та прізвище українського письменника, акцентує увагу на його постаті як символі Закарпаття і носія філософських сенсів: «... і живий і воскреслий Іван Каламар / денно й ноцно випитус час каяття / у тезка ув **Івана Чендея** ...» («Золота ліхтарня», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 32].

Дмитро Кремень говорить про видатних постатей, на ідеях і працях яких виховувався поет, Альбер Камю був одним із лідерів філософсько-мистецького напрямку абсурдизму: «І хай смола гарячу я не п'ю – / Ішов зі мною Дант і йшов Вергілій, / А чумним шляхом мчав **Альбер Камю**». («Едем», 2013, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 140].

Антропонім Сковорода – прізвище українського філософа входить у словосполучення, яке є метафорою і порівнянням: «... *все йде по колу то й коло довкола нас йде / все йде по колу – собори й дзвони і очі вовків на стовпі / тінь пустелі голос волаючого в пустелі пустеля голосу / наче флейта Сковороди / флейта співає співає ...*» («Сад», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 58]. Вводячи антропонім Ніцше у поетичний текст, Кремінь відносить з великою повагою до німецького філософа, який вважав, що люди мають бути вільними і відповідальними за свою діяльність: «... *августійшого білого дня починає звучати соборна площа / і сонце над головою / його пресвітлість «се людина» Ніцше – і сонце над головою ...*» («Сад», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 55].

Поет використовує прецедентні антропоніми для показу присутності талановитих живописців як в Італії, так і в Україні: «*В людей Мікель Анджело і Рафаелі, / а де він, розстріляний наш ренесанс? / Один репресанс, – / і вже хочуть нового*» («Золота ліхтарня», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 28]. Художник слова зображує Сальвадора Далі як символу перемоги підсвідомості над логікою і Пабло Пікассо – безмежної творчої свободи: «*І «Єсус Крістус – суперстар» я в нього слухав без утину. / Ми говорили про Далі, і про Пікассо, і так далі*» («Хоральна меса», 2006, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 130]. Ім'я українського художника Семана можна розглядати прецедентним антропонімом переважно серед мистецтвознавців, які вважають його символом опору радянській ідеології в мистецтві: «*Бо й Ференц Семан мудрим був, / І марив краєм невідомим, / І скриком птахів екзотичних, і гомоном далеких рік*» («Хоральна меса», 2006, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 132].

Майстер слова вживає прецедентні імена в онімних словосполученнях, звертаючи увагу на символічне значення флейти Моцарта й архангельської труби Армстронга, які допомагають визначити мету життя людини у Всесвіті: «*Дай пожити на землі, / Де дівчинка гратиме Баха, / І Моцарта флейта, і гра / Життя, що і скінні рада...*» («Сад», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 59]; «*Хаос камінь огонь / і над усім – / архангельська труба / Армстронга*» («Золота ліхтарня», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 31]. Лірик використовує прецедентний антропонім – прізвище польського композитора і піаніста у поетичному творі для репрезентації його як символу фортепіанного мистецтва і національного духу поляків: «*Мадонни з варшавського*

гетто, / для вас це останнє – / Шопен!» («Меморандум Герштейна», 1974, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 104].

Дмитро Кремінь уводить прецедентні антропоніми – прізвища відомих режисерів у літературний текст для показу їх як символів театральної революції та трагічної долі митця: «*Голова Мейср-хольда в заплаві нужника. / Вселюдська піраміда, від крові слизька. / Вам мало, що вбили і Курбаса, й Плужника? / А як убивали Косинку й Влизька?*» («Золота ліхтарня», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 28]. Поет використовує прецедентний антропонім – прізвище українського та вірменського кінорежисера у поетичному творі, репрезентуючи його як символ свободи та нескореності і українського поетичного кіно: «*Вона волянням у тюрмі, / Де вже і Стус, і Параджанов. / Цей сімдесят проклятий рік – / Ні оминати, ні забути*» («Автопортрет-75», 1996, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 118]. Художник слова вживає прецедентний антропонім, показуючи символічне значення його як режисера та актора масштабного епічного кіно: «*Знімається фільм «Ватерлоо» / Сергія Бондарчука... / Опісля побойща злого – / Кармінної крові ріка*» («Ватерлоо», 1992, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 142]. Лірик репрезентує антропонім – ім'я та прізвище італійського кінорежисера та сценариста, привертаючи увагу до його характерного стилю, який поєднує магію та барокову естетику в авторському кіно: «*Ідуть лісоруби. Я з них, та в яким поколінні? / Суворі опришки. Улесливі крамарі. / ...Ми так і не встигли на фільм Федеріко Фелліні. / І вже не устигнемо. Ви живете на зорі*» («Останній вечір у Манайла», 1984, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 134].

Кремінь уводить прецедентний антропонім – прізвище українського поета-шістдесятника, політв'язня у поетичний текст для висловлення позитивної оцінки до цієї постаті: «*Вона волянням у тюрмі, / Де вже і Стус, і Параджанов. / Цей сімдесят проклятий рік – / Ні оминати, ні забути*» («Автопортрет-75», 1996, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 118]. Митець вживає прецедентний антропонім – ім'я середньоазійського політичного діяча у художньому творі для зображення Тамерлана як символу державної ідентичності: «*О, внуку Арпада! Твоя натурниця ще зранку п'яна. / І п'яний ти, і п'яний я, хоч не нащадок Тамерлана, / А тільки син своїх батьків, а тільки схильний до овацій, / Вони мені – як водоспад русинських наших резервацій*» («Хоральна меса», 2006, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 130]. Художник слова вводить прецедентний антропо-

нім – прізвище давньоримського державного діяча і письменника, показуючи його як символу військової ефективності: «Тільки знову крізь кров і крізь леп / Просяває мій сад, мій вертеп. / І – без ляльок вертеп. А коли / Вже всі ролі у нім роздали, / Хай ти **Цезар** чи дяк-пиворіз, А на сцену глобальну – не лізь!» («Сад», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 50]. Поетичні твори Кременя містять також і негативно конотовані прецедентні антропоніми Гітлер, Йосиф Віссаріонович Сталін, Лаврентій Павлович Берія, Медведчук, Суркіс, Табачник, Пинзеник: «**Божя Мати** з високих / готичних храмів / (всі архіпастирі – п'яні), / **Гітлер** / від Бранденбурзьких воріт / всі ці роки розстріляні (...43, ...44, ...45!) / веде у початок – / у 41 рік!» («Меморандум Герштейна», 1974, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 90]; «Дивися, небоже! / Дивися, небого! / Вони воскресають, – не вий і не плач: / генералісимус **Йосиф Віссаріонович Сталін**, / маршал **Лаврентій Павлович Берія**... / Скільки лягло нас під їх п'єдестали!» («Золота ліхтарня», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 28]; «Наробили дуже необачних / У своїй історії й краю. / **Медведчук**, і **Суркіс**, і **Табачник** – / Я за вас уже в **Шаяні** п'ю» («Коло», 2013, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 192]; «– Підвів мене земляк, міністр **Пинзеник**, / Пенсійних не підкинув грошеньят. / Усі вони такі, коли при владі, / А влада нині, кажуть, не слаба» («Батько», 2014, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 170].

«Прихований» прецедентний онім Анна Ахматова потребує розширення змісту для розуміння читачем висловлювання. У вірші «ANNODOMINI» мова йде про матір Дмитра Кременя: «**Анною** матінку звали мою. / Анна Петрівна. Анничка звалась, була молода, / П'ятеро діток / З батьком приносила чиста вода...» («ANNO DOMINI», 2004, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 161]. У поетичному творі «Посланні до мовчазної адресатки» автор, звертаючись до української поетеси Тетяни Василівни Кобаль-Ліхтей, вважає її талановитішою за Анну Ахматову і Марину Цвітаєву, імена яких зрозумілі читачеві з контексту: «Возношу вас над **Анну** і **Марину**... / О, світла сестро муз і розмарину, / Сьогодні ваш небесний апогей». («Послання до мовчазної адресатки», 2013, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 186].

Лінгвіст Ф. Бацевич вважає, що «...релігійний текст – це завжди прецедентний текст, який має особливе значення в житті людини...» [1, с. 143 – 144]. Говорячи про космос українського села, художник слова вводить біблійні антропоніми Адам (на івриті «земля» – «адама»)

і Єва (в авраамічних релігіях, перші люди на Землі, створенні Богом, прабабки людського роду) для показу символічних паралелей між земними та космічними просторами: «І той початок, де **Адам** і **Єва**, / І вічне дерево добра і зла – / Лише початок родового древа / І космос українського села...» («Древо», 2017, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 197]. У поемі-симфонії «Коні Адамові», поет уводить антропонім Адам у словосполучення, щоб показати «нааявність образу коней, що символізують царську владу, підкреслює божественне походження ліричного героя, а їхню ритуальну смерть – наділення Адама фізичною силою, духовною енергією, багатством, такими необхідними для подальшого перевтілення, народження, набуття могутності, безсмертя» [4, с. 14]. Спостерігаємо використання в поетичному творі похідних онімних словосполучень від прецедентного антропоніма Адам: «І мчать мене мої і **коні Адамові**, / І щось кричать мені з вогню якісь несподівані / люди, і руки їх... І щось кричать мені смертельним / криком коні крізь вогонь... / **КОНІ АДАМОВІ!**» («Коні Адамові», 1972, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 47]; «О, втрачена Адамова Земля, / Ти знов мені болиш, неначе рана. / О рідна! За шоломом знов єси! / Це знов тобі простелено в Європу / Дорогу із всесвітнього потоку, / А в нього порятунку не проси» («Після потоку», 2000, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 110].

Дмитро Кремень використовує прецедентні літературні антропоніми: «І я себе зустріну – квітами. / І буде **Фауст**. Буде вогонь до хмар. / Будуть поети й по мені. Будуть поети нині. / Тому тріумфально, під похоронний марш / Загорілися зорі в небесній книзі» («Золота ліхтарня», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 30] – лірик уводить антропонім – ім'я головного персонажа у трагедії Гете «Фауст» у літературний текст, зображуючи його як символ невпинного пізнання Всесвіту та угоди з дияволом, а вогонь очищення досягає космосу.

Мовознавиця Н. Піддубна досліджує «...прецедентні оніми, які традиційно вважають одним із засобів експресивізації й інтелектуалізації художнього та публіцистичного мовлення» [6, с. 250]. Дмитро Дмитрович Кремень використовує у поезії мовні засоби: епітети, метафори, уособлення, порівняння для того, щоб виявити своє ставлення до сказаного та вплинути на читача.

Художня література стає джерелом появи прецедентних власних назв. Розглянемо міфоніми у поетичних творах Кременя: «**Богоматір** в снігах... Слава Господу й небу, / Що зібрало коляд-

ників свято Різдва... / Зникнуть **Ірод, Пилат**, і здолаєм ганебу» («Богоматір у снігах», 2007, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 182] – літературні твори містять також і негативно конотовані прецедентні міфони́ми; «*Ти звав її Адамовою? Ні. / Вона прибуде Срібною Землею. / А ти вернувся з мандрів, **Одіссею**, / На свято посрібленої рідні*» («Після потопу», 2000, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 110] – Дмитро Кремінь використовує прецедентний міфонім – ім'я володаря острова Ітака у поетичних рядках, репрезентуючи його як символ мандрівника, котрий шукає свій шлях до свого коріння; «*І я припаду до землі, мов **Антей**. / Я вас не боюся, паперові **Геракли**! / Мала батьківщина... / Ти в кожного є*» («Світ полуденний», 1986, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 157] – митець вводить прецедентний міфонім Антей у порівняння-словосполучення для зображення сильних почуттів до рідної землі, які виникали і у автора, і у наймогутнішого велетня серед гігантів; використання міфоніма Геракли у множині у словосполученні, хоча це узагальнення на основі характерної риси – величі гігантів, говорить про перевагу щирих почуттів Дмитра Кременя до «малої батьківщини»; «*А ми від молодості п'яні / Мов на банкеті в час холери / Часи залізної завіси / Літературної богемі / Де **Прометей** та **Зевеси** / Підпільний час підпільні теми*» («Підгірці», 2013, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 150] – лірик вживає міфони́ми у множині (характерна риса поезії Кременя) для узагальнення на основі символу бунтівника Прометея – вогня, який несе людству світло знань і свободи, і блискавки – зброї громовержця Зевса; «*О, віднайдіть отецьку віру / На цій землі, де йде війна, / Де навіть **Марс** благає миру, / Цей бог кривавого вина!*» («Фатум», 2017, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 198] – Кремінь використовує прецедентний міфонім – назву бога війни в міфології у словосполученні, яке є уособленням, підкреслюючи жорстокість подій, що навіть символ війни не хоче її продовження; «*Шукаю історичну батьківщину, / бо нині географії нема: / **Ярило** виглядає із-за тину / і спис чужинця вже уп'явся в спину*» («Шукаю історичну батьківщину...», 2007, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 173] – автор вводить прецедентний міфонім – назву бога любові розквіту природи у словосполученні, яке є персоніфікацією, зображуючи його як символ весняної енергії та відродження.

Дмитро Дмитрович Кремінь репрезентує християнські прецедентні імена. Літературні твори поета містять позитивно конотовані прецедентні теоніми і похідні від них, а також онімні слово-

сполучення Богорівні слова і Божі рани: «*О, ниспошли божественну офіру / Все пережити на межі епох. / А як нам подолати нелюдь сіру / І зберегти, і не забути віру – / Цього не скаже. І заплаче **Бог***» («Сльоза господня», 2017, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 209]; «**Богоматір** в снігах... Слава Господу й небу, / Що зібрало колядників свято Різдва... / Зникнуть **Ірод, Пилат**, і здолаєм ганебу, / І в сніги попливем. І не раз, і не два / Упадемо і встанем. І золото, й синь / Понад нами, **Пречиста й Розп'ятий син**» («Богоматір у снігах», 2007, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 182] – прецедентний агонім Пречиста вважають епітетом Богородиці, основними символами якої є непорочність та духовна чистота; «**Божжа Мати** бреде у снігах. / **Божжа Мати**... / Відлунала за обрієм «Радість нова». / **Божий син** народився, і чути в вертепу / **Богорівні**, спасенні, великі слова... / Хай летять во спасіння Великого ступу!» («Богоматір у снігах», 2007, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 182]; «*За диявольський сміх / І за **рани** негоєні **Божі** / Спогадаю усіх / І оплачу я всіх / І на смертному ложі*». («Богема – І», 2017, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 2004].

Поет уводить прецедентний теонім – назву христологічного титулу біблійного походження і похідні від нього у наступні рядки для зображення статусу Бога, як судді над життям і смертю: «*А де Семен Поляк? Наталка Бровді? / Ви на якому загубились броді? / Де я загинув, **Господи**, спаси...»» («Біг із бар'єрами», 2007, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 137]; «*Не вистачало **голосу Господнього** – для всесвітнього нічника, / і голосу голосів, і пісні пісень. / Опівдні віку, в полуденний скін саду св. Себастьяна...*» («Сад», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 54]; «***Господнє літо** в Україні, / А не до віршів і балад. / Чому з народження понині / Чужі гріхи мені болять?*» («Anno Domini», 2013, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 188].*

Кремінь використовує прецедентний теонім у словосполученні, яке є метафорою, символізуючи солідарність Бога з народом України: «*Прозирати і нам довелось / У безодню неволі і чести, / Де хреста український **Христос** / На Голготу не може донести*» («Сад», 1972–1997, збірка «3 днів шалених», 2021) [4, с. 62].

Висновки. В ході проведеної розвідки у поетичних текстах Дмитра Кременя як позитивно конотовані функціонують прецедентні антропоніми – імена поетів (Шекспір, Данте, Овідій, Павличко, Шевченко, Анна Ахматова, Марина Цвітаєва); письменників (Нечуй-Левицький, Іван

Чендей); філософів (Альбер Камю, Сковорода, Ніцше); художників (Мікель Анджело, Рафаель, Далі, Пікассо, Ференц Семан); музикантів (Бах, Моцарт, Армстронг, Шопен); кінорежисерів (Мейєрхольд, Курбас, Параджанов, Сергій Бондарчук, Федеріко Фелліні); політичних діячів (Стус, Тамерлан, Цезар, Іоанн Мазепа). Художні твори Кременя мають також і негативно конотовані прецедентні антропоніми Гітлер, Йосиф

Віссаріонович Сталін, Лаврентій Павлович Берія, Медведчук, Суркіс, Табачник, Пинзенік. Біблійні антропоніми (Адам, Єва), літературні антропоніми (Фауст) та міфоніми (Ірод, Пилат, Одиссей, Антей, Геракли, Прометей, Зевеси, Марс, Ярило, Бог, Богоматір, Господь, Христос, Пречиста) використовуються як символи. Перспективу подальших досліджень бачимо у вивченні прецедентних топонімів у ліриці Дмитра Кременя.

Список літератури:

1. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи : монографія. Львів: ПАІС, 2005. 264 с.
2. Ільченко В. І. Експресія власних назв як засіб публіцистики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика». К., 2003. 20 с.
3. Корольова В. В. Прецедентні феномени в мові сучасної поезії. *Наукові записки* [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. 2012. Вип. 29. С. 8–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_29_5.
4. Кремінь Д. 3 днів шалених: кн. ранньої лірики та віршів «закарпатського циклу»; авт. передм. Т. Кремінь ; упоряд.: Т. Кремінь, І. Ребрик, Н. Ребрик. Миколаїв: Іліон, 2021. 300 с.
5. Найдюк О. Прецедентне ім'я в дискурсі (на матеріалі німецької мови). *Наук. вісник Чернівецького ун-ту ім. Ю. Федьковича* : Германська філологія : [зб. наук. праць / наук. ред. В. В. Левицький та ін.]. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 267. С. 176–183.
6. Піддубна Н. Прецедентні оніми як інтердискурсивний елемент сучасної української проповіді. Волинська філологічна: текст і контекст. Лінгвостилістика ХХІ століття: стан і перспективи : зб. наук. пр. / упоряд. С.К. Богдан. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. Вип. № 15. С. 248–256.

Yurieva Zh. A. PRECEDENT ANTHROPONYMS AND MYTHONYMS IN THE POETRY OF DMYTRO KREMEN (BASED ON MATERIAL FROM THE COLLECTION “FROM THE DAYS OF THE MAD”)

The article is devoted to the study of precedent anthroponyms and mythonyms in the lyrics of the famous Ukrainian poet Dmytro Dmytrovykh Kremen. The focus of modern linguistics on the problem of studying the functioning of proper names in a poetic text through the transformation of language during digital globalization and the process of national self-awareness is noted. The article identifies precedent anthroponyms and mythonyms used by Dmytro Kremen. They create an onymosphere of poetic idiosyncrasy, in which the names of famous ancient and modern figures are represented. In the scientific works of F. Batsevich, V. Ilchenko, V. Koroleva, O. Naydyuk, N. Piddubna, the following problems are analyzed: consideration of a religious text as a precedent, determination of the expressive potential of proper names, functioning of precedent phenomena in the language of modern poetry, study of the precedent name in discourse, study of precedent onyms as an interdiscursive element of modern Ukrainian sermon. The study of anthroponyms and mythonyms in poetic texts is relevant, because they have a code of national identity and are representatives of the linguistic picture of the world. The purpose of the article is to determine the function of using precedent anthroponyms and mythonyms in the poetic works of Dmytro Dmytrovykh Kremen.

The material for the article was fragments of his poetic texts. It has been determined that in the works of Dmitry Kremen, precedent anthroponyms function as positively connoted - the names of poets (Shakespeare, Dante, Ovid, Pavlychko, Shevchenko, Anna Akhmatova, Marina Tsvetayeva); writers (Nechuy-Levytsky, Ivan Chendey); philosophers (Albert Camus, Skovoroda, Nietzsche); artists (Michelangelo, Raphael, Dali, Picasso, Ferenc Szeman); musicians (Bach, Mozart, Armstrong, Chopin); film directors (Meyerkhold, Kurbas, Paradzhanov, Serhiy Bondarchuk, Federico Fellini); political figures (Stus, Tamerlane, Caesar, Ioann Mazepa). Kremen's works of art also include negatively connoted precedent anthroponyms Hitler, Joseph Vissarionovich Stalin, Lavrenty Pavlovich Beria, Medvedchuk, Surkis, Tabachnyk, Pynzenyk. It has been found that biblical anthroponyms (Adam, Eve), literary anthroponyms (Faust), and mythonyms (Herod, Pilate, Odysseus, Antaeus, Hercules, Prometheus, Zeus, Mars, Yarilo, God, Mother of God, Lord, Christ, Most Holy) serve as symbols.

Keywords: precedent onym, anthroponym, mythonym, theonym, symbol, metaphor, comparison, Dmytro Dmytrovykh Kremen.

Дата першого надходження статті до видання: 22.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

РОМАНСЬКІ ТА ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 81'373.7:070

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/20>**Антоненко В. І.**<https://orcid.org/0000-0002-0324-4217>

Національна академія Служби безпеки України

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА І НІМЕЦЬКА ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК ВТІЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Статтю присвячено дослідженню сучасної фразеології як важливого лінгвокультурного засобу репрезентації національної ідентичності в українських і німецьких медіатекстах військової тематики. Аналіз сфокусовано на фразеологічних одиницях медійного дискурсу війни, що виконують номінативну, інтерпретаційну, оцінну й впливову функції. Фразеологія постає як динамічний елемент мовної системи, здатний швидко реагувати на соціально-політичні зміни та адаптувати свої семантичні й прагматичні смисли відповідно до реальних обставин. У дослідженні застосовано комплексний підхід, що включає методи зіставного, семантичного, лінгвокультурологічного, і дискурсивного аналізу. Матеріалом дослідження слугували українські та німецькі медіатексти військової тематики, що уможливило зіставний аналіз сучасних фразеологічних одиниць у двох мовних просторах як носіїв колективної пам'яті, культурних наративів і ціннісних домінант і простеження їхньої ролі у формуванні національної ідентичності й інтерпретації соціально значущих подій. Особливу увагу зосереджено на тематичних домінантах боротьби, спротиву, захисту й перемоги та метафоричних моделях медійного осмислення війни. Українські медіатексти вирізняються експресивною, мобілізаційно маркованою фразеологією з тілесними, просторовими й героїчними метафорами, що формує образ нації як активного суб'єкта спротиву та сприяє суспільній консолідації, тоді як у німецькому медійному дискурсі домінує стримана, аналітично орієнтована модель фразеологічного осмислення війни з акцентом на раціональну інтерпретацію подій. У статті підкреслено, що за спільності базових понять воєнного дискурсу фразеологія українських і німецьких медіатекстів втілює різні моделі національної ідентичності, зумовлені історичним і культурним контекстом і специфікою медійної комунікації.

Ключові слова: медійна комунікація, семантичні й прагматичні смисли, культурні наративи, тематичні домінанти, метафоричні моделі, оцінність.

Постановка проблеми. Фразеологія як складова мовної системи є одним із найінформативніших засобів репрезентації національної ідентичності, оскільки акумулює історичний досвід, ціннісні орієнтири та колективні уявлення мовної спільноти. В умовах інтенсивних соціально-політичних трансформацій фразеологічний фонд мови активно динамізується, що виявляється в оновленні фразеологічних одиниць і переосмисленні їхніх значень. Особливо виразно цей процес простежується в медіатекстах військової тематики, де фразеологія слугує не лише засобом інформу-

вання, а й інструментом інтерпретації подій, формування суспільних наративів і конструювання опозиції свій – чужий.

У сучасному медійному дискурсі війни фразеологічні одиниці (далі ФО) виконують важливу прагматичну функцію, актуалізуючи емоційно-оцінний компонент повідомлення, підсилюючи ідеологічні смисли та сприяючи формуванню колективної ідентичності. Фразеологія військової тематики вирізняється високою адаптивністю до актуальних подій і здатністю інтегрувати елементи різних типів дискурсу. Через усталені й новітні

мовні образи та метафори медіа репрезентують національне світобачення й моделі осмислення війни в умовах збройного протистояння.

Зіставний аналіз фразеології в українських і німецьких медіатекстах військової тематики надає змогу виявити як універсальні закономірності функціонування ФО у воєнному дискурсі, так і національно зумовлені особливості їх смислового наповнення та прагматичного використання. Залучення сучасного матеріалу дозволяє простежити не лише стабільні, а й динамічні риси фразеологічної системи, зокрема механізми оновлення образності та трансформації оцінних смислів. У цьому контексті лінгвокультурологічний підхід дозволяє розглядати фразеологію не лише як мовне явище, а як культурний код, що відображає національну ідентичність, колективну пам'ять і ціннісні доміанти суспільства в їх сучасному вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фразеологія посідає особливе місце в мовній системі як один із найінформативніших засобів репрезентації національної ідентичності, оскільки акумулює історичний досвід, культурні цінності та колективні уявлення мовної спільноти. Завдяки відтворюваності, образності й семантичній насиченості фразеологія функціонує як «культурний код», через який відбувається інтерпретація реальності та самоідентифікація нації. У медіадискурсі, зокрема у текстах військової тематики, ФО набувають особливого прагматичного значення, формуючи оцінні настанови, поведінкові моделі та ціннісні орієнтації.

Проблематика фразеології як носія культурно значущих смислів і маркера національної ідентичності, який впливає на формування національного образу через мову [2, с. 5–22], посідає вагомe місце в сучасних лінгвістичних студіях. Розглядаючи фразеологію як інструмент символічної репрезентації національного світобачення, О. М. Микитюк наголошує на здатності українських ФО відтворювати культурні коди та моделі самоідентифікації, що забезпечує фразеології ключову роль у процесах формування й підтримки національної ідентичності [6]. У ширшому лінгвокультурологічному контексті Х. В. Петрів аналізує мовну об'єктивацію національної ідентичності в межах концептосфери публіцистичного дискурсу, підкреслюючи методологічну значущість взаємодії мовних засобів різних рівнів у медіатекстах [7, с. 45–47]. У межах медійної комунікації обґрунтовано роль ФО як засобу репрезентації національної ідентичності та формування ідеологічно й ціннісно маркованих суспільних наративів

[8, с. 65–68]. В новинному дискурсі ФО виконують виразну прагматичну функцію, посилюючи емоційно-оцінний потенціал повідомлення та безпосередньо впливаючи на формування суспільних оцінок подій у сучасній медійній комунікації [3, с. 171–173]. Водночас мас-медіа визначаються як ключове джерело оновлення фразеологічного фонду сучасної української літературної мови, що засвідчує динамічний і соціально зумовлений характер медійної фразеології [10, с. 30–33].

Німецька фразеологія вивчається як у діяхронії (розвиток ФО у часі, зміни їхньої частотності та значення [9]), так і в синхронії (проблеми гендерної репрезентації у німецькому фразеологічному фонді та мовний вплив фразеологічних номінацій людини [11]). У сучасній німецькій публіцистиці досліджено модифікації значення ФО від нейтрального стилістичного відтінку до розмовного забарвлення [5, с. 167–175], що сприяє посиленню емоційного впливу на читача та створенню більш живого, експресивного дискурсу.

Водночас у зіставному аспекті окреслено спільні теоретичні засади аналізу фразеології української та німецької мов [4, с. 766–768] і виявлено національно зумовлені відмінності структури та культурно-ментальних особливостей ФО [1, с. 25–30], що підтверджує актуальність і перспективність контрастивних студій у цій галузі. Отже, аналіз наукових джерел засвідчує, що фразеологія розглядається дослідниками як важливий лінгвокультурний і дискурсивний ресурс, проте зіставне вивчення української та німецької фразеології саме в контексті військового медіадискурсу залишається недостатньо представленим.

Постановка завдання. Мета дослідження – визначити роль фразеологічних одиниць в українських і німецьких медіатекстах військової тематики як інструмента втілення національної ідентичності та відображення лінгвокультурних особливостей відповідних мовних спільнот.

Виклад основного матеріалу. Сучасна українська й німецька фразеологія в медійному дискурсі військової тематики постає не лише як сукупність стійких мовних одиниць, а як динамічний механізм вербалізації національного досвіду війни та маркер колективної ідентичності. Фразеологічні одиниці, актуалізовані в медіатекстах, виконують функцію когнітивно-дискурсивних інструментів осмислення воєнної реальності, репрезентуючи домінантні цінності, моделі поведінки та емоційно-оцінні установки суспільства. Через образність, метафоризацію та семантичну згущеність фразеологія акумулює історичну пам'ять,

актуальні соціокультурні смисли й ідеологічні настанови, формуючи стійкі наративи боротьби, спротиву й самоутвердження, характерні для національного медійного простору.

У медіатекстах військової тематики ФО групуються навколо домінант **боротьби, захисту, спротиву** й **перемоги**, які відображають ключові етапи воєнного наративу та концептуалізують війну як екзистенційне протистояння. Сучасний медійний дискурс водночас засвідчує активне оновлення фразеологічного складу через появу нових і переосмислення традиційних ФО, відповідно до актуальних реалій війни.

У сучасних українських медіатекстах активно функціонують ФО типу *тримати лінію, ламати плани ворога, працювати на перемогу, не віддавати жодного метра, тримати інформаційний фронт*. Поєднання військової та цивільної семантики в цих ФО акцентує на спільній участі всього суспільства в опорі, стираючи межу між фронтом і тилом. Такі ФО виражають ідею активної дії, незламності та моральної правоти, формуючи наратив спільної відповідальності за результат. Їхня образність нерідко спирається на тілесні, просторові та героїчні метафори, які звертаються до переживання війни як особистого й національного випробування.

Натомість у сучасних німецьких медіатекстах функціонують ФО типу *unter Druck geraten, eine rote Linie überschreiten, die Verteidigung stärken, militärische Ziele erreichen, den Rückzug antreten*, які характеризуються меншою експресивністю та тяжінням до аналітичного, стратегічного осмислення подій. Такі ФО передають насамперед стан, перебіг чи результат дії, зосереджуючись не на емоційній реакції, а на раціональному осмисленні події. За таких умов війна постає як контрольований процес або комплекс операцій, що узгоджується з традицією стриманого, відстороненого медійного подання.

Незважаючи на розбіжності, ФО, що репрезентують боротьбу й опір, у двох мовах виражають спільну ідею протидії та напруженого протистояння, що засвідчують зіставні пари ФО на кшталт *ламати плани – unter Druck setzen, стояти до кінця – Widerstand leisten*. Спільність цих понять засвідчує універсальність базових смислів воєнного дискурсу. Водночас відмінності виявляються у ступені образності та оцінної забарвленості: українські ФО мають яскраво виражений мобілізаційний та аксіологічно маркований характер, тоді як німецькі тяжіють до нейтральної, функціонально зорієнтованої номінації.

Аналогічна тенденція простежується й у фразеології на позначення **захисту** та **перемоги**. В укра-

їнських медіа ФО *тримати лінію, працювати на перемогу, стати щитом* репрезентують цінності безпеки, солідарності та віри в позитивний результат через образи фізичного захисту й спільної дії. У німецьких медіатекстах відповідні ФО *die Verteidigung stärken, Ziele erreichen, einen Durchbruch erzielen* зосереджуються на результативності та стратегічній доцільності, що відображає іншу культурну модель осмислення війни.

У межах цих тематичних груп формуються домінантні образи та метафоричні моделі, які структурують медійне осмислення війни. Найчастотнішими є **антропоморфні метафори** (*стати щитом; der Krieg fordert Opfer*), **просторові метафори** (*тримати лінію, не віддавати жодного метра; eine Front halten, keinen Meter preisgeben*), **тілесні метафори** (*удар у саме серце; einen Schlag ins Herz versetzen*), а також **метафори шляху** (*йти до перемоги, крок за кроком; den Weg zum Sieg gehen*), **метафори бар'єру** (*стояти сміною, лінія оборони; eine Verteidigungslinie bilden*) та **метафори зіткнення** (*зійтися в бою, лобове зіткнення; aufeinanderstoßen, Zusammenstoß*).

Сучасна фразеологія військових медіатекстів характеризується підвищеною метафоричною гнучкістю, що дозволяє швидко адаптувати образні моделі до нових подій і наративів (*тримати інформаційний фронт; Informationskrieg führen*). Через такі метафори війна постає як боротьба за існування (*стояти до кінця; bis zum Äußersten gehen*), захист власного простору (*не віддавати жодного метра; keinen Meter preisgeben*) або випробування на міцність (*вистояти під тиском; unter Druck standhalten*). Вони не лише забезпечують наочність і доступність повідомлення, а й активізують культурно значущі асоціації, закріплені в колективній свідомості.

Важливою характеристикою фразеології у військових медіатекстах є виразне **емоційно-оцінне забарвлення** та **експресивність**, що особливо посилюється в сучасному інформаційному просторі. Нові ФО підсилюють емоційний вплив повідомлення, надаючи йому оцінності, драматизму або героїчного звучання. Так, в українських медіа активно функціонує ФО *ворог не пройде*, яка виконує потужну мобілізаційну роль: вона однозначно окреслює дихотомію *свій – чужий* і підсилює настанову на незламність і моральну вищість власної спільноти. У німецьких медіа аналогічну роль, хоча й у менш експресивному вигляді, виконує ФО *eine rote Linie überschreiten*, що позначає межу дозволеного та водночас задає нормативно-оцінний горизонт інтерпретації подій. На відміну від емоційно маркованої української ФО, німецька

ФО вибудовує оцінювання через логічно впорядковане розмежування прийнятного й неприйнятного. Отже, завдяки ФО у медіадискурсі війни формується чітка аксіологічна дихотомія *свій – чужий, добро – зло*, що відіграє ключову роль у виробленні колективних суджень і суспільних наративів.

У цьому контексті фразеологія стає важливим засобом творення сучасного патріотичного наративу, забезпечуючи символічне згуртування й мобілізацію суспільства. Динамічні ФО, зокрема медійні кліше, не лише відображають воєнні події, а й інтерпретують їх крізь призму цінностей мужності, самопожертви та відповідальності за майбутнє спільноти. У сучасних українських медіатекстах широко вживаються ФО *плечем до плеча, тримати стрій, бути на своєму місці*, які апелюють до ідеї єдності й особистої причетності кожного до спільної справи. Ці ФО формують образ нації як єдиного колективного суб'єкта спротиву, де патріотизм постає не лише як героїчний акт, а передусім як щоденна практика.

Водночас у німецьких медіа простежується інша модель фразеологічного осмислення війни, яка орієнтується на раціоналізовані та стандартизовані образи: війна осмислюється як процес або система дій, що відображено у вживанні ФО типу *Lage bewerten, Maßnahmen ergreifen, die Situation stabilisieren*. Такі ФО знижують емоційне напруження висловлювання та сприяють поданню війни як об'єкта аналізу й регуляції, а не як екзистенційного досвіду. У зіставленні з українськими ФО вони демонструють відмінність між мобілізаційною та аналітичною моделями медійної комунікації.

Зазначені відмінності безпосередньо пов'язані з **прагматичними функціями фразеології** в медійному дискурсі, серед яких провідними є інтерпретаційна, оцінна та впливова. В обох мовах ФО сприяють швидкому усвідомленню змісту і формують когнітивні рамки сприйняття подій. При цьому універсальність базових понять підтверджується наявністю зіставних ФО, що номінують спротив (*стояти до кінця – Widerstand leisten*), оборону (*стояти стіною – Stellung halten*), результат дій (*наближати перемогу – einen Durchbruch erzielen*). Ці приклади свідчать про спільність фундаментальних смислів воєнного дискурсу незалежно від мовної приналежності.

Водночас національно зумовлені відмінності чітко виявляються у **семантиці та образності сучасної фразеології**. В українських медіатекстах домінують експресивні, тілесні та героїчні образи (*стати опорою, тримати удар, стояти на смерть*), які відображають екзистенційне

сприйняття війни як випробування на виживання та моральну стійкість. Ці ФО апелюють до емоційного досвіду адресата й сприяють мобілізації колективної волі. Натомість у німецьких медіа переважають процесуальні та стратегічні ФО (*den Rückzug antreten, Ressourcen bündeln, Risiken minimieren*), що зумовлюють стриманіше використання експресивної фразеології та орієнтацію на раціональне осмислення подій.

Вирішальну роль у формуванні цих відмінностей відіграє **історичний і культурний контекст**, зокрема колективна пам'ять, досвід попередніх воєн та усталені культурні наративи. Саме вони визначають відбір, семантичне наповнення й прагматичне функціонування сучасних ФО у медіатекстах, зумовлюючи їхню національно-культурну специфіку та роль у конструюванні національної ідентичності в умовах війни.

У підсумку зазначені відмінності відображають різні моделі національної ідентичності, репрезентовані в медіадискурсі війни. Українська сучасна фразеологія формує образ нації як активного суб'єкта спротиву, для якого визначальними є солідарність, жертвність і моральна правота. Німецька фразеологічна система, своєю чергою, тяжіє до моделі дистанційованого спостерігача, орієнтованого на порядок, аналіз і регуляцію процесів, що проявляється у прагненні до нейтральної інтерпретації конфлікту та зниженні емоційної оцінності.

Висновки. Проведений зіставний аналіз фразеології в українських і німецьких медіатекстах військової тематики засвідчує її роль як важливого лінгвокультурного засобу репрезентації національної ідентичності та осмислення воєнної реальності, що реалізує інтерпретаційну, оцінну й впливову функції та формує стійкі когнітивні й аксіологічні рамки сприйняття подій. Установлено, що в обох мовах фразеологія військових медіатекстів ґрунтується на універсальних домінантах боротьби, спротиву, захисту та перемоги, що засвідчує спільність базових смислів воєнного дискурсу й подібність метафоричних моделей протидії, оборони та досягнення результату в українській і німецькій мовах. Водночас виявлено національно зумовлені відмінності в семантиці, образності та прагматичному потенціалі фразеології: українські ФО вирізняються експресивністю, мобілізаційною спрямованістю та тілесно-героїчними метафорами, що формують образ нації як активного суб'єкта спротиву, тоді як у німецькому дискурсі переважають стримані, аналітично орієнтовані ФО з акцентом на процесуальність і раціональну оцінку подій. Фразе-

ологія військової тематики постає як динамічна система, здатна швидко реагувати на соціально-політичні зміни і модифікувати оцінні смисли, а лінгвокультурологічний підхід дозволяє розглядати ФО як носії колективної пам'яті та культурних наративів, які відіграють ключову роль

у формуванні національної ідентичності в умовах війни.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні динаміки фразеологічних трансформацій у міжкультурному та перекладознавчому вимірах на матеріалі різних мов і типів медіадискурсу.

Список літератури:

1. Антоненко В. І. Лексико-фразеологічне поле «війна» в українській та німецькій мовах. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2025. Вип. 213. С. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-25>.
2. Браїлко Ю., Кисла Н. Номінації російсько-української війни в різностильовому дискурсі. *Українське мовознавство*. 2024. Вип. 1(54). С. 5–22. DOI: [https://doi.org/10.17721/um/54\(2024\).5-22](https://doi.org/10.17721/um/54(2024).5-22).
3. Дроботенко В. В. Використання фразеологізмів у новинному медіадискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61, т. 1. С. 170–174.
4. Дяченко Н. Ю., Овсієнко Л. О. Сучасні дослідження фразеології німецької і української мов. *Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2021»*: матеріали ХХІІІ Всеукраїнської наукової конференції молодих учених. 2021. С. 766–768.
5. Кулік Н. *Про специфіку фразеологічних модифікацій у текстах сучасної німецької преси. Германістика в Україні*. 2023. Вип. 10(2015). С. 167–175.
6. Микитюк О. Українські фраземи як засіб творення національної ідентичності. 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/350103761_Ukrainski_frazemi_ak_zasib_tvorennia_nacionalnoi_identicnosti.
7. Петрів Х. В. Концептосфера національної ідентичності та її мовна об'єктивація в публіцистичних текстах Оксани Пахльовської: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2019. 312 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/24b/dis_Petriv%20K.V..pdf.
8. Сизонов Д. Ю. Фразеологія як відбиття національної ідентичності в мас-медійних координатах. *Мовознавство*. 2019. № 6. С. 64–71. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001295985>.
9. Школярєнко В. Діахронічне дослідження фразеології на основі корпусної лінгвістики. *Германістика в Україні*. 2024. <https://doi.org/10.32589/2408-9885.2024.19.333174>.
10. Syzonov D. Mass-media as a source of new phraseology in modern Ukrainian literary language. *Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*. 2017. Issue 34. P. 29–38.
11. Usacheva A. V. Phraseological nominations of a person in the German language: types of linguistic influence and issues of gender representation. *Language and Text*. 2025. Issue 12(2). P. 86–94. <https://doi.org/10.17759/langt.2025120208>.

Antonenko V. I. CONTEMPORARY UKRAINIAN AND GERMAN PHRASEOLOGY AS AN EMBODIMENT OF NATIONAL IDENTITY (based on media texts on military themes)

This article explores the features of current phraseology as an important linguocultural means of representing national identity in Ukrainian and German military media texts. The analysis focuses on phraseological units performing interpretative, evaluative, and persuasive functions. Phraseology is viewed as a dynamic component of the language system, capable of rapidly responding to socio-political changes and reshaping semantic and pragmatic meanings in accordance with current realities. The study employs a complex approach, which incorporates the methods of contrastive, semantic, linguocultural, and discourse analyses. The material of the study consisted of Ukrainian and German media military texts, which enabled the comparison of phraseological units in the two languages as carriers of collective memory, cultural narratives, and value dominants, as well as tracing their role in the formation of national identity and the interpretation of socially significant events. Particular attention is paid to the thematic domains of struggle, resistance, defence, and victory, as well as to metaphorical models that structure the media interpretation of war. The findings indicate that Ukrainian media texts employ expressive, mobilising phraseology with bodily, spatial, and heroic metaphors, constructing the nation as an active subject of resistance. In contrast, German media texts favour a more restrained, analytically oriented model of phraseological conceptualisation of war, emphasising rational interpretation and process-oriented representation. The article emphasizes that, despite the shared basic concepts of war discourse, phraseology of Ukrainian and German media texts reflects different models of national identity, shaped by historical and cultural contexts as well as the specifics of media communication.

Keywords: media communication, semantic and pragmatic meanings, cultural narratives, thematic dominants, metaphorical models, evaluativeness.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Bielova M. O.

<http://orcid.org/0000-0002-1306-9395>

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

MEANING (METONYMY)-BASED CREATIVITY IN ENGLISH LANGUAGE CHICK LIT

This article explores meaning-based creativity in English language chick lit, focusing on the role of metonymy in the formation of creative neologisms. While lexical innovation has often been discussed in terms of form-based (morphological) creativity, the present study foregrounds the cognitive-semantic mechanisms that motivate formally creative coinages. Drawing on the distinction between form-based and meaning-based creativity, the article investigates how metonymy functions as a key source of semantic innovation underlying neologisms in English language chick lit. The study is based on a self-compiled corpus of 36 English language chick lit novels, from which 141 formally creative neologisms were extracted. The analysis shows that 37% of these neologisms are grounded in metonymic mappings, indicating a strong interaction between morphological experimentation and conceptual creativity. The article adopts the framework of creative use of metonymy, identifying such mechanisms as the extension or elaboration of an established metonymic relationship, extended use of the same underlying ICM, the juxtaposition of two established metonymic relationships, combination and/or juxtaposition with metaphor, 'twice-true' metonymy, and possible personification. Through detailed qualitative analysis, the article demonstrates that meaning-based creativity in chick lit neologisms is not based on entirely novel conceptual mappings. Instead, meaning-based creativity typically arises from the reduction/elaboration, recombination, or reorientation of entrenched metonymies, which are exploited for humorous, evaluative, and expressive purposes. The findings highlight the embodied and experiential grounding of metonymy-based neologisms and show how they contribute to characterisation, emotional engagement, and social critique. Overall, the study argues that chick lit provides a particularly fertile domain for observing the interplay between form-based and meaning-based creativity in contemporary English word formation.

Keywords: linguistic creativity, meaning-based creativity, metonymy, mapping, creative use of metonymy, chick lit.

Problem statement. Creativity permeates every sphere of human activity and finds one of its most potent expressions in language. Its significance is beyond dispute: linguistic creativity is central to identity construction, cultural reflection, and the articulation of emotional experience. Nevertheless, despite its pervasiveness, creativity has long remained on the periphery of mainstream linguistic inquiry, frequently dismissed as too elusive or resistant to systematic analysis.

The present study focuses on lexical creativity, understood as the inventive formation of new lexical units, or neologisms, within English language chick lit. This literary genre is marked by its emphasis on social observation, self-presentation, and a light, playful tone [19; 41].

Lexical creativity is dual in nature, operating at the intersection of formal word-formation processes

and cognitive-semantic mechanisms that motivate the choice of particular lexical forms [24]. This dual nature was succinctly articulated by L. Collins [11] through the distinction between the “Joyce principle” and the “Juliet principle.” The former, drawing on James Joyce’s experimental manipulation of sound and structure, emphasises the phonological and morphological dimensions of lexical invention. The latter, inspired by W. Shakespeare’s famous reflection on naming in “Romeo and Juliet,” foregrounds the role of meaning and conceptualisation in word creation [52]. Accordingly, lexical innovation can be approached in terms of form-based and meaning-based creativity, which together capture the complementary dimensions of neologism formation in English language chick lit (henceforth ELCL). This article focuses exclusively on meaning-based creativity of neologisms in English language chick lit grounded in metonymy.

Analysis of recent research and publications.

Neologisms are broadly understood as lexical units or new meanings not previously recorded in a given language at a particular time [1]. English language chick lit fosters the emergence of new words mainly morphologically. They are deliberately created as alternative to existing forms to affect the communicative potential of the resulting expressions, i.e. perform a facilitative function [30, p. 278]. What enables the facilitative function of neologisms in ELCL is their creativity, which is commonly defined as the combination of novelty and appropriateness [9], meaning that an idea must not only be original but also serve a clear communicative function [51]. In the case of neologisms, newness is inherent by definition. What distinguishes creative neologisms is their appropriateness within discourse. Creative neologisms act as foregrounding devices through which writers position their characters as socially perceptive individuals – those who seek attention, navigate relationships, and aim to be “socially successful with their speech” [20, p. 1056]. Such coinages operate as markers of identity, interpersonal involvement, and socio-discursive stance [36]. Moreover, their expressive force is context-dependent, co-varying with who creates the word, in what setting, and for what purpose [23].

Linguistic creativity operates on two complementary levels: form-based and meaning-based [24; 36; 38; 39].

Morphology is one of the primary domains of form-based creativity in ELCL, providing the structural foundation for the invention of new words. The study of particularly unconventional morphological formations has given rise to a subfield known as extravagant [14] or extragrammatical [40] morphology which explores coinages that stretch standard morphological rules. Form (morphology)-based creativity is viewed as a cline [9] extending from F(ixed) to E(xtended) to X creativity – lexical formations that resist classification, lack reproducibility, and exhibit no clear derivational path [3; 22; 23; 31; 35; 43].

Meaning-based creativity, on the other hand, arises from creative use of linguo-cognitive operations – metaphor and metonymy [36; 38; 39].

Metonymy in Cognitive Linguistics is defined as a conceptual operation whereby one process or entity, *the source*, provides mental access to another, *the target*, to which it is closely related or even forms part of [37], or a “contiguous” entity [12, p. 347]. As conceptual units, source and target are distinguished from linguistic units – *metonyms*. In a linguistically manifested metonymic relation,

a source meaning is related to a target meaning by means of a linguistic form (a morpheme/word/phrase/sentence) [5, p. 164] called *the vehicle* [46]. For example, in *The White House issued a statement*, the source is THE WHITE HOUSE (a building or place), which provides mental access to the target, THE U.S. PRESIDENT OR ADMINISTRATION (the actual entity performing the action). The linguistic form *The White House* functions as the vehicle, through which the metonymic relationship between the place (source) and the institution or people associated with it (target) is expressed.

What goes on in the case of conceptual metonymy is a mapping within a single domain [37], which provides background knowledge for representing concepts. This background knowledge for some processes/entities involves an Idealized Cognitive Model (ICM) – a structured scenario; a set of abstract mental representations that people have of “typical” situations in life, which are encyclopedic, flexible, and somewhat idiosyncratic [37]. ICMs play the same role as domains, while highlighting the not-so-simple relationship between a semantic domain and the external experience used by the mind to grasp it [10, p. 2]. For example, in *How did you get to the airport? – I waved down a taxi*, a metonymic operation is postulated on the “driving to a destination” ICM that includes the following elements: a) driving a vehicle to the destination; b) parking and getting out; c) getting to the destination. In English, it is possible to use the precondition (having a car), the embarkation (getting on a bus), and the center parts (driving a vehicle) to stand for the whole scenario. In the example cited, a more specific “taking a taxi” ICM is applied. “Taking a taxi” and “driving to a destination” ICMs are common low-level ICMs of a situational kind, since they involve the interaction between different entities with certain time and place [50].

Beyond situational ICMs, metonymy can also be grounded in experiential ICMs, reflecting the view that cognition is not merely embodied but situated within socio-cultural practice. Perception and action acquire meaningfulness – that is, they become structured, delimited, and value-laden – only through an individual’s repeated engagement with culturally mediated activities, objects, and social interactions [32, p. 412].

Recent research on metonymy has taken a “social turn,” expanding its scope beyond cognitive and embodied dimensions to consider it as a fundamentally social phenomenon [13; 21; 25; 37; 38; 44; 47; 55]. This shift has generated growing interest in the role

of metonymy in relation to social issues and communicative purposes such as identity construction, social positioning, and humour.

Chick lit, as a genre, is a rich site for the study of metonymy, particularly metonymy-based neologisms, as a social phenomenon – it's dialogic, socially embedded, and highly attuned to identity, gender performance, intimacy, and humour. Metonymy, as a social phenomenon through which we make sense of the world and form social relations, facilitates communication that is not only quick and efficient but also inherently creative. However, research into the creative use of metonymy remains limited [7; 36; 38]. This may be because metonymy does not entail the bringing together of unrelated conceptual domains [16], or perhaps because it has generally received less scholarly attention than metaphor [36, p. 105].

J. Littlemore and C. Tagg [38] and J. Littlemore [36] developed a taxonomy of meaning-based creative use of metonymy, while acknowledging that the classification is not exhaustive. The following six types of creative metonymic use have been identified: (1) the extension or elaboration of an established metonymic relationship; (2) extended use of the same underlying ICM; (3) the juxtaposition of two established metonymic relationships; (4) combination and/or juxtaposition with metaphor; (5) 'twice-true' metonymy; (6) possible personification. This framework focuses on metonymy at the phrase or clause level. It inspired research into how creativity activates mini-narratives/scenarios – a concept that builds on A. Musolf's [42] metaphor scenarios and L. Ritchie's [49] story metaphors [44, p. 361]. However, whether this taxonomy can be directly applicable to the study of the creative use of metonymy in neologisms remains to be seen. It may require a different analytical perspective – one that accounts for the way metonymic processes operate at the *lexical* level, shaping word-formation patterns, semantic extension, and conceptual innovation.

Task statement. The article aims to identify and analyse the metonymic mappings underlying the formation of creative neologisms in English language chick lit. Particular attention is devoted to the creative use of metonymy, exploring how conventional conceptual metonymies are extended and combined in unexpected ways to produce novel meanings that reflect the genre's humour, emotionality, identity construction, and social commentary. The **objectives** of the study are as follows: 1) to identify the metonymic mappings underlying formally creative neologisms in ELCL; 2) to single out the types of novel uses of metonymy underlying formally creative

neologisms in ELCL; 3) to determine whether there is a correlation between form-based creativity and meaning (metonymy)-based creativity in ELCL neologisms. The **novelty** of this research lies in its integrative approach to lexical creativity, which systematically correlates form-based creativity with meaning-based (metonymy-driven) creativity in English language chick lit and refines the typology of creative uses of metonymy in communication [36; 38]. The **object** of the study is creative neologisms in ELCL whose meaning is grounded in metonymy. Its **subject** is the types of novel uses of metonymy that underlie the meaning of these neologisms. The **data** for this study come from a self-compiled corpus comprising 36 English language chick lit novels. The analysis identified 141 neologisms, all of which display form-based creativity by deviating from or elaborating established morphological patterns in English. Notably, 37% of these neologisms are motivated by underlying metonymic mappings, suggesting a strong correlation between formal innovation and meaning-based creativity.

The outline of research essentials. In this part of the article, I will demonstrate how the identified types of creative uses of metonymy are employed in the manufacture of creative neologisms in ELCL.

Introducing more detail into a conventional metonymic mapping.

I have this secret vocabulary for my husband. Words I've invented, just to describe him. I've never even told him about them: they just pop into my head, now and then. Like...

Tentery: *that taut, defensive way he behaves whenever the subject of my father comes up in the conversation (He thinks I don't notice)* [29, p. 1].

Formally, *tentery* lies at the most conservative end of creativity continuum. It fully complies with established morphological norms of the *-y* suffix usage meaning 'having a quality of something' (like in *messy*). The neologism readily alludes to the phrase *on the tenterhooks*. A *tenter* was a wooden frame – often resembling a line of fencing – used to stretch woolen or linen cloth as it dried, preventing it from shrinking. The *tenterhooks* were the metal hooks attached to the frame that held the fabric taut. Although *tenters* have long disappeared from everyday use, they were once a familiar sight in textile-producing regions such as northern England, where large "tenter-fields" surrounded wool mills. The metonymic expression *on tenterhooks*, meaning 'in a state of uneasiness or suspense; waiting nervously for something to happen' [53], arose from this physical process of stretching cloth tightly on the frame. Being

stretched, of course, leaves fabric very tense, as one's muscles are when one is feeling stressed or uneasy. And so to be "on tenterhooks" is to be similarly tense as one waits in suspense [53]. Originally, the phrase appeared as *on the tenters* in the play "Broken Herat" by the English West Country playwright John Ford in 1633, but by the late seventeenth century it evolved into the more precise *on the tenterhooks*. One of the earliest recorded uses of the latter form appears in "The General History of Europe" (1690). In its original meaning, *on the tenters* is grounded in the personification metaphor (CLOTHS is A PERSON) and the embodied metonymy where our felt bodily experiences of tightness are closely related via contiguity to larger psychological states, such as anxiety (cf.: *I felt my chest tighten*) or anticipation (cf.: *I had a tight knot in my stomach*).

The neologism *tentery* has the same conceptual grounding, introducing, however, a new detail into the metonymic mapping. The metadiscursive comment in (1) unveils the meaning of *tentery* as 'defensive way of behaviour.' This gives an important detail: being "stretched" does not only make one feel stressed or uneasy but also, voluntary or involuntary, make them want to "shrink back" defending themselves.

Redundant domain reduction.

(2) *Hah! I seized the moment, adopting a statesmanlike, Obama-esque tone. 'Yes. Now. I have something to say: Billy – and particularly Mabel – hitting is not allowed in our family* [15, p. 137–138].

Obama-esque can be described as a case of F-creativity. The adjective is formed in strict accordance with an established and highly productive morphological pattern in English, namely the suffix *-esque*, which is often attached to proper nouns to denote resemblance (cf. *Kafkaesque*, *Chaplinesque*). In this respect, Obama-esque fully complies with normative word-formation rules and does not introduce any structural deviation or morphological innovation. However, in (2), the expression *adopting a statesmanlike, Obama-esque tone* involves a layered metonymic structure. The phrase *statesmanlike tone* draws on a metonymic reduction of the domain STATESMANSHIP to its salient feature – rhetorical discipline and measured delivery. Speaking "like a statesman" conventionally evokes controlled, authoritative speech patterns associated with political figures.

H. Fielding's [15] addition of *Obama-esque*, however, introduces a redundant yet meaningful specification of this domain. At first glance, the new coinage appears unnecessary, since *statesmanlike* already conveys the relevant traits. Yet, its inclusion

narrows the category to a single, culturally salient exemplar. Bridget's choice of Obama is most likely motivated by timing rather than deep political insight: he was in office when the events in [15] take place and was one of the most visible public figures of that period. Bridget, who is not portrayed as particularly interested in politics, is unlikely to be drawing on nuanced knowledge of Obama's distinctive qualities compared with other politicians. Rather, he is simply the most salient political figure available to her imagination. Even so, if any specific traits are invoked, they are Obama's characteristic eloquence and rhythmic speech, which have become emblematic of contemporary political oratory.

Conceptually, *Obama-esque* exemplifies what A. Barcelona [2] terms a "metonymic chain": CATEGORY (STATESMANSHIP) is reduced to one representative MEMBER – Obama – who stands for his SALIENT FEATURE – distinctive communicative style (controlled, authoritative speech).

The use of the neologism *Obama-esque* is particularly appropriate in this context. The narrator, Bridget Jones, humorously borrows Barack Obama's public persona to describe her own brief attempt at calm authority while handling a domestic quarrel with her small kids. The reference captures Bridget's habit of inflating ordinary moments into mini-dramas and shows how cultural figures can serve as ready-made templates for self-expression. The comic effect comes from the clear mismatch between tone and situation: Bridget, a stay-at-home mom of two kids is invoking the aura of a world leader to lend moral weight to a family rule.

Extended use of same underlying cognitive model.

(3) *'I have a message from Demetra,' I announce. 'She says could you possibly come and see her in about half an hour? Or maybe email instead? She's just a bit ... tied up.'*

Dyed up crosses my mind, and I almost give a little snort of laughter [28, p. 41].

The creativity here operates through pattern-adhering F-creativity: the coinage *dyed up* directly mirrors the established phrasal verb *be tied up* but substitutes the base verb with *dye* to reflect the immediate communicative context. Formally, the neologism respects the morphosyntactic structure of the phrasal verb *be tied up* while semantically re-anchoring it to the situation of "being occupied with dyeing one's hair."

Conceptually, the newly coined *dyed up* builds on an underlying ICM shared by the protagonist and Demetra. The protagonist, Katie, is Demetra's subordinate. She is asked to help her superior dye

her hair at work. While they are in the middle of this private, somewhat humiliating activity, a senior male colleague arrives unexpectedly, requesting to see Demetra. Embarrassed by her appearance, Demetra sends the protagonist to intercept him at the lift, instructing her to make an excuse for her absence. Following the instruction, Katie dutifully says, “She’s just a bit ... tied up,” but, aware of the absurdity of the situation, adds wryly, “dyed up.”

This newly coined phrasal verb functions as a compressed, ironic commentary on both the immediate context and the power dynamics it exposes. The shared ICM – “being tied up by dyeing hair at work” – enables the speaker to substitute *tied* for *dyed*, elliptically referring to what her boss is literally doing while maintaining the idiomatic structure. This innovation introduces humour by exposing the incongruity of the situation and expresses the protagonist’s veiled frustration at being relegated to trivial, image-related tasks despite her professional qualifications.

Witness another example:

(4) *Samantha sighed again. “He calls you **Lewinsky-esque**”* [54].

In (4), *Lewinsky-esque* is a case of F-creativity, just like *Obama-esque*. It refers to the protagonist Cannie, whom her ex-boyfriend labels this way because she is a plus-size woman. On the surface, the expression draws on a PERSON for TRAIT metonymy, where the proper name *Lewinsky* stands for a salient physical characteristic. However, the association is far from purely descriptive.

The novel follows Cannie Shapiro, a 28-year-old journalist from Philadelphia, whose life unravels after she discovers a column in “Moxie” magazine written by her ex-boyfriend, Bruce, titled “Good in Bed.” In this piece, Bruce reflects publicly on his past relationship with a “larger woman,” ostensibly praising her sexual confidence but in reality, exposing intimate details of their private life. Against this backdrop, *Lewinsky-esque* becomes a much richer metonymy, grounded in the ICM of the “Lewinsky–Clinton scandal,” which evokes the intertwined themes of public exposure, humiliation, and betrayal by a man. The metonymic reference thus extends from a superficial comment on physical appearance to encompass broader social and moral dimensions, transforming the name into a culturally loaded marker of female vulnerability under public scrutiny.

The juxtaposition of two established metonymic relationships.

Although interjections constitute a closed class, their conversion into verbs is not unusual in

Present-Day English. Such formations, known as “interjection-based delocutive verbs” [8], are well attested in corpus data. For example: *It was a grim tale and the children were brought up on it, along with Mary Rose, who ummed and aahed in horror every time she heard it* [4]. This instance illustrates a SOUND for MENTAL/EMOTIONAL STATE metonymy, whereby vocalised sounds (*um*, *ah*) stand for the cognitive or affective states they typically express (hesitation, shock, or dismay). Given the frequency and conventionality of such forms, this type of metonymy can be regarded as an entrenched rather than a novel or extraordinary use.

By contrast, in ELCL we encounter converted interjections that go beyond such entrenched patterns, exhibiting creative use of metonymy. Consider the following example:

(5) *‘Oh, sorry,’ says Topher, shooting Nihal an ‘uh-oh’ look. ‘We misunderstood. Did you come in here wanting to feel better?’* [27, p. 175].

In (5), the expression *uh-oh look* represents a creative juxtaposition of two established metonymic mappings. The interjection *uh-oh* conventionally realises a SOUND for MENTAL/EMOTIONAL STATE metonymy, signaling recognition of a mistake or the anticipation of trouble. In this context, however, it is transferred to the visual domain through a cross-sensory metonymy of SOUND for FACIAL-EXPRESSION, whereby the auditory cue is reinterpreted as a visible gesture. This *uh-oh look* then implicitly activates a secondary FACIAL EXPRESSION for EMOTION mapping. Mapping visible facial cues onto emotional states is conventional in English (cf.: *poker face*, *a worried glance*, *a dirty look*).

Another example (6) can be illustrative of this type of creative use of metonymy. In it, several women who are trying to lose weight attend a doctor’s consultation. During the session, the doctor proposes an exercise: to imagine encountering a doughnut immediately after having eaten and to ask themselves whether they would still choose to eat it. He refers to this hypothetical doughnut as *the Platonic ideal of doughnut-ness*:

(6) *“I’d like to do an exercise with you,” he said. He looked around the table. “How many of you ever eat when you’re not hungry?”*

Dead silence. I closed my eyes. Emotional eating. I’d been through this lecture, too.

“How many of you eat breakfast, and then maybe you come to the office and there’s a box of doughnuts and they look good and you’ll have one just because they’re there?”

More silence. "Dunkin' Donuts or Krispy Kremes?" I finally asked.

The doctor pursed his full lips. "I hadn't thought about it."

"Well, it makes a difference," I said.

"Dunkin' Donuts," he said.

"Chocolate? Jelly? Glazed that somebody from Accounting ripped in half, so there's only half a doughnut left?"

"Krispy Kremes are better," said Bonnie.

"Especially the warm ones," said Esther.

I licked my lips.

"The last time I had doughnuts," said Esther, "someone brought them to work, just like we're talking about, and I picked out one that looked like a Boston cream... you know, it had the chocolate on top?"

We nodded. We all probably knew how to recognize a Boston cream doughnut on sight.

"Then I bit into it," Esther continued, "and it was..." Her lips curled. "Lemon."

"Ick," said Bonnie. "I hate lemon!"

"Okay," said the doctor, laughing. "My point is, they could be the best doughnuts in the world. They could be **the Platonic ideal of doughnut-ness**. But if you've already had breakfast, and you aren't really hungry, ideally, you should be able to walk right by."

We thought about this for a minute. "As if," Lily finally said.

"Maybe you could try telling yourself that when you are really hungry, if what you're really hungry for is a doughnut, then you can go get one."

We thought again. "Nope," said Lily. "I'm still eating the free doughnuts."

"And how do you know what you're really hungry for?" asked Bonnie. "Like, me... I'm always hungry for the stuff I know I shouldn't be eating. But, like, give me a bag of baby carrots and I'm all, like, whatever" [54].

Doughnut-ness can be described as a case of pattern-bending F-creativity, as it partially departs from the canonical constraints governing English derivational morphology. Under normal circumstances, the suffix *-ness* attaches to adjectival bases to form abstract nouns denoting states or qualities (e.g. happiness, dryness, awkwardness). In doughnut-ness, however, the suffix is applied to a noun base (doughnut), thereby overriding a category constraint that typically blocks derivational processes from operating on bases of an "inappropriate" word class.

The concept of the "Platonic Ideal" is central to Plato's "Theory of Forms." According to Plato, the physical world that we see is not the real world.

Instead, it is a shadow of the true world. The Forms are perfect and eternal representations of objects and concepts in the physical world. For example, a circle drawn on paper is imperfect and temporary, but its Form – the idea of the circle – is perfect and eternal.

However, the doctor's mention of the "Platonic ideal of doughnut-ness" isn't about the doughnut's perfect shape, but about the idea of sweetness itself – the doughnut standing for sugary treats in general. Empirical research has shown that the desire for sweet tastes declines less sharply after eating than for other tastes, a phenomenon sometimes referred to as the "dessert mentality," suggesting that sweet foods remain tempting even when hunger is low [18]. Thus, following, R. Gibbs [17], the relation between sweetness and temptation is an embodied metonymy.

I thus argue that there is a chain of two overlapping metonymies underlying *doughnut-ness* in (6): the first one is SPECIFIC for GENERAL (DOUGHNUT for SWEET FOOD) and the second one is the embodied metonymy SWEET FOOD for TEMPTATION, which elaborates the first established metonymic relationship.

Combination of metaphor and metonymy in a novel way.

(7) "It's **Mentionitis**," Jude was saying. – "What's that?" said Magda. – "Oh, you know, when someone's name keeps coming up all the time when it's not strictly relevant: "Rebecca says this" or "Rebecca's got a car like that" [16].

Formally, the word *mentionitis* is built using the classical medical suffix *-itis*, which conventionally denotes inflammation or pathological conditions (e.g., bronchitis, tonsillitis, arthritis). In this respect, *mentionitis* adheres to an established and highly conventional word-formation pattern, positioning it toward the rule-governed end of the creativity continuum.

In (7), Jude diagnoses Daniel Cleaver with *mentionitis*, implying that he is infatuated with Rebecca. The coinage activates the conventional metaphor LOVE is A DISEASE, reflected in expressions such as *lovesick*, *feverish with love*, *heartache*, and *infected with desire*. The suffix *-itis* in *mentionitis* conventionally signals inflammation or disease of a body part through a SYMPTOM for DISEASE metonymy. While such metonymic mapping is well established in reference to physical or sexually transmitted conditions (e.g., *He's dripping* for *He has gonorrhea*), it is not conventional to use "mentioning someone" as a symptom of a disease.

Interestingly, *mentionitis* is not entirely new. The OED [45] records its earliest use in 1954, meaning

‘a tendency to mention something for the sake of comprehensiveness or exhaustiveness, rather than relevance.’ However, this earlier sense became obsolete. The word was reinvented and popularised by Helen Fielding in “Bridget Jones: The Edge of Reason” (1999), where it humorously denotes ‘a tendency to mention the name of a person one is attracted to or infatuated with, regardless of its relevance to the conversation.’ Magda’s puzzled response, “What’s that?” reflects the word’s novelty in real-world English at the time. I therefore label *mentionitis* as an intrinsic neologism, coined within “Bridget Jones: The Edge of Reason” (1999) and subsequently diffused into wider usage. Since then, *mentionitis* has been attested in everyday discourse and popular media, demonstrating its successful diffusion beyond the literary context:

(8) *We barely admit to each other that we have bodily functions. It combats the kids and their constant mentionitis re: farting* (@Caissie, Twitter, 4 August, cited in [45]).

(9) *If he develops ‘mentionitis’ about the woman who runs the spin class, then you may have a bigger problem* (Daily Mail, 1 July, cited in [45]).

In (7), the neologism *mentionitis* adds a layer of humour through pseudo-medicalisation, turning a familiar social habit into a mock-diagnostic condition. By describing a man’s tendency to bring up a woman’s name repeatedly as if it were a symptom of an ailment, Jude injects irony and comic exaggeration into the situation. It also serves social commentary, offering a witty shorthand for a recognisable phenomenon – the involuntary verbal leakage that betrays romantic interest. Importantly, in this context, it serves as a tool of characterisation and mild social critique: by coining *mentionitis* to describe a man, Jude positions herself as emotionally detached, observant, and slightly superior – someone who can analyse others’ behaviour with amused insight rather than vulnerability.

Altering the valence of a metonymic mapping.

(10) *Can you believe it? How dramatic can you get? I know her husband is Italian, but I really don’t think he’s likely to kill the pair of them. He’s a waiter, not a Mafia stooge, so what’s he going to do? <...> Compliment them into a coma? Run them over with the desert trolley?* [26, p.12].

The verb *compliment* in the expression *compliment them into a coma* aligns with the well-established noun-to-verb conversion in English. This subpattern involves a noun denoting an evaluative speech act being converted into a verb that describes the performance of the act. Classic examples include *insult* → *to insult*, *praise* → *to praise*, and *reproach* → *to reproach*.

As a verb, *compliment* typically carries a positive connotation – ‘to say something nice or to praise’ [34] – though it can occasionally be used ironically, as in *to be complimented by the police with a ticket* [53]. In a restaurant context, *complimenting* generally denotes an act of goodwill, politeness, or hospitality. In (10), however, *complimenting [to death]* is hyperbolically extended to denote excessive, relentless flattery, reversing the verb’s usual positive evaluative polarity and creating a comic effect of verbal overkill. This example thus illustrates a creative alteration of the valence of an underlying metonymic mapping, in which a typically favourable action is reinterpreted through humorous semantic excess.

Conclusions. This article has shown that metonymy constitutes a major and conceptually rich source of neologism formation in English language chick lit. In it, I identified six types of creative use of metonymy, some corresponding to categories recognised in earlier studies [36; 38], and others not previously described. Newly observed types include introducing more detail into a conventional metonymic mapping (*tentery*), a phenomenon previously identified only for metaphor [39], redundant domain reduction (*Obama-esque*), and altering the valence of a metonymic mapping (*compliment* as a verb), also previously reported for metaphor [39]. These findings extend the taxonomy of metonymic creativity and demonstrate that ELCL provides a rich testing ground for exploring how speakers elaborate or manipulate conventional conceptual associations.

Interestingly, almost all ELCL neologisms that displayed meaning-based creativity grounded in creative use of metonymy are classified as F-creative. For instance, *Obama-esque*. Here, the creativity arises not from the morphological pattern itself (proper noun + *-esque*), but from the contextually motivated narrowing of the source domain. This creative use of metonymy serves an identity-constructive function, which is one of the core pragmatic roles of neologisms in chick lit. Also, it is worth noting that many metonymy-based neologisms in ELCL are onomastic formations, built on personal names such as *Obama* or *Lewinsky*. The predominance of American onomastic references is not coincidental. It reflects the global cultural dominance of American media and celebrity discourse, which provides a shared reservoir of easily recognisable names and associations for both writers and readers. In this sense, American proper names function as transnational cultural signifiers: they are immediately intelligible to an international audience and evoke rich networks of meaning that transcend local contexts.

Bibliography:

1. Зацний Ю., Пахомова Г. О., Зацна В. Ю. Соціолінгвістичні аспекти вивчення словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя: ЗНУ, 2004. 284 с.
2. Barcelona A. The multilevel operation of metonymy in grammar and discourse with particular attention to metonymic chains. *Cognitive Linguistics. Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2005, p. 313–352.
3. Bergs A. Learn the rules like a pro, so you can break them like an artist (Picasso): linguistic aberrancy from a constructional perspective. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*. 2018. № 66(3). P. 277–293.
4. BNC – British National Corpus. URL: <http://www.english-corpora.org/bnc/>. Accessed on 07 November 2025.
5. Brdar M. Metonymy and word-formation: their interactions and complementation. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2017. 247 p.
6. Brdar M. Novel metonymies, wine and wineskins, old and new ones. *Jezici i Culture u Vremenu i Prostoru*. 2018. № VII(1). P. 123–134.
7. Brdar-Szabó R., Brdar M. Metonymic indeterminacy and metalepsis: getting two (or more) targets for the price of one vehicle. *Figurative language – Intersubjectivity and usage*. John Benjamins Publishing Company, 2021. P. 175–211.
8. Brinton L. Interjection-based delocutive verbs in the history of English. *Developments in English. Expanding Electronic Evidence*. Cambridge: CUP, 2014. P. 140–161.
9. Carter R. Language and creativity: the art of common talk. London & New York: Routledge, 2016. 288 p.
10. Clausner T., Croft, W. Domains and image schemas. *Cognitive Linguistics*. 1999. № 10. P. 1–31.
11. Collins L. A name to conjure with: a discussion of the naming of new brands. *European Journal of Marketing*. 1977. № 11(5). P. 337–363.
12. Croft W. The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies. *Cognitive Linguistics*. 1993. № 4(4). P. 335–370.
13. Dilkes J. The role of metonymy in social identity. *Metaphor and the Social World*. 2025. № 15(1). P. 1–26.
14. Eitelmann M., Haumann, D. Extravagant morphology. Amsterdam: John Benjamins, 2022. 264 p.
15. Fielding H. Bridget Jones: mad about the boy. London: Vintage, 2014. 400 p.
16. Fielding H. Bridget Jones: the edge of reason. London: Picador, 1999. 421 p.
17. Gibbs R.W., Jr. The metonymic body. *Metaphor and the Social World*. 2025. № 15(2). P. 196–204.
18. Griffioen-Roose S., Hogenkamp P.S., Mars M., Finlayson G., de Granf C. Taste a 24-h diet and its effect on subsequent food preferences and satiety. *Appetite*. 2012. № 59(1). P. 1–8.
19. Harzewski S. Chick lit and postfeminism. Virginia: University of Virginia Press, 2011. 264 p.
20. Haspelmath M. (1999). Why is grammaticalization irreversible? *Linguistics*. 1999. № 37(364). P. 1043–1068.
21. Hidalgo-Downing L., Mujic B. Multimodal metonymy and metaphor as complex discourse resources for creativity in ICT advertising discourse. *Review of Cognitive Linguistics*. 2011. № 4(1). P. 157–182.
22. Hoffmann T. Creativity and construction grammar. Cognitive and psychological issues. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*. 2018. № 66(3). P. 259–276.
23. Hoffmann T. Speakers are creative, within limits: a response to Peter Uhrig. *Cognitive Semiotics*. 2020. № 13(1). P. 1–7.
24. Ibáñez M.S., Pérez Sobrino P. Name it till you mean it: intersections between formal and semantic neological procedures in naming emerging pandemic objects in Spanish. *Language and Communication*. 2024. № 99. P. 274–288.
25. Jensen T. Embodied, social, and creative dimensions of metonymy. *Metaphor and the social world*. 2025. № 9. P. 1–11.
26. Keyes M. Watermelon. London: Penguin, 1997. 624 p.
27. Kinsella S. Love your life. London: Penguin, 2020. 368 p.
28. Kinsella S. My no so perfect life. London: Penguin, 2017. 464 p.
29. Kinsella S. Surprise me. London: Transworld Publishers, 2018. 416 p.
30. Klosa-Kückelhaus A., Kernermann I. Converging lexicography and neology. *International Journal of Lexicography*. 2021. № 34(3). P. 277–281.
31. Koliopoulou M., Walker J. (2024). Exploring creativity and extravagance: the case of double suffixation in English. *Languages*. 2024. № 9(88). URL: <https://www.mdpi.com/2226-471X/9/3/88>. Accessed on 08.01.2026.
32. Kristiansen G. Idealized cultural models: the group as a variable in the development of cognitive schemata. *Body, Language and Mind (Vol. 2: Sociocultural Situatedness)*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2007. P. 409–431.
33. Lakoff G., Kovecses Z. The Cognitive model of anger inherent in American English. In D. Holland & N. Quinn (Eds.), *Cultural Models in Language and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. P. 195–221.

34. LDOCE – Longman Dictionary of Contemporary Dictionary. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/>. Accessed on 04 April 2025.
35. Lensch A. Diggers-out, leaf clearer-uppers and stayer-onner-for-nowers. On creativity and extravagance in English -er nominalisations. *Extravagant Morphology: Studies in Rule-Bending, Pattern-Extending and Theory-Challenging Morphology*. Amsterdam: John Benjamins, 2022. P. 73–100.
36. Littlemore J. On the creative use of metonymy. *Review of Cognitive Linguistics*. 2022. № 20(1). P. 104–129.
37. Littlemore J. Metonymy: hidden shortcuts in language, thought and communication. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 240 p.
38. Littlemore J., Tagg, C. Metonymy and text messaging: a framework for understanding creative uses of metonymy. *Applied Linguistics*. 2018. № 39. P. 481–507.
39. Littlemore J., Turner S., Tuck, P. Creative metaphor, evaluation, and emotion in conversations about work. London & New York: Routledge, 2024. 73 p.
40. Mattiello E. Analogy in word-formation. A study of English neologisms and occasionalisms. Berlin: Mouton de Gruyter, 2017. 258 p.
41. Missler H. The cultural politics of chick lit: popular fiction, postfeminism and representation. New York: Routledge, 2017. 222 p.
42. Musolff A. Metaphor scenarios in public discourse. *Metaphor and Symbol*. 2006. № 21(1). P. 23–38.
43. Norde M., Trousdale G. Creativity, paradigms and morphological constructions: evidence from Dutch pseudoparticiples. *Linguistics*. 2024. № 9. P. 1–35.
44. O'Dowd N. The potential of creative uses of metonymy for climate protest. *Discourse and Society*. 2024. № 35(3). P. 360–380.
45. OED – Oxford English Dictionary. URL: Oxford English Dictionary. Accessed on 04 June 2025.
46. Panther K-U. Inaugural lecture: metonymic reasoning inside and outside language. *LACUS FORUM XXXI: Interconnections*. Houston: The Linguistic Association of Canada and the United States, 2005. P. 13–32.
47. Pérez-Sobrino P. Multimodal metaphor and metonymy in advertising: a corpus-based account. Amsterdam: John Benjamins, 2017. 240 p.
48. Radden G., Kövecses, Z. Towards a theory of metonymy. *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam: John Benjamins, 1999. P. 17–60.
49. Ritchie L. D. “Everybody goes down”: Metaphors, stories, and simulations in conversations. *Metaphor and Symbol*. 2010. № 25(3). P. 123–143.
50. Ruiz de Mendoza Ibáñez F. High-level cognitive models: in search of a unified framework for inferential and grammatical behaviour. URL: (PDF) High-level cognitive models: in search of a unified framework for inferential and grammatical behaviour. Accessed on 10 November 2025.
51. Runco M. A., Jaeger G. J. The standard definition of creativity. *Creativity Research Journal*, 2012. № 24(1). P. 92–96.
52. Smith V. Naming and framing: understanding the power of words across disciplines, domains, and modalities. N.Y.: Routledge, 2021. 120 p.
53. WDE – Merriam Webster's Dictionary of English. URL: <http://www.merriam-webster.com>. Accessed on 04 June 2025.
54. Weiner J. Good in bed. Washington: Washington Square Press, 2002. 816 p.
55. Zbikowski L. M. Conceptualizing music: cognitive structure, theory, and analysis. New York, NY: Oxford University Press, 2002. 384 p.

Бєлова М. О. СМИСЛОВА (МЕТОНІМІЧНА) КРЕАТИВНІСТЬ В АНГЛОМОВНІЙ ЧІК-ЛІТ

У статті досліджується смислова креативність неологізмів в англomовній чік-літ із фокусом на ролі метонімії у формуванні нових лексичних одиниць. Хоча лексична креативність традиційно описується крізь призму морфологічних процесів, у цій розвідці акцент перенесено на когнітивно-семантичні механізми, що лежать в основі формально креативних словотворчих інновацій. Матеріалом дослідження слугує самостійно укладений корпус із 36 англomовних романів жанру чік-літ, у межах якого було виявлено 141 формально креативний неологізм. Аналіз показує, що 37 % цих одиниць мають метонімічну мотивацію, що свідчить про тісний зв'язок між формальною та смисловою креативністю. Теоретичною основою дослідження слугує типологія креативних уживань метонімії. У статті розглянуто такі типи метонімічної креативності, як розширення або деталізація усталеного метонімічного мапування, розширене використання тієї самої базової ідеалізованої когнітивної моделі, зіставлення двох усталених метонімічних мапувань, поєднання та/або зіставлення з метафорою, «подвійно істинна» метонімія, можлива персоніфікація. У результаті доведено, що смислова креативність неологізмів у чік-літ не ґрунтується на повністю нових

метонімічних мапуваннях. Натомість вона виникає через творчу експлуатацію, переорієнтацію або комбінування усталених метонімій, які використовуються для досягнення гумористичного, оцінного та експресивного ефектів. Отримані результати засвідчують тілесно-досвідну природу метонімічної креативності та її вагомую роль у конструюванні ідентичності персонажів, емоційної залученості читача й соціальної критики в жанрі чік-літ.

Ключові слова: лінгвістична креативність, смислова креативність, метонімія, мапування, креативне уживання метонімій, чік-літ.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Біляцька В. В.

<https://orcid.org/0000-0002-7079-960X>

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ТЕЛЕОНОМ LIEBE В НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ МЕДІЄВІСТИЦІ XX СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню телеоного концепту LIEBE (любов) у німецькомовній художній медієвістиці XX століття. Наголошено, як німецькі письменники зверталися до інтерпретації середньовічної історії, культури та релігії для вираження буття людини й світу. У центрі уваги перебуває словесно-образна реалізація кохання як цілеспрямованого шляху самопізнання та духовного розвитку героїв. Концепт LIEBE визначено як фундаментальний культурний феномен, що поєднує індивідуальну свободу, вартість особистості та специфічне для германських народів ставлення до жінки.

У студії згадуються твори Томаса Манна, Германа Гессе та Луїзи Рінзер, у яких любов постає як шлях до святості, пізнання Бога або інтелектуального розвитку. Детально досліджено теоном в романі Ліона Фейхтвангера «Іспанська балада (Єврейка із Толедо)» («Die Jüdin von Toledo»). Доведено, що автор використовує історичне тло Середньовіччя для розв'язання актуальних проблем сучасності, акцентуючи на ролі релігії та людських почуттів. Виокремлено лексичні засоби вербалізації LIEBE, що охоплюють різні стадії та прояви почуттів: закоханості та флірту (Flirten und Zeit der Verliebtheit); інтимні стосунки (Intime Beziehungen); спільного життя та єдності душі (Zusammenleben); конфлікт між позитивними та негативними емоціями (радість, пристрасть, страх, гнів).

Теономні концепти розглядаються як «сміслові знаки» (від грец. telos – мета), що мають об'єктивну спрямованість до фінальної мети. Телеоном LIEBE у медієвістичному дискурсі є складним синтезом емоційних станів (щастя, прихильність, сором, страждання) та морально-етичних викликів, належить до емоційно-телеономних, а не особисто-телеономних (А. Приходько). Художній концепт виступає «конденсатом» авторського задуму, дозволяючи реконструювати індивідуальну картину світу письменника та специфіку середньовічного світосприйняття.

Ключові слова: телеоном, концепт LIEBE, німецька медієвістична проза, Ліон Фейхтвангер, художній дискурс, емотивна лексика, Середньовіччя.

Постановка проблеми. Німецькі письменники XX століття в художній прозі зверталися до інтерпретації середньовічної історії, культури, красного письменства, релігії у різноманітних художньо-стильових креаціях, черпаючи мотиви, образи, сюжети з міфів, різновидів фольклору, літературних жанрів тогочасся для вираження буття людини й світу. Проза, присвячена опису минулого, документуванню історичного процесу, діакронії традицій та дидактично-виховному впливу, твори якої насичені мовними засобами, спрямованими на відтворення / реконструкцію духа і букви християнського Середньовіччя, становить текстуальну базу дискурсу Середньовіччя. З кінця XX століття особливий інтерес викликала медієвістика, значний вплив на сучасників

мали праці німецького історика Г. фон Мауера та його послідовників – німецьких учених О. Гірке, А. Мейцена.

За дослідженням І. Качуровського, у Середньовіччі велике значення мали германські мови, що принесли людству три речі: пом'якшення людської вдачі (порівняно з римлянами). «Є жорстокість, війни, нещадність помсти, існують підступ і зрада, але немає римського насолоджування чужим стражданням. Значну роллю в житті відіграють побратимство і дружба. Римському “людина людині вовк” протистоїть германське “людина людині – радість”» [1, с. 52]; поняття людської особистості. «Найхарактерніша риса германських народів, яка найсильніше вплинула на долю людства, це індивідуальна свобода, вартість

людини як такої, незалежно від усіх політичних чи релігійних стосунків і міркувань» [1, с. 52]; *ставлення до жінки*. Хоча жінка – це здобич війна, власність переможця, але в ній є щось незбагненно-містичне [1, с. 53]. На останньому аспекті германських мов, ставлення до жінки, виокремленому І. Качуровським, зосередимо увагу, розглянувши телеономний концепт LIEBE в німецькій художній медієвістичній літературі XX століття.

Німецькомовні автори XX століття використовували середньовічне тло, щоб показати любов як цілеспрямований шлях самопізнання: Томас Манн у романі «Обранець» (Tomas Mann «Der Erwählte») показує трансформацію гріховного кохання як жахливе страждання та покуту, що веде до святості; Герман Гессе у творі «Нарцис і Гольдмунд» (Herman Hesse «Narziss und Goldmund») розглядає кохання не як спасіння душі через заперечення світу, а як шлях (телос) до пізнання Бога через повноту почуттів та мистецтво; Ліон Фейхтвангер у «Іспанській баладі (Єврейка із Толедо)» (Lion Feuchtwanger «Die Jüdin von Toledo») досліджує конфлікт між особистою телеономією щастя та жорстокою телеономією історичного процесу, що стає причиною трагедії; Луїза Рінзер у «Любов Абеляра» (Luise Rinser «Abaelards Liebe») показала, що метою кохання може бути не лише шлюб, а й взаємний інтелектуальний розвиток, хоча кохання стало інструментом покаяння героїв: Абеляра осклепили, Елоїза прийняла постриг у монастирі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження телеономних концептів – понять, що виступають «смысловими знаками», охоплює праці філософів, теологів, лінгвістів та літературознавців. Термін походить від грецьких слів *telos* (мета) та *nomos* (закон) і описує об'єкти або поняття, що прагнуть досягти своєї фінальної мети. Ці концепти належать до емоційних концептів (серед яких і LIEBE). На думку науковців, їх варто розглядати на перетині культурології, психології і науки про пізнання, як модель поведінки, думок, бажань і почуттів з актуалізацією комунікативної специфіки. Про це мовиться в розвідках А. Огар, О. Селіванової, В. Кононенка, Л. Піхтовнікової, І. Жигоренко, А. Приходька, В. Ніконової та ін. Емоції не можуть бути ідентифіковані без слів, які належать до якоїсь конкретної культури і несуть в собі культуроспецифічну точку зору, здійснюючи мовну реалізацію емоційної картини світу мовця.

Загальнотеоретичні дослідження телеономного концепту LIEBE визначаються у векторі

людської діяльності і в німецькій мові проведено такими дослідниками, як С. Бунг [Stephanie Bung], К. Ланге [Katrin Lange], С. Піч [Stephanie Pietsch], П. Шенбергером [Peter Schönberger], А. Вебером [Arndt Weber], Н. Вербером [Niels Werber] та ін. Часто цей концепт вивчався в ідіостилях поетів Гете, Рільке та інших. Концепт LIEBE в історії німецької літератури, принципи побудови змісту мінезангу проаналізовано В. Хаубріксом [Wolfgang Haubrichs]. На матеріалі середньовічних романів досліджено мотив кохання та сформульовано концепції кохання В. Фріч-Реслером та А. Кек [Waltraud Fritsch-Rößler, Anna Keck]. Телеоном LIEBE не лише як емоція, а і як цілеспрямований шлях (телос) розвитку особистості в німецькій медієвістичній літературі XX ст. раніше не був об'єктом спеціального вивчення, що й визначає актуальність дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати словесно-образну реалізацію телеономного концепту LIEBE, дослідити вербалізацію почуттів героїв (короля Альфонсо та Ракелі) в історичному романі Ліона Фейхтвангера «Die Jüdin von Toledo», наголосити як емоційна лексика формує «ціннісний ореол» середньовічної картини світу.

Виклад основного матеріалу. Мова і культура взаємозв'язані, взаємозалежні, неподільні. Особливістю мовотворчості Ліона Фейхтвангера є специфічне використання історичного матеріалу для відображення протиріч сучасного йому суспільства. Письменник модернізує події минулого, проводячи історичні аналогії та вирішуючи актуальні проблеми сучасності, акцентує на провідній ролі релігії у формуванні системи людських цінностей. Історичний матеріал у його творах використовується як художній засіб, що допомагає митцю більш наочно та яскраво довести до читача головну думку своїх творів, підкреслити її актуальність та важливість. Ця специфіка його творчої манери впливає на побудову творів, інтерпретацію культурних феноменів у них. Зосереджуючи увагу на словесно-образній реалізації телеономних концептів у медієвістичній прозі XX ст., ми обрали історичний роман Ліона Фейхтвангера «Die Jüdin von Toledo» (1955), присвячений подіям зрілого Середньовіччя, яке знаменуються піднесенням державності, поширенням християнства, поживанням писемної літератури, розвитком освіти на тлі людських почуттів. У романі подано концептуальну картину світу Середньовіччя, одиницею інформації якої є концепт, функція якого полягає у фіксації та актуалізації поняттєвого, емоційного,

асоціативного, вербального, культурологічного та іншого змісту.

Найбільш визнаною в лінгвістичній науці є концепція *емотивності*, яку умовно називають *функційною*. Більшість лінгвістів стверджує, що емоційна лексика може бути виділена лише на основі функції вираження емоційного ставлення мовця до того, що його оточує (внаслідок цього до емоційної лексики додаються слова, що називають емоції: *гнів, радість, сум тощо*). Наділяючи певне коло лексем особливою функцією вираження емоцій, лінгвісти протиставляють їхній нейтральній лексиці, до якої входять найменування емоцій.

Постійний інтерес дослідників до емоцій зумовлений фізіолого-психологічною значимістю цього явища, з одного боку, і складністю його природи й об'єктивними труднощами вивчення, – з іншого. З точки зору когнітивної лінгвопоетики емоції є складним явищем, оскільки вони певною мірою регулюють процеси мислення та відповідну реакцію організму, впливають на всі сфери життя людини.

У психології існує багато класифікацій емоцій, однак про їхню універсальність навряд чи можна говорити, оскільки створити універсальну класифікацію емоцій взагалі неможливо. Незважаючи на це, виділено 10 основних емоцій: *гнів, презирство, відраза, дистрес (горе-страждання), страх, провина, інтерес, радість, сором, подив*. Водночас, дослідники подають диференціацію більше двадцяти видів фундаментальних емоцій, як-от: *жах, гнів, лють, відраза, радість, здивування, печаль, любов, бажання, презирство, сором / сором'язливість, страждання / горе, ненависть, цікавість, щастя*.

Концепт LIEBE містить загальнолюдську та наднаціональну значимість, належить до найфундаментальніших культурних концептів, є надзвичайно складним для усвідомлення феноменом, бо є, як зазначає М. Шварц-Фрізель, «універсальною емоцією, культурним і символічним комунікативним кодом. З цією емоцією, як універсальним феноменом, співвідносяться й інші соціокультурно детерміновані почуття, емоційні симпатії та когнітивні емоційні стани» [8, с. 39].

Телеономні концепти розуміються в лінгвопоетиці як загальнолюдські феномени з яскраво вираженим ціннісним складником, як духовні цінності, що утворюють і втілюють для людини «моральний ідеал, – ідеал, заради якого варто жити» [6, с. 89]. Найбільш виразними концептами в дискурсі Середньовіччя, відтворюваному засобами художньої медієвістичної прози XX ст.,

є такі телеономи, як релігійно-сакральний GEBET, етносоціономний RITTERTRUM і емоційний LIEBE. Оскільки на тлі особливої аксіологічної значущості для середньовічної картини світу ціннісний (валоративний) ореол цих телеономів не підлягає сумніву. Вони мають «прив'язку до певної культури, і втілюють особливості менталітету тієї чи іншої національної спільноти», тому й стають об'єктами вивчення лінгвокультурології [6, с. 84–85].

На прикладі телеонома LIEBE можна простежити різні способи концептуалізації емоцій представниками різних народів, у дискурсі Середньовіччя, він репрезентований художньо-історичними текстами, певною мірою зумовлюється відповідною сюжетною лінією. Зокрема, використовуючи мовне багатство, Л. Фейхтвангер прагне показати, як почуття любові дона Альфонсо та єврейки Рагель впливають на свідомість людини та руйнують її життєві морально-етичні принципи, змушують порушувати усталені релігійні норми. Змалювавши шалене кохання двох сердець вельми виразними фарбами, Л. Фейхтвангер найбільш вдало «усередньовічив» концепт LIEBE. У результаті цього він (концепт) постає для клієнтів ДС як нерозривна єдність своїх множинних виявів: *флірту, закоханості, інтиму, позитиву й негативу, вірності і зради, побачень і прощань*.

В. Ніконова, доводить, що важливим здобутком концептології дискурсу є теоретичне обґрунтування терміна «художній концепт». Виявлення контекстуальних утілень художнього концепту дозволяє реконструювати індивідуально-авторську картину світу, якою вона постає у художньому творі. «Художній концепт протиставляється концептам у когнітивній та лінгвокультурологічній концептології як за планом змісту і вираження, так і за структурою і обсягом» [3, с. 218]. Тож звернімо увагу на лексичні засоби вербалізації концепту LIEBE в історичному романі Л. Фейхтвангера, на реконструювання індивідуально-авторської картини:

1) *Flirten und Zeit der Verliebtheit* (флірт, закоханість):

Альфонсо: «*Er neigte sich tief und förmlich vor Raquel*» [9, с. 146]; «*Er sprach höflich anerkennende, gezwungene Sätze, seine Gedanken wanderten, seine Worte wurden spärlicher*» [9, с. 147]; «*Don Alfonso schaute Raquel nicht an, aber er sah sie im Spiegelwerk der Arkaden. Er sah und prüfte. Er sah sie das erste Mal. Sie war keck und nachdenklich, wissend und naiv, viel jünger als er und viel älter. Wenn man ihn vor zwei Wochen gefragt hätte, ob er während all der*

Zeit in Burgos an sie gedacht habe, hätte er sehnlichen Gewissens verneint. Es wäre eine Lüge gewesen; sein Inneres hatte sich nicht von ihr befreit» [9, c. 148];

Рахель: «*Leicht verwundert, doch unverlegen beschaute Raquel den ungeduldigen Mann»* [9, c. 147]; «*Die neue Einladung Don Alfonsos hatte sie mit neuer Erwartung erfüllt, mit einer nicht unangenehmen Beklemmung»* [9, c. 151]; «*Sie ging einem durch und durch, seine Stimme»* [9, c. 151]; «*Raquel fühlte in ihrem Innern stolze Demut und wilde Neugier. Sie war glücklich, auserwählt zu sein wie ihr Vater, ein Instrument Allahs, und sie war voll von einer fast unerträglichen Erwartung»* [9, c. 158].

На думку О. Переломової, концепт – це конденсат утілення авторського задуму, згорнутий зміст художнього тексту, що містить у собі не лише значення слова, яке відображає той предмет, у якому це слово правильно вжито, а й передається значна вагомість конотативного значення (у вигляді емоційного, експресивного, аксіологічного забарвлення). Саме концепт презентує смисловий бік тексту, який інтерпретується реципієнтом. «Концепти є не лише предметом думки, але й предметом емоцій, симпатій і антипатій. Вони є символами, емблемами, які чітко вказують на текст, що їх породив, ситуацію, знання» [5, c. 139].

2) *Intime Beziehungen* / інтимні стосунки:

Альфонсо: «*Aber mochte sie sich nach Belieben verhüllen und verstecken, er kannte jeden Zoll an ihr»* [9, c. 166]; «*O der Seligkeit, wenn man ineinander verschwamm. Man spürte dieses Verschwimmen herannahen, es war ganz nahe. Nun dauerte es nur mehr den kürzesten Teil eines Augenblicks und es war da, und man sehnte sich danach und man suchte es hinauszuzögern, denn die Sehnsucht war so herrlich wie die Erfüllung»* [9 c. 166].

Рахель: «*Dieser Mann wollte sie umarmen, sie mit seinem frechen Munde küssen, ihr beiliegen. Und er bat nicht, er herrschte sie an: sic volo!»* [9, c. 151].

3) *Zeit der Liebe* / кохання:

Альфонсо: «*Herrlich war es, dass man einander so gut verstand, wiewohl doch der eine vom andern so verschieden war. Im innersten Gefühl war man gleich, da spürte man genau, was der andere spürte: ein uferloses Glück»* [9, c. 166]; «*Er wußte, dass sie ihn mit ganzer Seele liebte, alles an ihm, seine Tugend und seine Kraft mit ihrem Überschwang, der vielleicht ein Fehler war. Aber das Beste an ihm, sein Rittertum, konnte sie höchstens lieben, verstehen konnte sie es nicht»* [9, c. 171]; «*Mit Raquel zu leben, war der Sinn seines Daseins»* [9, c. 185];

Рахель: «*Du bist herrlich, Du bist der größte Ritter und Held in Hispanien, Du setztes Dein Leben*

ein für törichte Dinge, weil ein Richter so tun soll, und das ist sinnlos und hinreißend, und darum liebe ich Dich. Mein Lieber, Ungeduldiger, Kriegerischer, Du bist laut, stürmisch, ungebärdig wie ein wilder Vogel, und ich möchte Dich in meinem Schoße haben» [9, c. 177]; «*Er ist furchtbar allein, der stolze König. Er hat niemand außer mir»* [9, c. 179]; «*Und so wie er war Raquel ausgefüllt von ihrem Glück. Sie lebte hier nicht um einer „Sendung“ willen. Sie lebte hier, weil sie es so wollte, weil es sie glücklich machte»* [9, c. 185].

Телеономний концепт «любов» у когнітивній структурі містить оцінний компонент, який підштовхує людину до вибору, до певної мети. Етимологія німецького *Liebe* (любов) свідчить про те, що давнє сприйняття цього почуття було нерозривно пов'язане з категоріями «приємне» та «бажане». Слово *Liebe* є власне німецьким за походженням і утворене від прикметника *lieb* за допомогою флексії *-e*. Внутрішня форма концепту, закладена в його етимології, вказує на об'єкт або особу, яка є милою, коханою, приємною. Еволюція слова в різних діалектах та германських мовах демонструє сталість сприйняття: у старовірхньонімецькій мові існували форми *liubi* та *liupa*; у середньовірхньонімецькій закріпилося як *liebe*; у нижньонімецькій форми *liubi*, *lêve*, *liefde* також зберігають корінь, що позначає прихильність [10]. Німецьке *Liebe* є універсальним поняттям, що охоплює широку палітру почуттів – від інтимної пристрасті до дружньої прихильності та релігійного служіння. Переконливими є приклади художнього тексту.

4) *Zusammenleben* / спільне життя:

«*Schon nach wenigen Tagen war ihnen, als wären sie Zeit ihres Lebens hier gewesen. Trotzdem spürten sie nichts von Ermüdung und Einförmigkeit, die Tage waren zu kurz, und die Nächte waren zu kurz, und immer Neues war zu sagen, und immer neue Unterhaltungen boten sich an»* [9, c. 171]; «*Und wieder gab es um sie beide keine Zeit, kein Gestern und kein Morgen, nur ein erfülltes Heute»* [9, c. 179]; «*Es war keine Fremdheit zwischen ihnen, sie waren eins wie in ihrer ersten Zeit»* [9, c. 186].

а) *positive Beziehungen* / позитивні стосунки:

Альфонсо: «*Und wie er jetzt hier saß und den Sinn seines Lebens gefunden hatte: diese Frau und diese Märchen, von denen sein eigenes Leben eines war»* [9, c. 173]; «*Ein so hohes Glück, wie es von Raquel ausging, das konnte nicht vom Satan stammen. Vielmehr hatte Gott ihn, weil er ein König war, in seine Gnade genommen, und diese Liebeseligkeit war ein neuer Beweis seiner Gnade»* [9, c. 188].

б) *negative Beziehungen* / негативні стосунки:

Альфонсо: «*Die Worte klangen höflich, aber sie kamen aus einem finstern Gesicht; die Stirn war tief verfurcht, die strahlendhellen Augen schauten geradezu feindselig auf Dona Raquel*» [9 с. 150]; «*Er stürzte sich auf sie, warf sie aufs Lager, packte sie mit rohen Händen wie den Feind*» [9, с. 221].

Ракель: «*Er hat mir angst gemacht*» [9, с. 116]; «*Sie war nicht feig, doch seine Stimme hatte ihr Furcht gemacht*» [9, с. 151]; «*Raquel verließ ihn so widerstrebend wie das erste Mal*» [9, с. 186].

Телеономні концепти, на думку А. Приходька, не можуть бути негативними за визначенням, адже вони розкривають духовні цінності і втілюють моральні ідеали. Дослідник ділить їх на особисто-телеономні й емоційно-телеономні [6, с. 54]. Як приклад з тексту, маємо обидві групи, проте в емоціях не завжди передається позитив.

5) *Untreue und Ende der Liebe* / зрада й розлука:

Альфонсо: «*Er mühte sich, Menschen und Dinge in der notwendigen harten Helle zu sehen, aber immer von neuem nebelte Verzauberung ein, die Verzauberung der Galiana, und während er redete und arbeitete und unterzeichnete, dachte er: Was tut sie jetzt? Und ist sie auf dem Mirador oder im Patio? Und trägt sie wohl das grüne Kleid?*» [9, с. 178]; «*Nun sie aber nicht da war, bedrückte ihn die Fremdheit des Hauses*» [9, с. 186].

Кохання до Ракелі спонукає короля на певний час відкласти священну війну проти мусульман. Альфонсо не може думати ні про що, крім коханої: «*Des Nachts brannte er vor Begier. Er wollte an den Aufriß der Festung Calatrava denken und an seinen Hader mit dem Bischof von Cuenca. Stattdessen kamen ihm arabische Verse in den Sinn, die Raquel ihm vorgesprochen hatte, und er versuchte, das ganze Gedicht zu konstruieren, aber trotz seines guten Gedächtnisses konnte er nicht alle Reime zusammenfinden, und das ärgerte ihn. Er sah deutlich Raquels Lippen, aus denen die Verse kamen, und er verstand sie nicht, und sie suchte ihm zu helfen, und sie tat die Arme auf und erwartete ihn. Und neue Hitze überrieselte ihn, und seine Pulse klopften, und er konnte nicht länger liegen*» [9, с. 178].

Радник і духівник дон Родріго спочатку засуджує кохання короля до єврейки, але з часом сприймає його як «провидіння»: «*Das Schicksal macht seltsame Umwege, führte er aus, „um unserer Halbinsel*

den Krieg zu ersparen. Wir haben wohl alle gefürchtet, die jähe Leidenschaft des Königs Unseres Herrn werde zum Unheil ausschlagen. Stattdessen bringt sie Segen. Denn solange unsere Raquel den König festhält, wird er kaum gegen den Kalifen marschieren» [9, с. 210].

Телеономний концепт LIEBE спирається в дискурсі Середньовіччя, представленому відповідними художніми текстами XX ст., на низку своїх спадних репрезентантів: GLÜCK / щастя, FREUDE / радість, BEGEISTERUNG / захоплення, SCHAM / соромливість, ANGST / страх, TRAUER / сум, LEIDENSCHAFT / пристрасть, ÄRGER / гнів. До телеономного концепта LIEBE належать також і ZUNEIGUNG / прихильність, SYMPATHIE / симпатія, FLIRT / флірт, VERLIEBTHEIT / закоханість.

В історичному романі «Іспанська балада» Л. Фейхтвангер використовує історичне тло Середньовіччя як художній засіб для вирішення актуальних морально-етичних проблем сучасності та ролі релігії у житті людини. Емотивність наділяє певні лексеми функцією вираження емоцій, у яких любов постає як нерозривна єдність позитивних і негативних переживань, що здатні трансформувати усталені суспільні та релігійні норми. Словесно-образна структура концепту в тексті відтворює складний шлях героїв, де навіть Untreue und Ende der Liebe (зрада та кінець кохання) є частиною телеономного процесу, що змушує особистість порушувати усталені релігійні й морально-етичні норми.

Висновки. Телеоном LIEBE у німецькомовній медієвістиці XX століття є фундаментальним культурним феноменом, що визначає шлях героїв до самопізнання, духовної трансформації, пізнання Бога, інтегрує індивідуальну свободу особистості. Словесно-образна вербалізація концепту в романі Л. Фейхтвангера охоплює цикл емоційних станів: від початкових етапів Flirt (флірт) та Verliebtheit (закоханість) до глибокої Zuneigung (прихильність) та Sympathie (симпатія). Кохання постає як єдність протилежностей, де Glück (щастя), Freude (радість) та Begeisterung (захоплення), тісно переплітаються з негативними проявами: Angst (страх), Ärger (гнів) та руйнівною Leidenschaft (пристрасть). У художньому тексті взаємопов'язаність компонентів зумовлена не лише законами мови, а й особливостями авторського світосприймання й світовідчуття.

Список літератури:

1. Качуровський І. Генетика і архітектоніка. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. Кн. 1. Література європейського Середньовіччя. 2005. 382 с.
2. Кононенко, В. І. Концепти українського дискурсу: монографія. Київ-Івано-Франківськ: Плай, 2004. 248 с.

3. Ніконова В. Г. Поетико-когнітивний аналіз драматичного тексту: художній концепт. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія Мовознавство*. Т. 16. № 11. 2008. С. 215–220.
4. Огар А. Ключові концепти українського дискурсу (концепти душа, серце, розум, доля, мати, любов/кохання, свобода). *Проблеми гуманітарних наук*. 2017 (40), 91–98.
5. Переломова О. С. Лінгвокультурні коди інтертекстуальності українського художнього дискурсу: діахронічний аспект: Монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2008. 208 с.
6. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
7. Селіванова, О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
8. Schwarz-Friesel, Monika (2007): Sprache und Emotion. Tübingen, 2007. 125 S.
9. Feuchtwanger, Lion. Die Jüdin von Toledo. Berlin & Weimar: Aufbau. 1977. 736 S.
10. G. Kempcke Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Mitarb : B. Seelig et al. Berlin, New York : de Gruyter, 2000. XXXI. 1329 S.

Biliatska V. V. THE TELEONYMIC CONCEPT LIEBE IN TWENTIETH-CENTURY GERMAN MEDIEVALIST LITERATURE

The article explores the teleonymic concept LIEBE (love) in twentieth-century German-language medievalist literature. Particular attention is paid to the ways in which German authors reinterpret medieval history, culture, and religion in order to articulate fundamental questions of human existence and the relationship between the individual and the world. The study focuses on the verbal and figurative representation of love as a purposeful path of self-knowledge and spiritual development of literary characters. The concept LIEBE is defined as a fundamental cultural phenomenon that integrates individual freedom, the intrinsic value of personality, and a specifically Germanic perception of womanhood.

*The article refers to works by Thomas Mann, Hermann Hesse, and Luise Rinser, in which love is conceptualized as a path toward holiness, the cognition of God, or intellectual self-realization. Special attention is devoted to Lion Feuchtwanger's novel *The Spanish Ballad (The Jewess of Toledo) (Die Jüdin von Toledo)*, which is analyzed in detail. It is argued that Feuchtwanger employs the medieval historical background to address pressing issues of modernity, emphasizing the role of religion and human emotions. The study identifies key lexical means used to verbalize the concept LIEBE, encompassing various stages and manifestations of emotional experience: infatuation and flirtation (*Flirten und Zeit der Verliebtheit*), intimate relationships (*Intime Beziehungen*), shared life and spiritual unity (*Zusammenleben*), as well as the conflict between positive and negative emotions such as joy, passion, fear, and anger.*

Teleonymic concepts are interpreted as "semantic markers" (from Greek telos – goal) characterized by an objective orientation toward a final purpose. Within medievalist discourse, the teleonym LIEBE represents a complex synthesis of emotional states (happiness, affection, shame, suffering) and moral-ethical challenges. It belongs to the category of emotional-teleonymic rather than personal-teleonymic concepts (A. Prykhodko). As an artistic concept, LIEBE functions as a "condensate" of authorial intention, enabling the reconstruction of the writer's individual worldview and the specific features of medieval perception.

Keywords: teleonym, concept LIEBE, German medievalist literature, Lion Feuchtwanger, literary discourse, emotive lexicon, the Medieval Period.

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Богуславський С. С.

<https://orcid.org/0009-0005-5842-8434>

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІ МЕХАНІЗМИ СТРУКТУРУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ЛЮТЕРАНСЬКОЇ ПРОПОВІДІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ МЕДІАТИЗАЦІЇ

Стаття присвячена аналізу когнітивно-дискурсивних механізмів, які забезпечують структурну цілісність і прагматичну ефективність німецькомовної лютеранської проповіді в умовах цифрової медіатизації. Вихідною гіпотезою є припущення, що втрата фізичної ко-присутності між проповідником і адресатом компенсується системною взаємодією фреймових концептів, наративного блендингу та мультимодальної сегментації, які формують стійке жанрове ядро сакрального мовлення у мережевій публічності. Теоретичну основу дослідження становлять положення теолінгвістики, когнітивної лінгвістики, критичного дискурс-аналізу та медіалінгвістики, що дозволяє розглянути проповідь як інституційно закріплену комунікативну подію, вбудовану в платформні режими видимості й участі.

Емпіричний матеріал представлений корпусом із 42 цифрових проповідей, оприлюднених у 2020–2025 роках на офіційних церковних платформах, у регіональних медіацентрах і міжнародних архівах громад, загальним обсягом близько 18 годин аудіо- та відеоматеріалу і понад 200 сторінок транскрибованих текстів. Методологія поєднує фреймове моделювання, наративний аналіз, елементи критичного дискурс-аналізу та мультимодальний підхід, реалізовані через поетапне кодування концептуальних домінант, наративних вузлів і прагматичних маркерів адресації.

У результаті доведено, що фреймування формує когнітивний каркас жанру, наративні мости здійснюють інтерпретаційний перенос між біблійним текстом і повсякденним досвідом, а мультимодальна когезія сегментує повідомлення та підсилює ключові смисли через координацію семіотичних ресурсів. Показано, що в умовах платформної комунікації проповідь функціонує як подія з розподіленою агентністю, де смислотворення продовжується у післятекстовій циркуляції коментарів, цитуванні та поширенні. Запропонована інтегрована модель дозволяє інтерпретувати цифрову лютеранську проповідь як багаторівневу, соціально вбудовану і когнітивно організовану комунікативну практику, релевантну для подальших досліджень у галузі теолінгвістики та медіалінгвістики.

Ключові слова: теолінгвістика, когнітивний дискурс, цифрова медіатизація, лютеранська проповідь, фреймування, наративний блендинг, мультимодальність, публічність, розподілена агентність.

Постановка проблеми. Цифрова медіатизація релігійної комунікації у німецькомовному протестантському просторі системно трансформує проповідницьку подію, оскільки її реалізація дедалі частіше відбувається в умовах платформної публічності, асинхронного доступу та мультимодальної подачі, що дає підстави висунути гіпотезу про компенсацію втрати фізичної ко-присутності через системну взаємодію фреймових концептів, наративного блендингу та мультимодальної сегментації. Такі умови впливають на жанрову організацію проповіді, на когнітивні

траєкторії її сприйняття і на дискурсивні стратегії, за допомогою яких проповідник забезпечує зв'язність та переконливість сакрального повідомлення, що в подальшому емпірично простежується у повторюваності фреймових домінант і наративних вузлів у проаналізованому корпусі цифрових проповідей. У межах концепції глибокої медіатизації цифрові медіа описуються як середовище, що не лише транслює, але й перетворює соціальні практики, включно з інституційно закріпленими формами публічного мовлення [10, р. 6–12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З позицій теолінгвістики проповідь розглядається як особливий тип інституційного релігійного дискурсу, у якому мовні засоби не лише репрезентують богословський зміст, але й виконують функцію духовної дії, спрямованої на формування ідентичності та нормативних орієнтирів спільноти [1, с. 412–418; 24, р. 245–252]. У цифровому форматі ця функція ускладнюється, оскільки адресат вступає у комунікативну подію поза межами традиційної сакральної локації, а отже механізми легітимації мовлення і жанрової впізнаваності потребують додаткового дискурсивного маркування.

Показовою для цифрової актуалізації сакрального повідомлення є проповідь голови Ради Євангелічної церкви в Німеччині Г. Бедфорд-Штрёма у різдвяному онлайн-богослужінні 24 грудня 2020 року, де формула «Fürchtet Euch nicht!» інтерпретується як відповідь на суспільну тривогу, а мовна тканина проповіді включає щоденні соціальні індикатори, що формують горизонт сприйняття адресата [4]. У когнітивно-дискурсивному вимірі такий прийом ілюструє механізм «інституційної актуалізації», коли біблійний імператив функціонує як рамка для інтерпретації поточних подій.

Наукова проблема полягає у з'ясуванні того, якими когнітивними і дискурсивними засобами лютеранська проповідь утримує жанрове ядро, коли «спільнота слухання» більше не визначається фізичною ко-присутністю, а формується через мережеву синхронізацію уваги, коментарні режими і платформні сценарії споживання контенту. У цьому контексті актуальним є застосування теорії інституційного дискурсу, де релігійне мовлення розглядається як форма соціальної дії, що закріплює норми, ролі та символічні межі спільноти, зокрема через повторювані фреймові формули звертання і наративні сценарії, зафіксовані у проаналізованому корпусі цифрових проповідей [7, р. 64–71], а також визначає інтерпретаційні рамки через механізми символічної влади і контролю доступу до смислу у публічному просторі [25, р. 17–22].

У сучасній теолінгвістиці проповідь розглядається як багаторівнева мовленнєва практика, у якій поєднуються сакральна семантика, інституційна прагматика та комунікативні стратегії переконання. У межах цього підходу релігійний дискурс постає як інституційно закріплена форма мовленнєвої взаємодії, у якій мовні засоби слугують інструментами репрезентації та регуляції цін-

нісних орієнтацій спільноти, що створює теоретичні підстави для подальшого аналізу того, як ці моделі колективної ідентифікації емпірично реалізуються через фреймові домінанти і прагматичні маркери у цифрових проповідях [2, с. 401–410]. У такій перспективі проповідь виступає не лише жанром, але і когнітивним механізмом інтеріоризації богословських концептів.

А. Вежицька, аналізуючи «мову релігії» у межах природної семантики, підкреслює, що сакральні висловлювання структуровані навколо універсальних сценаріїв надії, страху, відповідальності та довіри, які кодуються у специфічних лексико-граматичних моделях [24, р. 233–249]. Для цифрової проповіді це означає, що когнітивні сценарії зберігають стабільність, навіть коли змінюється комунікативний канал.

Фреймова семантика Ч. Філлмора трактує фрейм як структуру знань, без актуалізації якої розуміння мовної одиниці або висловлювання є неможливим [9, р. 111–113]. У проповіді фрейми виконують функцію когнітивних «вузлів», які зв'язують біблійний текст із життєвим досвідом адресата.

З позицій когнітивної ономазіології, яка розглядає номінацію як результат концептуалізації досвіду, релігійна лексика функціонує як інструмент структурування сакральної реальності у мовній свідомості [1, с. 87–94]. У цифровому середовищі ця функція посилюється, оскільки повторюваність доступу до проповіді сприяє закріпленню концептів у довготривалій пам'яті адресата.

А. Яворський і Н. Коупленд підкреслюють, що публічний дискурс завжди включає ідеологічний і метакомунікативний виміри, у межах яких мовлення не лише відображає, але й конструює соціальні відносини [12, р. 3–9]. Для цифрової проповіді це означає, що коментарні функції, лайки і поширення стають частиною дискурсивного простору.

У медіалінгвістичному ключі цифрові платформи описуються як «архітектури видимості», які визначають, які фрагменти мовлення стають центральними, а які залишаються периферійними [10, р. 74–81]. Це має прямий вплив на мікроструктуру проповіді, оскільки проповідники адаптують риторичні переходи і тематичні акценти до алгоритмічної логіки платформ.

Ф. Маннерфельт застосовує акторно-мережеву теорію до аналізу цифрово опосередкованої проповіді, демонструючи, що технічні засоби, монтаж, платформи і метрики взаємодіють з проповід-

ником у процесі формування смислу [16, р. 52–60]. К. Сігмон розвиває ідею «new media homiletic», де проповідь розглядається як діалогічний простір, у якому істина конструюється через спільну участь мовця і аудиторії [22, р. 14–18].

Постановка завдання. Метою статті є комплексний опис когнітивно-дискурсивних механізмів, що забезпечують структурну цілісність і прагматичну ефективність німецькомовної лютеранської проповіді в умовах цифрової медіатизації.

Завдання дослідження полягають у реконструкції фреймових моделей, які стабілізують сакральний смисл у мережевій публічності, у виявленні наративних стратегій актуалізації біблійного тексту, в аналізі мультимодальних і прагматичних маркерів, що формують когнітивну траєкторію адресата, а також у визначенні інституційних і платформних чинників, які впливають на жанрову організацію проповіді.

Матеріал дослідження формує корпус із 42 німецькомовних цифрових проповідей, оприлюднених на офіційних церковних платформах, у регіональних медіацентрах і міжнародних архівах громад у період 2020–2025 років, загальним обсягом близько 18 годин відео- та аудіоматеріалу і приблизно 210 сторінок транскрибованих текстів. Залучено відеострими, текстові версії і подкаст-формати, а також репрезентативні приклади інституційних онлайн-повідей [4; 14; 20; 23]. Методологія поєднує когнітивно-дискурсивний аналіз, фреймове моделювання, наративний аналіз, елементи критичного дискурс-аналізу і мультимодальний підхід, що реалізуються через поетапне кодування корпусу: на першому етапі ідентифікуються концептуальні домінанти та фреймові маркери, операціоналізовані як лексико-синтаксичні формули звертання, номінації сакральних акторів і повторювані тематичні вузли у межах мінімального контексту в п'ять–сім речень, на другому – наративні вузли актуалізації біблійного тексту, на третьому – мультимодальні сигнали сегментації і прагматичні індикатори адресації [13, р. 79–84].

Виклад основного матеріалу. Цифрово медіатизована німецькомовна лютеранська проповідь постає як складна комунікативна подія, у межах якої стабільність сакрального смислу забезпечується не ізольованими мовними засобами, а системною взаємодією когнітивних, наративних, мультимодальних і прагматичних механізмів. У цьому розділі показано, що фреймування, наративні мости та мультимодальна когезія утворюють функціонально пов'язаний ланцюг, який

у цифровому середовищі регулює як інтерпретацію біблійного тексту, так і параметри довіри, участі та публічності.

У ситуації фрагментарного та асинхронного сприйняття, характерної для платформної комунікації, фреймова організація виконує функцію когнітивної стабілізації проповіді як жанру. У проаналізованому корпусі інтерпретація висловлювань реалізується як процес співвіднесення мовної форми з концептуальними моделями типізованих богословських ситуацій, насамперед благодаті, спільнотності та відповідальності, що відповідає фреймовій семантиці як моделі активації структурованих пакетів знань, у межах якої значення компонентів встановлюється через їхню функцію у спільній когнітивній конфігурації [9, р. 111–113]. У цифровій проповіді такі моделі реалізуються через повторювані концептуальні домінанти, насамперед *Gnade*, *Gemeinschaft*, *Berufung* і *Verantwortung*, які задають «вузлові точки» інтерпретації незалежно від того, чи адресат входить у текст з початку, чи приєднується до нього фрагментарно.

З позицій теолінгвістики фреймування корелює з інституційною прагматикою релігійного дискурсу, у межах якої мовлення не лише описує богословську реальність, але й виконує нормативну функцію, формуючи моделі належної поведінки та колективної ідентичності [2, с. 401–410]. Саме тому у цифровому форматі фрейми набувають додаткового маркування через формули звертання, ритуальні сегменти і метакоментарі, що сигналізують адресатові перехід у «сакральний режим» інтерпретації.

Переходячи до наступного механізму, слід наголосити, що фрейми створюють не лише стабільність, але й умови для смислового «переносу». Вони визначають, які типи наративних зв'язків між біблійним текстом і повсякденним досвідом є комунікативно легітимними та когнітивно доступними.

Наративизація в цифровій проповіді виконує функцію інтерпретаційного зближення сакрального сюжету та життєвого досвіду адресата. У термінах теорії концептуального блендингу цей процес можна описати як формування інтегрованого простору, у якому елементи біблійної сцени і сучасної ситуації поєднуються у нову модель смислу, здатну продукувати практичний висновок [8, р. 47–52].

Емпіричні приклади побутових експозицій, зокрема мотив «*Ich sitze im Zug*» у *Lesepredigt* 2024 року або «*Begegnung im Zug*» у проповіді

«*Glück*» (2023), демонструють, що наративний вхід у проповідь організовується через ситуацію, яка є когнітивно «прозорою» для адресата, після чого відбувається поступовий перехід до богословської інтерпретації. У термінах наративної герменевтики П. Рікера цей перехід у проаналізованих проповідях може бути описаний як процес рефігурації досвіду, коли повсякденні сценарії, зокрема подорож або випадкова зустріч, інтегруються з біблійними наративами і формують практичні моделі моральної орієнтації адресата, перетворюючись на орієнтир для оцінювання і дії [21, р. 64–68].

У цифровому середовищі наративні мости виконують і додаткову прагматичну функцію, пов'язану з режимами уваги. Мережеве сприйняття тяжіє до коротких сюжетних кластерів, що полегшують повторне входження у текст після переривань. Саме тому мікроісторії і сценарії повсякденності стають не просто стилістичним прийомом, а структурним компонентом когнітивної навігації. Ця особливість узгоджується з положеннями цифрової гомілетики, де підкреслюється, що проповідь у мережевому форматі функціонує як подія з «множинними входами» і, відповідно, потребує більш виразної сегментації смислу [19].

Перехід до мультимодального рівня аналізу виявляє, що саме наративні вузли стають точками концентрації візуальних і аудіальних акцентів, які підсилюють інтерпретаційний ефект і закріплюють ключові смисли у пам'яті адресата.

Мультимодальність цифрової проповіді формує окремий рівень когезії, який не зводиться до вербальної зв'язності. Згідно з теорією мультимодального дискурсу, значеннєва організація цифрової проповіді формується як результат координації кількох семіотичних модальностей, кожна з яких виконує функцію у межах інтегрованої комунікативної структури, а не як автономний носій змісту [13, р. 79–84]. У цифровому форматі це означає, що інтонація, паузи, музичні фрагменти, титри, графічні виділення і монтажні переходи виконують роль своєрідної «платформної пунктуації», яка сегментує смислові блоки і маркує кульмінаційні моменти, що корелює з положенням про соціально семіотичну організацію мультимодального тексту [13, р. 81–84].

Новітні дослідження релігійної мультимодальності демонструють, що семантичні домени проповіді часто отримують тілесно-жестове і візуальне підсилення, яке корелює з метафоричними структурами мовлення, зокрема через напрям

погляду, просторові рухи і міміку [15, р. 45–62]. Така взаємодія модальностей підсилює фрейми, активовані на вербальному рівні, і водночас закріплює наративні вузли як «пам'ятні точки» у когнітивній карті адресата.

Водночас мультимодальна організація впливає і на прагматичний вимір проповіді, оскільки в умовах платформної публічності саме візуально-аудіальні маркери часто виконують функцію сигналів автентичності та емоційної залученості. Цей аспект безпосередньо пов'язує мультимодальність із проблемою довіри та прийнятності сакрального мовлення у цифровому просторі.

Цифрова проповідь розгортається як подія з розподіленою агентністю, у межах якої смислотворення здійснюється у взаємодії проповідника, технічних засобів, платформних інтерфейсів, алгоритмічних механізмів видимості та практик аудиторії. Застосування акторно-мережевого підходу уможлиблює розгляд цифрової проповідницької події як динамічної конфігурації взаємодії проповідника, технічних засобів, платформних інтерфейсів і практик аудиторії, у якій смислотворення розподіляється між кількома рівнями агентності [16]. З теолінгвістичної перспективи ця напруга проявляється у прагматичній організації мовлення, оскільки проповідь виконує не лише інформативну, але й перформативну функцію, спрямовану на підтримку, утішення, застереження і легітимацію колективних цінностей [5, р. 3–18]. У цифровому середовищі перформативність посилюється візуально-аудіальними сигналами, що компенсують відсутність безпосередньої ко-присутності і виконують роль «замінників» інституційного авторитету.

Перехід до наступного аспекту аналізу виявляє, що саме розподілена агентність і прагматика автентичності створюють умови для переформування комунікативної моделі проповіді у бік діалогічності.

Платформна комунікація інтегрує у проповідницьку подію коментарні режими, реакції та практики поширення, унаслідок чого смислотворення продовжується за межами акту виголошення. Це означає, що проповідь дедалі частіше функціонує як процес, а не як завершений текст. У межах «new media homiletic» такий зсув описується як перехід від монологічної моделі до діалогічної, де істина осмислюється у спільному просторі інтерпретації і взаємної відповіді [22].

Дискурсологічно цей процес узгоджується з розумінням публічності як механізму збереження соціальної дієвості тексту поза первинною

ситуацією продукування, коли мережеве цитування, поширення і переосмислення сприяють стабілізації або трансформації символічних меж спільноти [7, р. 64–71; 12, р. 3–9], що свідчить про те, що фрейми, наративні мости і мультимодальні маркери не лише структурують первинний текст, але й задають траєкторії його подальшого «життя» у цифровому середовищі.

Узагальнюючи результати, можна представити когнітивно-дискурсивну організацію цифрової лютеранської проповіді як систему взаємопов'язаних рівнів. Фреймування формує когнітивний каркас жанру і забезпечує стабільність смислу в умовах фрагментарної рецепції [9; 1]. Наративні мости здійснюють інтерпретаційний перенос між сакральним текстом і повсякденним досвідом, створюючи інтегровані простори смислу [8; 21]. Мультимодальна когезія сегментує повідомлення і підсилює ключові концепти через взаємодію семіотичних ресурсів [13; 15]. Прагматика автентичності і розподілена агентність регулюють довіру та прийнятність проповіді у режимі платформної видимості [16; 5]. Діалогічність і післятекстова циркуляція забезпечують продовження зміст утворення у мережевій публічності [22; 12].

Таким чином, кожен механізм функціонує не автономно, а у взаємному підсиленні, формуючи динамічну модель проповіді як мультирівневої, когнітивно організованої і соціально вбудованої комунікативної практики в умовах цифрової медіатизації.

Отримана інтегрована модель когнітивно-дискурсивної організації цифрової лютеранської проповіді дозволяє інтерпретувати результати у ширшому теоретичному контексті лінгвістики релігії, дискурсології та когнітивної семантики. Передусім виявляється, що фреймування і наративізація виконують функцію «семіотичних мостів» між інституційною нормою і індивідуальною рецепцією. З позицій інституційного дискурсу це означає, що сакральне мовлення зберігає нормативну силу не через жорстку регламентацію форм, а через повторювані когнітивні сценарії, які адресат упізнає і відтворює у власному інтерпретаційному просторі [7, р. 64–71].

У межах когнітивної лінгвістики такий механізм корелює з положенням про концептуальну інтеграцію як основу смислотворення, де мовні одиниці функціонують не ізольовано, а як тригери активації ширших моделей досвіду [6, р. 156–163]. У цифровій проповіді ці тригери набувають додаткового значення, оскільки вони повинні

працювати в умовах фрагментарної уваги і множинних «точок входу», що зумовлює підвищену роль повторюваних формул, тематичних рефренів і метакомунікативних маркерів.

З теолінгвістичної перспективи результати підтверджують тезу про перформативний характер релігійного мовлення, де мовні дії не лише передають доктринальний зміст, але й конституують спільноту як комунікативний суб'єкт. У цифровому середовищі ця перформативність розширюється до «мережевої подієвості», у межах якої акт виголошення доповнюється актами коментування, поширення і повторної інтерпретації, що формують післятекстовий вимір проповіді [12, р. 7–9; 2, с. 412–418].

Логічно пов'язуючи ці спостереження з акторно-мережовим описом цифрової гомілетики, можна стверджувати, що когнітивні механізми фреймування і наративного блендингу взаємодіють із технічними і платформними агентами, утворюючи гібридну систему смислотворення. Така система не редукується ані до мовця, ані до тексту, ані до платформи, а функціонує як динамічний ланцюг взаємодій, у якому кожен елемент впливає на траєкторію інтерпретації [16].

Застосування когнітивно-дискурсивного підходу до цифрової проповіді має низку методологічних наслідків для подальших досліджень у теолінгвістиці та медіалінгвістиці. Аналіз повинен виходити за межі лінійного тексту і включати до корпусу так звані «паралельні семіотичні шари», зокрема візуальні, аудіальні та платформні елементи, які беруть участь у структуруванні смислу. Така вимога узгоджується з мультимодальною теорією, де семіотичні ресурси розглядаються як рівноправні складники комунікативної події [13, р. 79–84].

У цифровому середовищі змінюється статус адресата як аналітичної категорії. Якщо в традиційній гомілетичі адресат мислиться переважно як спільнота, локалізована у фізичному просторі, то в мережевому форматі він постає як розподілений і потенційно глобальний учасник, чия участь може реалізовуватися у відкладеному режимі. Це зумовлює необхідність включення до аналізу післятекстових практик, зокрема коментарів, цитування і повторного поширення, які формують вторинні шари дискурсу і впливають на стабілізацію або трансформацію фреймів.

Результати дослідження демонструють доцільність поєднання якісних і кількісних методів. Фреймовий і наративний аналіз доцільно доповнювати корпусними процедурами, зокрема під-

рахунком частотності концептуальних домінант (Gnade, Gemeinschaft, Verantwortung) і прагматичних маркерів звертання (wir, heute, jetzt), що дозволяє емпірично верифікувати якісні інтерпретації. Така інтеграція методів відповідає загальній тенденції сучасної когнітивної лінгвістики до емпіричного підтвердження теоретичних моделей [6, р. 731–735].

Попри розширений корпус і міждисциплінарний характер аналізу, дослідження має певні обмеження. Емпіричний матеріал зосереджений переважно на публічно доступних онлайн-ресурсах німецькомовних лютеранських громад, що може не повною мірою відображати внутрішні, непублічні практики цифрової проповіді, зокрема закриті трансляції або внутрішні платформи спільнот.

Аналіз орієнтується насамперед на якісну інтерпретацію фреймів і наративних моделей, що, попри свою аналітичну глибину, потребує подальшої верифікації через масштабні корпусні дослідження і статистичні методи, здатні виявити стабільні патерни у великих вибірках текстів і мультимодальних матеріалів.

Динаміка технологічного розвитку, зокрема впровадження інструментів штучного інтелекту у підготовку і поширення проповідей, створює нові дослідницькі виклики. У перспективі актуальним є аналіз того, як автоматизовані системи

впливають на вибір лексики, структуру аргументації і наративні рішення, а також як це позначається на сприйнятті автентичності і авторства у релігійному дискурсі [17, р. 9–14].

Висновки. Отримані результати підтверджують висунуту гіпотезу про те, що когнітивно-дискурсивна організація німецькомовної лютеранської проповіді у цифровому середовищі забезпечує збереження жанрової ідентичності через системну взаємодію фреймування, наративного блендингу та мультимодальної сегментації. Ця організація формується як багаторівнева система, у якій фреймування, наративізація, мультимодальна когезія і прагматика автентичності взаємодіють із платформними і соціальними агентами. Така взаємодія створює умови для збереження жанрової ідентичності проповіді за одночасної адаптації до мережових режимів публічності і участі.

У лінгвістичному і теолінгвістичному вимірі це означає, що сакральне мовлення в цифрову добу не втрачає своєї нормативної і перформативної сили, а радше переосмислює способи її реалізації через розширення семіотичних ресурсів і комунікативних практик. Таким чином, проповідь постає не лише як текст або виступ, а як динамічна, соціально вбудована і когнітивно організована подія, що розгортається у просторі взаємодії між мовцем, аудиторією і цифровим середовищем.

Список літератури:

1. Селіванова О. О. Когнітивна ономазіологія. Київ : Фітосоціоцентр, 2000. 248 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
3. Beck U. Cosmopolitan Vision. Cambridge : Polity Press, 2006. 224 p.
4. Bedford-Strohm, H. Online-Weihnachtsgottesdienst an Heiligabend 2020. Evangelische Kirche in Deutschland. URL: <https://www.ekd.de/online-weihnachtsgottesdienst-an-heiligabend-2020-61638.htm> (date of access: 3.01.2026).
5. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. 3rd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 528 p.
6. Evans V., Green, M. Cognitive Linguistics: An Introduction. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. 828 p.
7. Fairclough N. Language and Power. 3rd ed. London : Routledge, 2015. 306 p.
8. Fauconnier G., Turner M. The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities. New York : Basic Books, 2002. 440 p.
9. Fillmore C. J. Frame Semantics. Linguistics in the Morning Calm. Seoul : Hanshin Publishing, 1982. P. 111–137.
10. Hepp A. Deep Mediatization. London : Routledge, 2019. 256 p.
11. Huber W. Predigt zum Gleichnis vom verlorenen Sohn. Evangelische Kirche in Deutschland, 2009. URL: https://www.ekd.de/090628_huber_nudow.htm (date of access: 3.01.2026)
12. Jaworski A., Coupland N. The Discourse Reader. 3rd ed. London : Routledge, 2014. 640 p.
13. Kress G. Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication. London : Routledge, 2010. 212 p. 4
14. Kirchengemeinde Gruiten-Schöller. Predigttexte. URL: <https://www.kirchen-gruiten-schoeller.de/predigttexte> (date of access: 3.01.2026).
15. Louzada R. Multimodal Metaphor in Religious Discourse. *Journal of Multimodal Communication*. 2025. Vol. 19, No. 1. P. 45–62.

16. Mannerfelt F. (Im)Perfection in Digitally Mediated Preaching: An Actor-Network Perspective. *Religions*. 2023. Vol. 14, No. 6. Art. 707.
17. Mannerfelt F., Roitto R. Preaching with AI: An Exploration of Preachers' Interaction with Large Language Models in Sermon Preparation. *Religions*. 2025. Vol. 16, No. 2. Art. 198.
18. Müller S. Predigen im Kontext digitaler Dynamiken. Bonn : Universität Bonn, 2022. 180 S.
19. O'Lynn C. Digital Homiletics and the Transformation of Preaching. *Religions*. 2023. Vol. 14, No. 6. Art. 736.
20. Predigt „Glück“. St. Ansgar, Oldenburg, 2023. URL: https://www.eversten.kirche-oldenburg.de/fileadmin/kg-eversten/redaktion/bilder/st-ansgar/Predigten/Predigt_Glueck.pdf (date of access: 3.01.2026).
21. Ricoeur P. From Text to Action: Essays in Hermeneutics II. Evanston : Northwestern University Press, 1991. 256 p.
22. Sigmon A. New (Media) Homiletic: Preaching in a Digital Age. *Religions*. 2023. Vol. 14, No. 4. Art. 551.
23. St. Marien Haldensleben. Lesepredigt 2024. URL: <https://kirche-haldensleben.de/aktuelles/auf-ein-wort.php> (date of access: 3.01.2026).
24. Wierzbicka A. English: Meaning and Culture. Oxford : Oxford University Press, 2006. 352 p.
25. Van Dijk T. A. Discourse and Power. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan, 2008. 308 pp. DOI: 10.1007/978-1-137-07299-3

Boguslavskiy S. S. COGNITIVE-DISCURSIVE MECHANISMS OF STRUCTURING GERMAN-LANGUAGE LUTHERAN PREACHING UNDER CONDITIONS OF DIGITAL MEDIATIZATION

The article deals with the cognitive-discursive mechanisms that ensure the structural coherence and pragmatic effectiveness of German-language Lutheran preaching under conditions of digital mediatization. The guiding hypothesis assumes that the loss of physical co-presence between preacher and audience is compensated by the systematic interaction of frame-based concepts, narrative blending, and multimodal segmentation, which together form a stable generic core of sacred discourse within networked publicity. The theoretical framework draws on the principles of theolinguistics, cognitive linguistics, critical discourse analysis, and media linguistics, which makes it possible to conceptualize the sermon as an institutionally embedded communicative event integrated into platform-specific regimes of visibility and participation.

The empirical basis consists of a corpus of 42 digital sermons published between 2020 and 2025 on official church platforms, in regional media centers, and in international community archives, amounting to approximately 18 hours of audio and video material and more than 200 pages of transcribed texts. The methodology combines frame modeling, narrative analysis, elements of critical discourse analysis, and a multimodal approach implemented through stepwise coding of conceptual dominants, narrative nodes, and pragmatic markers of address.

The findings demonstrate that framing establishes the cognitive scaffold of the genre, narrative bridges enable interpretive transfer between biblical text and everyday experience, and multimodal cohesion segments the message and amplifies key meanings through the coordination of semiotic resources. It is shown that, within platform-based communication, the sermon functions as an event characterized by distributed agency, in which meaning-making continues through post-textual circulation in comments, quotation, and dissemination. The proposed integrated model allows digital Lutheran preaching to be interpreted as a multi-level, socially embedded, and cognitively organized communicative practice, providing a relevant basis for further research in the fields of theolinguistics and media linguistics.

Keywords: *theolinguistics, cognitive discourse, digital mediatization, Lutheran preaching, framing, narrative blending, multimodality, publicity, distributed agency.*

Дата першого надходження статті до видання: 31.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Велика А. М.<https://orcid.org/0000-0003-0747-1932>

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЕВОЛЮЦІЯ АНГЛОМОВНОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД

У статті проаналізовано еволюцію англomовного молодіжного сленгу в рамках соціолінгвістичного підходу до вивчення мовних явищ. Як показав проведений аналіз, молодіжний сленг є досить динамічним соціолінгвістичним феноменом, розвиток якого залежить від технологічних, культурних та комунікаційних змін у суспільстві. Огляд теоретичних джерел окреслює три основні напрямки вивчення сленгу, а саме: сленг як маркер групової ідентичності та соціальної стратифікації; сленг як продукт і водночас каталізатор мережевого середовища; сленг як система лексичних та семантичних новоутворень, що відображають комунікативні стратегії молоді. У статті простежуються механізми створення англomовних молодіжних сленгових одиниць, таких як семантичні трансформації, скорочення та блендинг, графічне та фонетичне спрощення, що формують сучасний тип молодіжної мовної економії та експресивності. Показано, що лексико-семантичні особливості молодіжного сленгу відображають соціальні ролі, моделі поведінки, культурні сценарії та ціннісні орієнтації молодого покоління. Результати дослідження підтверджують, що молодіжний сленг виконує не лише комунікативну, а й ідентифікаційну, оціночну та культуруотворюючу функції, формуючи складний символічний простір, у межах якого будуються соціальні зв'язки та спільні смисли молодіжних груп. Ідентифікаційна функція проявляється у здатності сленгу окреслювати межі спільноти, сигналізувати про приналежність до певної групи, підтверджувати участь у спільних культурних практиках, розпізнавати «своїх» за характерними лінгвістичними маркерами. Оцінна функція реалізується через використання сленгових одиниць як інструментів прийняття або відкидання певних норм, стилів поведінки чи культурних тенденцій, що дозволяє молоді створювати власну систему цінностей та соціальних орієнтирів. Культуруотворююча функція полягає у здатності сленгу відтворювати та транслювати елементи молодіжної культури, такі як мему, вірусні практики, субкультурні коди та моделі самопрезентації. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у прикладних аспектах, а саме – у створенні двомовних словників сленгової лексики та дослідженні перекладу сучасних англomовних творів українською.

Ключові слова: сленг, соціолінгвістика, групова ідентичність, соціальна стратифікація, цифрова комунікація, мережевий дискурс, комунікативні стратегії.

Постановка проблеми. Сучасна англійська мова пройшла тривалий історичний розвиток, у процесі якого мова зазнавала численних трансформацій, що обумовлено різними причинами. Змінюються всі рівні та аспекти мовної структури, але при цьому ці зміни діють у них по-різному. Історичні процеси кожного мовного ярусу залежать від певних причин та умов, що мають вплив на лексичний склад мови, на фонетичну (фонологічну) організацію та на граматичний склад. Проблема мовної еволюції залишається у фокусі уваги мовознавців протягом всієї історії лінгвістики. Виникнення таких міждисциплінарних напрямів, як соціолінгвістика, висунуло на пер-

ший план питання соціальної стратифікації мовлення. Сленгові слова здебільшого виникають і еволюціонують як відповідь на появу нових предметів, явищ та феноменів. Крім цього, при розгляді саме молодіжного сленгу варто взяти до уваги потреби молоді у позначенні певних існуючих явищ, предметів та феноменів «своїми» словами, часто зрозумілими лише представникам цієї соціальної групи.

Сучасні мовознавчі праці окреслюють окремі аспекти явища, зокрема, функціонування інтернет-сленгу [3], вплив медіакультури на молодіжний лексикон [4] тощо, проте бракує узагальнюючого аналізу, який би враховував соціолінгвістичні

чинники, типи мовних інновацій та рівень їх закріплення у сучасній англomовній молодіжній комунікації. Тому актуальності набуває дослідження еволюції молодіжного сленгу як комплексного соціолінгвістичного феномена, що відображає зміни цінностей, способів комунікації та культурних орієнтирів молодого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження англomовного молодіжного сленгу зосереджуються на описі його функціонування в електронній та мобільній комунікації, де сленгові одиниці поєднують риси усного мовлення й графічної економії та відображають специфіку цифрових каналів передачі інформації [1]. Значна увага приділяється соціолінгвістичним характеристикам сленгу, зокрема його ролі у формуванні групової ідентичності та відображенні соціальної диференціації мовців [2]. Окремий напрям досліджень стосується мережевого сленгу, в якому аналізуються словотвірні моделі, механізми неологізації та вплив онлайн-середовища на швидкість поширення нових одиниць [3].

У науковому дискурсі також простежується інтерес до взаємодії сленгу та медіакультури, адже масове споживання контенту сприяє закріпленню нових сленгових форм і перетворює медіапростір на один із ключових генераторів молодіжних мовних інновацій [4]. Окремі праці акцентують увагу на застосуванні молодіжного сленгу в освітньому процесі, підкреслюючи його потенціал як засобу мотивації й адаптації навчального змісту до реальних комунікативних практик студентів [5]. Значну емпіричну цінність становлять описи американського молодіжного сленгу, зокрема за матеріалами аудіовізуального дискурсу, що демонструє типові моделі його функціонування [6], а також дослідження субкультурних різновидів сленгової лексики, пов'язаних із індустрією моди, стилістичними тенденціями та особливими груповими практиками [7]. Спроби систематизації молодіжного сленгу за лексико-семантичними параметрами створюють підґрунтя для типологічного аналізу та опису його внутрішньої структури [8], тоді як окремі роботи підкреслюють роль сленгу як засобу самовираження й соціальної взаємодії молоді [9].

Історичний і теоретичний виміри проблематики представлено дослідженнями, що простежують походження сленгу, його еволюцію та культурні умови формування, а також показують, як нестандартна лексика функціонувала в різні історичні періоди [10; 11; 13]. Лінгвокультурні аналізи сучасного британського молодіжного сленгу

дозволяють окреслити взаємозв'язок між мовою та культурними кодами молодого покоління [12]. Не менш важливими є сучасні онлайн-словники, які фіксують найновіші сленгові одиниці, демонструють актуальні тенденції їх семантичного розвитку та забезпечують оперативне відображення мовних змін у цифровому просторі [14; 15].

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі еволюції англomовного молодіжного сленгу та з'ясуванні соціолінгвістичних чинників, що визначають його формування та функціонування, з опорою на наукові праці, присвячені молодіжному, мережевому та субкультурному сленгу. Завданням дослідження є розкриття соціолінгвістичних параметрів англomовного молодіжного сленгу, що передбачає узагальнення наукових підходів до його вивчення в контексті соціальної стратифікації та групової ідентичності; простеження механізмів творення та функціонування сленгових одиниць у різних соціальних спільнотах і комунікативних середовищах; встановлення ролі лексико-семантичних характеристик молодіжного сленгу в якості маркерів соціальних ролей, комунікативних стратегій та культурних практик молоді. Матеріалом дослідження слугують сучасні онлайн-словники англomовного сленгу [14; 15].

Виклад основного матеріалу. Визначаємо сленг як шар лексики, що не збігається з нормою літературної мови, як слова та висловлювання, що вживаються певною соціальною групою. Така група може бути як досить вузькою (реп-музиканти, злодії та ін.), так і дуже широкою (тінейджери, уболівальники, фанати певних творів тощо). На певному етапі частина сленгових слів і зворотів надходить у масове використання, стає всім зрозумілою. При цьому вони досить довго залишаються нелітературними, а тому неформальними, підвищено емоційними.

Соціолінгвістичні параметри молодіжного сленгу стосуються, перш за все, здатності цих лексичних одиниць сигналізувати про приналежність мовця до певного кола комунікантів. Дана лексика є своєрідною мовою «своїх», що допомагає створити відчуття внутрішньої єдності соціальної групи та спільності досвіду її учасників. У той же час сленг виконує й функцію соціальної диференціації, оскільки володіння ним надає доступ до певних культурних кодів, інформаційних потоків та практик споживання медіа, які недоступні представникам зовнішніх груп.

Механізми створення та функціонування англomовних сленгових одиниць у різних соціаль-

них спільнотах та комунікативних середовищах визначаються соціальною природою молодіжної комунікації та динамікою її мовних практик. Нові сленгові одиниці виникають у відповідь на потребу групи вербалізувати спільний досвід або позначати культурні явища, характерні для певної спільноти.

Проведений аналіз показав продуктивність словотворення через скорочення (акроніми, усичення) та аббревіації, що відображає прагнення до швидкої комунікації. Закон економії мовних зусиль та загальна тенденція до спрощення мовлення знаходить своє пряме відображення у створенні та використанні усичень в англomовному сленгу, наприклад: *mo* – *moment* – момент, *секунда*; *ops* – *operations* – операції; *uni* – *university* – університет; *X-mas* – *Christmas* – Різдво. Зазначені скорочення використовуються тільки в неформальній обстановці: *idk* (I don't know), *tbh* (to be honest), *irl* (in real life).

Письмова комунікація спочатку в режимі електронної пошти, форумів та смс, а згодом і на базі соціальних мереж призвела до значного поширення аббревіацій. Деякі з них також виконують роль евфемізмів, оскільки за початковими літерами іноді приховані ненормативні слова і вирази, наприклад:

“**SYBAU** (*abbreviation*) an angrier way to say ‘shut up’ online. *SYBAU* (or *sybau*) is an abbreviation for “shut your bitch ass up” [14].

“**fubar** (*acronym*) thoroughly confused, disordered, damaged or ruined. *Fubar* describes a situation or thing that is disordered, damaged, or ruined beyond any hope of repair or recovery. The word is an acronym, based on the expression “fucked up beyond all recognition» (or «fouled up beyond all recognition”) and is used to convey a sense of utter chaos. *Fubar* can be either an adjective or a verb, and can be spelled in lowercase or entirely capitalized (*FUBAR*)” [14].

Блендинг також утворює експресивні одиниці, наприклад, *hangry* (hungry + angry). У молодіжних мережних середовищах поширене, крім цього, фонетичне спрощення, як-от *u* замість *you*, *gonna* замість *going to*, що фіксується передусім в sms-і чат-комунікації.

Ще одним внутрішнім ресурсом мови, який є досить продуктивним у поповненні словникового запасу, в тому числі і у сленгу, є вторинна номінація. Проведений аналіз показав, що досить продуктивним виявилось семантичне переосмислення існуючих слів, наприклад, *salty* «роздратований, ображений», *ghost* «ігнорувати людину

в переписці». Слово *babygirl* стосується чоловіка, який є одночасно привабливим і чарівно чутливим (або задумливим/витриманим/дивакуватим), на відміну від стереотипного мачо. Цю лексичну одиницю також часто використовують як прикметник для опису чоловіка, який має такі якості. Якщо вас звинувачують у тому, що ви сказали «*porkie*», це означає, що хтось думає, що ви брешете. Вираз походить зі старого кокнійського віршика, в якому використовувалося словосполучення «*pork pies*» (пиріжки зі свининою). В ньому слово «*pies*» (пироги) замінювалось на «*lies*» (брехня). Пізніше цей вислів скоротили до лексичної одиниці «*porkie*».

Особливості функціонування сленгу значною мірою залежать від специфіки середовища. Так, в офлайн-спільнотах (учнівські або студентські групи, субкультури) сленг слугує маркером солідарності, приналежності, наприклад, у спортивних командах вживаються такі одиниці, як *MVP* («найцінніший гравець»), *clutch* («вирішальний, той, хто рятує ситуацію»). У геймерських спільнотах поширені *noob* («недосвідчений гравець»), *lag* («затримка сигналу»), *gg* («good game»).

Сленгові одиниці не лише називають певне явище, а й кодують соціальні позиції, статус, емоційні реакції та навіть моделі поведінки. Наприклад, такі одиниці, як *alpha*, *sigma*, *goat* (*greatest of all time*) або *queen/king*, маніфестують підвищений статус мовця чи адресата, підкреслюють визнання, авторитет або домінування в групі. У свою чергу, лексичні одиниці *noob*, *dumty*, *basic* виконують протилежну функцію, вказуючи на недостатню компетентність, банальність або невміння відповідати груповим очікуванням.

Комунікативні стратегії молоді яскраво проявляються у використанні експресивних та емоційно насичених сленгових одиниць. Вислови *I'm dead*, *I'm deceased*, *I'm weak* використовуються для позначення сильного сміху, *lowkey* та *highkey* – для вираження ступеня щирості чи прихованості емоцій, *cap/no cap* – для швидкої оцінки правдивості сказаного. У сленгу значну роль відіграють гіперболічні або драматизовані формули (*literally dying*, *can't relate*, *it's giving...*), які підсилюють емоційність дискурсу і водночас виконують функцію стилістичного самовираження. Використання таких одиниць допомагає молодим мовцям демонструвати соціальну дотепність, медіаграмотність і належність до комунікативної норми спільноти.

Як бачимо, шляхи та способи поповнення молодіжного сленгу дуже різноманітні. Але всі сленгові одиниці мають одну спільну характе-

ристику – швидкоплинність. Найвагомішою причиною такої швидкої появи та зникнення нових слів у молодіжному сленгу в умовах технологічної революції є, звичайно ж, стрімкий розвиток та поширення цифрових технологій.

Мовний нормі, як власне мові загалом, властиві як тенденції до стабільності, так і до динаміки та мінливості. Все нове вважається ненормативним доти, доки не буде прийнято переважною частиною суспільства. Більшість сленгових одиниць відкидається, забувається, замінюється, але є невеликий відсоток, який щільно входить до складу мови, стаючи стандартом. Такі одиниці і є основними елементами процесу зміни мови.

Сленг – це свого роду словесний маркер, який продукується кожним поколінням і характеризує особливості його побуту. За кількістю, якістю і семантикою активного вокабуляру ми можемо робити висновки про інтереси та аксіологічні прерференції певної епохи.

Висновки. Характерною рисою молодіжного сленгу є використання стилістично нейтральної та зниженої лексики, великої кількості скорочень/аббревіатур, оскільки він спрямований на економію мовних засобів та збереження максимального емоційного навантаження. В запропонованому аспекті дослідження соціолінгвістичні параметри сленгу виразилися у здатності репрезентувати соціальну стратифікацію та групову приналежність. Механізми створення сленгових одиниць відповідають потребам молодіжного мовлення в економії, виразності та швидкості комунікації. Як показав проведений аналіз, молодіжний сленг є досить динамічним соціолінгвістичним феноменом, розвиток якого залежить від технологічних, культурних та комунікаційних змін у суспільстві. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у прикладних аспектах, а саме – у створенні двомовних словників сленгової лексики та дослідженні перекладу сучасних англomовних творів українською.

Список літератури:

1. Бездітко А. Англійський sms-сленг як сучасна форма усно-письмової електронної комунікації. *Південний архів. Сер. Філологічні науки*. 2020. № 81. С. 56–60.
2. Божко Я. Ю. Соціолінгвістичний аспект сленгової лексики американського варіанту англійської мови. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. Філологічні науки*. 2017. Вип. 14. С. 15–20.
3. Бровко К. А. Теоретико-практичні засади утворення англійського мережевого сленгу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 65. С. 128–133.
4. Венідітков С. В. Молодіжний сленг як результат медіа споживання. *Обрії друкарства*. 2022. № 1(11). С. 6–16.
5. Панченко О. І. Л
5. Загребнюк Ю. Аналіз особливостей молодіжного сленгу в процесі вивчення іноземної мови (англійської) у закладі вищої освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2020. Вип. 2(22). С. 64–69.
6. Мігорян О. Особливості функціонування американського молодіжного сленгу (на матеріалі американського анімаційного серіалу «Сімпсони»). *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. 2020. Вип. 822. С. 155–163.
7. Павельєва А. К., Сотніченко І. В. Сленг світу моди та модної субкультури в англійській мові: проблема словотвору та перекладу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. № 3(341). С. 152–160.
8. Панченко О. І. Лексико-семантична класифікація англійського молодіжного сленгу. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Сер. Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32(71). № 2. Ч.1. С. 190–194.
9. Романова О. О. Молодіжний сленг як засіб самовираження студентів. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Сер. Філологічна*. 2013. Вип. 35. С. 298–300.
10. Coleman J. *The Life of Slang*. Oxford: Oxford University Press, 2012. URL: https://scholar.google.com/scholar_lookup?hl=en&publication_year=2012&author=J.+Coleman&title=The+life+of+slang%3A+A+history+of+slang (дата звернення: 04.11.2025).
11. Hotten J. C. *The slang dictionary: The vulgar words, street phrases, and “fast” expressions of high and low society: many with their etymology, and a few with their history traced*. URL: <https://archive.org/details/slangdictionaryo00hotrich/page/n13/mode/2up> (дата звернення: 10.11.2025 p.)
12. Muhammad M. S. M., Alimova G. Yu., Tokhtakulova O. Kh. A linguacultural study of British slang in youth culture. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*. 2025. Vol. 13, Issue 4. P. 137–141. URL: <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/6309>
13. Partridge E. *Slang To-day and Yesterday*. London : William Press, 2007. 484 p.
14. Merriam-Webster. *Slang & Trending*. URL: <https://www.merriam-webster.com/slang> (дата звернення: 04.11.2025).
15. OxfordInternationalEnglish.DictionaryofBritishSlang.URL:<https://www.oxfordinternationalenglish.com/dictionary-of-british-slang/> (дата звернення: 04.11.2025).

Velyka A. M. EVOLUTION OF ENGLISH YOUTH SLANG: A SOCIOLINGUISTIC APPROACH

The article analyzes the evolution of English youth slang within the framework of a sociolinguistic approach to the study of linguistic phenomena. As the analysis has shown, youth slang is a rather dynamic sociolinguistic phenomenon, the development of which depends on technological, cultural and communication changes in society. A review of theoretical sources outlines three main areas of slang study, namely: slang as a marker of group identity and social stratification; slang as a product and at the same time a catalyst of the network environment; slang as a system of lexical and semantic new formations that reflect the communicative strategies of young people. The article traces the mechanisms of creation of English youth slang units, such as semantic transformations, abbreviations and blending, graphic and phonetic simplification, which form a modern type of youth language economy and expressiveness. It is shown that the lexical and semantic features of youth slang reflect social roles, behavioral models, cultural scenarios and value orientations of the younger generation. The results of the study confirm that youth slang performs not only communicative, but also identification, evaluative and culture-forming functions, forming a complex symbolic space within which social ties and common meanings of youth groups are built. The identification function is manifested in the ability of slang to outline the boundaries of the community, signal belonging to a certain group, confirm participation in common cultural practices, and recognize those who are part of a group by characteristic linguistic markers. The evaluative function is implemented through the use of slang units as tools for accepting or rejecting certain norms, styles of behavior, or cultural trends, which allows young people to create their own system of values and social guidelines. The culture-forming function lies in the ability of slang to reproduce and broadcast elements of youth culture, such as memes, viral practices, subcultural codes, and models of self-presentation. We see the prospect of further research in applied aspects, namely, in the creation of bilingual dictionaries of slang vocabulary and the study of the translation of modern English-language works into Ukrainian.

Keywords: *slang, sociolinguistics, group identity, social stratification, digital communication, network discourse, communicative strategies.*

Дата першого надходження статті до видання: 06.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Виклюк А. О.<https://orcid.org/0000-0001-9519-4642>

Буковинський державний медичний університет

ФУНКЦІЇ ТЕРМІНІВ ФАХОВОЇ МОВИ НЕЙРОНАУКИ У НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянуто функції термінів фахової мови нейронауки на матеріалі науково-популярної літератури (праць Д. Іглмана «Livewired» та «Incognito»). Дослідження фахової мови та термінології є актуальними через постійно зростаючу кількість термінологічних одиниць та необхідності їх систематизувати та уніфікувати. Метою цього дослідження є описати функції термінів фахової мови нейронауки у науково-популярній літературі. Дослідження фахової мови та термінології, а також їх розділення одне від одного було розпочато ще в минулому сторіччі німецькими мовознавцями, чий підхід було взято за основу багатьма українськими мовознавцями. Відтак під фаховою мовою розуміють набір різнорівневих мовних одиниць для ведення успішної комунікації у певній сфері людської діяльності, в той час як термін – це лише одиниця фахової мови, яка виражає спеціальне поняття мистецтва, науки та техніки. Термін характеризується точністю, дефінітивністю, системністю, номінативністю та стилістична нейтральністю. Іншими характеристиками термінів є: мотивованість, конкретність, моносемічність, відповідність до норм мови, інваріативність, інформаційність та жорстка конвенційність. Терміни досліджено крізь призму системно-структурного, системно-функціонального, когнітивного, соціолінгвістичного та комунікативного підходів.

У загальному терміни виконують такі функції: номінативну (називають поняття), сигніфікативну (поняття виражається через лексичну одиницю), дефінітивну (термін має визначення і місце в системі), комунікативну (термін є одиницею передачі інформації), прагматичну (термін передає намір мовця), евристичну (термін є джерелом нового знання), когнітивну (термін є продуктом когнітивної діяльності), гносеологічну (термін сприяє науковому пізнанню). У статті також згадано навчальну функцію як варіант реалізації комунікативної. Провівши функціональний аналіз вибірки термінів цього дослідження, було виявлено, що терміни нейронауки також мають усі вищезазначені функції, окрім прагматичної, адже вони не передають наміру мовця, та і прагматична функція експліцитно виражена лише в політичних термінах.

Ключові слова: фахова мова, мова за професійним спрямуванням, термін, функції термінів, термінологія.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі професійна комунікація виходить далеко за межі простого обміну інформацією, перетворюючись на ключовий інструмент ідентичності у професійному середовищі та ефективної взаємодії. Фахова мова як складна динамічна система не лише обслуговує потреби певної галузі знань, але й формує професійне мислення фахівця, забезпечуючи точність та однозначність передачі понять різних сфер наукової та професійної діяльності. Актуальність досліджень фахової мови та термінології зокрема зумовлена стрімким розвитком термінологічних систем, впливом

міжкультурної комунікації на національні фахові мови та потребою упорядкування новітньої лексики в умовах цифровізації суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження фахової мови та термінології почали проводитися німецькими вченими минулого століття і ще тоді вони визначили, що фахова мова – це набір мовних одиниць різного рівня певної галузі, які застосовуються для ведення ефективної комунікації представників тої чи іншої галузі науки, культури, мистецтва чи професійної діяльності [5, с. 53]. Саме німецькі мовознавці розділили поняття фахової мови та

термінології, зазначивши, що остання є лише частиною фахової мови, а вона, у свою чергу, включає не лише терміни [4, с. 48]. У вітчизняній лінгвістиці системно-структурний підхід німецьких мовознавців розділяв та поглибив Т. Кияк. Він відзначав ключову роль термінології у функціонуванні фахової мови та перераховував її характеристики, такі, як обмежене вживання граматичних часів та значно менша роль дієслова у порівнянні з іменниками та прикметниками, які і складають терміни [13, с. 104]. Важливу роль лексики відзначала й І. Дулепа, зазначивши, що набір лексичних одиниць для певного фаху є особливістю фахової мови [10].

За Ісаєвою «загальноприйнята й унормована медична термінологія покликана реалізовувати основні функції фахової мови на позначення наукових понять і уможливлувати вироблення критеріїв раціонального відбору термінологічного мінімуму, який відповідає вимогам до терміна» [12, с. 58]. Функційний підхід до дослідження фахової мови застосувала у своїй дисертації К. Шеремета, зазначивши, що фахова мова виконує наступні функції: гносеологічну, комунікативно-прагматичну, організаційну, узгоджувально-корекційну функцію, оціночно-прогностичну функцію та популяризаторську [22, с. 171–172].

Як зазначено вище, термінологія не завжди досліджувалась окремо від фахової мови, але увага до термінів з'явилась ще з укладанням перших спеціалізованих словників. В загальному *терміном* називають слово чи словосполучення, що позначає спеціальну поняття певної галузі знань, науки, мистецтва чи професійної діяльності [17, с. 617; 18, с. 6] та входить до терміносистеми такої галузі. Термін є одиницею фахової мови. Він відрізняється від одиниць загальнонавчальної мови наявністю чіткого значення та виокремленням характерних ознак понять для їх подальшої класифікації [21, с. 151]. Характеристиками термінів є: точність, дефінітивність (або однозначність), системність, номінативність та стилістична нейтральність. Термінам також властиві мотивованість, конкретність, моносемічність, відповідність до норм мови, інваріативність, інформаційність та жорстка конвенційність [17, с. 617; 19, с. 115].

Існують різні підходи до вивчення терміну, а саме:

– Системно-структурний, в якому термін є номінативною одиницею та розглядається як частина терміносистеми. В межах цього підходу виник структурний поділ термінів, що включає: прості слова (однокомпонентні), складні слова

(відомі як похідні слова, або деривати, теж однокомпонентні), складені слова (або ж композити, теж однокомпонентні), терміни-словосполучення (складаються з двох та більше компонентів) та скорочені слова [15, с. 181]. Цей поділ перегукується зі словотвірним поділом термінів, зазначеним у роботі А. Д'якова та ін. За словами авторів існують такі підвиди термінів: кореневі слова, похідна лексика (в якій спосіб творення – префіксація та суфіксація), складні слова (поєднання двох і більше корневих основ), словосполучення, аббревіатури, літерні умові позначення та символи [11, с. 13–14].

– Системно-функціональний підхід, який розглядає термін як функціональну одиницю певної системи [20; 12].

– Когнітивний, в якому термін є когнітивною структурою, словесне відображення елементу внутрішнього чи зовнішнього світу людини.

– Соціолінгвістичний, що розглядає утворення термінів через призму розширення мовних контактів.

– Комунікативний, який вивчає функціонування та застосування термінів у професійній комунікації [21, с. 150].

Хоча функціонування термінології та фахової мови вивчалось в загальному, та на прикладі терміносистем, пов'язаних з медициною, прикордонною службою, стоматологією, і таке інше, але функції термінів нейронауки досліджені не були.

Постановка завдання. Відтак метою цієї статті є описати функції термінології фахової мови нейронауки на матеріалі науково-популярної літератури. Мета передбачає виконання таких **завдань**: (1) виокремити терміни нейронауки, проаналізувавши матеріал дослідження; (2) провести функційний аналіз зібраних термінів. Матеріалом дослідження є науково-популярні праці професора Девіда Іглмана про мозок і нервову систему, а саме книги «Livewired» та «Incognito». Обидві книги обрано через авторитет Іглмана як відомого у світі науковця й інноватора в галузі нейробіології. Залучення саме науково-популярних видань пояснюється тим, що вони подають проблематику нейронауки не так глибоко, зате ширше, що дає змогу виявити терміни, які всебічно висвітлюють сферу нейронауки. Фактичним матеріалом дослідження є суцільна вибірка лексичних одиниць, що є термінами нейронауки. Вибірка налічує 120 термінів, які було відібрано за допомогою аналізу словникових дефініцій, а потім проаналізовано за допомогою функційного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Функції термінів цікавили багатьох вітчизняних мовознавців, серед яких: Г. Бавіцька, Л. Овсієнко, Черниш і ко, М. Любченко та інші. Вони порівнювали функції термінів з функціями загальноновживаної лексики і дійшли висновку, що термінам притамані усі функції, які є у одиниць загальноновживаної мови, однак іноді проявляються вони трохи по-різному.

У роботах вчених згадуються наступні функції термінів: номінативна, сигніфікативна, дефінітивна, комунікативна, прагматична, евристична, когнітивна та інші. Ці функції досить тісно пов'язані з характеристиками терміна, зазначеними вище у цій статті.

Номінативна функція полягає в тому, щоб називати «чітко визначені поняття, що стосуються науково-технічної діяльності людини» [8, с. 20]. У ході освоєння дійсності та спільної взаємодії люди неодмінно дають назви об'єктам, їхнім ознакам і діям, що з ними здійснюються [16, с. 90], однак на відміну від звичайної загальноновживаної лексики, що позначає побудові предмети та явища, терміни позначають наукові поняття [8, с. 18]. Інколи ця функція не розглядається окремо від дефінітивної або від сигніфікативної.

Сигніфікативна (знакова) функція передбачає те, що термін є знаком і завжди позначає якесь чітко окреслене «поняття про певний об'єкт, предмет або явище дійсності, що містить основні їх ознаки», та є його узагальненим найменуванням [14, с. 33]. При дослідженні цієї функції вивчаються механізми позначення, види мовних знаків відповідно до їхньої мотивованості та особливості їхнього співвідношення з різними типами об'єктів. Зокрема визначають чи репрезентує знак один конкретний об'єкт чи клас об'єктів, а також яким чином процес взаємопов'язаний із формуванням понять [16, с. 91].

Дефінітивна функція забезпечує належність терміна до системи, його однозначність та умовованість через пояснення терміна як відповідника певного поняття [8, с. 21]. Кожен термін має чітке та точне визначення [7, с. 202].

Комунікативна (або інформативна) функція означає, що термін слугує одиницею передачі науково-технічної інформації між вченими, технічними працівниками чи іншими учасниками комунікації [8, с. 20]. За Овсієнко, ця функція може бути реалізована зокрема через навчальну функцію та через функцію обміну знаннями [16, с. 95]. Комунікативна функція вказує на те, що мова є, передусім, засію передачі думок та почуттів. Ця функція властива усім лексичним одиницям, однак кому-

нікативна функція термінів дещо відрізняється від комунікативної функції одиниць загальноновживаної лексики. Пересічні мовці повністю розуміють одне одного у щоденній комунікації, однак експерти часто повинні пояснювати певні терміни та їх точні визначення [7, с. 202].

Навчальна, яка полягає у тому, що спеціальне знання, яке позначає термін, передається у процесі навчання. Ця функція є засобом реалізації вищезгаданої комунікативної функції [16, с. 92].

Прагматична функція пов'язана з учасниками комунікації [16, с. 95] проявляється в певному контексті чи умовах спілкування [21, с. 150] і показує намір мовця під час обміну інформацією [14, с. 33]. Реалізація цієї функції залежить від того, з якою ціллю мовець використовує терміни, чи він прагне підштовхнути, чи переконати реципієнта до чогось, тощо. Саме через це експліцитний прояв прагматичної функції в термінах спостерігається лише в політичній термінології [16, с. 95].

Когнітивна функція термінів полягає у тому, що вони є результатом наукового пізнання [16, с. 89] об'єктів та явищ об'єктивної дійсності. Термін можна трактувати як продукт дискурсу, що відображає процес пізнання, а поява терміна зумовлена прагненням наблизитися до максимальної точності відображення спеціалізованих знань [7, с. 203].

Менш описана гносеологічна функція означає, що терміни є засобом пізнання дійсності, а евристична функція полягає у тому, що «термін слугує засобом відкриття нового знання, наукового пізнання та відкриття істини» [16, с. 95].

Як було зазначено вище, прагматична функція не є експліцитно вираженою в усіх термінах, але так само й інші функції можуть не бути експліцитно вираженими у будь-якого терміна. І хоч кожен термін може виконувати кожен з описаних функцій, це не означає, що кожен термін виконує усі функції одночасно у будь-якому контексті. Функції термінів фахової мови нейронауки у науково-популярній літературі будуть описані нижче.

115 термінів було визначено методом аналізу словникових дефініцій: *depression, dementia, headache, schizophrenia, mania, epilepsy, seizure, autism, Huntington's disease ma Parkinson's disease, alien hand syndrome, Tourette's syndrome, psychosis, antisocial personality disorder, Charles Bonnet syndrome, Anton's syndrome, autistic savant syndrome, Down syndrome, locked-in syndrome, parasomnia, hemiballismus, neurological disorder, spinocerebral degeneration, asomatognosia, neuralgia, neurosis,*

Rasmussen encephalitis, stroke, nerve, dendrite, fornix, glia, spine, axon, photoreceptor, receptor, synapse, cerebellum, brainstem, hemisphere, pons, hippocampus, neocortex, neurite, nucleus accumbens, basal ganglia, spinal cord, frontal lobe, temporal lobe, motor cortex, frontal cortex, prefrontal cortex, visual cortex, cortex, neuron, brain, hypothalamus, amygdala, midbrain, thinking, memory, perception, sense, vision, behaviour, consciousness, neurodevelopment, neurogenesis, neurotransmission, hearing, touch, smell, taste, reuptake, cognition, attention, emotion, motivation, excitation, inhibition, sleep, neuroplasticity, learning, reasoning, recognition, neurophysiologist, neuropsychologist, neuroanatomist, neuroscientist, neurobiologist, neurosurgeon, neurologist, brain scanner, brain scanning, brain scan, neuroimaging, hemispherectomy, neuroprosthetics, neurology, neurotransmission, hearing, touch, smell, neurobiology, neurosurgery, neuroanatomy, neuromodulator, neurotrophin, acetylcholine, neurotransmitter, dopamine, serotonin, vasopressin.

Усі досліджувані терміни мають наступні функції:

1. Номінативну. Досліджувані терміни фіксують різноманітні поняття, пов'язані з нейронаукою. Розглянемо приклади.

(a) Using monkeys to model human depression, he developed a study of isolation [2, с. 26].

Тут термін *depression* називає психічний стан зміненого настрою, що характеризується почуттями смутку, відчаю та зневіри (медичний словник) і таким чином виконує *номінативну* функцію. У реченні:

(b) Problems that are now opaque will open up to examination by new techniques, and we may someday find that certain types of bad behavior will have a meaningful biological explanation—as has happened with *schizophrenia, epilepsy, depression, and mania*» [1, с. 176]

терміни *schizophrenia, epilepsy, mania* також називають психічні розлади (номінативна функція). У цьому прикладі:

(c) As you watched humans interact throughout the day, your high-resolution eyes would see changes in the shapes of *neurons*, such as the growth or shrinkage of the *dendrites* based on experience» [2, с. 230]

терміни *neurons* та *dendrites* називають мікроскопічні елементи структури нервової системи.

2. Сигніфікативну. Саме по собі слово *depression* з прикладу (a) репрезентує поняття пригніченого психічного стану в згаданому контексті, але в інших контекстах може репрезентувати пониження чи западини.

3. Комунікативна (інформативна). У прикладі (a) термін *depression* використовується для опису проведеного експерименту, він допомагає надати інформацію, а отже також виконує *комунікативну* функцію. У прикладі (c) автор також надає інформацію про те, що відбувається із зазначеними структурними компонентами нервової системи, чим також забезпечує комунікативну функцію.

4. Гносеологічна. У прикладі (a) термін *depression* виконує *гносеологічну* функцію, адже завдяки ньому читач отримує нове знання про експеримент та його результат. Терміни *neuron* та *dendrite* з прикладу (c) допомагають читачеві отримати нові знання про зміну у цих структурах нервової системи.

5. Дефінітивну. Ця функція у досліджуваних термінах проявляється тим, що всі ці терміни мають визначення у медичних словниках і своє місце в терміносистемі нейронауки, а саму, вони є частиною лексико-семантичних груп. До прикладу, терміни *depression, schizophrenia, mania, epilepsy* з прикладів (a) та (b) у контексті нейронауки належать до лексико-семантичної групи «розлади нервової системи». Також терміни *neuron* та *dendrite* з прикладу (c) є належать уже до лексико-семантичної групи «структури нервової системи» [9, с. 30].

6. Когнітивну. Якщо терміни є результатом когнітивної діяльності, то і усі терміни фахової мови нейронауки, використані для матеріалу дослідження, також є результатом когнітивної діяльності учених у сфері нейронауки.

7. Евристичну. Якщо читач не знайомий з термінами нейронауки, структурою та функціонуванням нервової системи, то прочитавши науково-популярну літературу, він здобуде нове знання, яке побудоване на і стосується певної термінології.

Висновки. З огляду на усе вищесказане можна зробити висновок, що терміни фахової мови нейронауки у науково-популярній літературі виконують такі функції: номінативну (називають поняття нейронауки), сигніфікативну (поняття нейронауки висвітлюються за допомогою певних мовних одиниць), дефінітивну (терміни мають визначення та їх можна знайти у медичних словниках), комунікативну (терміни забезпечують передачу інформації стосовно нейронауки), гносеологічну (терміни слугують елементом пізнання у галузі нейронауки), евристичну (за допомогою термінів читач отримує нове знання пов'язане з нейронаукою), та когнітивну (терміни є продуктами когнітивних зусиль науковців у галузі нейронауки). Доцільним буде доповнити дослідження матеріалами з наукової літератури та масмедіа для формування глибшого уявлення про функціонування термінів.

Список літератури:

1. Eagleman D. *Incognito: The Secret Lives of The Brain*. United Kingdom, Canongate Books, 2011. 304 p.
2. Eagleman D. *Livewired: The Inside Story of the Ever-Changing Brain*. United States, Knopf Doubleday Publishing Group, 2020. 320 p.
3. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/> [17.03.2025]
4. Hoffmann L., Kalverkämper H. et al. Fachsprachen / Languages for Special Purposes. An International Handbook of Special Language and Terminology Research. *Walter de Gruyter GmbH*. Volume 1. 1998. P. 1412
5. Hoffmann Lothar. *Kommunikationsmittel Fachsprache: Eine Einführung*. Berlin, Boston: De Gruyter, 1987. 308 S.
6. Medical Dictionary. The Free Dictionary by Farlex. URL: <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/> (дата звернення: 30.11.2025)
7. Yankovets O. et al. Functions of the Terminological Units of English Border Terminology. *World Journal of English Language*. 2023. Vol. 13, No. 1. P. 200-204 <https://doi.org/10.5430/wjel.v13n1p200>
8. Барвіцька Г. К. Формування української термінології обліку та аудиту : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. 217 с
9. Вykлюк А. О. Особливості лексико-семантичного поля «нейронаука» на матеріалі науково-популярної літератури. *Германська філологія*. 2025. Вип. 852. с. 23–32
10. Дулепа І. Б. Фахова мова як предмет дослідження. *Modern directions and applied researches*. 2014. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer34/817.pdf>
11. Д'яков Андрій Степанович. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : [монографія] / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. Київ: КМ Academia, 2000. 216 с.
12. Ісаєва О. С. Функціонування термінів у терміносистемі медицини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 40. Том 3. DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.40.3.13>
13. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Вип. 32. 2007. с. 104–108
14. Любченко М. Юридична термінологія: поняття, особливості, види [монографія] / М. І. Любченко. Харків: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. 280 с.
15. Міщенко А. Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу: монографія. Вінниця: Нова Книга. 2013. 448 с.
16. Овсієнко Л. М. Поліфункційність терміна в сучасному термінознавстві. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 25. № 1. 2022. С. 89–97. DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2022.263119>
17. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. / Олена Селіванова. Полтава: Довкілля. К., 2006. 716 с.
18. Скороходько Е. Ф. Сучасна англійська термінологія: навч. пос. Київ: УІЛМ, 2002. 76 с.
19. Стацюк Р. В. Основні підходи до визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістичній науці. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. Том 2, №5, 2016. С. 112–116
20. Тхор Н. М. Англomовна медична термінологія: функціональний аспект. *Записки з романо-германської філології*. 2021. № 2(47)
21. Черниш О. А. Термін як реєстрова одиниця. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2023 № 64. С. 149–153. DOI <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2023.64.34>
22. Шеремета К. Б. Структурно-семантичні та функційні особливості термінології фахової мови вищої освіти США : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Нац. тех. ун-т України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Київ, 2025. 289 с.

Vykliuk A. O. THE FUNCTIONS OF LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES IN NEUROSCIENCE IN POPULAR SCIENTIFIC LITERATURE

The article is considered with the functions of terms in the language for specific purposes in neuroscience based on popular science literature (D. Eagleman's works «Livewired» and «Incognito»). The study of language for specific purposes and terminology is relevant due to the ever-growing number of terminological units and the need to systematise and unify them. The aim of this study is to describe the functions of terms in the language for specific purposes in neuroscience in popular science literature. The study of language of specific purposes and terminology, as well as their separation from each other, began in the last century by German linguists, whose approach was taken as a basis by many Ukrainian linguists. Therefore, language for specific purposes is understood as a set of linguistic units of different levels to ensure successful communication in a particular sphere of human activity, while a term is only a unit of professional language that expresses a special concept of art, science, and technology. A term is characterised by precision, definiteness, systematicity, nominativity

and stylistic neutrality. The characteristics of terms are: motivation, specificity, monosemy, conformity to language norms, invariance, informativeness and strict conventionality. Terms are studied following systemic-structural, systemic-functional, cognitive, sociolinguistic and communicative approaches.

In general, terms perform the following functions: nominative (they name concepts), signifying (concepts are expressed through lexical units), definitive (terms have definitions and places in the system), communicative (terms are units of information transfer), pragmatic (terms convey the speaker's intention), heuristic (the term is a source of new knowledge), cognitive (the term is a product of cognitive activity), gnoseological (the term contributes to scientific knowledge). The article also mentioned the educational function as a variant of the communicative function. After conducting a functional analysis of the sample of terms in this study, it was found that neuroscience terms also have all of the above functions, except for the pragmatic one, since they do not convey the speaker's intention, and the pragmatic function is explicitly expressed only in political terms.

Keywords: *language for specific purposes, professional language, term, terminology, the function of terms.*

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Holovashchenko Yu. S.

<https://orcid.org/0000-0003-0224-5565>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Bodnarchuk A. R.

<https://orcid.org/0000-0001-5424-3612>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

STYLISTIC POTENTIAL OF SYNTACTIC FRAGMENTATION IN LITERARY TEXT

The article explores the stylistic potential of syntactic fragmentation as a mechanism of affective encoding in contemporary literary discourse. Rather than treating syntax as a neutral vehicle of propositional meaning, the study adopts a stylistic perspective that foregrounds the role of grammatical organisation in the construction of literary sense. Drawing on theories of foregrounding, deviation, and sentence architecture, syntactic fragmentation is conceptualised as a stylistic strategy that deliberately deploys grammatically reduced or structurally disrupted constructions, including ellipsis, parataxis, minor sentences, clause suspension, and non-finite structures. The empirical focus of the study is Sally Rooney's novel "Intermezzo", selected for its recurrent use of non-canonical syntactic patterns at moments of heightened emotional tension. Through close qualitative analysis of selected passages, the article demonstrates how fragmented syntax functions as a structural encoding of affective states such as guilt, anxiety, emotional paralysis, and cognitive overload. Rather than naming emotions explicitly, the novel inscribes them into the grammatical fabric of narration, allowing affect to be enacted rather than described. The findings suggest that syntactic fragmentation operates as a central stylistic resource through which literary discourse produces experiential immediacy and emotional intensity beyond semantic content. By disrupting syntactic continuity, the narrative formalises emotional instability and registers internal conflict at the level of sentence structure. The study contributes to contemporary stylistics by theorising syntactic fragmentation as a distinct stylistic phenomenon and by demonstrating its sense-creating function in a contemporary novel. Future research may extend this framework to other genres, languages, and narrative traditions and may integrate corpus-based approaches to examine the distribution and stylistic salience of fragmented constructions across literary discourse.

Keywords: literary text, syntax, syntactic structure, sense vs. meaning, fragmentation, foregrounding.

Introduction. The most prominent feature of literary texts pertains to their aesthetic potential to attract and manipulate, astound and confound, tranquil or disquiet – all of those being possible through the verbal canvas of a literary text itself. Thus, they are vividly distinguished from other forms of discourse not by the continuity of unique linguistic units, but by the intensified sense-creating potential of language organised within them. A literary text constitutes “a multi-levelled and semantically heterogeneous entity linked with the cultural context” (I. Bekhta) [1, p. 57]; therefore, its significance lies in *how verbal units are arranged in order to create the environment with increased sense-generating capacity*. While

linguistic meaning is conventionally associated with semantic and grammatical properties of individual units, literary discourse mobilises these units in patterned and foregrounded ways that generate additional layers of sense at a higher-order level of interpretation. In this respect, a literary text functions as a heightened semiotic space, where meaning is not merely conveyed, but actively produced through stylistic organisation.

Problem Statement. Language use in a specific context is traditionally viewed through a stylistic lens, since it is predominantly influenced by the extralinguistic circumstances of the situation. A literary text, in this sense, signifies a vast scope

of actual linguistic experimentation, ranging from lower phonemic to higher textual hierarchical levels. The immanent property of a literary text is its power to carry an aesthetic value and evoke an extraordinary artistic impact on a reader. To implement literary aesthetic function and stand out, a literary text may employ uncommon, occasional, and episodic linguistic structures, patterns, or devices that “deviate from some norm of comparison” or are characterized by their “avoidance of the predictable” (G. Leech) [6, p. 60–61]. He also argues that “features of language within that text may depart from the norms of the text itself” [7, p. 44]. As a result, the majority of prose texts showcase the phenomenon of internal deviation, i.e., the acquisition of linguistic units of a diverse range to express literary sense (not just semantic meaning) in a specific context [7, p. 44]. A literary text as a linguistic instantiation can, thus, be regarded as verbally ephemeral, transient, and circumstantial, where every linguistic choice puts forth an additional interpretive dimension. N. Kondratenko expresses a similar point of view: a literary text employs a particular linguistic game that justifies the creation of unconventional literary texts for aesthetic purposes, resulting in a plethora of abnormal syntactic constructions that shape singular semantic features [4, pp 64–65].

Within stylistics, syntax occupies a particularly significant position in the study of the creation of literary sense. It effectively mediates between grammatical structure and experiential representation. According to contemporary Ukrainian linguists, “a sentence is a carrier of style to a much greater extent than a word. This is explained by the fact that the individual freedom of choosing structural options at the syntactic level reveals the author’s manner of unfolding thought; syntax has more structural possibilities for expressing thought than at other levels” (N. Darchuk et al.) [3, p. 5]. Hence, the present study seeks to explore the potential of atypical syntactic patterns, i.e., formal syntactic deviation and disruption, for creating additional sense that emerges at a meta-level of perception.

Literature Review. Contemporary studies of stylistics in literary texts demonstrate a diverse range of scholarly interests. One of the leading perspectives in stylistics emphasises the role of syntactic organisation in meaning-making. The concept of foregrounding “comes from the semantic opposition of literal and figurative meaning” and constitutes “a semantic oddity which demands that a linguistic form should be given something other than its normal (literal) interpretation” (Leech & Short) [7, p 30].

The findings of corpus stylistics demonstrate that syntactic patterns in fiction correlate with semantic and affective structures. Furthermore, this line of thought lays the groundwork and legitimizes the systematic analysis of clause types and deviations (Semino & Short) [10]. Literary criticism and linguistic experimentation (William H. Gass) argue that sentences create spaces where semantic properties determine the ‘architecture’ of syntax. For that purpose, complex sets of spaces where feelings, ideas, and energies may engage various syntactic features [5, p. 15, 18]. As it logically follows, non-canonical syntax functions as a creative device rather than a flaw or failure, aligning with the above-listed approaches that treat truncated or fragmented structures as stylistically salient.

Similarly, Ukrainian linguistics has recently witnessed a surge of interest in the syntax of literary texts. Elliptical constructions and aposiopesis in dialogue have been examined as stylistic devices that mirror speech patterns (I. Mykytiuk, O. Musurivska) [8]. Another perspective is research on syntactic structures in Ukrainian poetry that uses syntactic parameter analysis to describe authorial idiolects and the stylistic differentiation of sentences in poetic texts (N. Darchuk et al) [3].

Despite the abundant scholarly research on the stylistic potential of syntax in literary texts, the problem of *fragmented* stylistic patterning in a contemporary novel remains a palpable gap. The concept of *syntactic fragmentation* as a standalone research object is somewhat underdeveloped, which makes it an ambition of current research to pin it down.

The objective of the present paper is to theorise syntactic fragmentation within a stylistic framework and investigate how its linguistic expression contributes to the creation of affective and semantic sense in a contemporary novel.

Results and Discussion. In a literary text, syntax functions as a major carrier of narrative significance. Throughout the narration, readers can construct the plot’s linearity, become familiar with the main characters, and immerse themselves in the literary work’s fictional world. The role of syntactic organisation, in this vein, lies in shaping propositional content and regulating rhythm, cohesion, and cognitive processing. In other words, every single aspect of text syntax matters a great deal. Thus, literary discourse activates meaning through systematic stylistic organisation.

That being said, it is high time we speculate: what if the spine of syntactic configuration is governed by partition or disintegration? What if a literary text,

or a novel as its generic instantiation, purposefully brings on board deviating syntactic patterns with a certain aesthetic intention? These considerations can be addressed through the concept of *syntactic fragmentation*, which operates not merely as a stylistic ornament but as a structural encoding of affective disturbance. Syntactic fragmentation involves sentences that, during narration, are broken into chunks, interrupted, and dissected. Thought is repeatedly initiated, fragmented, resumed, and abandoned, producing a sense of emotional labour that cannot culminate in relief or transformation. Syntax becomes the medium through which emotional states or affective meaning are enacted rather than described, encoded rather than categorically identified, while explicit emotional lexis is avoided.

In this study, syntactic fragmentation is understood as a *stylistic strategy involving the deliberate deployment of grammatically reduced or structurally disrupted sentence forms*, e.g. ellipsis, parataxis, minor sentences, and clause suspension, *through which literary discourse foregrounds affective, cognitive, or experiential meaning*. The power of syntactic fragmentation lies in generating emotional intensity, cognitive disturbance, and experiential immediacy beyond propositional meaning.

The novel “*Intermezzo*” (2024) by Sally Rooney was selected as the study’s material. First and foremost, the paper can be regarded as a continuation of research on Rooney’s literary work and individual style. Previously, authors have focused on the mechanisms of sense creation in her novel “*Normal People*” [2]. This time, research has partly retained a ‘sense-constructing’ stance, but the focal point has shifted to the syntactic apparatus for constructing affective meaning.

The plot of “*Intermezzo*” centers on two brothers, Peter and Ivan, who have recently lost their father to a serious illness. Tangled up in grief, troubled family relationships, and silenced individual grudges, both Peter and Ivan have to embrace the uncertainty and vagueness of their lives. While accepting the status quo with its subtle complexities, both characters experience significant emotional pressure and often fail to consciously identify their feelings. Peter, who is older and regards himself as more mature, knowing, and responsible for his family and two erratic relationships, is prone to conducting his internal speech in a disintegrated way. His way of “thought presentation” (M. Short) [11], reflected in lengthy internal monologues, is characterized by fragmented clauses, ellipsis, and non-canonical sentence structures. On the surface, these may

disrupt expectations of grammatical completeness of his speech. Yet, these syntactic deviations function as foregrounded forms and prompt Peter’s intensive emotional states, such as agitation, anxiety, or dissociation, which are rendered structurally perceptible. In this way, syntax becomes a site where affect is not described but *enacted*, allowing the novel’s context to encode emotional intensity through formal instability.

Let us now turn to the novel “*Intermezzo*” itself. We will support the above discussion with salient examples from Rooney’s novel and, afterwards, present a detailed interpretative analysis of the paragraphs that feature instances of syntactic fragmentation. The selection of contextual chunks from the novel was guided by the presence of pronounced emotional tension and recurrent irregularities in syntactic structure, which were further hypothesised to signal stylistically foregrounded moments of affective encoding:

“Takes his phone from his pocket, opens the contacts list and taps Ivan’s name, see if he’s okay, and the call disconnects. Blocked number he forgot or did he. Taps again for no reason. If he’s hurt or something, just to tell him sorry. Shouldn’t have pushed me. No, it wasn’t your fault. Wave of weakness he feels as if to be sick again and finds himself touching, holding the slick wet side of wall beside him, passing cars, and he’s leaning almost crouching, his back against the brickwork. Something wrong, he can’t walk. Try Ivan again but of course there’s no answer. Can’t call Sylvia. She hates him now. Himself also he hates. Better off if he did it. Scrolling up unseeing and then finally tapping again, holding the phone to his ear. Breathing hard against the wall, picked out in the passing headlights, shielding with his hand his eyes, and the phone is ringing, three times, four, and then the voice” [9, p 369–370].

One of the most prominent syntactic features in this passage is the extensive use of *non-finite verb chains*. The passage opens with a sequence of non-finite constructions: “*takes his phone from his pocket, opens the contacts list and taps Ivan’s name, see if he’s okay*”. Finite verb forms are suspended in favour of participial or bare infinitive structures, producing a syntactic flow that prioritises action over reflection. Stylistically, this creates a sense of compulsive movement, in which behaviour unfolds automatically, without a deliberative pause. In affective terms, syntax registers urgency and emotional pressure by accelerating narration.

Another key feature is *ellipsis* and the reduction of causal or explanatory structure. “*Blocked number*

he forgot or did he” and *“Taps again for no reason”* omit syntactic completion. These constructions present clear uncertainty without resolving it, leaving doubt grammatically uncontained. Affectively, ellipsis encodes hesitation and self-questioning, while the absence of explanatory subordination prevents emotional resolution. Syntax, thus, sustains uncertainty as an ongoing state.

Subject omission contributes to the representation of self-directed affect. In sentences like *“If he’s hurt or something, just to tell him sorry”* and *“Shouldn’t have pushed me”*, grammatical subjects and finite predicates are suppressed. These reduced structures function as internalised justifications or impulses rather than fully formed thoughts. The stylistic effect is to weaken agency and responsibility at moments of emotional vulnerability, allowing affective impulse to surface without rational framing.

Syntactic minimalism functions as affective condensation. Clauses such as *“Something wrong, he can’t walk,”* *“Can’t call Sylvia,”* *“She hates him now,”* *“Himself also he hates,”* and *“Better off if he did it”* reduce syntax to its bare essentials. These minimal constructions carry high semantic and emotional density, compressing fear, isolation, and self-loathing into grammatically economical forms. The lack of elaboration prevents emotional processing and encodes despair as a static condition rather than a narrated development.

Participial constructions and delayed finite closure shape the closing sequence. The final sentence *“Scrolling up unseeing and then finally tapping again, holding the phone to his ear. Breathing hard against the wall, picked out in the passing headlights, shielding with his hand his eyes, and the phone is ringing, three times, four, and then the voice”* relies heavily on participial phrases before arriving at the finite clause *“the phone is ringing”*. This delay of grammatical resolution heightens tension and prolongs affective suspension. Syntax stretches time, allowing emotional strain to accumulate.

To summarize, the passage above constructs emotional disturbance through a patterned interplay of non-finite verb chains, ellipsis, subject suppression, syntactic minimalism, and delayed finite resolution. Each feature contributes to a discourse in which affect governs syntactic organisation, producing a sense of urgency, instability, and self-directed emotional collapse that is encoded structurally rather than articulated lexically.

Let us analyse another example in a similar way:

‘Reading, he glances up, trying not to walk into anyone, and back at the screen. Why at the door.

Because she doesn’t want him to come near, he thinks. Because of what happened. Everything. And has no one else to help her. Feels as if rather than breathing he is swallowing raw the dirty urban air. To think of her in pain. And what is that thought. A way of provoking in himself merely a familiar suite of bad feeling. Guilt, self-hatred, something else, worse. Nothing achieved, no solace provided. Only alternative however is not to think, not to imagine or even try. Leave her even in his own mind alone and untouched in her agony. Perform unfeelingly the various duties, pick up the medicines, call by the hospital when she needs collecting. To her it would probably make no difference. Not to be thought of, since his thoughts accomplish nothing. Why think then. Why open that part of his brain, why gaze with such dread down into the bottomless emptiness that is the suffering of another person, emptiness he can never measure or touch. Like going along to his dad’s meetings with the oncologist. Asking intelligent questions, remembering the right details, exact haemoglobin count at the last blood draw, 10.6 off the top of his head. What was it all for, the show of erudition, command of detail. Not as if it made a difference. Insurance against future shame. I was there, I served my hours, punched my time card, don’t forget. Don’t blame me. I was there. While his father sat timidly beside him, embarrassed probably by his peremptory manner. Afraid of alienating the doctors. Why even think about that now. The suffering of another person. Which he failed to stop. False show of competence only disguising the fact of his uselessness, his failure to do anything, to make anything better, to make any difference at all’ [9, pp. 277–278].

One of the most prominent syntactic features in this passage is the frequent use of **non-finite and verbless clauses** to structure consciousness. The paragraph opens with *“Reading, he glances up, trying not to walk into anyone, and back at the screen.”* The initial present participle suspends the sentence before any stable subject-predicate relation is established. This structure foregrounds continuity rather than completion: thought and perception are rendered as continuous and unanchored processes. Stylistically, non-finite syntax mirrors a mental state that is absorbed, distracted, and unable to settle into reflective coherence. Action and cognition unfold simultaneously, syntagmatically, without hierarchy.

A closely related feature is the recurrent use of **isolated interrogative fragments**. Questions such as *“Why at the door,”* *“And what is that thought,”* *“Why think then,”* and *“Why open that part of his brain”* are grammatically incomplete, as they

lack auxiliary verbs or full clause structure. These truncated interrogatives do not function as requests for information; instead, they stage moments of reflection. Syntax here encodes cognitive blockage: questions arise but are not syntactically elaborated, suggesting that thought itself falters at the point of articulation. The fragmentary form enacts a hesitation to fully enter the emotional terrain implied by the questions.

Another significant syntactic pattern is the accumulation of *sentence fragments beginning with conjunctions or prepositions*, such as “Because she doesn’t want him to come near, he thinks. Because of what happened. Everything.” The repetition of “Because” without a governing main clause creates a sense of causal excess without resolution. Reasons multiply, but none are syntactically completed. Stylistically, this pattern conveys emotional overload: the grammar registers causation without allowing it to stabilise into explanation.

The passage also relies heavily on *nominal fragments and verbless evaluative clauses*, for instance: “Guilt, self-hatred, something else, worse”. and “Nothing achieved, no solace provided”. These constructions suppress verbs of being or feeling, presenting emotions as static entities rather than processes. The effect is one of emotional inventory rather than experience: affect is listed, named, and immediately foreclosed. Syntax encodes emotional exhaustion, where feelings are recognised but no longer dynamically engaged with.

A further feature is the use of *infinitive clauses*, as in “To think of her in pain.” and “Leave her even in his own mind alone and untouched in her agony.” Detached from the main clause, these infinitives hover between intention and prohibition. They suggest possible mental actions while simultaneously withholding commitment. This syntactic indeterminacy reflects the character’s ethical paralysis: thinking is presented as both necessary and futile, with grammar unable to resolve the tension.

Some lines of the passage introduce *parataxis*: “I was there, I served my hours, punched my time

card, don’t forget.” The coordination of short, declarative clauses mimics administrative language. Emotion is displaced into procedural self-justification. Stylistically, this syntactic flattening reduces ethical engagement and reinforces the passage’s broader sense that affect has been converted into obligation and self-surveillance.

Taken together, these syntactic features construct a stylistic field in which emotion is not directly expressed but structurally constrained. Fragmentation, ellipsis, and non-finite constructions encode a consciousness that circles around suffering without entering it, registering affect as cognitive pressure rather than emotional flow. Syntax thus functions as a mechanism of emotional containment, staging the limits of thought when confronted with another person’s pain.

Conclusions. This study has shown that syntactic fragmentation operates as a central stylistic mechanism through which literary discourse encodes affect at the level of grammatical organisation. Through ellipsis, minor sentences, parataxis, and clause suspension, emotional disturbance and cognitive tension are not merely described but structurally enacted, allowing syntax to function as a primary carrier of affective sense. The analysis of Sally Rooney’s “Intermezzo” demonstrates that such fragmentation is systematically employed at moments of heightened emotional intensity, where grammatical disruption aligns with states of guilt, uncertainty, and emotional paralysis. In this novel, fragmented syntax emerges as a defining stylistic feature through which emotional experience is rendered as unstable, processual, and structurally inscribed in narrative form.

The study opens several avenues for further research, including comparative analyses across contemporary fiction of the Anglophone global literary community, cross-linguistic investigations of fragmented syntax, and corpus-based approaches to its distribution and stylistic salience. Such directions may further clarify the role of syntax as a core resource in the creation of literary sense.

Bibliography:

1. Бехта І. А. Художній текст у сфері новітніх когнітивних студій. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Т. 1. Вип. 9. С. 57–62.
2. Головащенко Ю. С., Боднарчук А. Р. Макротекстова конотація ключових слів у художньому тексті. *Studia Methodologica*. 2025. Вип. 59. С. 90–99. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2025-59-8>.
3. Дарчук Н., Зубань О., Сорокін В. Стилiстична диференцiацiя українського поетичного мовлення на матерiалi синтаксичної будови речень. *Вiсник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2024. Вип. 1 (35). С. 5–10. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.01>.

4. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу: монографія. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 320 с.
5. Gass W. The Architecture of a Sentence. *Interfaces. Image-Texte-Language*. 2004. Vol. 24. P. 9–41.
6. Leech G. Language in Literature: Style and Foregrounding. Routledge: London; New York, 2014. 234 p.
7. Leech G., Short M. Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose. 2nd edition. Pearson Education Limited: Harlow, 2007. 408 p.
8. Mykytiuk I., O. Musurivska. Dialogue in Fiction: The Syntactic Level. *Linguaculture*. 2020. Vol. 11, No. 1. Pp. 31–42. DOI: <https://doi.org/10.47743/lincu-2020-1-0159>.
9. Rooney S. *Intermezzo*. Faber: London, 2025. 442 p.
10. Semino E., Short M. Corpus Stylistics: Speech, Writing and Thought Presentation in a Corpus of English Writing. Routledge: London, 2004. 268 p.
11. Short M. Exploring the Language of Poems, Plays and Prose. 2nd edition. Routledge: London, New York, 2013. 400 p.

Головащенко Ю. С., Боднарчук А. Р. ПОТЕНЦІАЛ СТИЛІСТИЧНОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Стаття присвячена дослідженню стилістичного потенціалу синтаксичної фрагментації як механізму афективного кодування в сучасному художньому дискурсі. Синтаксис розглянуто не лише як нейтральний носій пропозиційного значення, а як організаційний рівень мови, що бере безпосередню участь утворенні літературного смислу і формуванні читачького досвіду. Враховано теорії «висунення», семантичної девіації й архітекτονіки речення і синтаксичну фрагментацію концептуалізовано як особливу стилістичну стратегію, що передбачає умисне використання граматично редукованих або структурно порушених конструкцій, зокрема еліпсису, парцеляції, мінорних і «обірваних» речень, зупинки синтаксичного розвитку та безособових структур. Такі форми розглянуто не як випадкові відхилення, а як системно вмотивовані засоби стилістичної організації художнього тексту. Матеріалом дослідження слугує роман ірландської авторки Саллі Руні «Intermezzo», що було обрано з огляду на систематичне використання в ньому нетрадиційних синтаксичних структур у контекстах підвищеної емоційної напруги та внутрішнього конфлікту персонажів. Шляхом стилістичного аналізу відібраних фрагментів показано, що фрагментований синтаксис виконує функцію структурного кодування таких афективних станів, як провина, тривога, емоційна паралізованість і когнітивне перевантаження. Емоції при цьому не названі прямо, а вписано в граматичну тканину нарації – їх не описано, а формально відтворено як внутрішній досвід персонажів. Зроблено висновок, що синтаксична фрагментація постає як ключовий стилістичний ресурс, через який художній дискурс формує досвідну безпосередність, психологічну напругу та емоційну інтенсивність поза межами суто семантичного значення. Перспективи подальших досліджень окреслено в міжжанрових, міжмовних і корпусних аналізах фрагментованих синтаксичних конструкцій у художньому мовленні.

Ключові слова: художній текст, синтаксис, синтаксична структура, значення і смисл, фрагментація, висунення.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Gryshkova R. O.

<https://orcid.org/0000-0003-4547-4974>

Petro Mohyla Black Sea National University

LINGUISTIC COMPARATIVE ANALYSIS OF DONALD TRUMP'S FIRST (2017) AND SECOND (2025) INAUGURATION SPEECHES

The article is devoted to the comparative analysis of linguistic peculiarities of Donald Trump's first (2017) and second (2025) inauguration speeches. This research was conducted in order to investigate the linguistic devices employed in the US President's first and second inauguration speeches, to compare them and to clear out differences between the two. Both Donald Trump's inaugural addresses to the nation are considered as examples of a political discourse which is regarded as an expression of the entire complex of relationships between a person, society and the state, and thus influences the formation of the recipients' picture of the world. Discourse linguistic analysis is a tool for understanding the way language is used in communication. Linguistic comparative analysis makes it possible to compare the vocabulary, phonetics, grammar structures, stylistic devices and emotional influence of the first and second Donald Trump's inaugural addresses to the nation.

Having compared Donald Trump's first and second inauguration speeches a conclusion was made that both of them contain a lot of political and social vocabulary as well as gradations. As the second inaugural address to the nation is almost twice longer than the previous one its political and social lexicon is much richer. Phonetically both speeches have a lot of examples of alliteration. From the viewpoint of grammar the Future Simple tense is used in most sentences, and that is quite clear as the President outlines perspectives for the nearest four years of his staying in office. Adjectives in a superlative degree as well as the possessive pronoun "my" are used only in the second speech. The style of Donald Trump's utterance is a public one, rich in epithets, metaphors, comparisons, polysyndeton and parallel constructions. Differences between the two speeches are also cleared out and described.

Addressing his countrymen Donald Trump was aware that people throughout the world were listening to him and he made his speeches maximum comprehensive and appealing using standard lexicon, numerous appealing and short sentences.

Keywords: linguistic analysis, comparison, political discourse, inauguration speech, expressive means, vocabulary, grammar, syntax, style.

Statement of the problem. Donald Trump was first elected President of the USA and sworn in 2017. His first inaugural address to the nation was analyzed worldwide by politicians, journalists, public leaders and his ordinary countrymen from different points of view in press, on the radio and TV. Being elected the president of the United States of America for the second time in November, 2024, *Donald Trump* gave his inaugural address to the nation on January, 20, 2025. It is his second cadence in the office and his second inauguration speech.

In this research both Donald Trump's inaugural addresses to the nation (2017, 2025) are considered as examples of a political discourse with all its specifics and peculiarities. They are going to be analyzed and compared in the context of linguistic

expressive means and their emotional impact on the audience.

Political discourse is an expression of the entire complex of relationships between a person, society and the state, and thus influences the formation of the recipients' picture of the world. Since political discourse is a complex communicative phenomenon that involves the speaker and addressee, context and situation, factors that may affect it are identified, such as the goal set by political leaders, political culture and the professional level of politicians. Discourse analysis is a powerful tool for understanding the way language is used in communication. It can be divided into four main types: critical discourse analysis, conversation analysis, interactional sociolinguistics, and narrative analysis. Among the most important characteristics

of political discourse is a comprehensive reflection of the interaction between the individual and society, orientation towards public consciousness, subjective correlation with the participants, focus on the future, political experience.

Language, politics and power are in a tight interconnection. David Graeber considers that for reaching the aim politicians should be able to solve political problems with the help of language as the language of political communication has a tremendous meaning in the process of ruling the country [9]. Modern political discourse has got its own specific characteristics reflecting social and political processes, culture and mentality of the people.

One of the most meaningful peculiarities of the political discourse is its obligatory addressing the power because politics as purposeful activity in the sphere of mutual relationships among different subjects of social life is directly connected with struggle for gaining and retaining power. That is why political discourse is a tool of fight for power among conflict parties and interests.

The main difference of political discourse from other kinds of discourse is its brightly expressed appeal to the system of values and beliefs that exists in a certain society. Valuable orientation dictates a broad usage of lexical units with assessing meaning as well as implementation of special stylistic devices which co-insides with the ideological program of the political figures where these units mark the system of political values such as freedom, choice, rights, democracy, etc.

Political discourse in its aural form is very special as being oriented for comprehension by ear it generally contains short standard words, emotional epithets and comparisons, vivid metaphors, addressing to the audience, appeals and promises. Short sentences and numerous repetitions make any public speech more understandable. To persuade people to believe in their ideas politicians rare use complicated subjective clauses, they prefer parallel constructions without any reason-consequences connections. The most powerful expressive means of any language are phonetics. The human voice can indicate subtle nuances of meaning that no other means can attain.

President's inauguration speech is usually considered as the program of actions and the strategy of the country's development for the nearest four years. Donald Trump's slogan "Make America great again!" expressed in his first addressing to the nation was repeated in his second inaugural speech.

Analysis of recent researches and publications.

As Ukrainian researcher N.Horbenko states,

classic works in discourse theory include those by M. Foucault, J. Butler, E. Said, E. Laclau, J. Derrida, A. Gramsci and P. Bourdieu. These authors studied discourse and analyzed how it shapes our social reality and affects power structures. In their works, they explored various aspects of discourse, such as its relationship with power, the structure of identity, language issues, and the definition of social norms and values. These authors' works are important for understanding how discourse affects our social reality and are classics in the field of discourse theory [8, p. 166–171].

Ukrainian scientists S. Sokolovska, I. Vilchynska, N. Shevchuk, L. Lukina, H. Vusyk and others study political discourse, its peculiarities, directions and development prospects. Our countrymen N.Lutianska, M. Kostenko, O. Semotiuk, and P. Makarevych are scholars who research political media discourse, its typological and structural-organizational features, significance, and prospects. These authors emphasize that the study of political media discourse is crucial in modern society, where information is a driving force. Media discourse is the primary form of political discourse, as it influences public opinion and helps shape the conceptual world view [5, p. 138]. O. Kovalyova in her research analyzed rhetorical techniques as tools for constructing political messages shaping public opinion [3, p. 59]; I. Volyanyuk examined discursive practices as means of constructing social reality [2, p. 88–89]. Aristotle's "Rhetoric" laid the foundation for understanding the art of persuasion, introducing such concepts as *ethos* (credibility), *pathos* (emotional appeal), and *logos* (logical argument), which remain central to political communication today [7].

Today researchers pay attention to historical and modern aspects of political linguistics. T.Vashchuk was preoccupied with political discourse as an object of linguistic research [1, p. 184], I.Koroliev tried to give definitions, describe structure and typology of discourse in modern linguistics [4, p. 287].

Ukrainian researcher O. Lenartovych states that "the intersection of language and politics represents a significant field of study, where the manipulation and utilization of language play a vital role in the exercise of political influence. Language's impact on politics extends from the use of persuasive rhetoric to the dissemination of political agendas, molding public discourse, and shaping perceptions. Discourse analysis provides a structured method for comprehending the utilization of language in political contexts. It involves a deep exploration of the structure and substance of political discourse, revealing

underlying power dynamics, ideological positions, and the construction of narratives [12, p. 40–51].

The author of this article has already published scientific works devoted to linguistic analysis, expressive means and stylistic devices of Donald Trump's and his predecessor Joe Biden's inauguration speeches but in this work we'd like to compare the two Donald Trump's addressing to his people in order to see if he has changed his views and attitudes towards the situation in the USA and in the world, and to evaluate if he himself has changed as a personality and a political leader of the country.

Task statement. Political discourse incorporates messages aimed at persuading the audience and affecting their comprehension of certain events, attitudes and beliefs. According to Vesnic-Alujevic (2011), persuasion has four interdependent elements including: the speaker, the audience, the message and the way the message is conveyed.

In this article we are going to compare the first and the second Donald Trump's inauguration speeches in order to find their common features and differences from the viewpoint of linguistics. So the tasks of the work are:

- to define the composition of each speech and their duration (the speaker);
- to find and describe common linguistic features and differences of both inaugural addresses to the nation in order to state changes of the audience (the audience);
- to clear out the linguistic means which can help the President persuade Americans to believe the main ideas of the speeches and the ways he is going to realize them (the message);
- to compare linguistic means used by Donald Trump to express the emotional influence of his first and second inauguration speech (the way the message is conveyed).

Outlines of the main material of the study.

Assessing the first and the second Donald Trump's inauguration speeches from the viewpoint of their duration it is necessary to mention that the second speech lasted for more than thirty minutes while the first one only eighteen minutes. Consequently the 2025 inauguration speech contains more ideas, more sentences and words, more linguistic means to make the audience believe in what they hear. But the composition of both speeches remains the same: addressing to the former presidents and famous leaders of American state, followed by the promise “to rebuild our country and restore its promise for all of our people” (2017) [13] and “from this day forward, our country will flourish and be respected

again all over the world” (2025) [14]. The first speech consists of twenty nine parts, devoted to various spheres of life, while the second addressing contains thirty two parts dedicated to the critic of his predecessor for his fails, analysis of the current situation in the country, and promises to make the life of people better. Besides in both speeches Donald Trump tries to convince his countrymen that he is one of them, and tries to attract the audience's attention to his personal values and beliefs, his readiness to serve his country: “The oath of office I take today is an oath of allegiance to all Americans” [13] and “I will ... put America first. I look forward to working with you in the years to come” [14].

These are so called ‘outer’ frames of each speech; concerning the ‘inside’ content of these narrations, they are slightly different.

Phonetically both speeches do not differ as understanding that it is the human voice which can indicate subtle nuances of meaning that no other means can attain, Donald Trump delivered his speeches confidently and utterly comprehensive, strongly believing in his mission as a ‘*peacemaker and unifier*’ for his country and the whole world. **God** is mentioned in both speeches but in the second one the President thanks him for saving his life after “an assassin's bullet ripped through my ear”. “I was saved by **God** to make America great again” he added. Numerous addressing the listeners illustrates the appealing character of his speech, the device which makes any aural speech very emotional and provokes listeners to trust it.

Both speeches contain dates which are usually not so easy for comprehension by ear as for most people it is easier to see the numerals than to hear them: “January 20-th, 2017, will be remembered as the day the people became the rulers of this nation again” [13], “For American citizens, Jan. 20. 2025, is Liberation Day”, “... by invoking the Alien Enemies Act of 1798, I will...”, “Like in 2017, we will again build ...”, “...in our 250-year history “[14]. Gradations: “today's ceremony, every four years, for many decades, that is in the past, we are looking only to the future” (2017) [13] and “right now, from this day forward, America will soon be greater...”, “first...”, “...all of this will change starting today...”, “from this moment on...”, “over the past eight years...”, “just a few months ago”, “today”, “tomorrow” (2025)[14] help structuring the speech according to some inner logics.

As a vivid example of the political discourse both speeches contain a lot of political, social and economic vocabulary: *sovereignty, safety, scales of*

justice, administration, hope, prosperity, safety and peace for citizens of every race, religion, color and creed, weaponization, establishment power, popular vote, to defeat inflation, crisis, integrity, competency and loyalty of America's government, the External Revenue Service, Department of Government Efficiency and many others. That is quite clear as the inaugural speeches embrace all spheres of public life.

At the same time in both speeches there are no complicated, difficult for understanding special terms or word combinations which could potentially make them less comprehensive.

The next point of both speeches we'd like to draw attention to is the use of positive and negative words. While in his first addressing to the nation Donald Trump used very few negative constructions (*"The establishment protected itself, but **not** the citizens of our country", "Their victories have **not** been your victories", "**unrealized** potential"*) [13] as if he did not want to offend his predecessor Barak Obama, in his second speech he openly criticized Joe Biden and his administration with such words and sentences: *"dangerous **criminals illegally entered** our country", "government has given unlimited funding to the defense of foreign borders", "any service members who were unjustly expelled from..."*. Saying *"Our sovereignty will be **reclaimed**. Our safety will be **restored**. The scales of justice will be **rebalanced**"* [14] President Trump shows that these spheres were neglected when Joe Biden was in the office. These examples confirm that now Mr. Trump feels more confident in his power to really avoid his predecessor's mistakes in both home and foreign policy.

Having analyzed Donald Trump's inauguration speeches from the viewpoint of grammar we'd like to stress that both of them are mostly written with the use of the Future Simple tense. The structure *"We will + verb"* is repeated twenty one times in 2017 and eighty five times in 2025. It installs confidence of American people in the fact that *"we will get the job done"*. Some Perfect tense constructions especially in contractive forms: *"we've enriched, we've defended, infrastructure has fallen, the wealth, strength and confidence of our country have dissipated, etc."* [13] and *"people of North Caroline who've been treated so badly", "I've heard your voices in the campaign"* [14] make the speeches more emotionally colored.

A special attention is paid to the usage of personal pronouns *"I"* and *"we"* in before the elections speeches and in the American presidents' inaugural addresses to the people. Excessive usage of the pronoun *"I"* tells the listeners about somebody's

individualism, concentration on his own personality, high self esteem. Broad usage of the pronoun *"we"* demonstrates the desire of the president to feel one of his people, and unite the nation around himself. He identifies himself with the citizens of the country underlining the priority of the people's choice.

It is necessary to mention that if in the first inaugural address Donald Trump used *"I"* only three times, in his second speech it is used thirty seven times. It shows that President Trump feels more confident now and firmly believes in his ability to *"make America great again"*. Moreover he did not use the possessive pronoun *"my"* in his first appeal to the nation. But in the second appeal he not only used it twelve times – he repeated: *"my administration, my actions, my hope, my remain, my message, my cabinet, under my leadership, etc"* trying to convince the audience that whatever is going to be in the future it will be possible thanks to him. At the same time he positions himself as a representative of the great nation constantly using the pronoun *"our"* complimenting his countrymen with adjectives in a superlative degree while speaking about the American people and the perspectives for the future. *"The greatest and most consequential election", "... we have the largest amount of oil and gas of any country on Earth", "we will build the strongest military the world has ever seen", "My proudest legacy will be that of peacemaker and unifier", "America will reclaim its rightful place as the greatest, most powerful individuals, most respected nation on earth", "... history's greatest civilization", "Our American ancestors turned a small group of colonies ... into a mighty republic of the most extraordinary citizens on Earth"* [14].

One more feature that differs the first and the second Donald Trump's speeches is the fact of mentioning many geographical names in 2025 inaugural address: *"North Carolina, Los Angeles, Pennsylvania, Mexico, the Gulf of Mexico, the Gulf of America, Mount McKinley, Panama Canal, China, the planet Mars"*. To the glory of his native country the President underlines:

"From New York to Los Angeles, from Philadelphia to Phoenix, from Chicago to Miami, from Houston to right here in Washington, D.C., our country was forged and built by the generations of patriots who gave everything they had for our rights and our freedom. They were farmers, and soldiers, cowboys and factory workers, steel workers and coal miners, police officers and pioneers who pushed onward, marched forward and let no obstacle defeat their spirit or their pride. Together they laid down the railroads, raised up the skyscrapers, built great highways, won

two world wars, defeated fascism and communism, and triumphed over every single challenge that they faced” [14].

Stylistically as examples of a political discourse both Donald Trump’s speeches are rich in such devices as epithets (*a horrible betrayal*), metaphors (*our country will flourish*), comparisons (*like never before*), repetitions (*We will stand bravely. We will live proudly. We will dream boldly*), etc. It is clear the longer the speech is, the more devices are used.

As for the style of Donald Trump’s both inaugural addresses to the nation it was written in the press that his first speech “*is remembered for its populism and defiance*”. The second address has not been criticized so openly, his opponents are supposedly waiting for the President’s next steps in accomplishing his promises.

Emotional impact. Numerous addressing to the listeners with the words “*we, the citizens of America, together, we are one nation, we assembled here today, we will + verb... etc.*” illustrates the appealing character of his speech, the device which makes any aural speech very emotional and provokes listeners to trust every word in it. The pronoun “our” being used twelve times shows that the President positions himself as one of American people whom he really trusts. Addressing his countrymen Donald Trump was aware that people throughout the world were listening to him and he made his speech maximum comprehensive and appealing. Both his speeches were many times interrupted with applause which can be considered as a support of the newly elected President on the part of those present at the procedure that appeared to be very impressive.

Conclusions. Comparative linguistic analysis of Donald Trump’s first (2017) and second (2025) inaugural addresses to the nation shows that both of them were bright, appealing and full of sense. The first one consists of twenty nine parts and lasted for eighteen minutes while the second speech contains thirty two parts and was almost twice longer. In our opinion it shows that being elected President for the second time Donald Trump felt more confident in his ability to change America for better because now he has a support of all strata of American society.

Donald Trump’s both inaugural addresses are built with the usage of different linguistic means and

stylistic devices which help to make them bright, appealing and multi-promising. They have much in common as well as many differences.

Common features: Donald Trump’s both inauguration speeches are highly emotionally and positively colored; they are full of promises “to make America great again” and the President’s belief in the alluring future; critical attitude to what was done before and confidence in his ability to change the situation in the country for better; God is mentioned in both speeches: the President relies on his support and thanks him for his help. Grammar of both speeches is rather simple: the Future Indefinite Tense is mostly used and in some cases – the Perfect tenses. Possessive pronouns “our” and “your” predominate. Different parts of both speeches are connected logically not grammatically or by means of syntax. Short sentences characteristic for both inaugural addresses are connected with the help of parallel construction; no reason-consequences are found. From the viewpoint of style it is necessary to mention that both speeches are built with the help of numerous epithets, metaphors, repetitions, comparisons and other stylistic devices.

Differences: the first Trump’s inauguration speech in 2017 is almost twice shorter than the second one in 2025. In the first speech there are no pronouns “my” while in the second addressing there are twelve of them. There are no adjectives in a superlative degree in the speech of 2017. While in the first inaugural address the personal pronoun “I” was used by Donald Trump only three times, in his second address he used it thirty seven times which demonstrates the President’s full confidence in his ability to accomplish all his promises to the people. A glimpse into America’s glorious history with mentioning plenty of geographical names is found only in the 2025 speech. While in 2017 Donald Trump positioned himself as a personality who can “make America great again” in the 2025 inaugural address he called himself “a peacemaker and unifier” having repeated it twice.

The inaugural address of 2017 was later characterized as an example of “populism and defiance”; the speech of 2025 is still waiting for its public characteristic, though in our opinion it was not less popular than the previous one.

Bibliography:

1. Ващук Т. М. Політичний дискурс як об’єкт лінгвістичного дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 33. С.182–185.
2. Волянчук І. Дискурсивні практики у політичній комунікації. *Соціальні науки*. 2022. №29 (2). С. 88–101.
3. Ковальова О. Риторичні прийоми в політичному дискурсі. *Риторика і комунікація*. 2020. № 18 (3). С. 50–65.

4. Корольов І. Р. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studia Linguistica: Зб. наук. праць КНУ ім. Тараса Шевченка*. К.: Видав.-поліграф. центр «Київський університет», 2012. № 6. С. 285–305.
5. Лютянська Н. І. Мас-медійний дискурс: типологічні та структурно-організаційні особливості. *Філологічні науки*. 2004. № 2. Р. 136–141.
6. Шарапановська Ю. В. Теоретичні засади аналізу політичного дискурсу. *Молодий вчений*. 2016. № 4. С. 428–431.
7. Aristotle. Rhetoric. 4th century BCE. URL: <https://www.amazon.com/Rhetoric-Aristotle/dp/1629100188> (date of access: 13.01.2026).
8. Horbenko N. Yu. Political discourse: definition, features and functions. – *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2018. с.166–171.
9. Graber D. Political Languages. Handbook of Political Communication. London. 2011. № 14. Р. 1–30.
10. Graeber D. The Democracy Project: A History, a Crisis, a Movement. New York: Spiegel & Grau. 2013.
11. Harris Z. Discourse Analysis. Papers on Syntax. *Synthese Language Library*. 2014. № 8. Р. 31–39.
12. Lenartovych O. Keywords, symbolic words, precedent units in British-Ukrainian political discourse. *Vernadskiy Taurida National university*. p.40–51 Том 35 (74) № 4 2024. Частина 1.
13. Trump D. URL: <http://abcnews.go.com/Politics/full-text-president-donald-trumps-inauguration-speech/story?id=44915821>
14. Trump D. URL: <https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/01/the-inaugural-address/>

Гришкова Р. О. ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕРШОЇ (2017) ТА ДРУГОЇ (2025) ІНАВГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Статтю присвячено компаративному аналізу лінгвістичних особливостей першої (2017 р.) та другої (2025 р.) інавгураційної промови Дональда Трампа. Дослідження проведено для виявлення лінгвістичних засобів, вжитих у першому та другому зверненні до нації з нагоди прийняття присяги новообраним президентом Сполучених Штатів, для порівняння та визначення відмінностей. Обидві промови розцінюються як приклади політичного дискурсу, що розглядається як вираження всього комплексу відносин між особистістю, суспільством та державою і таким чином впливом на формування картини світу у слухачів. Лінгвістичний аналіз політичного дискурсу сприймається як інструмент для розуміння ролі мови в комунікації. Лінгвістичний порівняльний аналіз уможливорює співставлення лексики, фонетичних особливостей, граматичних структур, стилістичних засобів та емоційного впливу першого та другого звернення президента Дональда Трампа до нації.

У результаті порівняння інавгураційних промов було зроблено висновки, що обидві промови містять багато політичної, соціальної та економічної лексики та градації. Промова 2025 року майже вдвічі довше у порівнянні зі зверненням до нації 2017 року. Фонетично обидві промови оформлені з багаторазовим використанням алітерації. З точки зору граматики кожна промова витримана з переважним використанням майбутнього часу, що цілком зрозуміло, оскільки звернення до нації спрямоване на майбутнє. Стилiстично обидві промови містять епітети, метафори, метонімію, повтори; речення короткі, пов'язані між собою паралельно, причинно-наслідковий зв'язок відсутній.

Звертаючись до своїх співвітчизників, Дональд Трамп розумів, що його промови слухатимуть по всьому світу, тому свідомо зробив своє звернення максимально простим для сприйняття, використавши короткі речення, стандартну лексику, прості словосполучення.

Ключові слова: лінгвістичний аналіз, порівняння, політичний дискурс, інавгураційна промова, засоби виразності, словниковий запас, граматики, синтаксис, стиль.

Дата першого надходження статті до видання: 24.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Майстренко Л. В.

<https://orcid.org/0000-0003-4026-699X>

Національний університет «Одеська політехніка»

Драпалюк К. І.

<https://orcid.org/0000-0002-0264-5596>

Одеський державний університет внутрішніх справ

Старчик О. О.

<https://orcid.org/0009-0003-2988-2297>

Одеський державний університет внутрішніх справ

КОМУНІКАТИВНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено теоретичному осмисленню комунікативних вимірів сучасної англійської мови в умовах інтенсивних міжкультурних контактів, постійної перекладної медіації та дискурсивної гібридизації. Аргументовано, що опис англомовної реальності, обмежений формально-структурними характеристиками, є недостатнім, оскільки смисл конструюється у взаємодії мовця, адресата й контексту та залежить від когнітивної обробки, інтенціональності й прагматичної адаптації. Акцентовано на внутрішній суперечності між нормативністю стандартної англійської, варіативністю реального мовлення та перекладною трансформацією смислів, що посилюється в перекладному дискурсі через неминучу когнітивну й прагматичну реконфігурацію повідомлення. На підставі сучасних когнітивних, прагматичних і дискурсивних концепцій окреслено дефініційну проблему терміна «комунікативні виміри» та запропоновано авторське визначення як сукупності когнітивних, прагматичних, дискурсивних і соціокультурних параметрів мовлення, які забезпечують реалізацію комунікативного наміру в конкретному контексті взаємодії з урахуванням нормативної регуляції та перекладної медіації. Показано, що мовленнєвий бар'єр постає як когнітивно-комунікативний збій, зумовлений перевантаженням робочої пам'яті, надмірним моніторингом форми та розривом між інтенцією й доступними засобами вербалізації; обґрунтовано механізми його зняття через автоматизацію схем і переорієнтацію контролю на смисл. Проаналізовано імпліцитність, інференцію, фреймування й категоризацію як дискурсивні інструменти сучасної англійської мови та окреслено перекладний дискурс як простір комунікативної реконструкції, зміщення прагматичних акцентів і компенсації втрат. Визначено перспективи подальших студій: жанрові моделі комунікативних вимірів, корпусно-дискурсивні дослідження та аналіз перекладних когнітивних зсувів. Ілюстративний матеріал подано прикладами рівня B2, що демонструють прагматичне пом'якшення, контекстуальну релевантність і метакомунікативне керування інтерпретацією.

Ключові слова: сучасна англійська мова, комунікативні виміри, когнітивно-прагматичний аналіз, дискурс, мовна норма і варіативність, мовленнєвий бар'єр, інференція та фреймування, перекладний дискурс.

Постановка проблеми. У сучасних лінгвістичних студіях англійська мова постає як глобальна комунікативна система, що функціонує в умовах інтенсивних міжкультурних контактів, постійної перекладної медіації та дискурсивної гібридизації. Такий статус англійської мови зумовлює її активне використання в багатомовних і багатокультурних комунікативних просторах, де мов-

лення формується не лише відповідно до внутрішньосистемних норм, а й під впливом когнітивних, прагматичних і соціокультурних чинників. У цих умовах дедалі менш достатнім виявляється опис мовної реальності виключно крізь призму структурних характеристик, що актуалізує необхідність осмислення передусім комунікативно-когнітивних вимірів мовлення.

Проблемність сучасного стану англомовної комунікації полягає в наявності внутрішньої суперечності між нормативністю мовної системи, варіативністю реального мовлення та перекладною трансформацією смислів. Мовна норма, зафіксована в описах стандартної англійської, дедалі частіше вступає в напружені відношення з живими комунікативними практиками, для яких характерні редукція, імпліцитність, прагматична компресія та контекстуальна залежність. У перекладному дискурсі ця суперечність ускладнюється ще більше, оскільки смисли зазнають неминучої когнітивної та прагматичної реконфігурації в процесі міжмовної інтерпретації.

У зв'язку з цим постає проблема актуального дефініювання поняття «комунікативні виміри» відповідно до реалій XXI століття. Водночас сучасні умови глобалізованої комунікації потребують розширення цього понятійного апарату з урахуванням когнітивних процесів, дискурсивної множинності та перекладної медіації. Саме тому термін «комунікативні виміри» доцільно розглядати як інтегративний аналітичний інструмент, здатний об'єднати структурні, когнітивні, прагматичні та дискурсивні параметри мовлення в єдину модель аналізу сучасної англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класичні підходи до комунікації, започатковані в працях Делла Гаймза, Майкла Александра Кірквуда Галлідея, Тейуна ван Дейка та Герберта Кларка, заклали теоретичні засади розуміння мовлення як соціально зумовленої, функціональної та інтерактивної діяльності. Сучасне мовознавство характеризується стійким переходом від формально-структурного аналізу мовної системи до дискурсивно-комунікативного осмислення мовлення як процесу соціальної взаємодії. І якщо структурні підходи зосереджувалися переважно на описі фонологічних, морфологічних і синтаксичних одиниць, то комунікативна парадигма акцентує увагу на функціонуванні мови в реальних умовах спілкування, де значення формується у взаємодії мовця, адресата та контексту [28]. Теоретичне обґрунтування цього мовознавчого напрямку почалося із запровадження поняття *комунікативна парадигма (communicative competence)*, запропонованого Деллом Гаймзом. На противагу вузькому розумінню мовної компетенції як знання граматичних правил, Нумес наголошував на здатності мовця адекватно використовувати мовні ресурси відповідно до соціальних норм, комунікативних цілей і конкретної ситуації спілкування [18, с. 269–270]. Звідси комунікативна компетент-

ність охоплює не лише коректність висловлювання, а й його доречність, прийнятність та ефективність у певному дискурсивному середовищі. Подальший розвиток комунікативної парадигми пов'язаний із функціонально-системним підходом М. А. К. Геллідея, у межах якого мова розглядається як ресурс для конструювання значень у соціальному контексті. Учений виокремлює три метафункції мови – ідеаційну, міжособистісну та текстову, – які спільно забезпечують реалізацію комунікативного акту [14]. Такий підхід дозволяє аналізувати мовлення не як лінійну послідовність форм, а як багатовимірний процес створення смислу.

У цілому, в наш час комунікативна парадигма заклала теоретичні основи для розуміння мови як динамічної системи, зорієнтованої на смислотворення, інтенціональність і соціальну взаємодію. Саме в межах цієї парадигми постає можливість подальшого осмислення комунікативних вимірів сучасної англійської мови як багаторівневої і когнітивно зумовленої системи.

У межах сучасної комунікативної парадигми мовлення розглядається не як механічна реалізація граматичних структур, а як результат складної когнітивної обробки інформації, що передбачає концептуалізацію змісту, формування комунікативного наміру та його прагматичну адаптацію до конкретної ситуації спілкування. Такий підхід зміщує фокус аналізу з формальних характеристик висловлювання на процеси породження та інтерпретації смислу, які відбуваються у свідомості учасників комунікації [20].

Когнітивний вимір мовлення охоплює операції відбору релевантної інформації, її структурування та вербалізації відповідно до ментальних моделей мовця [11]. У цьому сенсі мовлення постає як динамічний процес узгодження внутрішніх когнітивних репрезентацій із зовнішнім комунікативним контекстом. Як зазначає Віллем Йоганнес Марія Левелт, продукування мовлення є багаторівневим процесом, що включає етапи концептуалізації, формулювання та артикуляції, причому саме концептуальний рівень визначає зміст і спрямованість висловлювання [21].

Прагматичний вимір мовлення тісно пов'язаний із категорією інтенціональності, тобто спрямованості висловлювання на досягнення певної комунікативної мети. Класичну теоретичну основу цього підходу закладено в працях Герберта Пола Грайса, який сформулював принцип кооперації та систему комунікативних максим, що регулюють процес інтерпретації висловлювань

[13]. Згідно з Grice, мовці рідко вербалізують усі смисли експліцитно; значна частина інформації відновлюється адресатом шляхом інференції.

Подальший розвиток прагматичного аналізу мовлення пов'язаний із теорією релевантності теорією релевантності Дена Спербера та Дейрдри Вілсон, які розглядають комунікацію як когнітивний процес оптимізації зусиль і результатів [30]. Згідно з цією теорією, адресат інтерпретує висловлювання, виходячи з припущення про його релевантність, тобто прагне отримати максимальний когнітивний ефект за мінімальних обробних зусиль. У цьому контексті особливої ваги набувають імпліцитні значення, підтексти та непрямі мовленнєві акти.

Тісно пов'язаним із інференцією є поняття *пресупозиції*, яке охоплює фонові знання та припущення, спільні для мовця й адресата. Як зазначає Стівен Левінсон, пресупозиції становлять важливий елемент прагматичної організації дискурсу, оскільки вони визначають, яка інформація вважається вже відомою і не потребує додаткового пояснення [23]. Наприклад, у висловлюванні *She stopped working there last year* пресупонується факт, що особа раніше працювала в зазначеному місці, хоча це прямо не вербалізується.

Когнітивний і прагматичний виміри мовлення взаємодіють також у процесі міжособистісної координації, що детально аналізується в працях Г. Кларка. Учений розглядає комунікацію як спільну діяльність, у межах якої учасники постійно узгоджують значення, інтенції та інтерпретації [9]. Названий ним підхід дозволяє пояснити гнучкість сучасної англійської мови, здатної ефективно функціонувати в умовах високої контекстуальної залежності та дискурсивної варіативності. У цілому, когнітивний і прагматичний виміри мовлення становлять ключові компоненти комунікативних вимірів сучасної англійської мови. Вони забезпечують перехід від формальної мовної структури до смислової, інтенціонально зорієнтованої комунікації, у якій значення постає як результат когнітивної інтерпретації та прагматичного узгодження між учасниками мовленнєвої взаємодії.

У сучасному перекладознавстві переклад дедалі виразніше осмислюється не як операція формальної заміни мовних кодів, а як форма *інтерпретативної комунікації*, що розгортається в межах окремого дискурсивного простору. Такий підхід, досліджений Джеремі Мандеєм, відображає загальну тенденцію гуманітарних наук ХХІ століття до переосмислення перекладу як

соціально, когнітивно та прагматично зумовленої діяльності, спрямованої на реконструкцію смислу, а не на механічне відтворення мовної форми [25]. Інші дослідники наголошують, що перекладний дискурс формується на перетині кількох комунікативних систем – мови оригіналу, мови перекладу та контексту приймаючої культури. У цьому сенсі перекладач постає як активний учасник комунікації, який здійснює інтерпретацію вихідного повідомлення з урахуванням комунікативних намірів автора, очікувань адресата та дискурсивних конвенцій (Крістіна Шеффнер) [28]. Саме тому адекватність перекладу в сучасних студіях дедалі частіше оцінюється з позицій прагматичної й дискурсивної відповідності, а не виключно лексико-граматичної еквівалентності.

Особливого значення в цьому контексті набуває проблема перекладної адаптації комунікативних намірів. За Б. Хатімом і І. Мейсоном, переклад є формою міжкультурної комунікації, де ключову роль відіграє аналіз дискурсу, а не формальна мовна відповідність [15]. Комунікативний намір автора в перекладі не переноситься автоматично, а реконструюється з урахуванням іншої мовної картини світу та іншої системи прагматичних очікувань. Подібний функціонально-прагматичний підхід послідовно розвиває Мона Бейкер, яка у своїх пізніших працях розглядає переклад як форму дискурсивного посередництва, що передбачає активну роботу з імпліцитними значеннями, пресупозиціями та інференціями [5]. На її думку, перекладний текст є результатом когнітивного вибору між альтернативними інтерпретаціями, а отже, виступає самостійною комунікативною одиницею в межах ширшого соціального дискурсу.

У сучасних англomовних дослідженнях також підкреслюється, що перекладний дискурс функціонує в умовах підвищеної комунікативної чутливості до контексту. Як зазначає Ентоні Пім, переклад у ХХІ столітті слід розглядати як діяльність, спрямовану на забезпечення ефективної міжкультурної комунікації, де ключову роль відіграє не формальна точність, а досягнення комунікативної релевантності [26]. Це особливо актуально для сучасної англійської мови, яка часто виступає мовою-посередником у глобальних комунікативних процесах.

Отже, перекладний дискурс постає як самостійний комунікативний простір, у якому взаємодіють когнітивні, прагматичні та дискурсивні виміри мовлення. Переклад у цьому просторі є не вторинною операцією щодо оригіналу, а повно-

цінним актом інтерпретативної комунікації, що органічно інтегрується в концепцію комунікативних вимірів сучасної англійської мови.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування поняття «комунікативні виміри» сучасної англійської мови та визначення його аналітичного потенціалу для опису мовлення в умовах міжкультурної взаємодії, дискурсивної варіативності й перекладної медіації. У роботі уточнюються когнітивні, прагматичні та дискурсивні засади осмислення комунікації й пропонується авторське визначення комунікативних вимірів як сукупності параметрів, що забезпечують реалізацію комунікативного наміру з урахуванням норми та перекладної реконфігурації смислу. Також окреслюються мовленнєвий бар'єр як когнітивно-комунікативний збій і механізми його зняття через автоматизацію мовленнєвих схем та переорієнтацію контролю з форми на смисл. Окрему увагу приділено імпліцитності, інференції, фреймуванню й категоризації як інструментам керування інтерпретацією та перекладному дискурсу як простору прагматичних зміщень і компенсації комунікативних втрат.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістиці початку XXI століття дедалі послідовніше утверджується розуміння мовлення як багатовимірного явища, що не зводиться до формально-структурної організації мовної системи. Хоча термін «комунікативні виміри» не має усталеного дефініційного статусу, сама ідея багаторівневості комунікації концептуально закріплена в сучасних когнітивних, прагматичних і дискурсивних теоріях мови, які акцентують взаємодію мовної форми, когнітивних процесів і соціального контексту.

У межах когнітивної лінгвістики мова трактується як інструмент концептуалізації досвіду, а мовлення – як результат ментальної обробки інформації. У пізніших працях R. Langacker мова описується як динамічна символічна система, у якій граматичні та лексичні структури відображають процеси профілювання, фокусування та когнітивного структурування значення [20, с. 1–7; 19, с. 23–28]. Такий підхід фактично вводить когнітивний вимір комунікації, у межах якого значення не «міститься» в мовній формі, а формується в процесі концептуалізації мовцем і реконструюється адресатом.

Прагматичний вимір мовлення в сучасних дослідженнях пов'язується з інтенціональністю, інференцією та контекстуальною зумовленістю значення. У новіших виданнях С. Левінсона наголошується, що мовлення є цілеспрямованою

діяльністю, у якій комунікативний намір реалізується через поєднання експліцитно виражених і імпліцитних смислів [23, с. 3–12, 83–91]. Значення висловлювання, за С. Левінсоном, формується в процесі прагматичної інтерпретації, що спирається на спільні знання, пресупозиції та очікування учасників комунікації. У такий спосіб прагматичні параметри мовлення постають як самостійний вимір, який не може бути пояснений семантично або граматично.

Дискурсивний вимір комунікації розгортається в сучасних соціокогнітивних теоріях дискурсу. У працях Т. ван Дейка останнього десятиліття дискурс розглядається як форма соціальної практики, у якій текстові структури, когнітивні моделі та соціальні контексти взаємодіють у межах конкретних комунікативних ситуацій [31, с. 112–118]. Такий підхід дозволяє трактувати мовлення як дискурсивно організований процес, де когезія, когерентність і жанрові конвенції виконують ключову роль у конструюванні смислу.

Інтегративний характер сучасного розуміння комунікації чітко простежується в прагматично-орієнтованій теорії мовної діяльності Єфа Вершюерена та Яна-Оли Естмана. У своїх пізніших роботах дослідники розглядають комунікацію як процес постійного адаптивного вибору, зумовленого взаємодією когнітивних, соціальних і культурних чинників [32, с. 31–38, 64–71]. Значення при цьому постає як результат адаптації мовних ресурсів до конкретного контексту взаємодії, що фактично поєднує когнітивний, прагматичний і соціокультурний виміри мовлення.

У сучасних умовах функціонування англійської мови як глобального засобу комунікації до зазначених вимірів додаються також нормативний аспект, пов'язаний зі співвідношенням стандартної мовної норми та реального вжитку, і перекладний аспект, що відображає процеси міжмовної та міжкультурної медіації. Сукупність цих чинників унеможливило одновимірний опис мовлення та потребує інтегративного поняття, здатного об'єднати різномірні характеристики сучасної комунікації.

З урахуванням наведених підходів у цій статті пропонується наше авторське визначення поняття «комунікативні виміри» сучасної англійської мови. Комунікативні виміри розуміються як сукупність когнітивних, прагматичних, дискурсивних і соціокультурних параметрів мовлення, що забезпечують реалізацію комунікативного наміру мовця в конкретному контексті взаємодії, включно з нормативною регуляцією та пере-

кладною медіацією. Таке трактування узагальнює сучасні лінгвістичні підходи та дозволяє концептуалізувати мовлення як багаторівневий, динамічний і контекстуально зумовлений процес. Запропоноване трактування комунікативних вимірів узгоджується з сучасними міждисциплінарними підходами до аналізу англійської мови як когнітивно-комунікативної та перекладно опосередкованої системи, представленими, зокрема, у колективній монографії «Англійська мова і література у полілозі культур» [1].

У сучасній англійській мові мовна норма дедалі частіше розглядається не як жорстко фіксований набір правил, а як динамічний регулятор комунікативної прийнятності мовлення. Традиційне уявлення про *standard English* як єдину легітимну форму мовного вжитку поступово поступається підходам, що враховують реальні умови функціонування мови в дискурсивно різноманітних і соціально диференційованих контекстах. У цьому зв'язку ключового значення набуває розмежування між *стандартною мовною нормою* та *комунікативною прийнятністю* (*communicative acceptability*).

Як зазначає Д. Крістал у своїх пізніших працях, стандартна англійська мова виконує передусім регулятивну й орієнтаційну функцію, забезпечуючи взаєморозуміння між мовцями різних регіонів і соціальних груп, однак вона не охоплює всі можливі форми ефективної комунікації [10, с. 7–12]. Реальне мовлення значною мірою формується під впливом контексту, жанру та прагматичних настанов, що зумовлює появу варіативних структур, які можуть відхилятися від кодифікованої норми, залишаючись при цьому комунікативно адекватними [8].

У межах концепції комунікативних вимірів мовна норма постає як своєрідна динамічна категорія, що співвідноситься не лише з граматичною правильністю, а й з ефективністю реалізації комунікативного наміру. Висловлювання *I was wondering if you could help me with this* відповідає стандартним граматичним моделям англійської мови, однак його функціональне значення виходить за межі формальної структури: складена форма часу та модальність слугують інструментами прагматичного пом'якшення, що підвищує комунікативну прийнятність висловлювання в конкретному соціальному контексті.

У контексті сучасної англійської мови це означає, що граматично правильне висловлювання не завжди гарантує комунікативний успіх. Наприклад, конструкція *Close the window* є формально

правильною, однак у реальній комунікації частіше реалізується через пом'якшені, прагматично марковані форми на зразок *Could you close the window, please?* або *It's a bit cold in here*, де комунікативний намір передається імпліцитно. Такі приклади ілюструють, що значущим є не лише структурний, а й прагматичний вимір мовлення.

З позицій функціонально-системної лінгвістики сучасна англійська мова демонструє високу гнучкість у реалізації міжособистісної метафункції, що виявляється, зокрема, у виборі модальних засобів, оцінних конструкцій і дискурсивних маркерів. Наприклад, висловлювання *I think this solution might work* відображає не лише фактологічний зміст, а й позицію мовця, ступінь упевненості та готовність до діалогу, що є принципово важливим для комунікативної взаємодії на рівні B2.

Варіативність сучасної англійської мови дедалі частіше розглядається не як відхилення від норми, а як комунікативний ресурс, що забезпечує гнучкість і адаптивність мовлення. У реальних комунікативних практиках поширеними є еліптичні конструкції, редуції, непрямі мовленнєві акти та імпліцитні стратегії, які дозволяють оптимізувати мовленнєву взаємодію та підвищити її ефективність [2; 6].

Еліipsis і редуції слугують засобами економії мовних ресурсів і водночас сигналізують про спільність контексту між учасниками комунікації. Наприклад, висловлювання *It doesn't really make sense in this context* містить узагальнену оцінку, яка не потребує докладного пояснення завдяки наявності спільних когнітивних передумов. Подібні конструкції демонструють, що комунікативна адекватність досягається не за рахунок повноти експлікації, а завдяки точному співвіднесенню мовлення з контекстом.

Непрямі мовленнєві акти також становлять важливий компонент комунікативної варіативності. Вони дозволяють реалізувати інтенцію мовця у формі, що відповідає соціальним нормам ввічливості та міжособистісної дистанції. У межах комунікативних вимірів такі структури розглядаються як показник прагматичної зрілості мовлення, оскільки вони потребують одночасного врахування когнітивного, прагматичного й дискурсивного аспектів комунікації.

Допустимі відхилення від кодифікованої норми, характерні для мовлення рівня B2, у цьому контексті можуть трактуватися як ознака комунікативної зрілості, а не мовної недостатності. Мовець на цьому рівні здатен гнучко варі-

ювати мовні засоби, обираючи між прямими та непрямыми формами, розгорнутими й редукованими структурами залежно від комунікативного завдання. Таким чином, варіативність постає не як порушення мовної норми, а як її функціональне розширення в межах реального мовлення.

У рамках комунікативних вимірів сучасної англійської мови мовленнєвий бар'єр доцільно розглядати не як індивідуальну психологічну перешкоду, а як когнітивно-комунікативний феномен, що виникає внаслідок дисбалансу між когнітивними ресурсами мовця, прагматичними очікуваннями та вимогами конкретної комунікативної ситуації. Бар'єр постає як тимчасовий збій у процесі мовленнєвого породження, коли реалізація комунікативного наміру ускладнюється або блокується.

Одним із ключових чинників формування мовленнєвого бар'єру є когнітивне перевантаження робочої пам'яті. Згідно з сучасними моделями робочої пам'яті, мовленнєва діяльність потребує одночасної активації кількох когнітивних процесів: концептуалізації, мовного кодування, моніторингу та контролю результату. У працях Алана Бедді останнього десятиліття робоча пам'ять розглядається як обмежений ресурс, перевантаження якого призводить до зниження ефективності мовленнєвої обробки, зокрема в умовах підвищеної складності або стресу [3, с. 24–31; 24, с. 85–92]. У таких ситуаціях мовець зосереджується на формальному контролі мовлення, що зменшує доступні ресурси для смислової організації висловлювання.

Другим суттєвим компонентом мовленнєвого бар'єру є т. зв. страх помилки, який у комунікативному вимірі функціонує як прагматичний блоктор. Сучасні психолінгвістичні дослідження показують, що негативне очікування оцінки з боку адресата активує механізми надмірного самоконтролю, що порушує автоматизовані процеси мовленнєвого продукування [24, с. 43–50]. При таких умовах мовлення перестає бути інструментом взаємодії і починає сприйматися мовцем як об'єкт постійної перевірки, що безпосередньо підсилює бар'єр.

Ще одним структурним чинником мовленнєвого бар'єру є невідповідність між комунікативною інтенцією та доступними мовними засобами її реалізації. У термінах сучасної психолінгвістики це можна описати як розрив між концептуальним рівнем мовлення та рівнем формулювання. Хоча класична модель мовленнєвого породження була запропонована В. Левелтом, у пізніших узагаль-

неннях підкреслюється, що саме неузгодженість між задумом і мовною формою є однією з головних причин комунікативних збоїв [22, с. 5–11]. У такому випадку бар'єр виникає не через відсутність смислу, а через труднощі його вербалізації.

У межах когнітивно-комунікативного підходу можливе зняття мовленнєвого бар'єру, що розглядається не як усунення психологічної тривоги, а як перебудова механізмів мовленнєвого контролю. Центральним процесом у цьому контексті є автоматизація мовленнєвих схем, що дозволяє зменшити навантаження на робочу пам'ять і перенести частину мовленнєвих операцій на рівень процедурного знання. Автоматизовані мовні патерни функціонують як готові когнітивні блоки, які активуються без свідомого контролю, звільняючи ресурси для смислової організації мовлення.

Важливу роль у знятті бар'єру відіграє також формування шаблонів дискурсивної реакції, які забезпечують передбачуваність і структурованість мовленнєвої взаємодії. Такі шаблони дозволяють мовцеві орієнтуватися не на окремі мовні одиниці, а на цілісні дискурсивні ходи, що значно знижує когнітивне навантаження. У дослідженнях Нормана Сегаловіца підкреслюється, що використання дискурсивних схем сприяє підвищенню комунікативної впевненості та стабільності мовлення [29, с. 118–125].

Основним механізмом подолання мовленнєвого бар'єру вважаємо перехід від контролю форми до контролю смислу. При цьому мовлення регулюється насамперед комунікативною метою та прагматичним ефектом, а не формальною коректністю кожного елемента. Такий перерозподіл контролю узгоджується з сучасними моделями мовленнєвого породження, у яких ефективна комунікація розглядається як результат оптимального балансу між точністю та смисловою релевантністю [21; 24].

Отже, зняття мовленнєвого бар'єру в сучасній англійській мові постає як динамічний когнітивно-комунікативний процес, що ґрунтується на автоматизації, дискурсивній організації та переорієнтації мовленнєвого контролю. У межах концепції комунікативних вимірів цей процес можна трактувати як інтеграцію когнітивного, прагматичного та дискурсивного аспектів мовлення, спрямовану на відновлення ефективної комунікації.

Однією з визначальних рис сучасної англійської комунікації є домінування *імпліцитних* смислів, що відновлюються адресатом не шляхом прямого декодування мовної форми, а через когнітивну інференцію. У сучасних прагматичних

дослідженнях ця ідея розглядається як розвиток класичного положення про те, що значення висловлювання не тотожне сказаному, а формується у взаємодії мовного матеріалу та контекстуальної інформації. У новітніх інтерпретаціях принципів наголошується, що імпліцитність є не побічним ефектом, а базовим механізмом ефективної комунікації, який дозволяє мінімізувати мовні зусилля за збереження когнітивної насиченості повідомлення [17, с. 41–48]. Контекст у цьому процесі виступає не фоном, а активним джерелом смислу. Сучасні когнітивно-прагматичні моделі виходять з того, що адресат постійно співвідносить висловлювання з попереднім дискурсом, ситуацією взаємодії та спільними знаннями, формуючи інтерпретацію шляхом інференційного висновку [7, с. 62–70]. Саме тому короткі або формально нейтральні висловлювання можуть набувати різного прагматичного навантаження залежно від контексту.

Імпліцитність особливо виразно проявляється в сучасній англійській мові через використання дискурсивних маркерів та оцінних конструкцій, які спрямовують інтерпретацію, не експлікуючи повного смислу. Наприклад, конструкція *That's interesting* у певному контексті може виражати зацікавлення, стриману критику або дистанціювання. Подібні випадки демонструють, що інференція є ключовим когнітивним механізмом, який забезпечує гнучкість і багатозначність комунікації.

Наведено приклади імпліцитності та інференції. Так, у сучасній англійській комунікації імпліцитність реалізується насамперед через дискурсивні формули, які не експлікують оцінку або позицію мовця безпосередньо, а спрямовують адресата до інференційного висновку. Наприклад, висловлювання *That's one way to look at it* формально фіксує можливість альтернативної інтерпретації, однак імпліцитно дистанціює мовця від запропонованої позиції, сигналізуючи її неповну прийнятність. Комунікативний ефект досягається не за рахунок прямого заперечення, а через когнітивну активацію сценарію «часткової згоди», що дозволяє зберегти кооперативність дискурсу.

Подібний механізм інференції спостерігається у висловлюванні *I'm not sure that's entirely accurate*, де формула сумніву не лише пом'якшує потенційну критику, а й перекладає відповідальність за інтерпретацію на контекст і спільні знання співрозмовників. Імпліцитний смисл такого висловлювання полягає у вказівці на наявність альтернативної, більш релевантної інтерпретації, яка, однак,

не артикулюється експліцитно. У цьому випадку інференція виконує функцію когнітивного мосту між висловленим і мається на увазі.

Висловлювання *It might be worth considering another option* демонструє характерну для сучасної англійської мови стратегію непрямого директивного впливу. Формально конструкція має рекомендаційний характер, проте її прагматичний ефект полягає в імпліцитному запереченні попередньої пропозиції як недостатньо оптимальної. Адресат реконструює цей смисл не з мовної форми як такої, а через інференцію, співвідносячи висловлювання з поточним дискурсивним контекстом.

Імпліцитність також реалізується через апеляцію до множинності можливих інтерпретацій, як у висловлюванні *That could be interpreted differently*. Тут мовна форма не містить жодної прямої оцінки, однак інференційно активує сумнів у коректності наявного тлумачення. Комунікативна стратегія полягає в делегуванні інтерпретаційної роботи адресатові, що є характерним для дискурсивних практик із високим рівнем когнітивної взаємодії.

Формула *I see what you're saying, but...* є типовим прикладом поєднання кооперативного сигналу з імпліцитною контраргументацією. Початкова частина висловлювання слугує маркером прагматичної солідарності, тоді як подальше розгортання, навіть за відсутності прямого заперечення, інференційно сприймається як відхилення від позиції співрозмовника. Таким чином, імпліцитність тут функціонує як інструмент балансування між збереженням комунікативної гармонії та реалізацією власного наміру.

Аналогічний механізм спостерігається у висловлюванні *I wouldn't go that far*, де відсутність експліцитної негативної оцінки компенсується інференційною реконструкцією меж прийнятності позиції співрозмовника. Мовець не заперечує висловлену ідею безпосередньо, однак окреслює когнітивну рамку, за межі якої вона, з його точки зору, виходить.

Нарешті, висловлювання *That's not exactly what I had in mind* ілюструє імпліцитне розмежування між очікуваним і реалізованим смислом. Формально воно фіксує невідповідність, однак прагматично сигналізує про необхідність перегляду або корекції попереднього дискурсивного ходу. Інференція в цьому випадку дозволяє адресатові самостійно реконструювати, у чому саме полягає розбіжність, що знижує ризик конфронтації та зберігає інтерактивний баланс.

Усі наведені приклади демонструють, що в сучасній англійській мові імпліцитність та інференція функціонують як повноцінні дискурсивні інструменти, які забезпечують гнучкість, ввічливість і когнітивну економію комунікації. Значення у таких випадках не кодується безпосередньо, а конструюється у процесі взаємодії мовної форми, контексту та когнітивних очікувань учасників комунікації, що повністю узгоджується з концепцією комунікативних вимірів сучасної англійської мови. До того ж, у всіх наведених прикладах експліцитний зміст є мінімальним, тоді як основне комунікативне навантаження формується через інференцію та контекстуальне співвіднесення.

Іншим фундаментальним когнітивним процесом, що визначає комунікативні виміри сучасної англійської мови, є *категоризація*, тобто спосіб організації досвіду в межах ментальних структур. У сучасних когнітивних дослідженнях ідеї фреймової семантики Ч. Філлмора отримали подальший розвиток, зокрема в аналізі того, як мовні одиниці активують концептуальні фрейми, що задають інтерпретаційні рамки для дискурсу [12, с. 15–22].

Фреймування в комунікації означає, що вибір певних лексичних і дискурсивних засобів спрямовує сприйняття ситуації, визначаючи, які аспекти події стають релевантними. У сучасній англійській мові це виявляється у використанні усталених лексико-дискурсивних шаблонів, які слугують когнітивними «якорями» для інтерпретації. Такі шаблони виконують подвійну функцію: з одного боку, вони структурують мовлення мовця, з іншого – полегшують когнітивну обробку для адресата, активуючи знайомі фрейми. Саме тому в сучасному дискурсі широко використовуються формули позиціонування, уточнення, переформулювання та метакоментаря.

У сучасній англомовній комунікації фреймування та категоризація реалізуються через дискурсивні формули, які не просто організують мовлення, а задають когнітивні рамки його інтерпретації. Такі конструкції виконують метакомунікативну функцію: вони сигналізують адресатові, як саме слід розуміти подальший або попередній зміст, і тим самим спрямовують процес смислотворення.

Формули на кшталт *From my point of view* або *The way I see it* слугують маркерами суб'єктивної перспективи, чітко локалізуючи висловлювану позицію в межах індивідуального когнітивного простору мовця. Їх використання активує фрейм

«особистої інтерпретації», знімаючи претензію на універсальність і водночас підвищуючи комунікативну прийнятність висловлювання. У когнітивному вимірі такі формули допомагають адресатові класифікувати інформацію як оцінну, а не фактологічну.

Інші конструкції, зокрема *What I mean is* або *To put it another way*, виконують функцію перефреймування, тобто корекції або уточнення вже заданого смислового простору. Вони сигналізують, що попередня вербалізація була недостатньо точною або потенційно двозначною, і спрямовують адресата до альтернативної концептуалізації того самого змісту. Таким чином, мовлення постає як динамічний процес уточнення фреймів, а не як лінійна передача готових значень.

Фреймування також активно реалізується через апеляцію до контексту, як у конструкції *In this context, it makes sense to...* Тут когнітивна операція полягає в обмеженні поля інтерпретації: мовець вказує, що релевантність висловлювання залежить від конкретної ситуаційної рамки. Значення не подається як абсолютне, а вбудовується в певний контекстуальний фрейм, що узгоджується з дискурсивною логікою сучасної англійської мови.

Конструкція *This raises the question of whether...* функціонує як інструмент категоризації дискурсу, переводячи його з площини тверджень у площину проблематизації. У когнітивному плані вона активує фрейм «відкритого питання», сигналізуючи, що смисл не є завершеним і потребує подальшої інтерпретації. Подібний ефект має й висловлювання *It depends on how you define the problem*, яке експліцитно вказує на залежність інтерпретації від попереднього категоріального вибору, тобто від того, в якій концептуальній рамці розглядається ситуація.

Формули *If we look at it from another angle* та *That's a different way of framing the issue* безпосередньо вербалізують процес фреймування, роблячи його об'єктом рефлексії. У таких випадках мовець не лише пропонує альтернативну інтерпретацію, а й усвідомлено позначає зміну когнітивної рамки, що є характерною рисою комунікативної зрілості в сучасному дискурсі. Значення тут конструюється не як даність, а як результат вибору між кількома можливими концептуальними моделями.

Нарешті, конструкція *This can be understood as...* виконує функцію узагальнювального фреймування, пропонуючи певну інтерпретаційну модель як найбільш релевантну в поточному дис-

курсі. Вона спрямовує адресата до категоріального осмислення явища, водночас залишаючи простір для альтернативних тлумачень, що відповідає принципам когнітивної гнучкості сучасної англомовної комунікації.

Наведені дискурсивні формули демонструють, що фреймування й категоризація в сучасній англійській мові реалізуються через стабільні лексико-дискурсивні шаблони, які виконують функцію когнітивних орієнтирів. У межах концепції комунікативних вимірів вони постають як інструменти управління інтерпретацією, що забезпечують узгодження смислу між мовцем і адресатом без надмірної експлікації та сприяють ефективності комунікації в умовах дискурсивної складності. Зазначені конструкції не додають нового фактологічного змісту, однак відіграють ключову роль у когнітивному структуруванні дискурсу, сигналізуючи спосіб інтерпретації та напрямок смислового розгортання. Інференція, імпліцитність, категоризація та фреймування, будучи важливими когнітивними механізмами сучасної англомовної комунікації, забезпечують ефективність мовлення за умов високої контекстуальної залежності та дискурсивної складності, а в межах концепції комунікативних вимірів постають як інтегральні компоненти когнітивно-дискурсивної організації мовлення.

У межах концепції комунікативних вимірів перекладний дискурс також доцільно розглядати як особливий тип комунікативного простору, у якому смисл не переноситься механічно між мовними кодами, а реконструюється відповідно до когнітивних, прагматичних і дискурсивних параметрів мови-реципієнта. Сучасні перекладознавчі підходи відмовляються від уявлення про переклад як формальну еквівалентність і дедалі послідовніше трактують його як інтерпретативну комунікацію, що відбувається між учасниками різних мовних і культурних систем.

З одного боку, перекладений текст розглядається як результат *комунікативної реконструкції*, а не як копія вихідного повідомлення. Згідно з функціонально-дискурсивними підходами, перекладач здійснює інтерпретацію комунікативного наміру, після чого відтворює його засобами іншої мовної системи з урахуванням адресата, жанру та дискурсивних конвенцій. У цьому сенсі переклад є вторинним, але автономним комунікативним актом, що має власні прагматичні параметри [16; 26]. У системі комунікативних вимірів перекладна реконструкція передбачає узгодження щонайменше п'яти рівнів: когнітивного (як кон-

цептуалізується зміст), прагматичного (який комунікативний ефект очікується), дискурсивного (які жанрові й текстові норми діють), нормативного (які стандарти прийнятні в мові перекладу) та соціокультурного (які фрейми є релевантними для адресата). Саме багатовимірність цього процесу пояснює неминучість перекладних зсувів навіть за високого рівня лексико-граматичної відповідності.

З іншого боку, в перекладному дискурсі наявне *зміцнення прагматичних акцентів*, яке виникає внаслідок відмінностей у способах реалізації ввічливості, модальності, оцінності та імпліцитності в різних мовах. Те, що в англійській мові реалізується через непрямі мовленнєві акти або пом'якшені формули, у мові перекладу може вимагати експлікації або, навпаки, редукції, щоб зберегти комунікативний ефект. Відтак, сучасні дослідження перекладної прагматики підкреслюють, що перекладач неминуче здійснює прагматичне переналаштування тексту, змінюючи розподіл експліцитного й імпліцитного смислу [4]. У межах комунікативних вимірів це означає, що переклад не лише передає інформацію, а й переорієнтовує прагматичну інтерпретацію, адаптуючи її до очікувань іншої дискурсивної спільноти.

Унаслідок перекладної реконструкції часто виникають т. зв. комунікативні втрати, пов'язані з неможливістю повного відтворення імпліцитних значень, культурних асоціацій або дискурсивних маркерів. У сучасному перекладознавстві такі втрати не розглядаються як помилки, а трактуються як об'єктивний наслідок міжмовної комунікації. Відповіддю на них стає компенсація, яка може реалізовуватися на інших рівнях тексту – лексичному, синтаксичному або дискурсивному.

Компенсаційні стратегії передбачають свідоме посилення або модифікацію певних елементів тексту з метою збереження загального комунікативного ефекту. Наприклад, втрата імпліцитної оцінності може компенсуватися додаванням дискурсивного маркера, а зниження прагматичної м'якості – зміною модальності. У системі комунікативних вимірів компенсація постає як механізм відновлення балансу між формою, смислом і прагматичним впливом. Подібне розуміння перекладу як інтерпретативної та когнітивно зумовленої комунікативної діяльності корелює з підходами, представленими в сучасних українських дослідженнях, де переклад розглядається в межах полілогу культур і дискурсивної взаємодії [1].

Отже, перекладний дискурс у сучасній англійській мові є невід'ємною складовою системи

комунікативних вимірів. Він функціонує як простір, у якому когнітивні, прагматичні та дискурсивні параметри мовлення підлягають перекладу й адаптації. Розуміння перекладу як комунікативної реконструкції дозволяє пояснити природу перекладних зсувів, прагматичних змін і компенсаційних стратегій, а також інтегрувати переклад у загальну модель сучасної англомовної комунікації.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що комунікативні виміри становлять ключову аналітичну категорію для осмислення функціонування сучасної англійської мови в умовах глобалізованої комунікації. Запропонований підхід демонструє, що мовлення не може бути адекватно описане виключно через структурні параметри мовної системи, оскільки реалізація смислу відбувається на перетині когнітивних, прагматичних, дискурсивних і соціокультурних чинників. Саме їх сукупність визначає ефективність комунікації та комунікативну прийнятність мовлення в конкретному контексті.

Сучасна англійська мова постає як гнучка когнітивно-дискурсивна система, чутлива до контексту взаємодії, комунікативної інтенції мовця та умов перекладної медіації. У межах концепції комунікативних вимірів мовна норма, варіативність, імпліцитність, фреймування та перекладні

зсуви розглядаються не як відхилення або побічні явища, а як закономірні прояви динамічної організації мовлення. Такий підхід дозволяє інтегрувати різноманітні мовні явища в єдину теоретичну модель, що відображає реальні процеси сучасної англомовної комунікації.

Отримані результати окреслюють низку перспектив для подальших наукових досліджень. По-перше, доцільним є поглиблений аналіз жанрових комунікативних вимірів, зокрема в межах академічного, медійного, професійного та міжкультурного дискурсів, що дозволить простежити специфіку реалізації комунікативних параметрів у різних типах текстів. По-друге, перспективним напрямом є корпусно-дискурсивні дослідження, спрямовані на емпіричне вивчення когнітивних і прагматичних механізмів мовлення на основі великих масивів автентичних текстів. По-третє, подальшого осмислення потребують перекладні когнітивні зсуви, зокрема механізми реконструкції смислу та компенсації комунікативних втрат у процесі міжмовної комунікації.

Загалом концепція комунікативних вимірів відкриває широкі можливості для міждисциплінарного аналізу мови як складного когнітивно-комунікативного явища та формує теоретичне підґрунтя для подальших досліджень сучасної англійської мови у глобальному контексті.

Список літератури:

1. Англійська мова і література у полілозі культур: когнітивно-комунікативний, синергетичний і перекладознавчий аспекти : монографія / авт. кол.: Т. В. Громко, О. М. Мітіна, Л. В. Панчук [та ін.] ; за заг. ред. Т. В. Громко. Одеса : Астропринт, 2024. 139 с.
2. Aijmer K. Understanding Pragmatic Markers: A Variational Pragmatic Approach. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2013. 224 p.
3. Baddeley A. Working Memory: Theories, Models, and Controversies. *Annual Review of Psychology*. 2012. Vol. 63. P. 1–29.
4. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 3rd ed. London : Routledge, 2018. 344 p.
5. Baker M. Translation and Conflict: A Narrative Account. London : Routledge, 2010. 214 p.
6. Biber D., Reppen R. The Cambridge Handbook of English Corpus Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 2015. 742 p.
7. Carston R. Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication. Oxford : Oxford University Press, 2010. 418 p.
8. Carter R., McCarthy M. Cambridge Grammar of English: A Comprehensive Guide. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 973 p.
9. Clark H. Using Language. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. 432 p.
10. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. 3rd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 584 p.
11. Evans V. Cognitive Linguistics: A Complete Guide. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2019. 832 p.
12. Fillmore C. J., Baker C. A Frames Approach to Semantic Analysis. The Oxford Handbook of Linguistic Analysis / ed. by B. Heine, H. Narrog. Oxford : Oxford University Press, 2012. P. 313–339.
13. Grice H. P. Logic and Conversation. *Syntax and Semantics*. Vol. 3. New York : Academic Press, 1975. P. 41–58.
14. Halliday M. A. K. An Introduction to Functional Grammar. 2nd ed. London : Arnold, 1994. 434 p.
15. Hatim B., Mason I. Discourse and the Translator. 2nd ed. London : Routledge, 2014. 256 p.

16. House J. Translation Quality Assessment: Past and Present. London : Routledge, 2015. 320 p.
17. Huang Y. Pragmatics. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2014. 424 p.
18. Hymes D. On Communicative Competence. Sociolinguistics / ed. by J. B. Pride, J. Holmes. Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269–293.
19. Langacker R. Essentials of Cognitive Grammar. Oxford : Oxford University Press, 2013. 272 p.
20. Langacker R. Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1. Stanford : Stanford University Press, 1987. 516 p.
21. Levelt W. J. M. A History of Psycholinguistics: The Pre-Chomskyan Era. Oxford : Oxford University Press, 2013. 704 p.
22. Levelt W. J. M. Speaking: From Intention to Articulation. Cambridge, MA : MIT Press, 1989. 566 p.
23. Levinson S. C. Pragmatics. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 544 p.
24. MacIntyre P. D., Gregersen T., Mercer S. Positive Psychology in SLA. Bristol : Multilingual Matters, 2016. 336 p.
25. Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. 3rd ed. London : Routledge, 2012. 336 p.
26. Pym A. Exploring Translation Theories. 2nd ed. London : Routledge, 2014. 216 p.
27. Saussure F. de. Course in General Linguistics / trans. R. Harris. London : Duckworth, 1983. 240 p.
28. Schäffner C. Discourse Analysis in Translation Studies. *Discourse Studies*. 2012. Vol. 14(5). P. 523–540.
29. Segalowitz N. Cognitive Bases of Second Language Fluency. New York : Routledge, 2010. 296 p.
30. Sperber D., Wilson D. Relevance: Communication and Cognition. 2nd ed. Oxford : Blackwell, 1995. 326 p.
31. van Dijk T. A. Discourse and Knowledge: A Sociocognitive Approach. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 408 p.
32. Verschueren J., Östman J.-O. Pragmatics in Practice. Amsterdam : John Benjamins, 2012. 258 p.

Maistrenko L. V., Drapaliuk K. I., Starchyk O. O. COMMUNICATIVE DIMENSIONS OF CONTEMPORARY ENGLISH

The article is devoted to the theoretical conceptualization of the communicative dimensions of contemporary English in the context of intensive intercultural contacts, constant translational mediation, and discursive hybridization. It is argued that the description of English-language reality limited to formal and structural characteristics is insufficient, since meaning is constructed through the interaction of the speaker, the addressee, and the context and depends on cognitive processing, intentionality, and pragmatic adaptation. Special emphasis is placed on the internal tension between the normativity of Standard English, the variability of actual speech, and the translational transformation of meanings, which is intensified in translated discourse through the inevitable cognitive and pragmatic reconfiguration of the message.

On the basis of contemporary cognitive, pragmatic, and discourse-oriented approaches, the definitional problem of the term communicative dimensions is outlined and an authorial definition is proposed as a set of cognitive, pragmatic, discursive, and sociocultural parameters of speech that ensure the realization of communicative intention in a specific interactional context, taking into account normative regulation and translational mediation. It is shown that the speech barrier emerges as a cognitive-communicative breakdown caused by overload of working memory, excessive monitoring of form, and a gap between intention and the available means of verbalization; the mechanisms of overcoming it through the automatization of schemata and the reorientation of control toward meaning are substantiated.

Implicitness, inference, framing, and categorization are analyzed as discursive instruments of contemporary English, and translated discourse is outlined as a space of communicative reconstruction, shifting pragmatic foci, and compensation for losses. Prospects for further research are identified, including genre-based models of communicative dimensions, corpus-discourse studies, and the analysis of translational cognitive shifts. The illustrative material is presented through B2-level examples demonstrating pragmatic mitigation, contextual relevance, and metacommunicative management of interpretation.

Keywords: contemporary English, communicative dimensions, cognitive-pragmatic analysis, discourse, linguistic norm and variability, speech barrier, inference and framing, translated discourse.

Дата першого надходження статті до видання: 01.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Песоцька Д. Л.<https://orcid.org/0000-0002-6544-3713>

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кущенко Ж. Л.<https://orcid.org/0000-0001-8439-1798>

Харківський технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО АРГО В УКРАЇНСЬКОМУ КІНОДИСКУРСІ

У статті розглядається проблема перекладу французького аргю українською мовою в рамках сучасного кінодискурсу. Актуальність дослідження зумовлена активним поширенням арготичної лексики у молодіжному мовленні та аудіовізуальних творах, а також зростанням попиту на якісний кінопереклад в умовах популяризації іноземних серіалів і фільмів в Україні. Особливу увагу приділено труднощам відтворення стилістично зниженої, культурно маркованої та експресивної лексики, що часто не має прямих відповідників у мові перекладу.

Об'єктом дослідження є французьке арго як елемент сучасної розмовної мови та кіномовлення, а предметом – його лінгвістичні та перекладацькі особливості в українському аудіовізуальному перекладі. Метою роботи є виявлення специфіки функціонування аргю у французькому кінодискурсі та аналіз стратегій його адекватного перекладу на матеріалі серіалу «Lupin» (2021) і фільму «Les Liaisons Dangereuses» (2022).

У дослідженні узагальнено теоретичні підходи до вивчення аргю як соціально маркованого та динамічного мовного явища, визначено його основні функції в молодіжному середовищі та художньому кіномовленні. На основі аналізу конкретних прикладів з'ясовано, що переклад арготичних одиниць ускладнюється культурними розбіжностями, відсутністю еквівалентів, а також необхідністю збереження прагматичного та емоційного ефекту оригіналу.

Встановлено, що найпоширенішими перекладацькими стратегіями є використання функціональних аналогів, стилістично зниженої або нейтральної лексики, компенсації, описового перекладу та семантичного розвитку. Зроблено висновок, що успішний переклад французького аргю можливий за умови врахування контексту, жанрових особливостей твору та мовних норм цільової аудиторії.

Ключові слова: французьке арго, кінодискурс, переклад, еквівалент, серіал.

Постановка проблеми. Сучасні мовні процеси відзначаються інтенсивною мінливістю, у межах якої арго дедалі активніше інтегрується в повсякденне спілкування. Найвиразніше це проявляється в молодіжних практиках та у сфері аудіовізуальних медіа, де нестандартна лексика використовується для підвищення правдоподібності, емоційної виразності та соціального маркування персонажів. У цьому сенсі французьке арго стало помітним елементом нинішнього кінодискурсу, оскільки віддзеркалює культурні, соціальні та вікові параметри мовців.

Зростання інтересу української аудиторії до іноземних серіалів і фільмів актуалізує потребу в перекладі, який передає не лише смислове ядро

реплік, а й їхні стилістичні, емоційні та прагматичні характеристики. Саме арготична лексика становить одну з найбільших труднощів для перекладача, адже вона часто є культурно специфічною, нестабільною та не має прямих відповідників. Тому вивчення підходів до перекладу французького аргю українською є значущим як для теорії, так і для перекладацької практики.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є окреслення функціональних особливостей французького аргю в сучасному кіномовленні та аналіз перекладацьких рішень на матеріалі серіалу *Lupin* (2021) і фільму *Les Liaisons Dangereuses* (2022).

Арго давно перебуває в полі зору лінгвістів, оскільки воно відображає не лише мовні,

а й суспільні зрушення. У науковому дискурсі цей різновид лексики тлумачиться як соціально маркований код, притаманний окремим групам і зорієнтований на формування внутрішньогрупової солідарності, відмежування від офіційної норми або створення «закритого» комунікативного простору. Через проміжне положення між розмовним стилем, жаргоном і просторіччям аргоскладно чітко класифікувати.

Дослідники (В. Бондалетов, О. Горбач, В. Корунець, Л. Ставицька,) розглядають арго як історично рухливий словниковий шар, що постійно оновлюється й відбиває актуальні реалії певних соціальних спільнот. Воно постає як продукт мовної інновації та чутливо реагує на соціокультурні й технологічні зміни, що робить його водночас складним і плідним об'єктом перекладознавчого аналізу.

Молодіжне арго у французькій мові виконує низку важливих функцій: ідентифікаційну, експресивну, емотивну, прагматичну, конспіративну та естетичну. Воно дозволяє мовцям передавати емоції, підкреслювати групову приналежність, створювати неформальну атмосферу спілкування та висловлювати протест проти усталених соціальних норм. У кіномовленні арго допомагає створити достовірні образи персонажів, передати їхній соціальний статус, вік і психологічний стан.

Переклад аргоскладнюється низкою факторів: різницею культурних контекстів, відсутністю прямих еквівалентів, часовими та технічними обмеженнями, необхідністю синхронізації тексту з відеорядом. Перекладач змушений обирати між збереженням стилістичної маркованості та зрозумілістю для цільової аудиторії.

Найпоширенішими стратегіями перекладу аргос є використання функціональних аналогів, стилістично зниженої лексики, компенсації, нейтралізації, описового перекладу та семантичного розвитку. Вибір конкретної стратегії залежить від контексту, жанру фільму та характеристик персонажів.

У межах даного дослідження здійснено аналіз особливостей перекладу французького аргос на матеріалі телесеріалу «*Lupin*» (знятому у жанрі кримінальної драми, який розповідає про пригоди головного героя — харизматичного шахрая, натхненного образом Арсена Люпена. Сюжет твору насичений кримінальними інтригами, протистоянням із поліцією та динамічними діалогами, що значною мірою зумовлює активне використання арготичної лексики) та молодіжного

фільму «*Les Liaisons Dangereuses*» (події у фільмі розгортаються навколо групи підлітків, що також дає змогу проаналізувати сучасне молодіжне арго у Франції).

Мовлення персонажів серіалу «*Lupin*» вирізняється високим рівнем розмовності та стилістичної зниженості, що робить його цінним матеріалом для дослідження сучасного французького аргос та його відтворення українською мовою. Аналіз подібних аудіовізуальних творів є корисним не лише з точки зору перекладознавства, а й для глибшого розуміння функціонування живої розмовної мови у кінодискурсі.

Попри те, що значна частина арготичних одиниць зафіксована у лексикографічних онлайн-ресурсах, труднощі їхнього перекладу залишаються актуальними. Основною проблемою є пошук таких перекладацьких відповідників, які б максимально точно передавали не лише денотативне значення, а й емоційне та стилістичне навантаження оригіналу. Встановлення відповідності між експресивністю французького аргос та засобами української мови є складним і багатоаспектним завданням.

Як показує аналіз, переклад арготичних одиниць у більшості випадків здійснюється шляхом використання:

- еквівалентних відповідників;
- стилістично нейтральної лексики;
- одиниць зниженого стилю;
- компенсаторних і описових перекладацьких трансформацій.

Першою суттєвою проблемою перекладу аргос є розбіжність лексико-семантичних груп у французькій та українській мовах. Навіть за наявності формально близьких одиниць вони можуть відрізнятися ступенем експресивності або емоційного забарвлення. Другою проблемою є культурна зумовленість аргос, що часто призводить до безеквівалентності та потребує функціональної адаптації.

Головним завданням перекладача у такому випадку є застосування перекладацьких трансформацій, які забезпечують збереження прагматичного ефекту оригіналу з урахуванням норм мови перекладу. Особливу роль відіграє контекст, оскільки саме він дозволяє правильно інтерпретувати значення та емоційний відтінок арготичних одиниць.

Для практичного аналізу розглянемо приклади аргос, використані у серіалі «*Lupin*» та фільмі «*Les Liaisons Dangereuses*».

Далі розглянемо арготичні вирази, що були підібрані для аналізу:

Quels trucs tu fais – «що ти коїш». Це типовий арготичний вислів. У французькій мові слово *truc* уживається дуже широко – ним позначають практично будь-який предмет або явище; українською його можна передати як «річ», «штука», «предмет». З огляду на контекст цю фразу доцільно перекладати як «коїти» або «творити». У цьому випадку застосовано прийом граматичної трансформації, за якого кілька частин мови замінюються однією.

Tu as vu ses stories? il est évident que c'est mort. – «Ти бачив її сторіз? Очевидно, що все скінчено».

Англіцизм «сторіс» є сленговим найменуванням, яким позначають короткі публікації в соціальній мережі Instagram. Оскільки ця платформа активно розвивається, запозичення з англійської мови міцно закріпилися в мовленні сучасної молоді. В українській мові також уживається форма «сторіс», що дає підстави говорити про повний лексичний відповідник. Дослівний переклад виразу *c'est mort* звучав би як «це мертво», однак у контексті, де йдеться про стосунки між молодими людьми, доцільніше застосувати прийом семантичного розвитку.

Fais gaffe à ces deux – «дивись в обидва за цими двома».

Вираз *faire gaffe* належить до фамільярного мовного регістру й передає значення «бути напеготові», «бути уважним», «бути насторожі», «бути обережним». В українському перекладі використано фразу «дивитися в обидва», яка має розмовний характер, але не є арготичною. У цьому випадку можна говорити про застосування прийому компенсації.

J'm'en bats les couilles – «мені начхати».

Це арготичний вислів, що належить до нижчого мовного регістру. У мові перекладу можна було б дібрати нейтральний відповідник «мені байдуже», проте для точнішого відтворення емоційного забарвлення перекладач обрав більш різкий варіант — «мені начхати». Завдяки використанню еквівалентного перекладу вдалося зберегти ту саму експресію, що й в оригіналі.

Il t'a dit de faire belek – «він сказав тобі бути пильним».

Вираз *faire belek* передає значення «бути обережним, пильним, уважним». Оскільки в мові перекладу відсутній розмовний відповідник, який органічно вписувався б у цей контекст, перекладач удається до стратегії нейтралізації, використовуючи нейтральну лексику в межах описового перекладу.

Et d'un coup j'veis – «щойно я побачив».

У цьому прикладі розглядається вираз *d'un coup*. Він належить до загальноновживаної лексики й часто трапляється в розмовному мовленні. За своїм значенням цей вислів передає часовий аспект дії, тому в перекладі його відтворено як «як тільки». Унаслідок цього зникає експресивність, адже в українській мові такий варіант не має емоційного забарвлення. Застосувавши стратегію нейтралізації, перекладач передав фразу нейтрально й описово.

Je me moque de qui achète les armes – «Мені байдуже, хто купує зброю».

Фраза «*Je me moque de*» у французькому арго дійсно означає «Мені байдуже» або «Я не цікавлюся цим». У великій мірі, важливо, щоб переклад виразу відображав контекст та семантичне значення фрази, тому в даному випадку був обраний найточніший варіант із можливих.

Il est beau gosse – «він красунчик».

Фраза *il est beau gosse* у французькій мові виражає симпатію або захоплення чоловіком, коментуючи його зовнішність та привабливість. *Beau gosse* є арготичним виразом і означає «красивий чоловік» або «красень». В українському перекладі використано слово «красунчик», яке є поширеним серед молоді і вдало передає значення оригіналу.

J'ai besoin de pognon pour acheter ça – «мені потрібні бабоси, щоб його купити».

Слово «*pognon*» – це арготичний вираз, який вживається в розмовній мові і вказує на «гроші». Тут перекладач вирішив використати аналогічний арготичний вираз «бабоси» з метою компенсації, оскільки він відображає схоже значення та має той самий емоційний вираз, що і оригінальний текст.

Fake comme tes propos – «фейкова як і твої слова».

Тут мова йде про використання англійського виразу в арготичному контексті. Запозичення швидко впроваджуються в мову, часто зберігаючи подібну фонетичну форму, і українська мова не виняток. Тому перекладач може з впевненістю застосовувати еквівалентний переклад і вживати слово «фейкова» для вираження того самого значення.

Je sais comment à les semer – «я знаю як злиняти від них». Фраза «*les semer*» у французькому арго означає «уникнути переслідування». В українській мові перекладач обрав вираз «злиняти від них». Це не арготичний, а розмовний вираз тож можемо говорити про застосування компенсації.

T'es même pas bon dragueur – «ти так собі бабій».

Лексема *dragueur* в арготичному вжитку позначає людину, яка активно фліртує або заграє. В українській мові для цього значення вже існує сленговий відповідник «бабій», тому переклад можна вважати адекватним. Окрім того, тут застосовано прийом антонімічного перекладу: в оригіналі використано заперечну конструкцію, яку дослівно можна було б передати як «ти навіть не хороший бабій». Частка *même* посилює емоційну виразність вислову. Унаслідок антонімічної трансформації з'являється варіант «ти так собі бабій», який, на нашу думку, краще відтворює рівень експресії оригіналу.

Tout l'monde est zinzin ici – «всі тут просто жорстко попливли».

Вираз *être zinzin* є арготичним і позначає «бути божевільним». Існують різні версії його походження: деякі дослідники пов'язують його з нідерландським словом *waanzin*, утвореним шляхом повторення останнього складу, інші вважають, що воно потрапило до французької з німецького *wahnsinn*, сформованого за тим самим принципом. Незалежно від походження, значення цих слів однакове – «божевільня». В українській мові для передачі цього арготичного вислову застосовано сленговий відповідник «жорстко попливли», при цьому використано граматичну заміну, щоб передати значення поняття «божевільня».

Pourquoi tu pêtes les plombs? – «чому ти бісишся?»

Вираз «*péter les plombs*» – це арготичний вираз, який перекладають як «розлютитися» українською мовою. Однак для підсилення емоційного виразу в фразі, перекладачі вирішили скористатися розмовним виразом. Після використання трансформації компенсації, був підібраний переклад «біситися». На нашу думку, такий варіант перекладу найближчий до оригінального значення.

C'est pas grave, cool – «це не страшно, забий».

У цьому прикладі ми розглянемо слово «cool». Ця лексична одиниця відноситься до арго, оскільки є запозиченням, яке широко використовується в молодіжних середовищах. Це слово має англійське походження і перекладається як

«нічого страшного». В українській мові важко знайти точний еквівалент, оскільки у нас немає аналогічного запозичення. В результаті перекладач використав метод компенсації і переклав цей вираз за допомогою українського сленгу, використовуючи вираз «забий».

C'est évident, elle a juste la cote – «це ж очевидно, вона просто хайпова».

Вираз «*avoir la cote*» є арготичним. Його можна тлумачити як «бути затребуваним». У вихідній мові не було знайдено точного еквіваленту, тому перекладач використав метод описового перекладу. На нашу думку, це призвело до певної втрати під час перекладу.

Sortir c'est pour les tocards – «тусити це для нікчем».

Дієслово *sortir* у цьому випадку вживається в жаргонному значенні. Хоча буквально воно перекладається як «виходити», з контексту очевидно, що йдеться про дозвілля, вечірки та розваги. Саме тому перекладач застосував трансформацію і передав його як «тусити» або «відпочивати», що точніше відтворює зміст оригіналу. Окремо варто звернути увагу на лексему *les tocards*, яку перекладено як «нікчеми». Загалом цей жаргонізм можна передати й такими варіантами, як «невдахи», «дурники» чи «чайники». Тут також використано трансформацію з метою точнішого відтворення значення, а обраний варіант, на нашу думку, найкраще зберігає емоційне забарвлення вислову.

Висновки. Отже, французьке арго є складним і багатограним мовним явищем, що відіграє важливу роль у сучасному кінодискурсі. Його переклад українською мовою потребує від перекладача не лише глибоких мовних знань, а й високої культурної та прагматичної компетенції. Аналіз матеріалу показав, що найефективнішими стратегіями перекладу арго є використання функціональних аналогів і компенсації, які дозволяють зберегти експресивність і стилістичну своєрідність оригіналу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розширенні корпусу аналізованих аудіовізуальних текстів та вивченні особливостей перекладу арго в інших жанрах кіно.

Список літератури:

1. Білас А. А. Французьке арго у перекладознавчому аспекті. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Зб. наук. пр. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005.
2. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ : Критика, 2005. 464 с.
3. Sirén A. L'argot des cités en tant que marqueur d'identité. Etude sociolinguistique des termes argotiques dans Kiffe kiffe demain de Faïza Guène. (Mémoire de maîtrise). Université de Tampere, Tampere. 2014.

Pesotska D. L., Kushchenko Zh. L. LINGUISTIC AND TRANSLATION ASPECTS OF REPRODUCING FRENCH ARGOT IN UKRAINIAN CINEMA DISCOURSE

The article discusses the problem of translating French slang into Ukrainian within the context of contemporary film discourse. The relevance of the study is determined by the active spread of slang vocabulary in youth speech and audiovisual works, as well as the growing demand for high-quality film translation amid the popularization of foreign TV series and films in Ukraine. Particular attention is paid to the difficulties of reproducing stylistically reduced, culturally marked, and expressive vocabulary, which often has no direct equivalents in the target language.

The object of the study is French argot as an element of contemporary colloquial language and film speech, and the subject is its linguistic and translation features in Ukrainian audiovisual translation. The aim of the work is to identify the specifics of the functioning of argot in French film discourse and to analyze strategies for its adequate translation based on the material of the series "Lupin" and the film "Les Liaisons Dangereuses."

The study summarizes theoretical approaches to the study of slang as a socially marked and dynamic linguistic phenomenon and identifies its main functions in the youth environment and artistic film language. Based on the analysis of specific examples, it has been found that the translation of slang units is complicated by cultural differences, the lack of equivalents, and the need to preserve the pragmatic and emotional effect of the original.

It has been established that the most common translation strategies are the use of functional analogues, stylistically reduced or neutral vocabulary, compensation, descriptive translation, and semantic development. It has been concluded that successful translation of French argot is possible provided that the context, genre characteristics of the work, and language norms of the target audience are taken into account. Prospects for further research are related to expanding the material for analysis and studying the translation of argot in other film genres.

Keywords: French slang, film discourse, translation, equivalent, TV series.

Дата першого надходження статті до видання: 20.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Свідер І. А.

<https://orcid.org/0000-0002-1200-4215>

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Фрасинюк Н. І.

<https://orcid.org/0000-0002-3168-3591>

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЗООМОРФНІ МЕТАФОРИЧНІ МОДЕЛІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ ANGER

Статтю присвячено аналізу особливостей функціонування та структурної організації зооморфних метафоричних моделей вербалізації емоційного концепту ANGER в англійській лінгвокультурі. Дослідження виконано в межах когнітивно-лінгвістичного підходу з опорою на теорію концептуальної метафори, згідно з якою метафора розглядається як фундаментальний механізм мислення та пізнання, що забезпечує осмислення абстрактних емоційних станів через конкретний тілесний і культурний досвід. Аналіз метафоричних моделей дає змогу виявити культурно зумовлені цінності, стереотипи та аксіологічні установки, закріплені в мові, а також простежити універсальні й національно-специфічні особливості мислення. У цьому контексті концептуальна метафора постає ефективним інструментом дослідження взаємодії мови, культури й свідомості. Емоційний концепт потрактовано як багаторівневу ментальну структуру, що поєднує образний, понятійний і ціннісний компоненти та знаходить своє відображення в мовних засобах.

У центрі уваги перебуває загальна концептуальна метафора ANGER IS A DANGEROUS ANIMAL, яка реалізується через низку зооморфних підмоделей, зокрема ANGER IS A HORSE, ANGER IS A DOG та ANGER IS A SNAKE. Проаналізовано мовні метафоричні вирази сучасної англійської мови, а також приклади з художніх текстів, які ілюструють проєкцію доменів-джерел на цільовий домен ANGER. Установлено, що образи небезпечних або неконтрольованих тварин слугують засобом концептуалізації інтенсивності, деструктивності та втрати раціонального контролю в стані гніву. Особливу увагу приділено лексичним одиницям, пов'язаним із керуванням тваринами, вокальною та руховою поведінкою, а також біологічними процесами, які формують культурно зумовлені уявлення про гнів як емоцію, що потребує стримування або вивільнення.

Зроблено висновок, що зооморфні метафори є продуктивним і стабільним засобом вербалізації концепту ANGER в англійській лінгвокультурі та відображають глибинні когнітивні й аксіологічні настанови англомовного суспільства щодо природи й оцінки цієї емоції.

Ключові слова: емоційний концепт, гнів, метафора, зооморфна метафора, когнітивна лінгвістика, вербалізація, лінгвокультура.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика характеризується підвищеним інтересом до вивчення емоційної картини світу та способів її вербалізації. Гнів, як одна із базових людських емоцій, має складну когнітивну природу та різноманітні мовні засоби вираження. Особливе місце серед цих засобів займає метафора, яка є ключовим механізмом концептуалізації абстрактних понять через більш конкретні, тілесні або культурно обумовлені образи. Попри значну кількість досліджень у цій галузі, залишається недостатньо

вивченим специфічний аспект зооморфної метафорики, яка переносить риси та поведінку тварин на людські вчинки та емоційні стани.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження емоційних концептів є міждисциплінарним феноменом, що охоплює різні аспекти вивчення на перетині кількох наук: когнітивної лінгвістики, психології, культурології та емоціології. Питаннями розгляду емоційної картини світу та емоційних концептів зокрема займалися А. Вежицька, О. Борисова, О. Кольцова,

О. Малярчук, Т. Крисанова, Е. Фулен, К. Соріано, П. Сабо, А.-М. Трантеску, Г. Рейсс, Дж. Аверіл та інші. Українські та іноземні науковці активно вивчають когнітивний, лінгвістичний, лінгвокультурний, психологічний та дискурсивний аспекти емоційних концептів. Ми фокусуємося на когнітивному аспекті, на процесах концептуалізації та структуризації емоцій в свідомості людини. Варті уваги наукові розвідки лінгвістів, які, вивчаючи ментальні процеси, що лежать в основі формування емоційних концептів, використовують теорію концептуальної метафори (З. Кевечеш, Дж. Лакофф, М. Джонсон, Е. Маккормак).

Втім, більшість існуючих робіт досліджують загальні метафоричні моделі концептів (наприклад, *ANGER IS A HOT FLUID IN A CONTAINER*, *ANGER IS FIRE*, *ANGER IS PRESSURE*), тоді як комплексний аналіз зооморфної метафори вербалізації емоційного концепту *ANGER* залишається фрагментарним. Ця прогалина в наукових дослідженнях зумовлює актуальність нашого дослідження та його наукову новизну.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз особливостей функціонування та структурної організації зооморфних метафоричних моделей вербалізації емоційного концепту *ANGER* в англійській лінгвокультурі.

Виклад основного матеріалу. Емоційний концепт є складною, багаторівневою ментальною одиницею (ментальним конструктором) у структурі свідомості, що поєднує когнітивні, семантичні та етнокультурні складники. Емоційні концепти не можуть бути об'єднані в єдину універсальну систему, оскільки їхня природа включає як вербальні, так і невербальні прояви, що мають різні механізми реалізації.

Концепт часто розглядається як інтегративна структура, що включає кілька компонентів. «Існування подібних асоціацій, що активізують певний концепт у свідомості індивіда, базується, на нашу думку, на трьох основних засобах виміру концептів – образному, понятійному та ціннісному», наголошує А. Підгорна [2, с. 134]. Дана тріада забезпечує цілісне сприйняття концепта як багаторівневу структуру, де когнітивний, семантичний та емоційний компоненти взаємодіють між собою та забезпечують цілісне сприйняття об'єкта.

Когнітивний підхід до аналізу емоційних концептів ґрунтується на припущенні, що людська свідомість впорядковує досвід через системи знань і ментальні схеми. Емоції тут не лише переживаються, але і структуруються у вигляді концептів, які встановлюють типові асоціації, про-

тоти та метафори. Наприклад, концепт *FEAR* часто описується за допомогою метафори *fear is darkness*, де стан тривоги ототожнюється з відсутністю світла та бажанням уникати темних приміщень [7]. Така асоціація акцентує когнітивну залежність між емоційним переживанням та сенсорним сприйняттям світу. Темрява символізує невідомість та небезпеку, і, відповідно, стає природною основою для метафоричного осмислення страху. У такий спосіб когнітивний підхід дає можливість дізнаватися про універсальні механізми мислення, що обумовлюють мовне і культурне закріплення емоційних концептів.

Цілісність та багатогранність емоційних концептів виявляється в їх мовній реалізації. Вони можуть вербалізуватися через лексичні одиниці, метафоричні моделі, метонімічні перенесення, фразеологізми або ідіоми. Метафора й метонімія слугують ключовим механізмом об'єктивації емоційного досвіду, забезпечуючи відповідність між внутрішніми особистісними переживаннями та культурно зумовленими образами. Вони відіграють основоположну роль при передачі абстрактних понять через конкретні образи. З. Кевечеш переконує, що багато емоційних концептів формуються як складні метафоричні структури, які базуються на тілесному досвіді та культурних моделях [10].

Для дослідження ми обрали емоційний концепт *ANGER* тому що гнів належить до базових людських емоцій, визнаних в більшості психологічних теорій. За словами Пола Екмана, гнів, як і інші основні емоції (страх, смуток, радість, огида, здивування), є вродженим і універсальним для всіх людей. Однак гнів є єдиною первинною емоцією, яка отримала негативну оцінку; її часто описують як «негативне» почуття і сприймають як ваду, недолік або табу, яке всі повинні уникати висловлювати [6, с. 551].

Але, насправді, гнів – це нормальна і здорова емоція, яка є невіддільною частиною людського буття і має важливе адаптивне значення. Гнів – це бурхливий прояв злості, роздратування, що характеризується активним перебігом і негайною реакцією на подразник. Поняття гніву представлено досить широко, описуючи процес переживання почуттів роздратування та гніву, а також обставини, що їх провокують, та осіб, які є їх безпосередніми носіями [9, с. 32]. У англійській культурі гнів розглядається як потужна руйнівна сила, яку важко стримати або контролювати. Крім того, концепт *ANGER* виступає одним із найбільш метафоризованих і має сталу систему образних моделей, що становить інтерес для дослідників.

Метафора – одна із головних ментальних операцій, спосіб пізнання, категоризації, концептуалізації оцінки і пояснення світу. Це результат взаємодії мови, мислення і культури. Метафора – когнітивний засіб, який дозволяє представити абстрактний складний для осмислення концепт через інший більш емпірично досліджений концепт [1, с. 111].

Згідно з когнітивною теорією концептуальної метафори, людське мислення значною мірою ґрунтується на метафоричних моделях. Дослідники розвивають ідею про те, що мова має метафоричну структуру, яка формується завдяки метафоричному структуруванню як концепцій, так і діяльності людини. Стверджується, що метафора виникає внаслідок взаємодії між різними рівнями ієрархії людського розуму: глибинні структури формують логічні та семантичні зв'язки; операції зіставлення дозволяють розуму поєднувати семантичні концепти, які на перший погляд є непорівнянними, створюючи нові смисли. Метафора розглядається не просто як художній засіб, а як фундаментальний механізм пізнання, що дозволяє людині структурувати світ [13, с. 418-419].

Теорія концептуальної метафори розрізняє два рівні метафори: концептуальний рівень і мовний рівень. Перший репрезентується концептуальними метафорами, тобто сукупністю систематичних відповідностей або мапінгів між доменом-джерелом і доменом-ціллю. таке мапування не є випадковим, воно базується на тілесному та повсякденному досвіді, а також на знаннях [11, с. 245].

Домен-джерело переважно пов'язаний із певним відчутним фізичним досвідом і тому є більш конкретним, ніж домен-ціль. Домен-ціль є більш абстрактним і переважно співвідноситься з нематеріальними, абстрактними переживаннями, як емоції, ідеї, думки тощо. Домен-ціль осмислюється й структурується в термінах домену-джерела. Крім того, у когнітивній лінгвістиці концептуальний домен розуміється як будь-яка цілісна організація досвіду. Мовний рівень метафори представлений мовними метафорами (метафоричними виразами), які є вербальними проявами концептуальних метафор [12, с. 4]. «Розуміння обох аспектів метафори – концептуального та мовного – є важливим, оскільки знання та уявлення формують концептуальну картину світу, де мовні концепти, образи та уявлення є частинами цієї системи. Мовна картина світу, у свою чергу, формується за допомогою мовних маніпуляцій та асоціативних полів, що збагачують концептуальну систему» [3, с. 180].

Визначальною рисою теорії концептуальної метафори є те, що вона розглядає метафору як явище мислення й пізнання, а не мови. Так, Г. Лакофф і М. Джонсон наголошують на тому, що «метафори, передусім, є результатом мислення й дії, і лише частково – справою мови» [12, с. 153].

Людство має багатовіковий досвід взаємодії з тваринами. Тому існує потенційна можливість того, що люди використовують свої знання з цієї сфери для осмислення широкого спектра абстрактних цільових концептів. З огляду на це було вирішено дослідити концептуальні проєкції з домен-джерела DANGEROUS ANIMAL (HORSE, DOG, SNAKE) на цільовий домен ANGER. Без сумніву, попередні когнітивно-лінгвістичні дослідження метафор гніву зробили великий внесок у наше розуміння того, як люди концептуалізують цю емоцію. Однак, багато важливих метафоричних патернів концептуалізації гніву залишаються поза увагою дослідників.

Розглянуті у нашому дослідженні зооморфні метафори гніву, є підкатегоріями загальної метафори ANGER IS A DANGEROUS ANIMAL. Дана метафора описує гнів як сплячу тварину, яку небезпечно будити, як звіра, якого необхідно стримувати, а також як істоту з ненаситним апетитом. На мовному рівні це проявляється у виразах на кшталт *to unleash one's anger* (вивільнити/спустити з ланцюга), *ferocious temper* (лютий норов) або *to bare one's teeth* (показувати зуби), що уподібнює людину до агресивної тварини.

Домен HORSE є придатним доменом-джерелом для концептуалізації емоції гніву з багатьох причин. Ми знаємо, що нестриманого коня небезпечно осідлати. Він може мчати з шаленою швидкістю, скинути вершника або, навіть, травмувати чи убити. Він також може зруйнувати насадження, споруди, паркан тощо. Смысл, який передає метафора ANGER IS A HORSE полягає в тому, що так само, як неприборканий кінь може завдати шкоди своєму власникові та іншим, гнів може нашкодити людині, яка його відчуває, а також оточенню, якщо його не контролювати. Окрім того, що кінь є небезпечною твариною, він має й інші характерні риси: це сильна, потужна та енергійна істота, яка виявляє інтенсивні реакції. Саме з цих причин домен HORSE проєктується на такий інтенсивний емоційний стан, як гнів.

Концептуалізація гніву у вигляді небезпечного та нестримного коня не є новим явищем. Це глибоко укорінений спосіб осмислення гніву в західній культурі. Наприклад, у драмі Вільяма Шекспіра «Генріх VIII» знаходимо такі рядки:

Anger is like

A full-hot *horse*, who being allow'd his way,
Self-mettle tires him [17].

Крім того, тенденція концептуалізувати гнів у вигляді коня існувала в західній культурі задовго до шекспірівської епохи. Наприклад, у наведеному нижче уривку з трагедії Евріпіда «Медея» описано емоцію гніву, яку переживає головна героїня трагедії. У п'єсі Медея вбиває своїх двох дітей, щоб завдати болю своєму чоловікові Ясону, який її покинув. «She knew that she was performing an impious and terrible deed ... But then again *anger like a disobedient horse* which has got the better of the charioteer dragged her by force towards the children ... and back again reason pulled her ...» [8]. Тут емоція гніву передається за допомогою метафори непокірного коня, якого не може контролювати візник; гнів настільки сильний, що головна героїня не може йому протистояти і вчиняє непоправне.

У деяких метафоричних виразах поведінка розгніваної людини описується як агресивна поведінка коня. Так, люди сприймають брикання коня як ознаку агресії. Коли кінь брикається або закидає голову, він поводить так тоді, коли його стримують вуздечкою, запрягають або тягнуть повіддя, щоб зупинити або направити. В англійській мові агресивна людська поведінка у стані гніву осмислюється через поведінку коня, що брикається. Це зумовлює виникнення наступних метафор.

His common sense is a *bridle to his quick temper* [15].

She *bridled* at the suggestion that she had been dishonest [5].

I usually manage *to curb my anger* when I'm at home, but at work I often don't succeed [18].

Unbridled anger [15].

You must try *to put a curb on your bad temper* [5].

Burun was unable *to rein in his temper* [18].

This article gives you some ideas as to how *to harness your anger* so that it does not harm you or the people around you [14].

Проаналізувавши приклади, приходимо до висновку, що метафоричні вирази, класифіковані в межах цієї концептуальної метафори, було дібрано з використанням таких лексичних одиниць домену-джерела, як *bridle* –headgear for controlling a horse with straps and bit (вуздечка), *to bridle* – show one's resentment or anger, especially by throwing up one's head and drawing in one's chin (обурюватися), *to curb* – limit or control something (приборкати), *to rein* – stop or slow up one's horse

by pulling the reins (стримувати) та *to harness* – put a harness on (a horse or other draught animal) (контролювати).

У поданих нижче прикладах метафора ANGER IS A DANGEROUS ANIMAL специфікується як ANGER IS A DOG, і передається предикатами *growl* – make a low guttural sound in the throat (гарчати, ричати) та *bark* – make a short, loud sound that is typical of a dog (гавкати). Через уподібнення голосу людини до гарчання та гавкоту собаки акцентується увага на природній та стихійній сутності гніву. Як бачимо, вербалізація емоційного концепту ANGER відбувається через специфічні лексичні одиниці – предикати, що описують поведінку собаки та переносяться на людину. Такий перенос заснований на фізіологічних та поведінкових реакціях, пов'язаних із втратою контролю. Це підкреслює ідею про те, що під впливом сильної емоції людина може проявляти «тваринні» поведінкові реакції, втрачаючи раціональний контроль.

"You'd better let the dog alone," *growled* Mr. Heathcliff in unison, checking fiercer demonstrations with a punch of his foot." [4, c. 10].

"Rubbish!" he *barked*, rage welling up inside him for the lie as much as the violence [16, c. 180].

Наступні метафори проєктують домену-джерела SNAKE на цільовий домен ANGER. Мовленнєва поведінка в стані гніву осмислюється в термінах агресивної поведінки змії.

She bit her lip, *writhing in suppressed fury* as he continued driving [18].

Lord Beddington wondered what was next on the menu, Samuel *squirmed with suppressed rage* and this obvious sign of the Prince of Wales's inclinations [18].

Дієслова *writhe* та *squirm* як основні лексеми домену-джерела SNAKE метафорично вказують на фізичну здатність змії звиватися та викручуватися, у даних прикладах використовуються для позначення придушення емоцій люті, гніву та роздратування.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що зооморфні метафоричні моделі відіграють провідну роль у вербалізації емоційного концепту ANGER в англійській лінгвокультурі. Метафора ANGER IS A DANGEROUS ANIMAL та її специфікації (HORSE, DOG, SNAKE) репрезентують гнів як інтенсивну, потенційно руйнівну емоцію, що потребує контролю або вивільнення. Залучення доменів-джерел, пов'язаних із поведінкою небезпечних тварин, відображає тілесний і культурний досвід людини та акцентує втрату раціонального

самоконтролю в стані гніву. Установлено, що мовні реалізації цих концептуальних метафор характеризуються високою системністю та стабільністю, а їхнє функціонування зумовлене когнітивними, семантичними й аксіологічними чинниками.

Перспективи подальших досліджень убачаються в розширенні кола аналізованих доменів-

джерел і залученні інших типів метафоричних моделей вербалізації гніву, зокрема природних, механістичних або соматичних. Доцільним також є зіставне вивчення зооморфних метафор концепту ANGER в різних лінгвокультурах з метою виявлення універсальних і культурно-специфічних рис його концептуалізації.

Список літератури:

1. Молгамова Л. О. Роль концептуальної метафори в профілюванні концепту. *Філологічні трактати*. 2022. Т. 14, № 1. С. 103–111. URL: [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2022.14\(1\)-11](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2022.14(1)-11)
2. Підгорна А. Б. Поняття концепт, його структура та мовна репрезентація. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*. 2014. № 42. С. 133–135.
3. Сога Л. Структурні та семантичні особливості метафори як ефективного засобу мовленнєвого виразу. *Теоретична і дидактична філологія: збірник наукових праць*. Переяслав (Київська обл.): Домбровська Я. М., 2023. Випуск 35. С. 176–185.
4. Bronte E. *Wuthering Heights*. L.: Penguin Books, 2003. 416 p.
5. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge Dictionaries Online. Cambridge: Cambridge University Press. URL: <http://dictionary.cambridge.org>
6. Ekman P. Are there basic emotions? *Psychological Review*. № 99 (3). 1992. P. 550–553. URL: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.99.3.550>
7. English Dictionary. URL: <https://getidiom.com/dictionary/english/fear-of-darkness>
8. Euripides Medea. URL: <https://classics.mit.edu/Euripides/medea.html>
9. Koltsva O. S. Fear, Anger, Sadness as Core Concepts of the Emotional Picture of the World in English Phraseology. *Південний архів (Філологічні науки)*. 2023. № 92. С. 28–34. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2023-92-3>
10. Kövecses Z. *Metaphor and emotions: Language, culture, and body in human feeling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 242 p.
11. Lakoff G. *The Contemporary Theory of Metaphor. Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. P. 202–251.
12. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. The University of Chicago Press, Chicago. 2003. 193 p.
13. McCormac Earl R. A Cognitive Theory of Metaphor. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*. 45 (4). 1985. P. 418–420.
14. Mukund Acharya Harness your anger. *India Currents*. URL: <https://indiacurrents.com/harness-your-anger/>
15. Online Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus. The Free Dictionary by Farlex. URL: <http://www.thefreedictionary.com>
16. Perry A. *The Shifting Tide*. L.: Arrow Books, 2000. 398 p.
17. Shakespeare W. Henry VIII, Act 1, Scene 1. William Shakespeare Literature. URL: http://www.shakespeare-literature.com/Henry_VIII/2.html
18. The British National Corpus, version 3 (BNC XML Edition). Distributed by Oxford University Computing Services on behalf of the BNC Consortium. URL: <http://www.natcorp.ox.ac.uk>

Svider I. A., Frasynyuk N. I. ZOOMORPHIC METAPHORICAL MODELS OF VERBALIZATION OF THE EMOTIONAL CONCEPT OF ANGER

The article is devoted to the analysis of the functioning and structural organization of zoomorphic metaphorical models used to verbalize the emotional concept of ANGER in English linguistic culture. The study is conducted within the framework of the cognitive-linguistic approach and is grounded in conceptual metaphor theory, according to which metaphor is viewed as a fundamental mechanism of thought and cognition that enables the conceptualization of abstract emotional states through concrete bodily and cultural experience. The analysis of metaphorical models makes it possible to identify culturally determined values, stereotypes, and axiological attitudes embedded in language, as well as to trace universal and nationally specific features of thinking. In this context, conceptual metaphor emerges as an effective tool for investigating the interaction between language, culture, and consciousness. The emotional concept is interpreted as a multilevel mental structure that integrates imagistic, conceptual, and evaluative components and finds its reflection in linguistic means.

The focus of the study is the general conceptual metaphor ANGER IS A DANGEROUS ANIMAL, which is realized through a number of zoomorphic submodels, in particular ANGER IS A HORSE, ANGER IS A DOG,

and ANGER IS A SNAKE. Metaphorical linguistic expressions of contemporary English, as well as examples from literary texts, are analyzed to illustrate the projection of source domains onto the target domain ANGER. It is established that images of dangerous or uncontrollable animals serve as a means of conceptualizing the intensity, destructiveness, and loss of rational control characteristic of the state of anger. Special attention is paid to lexical units associated with animal control, vocal and motor behavior, as well as biological processes, which shape culturally conditioned representations of anger as an emotion that requires restraint or release.

It is concluded that zoomorphic metaphors constitute a productive and stable means of verbalizing the concept ANGER in English linguoculture and reflect the deep cognitive and axiological orientations of English-speaking society regarding the nature and evaluation of this emotion.

Keywords: emotional concept, anger, metaphor, zoomorphic metaphor, cognitive linguistics, verbalization, linguistic culture.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Станко Д. В.

<https://orcid.org/0000-0002-7858-8663>

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ FAN FICTION В АНГЛОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено аналізу когнітивно-дискурсивної репрезентації концепту FAN FICTION в англomовному публіцистичному дискурсі. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі фанфікшену як феномену цифрової культури та його поступовою інституціоналізацією в межах мейнстрімного книговидавання. Попри наявність численних праць, присвячених соціокультурним і літературознавчим аспектам фанатської творчості, питання її концептуалізації в публіцистичному дискурсі залишається недостатньо висвітленим. Метою статті є визначення семантичного ядра та периферійних компонентів концепту FAN FICTION, виявлення ключових когнітивних моделей і метафоричних схем його репрезентації, а також аналіз аксіологічних домінант і дискурсивних механізмів легітимації феномену в контексті його комерційного успіху. Матеріалом дослідження слугували англomовні публіцистичні тексти 2022–2024 років, опубліковані в онлайн-виданнях Vulture, Writing Cooperative, Readable Blog та The Fanfiction Phenomenon. У результаті встановлено, що семантичне ядро концепту формується навколо ідей творчого переосмислення канону, спільнотності, цифрової природи та інтерпретаційної свободи. Периферійні компоненти пов'язані з комерціалізацією, романтичною домінантою, орієнтацією на аудиторські запити та аксіологічною амбівалентністю. Виявлено, що репрезентація феномену спирається на моделі руху, трансформації, спільнотного простору, економічного обігу та ієрархічної легітимації. Доведено, що в сучасному публіцистичному дискурсі домінує тенденція до позитивної переоцінки фанфікшену, що реалізується через стратегії комерційної валідації, інституціоналізації та нормалізації. Отримані результати свідчать про трансформацію статусу фанфікшену з маргінальної фанатської практики в культурно та економічно визнаний сегмент сучасної літератури, що відображає зміни в цифровій культурній картині світу.

Ключові слова: аксіологічні домінанти, дискурсивні стратегії, когнітивно-дискурсивний аналіз, концепт, концептуалізація, публіцистичний дискурс, фанфікшен.

Постановка проблеми. У сучасному медіапросторі фанфікшен перестає сприйматися як маргінальна форма аматорської творчості й дедалі частіше постає як впливовий феномен цифрової культури, що трансформує традиційні уявлення про авторство, літературну норму, жанрові межі та взаємодію автора й аудиторії [11]. Активна інституціоналізація фанфікшену в англomовному культурному просторі – його перехід від фанатських онлайн-спільнот до комерційного книговидавання та масової культури – зумовлює зростання уваги до цього явища в англomовному публіцистичному дискурсі.

Попри наявність численних досліджень фанфікшену як соціокультурного й літературного феномену [3; 4; 5; 8], недостатньо висвітленим залишається питання його когнітивно-дискур-

сивної репрезентації в англomовному публіцистичному дискурсі. Зокрема, потребують системного аналізу способи концептуалізації FAN FICTION та механізми формування оцінних домінант. Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю виявлення когнітивних моделей та дискурсивних механізмів, за допомогою яких у сучасному англomовному публіцистичному дискурсі конструюється й трансформується концепт FAN FICTION як елемент цифрової культурної картини світу.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичну основу дослідження становлять праці з когнітивної лінгвістики, концептології, дискурсології та фан-стадіз, що забезпечують комплексний підхід до аналізу репрезентації концепту FAN FICTION в англomовному публіцистичному дискурсі.

Когнітивний вимір дослідження ґрунтується на сучасних підходах до аналізу концепту як ментальної одиниці, що структурує мовну картину світу та реалізується через систему вербальних засобів [2]. У межах когнітивної парадигми концепт розглядається як багатовимірне утворення, яке поєднує образний, поняттєвий та оцінний компоненти. Модель комплексного аналізу вербалізації концептів у художньому мовленні [1] демонструє ефективність поєднання семантичного, стилістичного та інтерпретаційного аналізу, що є релевантним для дослідження концепту FAN FICTION у публіцистичному дискурсі.

Соціокультурний і літературознавчий аспект фанфікшену розкрито в дослідженнях, присвячених теоретичному осмисленню природи фанатської творчості. Фанфікшен розглядається як форма «архонтичної літератури», що передбачає розширення канонічного тексту та його інтертекстуальну відкритість [3]. Інші праці акцентують на жанровій специфіці фанатських текстів, їхній взаємодії з романтичними та еротичними наративами, а також на способах репрезентації бажання та ідентичності [4].

Культурологічний підхід до фандому репрезентує його як простір символічного виробництва та альтернативної культурної економіки, в якій аудиторія постає активним суб'єктом творення смислів [5]. У межах концепції партиципаторної культури підкреслюється роль фанатів як співтворців текстів і культурних наративів [6]. Окремо наголошується на афективному вимірі фандому, що визначає інтенсивність емоційної залученості та формування колективної ідентичності [7]. Такі положення є важливими для інтерпретації концепту FAN FICTION як когнітивно-дискурсивної структури, що формується на перетині креативності, спільнотності та емоційності.

У літературному контексті фанфікшен характеризується як «демократичний жанр», що розмиває межі між автором і читачем, а також переосмислює традиційні уявлення про літературну ієрархію та канон [8]. Це дозволяє розглядати його як об'єкт суспільної легітимації або, навпаки, маргіналізації в публічному дискурсі. Сучасні публіцистичні матеріали відображають процеси інституціоналізації фанфікшену та його інтеграції в масову культуру, зокрема трансформацію фанатських текстів у комерційно успішні літературні проєкти [9]. Такі тексти становлять емпіричну основу для аналізу дискурсивних стратегій оцінювання, легітимації та комерціалізації феномену FAN FICTION.

Отже, поєднання когнітивно-лінгвістичних підходів до аналізу концепту з культурологічними та літературознавчими дослідженнями фанфікшену формує комплексну теоретичну базу для вивчення репрезентації концепту FAN FICTION в англomовному публіцистичному дискурсі. Це дозволяє розглядати його як динамічну ментально-дискурсивну структуру, що функціонує в умовах цифрової культури та сучасної медійної комунікації.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення особливостей когнітивно-дискурсивної репрезентації концепту FAN FICTION в англomовному публіцистичному дискурсі та визначення стратегій його оцінювання, легітимації й комерціалізації в сучасному медійному просторі. У межах дослідження передбачається визначити семантичне ядро та периферійні компоненти концепту FAN FICTION, виявити ключові когнітивні моделі та метафоричні схеми його репрезентації, проаналізувати аксіологічні домінанти й оцінні стратегії в публіцистичних текстах, а також з'ясувати дискурсивні механізми легітимації фанфікшену як літературного й культурного феномену, зокрема в контексті його переходу до мейнстримного книговидання та комерційного успіху.

Матеріалом дослідження слугували англomовні публіцистичні тексти, опубліковані в онлайн-виданнях Vulture, Writing Cooperative, Readable Blog та The Fanfiction Phenomenon [9–12], у яких фанфікшен осмислюється як соціокультурне, літературне та економічне явище. Проаналізовані статті 2022–2024 років репрезентують сучасний етап інституціоналізації фанфікшену в англomовному медіапросторі та відображають процес його переходу від фанатських онлайн-спільнот до сфери комерційного книговидання. Вибір матеріалу зумовлений його жанровою належністю до публіцистичного дискурсу, актуальністю порушеної проблематики та репрезентативністю щодо сучасних тенденцій концептуалізації феномену FAN FICTION у цифровій культурі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз публіцистичних матеріалів дає змогу визначити концепт FAN FICTION як складне когнітивно-дискурсивне утворення, у структурі якого чітко окреслюється семантичне ядро та варіативна периферія. Кожен із компонентів концепту вербалізується через повторювані лексеми та словосполучення, що формують його інтерпретаційне поле в англomовному медійному просторі.

Семантичне ядро концепту насамперед пов'язане з ідеєю творчого переосмислення

канону. У текстах фанфікшен описується як практика “rewriting”, “reimagining”, “expanding the universe”, “alternative storyline”, “canon divergence”, “spin-off”, “retelling”. Уживання лексем “based on existing characters”, “borrowed world”, “shared universe”, “transformative work” підкреслює вторинність вихідного матеріалу, водночас такі слова, як “creative freedom”, “reinterpretation”, “new perspective”, “what if scenario”, актуалізують автономний, інтерпретаційний характер творчості. Отже, ядро концепту поєднує семи залежності від канону та креативної самостійності.

Другим ядерним компонентом виступає спільнотність і фанатська природа явища. Це підтверджується активним використанням лексем “fan community”, “fandom”, “online community”, “shared passion”, “participatory culture”, “collective creativity”, “reader engagement”, “feedback loop”, “comment sections”, “community-driven writing”. У матеріалах наголошується, що тексти створюються “by fans, for fans”, що підкреслює горизонтальну модель комунікації та розмитість меж між автором і читачем.

До семантичного ядра також належить цифрове середовище існування фанфікшену. Це вербалізується через одиниці “online platforms”, “digital spaces”, “web-based storytelling”, “internet culture”, “archive sites”, “posting online”, “viral popularity”, “algorithm-driven visibility”. Лексеми “uploaded”, “shared”, “published online”, “platform migration” демонструють зв’язок феномену з мережею як базовим простором його функціонування.

Периферійні компоненти концепту відзначаються більшою семантичною рухливістю. Одним із них є комерціалізація. У текстах з’являються слова та словосполучення “bestseller”, “publishing deal”, “mainstream success”, “commercial breakthrough”, “book market”, “romance industry”, “fanfic-to-romance pipeline”, “from Wattpad to bookstores”. Ці одиниці зміщують акцент із фанатської творчості на економічну та інституційну легітимацію феномену.

Ще одним периферійним компонентом є романтична та афективна домінанта. Вона вербалізується через “friends to lovers”, “slow burn”, “romantic tension”, “emotional intensity”, “chemistry”, “fantasy fulfillment”, “desire”, “intimate storytelling”. У таких контекстах фанфікшен подається як простір емоційної компенсації та реалізації бажаних сюжетних моделей.

Окремий периферійний шар становить орієнтація на аудиторські очікування. Це підтверджується лексемами “what audiences want”, “fan demand”, “reader expectations”, “narrative gaps”,

“unmet desires”, “representation matters”, “giving fans what they asked for”. У такому ракурсі фанфікшен концептуалізується як реакція на дефіцит або незадоволеність каноном.

Важливим периферійним компонентом є аксіологічна амбівалентність. У текстах одночасно функціонують слова з позитивною конотацією “innovative”, “empowering”, “democratic genre”, “creative movement”, “cultural force” і маркери потенційної маргінальності “amateur writing”, “derivative”, “niche”, “guilty pleasure”, “fringe phenomenon”. Така лексична полярність свідчить про дискурсивну боротьбу за статус фанфікшену в літературному полі.

Отже, у проаналізованому матеріалі концепт FAN FICTION має стабільне когнітивне ядро, пов’язане з творчим переосмисленням канону в цифровій спільноті, та динамічну периферію, що включає комерціалізацію, романтичну жанрову специфіку, орієнтацію на запити аудиторії та аксіологічну нестабільність. Вербалізація цих компонентів через повторювані лексеми формує цілісну когнітивно-дискурсивну модель феномену в сучасному англomовному публіцистичному просторі.

У проаналізованих публіцистичних текстах концепт FAN FICTION репрезентується не лише через описові характеристики, а й через стійкі когнітивні моделі та метафоричні схеми, що структурують його осмислення в межах англomовного медіадискурсу, які дозволяють виявити глибинні способи концептуалізації феномену. Однією з провідних є модель РУХУ / ТРАЄКТОРІЇ. Фанфікшен осмислюється як процес переходу або просування від маргінального до мейнстримного статусу. Це відображено в лексемах і метафорах на кшталт “pipeline”, “path to publication”, “from fanfic to bestseller”, “going mainstream”, “break into the industry”, “rise to prominence”. У цій моделі фанфікшен концептуалізується як об’єкт, що рухається певною траєкторією від онлайн-платформ до книжкових полиць. Когнітивна схема ґрунтується на просторовій метафорі ПРОФЕСІЙНИЙ УСПІХ – РУХ УГОРУ / ВПЕРЕД.

Другою значущою є модель ПЕРЕРОБКИ / ТРАНСФОРМАЦІЇ. Фанфікшен постає як форма перетворення вже існуючого матеріалу. Це вербалізується через “rewriting”, “reworking”, “reshaping”, “reimagining”, “transforming canon”. Така схема базується на концептуальній метафорі ТЕКСТ – МАТЕРІАЛ, ЯКИЙ МОЖНА ПЕРЕРОБИТИ. Канон осмислюється як сировина, а фанатський текст як продукт креативної обробки.

Третя когнітивна модель пов'язана зі СПІЛЬНОЮ ЯК ПРОСТОРОМ. У публіцистичних матеріалах фанфікшен описується через образ “community”, “space”, “platform”, “shared universe”, “fandom world”. Функціонує схема ФАНДОМ – ПРОСТІР, у межах якого відбувається взаємодія, підтримка й співтворчість. У цій моделі текст – це елемент колективного культурного простору, а не ізольований авторський продукт.

Окремо простежується модель ЕКОНОМІЧНОГО ОБІГУ. У матеріалах про комерційний успіх використовуються лексеми “market”, “industry”, “publishing deal”, “selling rights”, “commercial success”, “book market”. Тут фанфікшен концептуалізується як товар або ресурс, що циркулює в ринковій системі. В основі лежить метафора ЛІТЕРАТУРА – ТОВАР, а ФАНФІКШЕН – ПОТЕНЦІЙНИЙ КАПІТАЛ.

Ще одна важлива модель ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ / КОМПЕНСАЦІЯ ДЕФЦИТУ. Фанфікшен описується як відповідь на “what audiences want”, “unmet desires”, “narrative gaps”, “giving fans what they asked for”. У цьому випадку функціонує схема КАНОН – ЦЕ НЕПОВНИЙ ПРОДУКТ, а ФАНФІКШЕН – ЗАСІБ ДОПОВНЕННЯ. Концептуальна метафора може бути сформульована як ТЕКСТ – КОНТЕЙНЕР СМІСЛУ, ЯКИЙ МОЖНА ДОПОВНИТИ.

У текстах також активується АФЕКТИВНА МОДЕЛЬ, де фанфікшен концептуалізується як простір емоційної інтенсивності. Це вербалізується через “emotional intensity”, “romantic tension”, “fantasy fulfillment”, “passion”, “obsession”. В основі лежить метафора ТВОРЧИСТЬ – ЕМОЦІЙНИЙ ВИБУХ або ФАНФІКШЕН – ПРОСТІР ПРИСТРАСТІ.

Крім того, виявляється модель ЛЕГІТИМАЦІЇ / ІЄРАРХІЇ. У дискурсі співіснують маркери “amateur”, “derivative”, “niche” поряд із “innovative”, “empowering”, “democratic genre”. Тут функціонує схема ЛІТЕРАТУРА – ІЄРАРХІЧНА СТРУКТУРА, у якій фанфікшен намагається піднятися з периферії до центру. Вона поєднується з просторовими метафорами «центр / периферія», «високе / низьке».

Таким чином, репрезентація концепту FAN FICTION у сучасному англomовному публіцистичному дискурсі спирається на кілька взаємопов'язаних когнітивних моделей: руху та просування, трансформації текстуального матеріалу, спільного простору, економічного обігу, задоволення потреб та ієрархічної легітимації. Сукупність цих схем формує цілісну ментальну

конструкцію, у межах якої фанфікшен постає як динамічне, трансформаційне й соціально значуще явище цифрової культури.

Аксіологічний вимір репрезентації концепту FAN FICTION у проаналізованих публіцистичних текстах [9–12] характеризується амбівалентністю, однак домінантною тенденцією є поступова позитивна переоцінка феномену фанфікшену та його легітимація в культурному просторі. Оцінні стратегії реалізуються як на рівні лексичних маркерів, так і через ширші дискурсивні рамки інтерпретації.

Позитивна аксіологічна домінанта вибудовується навколо ідей креативності, демократичності та культурної інноваційності. Фанфікшен описується як “creative force”, “innovative space”, “empowering practice”, “democratic genre”, “cultural movement”. Такі лексеми формують образ явища як продуктивного, динамічного та соціально значущого. Важливою є стратегія переосмислення вторинності: замість конотації похідності акцент переноситься на трансформаційність (“transformative storytelling”, “reinterpretation”, “expansion of narrative worlds”), що знімає негативну семантику запозичення й підкреслює креативний потенціал фанфікшену.

Суттєвою оцінною стратегією виступає легітимація через комерційний успіх. У текстах підкреслюється перехід фанфікшену до мейнстримного книговидання, його “mainstream breakthrough”, “publishing success”, “bestseller status”. Комерційне визнання функціонує як аргумент цінності: економічна успішність подається як доказ культурної релевантності й художньої спроможності.

Поряд із цим реалізується стратегія нормалізації, коли фанфікшен подається як природна частина цифрової культури: “a natural extension of fandom”, “part of internet culture”, “a common starting point for writers”. Така риторика зменшує дистанцію між аматорською творчістю та професійною літературою, переводячи феномен із зони маргінального в площину звичного й соціально прийнятного.

Водночас у дискурсі зберігається периферійна негативна оцінність, репрезентована лексемами “amateur”, “derivative”, “niche”, “guilty pleasure”, “fringe phenomenon”. Однак ці характеристики зазвичай подаються як стереотипні або застарілі уявлення, що підлягають переосмисленню. У такий спосіб реалізується стратегія контрастивної аргументації: негативна оцінка вводиться для подальшого спростування через приклади культурного чи комерційного успіху. Окрему

аксіологічну домінанту становить орієнтація на аудиторію. Фанфікшен інтерпретується як форма творчості, що “gives audiences what they want”, “responds to unmet desires”, “fills narrative gaps”. У цьому випадку позитивна оцінність пов’язується з емпатією до читача, інклюзивністю та здатністю компенсувати репрезентаційні прогалини канону. Афективний вимір також набуває позитивної конотації. Лексеми “passion”, “obsession”, “emotional intensity”, “romantic tension”, “deep connection” формують уявлення про фанфікшен як простір емоційної залученості та творчої пристрасті. Емоційність тут постає не як недолік, а як джерело креативності та колективної ідентичності.

Отже, в англomовному публіцистичному дискурсі формується аксіологічна модель, у межах якої фанфікшен поступово переосмислюється з маргінальної аматорської практики як культурно значущий, інноваційний та економічно життєздатний феномен цифрової епохи. Негативні конотації зберігаються лише як риторичний контраст, що підсилює процес його символічної легітимації та інституціоналізації.

У проаналізованих публіцистичних текстах легітимація фанфікшену як літературного й культурного феномену відбувається через систему послідовних дискурсивних механізмів, що поєднують аргументацію, метафоризацію, нормалізацію та економічну раціоналізацію явища. Одним із ключових механізмів є стратегія комерційної валідації. У текстах перехід фанфікшену до мейнстримного ринку описується через лексеми “bestseller”, “publishing deal”, “mainstream success”, “bookstore shelves”, “film adaptation”. Економічний успіх подається як доказ культурної значущості. У межах цієї стратегії працює імпліцитна формула: якщо текст продається й отримує контракт, він має художню та соціальну цінність. Таким чином, ринок стає інституцією легітимації. Другий механізм – стратегія інституціоналізації. Публіцистичні тексти підкреслюють, що автори фанфікшену отримують професійний статус, співпрацюють із видавництвами, входять до літературного поля. Лексеми “professional author”, “publishing industry”, “literary market”, “editorial process” переводять фанфікшен із простору неформальної творчості до офіційного культурного інституту. Відбувається зміщення дискурсивної рамки: фанатський текст перестає сприйматися як хобі й постає як потенційний початок професійної кар’єри. Третім важливим механізмом є стратегія нормалізації через частотність і масовість. Використання формулювань “a common starting

point for writers”, “many bestselling authors began in fandom”, “a growing trend” створює ефект звичності. Фанфікшен перестає виглядати винятком і позиціонується як закономірний етап розвитку сучасного письма. Таким чином, його маргінальність розчиняється в риториці масовості.

Ще одним механізмом виступає переосмислення вторинності. Традиційна критика фанфікшену як “derivative” або “unoriginal” трансформується через лексеми “transformative”, “reinterpretive”, “expansive”. Вторинність подається не як недолік, а як творча стратегія роботи з канonom. У дискурсі формується нова оцінна рамка, де інтертекстуальність і ремікс-культура набувають позитивного статусу. Суттєву роль відіграє також стратегія апеляції до аудиторії. Фанфікшен легітимується як форма письма, що “gives readers what they want”, “fills narrative gaps”, “responds to fan demand”. У цій моделі джерелом авторитету стає не традиційний літературний канон, а читацька спільнота. Легітимація відбувається через демократичну логіку попиту й участі. Окремим механізмом є романтизація феномену. У текстах з’являються формулювання на кшталт “grassroots creativity”, “passion-driven writing”, “from fan to bestselling author”. Історія успіху вибудовується як наратив соціальної мобільності – своєрідна «американська мрія» у літературному полі. Така риторика формує позитивний емоційний фон і посилює символічний капітал явища. Нарешті, важливим механізмом є контрастивна аргументація. Публіцистичні тексти часто згадують стереотипи “once dismissed as amateur”, “long considered niche”, щоб продемонструвати їхню застарілість. У результаті відбувається символічне перевизначення статусу: фанфікшен постає як феномен, що подолав упередження та довів свою життєздатність.

Отже, легітимація фанфікшену в англomовному публіцистичному дискурсі здійснюється через комплекс механізмів: економічну валідацію, інституціоналізацію, нормалізацію через масовість, переосмислення вторинності, апеляцію до аудиторії та романтизацію історій успіху. У контексті переходу до мейнстримного книговидавання ці механізми формують нову дискурсивну модель, у межах якої фанфікшен трансформується з периферійної фанатської практики в культурно та економічно визнаний сегмент сучасної літератури.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що в сучасному англomовному публіцистичному дискурсі концепт FAN

FICTION функціонує як складне когнітивно-дискурсивне утворення з чітко структурованим семантичним ядром і динамічною периферією. Ядро концепту формують смислові домінанти творчого переосмислення канону, спільності, цифрової природи явища та інтерпретаційної свободи. Периферійні компоненти включають комерціалізацію, романтичну та афективну домінанту, орієнтацію на аудиторські очікування та аксіологічну амбівалентність.

Виявлено, що репрезентація феномену спирається на систему стійких когнітивних моделей і метафоричних схем, серед яких провідними є модель руху/просування (від периферії до мейнстріму), модель трансформації текстуального матеріалу, модель спільноти як простору, модель економічного обігу та модель ієрархічної легітимації. Сукупність цих схем формує цілісну ментальну конструкцію, у межах якої фанфікшен осмислюється як динамічний, трансформаційний і соціально релевантний феномен цифрової культури.

Аксіологічний аналіз засвідчив домінування позитивної переоцінки явища, що реалізується через стратегії легітимації, нормалізації та переосмислення вторинності. Негативні маркери

(“amateur”, “derivative”, “niche”) функціонують переважно як риторичний контраст і стають частиною аргументаційної схеми, спрямованої на подолання стереотипів. Водночас позитивні оцінні домінанти пов’язані з категоріями креативності, демократичності, емоційної інтенсивності та культурної інноваційності.

Доведено, що в контексті переходу до мейнстрімного книговидавання особливого значення набувають дискурсивні механізми комерційної валідації та інституціоналізації. Економічний успіх, видавничі контракти, статус бестселера функціонують як аргументи культурної повноцінності феномену. Унаслідок цього відбувається символічне зміщення фанфікшену з периферії літературного поля до його легітимованого сегмента.

Отже, англomовний публіцистичний дискурс відображає процес концептуальної трансформації FAN FICTION від маргінальної фанатської практики до культурно й економічно визнаного явища. Перспективи подальших досліджень убагачуються в розширенні емпіричної бази за рахунок медіатекстів різних жанрів, а також у зіставному аналізі репрезентації фанфікшену в інших лінгвокультурах.

Список літератури:

1. Строченко Л. В. Вербалізація концепту GENIUS / ГЕНІЙ в англomовному художньому мовленні. *Нова філологія*. 2024. № 95. С. 56–61. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-95-8>
2. Шевченко І. С. Підходи до аналізу концепта в сучасній когнітивній лінгвістиці. *Вісник Харківського національного університету*. 2006. Вип. 725. С. 192–195.
3. Derecho A. Archontic literature : A definition, a history and several theories of fan fiction. *Fan fiction and fan communities in the age of the Internet*. Jefferson, North Carolina : Mc Farland & Company, 2006. P. 61–78.
4. Driscoll C. One true pairing : the romance of pornography and the pornography of romance. *Fan fiction and fan communities in the age of the Internet*. Jefferson, North Carolina : Mc Farland & Company, 2006. P. 79–98.
5. Fiske J. The cultural economy of fandom. The adoring audience. *Fan culture and popular media*. London : Routledge, 1992. P. 30–49.
6. Jenkins H. Textual poachers: Television fans and participatory culture. London: Routledge, 1992. 424 p.
7. Grossberg L. The affective sensibility of fandom. The adoring audience. *Fan culture and popular media*. London : Routledge, 1992. P. 50–65.
8. Pugh S. The democratic genre. Fan fiction in a literary context / S. Pugh. Brigend, UK : Seren Books, 2005. 282 p.
9. Held E. From Friends to Lovers: The Fanfic-to-Romance Pipeline Goes Mainstream. *Vulture*. URL: <https://www.vulture.com/article/fanfic-romance-reylo-publishing-trend.html> (дата звернення: 16.01.2026).
10. How the phenomenon of fanfiction reveals what audiences want. *Writing Cooperative*. URL: <https://writingcooperative.com/how-the-phenomenon-of-fanfiction-reveals-what-audiences-want-d166b68cb6a8> (дата звернення: 14.01.2026).
11. When fanfics become bestsellers. *Readable Blog*. URL: <https://readable.com/blog/when-fanfics-become-bestsellers/> (дата звернення: 15.01.2026).
12. Why fanfiction? *The Fanfiction Phenomenon*. 23.03.2022. URL: <https://thefanfictionphenomenon.wordpress.com/2022/03/23/why-fanfiction/> (дата звернення: 15.01.2026).

Stanko D. V. REPRESENTATION OF THE CONCEPT FAN FICTION IN ENGLISH PUBLICISTIC DISCOURSE

The article focuses on the analysis of the cognitive-discursive representation of the concept FAN FICTION in English publicistic discourse. The relevance of the study is determined by the growing role of fan fiction as a phenomenon of digital culture and its gradual institutionalization within mainstream publishing. Despite numerous studies devoted to the socio-cultural and literary aspects of fan creativity, the issue of its conceptualization in publicistic discourse remains insufficiently explored. The aim of the article is to identify the semantic core and peripheral components of the concept FAN FICTION, to determine key cognitive models and metaphorical schemas underlying its representation, and to analyze the axiological dominants and discursive mechanisms of legitimizing the phenomenon in the context of its commercial success. The research material includes English publicistic texts published in 2022–2024 in the online editions Vulture, Writing Cooperative, Readable Blog, and The Fanfiction Phenomenon.

The findings demonstrate that the semantic core of the concept is structured around the ideas of creative reinterpretation of canon, community-based production, digital nature, and interpretative freedom. Peripheral components are associated with commercialization, romantic dominance, orientation toward audience demands, and axiological ambivalence. The study reveals that the representation of the phenomenon relies on cognitive models of movement, transformation, communal space, economic circulation, and hierarchical legitimation. It is proved that contemporary publicistic discourse is characterized by a tendency toward a positive re-evaluation of fan fiction, implemented through strategies of commercial validation, institutionalization, and normalization. The results indicate a transformation of the status of fan fiction from a marginal fan practice to a culturally and economically recognized segment of contemporary literature, reflecting broader shifts in the digital cultural worldview.

Keywords: *axiological dominants, concept, conceptualization, cognitive-discursive analysis, discursive strategies, fan fiction, publicistic discourse.*

Дата першого надходження статті до видання: 27.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Строченко Л. В.<https://orcid.org/0000-0003-3619-3484>

Національний університет «Одеська юридична академія»

СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ АРГУМЕНТАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ ДИСКУРСІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено комплексний аналіз стратегій і тактик аргументації в сучасному професійному дискурсі з урахуванням їх соціокультурної зумовленості та інституційної специфіки. Актуальність дослідження зумовлена трансформацією професійної комунікації в умовах глобалізації, цифровізації та посилення міжінституційної взаємодії, що актуалізує потребу системного осмислення аргументації як механізму впливу, легітимації та позиціонування. Професійний дискурс інтерпретовано як багаторівневу когнітивно-комунікативну систему, у межах якої аргументація виконує не лише функцію раціонального доведення, а й слугує засобом конструювання професійної ідентичності, авторитету та інституційної довіри. Теоретичне підґрунтя роботи сформовано на перетині лінгвістики тексту, дискурсології, когнітивної та прагматичної лінгвістики. Матеріал дослідження становлять нормативно-правові акти, міжнародні регулятивні документи, корпоративні звіти, аналітичні публікації та судові тексти, що репрезентують різні жанри та формати професійної комунікації. На основі аналізу різножанрового корпусу текстів визначено типологію провідних аргументативних стратегій сучасного професійного дискурсу (нормативно-легітимаційної, інституційно-авторитетної, аналітико-пояснювальної та змагально-доказової), а також систематизовано тактики їх реалізації залежно від інституційного контексту. Доведено, що вибір стратегій і тактик аргументації детермінується соціокультурними чинниками, зокрема інституційною належністю, жанровою специфікою тексту, статусно-рольовими параметрами комунікантів і системою професійних цінностей. Виявлено, що аргументація в сучасному професійному дискурсі постає як соціокультурно зумовлений механізм координації, впливу та смислотворення, який відображає специфіку відповідного професійного середовища та водночас формує його ціннісні й ієрархічні структури.

Ключові слова: аргументація, дискурс, професійна ідентичність, професійний дискурс, соціокультурний чинник, стратегія, тактика.

Постановка проблеми. Сучасний професійний дискурс функціонує в умовах інтенсивної соціокультурної трансформації, зумовленої глобалізаційними процесами, цифровізацією комунікації та зміною моделей професійної взаємодії. Професійна комунікація дедалі більше набуває рис стратегічно організованого впливу, у межах якого аргументація постає не лише засобом раціонального доведення, а й інструментом конструювання соціальних ролей, авторитету, легітимності та ціннісних орієнтирів.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях професійний дискурс розглядається як складна когнітивно-комунікативна система, що поєднує текстові, прагматичні та соціокультурні параметри [4]. Водночас питання стратегічної організації аргументації в професійному дискурсі, зокрема

взаємодії стратегій і тактик із соціокультурними чинниками, залишається недостатньо систематизованим. Наявні студії здебільшого зосереджуються або на структурі аргументативних моделей, або на прагматичних механізмах впливу, тоді як соціокультурний аспект їх реалізації в професійній комунікації потребує комплексного аналізу [7; 11].

Проблема полягає у необхідності з'ясування того, яким чином дискурсивні стратегії та тактики аргументації в сучасному професійному дискурсі відображають і водночас формують соціокультурні норми, цінності та ієрархії, а також як вони моделюють професійну ідентичність комунікантів. Виявлення цих закономірностей є важливим для розуміння механізмів впливу в професійній сфері та для уточнення теоретичних засад аналізу професійного дискурсу в його соціокультурному вимірі.

Отже, актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного осмислення стратегічно-тактичної організації аргументації в сучасному професійному дискурсі з урахуванням соціокультурних чинників її функціонування.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичне підґрунтя дослідження стратегій і тактик аргументації в сучасному професійному дискурсі формується на перетині лінгвістики тексту, дискурсології, когнітивної та прагматичної лінгвістики, а також студій професійної комунікації. У вітчизняній науковій традиції значна увага приділяється функціонуванню мовних кліше в ділових документах як засобів стандартизації професійного мовлення та інституційного регулювання комунікації [1]. Такий підхід дозволяє розглядати аргументаційні тактики формалізації, легітимації та нормативного впорядкування як складники стратегічної організації професійного тексту.

Дослідження англomовної терміносистеми менеджменту [2] підкреслює системність і концептуальну зумовленість професійної лексики, що є важливим для аналізу семантичних ресурсів аргументації у сфері бізнес-комунікації. Вивчення генезису та функціонально-семантичних характеристик юридичної термінології [3] окреслює специфіку правничого дискурсу як нормативно детермінованої системи, у межах якої аргументація реалізується через чітко структуровані номінації та категорії.

Проблематика співвідношення номінального й узуального в професійному дискурсі [4] актуалізує питання взаємодії інституційних норм і комунікативної практики, що має безпосередній стосунок до вибору стратегій і тактик аргументації. Порівняльні студії політичного й професійного дискурсів [5] засвідчують специфіку професійної аргументації як більш регламентованої, інституційно обмеженої та орієнтованої на експертну аудиторію. Аналіз історико-прагматичних аспектів професійної комунікації [6] демонструє залежність стратегій позиціонування від соціокультурного контексту та ролі комунікантів.

Сучасні підходи до інтерпретації професійного дискурсу як семіотичної та когнітивної системи [7] акцентують його багаторівневу організацію, що поєднує знакові, ментальні й прагматичні компоненти. У межах міждисциплінарних досліджень академічного дискурсу [8] аргументація розглядається як дисциплінарно зумовлений механізм конструювання знання, що підтверджує релевантність стратегічно-тактичного підходу до аналізу професійної комунікації.

Фундаментальні праці з проблематики професійного дискурсу [9; 10] визначають його як соціально організовану комунікативну практику, що інтегрує текстові, інституційні та інтеракційні параметри. У цьому контексті стратегії й тактики аргументації постають як механізми координації професійної взаємодії та підтримання інституційної легітимності. Дослідження корпоративної риторики й метадискурсу в управлінських текстах [11] доводять, що аргументація в професійному середовищі тісно пов'язана з конструюванням авторитету, управлінням інтерпретацією та формуванням корпоративної ідентичності.

Отже, проаналізовані джерела створюють концептуальну основу для розгляду стратегій і тактик аргументації як соціокультурно детермінованих механізмів організації сучасного професійного дискурсу, у межах якого текст постає інструментом інституційного впливу, позиціонування та смислотворення.

Постановка завдання. Мета статті полягає у комплексному аналізі стратегій і тактик аргументації в сучасному професійному дискурсі з урахуванням їх соціокультурної зумовленості та ролі у формуванні моделей професійної комунікації. Для досягнення поставленої мети передбачено уточнення теоретичних засад дослідження професійного дискурсу в соціокультурному вимірі. Дослідження спрямоване на визначення типології стратегій аргументації, характерних для сучасного професійного дискурсу, і систематизацію тактик їх реалізації в текстах професійної комунікації. Окрему увагу зосереджено на виявленні соціокультурних чинників, що впливають на вибір аргументативних стратегій і тактик, а також на з'ясування механізмів конструювання професійної ідентичності, авторитету та позиціонування комунікантів у межах професійного дискурсу.

Матеріал дослідження сформовано на основі корпусу автентичних текстів сучасного професійного дискурсу, що репрезентують управлінську, правову, корпоративну та інституційну сфери комунікації. До джерельної бази увійшли міжнародні нормативні документи та аналітичні матеріали у сфері корпоративного управління (Corporate Governance Codes and Reports, OECD, World Bank), публікації провідного професійного видання Harvard Business Review, тексти права Європейського Союзу (EUR-Lex), документи та резолюції, представлені в United Nations Digital Library, законодавчі акти Великої Британії (UK Legislation) та Сполучених Штатів Америки (United States Code).

Окрему групу матеріалів становлять судові й квазі-судові тексти, зокрема архівні матеріали The Old Bailey Proceedings Online та стенограми усних слухань Верховного Суду США (United States Supreme Court Oral Arguments), що дозволяють простежити стратегічно-тактичну організацію аргументації в усному професійному дискурсі. Крім того, до аналізу залучено корпоративні звіти й офіційні подання компаній, розміщені в базі даних EDGAR Комісії з цінних паперів та бірж США (U.S. Securities and Exchange Commission), які репрезентують аргументативні моделі у сфері фінансової та корпоративної комунікації. Залучення зазначених джерел забезпечує репрезентативність матеріалу, охоплюючи різні жанри та формати професійного дискурсу (нормативно-правовий, управлінський, корпоративний, аналітичний та судовий) і створює підґрунтя для комплексного аналізу стратегій і тактик аргументації в їх соціокультурному вимірі.

Виклад основного матеріалу. Дослідження спрямоване на визначення типології стратегій аргументації, характерних для сучасного професійного дискурсу, та систематизацію тактик їх реалізації на матеріалі міжнародних нормативних документів, корпоративних звітів, аналітичних публікацій і судових текстів, представлених у базах OECD та World Bank (Corporate Governance Codes and Reports), Harvard Business Review, EUR-Lex, United Nations Digital Library, UK Legislation, United States Code, The Old Bailey Proceedings Online, United States Supreme Court Oral Arguments і базі EDGAR Комісії з цінних паперів та бірж США.

Аналіз зазначеного матеріалу дозволяє виокремити кілька провідних стратегій аргументації сучасного професійного дискурсу. По-перше, нормативно-легітимізаційну стратегію, що домінує в законодавчих і регулятивних текстах (EUR-Lex, UK Legislation, U.S. Code, документи ООН), де аргументація вибудовується через апеляцію до норм, принципів, міжнародних стандартів і процедурної обґрунтованості. Для її реалізації характерні тактики посилення на правові підстави, інтертекстуальної інкорпорації попередніх актів, дефінітивного уточнення понять та ієрархізації норм.

По-друге, інституційно-авторитетну стратегію, репрезентовану в корпоративних звітах та документах корпоративного управління (OECD, World Bank, EDGAR), де аргументація спрямована на конструювання довіри, стабільності та прозорості. Тут актуалізуються тактики апеляції до експертності, статистичної верифікації, посилення на міжнародні стандарти належного вря-

дування, а також тактики управління репутацією через метадискурсивні маркери відповідальності й стратегічного бачення.

По-третє, аналітико-пояснювальну стратегію, властиву публікаціям професійного бізнес-дискурсу (Harvard Business Review), де аргументація поєднує раціональне доведення з елементами переконання та інтерпретації. У межах цієї стратегії функціонують тактики проблематизації, моделювання сценаріїв, кейс-аналізу, узагальнення практичного досвіду та залучення експертних голосів.

Окрему групу становить змагально-доказова стратегія, характерна для судового дискурсу (The Old Bailey Proceedings Online, стенограми усних слухань Верховного Суду США). Вона реалізується через тактики апеляції до доказів, реконструкції подій, контраргументації, спростування позиції опонента та риторичного позиціонування сторін у межах інституційно регламентованої взаємодії.

Таким чином, аналіз різножанрового корпусу професійних текстів дозволяє систематизувати аргументативні стратегії сучасного професійного дискурсу як нормативно-легітимізаційні, інституційно-авторитетні, аналітико-пояснювальні та змагально-довказові, а також описати відповідні тактики їх текстової реалізації. Виявлена стратегічно-тактична варіативність демонструє соціокультурну детермінованість аргументації, що зумовлюється типом інституції, жанром тексту та комунікативною метою професійної взаємодії.

Окрему увагу зосереджено на виявленні соціокультурних чинників, що визначають вибір аргументативних стратегій і тактик у різних жанрових і інституційних сегментах сучасного професійного дискурсу. Комплексний аналіз нормативно-правових актів, міжнародних регулятивних документів, корпоративних звітів, аналітичних публікацій і судових матеріалів засвідчує, що аргументація функціонує не лише як раціональний механізм доведення, а як соціально зумовлений інструмент інституційного впливу, легітимізації та символічного конструювання професійної реальності.

Соціокультурна детермінованість аргументації проявляється передусім у залежності від типу інституції та характеру професійної спільноти. У правничому й регулятивному дискурсі визначальними є чинники нормативності, ієрархічності та процедурної впорядкованості. Це зумовлює домінування стратегій легітимізації через апеляцію до закону, прецеденту, міжнародних стандартів і принципів права. Тактики реалізації таких стратегій включають інтертекстуальні посилання,

дефінітивну конкретизацію термінів, структурну ієрархізацію аргументів і формалізоване маркування обов'язковості. У цьому випадку авторитет комуніканта ґрунтується на його інституційному статусі та здатності діяти в межах нормативно санкціонованого поля.

У корпоративному та управлінському сегменті професійного дискурсу соціокультурні чинники пов'язані з цінностями прозорості, відповідальності, ефективності й сталого розвитку. Аргументація спрямована на формування довіри стейкхолдерів і підтримання репутаційного капіталу організації. Тут реалізуються стратегії конструювання експертності, стратегічного бачення та соціальної відповідальності, що втілюються через тактики статистичної верифікації, апеляції до міжнародних принципів корпоративного управління, метадискурсивного підкреслення компетентності та передбачуваності управлінських рішень. Професійна ідентичність у такому дискурсі формується як колективна – через репрезентацію організації як відповідального, інноваційного та глобально інтегрованого суб'єкта.

В академічно-аналітичному та експертному сегменті професійної комунікації вагомими є чинники раціональності, доказовості та критичного осмислення проблематики. Відповідно аргументативні стратегії набувають пояснювально-інтерпретаційного характеру, поєднуючи логічне доведення з моделюванням можливих сценаріїв розвитку подій. Тактики проблематизації, концептуального уточнення, залучення кейсів і порівняльного аналізу слугують не лише інструментами переконання, а й засобами позиціонування автора як носія спеціалізованого знання.

У судовому дискурсі соціокультурні чинники зумовлюють змагальний характер аргументації, що функціонує в межах суворо регламентованої процедурної взаємодії. Тут вибір стратегій визначається роллю комуніканта (обвинувачення, захист, суддя) та необхідністю переконати інституційно визначену аудиторію. Аргументація спрямована на реконструкцію подій, інтерпретацію доказів і делегітимацію позиції опонента. Через це професійна ідентичність формується як рольова, закріплена за конкретною функцією в межах правової системи.

Таким чином, соціокультурні чинники (інституційна належність, жанрова специфіка, система цінностей професійної спільноти, рівень формалізації комунікації та статусно-рольові параметри учасників) визначають не лише вибір аргументативних стратегій і тактик, а й способи констру-

ювання професійної ідентичності, авторитету та позиціонування. Аргументація в сучасному професійному дискурсі постає як багаторівневий механізм соціальної координації, що інтегрує когнітивні, прагматичні та аксіологічні компоненти й відображає специфіку соціокультурного середовища, у якому вона реалізується.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що аргументація в сучасному професійному дискурсі функціонує як стратегічно організований механізм інституційного впливу, у межах якого поєднуються когнітивні, прагматичні та соціокультурні параметри комунікації. Професійний дискурс постає не лише середовищем передачі спеціалізованого знання, а й простором конструювання легітимності, авторитету та професійної ідентичності. У результаті аналізу різножанрового корпусу текстів було визначено типологію провідних аргументативних стратегій сучасного професійного дискурсу, зокрема нормативно-легітимаційну, інституційно-авторитетну, аналітико-пояснювальну та змагально-довказову. Кожна з них реалізується через систему тактик, що варіюються залежно від інституційного контексту, жанру тексту та комунікативної мети. Виявлено, що у нормативно-правовому сегменті домінують тактики інтертекстуального посилення, дефінітивного уточнення й ієрархізації норм; у корпоративному – тактики апеляції до експертності, статистичної верифікації та репутаційного позиціонування; в аналітичному – тактики проблематизації та концептуального моделювання; у судовому – тактики контраргументації, доказової реконструкції та делегітимації позиції опонента.

Доведено, що вибір стратегій і тактик аргументації детермінується соціокультурними чинниками, серед яких визначальними є інституційна належність, система професійних цінностей, статусно-рольові параметри учасників комунікації та ступінь формалізації взаємодії. Аргументація в цьому контексті виконує функцію не лише раціонального доведення, а й символічного конструювання професійної реальності, формування довіри та підтримання інституційної ієрархії.

Отже, стратегічно-тактична організація аргументації в сучасному професійному дискурсі має соціокультурно зумовлений характер і відображає специфіку відповідного інституційного середовища. Перспективи подальших досліджень убачаються в поглибленому аналізі міжкультурної варіативності професійних аргументативних моделей, а також у вивченні трансформації стратегій і тактик аргументації в умовах цифрової комунікації та гібридних професійних форматів.

Список літератури:

1. Вітковський Б. Особливості використання мовних кліше в текстах ділових документів. *Перспективи гуманітарних наук і освіти*. 2020. С. 140–145.
2. Галинська О. М. Специфіка англомовної терміносистеми менеджменту як сфери бізнес-діяльності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 45. С. 11–14.
3. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в юридичних текстах: генезис, дериваційні та семантично-функціональні аспекти: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2000. 19 с.
4. Колеснікова І. А. Діалектика номінального та узуального у професійному дискурсі. Київ: КНЕУ, 2008. 246 с.
5. Кузнєцова Г. В. Політичний дискурс vs професійний дискурс. *Когнітивно прагматичні дослідження професійних дискурсів: матеріали VI наукової конференції з міжнародною участю*, 17 Березня 2018 р. Харків, 2018. С. 51–53.
6. Морозова І. І. Професійний жіночий дискурс: історико-прагматичний аспект. *Когнітивно прагматичні дослідження професійних дискурсів: матеріали VI наукової конференції з міжнародною участю*, 17 Березня 2018 р. Харків, 2018. С. 69–70.
7. Морозова М. Професійний дискурс: семіотичний та когнітивний підходи. *Актуальні питання іноземної філології*. 2024. № 21. С. 84–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2024-21-13>
8. Academic Discourse Across Disciplines / eds. K. Hyland, M. Bondi. Bern: Peter Lang, 2006. (Linguistic Insights). P. 68–70.
9. Gunnarsson B. L. Professional Discourse. London: Bloomsbury Publishing, 2009. 275 p.
10. Gunnarsson B.-L., Linell P., Nordberg B. (Eds.). The construction of professional discourse. London and New York: Longman, 1997. 328 p.
11. Hyland K. Exploring corporate rhetoric: Metadiscourse in the CEO's letter. *Journal of Business Communication*. 1998. 35(2). P. 224–244.
12. Corporate Governance Codes and Reports (OECD, World Bank). URL: <https://www.oecd.org/corporate/corporategovernanceprinciples/> (дата звернення: 17.01.2026 р.)
13. Harvard Business Review. URL: <https://hbr.org> (дата звернення: 17.01.2026 р.)
14. EUR-Lex – Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu> (дата звернення: 17.01.2026 р.)
15. United Nations Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org> (дата звернення: 17.01.2026 р.)
16. UK Legislation (Legislation.gov.uk). URL: <https://www.legislation.gov.uk> (дата звернення: 18.01.2026 р.)
17. United States Code (U.S. Code). URL: <https://uscode.house.gov> (дата звернення: 17.01.2026 р.)
18. The Old Bailey Proceedings Online (London's Central Criminal Court). URL: <https://www.oldbaileyonline.org> (дата звернення: 19.01.2026 р.)
19. United States Supreme Court Oral Arguments. URL: https://www.supremecourt.gov/oral_arguments/oral_arguments.aspx (дата звернення: 18.01.2026 р.)
20. U.S. Securities and Exchange Commission. EDGAR Database (Annual Reports, Corporate Filings). URL: <https://www.sec.gov/edgar.shtml> (дата звернення: 17.01.2026 р.)

Strochenko L. V. STRATEGIES AND TACTICS OF ARGUMENTATION IN CONTEMPORARY PROFESSIONAL DISCOURSE: A SOCIOCULTURAL PERSPECTIVE

The article presents a comprehensive analysis of strategies and tactics of argumentation in contemporary professional discourse, taking into account their sociocultural conditioning and institutional specificity. The relevance of the study is determined by the transformation of professional communication in the context of globalization, digitalization, and intensified interinstitutional interaction, which highlights the need for a systematic understanding of argumentation as a mechanism of influence, legitimization, and positioning. Professional discourse is interpreted as a multi-level cognitive-communicative system in which argumentation performs not only the function of rational reasoning but also serves as a means of constructing professional identity, authority, and institutional trust. The theoretical framework of the study is grounded at the intersection of text linguistics, discourse studies, and cognitive and pragmatic linguistics. The research material includes legal and regulatory acts, international governance documents, corporate reports, analytical publications, and judicial texts representing various genres and formats of professional communication. Based on the analysis of a multi-genre corpus, the study identifies the main types of argumentative strategies in contemporary professional discourse (normative-legitimizing, institutional-authoritative, analytical-explanatory, and adversarial-evidential) and systematizes the tactics of their implementation depending

on the institutional context. It is demonstrated that the choice of argumentative strategies and tactics is determined by sociocultural factors, including institutional affiliation, genre specificity, status-role parameters of communicants, and the system of professional values. The findings show that argumentation in contemporary professional discourse functions as a socioculturally conditioned mechanism of coordination, influence, and meaning-making, reflecting the specificity of the relevant professional environment while simultaneously shaping its value and hierarchical structures.

Keywords: *argumentation, discourse, professional discourse, professional identity, sociocultural factor, strategy, tactic.*

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Черненко О. В.<https://orcid.org/0000-0002-0127-8915>

Київський національний лінгвістичний університет

КОМУНІКАТИВНА СТРУКТУРА ІНТРАПЕРСОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТИВІВ У СУЧАСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті запропоновано результати комунікативно-прагматичного та наратологічного дослідження інтраперсонального конфлікту та його структурно-функціональних одиниць у сучасному художньому дискурсі. Висвітлено сучасну тенденцію філологічних студій до залучення інструментарію суміжних дисциплін у процес комплексного аналізу літературного твору як художньої моделі дійсності.

Мета статті полягає у теоретичному і практичному обґрунтуванні комунікативної специфіки актуалізації інтраперсональних конфліктів у художньому дискурсі та побудови структурної моделі залучених комунікативних рівнів для їх аналізу та інтерпретації. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) окреслити наративну природу комунікативних рівнів, що розкривають внутрішньоособистісні конфлікти у художньому творі; 2) розкрити художній та комунікативний потенціал інтраперсональних конфліктів як дискурсивних конструктів; 3) побудувати інтегративну модель комунікативних рівнів, задіяних у процесі конструювання інтраперсонального конфлікту у художньому творі; 4) продемонструвати взаємодію художніх рівнів комунікації в інтраперсональних конфліктах.

Методологію дослідження складають загальнонаукові теоретичні методи аналізу, синтезу, пояснення, узагальнення а також метод контекстуального, комунікативно-прагматичного та наративного аналізу для визначення компонентів моделі комунікативної структури інтраперсональних конфліктів.

Результати дослідження полягають у побудові моделі, яка передбачає наявність можливих комунікативних рівнів, відображених у структурі інтраперсональних конфліктів. Унаслідок різнобічного вивчення долучених рівнів художньої комунікації було розкрито особливості конструювання та інтерпретації конфліктів як цілісних одиниць інтраперсонального конфлікту. Статика та динаміка взаємодії комунікативних рівнів як засобу художньої репрезентації конфлікту охоплює характеристику часопростору, психологічного та знаково-семіотичного простору, глибинні та поверхневі рівні семіотичного прочитання твору, на яких відбувається декодування когнітивних, поведінкових та емоційних аспектів внутрішньоособистісного конфлікту.

Ключові слова: комунікативний рівень, інтраперсональний конфлікт, мультимодальність, інтегративна модель, художній дискурс.

Постановка проблеми. Дослідження художніх форм конфліктної комунікації в їх взаємодії становить значний інтерес для лінгвосеміотики, комунікативно-прагматичної та когнітивної лінгвістики, а також дискурсивного підходу, зокрема, теорії мультимодальності, оскільки зазначені наукові напрями пропонують методологічний інструментарій для аналізу комунікації, що реалізується одночасно через кілька каналів або модусів. Художнє моделювання дійсності, поряд

із розширенням простору можливого та кореляцією з реальною дійсністю, виконує функцію структурально-семіотичного пояснення процесу породження твору мистецтва й особливостей його онтологічного існування [1, с. 243; 2, с. 156].

Конфлікт становить органічну складову художнього твору як способу моделювання дійсності та людського буття загалом, виконуючи функцію мотиваційного й причинно-наслідкового пояснення подієвого ланцюга через опозиційні від-

ношення між носіями протилежних ідей. У драматургії, кіномистецтві та літературі конфлікт виступає ядром проблемно-тематичного рівня, на якому здійснюється сюжетна реалізація теми через взаємодію персонажів, зіткнення характерів і обставин тощо [8, с. 58]. Таким чином, конфлікт є обов'язковим структурним компонентом драматичного твору, тісно пов'язаним з іншими елементами художньої цілісності – характером, сюжетом, ідейним змістом, стилем, – адже саме на ньому вибудовується сюжетна лінія та забезпечується її динаміка, смислова наповненість і інтерпретаційний потенціал. Семіотика інтраперсонального конфлікту в художньому дискурсі ґрунтується на інтеграції вербальних, невербальних і графічних семіотичних ресурсів та реалізується через актуалізацію відповідних комунікативних рівнів у його структурі. Особливості їх структури, функціонального призначення, взаємодії та взаємопроникнення забезпечують читачеві ефективний механізм розуміння, осмислення та інтерпретації внутрішньоособистісних конфліктів персонажів в цілому та їх структурно-функціональних одиниць.

Аналіз останніх досліджень. Проблематиці конфліктної комунікації, а також особливостям її втілення у художньому та інших типах дискурсів присвячено значну кількість праць у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. Когнітивні, комунікативні та прагматичні параметри конфліктного мовлення досліджувалися як на матеріалі різних мов, так і в межах різних наукових підходів. Зокрема, увага науковців була зосереджена на вивченні конфліктного мовлення персонажа [1; 4; 5; 8], динаміці розвитку конфлікту в різних дискурсивних практиках [14; 15], мультимодальній структурі імплементації конфлікту у різних типах дискурсу [1; 4; 9] та ін. Водночас, попри вагомі здобутки вчених у вивченні конфліктної мовленнєвої взаємодії та сталий інтерес дослідників до конфліктно маркованих дискурсів, низка пов'язаних із цією проблематикою питань залишається недостатньо опрацьованою. Зокрема, актуальним є дослідження внутрішньоособистісних конфліктів і мовних особистостей, що репрезентують їх у художньому дискурсі. Актуальною залишається проблема дослідження способів конструювання інтраперсональних конфліктів та їх функціональних одиниць у художньому творі та шляхів їх інтерпретації читачем.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне й практичне обґрунтування комунікативної специфіки актуалізації інтраперсональних кон-

фліктів у художньому дискурсі, а також розроблення структурної моделі комунікативних рівнів, залучених до їх аналізу та інтерпретації. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) окреслити наративну природу комунікативних рівнів, через які репрезентуються внутрішньоособистісні конфлікти в художньому творі; 2) виявити художній і комунікативний потенціал інтраперсональних конфліктів як дискурсивних конструктів; 3) побудувати інтегративну модель комунікативних рівнів, задіяних у процесі конструювання інтраперсонального конфлікту в художньому тексті; 4) продемонструвати взаємодію художніх комунікативних рівнів у межах інтраперсональних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. У наукових дослідженнях внутрішній конфлікт розглядається як один із різновидів критичних життєвих ситуацій, співвідносний зі стресом, фрустрацією та кризою, що зумовлює його високий екзистенційний і комунікативний потенціал. За Ф.Є. Василюком, *внутрішньоособистісний конфлікт* – це гостре негативне переживання, викликане тривалою боротьбою структур внутрішнього світу особистості, що відображає суперечливі зв'язки із соціальним середовищем і яке затримує прийняття рішення [6, с. 131].

В основі типології різновекторних *причин* внутрішньо особистісного, або інтраперсонального конфлікту, змодельованого у художньому творі за допомогою певних етапів його розгортання – функціонально цілісних дискурсивних конструктів – *конфліктів*, лежить характер внутрішніх протиріч та суперечностей, таких як різноспрямовані потреби, цілі, установки, цінності або ролі. Відповідно, суперечності можуть бути *когнітивного* характеру (конфлікт між знанням, досвідом і зовнішніми вимогами – теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера), мати *мотиваційне* підґрунтя (класифікація К. Левіна), являти собою конфлікт між «Я-реальним» та «Я-соціальним»: *ціннісні установки і соціальні ролі* (концепції Е. Фромма та К. Хорні), мати *екзистенційні* та *психофізіологічні* причини. У художньому дискурсі конфлікт репрезентується різномірними вербальними, невербальними, графічними, візуальними, та ін. засобами у залежності від площини реалізації двох основних типів конфліктів: міжособистісного (інтерперсонального) та внутрішньоособистісного (інтраперсонального) видів [8, с. 57].

Слід зазначити, що, подібно до стадій розвитку конфліктної мовленнєвої ситуації у випадку

інтерперсонального (міжособистісного) конфлікту, етапи розвитку внутрішньоособистісного (інтраперсонального) конфлікту конструктивного характеру, які характеризуються не *горизонтальною*, а *вертикальною динамікою* розвитку, можуть бути «стерті», або формально пропущені, приховані, виражені непрямо, або такі, які можна висувати з контексту попередніх подій у художньому тексті, сюжету, уривків діалогічного мовлення, авторського лірично-фабульного мовлення та ін. Отже, *інтраперсональний конфлікт* як мультимодальний конструкт у художньому дискурсі може бути сформований як на певному етапі проживання мовною особистістю своєї проблеми, так і охоплювати декілька етапів одночасно. Головним показником вирішення внутрішнього конфлікту слугує *результативна* фаза (у випадку міжособистісного – інтерперсонального – конфлікту *завершальна* фаза), репрезентантом якої у тексті слугує *інтраперсональний* конфлікт.

У художньому дискурсі *інтраперсональні* конфлікти вибудовуються як динамічна система взаємодії комплексних автокомунікативних актів, структурно-змістове та когнітивно-прагматичне наповнення яких формується через низку художніх форм і прийомів: автор-читач (реципієнт), звернення до третьої особи (та через третю особу), а також безпосередньо через розкриття деталей внутрішнього конфлікту за посередництвом діалогів, дотичних до поставленої проблематики. Це створює так звану *змішану форму психологічної прози* або психологічний наратив із зміною фокусу.

Отже, на окрему увагу заслуговує дослідження *комунікативної структури* інтраперсональних конфліктів, вибудованої у художньому творі, які співвідносяться з певним етапом розвитку внутрішнього конфлікту персонажу у сучасному англійськомовному художньому дискурсі у залежності від *конструктивного* або *деструктивного* способу його вирішення [12, с. 160–162].

У рамках нашого дослідження *зовнішнього* (авторський/екстракомунікативний) комунікативного рівня у структурі інтраперсональних конфліктів у сучасному художньому дискурсі релевантною є класифікація французького дослідника літературознавця Ж. Женетта. У термінах наратології Жерара Женетта *зовнішній* (авторський, екстракомунікативний) рівень комунікації не описується як безпосередній діалог «автор ↔ читач», а опосередковується наративною інстанцією та класифікується через рівні нарації та типи наратора, а не як пряма комунікація, що є важливим

у дослідженні способів вираження, репрезентації та інтерпретації саме внутрішньоособистісних конфліктів, та їх складових, *конфліктів*, змодельованих у художньому творі [3, с. 235].

За Ж. Женеттом зовнішній (авторський, екстракомунікативний) рівень комунікації у художньому тексті відповідає *екстрадієгетичному рівню нарації*, який включає: *гетеродієгетичного наратора* (не персонаж, класична авторська нарація від 3-ї особи, типовий для реалістичної та модерністської прози), *гомодієгетичного наратора* (персонаж, що оповідає поза сюжетом) та *імпліцитного автора* (авторська позиція опосередковано присутня через наратора та включає тон, моральні оцінки, коментарі), через яких відбувається опосередкована комунікація з імпліцитним адресатом [5, с. 752; 7, с. 55].

Авторська класифікація Ж. Женетта також передбачає наявність *інтрадієгетичного рівня нарації*, який включає *гомодієгетичного наратора* (наратор є персонажем в історії, розповідає від себе або про інших: внутрішня нарація персонажа, *direct speech*) та *гетеродієгетичного* (наратор перебуває всередині історії, але не є активним персонажем: “відсторонений” спостерігач, вторинний наратив). Окрім цього, існує *гіподієгетичний рівень нарації*, оповіді всередині історії, спогади, казки, оповіді в межах основного сюжету (*embedded narratives*), які ми використовуємо для аналізу ретроспективних конфліктів (конфлікт минулого vs теперішнього).

Важливо також підкреслити, що *внутрішній* рівень комунікації не є монолітним, і складається з базових трьох підрівнів внутрішньої комунікації, таких як *персонажний (дієгетичний)* рівень (персонаж ↔ персонаж), або персонажний діалог/полілог, пряма міжособистісна взаємодія, *внутрішній монолог*/автокомунікативний підрівень (*inner monologue*, персонаж ↔ сам з собою), *внутрішній діалог*/інтраперсональний підрівень (*inner dialogue*, персонаж ↔ персонаж (у свідомості), уявний діалог).

Внутрішньоособистісний конфлікт та його складові зазвичай локалізуються на автокомунікативному та інтраперсональному підрівнях, але актуалізується через персонаж-персонажну комунікацію, тому має складнішу структуру, ніж міжособистісний конфлікт, та потребує детального аналізу як *змішаний (комплексний) внутрішньо-міжособистісний конфлікт*. Важливо також зазначити, що комунікація типу «персонаж ↔ персонаж» у художньому тексті належить до внутрішнього, дієгетичного рівня комунікації,

оскільки відбувається в межах художньо змодельованого світу та реалізується між фіктивними суб'єктами мовлення, хоча опосередковано слугує засобом впливу на зовнішнього адресата – читача.

На *внутрішньому інтрапсихічному рівні* комунікації у художньому тексті, окрім внутрішнього монологу та внутрішнього діалогу, функціонують також такі форми, як потік свідомості, автокомунікація, рефлексивний внутрішній дискурс, уявна комунікація з Іншим та імпліцитні, підсвідомі форми внутрішнього мовлення, що відображають багатовимірну структуру внутрішньоособистісного конфлікту. Положення про багатокомпонентну структуру внутрішнього інтрапсихічного рівня комунікації спирається на наратологічні дослідження репрезентації свідомості (Cohn, Genette, Fludernik), діалогічну концепцію внутрішнього мовлення (Bakhtin, Hermans, Vygotsky), семіотику автокомунікації (Lotman), а також психолінгвістичні й дискурсивні підходи до імпліцитних форм мовлення (Freud, Toolan, Fairclough).

Також зазначимо, що окрім *експліцитно* репрезентованих зовнішнього та внутрішнього рівнів комунікації у творі через форми внутрішнього монологу, безпосереднього діалогу і т.д. задіяно також *імпліцитно* виражені (фонові, підтекстові, опосередковані) комунікативні площини, які можуть містити, наприклад, особливості мовно-культурної поведінки героя-персонажа у суспільстві, засоби вираження емоційної напруги чи нещирості, які свідчать про контрверсійні наміри чи мотиви, але залишаються нерозказаними тощо. Формування таких моделей відбувається, відповідно, із долученням *третього* опосередкованого, імпліцитно присутнього комунікативного рівня, наприклад:

– соціально-комунікативний рівень (персонаж ↔ соціум), де адресатами виступають інші персонажі (суспільство, оточення, школа тощо), а мовна поведінка персонажа імпліцитно присутня; цей рівень передбачає подальшу класифікацію на підтипи, наприклад *соціально-культурний* рівень (персонаж ↔ соціум), де адресатом виступає соціум, культура, “інший”, або спостереження за іншими як форма односторонньої комунікації; *соціокультурний* рівень комунікації передбачає також комунікацію з інституціями і дискурсами, наприклад, персонажі комунікують не тільки один з одним, але й наративами індустрії, залученої до конфлікту, стереотипами, суспільними ідеологіями (див. *Yellowface*, p. 257–258; див. *Rouge*, p. 234); *соціально-психологічний* рівень, як відображення ієрархії влади та конфлікту соціальних

ролей, *соціально-рольовий* рівень, який може відображати, наприклад, глибинний внутрішній конфлікт героїні між соціальними ролями дружини і власними прагненнями (див. *The Touch*, p. 28);

– емоційно-психологічний підтекстовий рівень (читач ↔ текст), де значення нерозкриті та “відчувається між рядками” за допомогою непрямих мовленнєвих актів, невербальних засобів комунікації та ін., наприклад у наративному авторському описі (див. *The Return*, p. 123);

– знаковий (невербальний, символічний) рівень семіотичної організації художнього дискурсу (читач ↔ текст), який передбачає наявність середовища та присутніх у ньому знаків чи символів – носіїв смислу – як певний комунікаційний канал, за допомогою якого відбувається процес інтерпретації складових інтраперсонального конфлікту у художньому тексті (див. *The girl on the Train*, p. 10–12);

– медіакомунікація, та інші види інституційно-соціального спілкування може також представляти опосередкований рівень комунікації у випадку, коли відео використовується для маніпуляцій або монтажу, щоб створити певну історію або викликати у глядача певні емоції (див. *Yellowface*, p. 254);

– метакомунікативний рівень, коли комунікація стосується самої комунікації або способу її ведення, мовці фактично аналізують комунікативні стратегії, у яких самі беруть участь, наприклад, у романі “Жовтолика”, Кендіс обговорює як індустрія формує “азійську історію” (див. *Yellowface*, p. 257) та ін.

Отже, підводячи підсумки дослідження *комунікативної структури* інтраперсональних конфліктів, вибудованої у художньому творі, виокремлюємо наступні комунікативно-наративні рівні репрезентації інтраперсональних конфліктів у сучасному англomовному художньому дискурсі (див. рис. 1).

Продемонструємо на прикладі процес актуалізації різних комунікативних рівнів, за допомогою яких відбувається репрезентація складного внутрішньо особистісного конфлікту Алми Віттекер у художньому творі «Природа всіх речей» Елізабет Гілберт. Після смерті матері у юному віці Алма стає господинею маєтку. Внутрішньоособистісний (інтраперсональний) конфлікт Алми полягає у зіткненні інтеріоризованого обов'язку та ролі спадкоємиці-упорядниці з непрожитим горем і пригніченим гнівом щодо матері: виконуючи материнські функції й намагаючись відновити порядок, Алма витісняє власні емоції втрати, які,

Рис. 1. Комунікативна структура інтраперсональних конфліктів

однак, прориваються у формі втоми, дезорієнтації та амбівалентних почуттів – від потреби в материнській присутності до звинувачення й образи. Розглянемо як саме цей конфлікт імплементовано на різних комунікативних рівнях та одночасно у їх взаємодії [13, с. 200–201].

Отже, уривок демонструє комплексну взаємодію комунікативних рівнів, залучених до розкриття динаміки втілення інтраперсонального конфлікту через низку *конфліктів*: внутрішня психологія Алми переплітається з міжособистісними діями та зовнішньою нарацією. Дискурс та наративна подача підсилюють психологічний ефект: хаос документів → відчуття перевантаження, відповідальності, втрати. Інтеріоризовані конфлікти Алми (гнів, смуток, відчуття несправедливості) проявляються через її дії та взаємодію з іншими, тобто внутрішньоособистісний

конфлікт інтегрується з соціальною комунікацією. Символічні елементи (порожнє крісло, «геологічні шари» паперів) виконують роль знаково-семіотичного рівня, який підкреслює наративну та емоційну динаміку.

Висновки. Реалізація інтраперсонального конфлікту та його функціонально-семантичних одиниць відбувається на всіх рівнях і точках перетину рівнів та площин художнього твору та втілюється мультимодально за допомогою вербального, невербального та графічного семіотичного ресурсу. Динаміка його втілення передбачає залучення та взаємодію різних комунікативних рівнів, що слугує засобом релевантної та гармонійної інтерпретації його читачем. Перспективу дослідження становить створення типологічної матриці інтраперсональних конфліктів у художньому дискурсі.

Рівень комунікації	Приклади в уривку	Функція / роль
Розповідний (<i>extradiegetic narrator</i>)	Всезнаючий оповідач описує дії Alma, її думки, стан White Acre	Створення наративної перспективи, передача сюжету читачеві
Рівень історії / сюжет (<i>diegetic</i>)	Alma розбирає документи, делегує завдання, взаємодіє з батьком і Prudence	Передача фактичних подій і причинно-наслідкових зв'язків
Внутрішній монолог	"Alma cursed herself for not having noticed this earlier."; "Did Alma mourn her mother?..."	Внутрішній аналіз, самооцінка, розкриття емоцій
Внутрішній діалог	"Perhaps she had not believed she was dying... Or perhaps—Alma thought darkly—Beatrix had wanted to punish the living..."	Роздуми з сумнівами, суперечливими варіантами, внутрішня рефлексія
Міжперсонажна взаємодія	"...She cajoled her father to sit beside her..."; "...Alma deputized Prudence to pen correspondence, as Henry dictated..."	Опосередковане або пряме спілкування, координація, навчання, делегування
Метакомунікативний	"...Neither of them could completely translate Beatrix's coded, vaguely Italian, triple-accountancy system..."	Комунікація про комунікацію; пояснення процесу розуміння інформації
Символічний / знаковий	Порожнє крісло Beatrix; "геологічні шари" паперів; непрочитані листи	Передача значення, настрою, психологічного стану через образи, предмети, символи

Список літератури:

1. Вірченко Т. І. Художній конфлікт в українській драматургії 1990-2010-х років: дискурс, еволюція, типологія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012. 336 с.
2. Ділі Дж. Основи семіотики. Львів: Арсенал, 2000. 232 с.
3. Женетт, Жерар. «Мова оповіді». У збірці: *Слово. Знак. Дискурс*. Київ: Юніверс, 2003. 434 с.
4. Крисанова Т. А. Актуалізація негативних емоцій в англomовному кінодискурсі: когнітивно-комунікативний і семіотичний аспекти. Дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Харків. 2020. 514 с.
5. Онуфрієва Л. А, Ренке С. О. Конфліктна компетентність як складова комунікативної компетентності. *Проблеми сучасної психології*. 2011. Вип. 12. С. 751–754.
6. Отич О. М., Орлов В. Ф., Фурса О. О. Психологія конфлікту: Навчально-методичний посібник для підготовки магістрів усіх форм навчання. Київ: ДТТУТ, 2008. 423 с.
7. Римар Н. Ю. Наратологія як галузь сучасного літературознавства: теоретичний огляд. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 6.1 (70.1). С. 54–58.
8. Фролова І. Є., Омечинська О. В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Methodика викладання іноземних мов*. 2018. Вип. 87. С. 52–61.
9. Хайруліна Н. Ф. Семіотична модель як інтертекстуальна інтерпретація «знаковості» художнього твору. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2017. Вип. 76. С. 341–344.
10. Юсупова С. М. Концепт «конфликт» в корпусном измерении идиом. *Современные исследования социальных проблем*. 2018. Вип. 10 (4). С. 280–292.
11. Andreichuk N. A semiosis-based approach to discourse interpretation. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 23(1). С. 60–70.
12. Chernenko O. V. Intrapersonal and interpersonal conflictives in modern English fictional discourse: communicative aspect. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. 2024. Вип. 27(2). С. 154–164.
13. Gilbert, E. *The Signature of All Things*. New York: Riverhead Books, 2014. 528 p.
14. Janicki, K. *Language and Conflict : Selected issues*. Bergen : Palgrave, 2015. 258 p.
15. Malki I. Conflict resolution strategies in media Discourse: The case study. *International journal of social science studies*. 2018. Vol. 6. p. 24–35.

Chernenko O. V. COMMUNICATIVE STRUCTURE OF INTRAPERSONAL CONFLICTIVES IN MODERN ENGLISH FICTIONAL DISCOURSE

The article presents the results of a communicative-pragmatic and narratological study of intrapersonal conflict and its structural and functional units in modern artistic discourse. The modern trend in philological

studies toward incorporating tools from related disciplines into the process of comprehensive analysis of a literary work as an artistic model of reality is highlighted.

The purpose of the article is to provide a theoretical and practical substantiation of the communicative specificity of the actualization of intrapersonal conflictives in literary discourse and to construct a structural model of the communicative levels involved in their analysis and interpretation. To meet the goal the following objectives are set: 1) to outline the narrative nature of the communicative levels revealing intrapersonal conflicts; 2) to reveal the artistic and communicative potential of intrapersonal conflictives viewed as discursive constructs; 3) to present an integral model of communicative levels involved in the process of intrapersonal conflict construction; 4) to demonstrate the interaction between artistic levels of communication in interpersonal conflicts.

The methodology of the study involves general-scientific methods of analysis, synthesis, comparing, deduction as well as the method of contextual, communicative, pragmatic and narrative analysis to determine the components of the communicative structure model of intrapersonal conflictives.

The results of the study include the construction of a model that postulates the presence of possible communicative levels reflected in the structure of intrapersonal conflictives. As a result of a comprehensive study of the involved levels of artistic communication, the peculiarities of the construction and interpretation of conflicting elements as integral units of intrapersonal conflict were identified. The statics and dynamics of the interaction of communicative levels as a means of artistically representing conflict encompass the characteristics of space-time, psychological and sign-semiotic spaces, and the deep and superficial levels of semiotic reading of the work, which decode the cognitive, behavioral, and emotional aspects of intrapersonal conflict.

Keywords: *communicative level, intrapersonal conflictive, multimodality, integrative model, fictional discourse.*

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Шкворченко-Осадца Н. М.

<https://orcid.org/0000-0002-7146-7244>

Міжнародний університет

ЕВОЛЮЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРОГРАМУВАННЯ

Стаття присвячена комплексному дослідженню генезису, трансформації та сучасного стану англомовних запозичень у терміносистемі інформаційних технологій та програмування. Актуальність дослідження зумовлена домінуючою роллю англійської мови як *lingua franca* у глобальному цифровому просторі, що зумовлює безперервний приплив нових лексичних одиниць до національних мовних систем. У роботі проаналізовано еволюційні етапи формування ІТ-лексикону, починаючи від фундаментальних понять обчислювальної техніки середини ХХ століття до новітніх термінів епохи штучного інтелекту, квантових обчислень та блокчейн-технологій. Методологічну основу дослідження становить діяхронічний підхід, що дозволив простежити зміну семантичного обсягу запозичень залежно від технологічного прогресу. Автор виокремлює декілька ключових хвиль запозичення: етап становлення апаратного забезпечення (*Hardware Era*), етап масового поширення програмних інтерфейсів (*Software & GUI Era*) та сучасний етап мережевої та хмарної інтеграції. У статті детально розглянуто механізми адаптації англіцизмів на фонетичному, морфологічному та семантичному рівнях. Особливу увагу приділено процесу детермінологізації, за якого вузькоспеціалізовані ІТ-терміни переходять до загальноновживаної лексики, змінюючи своє первинне значення. Наукова новизна роботи полягає у систематизації способів асиміляції новітніх запозичень, таких як пряме запозичення, калькування, напівкалькування та гібридизація. Проаналізовано вплив англомовних запозичень на розвиток професійного жаргону програмістів, що виступає проміжним етапом перед фіксацією терміну в офіційних словниках. Досліджено функціонування аббревіатур та акронімів як специфічного засобу лінгвістичної економії, характерного для англомовного технічного дискурсу. У результаті дослідження доведено, що еволюція запозичень відбувається за вектором від простого запозичення форми до глибокої семантичної інтеграції та словотвірного розширення в мові-рецепторі. Розглянуто проблему «надмірного запозичення», яке призводить до витіснення автентичних мовних еквівалентів, та проаналізовано стратегії пуризму в технічній термінології. Висновки статті підкреслюють, що розуміння еволюційних процесів у сфері ІТ-запозичень є критично важливим для лінгвістів, перекладачів та фахівців з інформаційних технологій, оскільки це дозволяє прогнозувати розвиток мови професійної комунікації та вдосконалювати методику викладання англійської мови для спеціальних цілей (ESP). Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів для створення оновлених англо-українських глосаріїв, розробки спецкурсів з лексикології та термінознавства, а також для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх інженерів-програмістів в умовах постійної модернізації технологічного тезауруса.

Ключові слова: англійські запозичення, еволюція термінології, інформаційні технології, професійний дискурс, ІТ-лексикон, дискурс кібербезпеки, діяхронічний аналіз.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку глобального інформаційного суспільства характеризується безпрецедентною динамікою технологічних змін, що зумовлює тотальну цифровізацію всіх сфер людської життєдіяльності. Провідна роль у цьому процесі належить галузям інформаційних технологій, програмування

та кібербезпеки, де англійська мова де-факто виконує функцію глобального стандарту професійної комунікації. Стрімка поява нових концепцій, таких як архітектура нульової довіри (*Zero Trust Architecture*), хмарні обчислення та квантова криптографія, призводить до виникнення величезної кількості термінологічних одиниць, що

потребують негайної лінгвістичної адаптації та перекладу.

Проблема дослідження полягає у наявності суттєвого розриву між темпами появи англomовних інновацій та процесом їхнього адекватного засвоєння й термінологічної фіксації в українському науковому та освітньому просторі. Еволюція англomовних запозичень у цій сфері демонструє складні процеси: від прямого запозичення (*hardware, software*) до глибокої семантичної трансформації загальноновживаних слів (*sandbox, cloud, firewall*). Недостатня вивченість структурно-семантичних особливостей цих терміносистем часто призводить до помилок у технічному перекладі, термінологічної неоднозначності та зниження ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців.

Особливої гостроти проблема набуває у сфері захисту інформації, де точність інтерпретації кожного терміну безпосередньо впливає на надійність безпекових протоколів та коректність роботи систем. Відсутність єдиних підходів до перекладу новітніх ІТ-термінів-метафор створює бар'єри у фаховій комунікації, що робить необхідним детальне дослідження лінгвістичної специфіки їх вживання. Таким чином, існує об'єктивна потреба у систематизації знань про генезис та адаптацію англіцизмів, що дозволить не лише вдосконалити теорію технічного перекладу, а й розробити дієві методичні рекомендації для навчання мови для спеціальних цілей (ESP).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення англomовної термінології у сфері інформаційних технологій (ІТ) та захисту інформації перебуває у центрі уваги багатьох сучасних лінгвістів та педагогів. Теоретичним підґрунтям для розуміння природи фахового дискурсу стали праці Т. Hutchinson та А. Waters [14], які заклали основи навчання англійської мови за професійним спрямуванням (ESP), акцентуючи увагу на потребах конкретної галузі. Розвиваючи ці ідеї, J. Swales у своїх дослідженнях жанрового аналізу [16] довів, що технічні тексти мають специфічну комунікативну мету, яка диктує вибір лексичних засобів.

Питання структурної організації ІТ-термінології детально висвітлено у працях українських дослідників. Зокрема, О. М. Акмалдінова та О. О. Письменна [1] аналізують особливості формування терміносистеми комп'ютерних технологій, вказуючи на її високу динамічність та відкритість до запозичень. В. В. Миронова [7] зосереджується на структурно-семантичних характеристиках, виокремлюючи найбільш про-

дуктивні моделі словотворення, характерні для англomовного комп'ютерного соціолекту.

Проблематика еволюції та запозичення лексики в ІТ-сфері є предметом наукових розвідок S. Knospe [15], який досліджує механізми інтеграції англіцизмів у професійне середовище та їхню подальшу асиміляцію. У контексті української лінгвістичної традиції Л. О. Симоненко [8] розглядає розвиток термінології як процес, що відображає історію наукової думки, що є критично важливим для розуміння генезису сучасних ІТ-понять.

Специфіка вузькопрофільних галузей, таких як кібербезпека та програмування, представлена у роботах І. П. Колотюк [5] та О. В. Заруми-Варич [3]. Дослідники наголошують на складності перекладу термінів-метафор та важливості когнітивного підходу до інтерпретації лексем у сфері захисту даних. Питання практичного впровадження цих лінгвістичних знань у навчальний процес розглядаються О. Б. Тарнопольським [9] та Ю. Е. Лавриш [6], які обґрунтовують доцільність використання ІКТ та автентичних матеріалів (наприклад, праць S. R. Esteras [12]) для формування професійної компетентності студентів технічних спеціальностей.

Незважаючи на значну кількість напрацювань, питання діахронічної еволюції запозичень у поєднанні з лінгвістичною специфікою їх перекладу в умовах новітніх загроз кібербезпеки залишається недостатньо висвітленим, що й зумовлює необхідність нашого дослідження.

Постановка завдання. Метою роботи є комплексне дослідження еволюційних етапів формування англomовної ІТ-термінології, виявлення лінгвістичних особливостей її запозичення та розробка стратегій адекватного перекладу фахової лексики у сферах комп'ютерних наук, програмування та кібербезпеки.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- здійснити діахронічний аналіз розвитку англomовних запозичень у сфері інформаційних технологій, виокремивши ключові історичні хвилі терміноутворення;
- визначити структурно-семантичні особливості сучасних терміносистем кібербезпеки та захисту інформації;
- дослідити специфіку функціонування метафоричних термінів та явище полісемії в професійному дискурсі програмістів;
- обґрунтувати найбільш ефективні стратегії перекладу (калькування, транскрипція, дескрип-

тивний переклад) для забезпечення термінологічної точності в українському науково-технічному просторі;

– окреслити перспективи впровадження результатів лінгвістичного аналізу в практику викладання англійської мови для спеціальних цілей (ESP).

Об'єктом дослідження є англомовна лексика галузей *Computer Science* та *Information Security*.

Предметом дослідження є лінгвістичні механізми еволюції, адаптації та перекладу англомовних запозичень у цих сферах.

Визначена мета дозволяє не лише теоретично описати шлях запозичення слова в мову, а й надати практичні інструменти для роботи з цими словами сьогодні. Це робить статтю корисною як для теоретиків-лінгвістів, так і для перекладачів-практиків.

Виклад основного матеріалу. Дослідження еволюції англомовних запозичень дозволяє стверджувати, що формування сучасної терміносистеми ІТ відбувалося нелінійно, під впливом технологічних стрибків. Як зазначає Л. О. Симоненко [8], розвиток термінології є дзеркалом наукової думки, де кожен етап запозичення відображає новий ступінь пізнання галузі. На основі аналізу фахової літератури та лексикографічних джерел нами виокремлено три ключові етапи еволюції запозичень.

Перший етап (*Hardware Era*) характеризується запозиченням термінів для позначення фізичних компонентів ЕОМ. Тут домінує пряме запозичення та транслітерація (*processor; monitor; transistor*). Другий етап (*Software Era*) приніс масову метафоризацію: за висновками О. В. Заруми-Варич [3], когнітивний аспект програмування сприяє тому, що загальноживані слова набувають нових значень (*window; mouse; folder*). Третій, сучасний етап (*Security & Cloud Era*), відзначається високою абстракцією, що корелює з дослідженнями Б. І. Гінки [2] щодо специфіки мережесистем.

Аналіз практичного вживання ІТ-лексyki свідчить, що переклад у сферах програмування та кібербезпеки вимагає застосування різних стратегій, описаних у працях О. М. Акмалдінової та О. О. Письменної [1]:

1) калькування: ефективно для прозорих структур. Наприклад, *firewall* – «міжмережесистемний екран». І. П. Колотюк [5] наголошує, що точність такого перекладу є критичною для сфери захисту інформації;

2) транскрипція та транслітерація: використовується для новітніх неологізмів, таких як *blockchain* чи *phishing*. Це підтверджує думку

S. Knospe [15] про те, що фаховий дискурс комп'ютерних наук тяжіє до збереження оригінальної форми терміну;

3) описовий переклад: необхідний для термінів-метафор, наприклад, *honeypot* – «сервер-пастка». Використання таких стратегій в освітньому процесі обґрунтовують О. Б. Тарнопольський [9] та Ю. Е. Лавриш [6], вказуючи на необхідність глибокого семантичного аналізу.

Встановлено, що терміносистема захисту інформації є найбільш динамічною. В. В. Мирнова [7] вказує на те, що структурно-семантичні особливості цих одиниць часто базуються на військовій метафоризації (*attack, exploit, vulnerability*). Жанрова специфіка таких текстів, за J. Swales [16], вимагає від перекладача знання не лише мови, а й прагматичного контексту безпекового середовища.

Використання автентичних матеріалів, таких як посібники S. R. Esteras [12], дозволило встановити, що еволюція запозичень іде шляхом лінгвістичної економії. Робоча гіпотеза про важливість контекстуального підходу, підтримана теоріями Т. Hutchinson та А. Waters [14], а також D. Belcher [10], повністю підтвердилася. Статистично встановлено, що понад 45% термінів адаптуються шляхом прямого запозичення, проте їх семантичне наповнення постійно розширюється, що вимагає оновлення лексикографічних ресурсів та вдосконалення методик ESP, запропонованих Т. Dudley-Evans [11] та J. Flowerdew [13].

Висновки. Проведене дослідження лінгвістичної специфіки еволюції та перекладу англомовної лексики у сферах інформаційних технологій, програмування та кібербезпеки дозволяє стверджувати, що еволюційний розвиток ІТ-термінології демонструє закономірний перехід від суто технічних, денотативних одиниць до складних абстрактних концептів. Кожен етап технологічного прогресу супроводжується специфічними лінгвістичними процесами: від прямого запозичення форми на етапі становлення апаратного забезпечення до глибокої семантичної деривації та метафоризації на сучасному етапі розвитку мережесистемних технологій. Це повністю підтверджує теорію Л. О. Симоненко [8] про термінологію як відображення генезису наукових знань у мові.

Виявлено, що вибір стратегії перекладу англомовної лексики безпосередньо залежить від способу термінотворення. Хоча калькування та транскрипція залишаються найбільш продуктивними методами, переклад термінів-метафор, особливо у сфері захисту інформації, вимагає

обов'язкового застосування описового методу та глибокого контекстуального аналізу. Як зазначають О. М. Акмалдінова та О. О. Письменна [1], саме контекстуальна залежність визначає точність вибору еквівалента, що є критичним для уникнення термінологічної неоднозначності в технічних текстах.

Аналіз терміносистеми кібербезпеки засвідчив її високу динамічність та схильність до мілітарної метафорики, що потребує від перекладача не лише лінгвістичної підготовки, а й розуміння прагматики фахового дискурсу. У цьому контексті жанровий підхід J. Swales [16] та когнітивні моделі О. В. Заруми-Варич [3] виступають ключо-

вими орієнтирами для забезпечення адекватності перекладу.

З педагогічної точки зору обґрунтовано, що навчання професійної англійської мови (ESP) для майбутніх ІТ-фахівців має базуватися на інтеграції лінгвістичного аналізу з використанням сучасних ІКТ. Підходи, запропоновані Ю. Е. Лавриш [6] та О. Б. Тарнопольським [9], сприяють формуванню у студентів здатності до самостійної дешифровки новітніх запозичень. Перспективи подальших розвідок вбачаються у створенні динамічних англо-українських глосаріїв та вивченні впливу штучного інтелекту на процеси автоматизованого перекладу вузькоспеціалізованої ІТ-лексики.

Список літератури:

1. Акмалдінова О. М., Письменна О. О. Особливості формування терміносистеми комп'ютерних технологій в сучасній англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2014. Вип. 49. С. 6–8.
2. Гінка Б. І. Особливості формування термінології в галузі комп'ютерних систем та мереж. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2017. № 8. С. 34–37.
3. Зарума-Варич О. В. Англomовна термінологія сфери програмування: когнітивно-дискурсивний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія. 2020. Вип. 9 (77). С. 115–118.
4. Козак Л. В. Англomовна термінологія в галузі електроніки: структурно-семантичний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2018. Вип. 32(2). С. 44–46.
5. Колотюк І. П. Особливості перекладу англomовних термінів галузі кібербезпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Т. 30 (69), № 3. С. 78–83.
6. Лавриш Ю. Е. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні професійної англійської мови студентів технічних спеціальностей. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 52, № 2. С. 98–108.
7. Миронова В. В. Структурно-семантичні особливості англomовної комп'ютерної термінології. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. Серія: Філологія, педагогіка, психологія. 2016. Вип. 32. С. 131–138.
8. Симоненко Л. О. Формування та розвиток української термінології: навч. посіб. Київ : КНТЕУ, 2014. 132 с.
9. Тарнопольський О. Б. Методика навчання англійської мови для спеціальних цілей: підручник. Київ : Ленвіт, 2011. 231 с.
10. Belcher D. English for Specific Purposes: Teaching to Perceived Needs and Imagined Futures in Worlds of Work, Study, and Everyday Life. *The Modern Language Journal*. 2006. Vol. 90, No. 1. P. 133–156.
11. Dudley-Evans T., St John M. J. Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 317 p.
12. Esteras S. R., Fabré E. M. Professional English in Use: ICT. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 118 p.
13. Flowerdew J., Peacock M. Research Perspectives on English for Academic Purposes. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 426 p.
14. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A learning-centred approach. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 183 p.
15. Knospe S. Lexical Borrowing in the Professional Discourse of Computer Science. *Journal of English for Academic Purposes*. 2015. Vol. 18. P. 44–58.
16. Swales J. M. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 260 p.

Shkvorchenko-Osadtsa N. M. EVOLUTION OF ENGLISH LEXICAL BORROWINGS IN IT, PROGRAMMING, AND CYBERSECURITY DISCOURSE

The article is devoted to a comprehensive study of the genesis, transformation, and current state of English borrowings in the terminology system of information technology and programming. The relevance of the research is determined by the dominant role of English as a lingua franca in the global digital space, which leads to a continuous influx of new lexical units into national language systems. The paper analyzes the evolutionary stages of the IT lexicon formation, starting from the fundamental concepts of computing in the mid-20th century to the latest terms of the era of artificial intelligence, quantum computing, and blockchain technologies. The methodological basis of the study is the diachronic approach, which allowed tracing the change in the semantic scope of borrowings depending on technological progress. The author identifies several key waves of borrowing: the stage of hardware development (Hardware Era), the stage of mass distribution of software interfaces (Software & GUI Era), and the current stage of network and cloud integration. The article details the mechanisms of adaptation of Anglicisms at the phonetic, morphological, and semantic levels. Special attention is paid to the process of determinologization, in which highly specialized IT terms pass into general vocabulary, changing their primary meaning. The scientific novelty of the work lies in the systematization of ways of assimilating the latest borrowings, such as direct borrowing, calquing, semi-calquing, and hybridization. The influence of English borrowings on the development of the professional jargon of programmers, which acts as an intermediate stage before the fixation of the term in official dictionaries, is analyzed. The functioning of abbreviations and acronyms as a specific means of linguistic economy, characteristic of English technical discourse, is investigated. As a result of the study, it is proved that the evolution of borrowings occurs along a vector from simple borrowing of form to deep semantic integration and word-forming expansion in the receptor language. The problem of "excessive borrowing", which leads to the displacement of authentic language equivalents, is considered, and the strategies of purism in technical terminology are analyzed. The conclusions of the article emphasize that understanding the evolutionary processes in the field of IT borrowings is critically important for linguists, translators, and IT specialists, as it allows predicting the development of professional communication language and improving the methodology of teaching English for Specific Purposes (ESP). The practical significance of the research lies in the possibility of using its results to create updated English-Ukrainian glossaries, develop special courses in lexicology and terminology, and increase the effectiveness of professional training of future software engineers in the conditions of constant modernization of the technological thesaurus.

Keywords: English borrowings, the evolution of terminology, information technologies, professional discourse, IT lexicon, cybersecurity discourse, diachronic analysis.

Дата першого надходження статті до видання: 10.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 338.001.36

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/35>

Дем'янчук Ю. І.

<https://orcid.org/0000-0001-8722-5568>

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЛІНГВІСТИКА КРИЗОВОЇ МЕДИЦИНИ ЯК НАПРЯМ ЛІНГВОПОЛІТИЧНОЇ СИНЕРГЕТИКИ

Кожній дисципліні потрібна власна мова.

Тільки тоді можна буде ефективно спілкуватися науковим шляхом

М. Дебакер

У статті обґрунтовано генезу лінгвістики кризової медицини – нового міждисциплінарного напрямку лінгвополітичної синергетики, що розглядає мову кризової медицини як відносно автономну, відкриту й самоорганізовану систему, що перебуває у взаємодії з правовими, політичними, безпековими та гуманітарними надсистемами. Теоретико-концептуальну основу дослідження становить концептуалізація кризової медицини як надгалузевої категорії макrorівня, що інтегрує військову медицину (воєнний сегмент) і медицину катастроф (цивільний сегмент) та водночас виокремлює тактичну медицину (ТССС) як мікрорівневий операційно-доктринальний підрівень догоспітальної допомоги. Об'єктом дослідження визначено мову кризової медицини, а предметом – термінологію та дискурсивні форми кризового реагування (воєнно-медичний і військово-медичний дискурси як нормативно організовані моделі “мови в дії”), а також воєнно-медичну й військово-медичну комунікацію як процесуальну реалізацію цих моделей у відповідних інституційних контекстах. Доведено, що ключовою функцією системи мови кризової медицини є кодифікація клінічного знання та емпіричного досвіду (зокрема бойового) у регулятивні моделі дії – терміни, протоколи, доктринальні положення й освітні стандарти, які забезпечують координацію суб'єктів, уніфікацію практик, а ще керованість системи охорони здоров'я.

Методологічну основу становить тріангуляція: (1) термінологічний аналіз (структурний, семантичний, прагматичний) для моделювання кризово-медичної терміносистеми (термінології кризової медицини); (2) когнітивний аналіз для реконструкції концептосфери, фреймів і сценаріїв кризового реагування, ба більше, метафоричних моделей травми, ризику, медичної дії та виживання; (3) синергетичне системне моделювання для опису нелінійної динаміки мовної системи, її стабілізаційних механізмів і точок біфуркації, що маркують перехід від хаотичного до стабільного стану. У підсумку окреслено п'ять векторів подальшого розвитку напрямку (метатеоретично-синергетичний, дискурсологічний, термінологічний, когнітивний, лінгвополітичний) та визначено перспективу студій у створенні репрезентативного корпусу текстів кризової медицини.

Ключові слова: лінгвістика кризової медицини, лінгвополітична синергетика, мова кризової медицини, термінологія кризової медицини, мова війни, кризова медицина, військова медицина, медицина катастроф, тактична медицина.

Постановка проблеми. Пріоритетом суспільства в різні історичні періоди – воєнні, міжвоєнні, повоєнні, зосібна в надзвичайних ситуаціях, що загрожують життю, є професійна мужність,

моральна стійкість і героїзм медичних працівників. Передусім гнітять думка про те, що їхня професійна діяльність у кризових умовах нерідко завершується самопожертвою.

© Дем'янчук Ю. І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Історичні джерела засвідчують, що кризовий характер медичної діяльності у війні усвідомлювали вже на початку XX століття. Так, в архівному документі-звіті хірурга А. Фонтлероя “Report on the Medico-Military Aspects of the European War” у підрозділі “The Medico-Military Aspects of the European War from Observations Taken Behind the Lines of the Allied Armies in France” (1915) описано складність надання польової хірургічної допомоги. Автор зазначає, що постійний відступ військових підрозділів практично унеможливував створення польових шпиталів, евакуацію поранених і навіть поховання загиблих. Ледве вдавалося сформувати тимчасові медичні осередки для надання допомоги, як надходив наказ про відступ, що змушувало медиків обмежуватися мінімальними перев’язками та залишати поранених на полі бою, де ті, хто вижив, часто потрапляли в полон [27, с. 3].

Феномен кризової медицини можна розглядати в багатьох аспектах – клінічному, організаційному, гуманітарному, військовому, правовому та політичному. Однак мовний вимір досі залишається концептуально маргіналізованим, хоча власне мова кризової медицини структурує знання про граничні стани життя і смерті, визначає логіку прийняття медичних рішень.

У теорії лінгвополітичної синергетики нами здійснено системний аналіз закономірностей лінгвополітичної синергії засобів мови війни в офіційно-ділових, публіцистичних і художніх текстах, а ще з’ясовано механізми переходу системи мови війни від хаотичного до стабільного стану у різні історичні періоди. Як вислід цього дослідження окреслено генезу лінгвістики кризової медицини – нового теоретико-методологічного напрямку лінгвополітичної синергетики, що репрезентує відносно автономну, самоорганізовану систему мови та дискурсу кризового медичного реагування. Власне цей напрям становить фокус пропонованої студії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародне гуманітарне право (МГП), яке також називають “правом війни” або “правом збройних конфліктів”, встановлює правила, спрямовані на обмеження наслідків збройного конфлікту з гуманітарних міркувань. Воно захищає осіб, які не беруть або більше не беруть участі в бойових діях, а також встановлює обмеження щодо засобів і методів ведення війни [36]. У лінгвополітичному вимірі МГП функціонує як нормативний метадискурс, в структурі якого гуманітарні принципи кодифікуються спеціалізованою правово-

медичною термінологією, що формує глобальну нормативну модель медичної діяльності у війні. Відповідно до Женевських конвенцій і Додаткових протоколів, медичний персонал, призначений виключно для виконання медичних функцій, повинен за будь-яких обставин користуватися повагою та захистом, якщо він не вчиняє дій, що завдають шкоди противнику поза межами своєї гуманітарної функції (GC I, Art. 24; AP I, Art. 15; Rule 28 CIHL Study). Носіння та використання зброї для самозахисту або захисту поранених і хворих не позбавляє медичний персонал статусу захищених осіб (GC I, Art. 22(1); GC II, Art. 35(1); AP I, Art. 13(2)(a)). Водночас поранені та хворі, які перебувають під опікою медичного персоналу, залишаються захищеними навіть у випадку втрати медичним персоналом власного захисту [36, с. 2].

Мовна репрезентація норм міжнародного гуманітарного права формує правово-гуманітарний дискурс медицини війни, в якому юридичні категорії поєднуються з медичною та військовою термінологією, утворюють синергетичну терміносистему кризового медичного реагування. Мовні та дискурсивні засоби цього дискурсу трансформують міжнародно-правові норми у нормативні алгоритми військово-медичної практики, доктринальні положення і освітні стандарти підготовки медичного персоналу.

Одним із перших системну спробу окреслити значущість мови кризової медицини та медицини катастроф і систематизувати її термінологію здійснив В. Ганн, який уклав багатомовний словник “Multilingual Dictionary of Disaster Medicine and International Relief” (1990), зосереджений на терміносистемі, пов’язаній із природними й техногенними катастрофами [31]. Це видання стало першою спробою автора – одного з провідних експертів в галузі медицини катастроф і ліквідації наслідків масових уражень, системно впорядкувати міжнародну термінологію медицини катастроф. Праця заклала магістральну теоретичну основу для подальшого укладання глосарію нових концепцій “Glossary of New Concepts in Disaster Medicine” як доповнення до багатомовного словника Ганна, який було підготовлено М. Дебаке-ром, Б. Домресом та Я. Буром [24]. Розширену версію праці було оприлюднено згодом під назвою “Dictionary of Disaster Medicine and Humanitarian Relief” [32]. Друге видання стало універсальним довідником для широкого кола фахівців, залучених до реагування на надзвичайні ситуації, зосібна рятувальників, парамедиків, лікарів, технічних спеціалістів, інженерів, метеорологів,

представників правоохоронних структур, організаторів державних і міжнародних служб, політиків, журналістів та посадовців урядових і неурядових організацій. Військова медицина закономірно залучає термінологічні напрацювання медицини катастроф, адже обидві сфери функціонують у режимі масових уражень, дефіциту ресурсів, потреби в чітких алгоритмах евакуації.

Взаємозв'язок системних елементів кризової медицини та медицини катастроф із військовою медициною зумовлений подібністю умов підвищеної небезпеки, уніфікованими алгоритмами реагування на масові ураження, а також спільністю протоколів надання допомоги. Разом з тим він залежить від характеру загроз і наявних можливостей медичного забезпечення у конкретний момент реагування. У статті "Military Medicine" Г. Сарла визначає військову медицину як спеціалізовану галузь, спрямовану на забезпечення потреб збройних сил. Автор зазначає, що під час бойових дій із застосуванням штурмової зброї військовослужбовці зазнають різних типів поранень і захворювань, зумовлених характером уражень та специфікою бойового середовища. Військова медицина, за словами автора, суттєво вплинула на становлення сучасної цивільної медицини: низка процедур, які нині вважаються рутинними, зокрема "відкладене первинне шовування" та "хірургія контролю пошкоджень", походять власне з військово-медичної практики та увійшли до цивільної медицини як спеціалізовані клінічні терміни. Дослідник простежує історичну еволюцію військової медицини від ранніх цивілізацій до елліністичних і римських армій, в яких сформувалися впорядковані системи медичного супроводу бойових операцій за участю хірургів безпосередньо в зоні бойових дій. Подальший розвиток, за спостереженням автора, у середньовічний період був пов'язаний із появою шпиталів і запровадженням військової хірургічної підготовки, а в Новий час він продовжився завдяки інституціоналізації полкової медичної служби. Окремо підкреслюється роль Громадянської війни у США як етапу помітного вдосконалення амбулаторної допомоги пораненим солдатам [46, с. 95].

Окрім клінічного аспекту, в сучасному науковому просторі формується лінгвістичний, пов'язаний зі стандартизацією та унормуванням спеціалізованої термінології в правових і доктринальних документах військової медицини. Цей аспект охоплює аналіз того, як військовий дискурс і нормативна мова війни впливають на формування військово-медичної терміносфери. Засадни-

чою працею слугує стаття "The Military Metaphors of Modern Medicine" А. Фукса, в якій автор переконливо доводить, що сучасна медицина глибоко пронизана військовими метафорами. Науковець звертає увагу на поширені риторичні формули як-от "війна з раком", "чарівні кулі", "срібні кулі", "терапевтичне озброєння", "збудники хвороб", "захист організму" або "накази лікаря", що закріпилися в професійній й публічній медичній сферах. Таке метафоричне мислення, сформоване військовим дискурсом, репрезентує пацієнта як поле бою, на якому лікар-комбатант протистоїть персоніфікованому ворогу – хворобі. За спостереженням Фукса, у межах мілітаризованої концептуалізації медицини фокус професійної уваги поступово зміщується на хворобу як центральний об'єкт аналізу, що призводить до витіснення пацієнта з позиції повноцінного співрозмовника у взаємодії "лікар – пацієнт". Процес діагностики зосереджується на пошуку гіпотетичного агента захворювання, а лікування вибудовується за логікою "викорінення та перемоги" [28]. У підсумку Фукс висновок, що військові метафори пронизують медичний дискурс, формують специфічний тип професійного мислення й обмежують здатність лікарів і суспільства загалом адекватно реагувати на зростаючий тягар хронічних захворювань, для яких логіка "боротьби" та "перемоги" виявляється концептуально недостатньою.

Про роль термінологічного унормування як чинника перетворення медичного знання на керувану практику в період війни йдеться у статті В. Жаховського та В. Лівінського "Терміни та визначення: їхня роль і значення у військовій медицині". У дослідженні проаналізовано процес упровадження військово-медичної термінології та окремих дефініцій у законодавчих і нормативно-правових актах, зокрема у доктринальних і керівних документах, що регламентують систему охорони здоров'я військовослужбовців і медичне забезпечення сил оборони. Автори виявляють суттєві розбіжності у формуванні й застосуванні відповідних термінів і переконливо доводять, що відсутність уніфікованої терміносистеми унеможливує узгоджене розуміння сутності завдань, заходів, алгоритмів медичної дії. Натомість встановлення єдиних підходів до нормування військово-медичної термінології та її закріплення в нормативних і доктринальних джерелах стане основою ефективного управління медичним забезпеченням сил оборони й гарантією надання якісної медичної допомоги пораненим, травмованим і хворим військовослужбовцям [12].

Методологічним інструментом такого унормування виступають лінгвістичні дослідження військово-медичної терміносфери, що спираються на аналіз спеціалізованих корпусів і уможливають її системну класифікацію. Показовою у цьому сенсі є праця “Military Acronyms: Notion, Categorization and Classification” І. Блощинського, О. Лемешка, О. Глухманюка та інших, в якій здійснено комплексний огляд акронімів англійсько-мовної військової термінології на матеріалі правових документів, офіційних ресурсів Державної прикордонної служби України, фахових журналів і термінологічних словників [18]. Автори систематизували 718 найуживаніших акронімів і класифікували їх за сферами функціонування: управління, служби, військових операцій, озброєння і техніки, військової медицини, військового права, транспорту, ядерної галузі та організаційної структури Збройних сил.

Попри зростаючу увагу до термінологічного унормування, критика мілітаризації медичного дискурсу зміщує аналітичний фокус у бік осмислення ширших соціокультурних ефектів медикалізації війни, які в антропологічному вимірі досліджує О. Бехрузан у праці “Medicalization as a Way of Life (The Iran–Iraq War and Considerations for Psychiatry and Anthropology)”. Авторка зауважує, що більшість дебатів щодо післявоєнного психологічного здоров’я зосереджені на клінічній оцінці індивідуального досвіду ветеранів і цивільного населення, пов’язаного з “травмою” воєнного часу, а психологічне “потойбічне життя” війни та соціальні зрушення, які вона породжує, не можуть бути зведені до клінічного артефакту індивідуальної травми або відірвані від історичних і культурних значень, що цю травму супроводжують. Бехрузан наголошує, що покоління “дітей війни” продовжують пам’ятати, осмислювати й проживати культурні трансформації, які непомітно інтегрують воєнний досвід у повсякденне життя. Аналізуючи медикалізацію спогадів про ірано-іракську війну, дослідниця демонструє, як симптоми, подібні до посттравматичного стресового розладу (ПТСР), або діагностована депресія парадоксальним чином переосмислюють, здавалося б, десоціалізуючий акт медикалізації, перетворюючи його на інструмент ресоціалізації воєнного досвіду за допомогою “очищеної” мови біомедицини [16]. У підсумку підкреслено, що вихід за межі суто індивідуального й клінічного розуміння травми потребує інтеграції антропологічного бачення хвороби та її культурної зумовленості в систему медичної педагогіки.

Власне на перетині лінгвістичного, антропологічного та клінічного підходів простежено прикладний вимір військової медицини, пов’язаний із реагуванням на надзвичайні ситуації. Переконливим у цьому контексті є аналіз поняття “ситуації масових втрат” (mass casualty situation, MASCAL), запропонований Г. Демерсом і Дж. Вайтманом у розділі “Mass Casualty Preparedness and Response” книги “Fundamentals of Military Medicine”. Автори трактують MASCAL як термін, що фіксує кількісне зростання постраждалих або підвищення тяжкості травм і момент перевищення функціональних можливостей медичної системи, за якого стандартні протоколи надання допомоги виявляються непридатними. У такий спосіб MASCAL постає як системоутворювальний термін, який визначає принципи організації медичної допомоги, зумовлює переорієнтацію лікувальних пріоритетів і потребує застосування спеціальних стандартів дії [25]. У межах цієї ж аналітичної рамки Н. Строукс, Р. Сапп та М. Керролл наголошують, що формування культури інклюзивної мови в середовищі екстреної медицини є важливим чинником підвищення довіри пацієнтів і суттєвим елементом покращення якості медичного догляду [48].

З огляду на те, що військово-медична терміносистема постійно розширюється з кожним новим збройним конфліктом у світі, очевидним є її динамічний і відкритий характер. Разом з тим можна з упевненістю твердити, що ця терміносистема вирізняється високим рівнем спеціалізації та значним семантичним навантаженням. Адекватне відтворення її мовних засобів у перекладі вимагає від перекладача глибокого розуміння і медичної, і військової сфер. У цьому зв’язку фаховий медичний переклад у період війни набуває щораз більшого значення, адже точність термінології безпосередньо корелює з ефективністю медичної допомоги та безпекою пацієнтів. У статті “Місце медичного перекладу у військовий час” К. Байша та О. Байша окреслюють ключові завдання медичного перекладу, зосібна підготовки відповідних фахівців в умовах широкомасштабних воєнних дій. Автори переконливо обґрунтовують, що ефективна комунікація й переклад у сфері охорони здоров’я є визначальними чинниками якості медичної допомоги. З-поміж основних викликів воєнного часу, які змінюють роль і інструментарій професійного медичного перекладу, виокремлено вимушену міграцію населення, діяльність міжнародних військових підрозділів і гуманітарних місій, а ще надходження медичних засобів поза

процедурами національної сертифікації. Окремо наголошено на потребі адаптації міжнародних рекомендацій і впровадження цифрових інструментів для подолання мовного бар'єру, зокрема за умови збереження принципу орієнтації на користувача у практиці медичного перекладу [1].

По-різному науковці підходять до проблеми перекладу медичної термінології, залежно від типу тексту, сфери її функціонування та комунікативних завдань. Так, у статті “Challenges in Translating Medical Terminology: A Comprehensive Analysis of English–Ukrainian Pharmaceutical Texts” А. Бехдай та Н. Гудкова розглядають особливості перекладу медичних інструкцій з англійської мови на українську. Автори аналізують термінологію, що функціонує в інструкціях до лікарських засобів, і наголошують на необхідності ґрунтовних фахових знань перекладача в галузі медичних наук: фармакології, біохімії та фармацевтичної хімії [15]. Окрему увагу приділено чинникам, що ускладнюють досягнення термінологічної адекватності, насамперед труднощам відтворення скорочень, епонімів, синонімів, латинізмів і грецизмів.

Узагальнюючи, системний підхід до аналізу мови кризової медицини забезпечує холістичне розуміння її термінологічних засобів і створює підґрунтя для подолання комунікативних викликів, пов'язаних із використанням функціонально маркованої лексики.

Варто наголосити, що лінгвістика кризової медицини як міждисциплінарний напрям наразі не інституціоналізована, оскільки й сама кризова медицина не закріплена в медичній науці як окрема галузь. Відповідно, її понятійно-категоріальний апарат, що перебуває на стадії формування, досі не став об'єктом лінгвістичного аналізу, що й визначає наукову **актуальність** нашої праці. На актуальність студії вказує й необхідність чіткої демаркації понять *кризова медицина* і *тактична медицина*, адже в сучасному науковому дискурсі ці терміни нерідко помилково ототожнюють або вживають як квазісинонімічні, що ускладнює теоретичну систематизацію кризово-медичного знання.

Постулюванню теоретичних засад генези лінгвістики кризової медицини передував аналіз репрезентативного масиву джерел у межах лінгвополітичної синергетики. Аналітичну базу становлять: 1) **тексти офіційно-ділового стилю**, зокрема декларації і міжнародно-правові акти; документи Ліги Націй; Пакт Бріана-Келлога (Kellogg–Briand Pact); Сент-Джеймська угода (St.

James Agreement); офіційне інтернет-представництво Президента України; резолюції Ради Безпеки ООН; документи НАТО, Парламентської асамблеї Ради Європи, Конгресу США; “Memorandum for the Record” (1941); “Treaty of Peace between Poland, Russia and the Ukraine” (1921); матеріали Нюрнберзького трибуналу; заяви Йосипа Сталіна (Генерального секретаря ЦК ВКП(б)); звіт “Report on the Medico-Military Aspects of the European War” (1915); лист “The Aims of the War: Letter of Lord Lansdowne to the London Daily Telegraph” (1918); офіційні заяви прем'єр-міністра Великої Британії Вінстона Черчилля; дипломатичні документи від Версальського до Ризького мирних договорів (1919–1921); матеріали Генеральної прокуратури України; заяви Посольства США в Україні (U.S. Embassy in Ukraine), Міністерства оборони Великої Британії (UK Ministry of Defence), Міжнародного суду ООН (International Court of Justice); комюніке Ялтинської конференції (1945); документи, що формували політику американських експедиційних сил (1917–1919), а також національні архівні документи із права, історії та дипломатії США; офіційні заяви президентів Вудро Вільсона, Франкліна Рузвельта, Адольфа Гітлера, Володимира Путіна, Володимира Зеленського, Дональда Трампа, Джо Байдена, Анджее Дуди; заяви Пентагону; телеграми кайзера Вільгельма II та царя Миколи II. Корпус охоплює часовий проміжок від 1914 до 2025 року, що забезпечує репрезентативність матеріалу для міждискурсивного, ба більше, діахронного аналізу стилістичних особливостей мови війни; 2) **тексти публіцистичного стилю**, репрезентовані матеріалами The Washington Post, The New York Times і The Guardian у діахронному зрізі – від архівних публікацій періоду Першої світової війни, міжвоєнної та Другої світової війни до сучасного корпусу текстів, присвячених російсько-українській війні, з окремим акцентом на публіцистичних книгах Крістофера Міллера “The War Came to Us: Life and Death in Ukraine” та Боба Вудворда “WAR”; 3) **тексти художнього стилю** репрезентовані творами Ернеста Гемінґвея “A Farewell to Arms” (1929), Еріха Марії Ремарка “All Quiet on the Western Front” (1929), Прімо Леві “If This Is a Man” (1958), Анни Франк “The Diary of a Young Girl” (1952), Метта Галлахера “Day Break” (2024) та Артура Дражека “Bridge in the Darkness” (2023). До корпусу дослідження також залучено твір Дж. Р. Р. Толкіна “The Lord of the Rings” (1954), який, попри жанрову належність до фентезі, висвітлює поетико-міфологічну модель війни за владу. Його мовні образи та метафорика,

зокрема мотиви боротьби світла й темряви, дедалі частіше залучаються політиками й журналістами як інтертекстуальні паралелі у висвітленні російсько-української війни.

На евристичний потенціал виокремлення лінгвістики кризової медицини вказує серія наукових праць авторки, в яких послідовно вибудовується теоретико-методологічне підґрунтя для її введення до наукового розгляду. Зокрема, у статтях Ю. Дем'янчук: “Лінгвополітична синергетика: становлення та перспективи дослідження” [2]; “Лінгвістика війни: виникнення, концептуалізація та вектори подальшого розвитку” [3]; “Гене́за становлення мови війни в історико-політичному та історико-художньому контексті (український досвід)” [4]; “Метафори війни в експериментальній лінгвополітичній синергетиці: дисонанс між офіційною риторикою та емпіричною реальністю війни” [5]; “Міжнародний суд ООН у системі воєнної конфліктології: від юрисдикції до політичного впливу” [6]; Лінгвополітична синергія засобів мови війни в текстах офіційно-ділового, публіцистичного та художнього стилів [7]; “Воєнно-політична та військово-політична лексика у фокусі теоретичної лінгвополітичної синергетики” [8]; “Від колоніальності до неоімперського ревізйонізму: мова війни у воєнній конфліктології” [10]; “Словосполукки з компонентом «війна» у макролінгвополітичній синергетиці воєнної комунікації” [9]; “Військова vs воєнна фразеологія в системі мови війни в рамках мікролінгвополітичної синергетики” [11] окреслено еволюцію мови війни як наддискурсивного феномена, що закономірно виводить дослідження до проблематики медичної комунікації в умовах війни, катастроф і кризового реагування. Запропонована стаття є логічним етапом узагальнення та концептуального розширення цих напрацювань.

Додатковим аргументом на користь виокремлення лінгвістики кризової медицини є безпосередня взаємодія авторки з бойовими медиками та діючими офіцерами Збройних сил України, а також із профільними оперативно-навчальними підрозділами Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, що забезпечує емпіричну верифікованість і прикладну валідність дослідження.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлення вирішальної ролі медицини у сфері людського буття, особливо в умовах криз, катастроф і збройних конфліктів, у сучасних міжнародних підходах головню згуртоване довкола первинної медико-санітарної допомоги як базового рівня системи

охорони здоров'я. У документі Всесвітньої організації охорони здоров'я “Primary Health Care and Health Emergencies”, підготовленому як частина серії з первинної медико-санітарної допомоги з нагоди Глобальної конференції з ПМСД під керівництвом Координаційної групи, очолюваної Едом Келлі (штаб-квартира ВООЗ), Гансом Клюге (Європейське регіональне бюро ВООЗ) та Відх'єю Ганеш (ЮНІСЕФ), акцентовано ключове значення первинної медико-санітарної допомоги в системі реагування на надзвичайні ситуації [53]. Окремо підкреслено важливість залучення місцевих громад, що підвищує рівень довіри до медичних послуг.

Первинна медико-санітарна допомога в цій системі виконує функцію інфраструктурної ланки кризового реагування та одночасно є чинником формування індивідуальної й колективної стійкості в період воєнних і гуманітарних викликів. Такий підхід концептуально корелює з історико-медичними дослідженнями війни та здоров'я.

Разом з тим формування стійкості є комунікативно опосередкованим процесом, в якому мова функціонує як інструмент смислового осмислення кризового досвіду. Так, у книзі “The First World War and Health: Rethinking Resilience” її редактори наголошують, що поняття стійкості тривалий час залишалося поза фокусом історичного аналізу. Запропоноване дослідження розширює аналітичні рамки осмислення стійкості та переосмислює взаємозв'язок війни й медицини, який раніше зводився переважно до практики допомоги пораненим і хворим солдатам. Центральною проблематикою книги є способи, в які стійкість проявлялася під час і після війни, а також соціальні, медичні й військові контексти, в яких вона формувалася. Аналіз охоплює досвід життя в умовах постійної присутності смерті й руйнувань – в окопах і шпиталях, а ще усвідомлення неминучості поранення або загибелі [52]. Автори книги переконливо демонструють, що формування стійкості відбувалося на перетині військового, медичного й соціального “світів”, кожен із яких володіє власною формою стійкості, залежною від гуманного контексту їх існування.

Щобільше, прикладна реалізація окреслених положень знаходить відображення у військово-медичних дослідженнях. Зокрема, полковник Рус Зайчук (Армія США) у книзі “Conventional Warfare: Ballistic, Blast and Burn Injuries” наголошує, що впродовж тисячоліть людської історії мало хто був вільний від війни, а технології виробництва зброї ніколи не демонстрували

регресу. Автор зауважує, що життєзбережувальні уроки війни часто втрачаються між конфліктами: медичні інновації у лікуванні травм, логістиці евакуації та функціонуванні віддалених медичних закладів нерідко відходять на другий план після завершення бойових дій. Проте потреба у фаховому корпусі військово-медичних текстів, а також у спеціалізованих довідниках, адаптованих до умов бойових дій і постконфліктного періоду, залишається актуальною. Як зазначає Р. Зайчук, цивільні хірургічні посібники не забезпечують вичерпних практичних рекомендацій для бойових умов [54]. Відповідно, мова формує мовну пам'ять військово-медичного дискурсу як механізм акумуляції та передавання клінічного досвіду війни. Упорядкування такого досвіду відображено й у структурі тому, що репрезентує принцип систематизації матеріалу: послідовно розглянуто типи озброєння та їхню ефективність, еволюцію й фізико-біофізичні засади ранової балістики, механізми первинної вибухової травми, принципи ведення балістичних і вибухових уражень, патофізіологію опіків.

Цікаво, що подальший розвиток цієї концепції простежується у формуванні інституційних та освітніх засад військової медицини. Так, Річард В. Томас, президент Університету медичних наук для військовослужбовців, та Артур Л. Келлерманн, декан Медичної школи імені Ф. Едварда Ебера, у передмові до підручника "Fundamentals of Military Medicine" пов'язують модернізацію військової медицини зі змінами, започаткованими наприкінці війни у В'єтнамі. Перехід США до повністю добровільної армії, як зазначають автори, зумовив перегляд підготовки кадрів і стимулював створення освітніх програм та інституцій, орієнтованих на формування професійного медично-військового персоналу. Університет медичних наук для військовослужбовців слугує центром підготовки військових медиків до лідерства та кар'єри національної служби. З початком ХХІ століття зростання обсягу медичних знань і зміна характеру воєнних операцій, за словами науковців, спричинили оновлення навчальної парадигми: військово-медична освіта ґрунтується на самостійному навчанні, роботі в малих групах і регулярному оновленні змісту з урахуванням досвіду бойових дій та операцій за кордоном. Окрім того, термінологічна система військово-медичного дискурсу виконує синергетичну функцію інституціоналізації знання у військово-медичній практиці. У навчальній програмі виокремлено чотири ключові напрями: професіоналізм і лідер-

ство; медичне забезпечення в умовах розгортання конфлікту; захист фізичного й психосоціального здоров'я військовослужбовців; передова медична допомога [44]. Дослідники стверджують, що підручник є першим за понад століття англійськомовним вступним корпусом знань, який маркує фундаментальні принципи військово-медичної практики та підкреслює історичну тяглість військової медицини. Частина викладених у книзі концепцій сягає напрацювань, закладених майором Джонатаном Леттерманом у період Громадянської війни в США, інша – спирається на значно давніші уявлення про забезпечення медичної допомоги.

Інституціоналізація військової медицини як освітньої та практичної галузі корелює з міжнародно-правовою гуманітарною доктриною, сформованою Міжнародним комітетом Червоного Хреста. У документі "Respecting and Protecting Health Care in Armed Conflicts and in Situations Not Covered by International Humanitarian Law" у розділі "International and non-international armed conflict" наголошено, що поранених та хворих потрібно поважати за будь-яких обставин, а замах на їхнє життя та насильство над їхньою особистістю суворо заборонені; умисне вбивство або заподіяння тяжких страждань чи серйозних травм кваліфікується як воєнний злочин відповідно до Женевських конвенцій (GC I, Art. 50; GC II, Art. 51). За певних обставин відмова в медичній допомозі може розглядатися як жорстоке або нелюдське поводження, образа людської гідності або навіть катування [36].

Операційно-практичний рівень інституціоналізації військово-медичного знання репрезентують публікації з тактичної допомоги пораненим на полі бою (Tactical Combat Casualty Care, TCCC), в яких поряд із описом типів уражень та підходів до їх лікування ключового значення набуває стандартизація догоспітальної допомоги. Мовне оформлення протоколів ТССС формує операційний дискурс догоспітальної допомоги, що трансформує клінічні рішення у нормативно регламентовані алгоритми дії. Йдеться передусім про роботи, в яких Дж. Б. Холкомб, С. Д. Гібнер, Н. Е. МакСвейн та Дж. Беріан у статті "Tactical Combat Casualty Care 2007: Evolving Concepts and Battlefield Experience" (журнал *Military Medicine*) окреслюють розвиток проєкту ТССС, ініційованого Командуванням спеціальних операцій ВМС США. Автори зазначають, що рекомендації ТССС, уперше опубліковані у 1996 році, відтоді системно оновлювалися під керівництвом Комі-

тету ТССС при Інституті оперативної медицини ВМС і поступово інтегрувалися в практику Міністерства оборони США. Підкреслено, що фахова медична література та польові звіти рятувальників документують ефективність ТССС у зниженні смертності та підвищенні операційної спроможності підрозділів. Разом з тим серед ключових викликів названо оперативне впровадження нових методик у бойових підрозділах, поширення підготовки на всі категорії комбатантів і належне фінансування Комітету ТССС [19].

Важливим узагальнювальним етапом систематизації накопиченого бойового та догоспітального медичного досвіду впровадження ТССС є стаття Ф. К. Батлера “Two Decades of Saving Lives on the Battlefield: Tactical Combat Casualty Care Turns 20”. В ній автор підсумовує двадцятирічний досвід функціонування ТССС як системи найкращих практик догоспітальної травматологічної допомоги, адаптованої до умов поля бою. Спираючись на розширену доказову базу та зворотний зв’язок від бойових медиків, санітарів і парарятувальників, науковець демонструє, що безперервна еволюція ТССС забезпечила впровадження низки критично важливих інновацій, як-от посиленого контролю зовнішньої кровотечі, удосконалених підходів до інфузійної реанімації при геморагічному шоку, ефективнішого знеболення та узгодження медичних протоколів із тактикою малих підрозділів [20]. У результаті ТССС було визнано стандартом допомоги при бойових травмах у Збройних силах США та арміях союзних держав, а також підґрунтям для впровадження напрацювань військової догоспітальної травматології в цивільну медичну практику.

Витоки та концептуальні засади цієї системи Ф. К. Батлер розкриває у студії “Tactical Combat Casualty Care: Beginnings”, опублікованій у 2017 році. У ній ТССС визначено як сукупність науково обґрунтованих рекомендацій з догоспітальної травматологічної допомоги, спеціально адаптованих для застосування на полі бою. Автор наголошує на нетрадиційному характері походження цієї системи: програма ТССС постала як біомедичне дослідження ВМС США після усвідомлення того, що масивна кровотеча з кінцівок – основна причина потенційно запобіжних смертей на полі бою, упродовж тривалого часу не коригувалася простим, доступним і високоефективним засобом, а саме джгутом. Власне це усвідомлення стало імпульсом для комплексної переоцінки всіх аспектів допомоги пораненим у бойових умовах, яку в 1993–1996 роках спільно здійснили медичні

фахівці підрозділів спеціальних операцій та Університет медичних наук Збройних сил США [21]. Підсумком трирічного дослідницького проекту стало формування ТССС – першого системно оформленого набору рекомендацій, спеціально розроблених для поєднання принципів належної, доказово обґрунтованої медицини з тактикою малих підрозділів. На цьому синергетичному рівні мовна формалізація рекомендацій ТССС перетворює клінічні спостереження та емпіричні висновки на нормативний дискурс дії.

Закріплені в ТССС принципи доказово обґрунтованої догоспітальної допомоги знаходять своє крайнє втілення в дослідженнях з надання невідкладної медичної допомоги поза полем бою, передусім в умовах катастроф. Це переконливо засвідчує стаття В. Орлик “Emergency Medical Care for Victims with Crush Syndrome at the Pre-Hospital Stage”, в якій висвітлено актуальну і для воєнного, і для мирного часу проблему надання адекватної медичної допомоги постраждалим із синдромом здавлення залежно від тяжкості їхнього стану та тактичної ситуації на всіх етапах медичної евакуації. Особливу увагу в дослідженні приділено організації невідкладної допомоги відповідно до сучасних протоколів (PDF, CABDE, MARCH), а ще необхідності чіткого, скоординованого алгоритму дій, узгодженого із зонами евакуації – на місці події, у червоній, жовтій та зеленій зонах та під час транспортування й госпіталізації [45]. Авторка підкреслює, що коректне застосування сучасних методів інфузійно-трансфузійної терапії має вирішальне значення для допомоги постраждалим із синдромом здавлення на догоспітальному етапі, зокріпна в умовах бойових дій.

Застосування стандартів ТССС у медицині катастроф і військовій медицині створює аналітичне підґрунтя для інтерпретації емпіричних даних, що засвідчують релевантність і ефективність цих рекомендацій у сучасних збройних конфліктах. Такими емпіричними свідченнями слугують матеріали, присвячені російсько-українській війні. Як висвітлено у звіті “Ukraine Medical Lessons Learned Report”, опублікованому в журналі *The Pulse of Army Medicine* (березень 2025 року), український досвід тривалих бойових дій осмислюється з погляду підготовки військової медицини США до широкомасштабних бойових операцій. Автори наголошують, що затяжний характер війни, масове застосування артилерії та безпілотних систем, систематичні атаки на медичну інфраструктуру суттєво ускладнюють евакуацію поранених і зумовлюють потребу

в перегляді стандартних алгоритмів догоспітальної допомоги. У дискурсивному вимірі ці зміни супроводжуються лінгвістичною кодифікацією клінічного досвіду у бойових умовах, завдяки якій емпіричні медичні практики інституціоналізуються у вигляді нормативних доктрин і протоколів.

Аналіз українського досвіду виявляє низку критичних викликів, пов'язаних із реалізацією принципів тактичної допомоги пораненим: необхідність тривалого догляду за пораненими внаслідок збільшення часу евакуації; переоцінка практик накладання джгутів і контролю масивної кровотечі; організація мобільних банків крові; зростання кількості ампутацій та ускладнень; посилення ролі польової санітарії та психосоціальної підтримки особового складу. Окремо підкреслено вплив небойових захворювань і хронічних станів серед військовослужбовців, що додатково навантажує систему медичного забезпечення [51]. З огляду на ці спостереження, уроки російсько-української війни розглядаються у звіті як орієнтири для подальшого розвитку ТССС, а ще як імпульс для підвищення готовності та стійкості армійської медицини США до майбутніх воєнних і гуманітарних викликів.

На відміну від аналітичних звітів, що виконують функцію метадискурсивної рефлексії бойового медичного досвіду, міжнародні дослідження й симпозиуми репрезентують механізми передачі знань, їх інституціоналізації та легітимації в глобальних військово-медичних практиках. Збагачує цей процес мовний чинник, який у межах лінгвополітичної синергетики виступає синергетичним медіатором міжнародного обміну бойовим медичним досвідом і механізмом його дискурсивної інституціоналізації. З-поміж досліджень особливу увагу привертає праця Дж. Холкомба, Т. Раяха і Ш. Дітлінгера “Assessment and Training of Ukrainian Trauma and Combat Casualty Care via International Symposia”. У ній зазначено, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році створило унікальне підґрунтя для аналізу того, як широкомасштабні бойові операції навантажують і дестабілізують інфраструктуру охорони здоров'я та системи травматологічної допомоги. З метою обміну клінічними й догоспітальними знаннями, здобутими в умовах бойових дій, та увиразнення українського досвіду впродовж червня 2023 – червня 2024 року було проведено дев'ять міжнародних симпозиумів за участі ключових лідерів і медичного персоналу України. Автори підкреслюють,

що цю ініціативу підтримано програмами Міністерства оборони США відповідно до рішень Конгресу США щодо розвитку військово-медичного партнерства з Україною, що зафіксовано в законах про національні оборонні повноваження на 2023 і 2024 роки. Тематичний фокус симпозиумів охоплював системи й реєстри травм, гемостатичну реанімацію, евакуацію, телемедицину, “здоров'я мозку”, застосування джгутів, реабілітацію, дослідницькі й логістичні потреби [35]. За висновком учасників, отримані під час дискусій дані та зворотний зв'язок сприяли вдосконаленню доказових підходів до допомоги при травмах у США та країнах НАТО і підтримали українських фахівців у розвитку спроможностей бойової травматології.

Окремий блок сучасних досліджень формують праці, зосереджені на практичній імплементації стандартів ТССС у Збройних Силах України. На прицільну увагу заслуговує студія С. Каратеєвої, О. Слободяна, Л. Лавріва, К. Слободяна та Н. Музики “Universally Applicable Approaches to the Tactical Level of Aid and Medical Support for the Personnel of the Armed Forces of Ukraine”, в якій обґрунтовано універсальні методичні підходи до вдосконалення тактичного рівня медичного забезпечення особового складу на основі стандартів ТССС. У дослідженні запропоновано алгоритм трифазної підготовки військовослужбовців з основ тактичної медицини, розширення мережі сертифікованих навчальних центрів, а також уніфікований підхід до комплектування індивідуальних тактичних аптечок за принципом BRIG 4×4, що уможливорює оптимізувати використання медичних засобів і скоротити час надання домедичної допомоги [37]. Автори доходять висновку, що напрацювання фахівців з України не тільки відповідають міжнародним стандартам, але й доповнюють глобальний досвід бойового медичного забезпечення.

Внесок у стандартизацію та систематизацію догоспітальної допомоги в умовах війни в Україні репрезентує навчальне видання “Тактична допомога пораненим на полі бою. Курс бойового медика”. У виданні протоколи ТССС подано як цілісну систему підготовки військовослужбовців і медичних працівників з урахуванням їхньої ролі та рівня медичної компетентності. У цьому підході послідовно розмежовано три рівні підготовки: ТССС-ASM (All Service Members / усі військовослужбовці), ТССС-CLS (Combat Lifesaver / підготовлений військовослужбовець з домедичної допомоги, бойовий санітар) та ТССС-MP (Medical Personnel / медичний персонал). Згідно типології

рівень TCCC-CLS зорієнтований на військовослужбовців, які пройшли спеціальну підготовку з надання домедичної допомоги безпосередньо на полі бою. До ключових здобутків курсу бойового медика належить й чітка поетапна організація надання допомоги, узгоджена з рівнем тактичної загрози та умовними зонами безпеки. Етап Care Under Fire (допомога в умовах безпосередньої вогневої загрози, CUF) відповідає “червоній зоні”. Tactical Field Care (тактична допомога в польових умовах, TFC) реалізується в “жовтій зоні”. На цьому етапі застосовують алгоритм MARCH (Massive bleeding / масивна кровотеча; Airway management / управління дихальними шляхами; Respiration / дихання; Circulation / циркуляція; Hypothermia / гіпотермія), який має динамічний характер. У разі відновлення кровотоку медик повертається до пріоритету М. Останній етап Tactical Evacuation Care (TACEVAC) відповідає “зеленій зоні”. Він охоплює медичний супровід під час евакуації та підготовку пораненого до передачі на вищий рівень медичної допомоги [13].

Отож, догоспітальна допомога репрезентує надсистемний рівень кризово-медичної практики, а тактична медицина постає її операційно-доктринальним підрівнем, пов’язаним із бойовими умовами та алгоритмами надання допомоги.

З початком повномасштабної агресії Росії проти України безпекове середовище зазнало докорінних трансформацій, що зумовило зростання значущості рекомендацій тактичної медицини і для цивільного населення. Масовані комбіновані удари ракетними засобами та безпілотними літальними апаратами спричиняють масштабні руйнування житлової забудови, господарських споруд, підприємств, транспортних засобів і об’єктів критичної інфраструктури. Унаслідок таких атак фіксуються численні загиблі та поранені: постраждалі зазнають осколкових і вогнепальних поранень, баротравм, опіків, ушкоджень органів зору й дихальних шляхів, отруєнь, гіпотермії та травм унаслідок обвалів будівель, що часто ускладнюються синдромом здавлення. Хоча найбільша кількість жертв припадає на прифронтові території, подібні ураження спостерігаються і в регіонах, що перебувають під контролем України. За таких умов протоколи тактичної медицини набувають практичної цінності, адже сучасна війна нівелює чітке розмежування між тилом і зоною безпосередньої небезпеки, а момент, коли відповідні знання та навички можуть стати вирішальними для збереження життя, є невідомим.

Проведений аналіз корпусу праць з медицини катастроф, військової та тактичної медицини дає підстави твердити, що ці напрями перебувають у тісному взаємозв’язку та можуть бути осмислені як взаємодоповнювальні складові кризової медицини. Попри відсутність усталеного визначення цієї галузі в науковому обігу, її концептуалізація є теоретично виправданою та соціально детермінованою в умовах сучасних воєнних і гуманітарних викликів. У зв’язку з цим доцільно окреслити коло наукових і освітніх ініціатив, що визначили формування кризової медицини та її теоретико-прикладні засади.

Одним із показових прикладів інституціоналізації кризової медицини є проєкт CRISIS MEDICINE – серія курсів із кризової та тактичної медицини, розроблена й викладена лікарем Майком Шерцем, доктором медичних наук та одним із засновників Комітету з розробки настанов TCCC. У цьому підході кризова медицина слугує системою підготовки, що зорієнтована на швидке розпізнавання й медичне реагування на стани, які безпосередньо загрожують життю, у середовищі підвищеного ризику. Навчальні програми інтегрують рекомендації TCCC та Tactical Emergency Casualty Care (тактична невідкладна допомога пораненим, ТЕСС) [47]. Хоча сам термін *кризова медицина* (crisis medicine) не має усталеного статусу в медичній номенклатурі, у працях і навчальних програмах, розроблених під керівництвом М. Шерца, він набуває концептуального оформлення.

Водночас в науковій літературі словосполучення *кризова медицина* та *медицина під час кризи* (medicine in crisis) до середини 2000-х років траплялися спорадично й функціонували переважно як описові номінації, пов’язані з кризовими станами системи охорони здоров’я або сферою невідкладної допомоги. Передусім, М. Голдінг порушує проблему балансу між профілактичною та лікувальною медициною в умовах обмежених ресурсів [30]. К. Марвік, аналізуючи наслідки техногенної катастрофи в Бхопалі, зосереджується на реакції медичної системи після подолання гострої фази кризи [40]. У праці Е. Кука “Medicine in Crisis: A Christian Response” поняття “кризова медицина” розглядається переважно в етичному та соціальному вимірах [22]. Дж. Лейман аналізує перехід від моделі громадської системи охорони здоров’я (community health care) до кризово орієнтованих форм медичної допомоги, пов’язаних із реагуванням на надзвичайні ситуації [38]. Подібні підходи виявлено і в працях Ш. Гібсон, де меди-

цина виступає системою, що функціонує в умовах постійної інституційної напруги [29].

Ще одним вагомим внеском у соціально-медичне осмислення кризового характеру трансформацій системи охорони здоров'я є праця Д. Макбрайд "Black America: From Community Health Care to Crisis Medicine". У дослідженні простежено ключові зміни в політиці медичного обслуговування, що вплинули на афроамериканське населення як соціально вразливу групу, а також реакцію медичного керівництва цієї спільноти на трансформацію системи охорони здоров'я. Починаючи з періоду після Другої світової війни, авторка виокремлює три основні фази розвитку відповідної політики. Перша фаза (залучення, охоплює середину 1960-х – середину 1970-х років) – характеризується домінуванням моделі *community health care* / *громадської системи охорони здоров'я*, коли федеральний уряд активно спрямовував ресурси на програми медичної допомоги для афроамериканців та інших малозабезпечених груп населення. Друга фаза (занурення, кінець 1970-х – середина 1980-х років) – позначена зростанням участі афроамериканських медичних фахівців у політичних дебатах щодо реформ охорони здоров'я та водночас суттєвим скороченням державного фінансування медичних програм для бідного міського населення. Третя фаза (усвідомлення кризи) – засвідчує формування мережі прихильників громадського здоров'я, спрямованої на переорієнтацію медичної системи відповідно до потреб, так би мовити, "нових гетто" урбанізованих американців [41]. Власне на цьому етапі поняття "кризова медицина" набуває соціального наповнення.

Подальший етап розвитку цього концепту пов'язаний із нормативною інституціоналізацією кризового медичного реагування, що знайшло відображення у звіті Інституту медицини США "Crisis Standards of Care: A Systems Framework for Catastrophic Disaster Response", підготовленому на запит Управління помічника міністра з питань готовності та реагування Міністерства охорони здоров'я і соціальних служб США. У документі вперше на національному рівні сформульовано стандарти кризової медичної допомоги для надзвичайних ситуацій і зафіксовано нормативно закріплену переорієнтацію підходу до надання медичної допомоги, спрямовану на максимальне збереження життя на рівні всієї громади [33, с. 3]. Звернімо увагу, що у трактуванні Д. Макбрайд кризова медицина розглядається як наслідок соціально-політичної деградації системи медич-

ної допомоги на рівні громади, натомість у звіті Інституту медицини США вона набуває статусу нормативно регламентованої форми медичної дії в умовах катастроф, що засвідчує перехід від описового соціального феномена до інституціоналізованої нормативної моделі медичного реагування.

Існує низка досліджень, зосереджених на прикладному застосуванні стандартів реагування в кризових ситуаціях. Перспективи їх упровадження в лікарнях, а також труднощі, з якими стикаються служби екстреної медичної допомоги, проаналізували Дж. Хік, Д. Ханфлінг, М. Вінія та Е. Тонер. Автори наголошують, що планування та реагування служб екстреної медичної допомоги й амбулаторного сектору мають вибудовуватися як взаємопов'язані процеси, що забезпечує узгодженість очікувань і ефективний розподіл та перерозподіл пацієнтів у кризових умовах [34]. Інші дослідження акцентують на тому, що стратегічне інвестування в масштабовану інфраструктуру, зміцнення кадрового потенціалу, підтримка безперервних досліджень та інновацій, забезпечення рівного доступу до медичних послуг за допомогою ресурсів громади й ефективних систем їх надання істотно підвищують здатність системи охорони здоров'я протистояти майбутнім надзвичайним ситуаціям і адаптуватися до них [43]. У сукупності ці чинники формують організаційну спроможність системи охорони здоров'я та опосередковано визначають ефективність кризової медичної комунікації.

Мабуть, одним із найяскравіших проявів ефективності комунікації є те, що мова кризової медичної комунікації функціонує як системоутворювальний метарегулятор, який структурує інформаційні потоки, координує діяльність суб'єктів медичної системи та водночас виступає механізмом упорядкування комунікативних процесів в умовах високої невизначеності, коли ціна помилки вимірюється життям.

Комунікативний вимір цієї проблематики окремо аналізують І. Біюшич та М. Барич у дослідженні "Crisis Communication in Emergency Medicine". Автори наголошують, що сучасна система охорони здоров'я стикається з комплексом комунікативних викликів, серед яких ключове місце посідає кризова комунікація: будь-яка невідкладна ситуація для медичної команди фактично є кризовою, а відтак спосіб отримання, структурування та передавання інформації набуває вирішального значення. Недооцінка комунікативних навичок і делегування відповідальності за комунікацію виключно на розсуд медичних працівників

нерідко призводять до порушень взаємодії у триаді “лікар – пацієнт – система охорони здоров’я” [17].

У цій студії ми розглянули низку напрямів, пов’язаних із наданням допомоги в умовах війни та надзвичайних ситуаціях (військова медицина, тактична медицина, медицина катастроф), які по-різному враховують мовно-дискурсивний феномен – через протоколи, алгоритми, стандарти, класифікації та регламентовані комунікативні моделі. Проте ці підходи досі не поєднані спільною надкатегорією, яка дала б змогу описати їх як цілісну систему та вивести універсальні принципи мовної організації кризового медичного реагування. З огляду на це, аби обґрунтувати виокремлення напряму *лінгвістика кризової медицини*, ми спершу вводимо узагальнювальний термін *кризова медицина* як надгалузеву концептуальну категорію макрорівня, що інтегрує військову медицину, медицину катастроф і тактичну медицину та слугує теоретичною основою для формування напряму *лінгвістика кризової медицини*.

Кризова медицина – це системоутворювальна надсистема медичної діяльності, що функціонує в умовах війни та надзвичайних ситуацій і охоплює воєнний і цивільний сегменти медичного реагування. Вона забезпечує операціоналізацію клінічного знання в алгоритми дій і стандартизовані практики збереження життя, зокрема евакуацію та догоспітальну допомогу.

Воєнна підсистема кризової медицини охоплює військову медицину та тактичну медицину. У її структурі військова медицина репрезентує мезорівень спеціалізованої медичної допомоги в бойових умовах, натомість тактична медицина постає мікрорівневим операційним модусом кризового медичного реагування, зорієнтованим на догоспітальну допомогу безпосередньо на полі бою. Цивільна підсистема охоплює медицину

катастроф, яка також репрезентує мезорівень і функціонує за аналогічними алгоритмами дій та стандартами професійної комунікації. Отже, медицина катастроф репрезентує цивільний модус кризової медицини, а військова медицина та її мікрорівень – тактична медицина, формують її воєнний модус (див. Рис. 1).

Відповідна ієрархія кризової медицини корелює з формуванням нелінійної системи – мови кризової медицини, мовні засоби якої кодують клінічне знання, регулюють процеси прийняття медичних рішень і здатні стабілізувати воєнно-медичну та військово-медичну комунікацію. У зв’язку з цим постає необхідність теоретичного осмислення цієї мовної системи в межах окремого міждисциплінарного напряму – *лінгвістики кризової медицини*.

Лінгвістика кризової медицини – міждисциплінарний напрям лінгвополітичної синергетики, що досліджує систему мови кризової медицини та механізми мовної кодифікації клінічного знання й медичних рішень у нормативні дискурсивні структури кризового реагування, які забезпечують координацію дій медичних працівників і керованість системи охорони здоров’я в умовах війни та надзвичайних ситуацій.

Об’єктом дослідження є мова кризової медицини, що охоплює воєнний і цивільний сегменти кризово-медичного реагування.

Предмет дослідження становить: 1) структурно-теоретичний рівень – термінологія кризової медицини та її дискурсивні форми, зокрема воєнно-медичний і військово-медичний дискурси як нормативно організовані дискурсивні моделі “мови кризової медицини в дії”; 2) процесуально-функціональний рівень – воєнно-медична та військово-медична комунікація як динаміка взаємодії учасників кризового медичного реагування, що актуалізує дискурсивні моделі в конкретних ситуаціях.

МАКРОРІВЕНЬ

└─ КРИЗОВА МЕДИЦИНА (надсистема)

МЕЗОРІВЕНЬ

└─ Воєнна підсистема

└─ Військова медицина

└─ **МІКРОРІВЕНЬ:** Тактична медицина (ТССС)

└─ Цивільна підсистема

└─ Медицина катастроф

Рис. 1. Структурно-ієрархічна модель кризової медицини

У межах лінгвістики кризової медицини, осмисленої крізь призму лінгвополітичної синергетики, воєнно-медичний і військово-медичний дискурси постають надстильовими дискурсивними режимами, що маніфестуються в текстах кризової медицини, військової медицини, медицини катастроф і тактичної медицини.

Історичні передумови формування воєнно-медичного та військово-медичного дискурсів засвідчує низка дисертацій і монографій, що репрезентують розвиток медико-військової комунікації у діахронії. Зокрема, у дисертації Р. Левандоскі "The Medical Discourse on Military Psychiatry and the Psychological Trauma of War: World War I to DSM-III" показано, що дискурс психологічної травми війни поступово формувався у професійній психіатричній спільноті протягом XX століття. Під час Першої світової війни військові психіатри поєднували лікування та профілактику воєнних неврозів, а в період Другої світової війни та після неї професійний дискурс набув більшої концептуальної диференційованості в процесі осмислення хронічної природи травматичних станів. Дисертація завершує цей аналіз розглядом публічних і професійних дебатів щодо психологічної травми війни у період війни у В'єтнамі, які призвели до інституціоналізації посттравматичного стресового розладу як офіційної діагностичної категорії у 1980 році [39]. Хоча окремі дослідники трактують ПТСР як соціальну конструкцію поств'єтнамської епохи, авторка демонструє, що дискурсивна легітимація цього діагнозу відбувалася задовго до його формальної діагностичної кодифікації, ще до активної участі США у війні в В'єтнамі. З іншого боку, в монографії І. Драгомир "The Ideology of Power in NATO Military Discourse (A Proposed Analytical Framework)" запропоновано аналітичні рамки критичного дослідження ідеології влади, лінгвістично репрезентованої у військовому дискурсі Організації Північноатлантичного договору. Спираючись на методологію критичного дискурс-аналізу, авторка поєднує аналіз дискурсивних практик із дослідженням ідеологічних цінностей та демонструє тристоронній зв'язок між мовою, ідеологією та владою [26].

У запропонованій концепції лінгвістики кризової медицини **воєнно-медичний дискурс** слугує макрорівнем концептуалізації та нормативної інтерпретації війни, в якому медичні практики війни осмислюються як антропологічний, гуманітарний і політичний феномен. На цьому рівні дискурс репрезентований міжна-

родно-правовими актами, гуманітарними доктринами та політичними заявами міжнародних організацій, як-от Міжнародний Комітет Червоного Хреста (International Committee of the Red Cross, ICRC), Організація Об'єднаних Націй (United Nations, UN), Всесвітня організація охорони здоров'я (World Health Organization, WHO), Організація Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization, NATO), Управління ООН з координації гуманітарних питань (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, OCHA), Міжнародна організація з міграції (International Organization for Migration, IOM), що формують глобальні нормативні уявлення про медицину війни.

Військово-медичний дискурс є інституційною формою воєнної комунікації, що на доктринальному рівні формує концептуальні засади медичного забезпечення збройних сил, а на нормативному рівні кодифікує стандарти, протоколи та алгоритми медичної дії. На мезорівні військово-медичний дискурс репрезентований доктринальними й стратегічними документами військово-медичного забезпечення, зокрема стандартами та доктринами НАТО (наприклад, NATO STANDARD AJP-4.10 Allied Joint Doctrine for Medical Support), які визначають організацію, управління та логістику медичної підтримки військових операцій. На мікрорівні він реалізується в протоколах і корпусах текстів, як-от керівництвах Tactical Combat Casualty Care (TCCC), що кодифікують алгоритми догоспітальної допомоги та тактичного медичного реагування безпосередньо в зоні бойових дій.

У цьому дослідженні запропоновано розглядати взаємозв'язок між дискурсом і комунікацією як закономірну структурно-процесуальну дихотомію: дискурс слугує моделлю мовної репрезентації соціальної практики, а комунікація постає її процесуальною реалізацією у конкретних соціальних та інституційних контекстах. Емпіричні дослідження медичної комунікації підтверджують дискурсивну детермінованість комунікативної поведінки медичних суб'єктів. Як засвідчує контент-аналіз медичних діалогів, здійснений Н. Стучинською, Н. Литвиненко та іншими авторами, було виявлено специфічні гендерні мовленнєві патерни, що безпосередньо впливають на ефективність медичної допомоги в умовах війни. Дослідження підтверджує наявність гендерно-орієнтованих моделей медичної комунікації, які посилюються в кризових умовах, а отримані результати можуть бути інтегровані в освітні про-

грами підготовки медичних фахівців і в розробленні клінічних протоколів [49].

Про розвиток теорії лінгвістики кризової медицини свідчить демаркація понять *військово-медична* і *воєнно-медична комунікація*.

Воєнно-медична комунікація – це метакомунікативний рівень воєнної взаємодії, на якому медичні практики війни осмислюються, легітимуються та регулюються в гуманітарному, політичному й міжнародно-правовому вимірах. Цей тип комунікації функціонує як глобальний механізм формування нормативних моделей кризового медичного реагування в період війни.

Військово-медична комунікація – це інституційно-професійний процес мовної та позамовної взаємодії суб'єктів військової медицини, спрямований на планування, управління та операціоналізацію медичних рішень і практик медичного забезпечення збройних сил шляхом кодифікації доктрин, стандартів, протоколів і алгоритмів медичної дії та тактичного реагування.

Залежно від об'єкта й предмета дослідження у лінгвістиці кризової медицини виокремлюємо основні методи дослідження: метод термінологічного аналізу, метод когнітивного аналізу і метод синергетичного системного моделювання.

Значний внесок у дослідження медичної термінології в сучасній лінгвістичній науці зроблено у праці І. Заліпської “Contemporary Medical Terminology: The Problem of Thematic Classification”, в якій наголошено на моносемантичній природі терміна. Авторка розглядає медичну термінологію як системно організований корпус лексичних одиниць, що зберігає загальні мовні ознаки природної мови та репрезентує колективне знання конвенційної й комплементарної медицини [55].

Функціональний аспект англійськомовної медичної термінології досліджено Н. Тхор у статті “Англійська медична термінологія: функціональний аспект”, де матеріал проаналізовано з позицій системно-функціонального підходу, що передбачає розгляд мови загалом і мови наукового стилю зокрема як складної системи взаємопов'язаних елементів і відношень між ними [14]. Авторка виокремлює основні способи формування медичних термінів: 1) морфологічний словотвір (словоскладання, аббревіація); 2) синтаксичний спосіб шляхом утворення словосполучень; 3) семантичний спосіб (звуження значення, метафоричний і метонімічний перенос); 4) запозичення з інших мов. Найбільш продуктивним механізмом терміноутворення визнано деривацію.

Хоча медична термінологія у сфері військо-

вої медицини та суміжних галузях тісно корелює з військовою термінологією, у лінгвістичних дослідженнях ці системи переважно розглядаються автономно. Як зауважує І. Метаа у праці “Military Terminology – Meanings and Grammar Approach”, військова термінологія функціонує як спеціалізована закодована мова, що забезпечує точність інтерпретації оперативних наказів і координацію дій у бойових умовах. Стандартизація термінологічних форматів, на думку дослідника, є критично необхідною для мінімізації інтерпретаційних ризиків і підвищення ефективності виконання місії [42].

З огляду на це медичну й військову термінологію доцільно розглядати як регулятивні терміносистеми, що функціонують у режимі підвищеної відповідальності, високого ризику та необхідності максимальної точності мовної кодифікації професійних дій. У цьому дослідженні **метод термінологічного аналізу** слугує для комплексного вивчення термінології кризової медицини, що охоплює воєнну та цивільну підсистеми медичного реагування. Аналіз здійснюється у трьох взаємопов'язаних площинах: 1) структурному – для опису формально-словотвірної організації кризово-медичної терміносистеми; 2) семантичному – для встановлення семантичної структури термінів кризової медицини; 3) прагматичному – для дослідження функціонування термінів у дискурсивних і комунікативних контекстах кризового реагування, зокрема із залученням інструментарію критичного дискурс-аналізу.

Термінологія кризової медицини виступає багаторівневою синергетичною системою, в якій терміносистеми військової медицини та медицини катастроф репрезентують мезорівень, а терміносистема тактичної медицини – мікрорівень мовної організації кризового медичного реагування. У лінгвістиці кризової медицини термін розглядається і як номінативна одиниця, і як прагматично навантажений регулятивний знак, що кодифікує клінічні рішення, уніфікує професійні дії, а ще вербалізує керованість кризового медичного реагування.

Когнітивний вимір дослідження термінології увиразнює соціально-когнітивний підхід до терміна. Думку про те, що медичні терміни демонструють динамічну множинність значень і що їхнє розуміння детермінується культурними, лінгвістичними та знаннями фонами комунікантів, у праці “A Socio-Cognitive Investigation of English Medical Terminology” обґрунтовує М. Дам. Авторка підкреслює, що варіативність інтерпретації термі-

нів у комунікації лікар–пацієнт може впливати на клінічні результати, що проблематизує класичний ідеал моносемантичності терміна в умовах глобалізованого багатомовного світу [23].

Пропонована концепція лінгвістики кризової медицини передбачає використання **методу когнітивного аналізу** для реконструкції концептосфери кризової медицини, виявлення когнітивних моделей, фреймів і сценаріїв кризового медичного реагування, а також метафоричних і концептуальних моделей осмислення травми, ризику, медичної дії та виживання.

Реконструкція когнітивних фреймів і сценаріїв кризового медичного реагування потребує перевірки того, як саме ці смислові моделі закріплюються в текстах і функціонують в системі мови кризової медицини, що зумовлює залучення синергетичного підходу.

Метод синергетичного системного моделювання використовується для опису мови кризової медицини як нелінійної відкритої самоорганізованої системи, що перебуває у стані постійної взаємодії з правовими, політичними, безпековими й гуманітарними надсистемами. У межах цього методу досліджуються механізми переходу системи від хаотичного до стабільного стану, виявляються точки біфуркації, а ще механізми зворотної комунікації, за допомогою яких бойовий досвід інституціоналізується у формі текстів оновлених стандартів.

Із огляду на викладене вище у межах лінгвістики кризової медицини виокремлюємо п'ять основних напрямів наукового пошуку: 1) *метатеоретично-синергетичний*, спрямований на моделювання системи мови кризової медицини та опис її взаємодії з політичними, правовими й безпековими надсистемами; 2) *дискурсологічний*, що передбачає аналіз воєнно-медичного та військово-медичного дискурсів як надстильових дискурсивних режимів мовної репрезентації кризово-медичних практик із залученням методології критичного дискурс-аналізу для реконструкції ідеологічних, владних і нормативно-регулятивних параметрів кризово-медичної комунікації; 3) *термінологічний*, зорієнтований на системний опис і моделювання кризово-медичної терміносистеми; 4) *когнітивний*, спрямований на реконструкцію концептосфери кризової медицини, когнітивних фреймів, сценаріїв і метафоричних моделей осмислення травми, ризику, медичної дії та виживання; 5) *лінгвополітичний*, що досліджує мовні механізми нормативної уніфікації кризово-медичних практик у міжнародному гуманітарному та безпековому дискурсі.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що лінгвістика кризової медицини, осмислена як напрям лінгвополітичної синергетики, дає змогу описати мову кризової медицини як відносно автономну, відкриту й самоорганізовану систему, що функціонує у воєнному та цивільному сегментах і взаємодіє з правовими, політичними та безпековими надсистемами. Проведений аналіз показав, що кризова медицина концептуально постає інтегративною надкатегорією макрорівня, яка охоплює військову медицину і її мікрорівень – тактичну медицину, а також медицину катастроф як цивільний модус кризового реагування. Головним питанням лінгвістичної теорії кризової медицини є встановлення механізмів, за допомогою яких знання та емпіричний досвід мовно кодифікуються в регулятивні моделі дії – терміни, протоколи, алгоритми, доктринальні положення й освітні стандарти, що забезпечують керованість системи реагування в умовах високої невизначеності.

Методологічний каркас студії, репрезентований термінологічним, когнітивним і синергетичним системним моделюванням (із прагматично-дискурсивною верифікацією – інструментарієм КДА), корелює з п'ятьма векторами наукового пошуку – метатеоретично-синергетичним, дискурсологічним, термінологічним, когнітивним і лінгвополітичним. У цьому зв'язку завдання лінгвістики кризової медицини визначаються як намагання з'ясувати таке коло питань: Які мовні засоби синергетичної дії забезпечують стабілізацію кризово-медичної терміносистеми і дискурсивних моделей? Як когнітивні фрейми кризового медичного реагування корелюють із нормативними та інституційними дискурсивними структурами? Яку роль мова відіграє в перетворенні емпіричного бойового медичного досвіду на нормативні алгоритми дій? Як концептуалізуються травма, ризик, виживання в кризовій концептосфері? Якою є структура універсальних і культурно-специфічних концептів кризової медицини? Як взаємодіють наукові та професійні епістемні модуси кризової медицини у мовному просторі воєнної комунікації? Перспективу прийдешньої студії вбачаємо у поглибленні термінологічного виміру лінгвістики кризової медицини, завдяки створенню репрезентативного корпусу кризово-медичних текстів і моделювання кризово-медичної терміносистеми. Центральним методологічним інструментом стане метод термінологічного аналізу, зорієнтований на структурне, семантичне і прагматичне вивчення термінів та їх унормування.

Список літератури:

1. Байша К. М., Байша О. М. Місце медичного перекладу у військовий час. 2023. Вип. 57. Т. 1. С. 46–50. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/57/part_1/8.pdf (дата звернення: 12.10.2025).
2. Дем'янчук Ю. Лінгвополітична синергетика: становлення та перспективи дослідження. Вісник КНЛУ. Серія Філологія, 2024. Том 27. № 2. С. 75–102.
3. Дем'янчук Ю. Лінгвістика війни: виникнення, концептуалізація та вектори подальшого розвитку. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, 2025. С. 220–233.
4. Дем'янчук Ю. Генеза становлення мови війни в історико-політичному та історико-художньому контексті (український досвід). Закарпатські філологічні студії, 2025. Вип. 39. С. 171–192.
5. Дем'янчук Ю. Метафори війни в експериментальній лінгвополітичній синергетиці: дисонанс між офіційною риторикою та емпіричною реальністю війни. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2025. № 73. С. 39–50.
6. Дем'янчук Ю. Міжнародний суд ООН в системі воєнної конфліктології: від юрисдикції до політичного впливу. Судова експертиза: перспективи розвитку та окремі вектори змін : V Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 6 червня 2025 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. 572 с.
7. Дем'янчук Ю. І. Лінгвополітична синергія засобів мови війни в текстах офіційно-ділового, публіцистичного та художнього стилів. Записки з українського мовознавства, 2025. Вип. 32. С. 170–204.
8. Дем'янчук Ю. І. Воєнно-політична та військово-політична лексика у фокусі теоретичної лінгвополітичної синергетики. Закарпатські філологічні студії, 2025. Вип. 41. Том 1. С. 292–316.
9. Дем'янчук Ю. І. Словосполуки з компонентом «війна» у макролінгвополітичній синергетиці воєнної комунікації. Академічні студії. Серія «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ», 2025. Вип. (3), С. 21–38. URL: <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.3>
10. Дем'янчук Ю. І. Від колоніальності до неоімперського ревізіонізму: мова війни у воєнній конфліктології. Закарпатські філологічні студії, 2025. Вип. 42. Том 2. С. 182–207.
11. Дем'янчук Ю. І. Військова vs воєнна фразеологія в системі мови війни в рамках мікролінгвополітичної синергетики. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія, 2025. С. 63–81.
12. Жаховський В., Лівінський В. Терміни та визначення: їхні роль і значення у військовій медицині. Наука і оборона. 2025. С. 27–35. DOI: 10.33099/2618-1614-2025-30-3-27-35.
13. Тактична допомога пораненим на полі бою. Курс бойового медика. TCCC (Tactical Combat Casualty Care). CMC (Combat Medic/Corpsman). — Київ: Вид. «КНТ», 2023. 112 с. URL: https://jurkniga.ua/contents/taktichna-dopomoga-poranenim-na-poli-boyu-kurs-boyovogo-medika.pdf?srsltid=AfmBOopSYgLQQ7ofyT5Dxzwy_x2LBPWlyY6WPI5C1jLPoua7G1H8C_P (дата звернення: 17.11.2025).
14. Тхор Н. Англomовна медична термінологія: функціональний аспект. Writings in Romance-Germanic Philology, 2022. С. 136–140. DOI: 10.18524/2307-4604.2021.2(47).245950.
15. Behdai A., Gudkova N. Challenges in translating medical terminology: a comprehensive analysis of English-Ukrainian pharmaceutical texts. Grail of Science, 2024. (37), P. 278–282. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.15.03.2024.041> (дата звернення: 20.11.2025).
16. Behrouzan O. Medicalization as a way of life (The Iran-Iraq War and considerations for psychiatry and anthropology). Medicine Anthropology Theory 2, 2015. No. 3. P. 40–60. URL: <https://doi.org/10.17157/mat.2.3.199>. (дата звернення: 17.11.2025).
17. Biošić I., Barić M. Crisis Communication in Emergency Medicine. 2018.
18. Bloshchynskyi I., Lemeshko O., Hlukhmaniuk O., et al. Military Acronyms: Notion, Categorization and Classification. Forum for Linguistic Studies, 2025. Vol. 7(7). P. 335–351. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v7i8.9347>
19. Butler F., Holcomb J., Giebner S., McSwain N., Bagian J. Tactical Combat Casualty Care 2007: Evolving Concepts and Battlefield Experience. Military medicine. 2007. URL: https://www.researchgate.net/publication/5695391_Tactical_Combat_Casualty_Care_2007_Evolving_Concepts_and_Battlefield_Experience (дата звернення: 14.12.2025).
20. Butler F. Two Decades of Saving Lives on the Battlefield: Tactical Combat Casualty Care Turns 20, Military Medicine, 2017. Vol. 182, Iss. 3–4. P. 1563–1568. URL: <https://doi.org/10.7205/MILMED-D-16-00214> (дата звернення: 18.12.2025).
21. Butler F. Tactical Combat Casualty Care: Beginnings. Wilderness & Environmental Medicine. 2017. Vol. 28(2_suppl). P. 12–17. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1016/j.wem.2016.12.004> (дата звернення: 25.12.2025).
22. Cook E. D. (1990). Book Review : Medicine in Crisis: a Christian Response, edited by Ian Brown and Nigel de S. Cameron. Edinburgh, Rutherford House, 1990. 128 p. URL: <https://doi.org/10.1177/095394689000300110>
23. Dahm M. A socio-cognitive investigation of English medical terminology. 2018. Vol. 4, N. 1. URL: <https://doi.org/10.1007/s40607-018-0039-9> (дата звернення: 28.12.2025).

24. Debacker M., Domres B., Boer J. Glossary of New Concepts in Disaster Medicine: A Supplement to Gunn's Multilingual Dictionary of Disaster Medicine. *Prehospital and disaster medicine*. 1999. Vol. 14. P. 146–149. DOI: 10.1017/S1049023X00027485.
25. Demers G., Wightman J. Mass casualty preparedness and response. *Fundamentals of Military Medicine*. 2022. Chapt. 34. P. 503–530. URL: <https://medcoecapwstorprd01.blob.core.usgovcloudapi.net/pfw-images/dbimages/Fund%20ch%2034.pdf> (дата звернення: 28.12.2025).
26. Dragomir I. *The Ideology of Power in NATO Military Discourse. A Proposed Analytical Framework*. Berlin, Germany: Peter Lang Verlag. 2023.
27. Fauntleroy A. M. Report on the medico-military aspects of the European war. 1915. URL: <https://archive.org/details/reportonmedicomi00usmeuft/page/n5/mode/2up> (дата звернення: 28.12.2025).
28. Fuks A. The Military Metaphors of Modern Medicine. 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/341206524_The_Military_Metaphors_of_Modern_Medicine (дата звернення: 27.12.2025).
29. Gibson Sh. A Medicine in Crisis: A Doctor's Concerns. *D-Zine*. 2006. 42 p.
30. Golding M. Preventive vs. curative medicine: perspectives of the Jewish legal tradition. *J Med Philos*. 1983. Vol. 8(3). P. 269–286. DOI: 10.1093/jmp/8.3.269. PMID: 6631280.
31. Gunn S. W. *Multilingual dictionary of disaster medicine and international relief*. Dordrecht, Netherlands: Kluwer Academic, 1990.
32. Gunn S.W. *Dictionary of Disaster Medicine and Humanitarian Relief*. New York: Springer New York, 2013.
33. Hanfling D., Altevoigt B., Viswanathan K. (Editors). *Crisis Standards of Care: A Systems Framework for Catastrophic Disaster Response*. Committee on Guidance for Establishing Crisis Standards of Care for Use in Disaster Situations; Institute of Medicine. 2012. URL: https://commed.vcu.edu/IntroPH/2012/crisisManagement_IOM.pdf (дата звернення: 20.12.2025).
34. Hick J., Hanfling D., Wynia M., Toner E. Crisis Standards of Care and COVID-19: What Did We Learn? How Do We Ensure Equity? What Should We Do?. 2021. URL: <https://nam.edu/perspectives/crisis-standards-of-care-and-covid-19-what-did-we-learn-how-do-we-ensure-equity-what-should-we-do/> (дата звернення: 01.01.2026).
35. Holcomb J., Rauch T., Dittlinger Sh., Dorlac W., Hamm T., Rauch T., West Th., et al. Assessment and training of Ukrainian trauma and combat casualty care via international symposia. *Journal of Trauma and Acute Care Surgery*, 2025. Vol. 99(3S). P. 150–156. DOI: 10.1097/TA.0000000000004722
36. International Committee of the Red Cross. Respecting and protecting health care in armed conflicts and in situations not covered by International humanitarian law. 2021. URL: https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/dp_consult_31_hcid_web.pdf (дата звернення: 13.01.2026).
37. Karamyshev D., Zhdan V., Dvornyk V., Hordiienko L., Kundii Zh. Universally applicable approaches to the tactical level of aid and medical support for the personnel of the armed forces of Ukraine. *Світ медицини та біології*, 2022. № 4 (82). P. 74–79.
38. Leiman J. From community health care to crisis medicine: have we learned the right lessons? *J Health Polit Policy Law*, 1993. DOI: 10.1215/03616878-18-3-741. PMID: 8282998.
39. Levandoski R. The medical discourse on military psychiatry and the psychological trauma of war: World War I to DSM-III. 2010. URL: <https://doi.org/10.17615/db20-x406> (дата звернення: 14.01.2026).
40. Marwick C. After coping with crisis, medicine ponders sequelae. *JAMA*. 1985. Vol. 253(14). P. 2003–2013. DOI: 10.1001/jama.1985.03350380019003
41. McBride D. Black America: from community health care to crisis medicine. *J Health Polit Policy Law*. 1993. Vol. 18(2). P. 319–337. DOI: 10.1215/03616878-18-2-319. PMID: 8360452.
42. Metea I. Military Terminology – Meanings and Grammar Approach. International conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION. 2017. Vol. 23. DOI: 10.1515/kbo-2017-0032.
43. Mohanty N. Resilience Lessons from COVID-19: Strengthening Critical Care Infrastructure and Workforce Capacity. *Medical Research Archives*, 2025. Vol. 13(8). URL: <https://doi.org/10.18103/mra.v13i8.6760> (дата звернення: 15.01.2026).
44. O'Connor F., Schoomaker E., Smith D. (Editors). *Fundamentals of military medicine*. Office of The Surgeon General, Borden Institute, US Army Medical Department Center and School Health Readiness Center of Excellence Fort Sam Houston, Texas. 2019.
45. Orlyk V. Emergency Medical Care for Victims with Crush Syndrome at the Pre-Hospital Stage. *Lviv Clinical Bulletin*, 2025. Vol. 49. P. 50–57. URL: <https://doi.org/10.25040/lkv2025.01.050> (дата звернення: 09.01.2026).
46. Sarla G. MILITARY MEDICINE. *Narayana Medical Journal*. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/338552563_MILITARY_MEDICINE (дата звернення: 02.01.2026).
47. Shertz M. CRISIS MEDICINE. 2026. URL: <https://www.crisis-medicine.com/about-crisis-medicine/> (дата звернення: 03.01.2026).

48. Strokes N., Sapp R., Carroll M., Hovis E., McLean M., Markus S., Hammond A., Diaz R., Tsuchida R. et al. Words matter: Destigmatizing the language of medicine through research, training, and future directions for emergency medicine. *AEM Educ Train*. 2025. P. 101–107. DOI: 10.1002/aet2.70022.
49. Stuchynska N., Lytvynenko N., Saveliuk N., Chernenko N., Sadovnycha O., Kaminska I., Kikinezhdi O. Professional medical communication in war conditions: Gender aspect. *Wiad Lek*. 2025. Vol. 78(6). P. 1091–1097. DOI: 10.36740/WLek/207370. PMID: 40699083.
50. TACMED. Тактична допомога для цивільних. 2024. URL: https://tacmed.ua/post/taktychna-medytynadlya-tsyvilnykh?srsId=AfmBOpti4fNOFU_Flv7ZQczDTc3DEvpQ80tL3VLDzCp7XxlySiNC7IJ#all-service-members-asm (дата звернення: 06.01.2026).
51. The Pulse of Army Medicine. UKRAINE MEDICAL LESSONS LEARNED REPORT. 2025. URL: <https://www.lineofdeparture.army.mil/Journals/Pulse-of-Army-Medicine/Archive/June-2025/UKRAINE-MEDICAL-LESSONS/> (дата звернення: 07.01.2026).
52. van Bergen L., Vermetten E. (Eds.). *The First World War and health: Rethinking resilience*. Brill. 2020. URL: <https://doi.org/10.1163/9789004428744> (дата звернення: 01.01.2026).
53. World Health Organization. Primary health care and health emergencies. Technical series on primary health care. 2018. URL: <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/b08fb013-08d4-4a43-b9b2-20829f13aeea/content> (дата звернення: 01.01.2026).
54. Zajtchuk R. (Editor). *Conventional Warfare: Ballistic, Blast and Burn Injuries*. Borden Institute. An official website of the United States government. Office of the Surgery General Department of the Army, United States of America. 1990. URL: <https://medcoe.army.mil/borden-tb-conventional-warfare-ballistic-blast> (дата звернення: 09.01.2026).
55. Zalipska I. Contemporary medical terminology: the problem of the thematic classification. *Studia Linguistica*, 2020. Vol. 17, P. 61–74. URL: <https://doi.org/10.17721/studling2020.17.61-74> (дата звернення: 10.01.2026).

Demyanchuk Yu. I. CRISIS MEDICINE LINGUISTICS AS A BRANCH OF LINGUOPOLITICAL SYNERGETICS

The article explores the genesis of crisis medicine linguistics as a new interdisciplinary branch of linguopolitical synergetics that conceptualizes crisis medicine language response as a relatively autonomous, open, and self-organizing system and interacts with legal, political, security, and humanitarian supersystems. The conceptual framework of the study is based on introducing crisis medicine as a macro-level superdisciplinary category that integrates military medicine (wartime mode) and disaster medicine (civilian mode), while also distinguishing tactical medicine (TCCC) as a micro-level operational-doctrinal sublayer of prehospital care. The object of the study is defined as crisis medicine language; the subject comprises the terminology and discursive forms of crisis response (wartime-medical and military-medical discourses as normatively organized models of “language in action”), as well as wartime-medical and military-medical communication as the procedural implementation of these models within relevant institutional contexts. It is demonstrated that the key function of the crisis-medical language system is the codification of clinical knowledge and empirical (including combat) experience into regulatory models of action – terms, definitions, protocols, algorithms, doctrinal provisions, and educational standards that ensure the coordination of entities, the unification of practices, and the governability of the healthcare system under conditions of high uncertainty.

The methodological framework is based on triangulation: (1) terminological analysis (structural, semantic, and pragmatic dimensions) to model the crisis-medical terminological system; (2) cognitive analysis to reconstruct the conceptual sphere, frames, and scenarios of crisis response, as well as metaphorical models of trauma, risk, medical action, and survival; (3) synergetic systems modeling to describe the nonlinear dynamics of the linguistic system, its stabilization mechanisms and transition points from chaotic to stable state. As a result, five vectors for the further development of the field are outlined (metatheoretical-synergetic, discourse-analytic, terminological, cognitive, and linguopolitical), and the prospects for studies are defined in the creation of a representative corpus of crisis-medical texts.

Keywords: crisis medicine linguistics, linguopolitical synergetics, crisis medicine language, crisis medicine terminology, war language, crisis medicine, military medicine, disaster medicine, tactical medicine.

Дата першого надходження статті до видання: 22.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Mammadjafarova M. I.<https://orcid.org/0009-0001-8177-1987>

Azerbaijan University of Languages

INTERNATIONAL, ACQUISITION MILITARY TERMS AND THEIR TRANSFORMATION

This article analyzes international military terminology and its transformation in the context of globalization, the formation of new international alliances, and peacekeeping operations. It establishes that military terminology is a specialized language used to describe the activities of armed forces, weapons systems, and military operations. Unlike ordinary jargon, military terminology is found to possess a high degree of technical complexity and is often used to conceal true intentions and meanings through euphemisms or esoteric language, which is due to its goal of being understood only by a limited circle of specialists. Notably, military terminology, despite its connections to political and legal terminology, is characterized by its specificity and a tendency toward self-censorship when discussing military operations. Particular attention is paid to the expansion of military vocabulary through new neologisms arising in response to technological progress and new types of military operations. It is demonstrated that the use of such language serves to express innovations in weapons systems and military strategies, confirming the dynamism and variability of military terminology. The article also emphasizes the need to classify military terminology, which requires the involvement of military structure specialists, linguists, terminologists, and information processing experts. This will allow for the creation of an effective system for collecting and systematizing terms, as well as their translation and precise definition. As a result, the article examines not only the existing system of military terminology but also possible methods for improving it, given the rapid development of military technology and international interactions. Scientific research in the field of military terminology, limited to dictionaries and scholarly works, plays an important role in ensuring the accuracy and comprehensibility of military expressions.

Keywords: military term, terminology, international, borrowings, military documents.

Introduction. The rapid development of new technologies and scientific inventions in all areas of human activity leads to the emergence of new terms, and the importance of terminology as a separate lexical subsystem increases. Development trends in the field of terminology can also be found in the military terminology layer.

The invention of new military equipment, wars, military exercises, the formation of international alliances and organizations also play an important role in the creation of new terms in military terminology. In modern times, these events make the translation of military terms into other languages extremely necessary. While the field of terminology describes the vocabulary specific to many fields of science, military terminology deals with the description of military language. Military terminology refers to the terms and language of military organizations and personnel, which are discrete categories. International alliances and organizations, including

peacekeeping operations, have added complexity to this field. Similar to legal terminology and related to political terminology, military terminology is also known for its tendency to use technical language and self-censorship in discussing military matters. Unlike jargon, which sounds more friendly, military terminology is primarily reserved for the officer class and is associated with military activities at a generalized level.

Unlike in the legal field, the use of military terms by service members at significantly different levels in the chain of command serves to obscure the true meaning or intent of the discussion in transparent relativistic euphemisms or esoteric jargon.

In connection with this fact, the specialized language used by the military is often called “military jargon,” and according to some researchers, military terminology can be described as a professional jargon, loaded with non-specific and artificial terms, constantly expanding with neologisms for new

words – weapons systems and types of military operations, reflecting new inventions and concepts.

Task statement. The aim of the study is to analyze the transformation of military terminology in the context of international change and propose possible approaches to its classification and systematization, taking into account the specifics and dynamics of military operations. The study also aims to engage experts from various fields, including military specialists, linguists, terminologists, and information specialists, to create effective mechanisms for collecting, systematizing, and classifying military terminology.

Analysis of recent research and publications. Terminology needs subject classification. This need can be met if such classification is based on theories of knowledge structure and knowledge formation, as well as communication theory.

Many studies have been conducted on this topic worldwide. In Azerbaijan, there are few studies in this area. In this paper, we rely primarily on foreign sources. The following works can be cited I. Gasimov, G. Bayramov, Footitt H., Michael K. and etcs.

Therefore, many specialists must be involved: first, military specialists with in-depth knowledge of military structure and hierarchy, military weapons systems and armaments, military activities and operations; second, linguists-terminologists for the collection and systematization of terms; and finally, information specialists for the processing of the collected data. Scientific studies of military terminology are limited to dictionaries (English or Azerbaijani) containing military terms and abbreviations. Such dictionaries are very useful for determining, translating, and learning the exact meaning of a given term. The lexical system of the English language combines lexical units related to various fields of science.

Outline of the main material of the study. Military terminology occupies an important place in the lexical composition of the language, as the military concepts and conceptual names that constitute the majority have been formed since the time of the language's creation. As we know, terminology constitutes a large part of the lexical composition of any language. Thus, the military terminology layer is a part that is intensively adapting to the modern era and embodies more information.

Military terminology forms the basis of the terminological system of the English and Azerbaijani languages. Military terminology, terminology in general and the definition of its areas, the identification of basic qualities, etc., and other issues remain relevant.

The development of various scientific fields and the emergence of new directions necessitate careful study and study of terminological systems. The emergence of new terms and their addition to the lexical system against the background of the development of interstate relations manifests itself as a resonance. In the field of linguistics and translation, most of the military terms used in the process of military communication have been studied based on materials from English and Azerbaijani languages. As in most languages of the world, borrowed words play a special role in the enrichment of the vocabulary of English and Azerbaijani. There is practically no pure language in the world consisting of its own words. In the military terminology layer, which is subject to the influence of other languages, it is impossible to get away from borrowed words. International military terms form a special part in the English language.

A word that one or another language takes from another language is called a loanword. Not only words, but also figurative expressions and expressions can be taken from other languages. The inclusion of new words and expressions in the composition of both languages has led to the expansion of the vocabulary. Loanwords have not hindered the originality of the language, but on the contrary, have led to its development and enrichment. Borrowed words play an important role in the development of the English and Azerbaijani languages. In the era of globalization, in line with the development of science, technology and industry, new terms related to various fields – economics, informatics, education and technology – are emerging in both languages. The further development of interstate relations creates the basis for the emergence of new terms and their use in other languages. Nations and peoples have been in mutual contact with each other throughout history, and this contact in economic, cultural, religious, political and other fields has been carried out with the help of language, which is a means of communication. One of the speakers of two different languages who were in contact took the name of an object or concept unknown to him from the other language [2].

For example, the introduction of a word specific to another language arose from certain needs. The formation of each language depends on the history of development of the people who bear it, the place of settlement, and the influence of other languages with which it is in contact. When the language itself does not have the appropriate units to express newly emerging concepts and notions, it is primarily addressed to the language.

At certain stages of the development of society, socio-political and cultural relations between differ-

ent peoples became the main stimulus for the formation and enrichment of languages, and a people was forced to adopt certain concepts and notions from related or unrelated peoples [3].

The emergence of international terms is associated with the areal factor and the existence of various types of connections and relations between peoples. At the modern stages of development, each language is surrounded by borrowed and international terms. In all languages, international lexical-terminological units constitute a significant part of the general lexical composition of the language and are based on historical necessity.

The transfer of words and terms from one language to another may be possible with the increase and strengthening of scientific, technical, and cultural ties between peoples. In this case, along with other areas, the possibility of terminological units related to war and other military processes being transferred to other languages is high. Borrowed words do not constitute the same quantity in all languages, and their abundance neither denies the independence of the language nor reduces its influence [5].

The dates of the introduction of loanwords into the lexicon of English and Azerbaijani languages have been linked to different periods. As society develops, contacts with other nations expand, communication arises between people speaking different languages, and as a result, the interaction of languages creates conditions for the emergence of loanwords in different languages. In the book "The Art of Translation" by Kilinchkhan Bayramov about international words, it is noted that the term "international words or the false friends of translators" was first used by French scholars M. Koesler and J. Derokin in 1928 in the form of *faux amis du traducteur*, and this expression later spread to other languages through borrowing. The increase in cultural, economic, political, trade, etc. relations between peoples has led to the accumulation of a large number of international words in languages [1, p. 82].

International words are graphically and in some cases semantically similar in several languages and are included in the group of loanwords. For example, aviation – авиация – aviasiya, artillery – артиллерия – artilleriya, battalion – батальон – batalyon, bomb – бомба – bomba, polk – полк – polk, sniper – снайпер – snayper, lieutenant – лейтенант – leytenant, binoculars – бинокль – binokl etc. Many words are similar in English and Azerbaijani languages in terms of graphics and semantics [4, p.123]. When translating international terms, translators often do not pay attention to the rules of word usage,

translating words literally based on their similarity in form, thus violating the rules of the target language. Words that are similar in form in two languages often do not correspond in terms of meaning and content. International words form a special fund in the composition of different languages and create conditions for mutual enrichment and rapprochement of languages with different systems. It is possible to come across international terms that denote concepts related to various fields in English and Azerbaijani. Military terms are no exception. Because of the international nature of military art, the majority of international military terms are distinguished by their objective nature. The main reason for this is the instinct of self-defense, the conquest of new territories, the struggle against enemies and war, which has existed since ancient times [7]. Without military terms, the realization of military terminological concepts and understandings in the language would not be possible. The international nature of military construction and industry requires that a certain part of the lexical fund in this field also have an international character. Globalization necessitates the mutual transformation of languages. International military terms form a special part in the military-lexical system of modern English. The formation of international terms in these or other languages manifests itself as a result of the expansion of the sphere of influence of scientific and technical achievements achieved in different countries.

Military terminological units have played a special role in the mutual enrichment of languages. This process has been ongoing since the formation of class society to the present stage of development of society. According to some linguists, international terms should be in the vocabulary of at least three or more languages with different systems and should have the same semantic meaning in all languages in which they are used, and should express concepts and notions related to military, sports, politics, etc. fields. If we compare modern English with old English, we see that borrowed and international words have come into the modern era. I. Gasimov notes: "A military term is a word or a combination of words used to indicate concepts and understandings related to various branches of military art or military equipment" [2, p. 3].

Kilinchkhan Bayramov notes that if the translator is not completely sure of the appropriateness and correctness of the equivalent he has chosen, it is better to transliterate (transcribe) the institutional term. It is better to internationalize institutional terms of a local nature [1, p. 81]. In addition to military institutional

terms, words related to facilities, ranks, combat teams, and other operations may be given in the form of acronyms. Examples include the following: Anti-Tank Guided Weapon (ATGW) – tank əleyhinə idarə olunan silah, Anti-Ballistic Missile (ABM) – anti-ballistik raket, Air Force (AB) – Hərbi Hava Qüvvələri, Colonel (COL) – polkovnik, Captain (CPT) kapitan, Joint Operations Center (JOC) – Birgə Əməliyyatlar Mərkəzi, Machine Gun (MG) – pulemyot, Military Personnel Operation Plan (MILPERS) – hərbi heyətin əməliyyat planı, Peace Operations (PO) – sülhün qorunması üzrə əməliyyatlar, Prisoner of War (POW) – hərbi əsir, Time of Flight (TOF) – uçuş vaxtı, Active Air Defence System (AAD) – aktiv havadan müdafiə sistemi, Low Frequency (LF) – aşağı tezlik, Radiation Absorbed Dose (RAD) – qəbul edilən radiasiya miqdarı, Antiradiation Missile (ARM) – radiasiya əleyhinə raket, Search and Rescue (SAR) – axtarış və xilasetmə, Military Police (MP) – hərbi polis, Military Intelligence (MI) – hərbi kəşfiyyat, Military Aid Programme (MAP) – hərbi yardım proqramı, Zone of Fire (ZF) – atəş zonası, Air Warning (AW) – hava xəbərdarlığı, Air Operations Coordination Centre (AOCC) – Hava Əməliyyatları üzrə Koordinasiya Mərkəzi etc [6, s. 143].

As states become increasingly interdependent for their mutual security, international relations become a fundamental requirement for armed forces engaged in the defense of populations around the world. The military is one of the major spheres of human activity that is increasingly expanding in society.

Political and military institutions use various types of weapons and techniques to mobilize support for war or to undermine the enemy. Military discourse is understood as an act of verbal or written communication related to military acts, ranks, war, organization, etc., used in formal or informal military contexts. The lexicon of military and political speech is differentiated based on the purpose and nature of military operations. Military terms of English origin and other borrowed terms participate in the formation of morphologically formed military terms and, as well as enriching the lexical layer of the language as a whole, they also prove to be an important factor in the quantitative increase of military terminology, which is one of its branches. The creation of military terms by the morphological method is based on the principles of word formation in modern English. Military terminology is a system of lexical means used in a special sphere of communication and covering the concepts of military science. It should be noted that World War I had a strong influence on the formation of military terms in the lexical layer of most languages of the world.

One of the main factors influencing the consolidation and widespread use of military terms borrowed from other languages in English and Azerbaijani is the naming process. Therefore, it was necessary to give names to existing types of weapons or improved weapons. In this case, either an expression existing in the vocabulary of the party that invented the weapon was taken, or the possibilities of the language itself were used. For example: *aclis* (Latin) – heavy missile weapon, *javelin* (English) – javelin, *artillery* (French) – artillery, etc. Military terms existing in English and Azerbaijani languages related to the creation and improvement of new types of weapons can be grouped as follows: Names of various types of weapons and their details; Names of military formations and types of troops; Names denoting military rank and position. The name of a weapon included in the first group exists in the language, but another language is used to name a new type of weapon. The word *battalion*, which came into English from French, has been improved and replaced with the word *unit*, denoting the type of army. The following terms can be cited for the second group: *brigade* (French) – brigade, *regiment* (French) – regiment, etc. Most of the terms included in the third group have come into English because these words do not have equivalents in the target language. These terms are mostly military ranks and positions that existed in the army systems of Western and Eastern countries. For example: *admiral* (Latin) – admiral, *lieutenant* (French) – lieutenant, *colonel* (French) – colonel, etc. The discovery of new weapons in America and their naming enriched the military terminology of the English language. For example: *bazooka* (grenade launcher), *minesweeper* (minesweeper), etc.

The syntactic features of military discourse should also be familiar. Sometimes military terms consisting of one component in Azerbaijani are expressed with two-component word combinations when translated into the target language – English. For example: After the war began in the West, intelligence officers informed the military that an air attack would be launched by the enemy.

After the war in the west broke out, intelligence officers told military men that an air strike would be carried out by the enemy. The words given in the target language were expressed in the target language as two-component word combinations. The word “*generallar*” in the plural form in Azerbaijani is translated into English as a two-component word combination – *staff officers*, and the word “*poligon*” is translated into English as *testing ground*. In general,

translation can be carried out at the following levels: words, expressions, sentences, phraseological units. Each level has its own complexities that translators have to solve. To successfully cope with them, they must know the general principles of translation and be bilingual, as well as take into account linguistic and extralinguistic factors that can affect the text and stylistic features.

Just as the United States and Great Britain have their own distinct armies, the names of ranks and positions in the army are also different. This has led to the enrichment of the military terminology of the English language. Let us compare the names of ranks based on the following examples: Air marshal (Great Britain) – hava marşalı, Lieutenant general (USA) – general-leytenant, Midshipman (Great Britain) – gizir, Ensign (USA) – gizir, Pilot officer (Great Britain) – pilot zabit, Second lieutenant (USA) – polkovnik leytenant etc. It should be noted that the nomenclature symbols of weapons are used in military documentation. During translation, along with the names of military equipment in the source language, their nomenclature symbols are also indicated in the target language. For example: assault rifle “AR-15” (hücum tüfəngi), sniper rifle “Yalguzag” (snayper tüfəngi), light armored car “Otocar Cobra” (yüngül zirehli maşın), surface-to-surface missile “LORA” (yerüstü raket) etc. Military terms in the English language, like other sections of the lexicon, develop with their own internal regularities and are processed with a number of figures of speech and words. For example, army (ordu) – armed forces (silahlı

qüvvələr), infantry (piyada) – motorized infantry troops (motoatıcı piyada qoşunları) etc. International words and national language units do not negate each other, on the contrary, one complements the other, causing further enrichment of the language based on the laws of internal development. In general, the role of international military terms in the formation and enrichment of military terminology, as in all lexical-semantic areas of the language, is undeniable.

Conclusions. Military terminology is a highly specialized language that is actively evolving in response to new military technologies, operations, and international alliances. Its key purpose is to ensure precision and clarity in the communication of information within military structures, making it an indispensable tool for officer ranks. Military terminology is often used to obscure true intent and purpose, reflecting a tendency to employ euphemisms and technical terms that are understood only by a limited circle of specialists. This aspect places military terminology in a unique position, distinguishing it from more commonly understood languages, such as legal or political ones. The expansion of military vocabulary through neologisms is associated with the constant development of technologies, types of weapons, and new concepts of military operations.

Summarizing the above, we can conclude that, as in all lexical-semantic areas of the language, in the formation and enrichment of military terminology, along with the internal capabilities of the English language, international military terms also play a special role.

Bibliography:

1. Bayramov Q. Tərcümə sənəti – Bakı, “OKA Ofset”, 2008, 218 s.
2. Qasimov İ.Z. Azərbaycan dilində hərbi terminoloji leksikanın təşəkkülü və inkişafı – Bakı, 2001, 97 s.
3. Footitt H., Michael K. Languages at War: Policies and Practices of Language Contacts in Conflict. London: Palgrave Macmillan, 2012.
4. İsmayılova M. Azərbaycan dili terminologiyasının linqvistik təhlili – Bakı, 1997, 268 s.
5. Lakoff G. Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf”. Cognitive Semiotics 4 (2), 1999, p.5-19.
6. Məmmədli Y. Azərbaycan dilinin hərbi leksikası – Bakı, 1997, 132 s.
7. Military Terms, Abbreviations and Symbols, Dictionary of United States Army Terms, Washington, 1958, 179 p.
8. Smith R., McLelland N. An interview with John Trim (1924-2013) on the history of modern language learning and teaching’ Language and History. 57/1, 2014, p. 10–25.

Маммаджафрова М. І. МІЖНАРОДНІ, ВІЙСЬКОВІ ТЕРМІНИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПРИДБАННЯ, ТА ЇХ ТРАНСФОРМАЦІЯ

У цій статті аналізується міжнародна військова термінологія та її трансформація у контексті глобалізації, формування нових міжнародних альянсів та миротворчих операцій. Встановлено, що військова термінологія – це спеціалізована мова, яка використовується для опису діяльності збройних сил, систем озброєння та військових операцій. Визначено, що на відміну від звичайного жаргону, військова термінологія має високий ступінь технічної складності і часто використовується для приховування

справжніх намірів і значень у вигляді евфемізмів або езотеричної мови, що обумовлено її метою бути зрозумілою лише обмеженому колу фахівців. Примітно, що військова термінологія, незважаючи на її зв'язок із політичною та юридичною термінологією, характеризується своєю специфікою та тенденцією до самоцензури під час обговорення військових операцій. р align=»justify»> Особлива увага приділяється розширенню військового словника за рахунок нових неологізмів, що виникають у відповідь на технологічний прогрес і нові типи військових операцій. Доведено, що використання такої мови служить для вираження інновацій у системах озброєння та військових стратегіях, підтверджуючи динамізм та мінливість військової термінології. У статті також наголошується на необхідності класифікації військової термінології, що вимагає залучення фахівців з військової структури, лінгвістів, термінологів та експертів з обробки інформації. Це дозволить створити ефективну систему збору та систематизації термінів, а також їх перекладу та точного визначення. У результаті розглядається не лише існуюча система військової термінології, а й можливі методи її вдосконалення з урахуванням стрімкого розвитку військової техніки та міжнародних взаємодій. Наукові дослідження у галузі військової термінології, що обмежуються словниками та науковими працями, відіграють важливу роль у забезпеченні точності та зрозумілості військових виразів.

Ключові слова: *військовий термін, термінологія, міжнародний, запозичення, військові документи.*

Дата першого надходження статті до видання: 15.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Mustafayeva N. K.<https://orcid.org/0009-0008-1868-4371>

Azerbaijan University of Languages

THE METAPHORICAL CONCEPTUALIZATION OF THE “JOURNEY” SOURCE DOMAIN ACROSS DIFFERENT TARGET DOMAINS

This article examines the metaphorical representation of the concept of “JOURNEY” in modern English from a cognitive linguistics perspective. The study demonstrates that the concept of travel plays an active role in conceptualizing life, love, career, and cognitive processes in English culture, serving as a basic metaphorical domain. It is established that the metaphorical productivity of the concept of “JOURNEY” is explained by its foundation in universal bodily-spatial experience. All these domains, metaphorized by the concept of “JOURNEY”, are characterized by a number of common cognitive features. It is demonstrated that these processes occur over time, demonstrate consistency and graduality, require the active participation of the subject, and are ultimately accompanied by change. It is determined that the synthesis of spatial and temporal categories makes the concept of travel a particularly effective metaphorical model for the perception of abstract concepts. Thus, the metaphorical activity of the concept of “JOURNEY” indicates its high significance in English culture. In the modern English-language worldview, movement, development, and change are considered positive values, and these values are metaphorically reinforced by language. Metaphor is one of the main vehicles of this ideological and cultural system. The concept of “JOURNEY” is a universal and highly productive source for conceptualizing goal-oriented, step-by-step, and dynamic processes in modern linguistic consciousness. Various domains, such as love, career, discussion, and reading, are presented in a more understandable, structured, and culturally meaningful form thanks to this framework. This fact confirms that the historical and cultural evolution of the concept of “JOURNEY” directly influences its role in modern conceptual metaphors. The article concludes by confirming the cultural and cognitive significance of this concept. The study found that the concept of “JOURNEY” has the status of a basic concept. This concept relates to the natural realm of human experience, reflects interaction with space, concepts of movement and direction, and also serves as a basic cognitive model for the metaphorical explanation of more abstract concepts.

Keywords: source domain, target domain, journey, metaphor, conceptualization, mapping.

Introduction. One of the main research directions of modern linguistics is the study of the interaction of language with cognitive activity and culture. Within the framework of this approach, language is considered not only as a system for transmitting information, but also as a mechanism for human perception, structuring, and making sense of the world. Cognitive linguistics, in particular, views metaphor as one of the central tools of human thought and considers it a key conceptual mechanism in the understanding of abstract concepts [3, p. 252]. Metaphor, in this sense, is not a peripheral phenomenon of language, but a cognitive model deeply rooted in the structure of everyday thought and cultural behavior.

According to the cognitive approach, metaphor is the process of conceptualizing one concept through the structure of another concept. During this process,

a person perceives more abstract areas using more concrete, sensory and bodily experience-based concepts. Such metaphors are not the product of random or individual creativity, but are systematic models that reflect the collective experience and worldview of a particular language community [6, p. 124]. For this reason, the analysis of metaphors allows us to uncover not only lexical-semantic, but also cultural and cognitive information.

Within this general theoretical framework, the concept of “JOURNEY” is of particular importance. The concept of travel is universal in human experience and is based on cognitive schemas formed at an early stage. Components such as movement in space, direction, beginning and end of the path, overcoming obstacles and change are integral parts of the travel experience. As Johnson [8] emphasizes, such con-

cepts become entrenched in human thinking as image schemas and later serve as the basis for the construction of more complex concepts. It is these features that make the “JOURNEY” concept a highly productive source domain from a metaphorical perspective.

Task statement. The aim of this study is to investigate the metaphorical actualization of the “JOURNEY” concept in modern English, to identify both its domain-source and domain-target functions. The aim is to analyze the metaphorical productivity and diffusion of the “JOURNEY” concept, to show how it, as a basic concept, reflects the human interaction with space, the concepts of movement and direction. The study aims to clarify the complex nature of the concept, its internal structure – starting point, path, stages, direction, obstacles and destination – at the level of both physical and cultural experience.

In addition, the aim of the study is to identify the basic role of the “JOURNEY” concept in the metaphorizing of purposeful and dynamically developing processes, as well as to indicate the main metaphors in which it is used as a domain-source – LIFE, LOVE, ARGUMENT, READING, THINKING. This will allow us to scientifically confirm the importance and metaphorical functionality of the “JOURNEY” concept in the English-speaking cultural and linguistic consciousness.

Analysis of recent research and publications. The metaphorical representation of the concept of “JOURNEY” has been examined in studies by various authors. We primarily rely on researchers such as Charteris-Black J., Evans V., Green M., Lakoff G., Johnson M. and etcs. In modern English, the concept of “JOURNEY” is widely used not only in the field of meaning related to physical movement and transportation, but also to describe life activities, emotional relationships, social and professional development, as well as intellectual processes. This fact shows that the concept of travel in English culture acts not only as a real activity, but also as a model of understanding the world. The concept of travel is particularly suitable for metaphorical modeling of abstract concepts, as the evolving, gradual, and changing nature of human experience over time aligns with the semantic structure of the concept [2, p. 98].

The most widespread manifestation of the metaphorical potential of the “JOURNEY” concept is in the understanding of human life. The conceptualization of life as a journey presents human experience as a sequential, purposeful, and meaningful process. In this model, a person acts as an active subject of his life path, life stages are perceived as different parts of the path, and the

difficulties encountered are evaluated as temporary obstacles [8, p. 105]. Such a conceptualization allows us to perceive life events as processes with a certain direction, rather than random ones. This metaphorical model is closely linked to the social and ideological values prevalent in English culture. The ideas of individual responsibility, planning, self-actualization, and sustainable development are normatively framed through the perception of life as a journey. A life without purpose and plan is metaphorically expressed with negative semantic connotations such as “losing direction” or “going astray.” As Quinn [9, p. 147] notes, such metaphors become an important discourse tool that regulates the behavioral patterns of society.

Outline of the main material of the study. At the same time, the perception of life as a journey is not limited to social success and career. This metaphor also encompasses human inner development, spiritual quests, and personality transformation. Expressions such as going beyond the familiar and safe route, moving forward in new and unknown ways become metaphorical descriptions of internal changes and psychological development. According to Kövecses’ [7, p. 172] extended theory of conceptual metaphor, such metaphors are based not only on bodily experience, but also on emotional and cultural experience. The “JOURNEY” concept also provides a broad metaphorical framework for understanding romantic relationships. Love relationships are often described as a journey that two individuals travel together. Relationship development is conceptualized as progress, crises as crossroads, and separation as parting of ways. This metaphorical model allows us to view love not as a static state, but as a process that changes and develops over time [7].

Professional activity and career development are also structured around the metaphor of a journey. A career is conceived as a journey that begins, progresses through stages, and leads to certain goals. Knowledge and skills are understood as resources for the journey, and successes are understood as milestones. Charteris-Black [1] notes that this metaphor is particularly widespread in contemporary corporate and political discourse, presenting the concept of success in a normative framework.

The “JOURNEY” concept also plays an important role in the metaphorical modeling of intellectual activity. Thinking and reasoning are understood as a directed movement, argumentation is presented as a gradual progression, and reaching a conclusion is presented as reaching a certain point [10, p. 201]. The reading process is also often perceived as an

intellectual journey, and the reader acts as an active discovering subject in this process [4].

Within the framework of the theory of conceptual metaphor, the understanding and interpretation of abstract concepts is often carried out through concrete, physical and areas close to human experience. In this regard, the conceptual metaphor “LIFE IS A JOURNEY” is considered one of the most fundamental and basic metaphors in the formation of the concept of life in the human mind. The metaphor in question makes it possible to explain the concept of “life”, which is the basis of human existence, through a concrete and experience-based area such as “journey”. It is for this reason that the “LIFE IS A JOURNEY” metaphor is often used as an example by G. Lakoff and M. Johnson to explain the basic mechanism of conceptual metaphor theory [8, p. 37].

In terms of the typology of conceptual metaphors, the “LIFE IS A JOURNEY” metaphor is considered a structural metaphor. In this type of metaphors, the structure of one domain (source domain – “JOURNEY”) is transferred to the structure of another domain (target domain – “LIFE”). The understanding of life as a staged, directed, purposeful and dynamic process is formed precisely as a result of the application of the journey structure to the concept of life. At the same time, this metaphor has the character of a complex conceptual metaphor, since it combines several smaller metaphorical models. Another important component of the metaphor is the “Life States Are Locations” model. For example:

For him, teaching represented only a stopover in his broader life journey.

Here, a certain period of life is perceived as a “stopover”. This reinforces the staged structure of life and the concept of temporality. As a logical continuation of this model, “Long-term Purposes Are Destinations” (Long-term Purposes Are Destinations):

My goal lies at the end of my life's journey.

Lakoff and Johnson [8] note that purposefulness is the main semantic axis of this metaphor. A person without a purpose is considered to have “lost his way, without direction”. This shows that the metaphor is not only descriptive, but also socio-normative in nature: society models the concept of “right life” as a purposeful and planned journey. Within the metaphor, “The Means for Achieving Purposes Are Routes” (The Means for Achieving Purposes Are Routes):

If this way doesn't lead to results, I'll look for another route.

Here, life choices are presented as alternative paths. The “arduous path” symbolizes a life strategy that leads to the goal, but requires effort. At the same

time, “Difficulties Are Impediments to Travel” (Difficulties Are Impediments to Travel):

He has a rocky road ahead of him. “The rocky road” figuratively expresses future difficulties based on feelings arising from physical experience. In this metaphorical model, social relationships are also interpreted through the prism of travel. “Counselors Are Guides” (Counselors Are Guides): *His mother guided him to the right way.*

Here, the concept of guidance reflects the function of a guide who helps a person find the right direction on the path of life. Even the term guidance counselor acts as an institutionalized form of this metaphor. Another important component of the metaphor is “Progress Is the Distance Travelled” (Progress Is the Distance Travelled):

We've come a long way.

In this expression, time and life experience are measured through spatial categories. The more a person “travels”, the more experienced and developed he is considered. This model also reflects the integration of concepts such as planning, schedule, and route into the concept of life in Anglo-Saxon culture, which is associated with Protestant ethics and rationalism [8]. At the same time, the “LIFE IS A JOURNEY” metaphor also combines various forms of cultural experience – types of travel such as pilgrimage, adventure, guided tour. For example: *Life is a journey, not a guided tour.*

This comparison emphasizes the active position of a person in life, the need to choose his own path. Thus, the metaphor not only explains life, but also creates an ideological and cultural framework that guides human behavior.

Consequently, the conceptual metaphor “LIFE IS A JOURNEY” is a basic metaphor that systematizes human experience regarding the meaning, purpose, difficulties and development of life, has a universal character, but at the same time acquires culturally specific shades. Through this metaphor, life is perceived not as a set of abstract events, but as a directed, purposeful and meaningful process.

Conceptual metaphor theory suggests that human consciousness appeals to more concrete and empirically based conceptual domains to understand complex, abstract, and time-evolving processes. In this regard, the concept “JOURNEY” serves as a productive domain-source not only in the “LIFE IS A JOURNEY” metaphor, but also in the conceptualization of a number of other purposeful processes. These processes include time-evolving, staged, and directed activities such as love, career, argument, and reading. One of the conceptual metaphors in which

the “JOURNEY” domain that is widely applied, is the “LOVE IS A JOURNEY” (also “MARRIAGE IS A JOURNEY”) metaphor. This metaphor is characterized by Lakoff and Johnson [8] as a complex structural metaphor and explains the development of human relationships through a journey scheme. The main components of the metaphor are structured as follows: lovers are travelers; relationships are the means of movement; shared life goals are the destinations; difficulties are the obstacles to movement.

The development of relationships is often described as progress, which is clearly seen in the following statements:

Their relationship has come to a standstill.

They are moving closer to a shared future.

This romance has taken a wrong turn.

In these examples, relationships are perceived as a process moving along a road. The phrase “Wrong turn” symbolizes wrong decisions, and “standstill” symbolizes emotional stagnation. On the other hand, relationships are sometimes metaphorized as a moving object or vehicle:

Their relationship is slowly losing momentum.

This marriage has derailed after years of tension.

They are trying to get their relationship back on course.

These types of phrases show that relationships are a process that can be managed, but is influenced by external and internal factors. One important component of the metaphor is the perception of shared life goals as “destination points”:

They no longer share the same destination.

Their paths no longer converge.

Thus, the “JOURNEY” concept presents possible development scenarios of human relationships – progress, stagnation, separation or crisis – within the framework of a single, clear and culturally understandable model.

The metaphor “CAREER IS A JOURNEY” plays a special role in the metaphorical conceptualization of goal-directed processes. Career development is particularly compatible with the journey scheme, since it has a clear structure in consciousness. Within this metaphor, important events are presented as “landmarks”:

Securing her first management role marked a turning point in her career.

Key decisions are expressed as “crossroads”:

She's at a crossroads in her life.

Personal skills and talents are perceived as “reserves taken along the way”:

She has the skills necessary to carry her forward in her profession.

The “CAREER IS A JOURNEY” metaphor is often combined with the orientation metaphor to create the “CAREER IS A JOURNEY UP” model. In this case, career development is presented as a movement in a vertical direction:

He's half-way up the corporate ladder.

You'll meet the same people on the way down.

This model presents career success in a normative and evaluative framework based on the basic metaphor “UP IS GOOD, DOWN IS BAD” [8]. Thus, career is conceptualized not only as a movement, but also as a purposeful process laden with social values.

The “JOURNEY” domain is also widely used in metaphorical explanations of cognitive processes. The “AN ARGUMENT IS A JOURNEY” metaphor is based on the perception of arguments and discussions as a gradual process that develops over time. The discussion participants act as “travelers”, and the arguments as “directions”:

Do you follow my argument?

We're moving step by step toward a solution.

Coming to a logical conclusion is presented as “reaching a destination”:

We have reached a clear conclusion.

If the discussion fails, the participants are described as “going in the wrong direction” or “stuck”:

The discussion drifted off course.

We seem to be stuck at the same point.

This metaphor allows us to understand discussion not only as an intellectual but also as a structured action.

Conclusion. The analysis shows that the “JOURNEY” concept is a basic concept with high metaphorical productivity in modern English culture. Through it, life, love, career and cognitive processes are structured, evaluated and given meaning. This fact proves that the concept of travel is not just a lexical unit, but a phenomenon with deep cognitive and cultural meaning. The metaphorical analysis of the “JOURNEY” concept creates an important scientific basis for understanding the worldview and value system of English culture. Moreover, the “JOURNEY” concept is a universal and highly productive domain-source for conceptualizing purposeful, staged, and dynamic processes in modern linguistic consciousness. Various domains such as love, career, discussion, and reading are presented in a more understandable, structured, and culturally meaningful way through this scheme. This fact confirms that the historical and cultural evolution of the “JOURNEY” concept directly influences its role in modern conceptual metaphors.

The conducted research allowed to comprehensively analyze the metaphorical actualization

of the “JOURNEY” concept in modern English. The research showed that this concept acts in both domain-source and domain-target functions and plays an important role in the structuring of various conceptual areas. The obtained results confirm that the “JOURNEY” concept has high metaphorical productivity and functional potential in the English-speaking linguistic consciousness. One of the main results of the research is that the “JOURNEY” concept is characterized by a wide metaphorical demand in modern English. The active use of the concept in various semantic areas indicates a high level of its metaphorical diffusion, which proves that the “JOURNEY”

concept occupies a central position in English-speaking culture and collective consciousness. In addition, it was found that the “JOURNEY” concept has a complex character. It combines layers of both physical and cultural experience, reflecting movement and gradation within space on the one hand, and social relations and cultural behavioral models on the other.

Finally, the research shows that the “JOURNEY” concept plays a basic role in the metaphorizing of purposeful and dynamically developing processes and acts as a productive domain-source in the formation of the conceptual structure of concepts such as LIFE, LOVE, ARGUMENT.

References:

1. CharterisBlack J. Corpus approaches to critical metaphor analysis. London, Palgrave, 2004, 256 p.
2. Evans V. How words mean. Oxford: Oxford University Press, 2009, 224 p.
3. Evans V., Green M. Cognitive linguistics: An introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006, 448 p.
4. Gibbs R. W. Embodiment and cognitive science. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 290 p.
5. Kövecses Z. Metaphor: A practical introduction. Oxford: Oxford University Press, 2002, 256 p.
6. Kövecses Z. Metaphor: A practical introduction. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2010, 272 p.
7. Kövecses Z. Extended conceptual metaphor theory. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, 320 p.
8. Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. Chicago: University of Chicago Press, 2003, 242 p.
9. Quinn N. Finding culture in talk. New York: Palgrave, 2013, 304 p.
10. Semino E. Metaphor in discourse. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 280 p.

Мустафасва Н. К. МЕТАФОРІЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДЖЕРЕЛА ПОНЯТТЯ «ПОДОРОЖ» В РІЗНИХ ЦІЛЮВИХ ОБЛАСТЯХ

У статті розглядається метафоричне уявлення поняття «ПОДОРОЖ» у сучасній англійській мові з погляду когнітивної лінгвістики. Дослідження показує, що поняття подорожі відіграє активну роль у концептуалізації життя, кохання, кар'єри та когнітивних процесів в англійській культурі, виступаючи як базовий метафоричний домен. Встановлено, що метафорична продуктивність поняття «ПОДОРОЖ» пояснюється його основою універсального тілесно-просторового досвіду. Усі ці галузі, метафоризовані поняттям «ПОДОРОЖ», характеризуються низкою загальних когнітивних особливостей. Доведено, що ці процеси відбуваються в часі, демонструють послідовність та поступовість, потребують активної участі суб'єкта та зрештою супроводжуються змінами. Визначено, що синтез просторових та тимчасових категорій робить концепцію подорожі особливо ефективною метафоричною моделлю для абстрактних понять. Таким чином, метафорична активність концепції «ПОДОРОЖ» вказує на її високу значущість у англійській культурі. У сучасному англійському світогляді рух, розвиток та зміни вважаються позитивними цінностями, і ці цінності метафорично підкріплюються мовою. Метафора виступає одним із головних носіїв цієї ідеологічної та культурної системи. Концепція «ПОДОРОЖ» є універсальним та високопродуктивним джерелом для концептуалізації цілеспрямованих, поетичних та динамічних процесів у сучасній мовній свідомості. Різні області, такі як любов, кар'єра, дискусія та читання, представлені у більш зрозумілій, структурованій та культурно значущій формі завдяки цій схемі. Цей факт підтверджує, що історична та культурна еволюція концепції «ПОДОРОЖ» безпосередньо впливає на її роль у сучасних концептуальних метафорах. Стаття завершується підтвердженням культурної та когнітивної значущості цієї концепції. В результаті дослідження було встановлено, що поняття «ПОДОРОЖ» має статус базового поняття. Це поняття відноситься до природної сфери людського досвіду, відображає взаємодію з простором, поняття руху та напрямки, а також виступає як базова пізнавальна модель для метафоричного пояснення більш абстрактних понять.

Ключові слова: вихідна область, цільова область, подорож, метафора, концептуалізація, картування.

Дата першого надходження статті до видання: 17.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Parvana Baghirova

<https://orcid.org/0009-0005-2353-3154>

Azerbaijan University of Languages

FACTORS PLAYING AN IMPORTANT ROLE IN THE FORMATION OF LANGUAGE POLICY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

The article examines the factors influencing the role and importance of multilingual countries in the creation of language policy in the context of globalization. It is noted that significant economic and political changes have taken place all over the world over the past few decades. Meanwhile, these changes have had an impact on language teaching and learning in a global context. One of these changes is the trend towards multilingualism, which is spreading all over the world. Government policy plays a crucial role in managing this trend. In this regard, there are certain factors that need to be taken into account when developing a language policy. The article establishes that over the past fifty years, a number of important economic and political events have taken place around the world. As a result, intercultural communication has reached its peak. Physical and geographical boundaries are practically being erased from day to day. It has been proven that such changes have affected many areas, from people's daily lives to education. As multilingualism has become a global phenomenon all over the world, its influence is becoming stronger and is becoming one of the important components of the country's language policy. About 200 countries have two or more official languages. Thus, in these countries, several languages are recognized as official State languages and national languages. Examples of such countries are Luxembourg, Singapore, South Africa and others. Nevertheless, there are a number of languages that remain important in providing intercultural communication as a lingua franca. These include English, Arabic, French, Chinese and other languages. Undoubtedly, the English language has managed to maintain its dominant position and become the main means of communication worldwide. It should also be noted that these languages are studied as a second, third or fourth language.

Keywords: multilingualism, globalization, language policy, language planning

Introduction. Globalization and multilingualism are interrelated. The concept of globalization became more widespread in the 1980s and 1990s. A number of scientists have proposed different interpretations of globalization. Among these interpretations, the explanation of Roland Robertson in his book “Globalization: Social Theory and Global Culture” is of interest. It argues that globalization was previously interpreted in terms of economic aspects, and later in terms of cultural elements. Therefore, in order to properly understand this concept, it is necessary to consider it from an economic and cultural point of view. Roland Robertson argues in his book that the concept of globalization is accepted both as a theory and as a process. Globalization as a process is identical to the concept of the environment. In such an environment, all people have the same social, cultural, and economic values. When this concept is accepted as a theory, it contains a relationship. This relationship is an indicator that the world is becoming more interconnected.

As a result, people are becoming aware of the general processes taking place all over the world. It should be noted that multilingualism is a multidimensional process with a wide scope.

The relevance and topicality of the study. One of the areas where globalization has had an impact is the language process, which plays an important role in everyday human communication. With the advent of globalization, many languages, especially English, continue to develop as a second or third language in many countries around the world. As a language of international importance, English is gradually expanding its sphere of influence. Nowadays, it is difficult to find a country where English is not used to one degree or another. These global changes themselves lead to other changes within the country. The use of English as a second and third language has an impact on the country's language and educational policy. When De Swaan talks about the interrelationship of languages in the context of glo-

balization, he emphasizes the importance and role of multilingualism. He notes that language relations in a global context are similar to a system. He emphasizes that multilingualism is a concept that protects and unites humanity at a time when it is divided by so many languages. As a result of the interaction of languages, a global language system is created in which languages at each level of this system perform a unique function. At the base of this system are the “small” languages that exist all over the world. De Swann calls these languages “peripheral languages” [3, p. 350]. Peripheral languages account for 98% of the world’s languages and are used by approximately 10% of the world’s population. These languages often have no written language, and important information is passed down orally from generation to generation. These languages are mainly used by small communities and are found in limited geographical areas. Peripheral languages are languages that do not play a major role in science, technology, economics, and other important fields. At the next level are the “central languages”. The central languages connect the peripheral languages. Examples are Chinese, Hindi and other languages. There are about 100 central languages in the world, and these languages are often used as a second language by speakers of peripheral languages. The central languages are mostly national or official languages. These languages play an important role in the processes taking place in the world, and are among the most widely used languages in politics, education, the judicial system, and other important fields. Linguist, Professor Hamel, notes that multilingualism not only plays an important role in ensuring environmental sustainability, but is also valued as an individual and collective asset.

The main objective of is to consider what factors play a role in shaping language policy. Language policy is one of the elements that play an important role in the life of the country. In particular, when more than one language is used, language policy and language planning play an important role in regulating certain relationships. Therefore, it is important to consider these concepts. The concept of language policy and language planning emerged in the early 19th century along with the concept of the nation-state. At that time, the ideology of “one language, one nation” prevailed.

A methodological basis for the study. In the study of the problem, theoretical research methods were used, such as generalization, analogical and typological approaches based on various literary sources and materials.

Results and discussions. Many sociolinguists and researchers believed that government representatives

and linguists were pursuing a specific goal, working together to create various categories called mother tongue, national language, official language, local language, and so on. The basis of this goal was to control and manipulate people’s linguistic choice [4, p. 5]. This process accelerated mainly after the Second World War with the emergence of new independent nation-States. Thus, the newly formed States have already begun to implement language policies aimed at bilingualism and multilingualism. However, most States, especially Asian and African ones, sought to maintain the status quo, that is, the language used in colonial conditions remained unchanged. Most of the newly independent states tried to keep their language policy unchanged. India is an example of this. Here, along with Hindi, English has also been preserved as the official language. A similar situation is observed in African countries. Along with the local languages, French is one of the official languages. Spolsky identifies several factors that play a leading role in determining the language policy of states. These include:

Sociolinguistic ecosystem (which languages are functional and to what extent); Certain beliefs formed in relation to language and national identity (linguistic ideology); The impact of globalization (the trend towards the use of international languages, especially English); Pressure to ensure the rights to minority languages belonging to indigenous peoples or migrants and to pay attention to this issue.

All these factors play an important role in the educational policies applied in almost all countries regarding bilingualism and multilingualism [6]. In 1953, UNESCO issued a declaration emphasizing the special role of “local languages” in education. This UNESCO declaration is based on research conducted in classrooms around the world. It was found that the languages of the former colonies predominate in these classes, and as a result, dialects and some local languages are not used or their scope is narrowing. As a result, the importance of local and ethnic minority languages has come back to the fore, and an action plan has been developed to involve them in education. This declaration states: “Teaching in the mother tongue should be one of the best ways to raise children, as it forms a bridge between the language of everyday life and the language used in education. Every language is capable of imparting high cognitive skills to a child, and in this regard, ethnic minority languages and other dominant languages are no exception. Therefore, education in the native language should continue as long as possible. The language of interethnic communication or languages widely used in communication cannot replace the mother tongue,

and this should be avoided until the child has fully mastered the mother tongue” [7, p. 11].

The ideas expressed in this declaration show once again that education is more effective when it is conducted in the child’s native language. It also demonstrates the importance of learning in one’s native language. The native language plays an indispensable role in defining cultural elements, identity, and learning a new language. If it is difficult for a child to understand a concept that is alien to his culture, he will not be able to express it in his native language. Therefore, it is necessary to do everything possible to ensure education in the mother tongue, and this opportunity should be based on the principle of equality for all.

On the other hand, it should be noted that there are languages that do not have a written system. The lack of written language creates certain difficulties in teaching them. Although UNESCO emphasizes the importance of the mother tongue in its declaration, it also notes the importance of national and official languages in teaching. She emphasizes that global languages play an indispensable role in ensuring communication. In this way, local communities can also participate in and contribute to the processes taking place in society. It should also be noted that it is not always possible to ensure that the native language is taught during the learning process. The following factors may have contributed to this:

In some cases, minority languages or local languages are not recognized by the State; The native language does not dominate communication; There may be no written literature in the native language. Another difficulty faced by researchers and linguists is the role of the mother tongue in learning the second and third languages. There is an opinion that the native language plays an auxiliary role in learning the second and third languages. A person who does not speak his native language perfectly will not be able to master other languages well. However, there are those who hold the opposite opinion. Thus, if the native language is not sufficiently developed, it may hinder the assimilation of other languages. Such factors include, as already mentioned, the lack of writing in the language, the lack of teachers, and others. The proliferation of global languages such as English further complicates the issue of mother tongue in the context of the dominance of multilingualism. The concept of a native language is difficult. Depending on who interprets it and how, attitudes towards this issue may vary somewhat. Taking into account such factors as the socio-political context of states and the “linguistic ecology” of society, the interpretation of

the concept of a native language can be approached from different angles. In the context of multilingualism and multiculturalism, the importance of the phenomenon of globalization has increased even more in recent decades. Thanks to globalization, the integration process has accelerated, and the means of communication have become accessible to almost everyone. A number of changes have taken place in the field of education, and attention has shifted from the concept of monolingualism to the concept of bilingualism and multilingualism.

An example is India, one of the countries where multilingualism is widespread. Multilingualism has been deeply rooted in Indian society for centuries. In this regard, the National Framework for Education (2005) states: “Although the linguistic diversity that exists in India presents certain challenges, it also opens up a number of opportunities”. The document says that India is not considered unique because of the large number of languages. India is considered unique because the languages spoken here belong to five different language families. This is almost impossible to observe anywhere else in the world [3, p. 366].

After gaining independence in 1947, India officially recognized the languages of local and ethnic minorities in its constitution. At the same time, multilingualism and multiculturalism are accepted here as a social reality, and certain measures are being taken in this direction. In 1968, a policy called the “Formula of Three Languages” was adopted [3, p. 366]. According to this policy, Hindi was the national language, and English was used in official or business meetings alongside Hindi. The third language was a state-recognized language. For example, in the state of Gujarat, located in the western region of India, Gujarati was considered the official language.

In addition, the Constitution of India contains certain provisions aimed at protecting linguistic diversity and cultural identity. This is clearly reflected in articles 29 and 30 of the Constitution. They say: “Every citizen who lives in India and has his own language and culture has the right to preserve his language and culture”. At the same time, special attention is paid to teaching the mother tongue, including the languages of local and ethnic minorities. It should also be noted that no matter how comprehensive the regulatory documents are, their implementation always creates certain difficulties. The lack of access to education for all and the dominance of global languages are among the main factors in these problems.

The study of comparative experience is of great importance for the development of language policy in multilingual countries. Canada is often cited as an

example in this regard. English and French have official status in the country. Both languages are used at the state level on equal terms. The principle of bilingualism in education, courts and administrative services is protected by law. This model shows that with political will and institutional arrangements, multilingualism can be an advantage rather than a burden for society [1].

Switzerland, on the other hand, has a more complex language environment. German, French, Italian and Romansh have official status here. Language policy is regulated on the basis of a federal structure, and each canton defines its own language regime. This approach makes it possible to preserve regional linguistic features and prevent centralized linguistic pressure. The Swiss experience shows that flexibility and regional autonomy play an important role in language policy.

The situation in Asian countries is different. In Singapore, multilingualism is one of the main pillars of government policy. Although English is the main working and educational language here, Malay, Chinese and Tamil also have official status. This model aims to achieve a balance between the demands of globalization and the preservation of national and ethnic identity.

The rapid development of information and communication technologies (ICT) in recent decades has led to the transition of multilingualism to a new digital stage. The use of languages in the digital environment is no longer limited to the educational and administrative spheres, but is also expanding through social networks, online media, artificial intelligence platforms and digital services. This process highlights the concept of “digital multilingualism” and creates new challenges in the development of national language policy. The position of the dominant languages in the digital environment is further strengthened. In particular, English makes up the majority of Internet resources. This can lead to ignoring ethnic minority languages and local languages. Therefore, many countries are developing special strategies to support local languages on digital platforms. For example, the operation of official websites of government agencies, electronic services and educational platforms in several languages is considered an important step in protecting language rights [8].

Digital multilingualism also creates new educational opportunities. Thanks to online resources, open educational platforms, and distance learning models, students and students can learn multiple languages simultaneously. However, to make effective use of these opportunities, language policy must take into

account digital literacy and language teaching. Otherwise, digital inequality can further exacerbate linguistic inequality. Language policy is not only a cultural and ideological issue, but also closely related to socio-economic factors. Languages in demand on the labor market, migration processes and international cooperation have a direct impact on language choice. In the context of globalization, people who do not speak foreign languages may be less competitive in the labor market. For this reason, many countries prefer to strengthen the teaching of foreign languages. On the other hand, focusing only on global languages can weaken the social functions of local languages. The displacement of local languages from public life can lead to social inequality. Therefore, an effective language policy must take into account both economic efficiency and social justice. One of the important consequences of globalization is the acceleration of international and internal migration. Migration processes are one of the leading factors in the formation of multilingual societies and have a direct impact on language policy. The merging of speakers of different languages and cultures in one social space creates new challenges for States. These challenges are mainly related to the integration of migrants into society, the protection of their linguistic rights and, at the same time, the preservation of the status of the State language. One of the most frequently observed cases in countries hosting migrants is their linguistic marginalization. Migrants who do not have sufficient knowledge of the official language face difficulties in accessing education, the labor market, and social services. Spolsky notes that in such situations, language policy should not be limited only to regulatory documents, but should also include practical integration mechanisms [5]. In this regard, the organization of state language courses, the creation of multilingual information resources and the implementation of support programs in educational institutions are of great importance.

At the same time, the complete exclusion of migrant languages can lead to social tension and an identity crisis. Hogan-Brun and Robinson emphasize that an inclusive language policy can channel the cultural capital of migrant communities towards the overall development of society [2]. This approach treats multilingualism as a resource, not as a problem. Thus, the relationship between migration and language policy is obvious. An effective language policy should both ensure the integration of migrants into society and maintain the existing linguistic balance. Maintaining this balance is one of the main conditions for social harmony and cultural continuity in the

era of globalization. Therefore, an effective language policy should not only benefit from the opportunities created by globalization, but also ensure the preservation of linguistic diversity. Maintaining this balance plays a crucial role both in ensuring social stability and in maintaining cultural continuity.

Azerbaijan is also one of the countries with a multicultural and multilingual environment that has not escaped the processes of globalization. Although Azerbaijani is the official language, there are languages belonging to different ethnic groups in the country. At the same time, English and Russian are widely used in education and communication. This reality requires a balanced implementation of language policy. In the context of Azerbaijan, one of the main goals of language policy is to strengthen the position of the state language, as well as create conditions for the protection and development of ethnic minority languages. The role of the mother tongue in educational programs, the teaching of foreign languages and the multilingual preparation of digital resources can serve as the main directions of this policy. In the Republic of Azerbaijan, issues of multilingualism and language policy are regulated by a number of normative legal documents that form the legal basis of the State policy in the field of language. First of all, it should be noted that the Constitution of the Republic of Azerbaijan pays special attention to the issue of language. According to article 21 of the Constitution, the official language of the Republic of Azerbaijan is the Azerbaijani language, and the State ensures its development. At the same time, the same article clearly states that the free use and development of the languages of other peoples living in the territory of the Republic of Azerbaijan is ensured. This provision proves that linguistic diversity is recognized and protected at the legal level in the country.

One of the main documents regulating language policy is the Law "On the State Language of the Republic of Azerbaijan" (2002). This law emphasizes the inadmissibility of suppressing other languages along with the use of the state language in official spheres. The law states that the State language policy should serve to protect national and cultural values and take into account the linguistic characteristics of a multinational society. This approach shows that lan-

guage policy is not only normative, but also inclusive.

In addition, the Republic of Azerbaijan has undertaken obligations to protect language rights by joining a number of international documents. In particular, UNESCO documents on the protection of linguistic and cultural diversity have had a conceptual impact on the country's language policy. These documents assess linguistic diversity as an integral part of cultural heritage and recommend that States protect this diversity. Thus, multilingualism in the context of Azerbaijan is not an accidental phenomenon, but a reality based on legal and institutional principles. The state language policy, in addition to strengthening the position of the Azerbaijani language, creates a legal basis for the survival and development of other languages. Maintaining this balance is one of the main factors ensuring the sustainability of social stability and cultural diversity in the context of globalization [9].

Conclusion. In the era of globalization, a society with multilingual and multicultural resources has several advantages. Thus, these societies play an important socio-economic role in the global space. Thanks to the global economy, the world is getting smaller, but the importance of language and its learning is increasing. In this regard, it is necessary to respect the rights of ethnic and cultural minorities and create conditions for them to use their native languages. Globalization has brought the values of local culture and languages to the fore. The studies mentioned above show that multilingualism is an unavoidable reality in the context of globalization. Accordingly, when preparing a language policy, the following points should be taken into account: Language policy should be based on a long-term strategy and should not serve only short-term political goals. The models of native language learning and multilingual education should develop in parallel. It is necessary to ensure the presence of local and minority languages on digital platforms. It is necessary to constantly study international experience and adapt it to the local context. Therefore, an effective language policy should not only benefit from the opportunities created by globalization, but also ensure the protection of linguistic diversity. Maintaining this balance is of great importance both in terms of social stability and cultural continuity.

Bibliography:

1. Darling-Hammond L. Teacher Education and the American Future. *Journal of Teacher Education*, 61, 2010, pp. 35–47.
2. Hogan-Brun G., Clinton R. UNESCO and Language Policy and Planning. 2013. URL: 10.1002/9781405198431.wbeal1234.
3. Singh N., Zhang Sh., Besmel P. Globalization and language policies of multilingual societies: some case studies of south east Asia. *Revista Brasileira de Linguística Aplicada*, 12, 2012, pp. 349–380.

4. Singh N., Zhang S., Besmel P. Globalization and language policies of multilingual societies: some case studies of South East Asia. *Revista Brasileira de Linguística Aplicada*, 12, 2012, pp. 349–380.
5. Spolsky B. *Language management*. New York, NY: Cambridge University Press, 2009, 291 p.
6. *The Handbook of Linguistic Landscapes and Multilingualism*. UK: Wiley, 2025, 640 p.
7. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). *The use of vernacular languages in education (Monographson Fundamental Education-VIII)*. Paris, France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1953. Retrieved from: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000028/002897eb.pdf>>
8. UNESCO policy decision on multilingualism, *European Journal of Language Policy*, Volume 6, Issue 2. Liverpool University Press, 2014, pp. 219–221.
9. Zakaria F. *The post-American world: Release 2.0*. New York, NY: W. W. Norton Company, 2011, 292 pp.

Парвана Багірова. ФАКТОРИ, ЩО ВІДІГРАЮТЬ ВАЖЛИВУ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються фактори, що впливають на роль та значення багатомовних країн у створенні мовної політики в контексті глобалізації. Зазначається, що за останні кілька десятиліть у всьому світі відбулися значні економічні та політичні зміни. Тим часом ці зміни вплинули на викладання та вивчення мов у глобальному контексті. Однією з таких змін є тенденція до багатомовності, яка поширюється по всьому світу. Державна політика відіграє вирішальну роль в управлінні цією тенденцією. У зв'язку з цим існують певні фактори, які необхідно враховувати під час розробки мовної політики. У статті встановлено, що за останні п'ятдесят років у всьому світі відбувся ряд важливих економічних та політичних подій. В результаті міжкультурна комунікація досягла свого піку. Фізичні та географічні кордони практично стираються день у день. Доведено, що такі зміни вплинули на багато сфер, від повсякденного життя людей до освіти. Оскільки багатомовність стала глобальним явищем у всьому світі, її вплив посилюється і стає одним із важливих компонентів мовної політики країни. Близько 200 країн мають дві або більше офіційних мов. Таким чином, у цих країнах кілька мов визнані офіційними державними мовами та національними мовами. Прикладами таких країн є Люксембург, Сінгапур, Південна Африка та інші. Тим не менш, існує низка мов, які залишаються важливими для забезпечення міжкультурної комунікації як лінгва франка. До них належать англійська, арабська, французька, китайська та інші мови. Безсумнівно, англійській мові вдалося зберегти своє домінуюче становище та стати основним засобом комунікації у всьому світі. Слід також зазначити, що ці мови вивчаються як друга, третя чи четверта мова.

Ключові слова: багатомовність, глобалізація, мовна політика, мовне планування.

Дата першого надходження статті до видання: 25.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Савчин Н. Б.

<https://orcid.org/0009-0005-0905-3162>

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ДІЄСЛІВ РІЗНИХ СПОСОБІВ СЛОВОТВОРЕННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті досліджено особливості вживання дієслів, утворених різними способами словотворення у художніх текстах англійської та української мов. Виявлено, що дієслово в англійській мові є однією з найпродуктивніших частин мови з точки зору деривації, що зумовлено специфічними морфологічними, лексичними та синтаксичними особливостями. На відміну від української, яка належить до флективних мов, англійська характеризується аналітичністю, що сприяє активному використанню афіксації та конверсії як основних способів творення нових дієслів. У цьому контексті виявлено продуктивні моделі дієслівної деривації у двох мовних системах, простежено їх функціонування в художньому дискурсі та визначено ізоморфні й аломорфні риси словотворчих процесів. Матеріалом для дослідження стали роман «We Were Liars» американської письменниці Е. Локгарт та роман «Музей покинутих секретів» української авторки Оксани Забужко. Обидва твори належать до сучасної художньої літератури, відзначені насиченістю авторських новотворів, неологізмів та дієслівних інновацій, що створює сприятливі умови для аналізу лексико-словотвірних процесів. У статті розглянуто функціональні та стилістичні особливості дієслів, утворених різними способами, зокрема їхню роль у створенні образності, експресивності та індивідуального стилю автора. Аналіз попередніх досліджень (Ю. Зацний, Л. Верба, В. Горпинич, О. Соколова, В. Грецул, Л. Дмитрук, Є. Гороть) засвідчив, що поняття дієслова та словотворення в англійській та українській мовах є добре вивченими, проте зіставний аналіз дієслівного словотвору в художньому дискурсі сучасних авторів залишається недостатньо розробленим. Здійснено контрастивний аналіз способів і моделей словотворення дієслів в англійській та українській мовах, визначено їх функції у контексті та окреслено стилістичні особливості, що сприятиме розвитку типологічного мовознавства та формуванню перекладацьких навичок студентів-філологів.

Ключові слова: дієслово, словотворення, деривація, англійська мова, українська мова, художній дискурс, стилістичні функції.

Постановка проблеми. Дієслово в англійській мові є однією з найпродуктивніших частин мови з точки зору словотворення. Англійська мова має низку специфічних морфологічних, лексичних та синтаксичних особливостей, які відображаються в способах творення нових дієслів та їх функціонуванні в мовленні. На відміну від флективних мов, таких як українська, англійська характеризується аналітичністю, що зумовлює переважне використання не флексій, а афіксації та конверсії для словотворення. Тому стоїть завдання виявити основні способи та моделі дієслівної деривації у двох мовних системах, а також проаналізувати їх функціонування на матеріалі сучасних художніх творів, встановити ізоморфні та аломорфні риси словотворчих процесів, зокрема з урахуванням стилістичних функцій дієслів.

Обрані для дослідження тексти – роман «We Were Liars» американської письменниці Е. Локгарт та роман «Музей покинутих секретів» української авторки Оксани Забужко – дозволяють не лише зіставити словотворчі особливості дієслів у двох мовах, але й простежити, як вони функціонують у художньому дискурсі, які смислові навантаження несуть, у яких стилістичних контекстах реалізуються. Обидва твори належать до сучасної художньої літератури, характеризуються насиченістю авторськими новотворами, неологізмами, дієслівними інноваціями, що створюють сприятливі умови для аналізу лексико-словотвірних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «дієслово» та «дієслівні словотворення» в англійській та українській мовах вже є добре

вивченими. Проте, попри наявність окремих досліджень у сфері словотворення (Ю. Зацний, Л. Верба, В. Горпинич, О. Соколова, В. Грешук, Л. Дмитрук, Є. Гороть), зіставний аналіз саме дієслівного словотвору в художньому дискурсі сучасних авторів залишається малодослідженим.

Постановка завдання. Актуальність статті зумовлена потребою поглибленого вивчення продуктивних моделей словотворення дієслів у контрастивному аспекті, що, у свою чергу, сприяє формуванню перекладацьких навичок, мовної компетенції студентів-філологів, а також розвитку типологічного мовознавства.

Метою статті є зіставний аналіз способів і моделей словотворення дієслів в українській та англійській мовах на основі текстів згаданих художніх творів, визначення функцій словотворених дієслів у контексті та їх стилістичних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Дієслова у романі роману Е. Локгарт «We Were Liars» становлять значну частину висловлювання та виконують номінативну, конкретизувальну, інформативну та емоційну функції залежно від контексту.

Розглянемо основні типи дієслів, утворені різними способами словотворення:

1) префіксальний: *rewrite, disconnect, overthink, misunderstand, undo, uplift, outgrow, underestimate, overuse, recapture*. Такі дієслова вживаються у тексті, щоб точно передати стан дії (зміна, заперечення, перебільшення тощо): *She will **outgrow** her fears one day; He tends to **underestimate** the difficulty of tasks; Don't **overuse** your phone during meetings; They quickly **recapture** the lost territory* [18].

2) суфіксальний: *modernize, finalize, simplify, beautify, strengthen*. Такі дієслова допомагають описувати процес змін, перетворень або підсилення рис та якостей: *She decided to **modernize** the kitchen completely; The manager wanted to **finalize** the agreement today; We tried to **simplify** the instructions* [18].

3) словоскладання: *babysit, proofread, handpick, broadcast, spoon-feed*. Ясніше і компактніше можна передати складні дії або явища: *She tried to **handpick** the best candidates; The program will **broadcast** the event live; Can you **uplift** their spirits after the loss?* [18].

4) непохідні. Велика кількість дієслів у тексті залишаються непохідними, їхня основна функція – інформативна, вони називають дії, стани та формують оповідну частину художнього твору: *She **wanted him to know** his children and grandchildren were still around him, strong and merry as ever; Do*

*not **accept** an evil you can change; Always **do** what you're afraid to **do**; We are liars. We are beautiful and privileged. We are cracked and **broken**; There is not even a Scrabble word for how bad I **feel*** [18].

5) перехід з іменних частин мови у дієслова. Такий спосіб словотворення забезпечує економію мовних одиниць та дозволяє швидко відтворити необхідну інформацію: *I **love** him, but I am not sure I **like** him* [18].

6) словоскладання. Цей спосіб словотворення відбувається завдяки додаванню прийменників до основного дієслова, що змінює чи доповнює його основне значення та надає висловлюванню нового або іншого відтінку: *Outside, Taft and Will **are going around** in the Japanese garden; They **are looking for** unusual stones* [18].

У здійсненій вибірці, можна побачити, що майже половину займають непохідні дієслова, з афіксальних більшою мірою розвинений префіксальний спосіб, дещо меншою суфіксальний спосіб, інші трапляються рідше.

Отже, у романі Е. Локгарт використання дієслів, створених різними способами словотворення, відіграє важливу роль у побудові авторського стилю та передачі внутрішнього стану героїв. Різноманітність дієслівних форм дозволяє письменниці гнучко змінювати ритм розповіді, підкреслювати динаміку подій або, навпаки, зупиняти увагу на окремих емоційних моментах. Суфіксальні дієслова часто додають тексту легкості та мелодійності, тоді як префіксальні допомагають висвітлити трансформації внутрішнього світу персонажів або описати зміни в їхньому оточенні.

Крім того, активне вживання дієслів, утворених шляхом конверсії та складання основ, створює ефект живої, невимушеної мови, яка відповідає стилістиці сучасної англомовної літератури. Конверсія дозволяє авторці максимально лаконічно передавати думки та почуття героїв, уникаючи зайвих пояснень чи описових конструкцій. Завдяки складеним дієсловам текст набуває певної динамічності й енергійності, що допомагає краще передати швидкоплинність емоцій і хаотичність подій, притаманних юнацькому світосприйняттю.

Загалом, застосування різних способів творення дієслів у романі Е. Локгарт сприяє створенню цілісної, живої атмосфери твору, де кожне слово органічно вплітається у канву сюжету. Завдяки цьому мовний рівень роману стає не тільки інструментом передачі подій, а й засобом глибшого психологічного занурення в історію героїв. Таким чином, багатство дієслівних форм підтримує емоційне напруження, підсилює

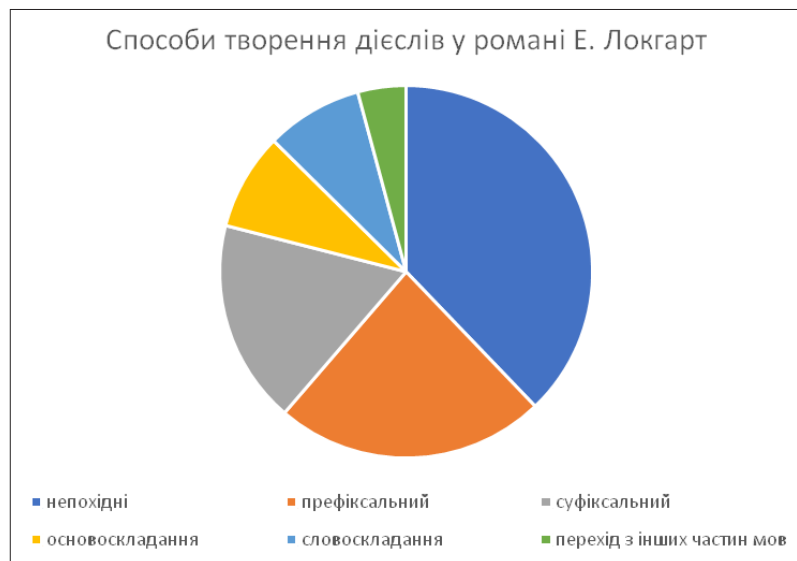

Рис. 1. Способи творення дієслів в англійському художньому дискурсі

тематику пошуку ідентичності та втрати і допомагає читачеві глибше відчувати внутрішній світ персонажів.

У порівнянні із українським твором Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» спостерігаються різноманітні способи словотворення дієслів:

1) префіксальний спосіб: *перекладає, переходить, підкреслює, розгладжують, розказувала, переїхала, заплакала, повертати, перемкнути, пригладжена*. Мета вживання префіксальних дієслів у тексті О. Забужко – передати динамічність подій, їхню послідовність, зміни станів та психологічні нюанси: *Якимось чином матері вдалось її **перемкнути**, **послабити** страх самотності; Ні, її **не нагну**ть, чорта лисого; Те, що **пропонував** їй шеф, страшніше за всяку одиначку; ...Колись на Поліссі Дарині **показали** трясовину – **неприродно**, **кислотно яскраве**, **кольору світлої малосольної плісняви застигле плесо на болоті** [13].*

2) суфіксальний спосіб: *усміхається, дивуючись, зворушується, винаходить, здійснюється*. О. Забужко використовує їх для опису тривалих або поступових процесів, підкреслюючи м'якість переходів і психологічні стани героїв: *Поки шеф давив на її амбіції, в ній скипав тільки гнів, – бо амбіції лежали в зовсім іншій площині, вони з шефом **послужувалися** тим самим словом; – Вдень, то це можна було чимось голову затовкти, – на роботі екскурсанти спасали, та й продукти ж треба було **добувати**, то ж ще один робочий день тоді був – вистояти по чергах... [13].*

3) префіксально-суфіксальний спосіб: *розгладжують* (роз-глад-ж-ують), *перевести* (перевести), *здійматися* (з-дійм-а-тися).

У кількох випадках бачимо дієслова, які утворені переходом від інших частин мови: *добрий* → *добришати*; *вірити* → *віра* і навпаки: у тексті є натяки на іменникові конструкції, перетворені на дієслова через контекстуальне використання.

У тексті переважає префіксальне та префіксально-суфіксальне творення дієслів. Багато дієслів утворено від іменників і прикметників, що підкреслює живу образність мови.

Як бачимо, у романі «Музей покинутих секретів» домінує префіксальний спосіб творення дієслів. Крім того, ці префікси надзвичайно різноманітні та створюють і надають тексту різних значеннєвих відтінків. Саме ці моделі словотворення забезпечують мові твору високу динамічність і образність, адже префікси додають діям різноманітних відтінків – від зміни напрямку до емоційного підсилення чи трансформації стану. Суфіксальні дієслова також активно використовуються, особливо для позначення станів, процесів і внутрішніх переживань героїв.

Безафіксні дієслова в романі трапляються рідше, однак вони зберігають стильову природність тексту й допомагають відтворити розмовну або внутрішню мову персонажів. Спорадично з'являється і конверсія, що надає висловлюванням економності та живості.

Загалом, переважання складних словотворчих моделей (особливо префіксації) має глибоке значення: воно відображає складність життєвих шляхів героїв, багатшаровість їхніх емоційних ста-

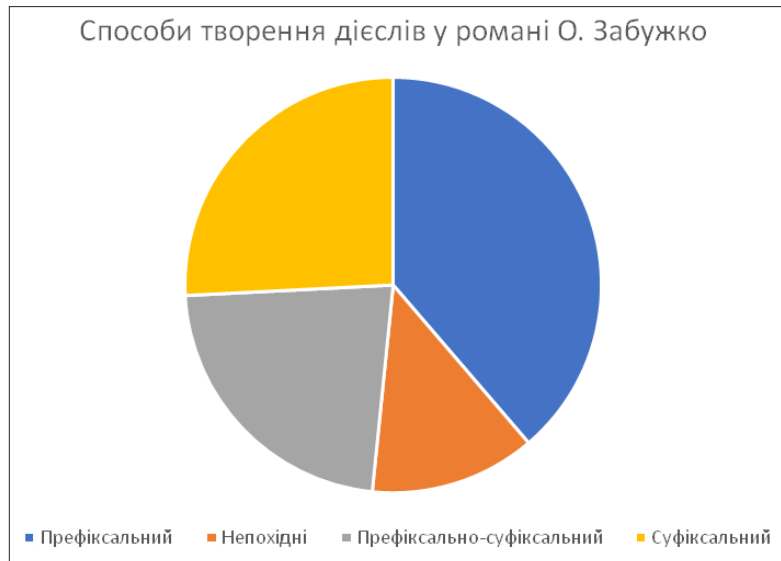

Рис. 2. Способи творення дієслів в українському художньому дискурсі

нів і історичних контекстів, у яких вони існують. Завдяки цьому мовна структура роману підтримує атмосферу постійного руху, змін, боротьби і внутрішньої трансформації, яка є провідною темою твору.

Висновки. Дієслова виступають ключовими носіями художнього змісту, забезпечують номінативну, інформативну, емоційну та стилістичну функції. Вони формують динаміку сюжету, відтворюють психологічні стани персонажів та створюють атмосферу твору. У статті висвітлено дієслова різних способів словотворення із романів Е. Локгарт та О. Забужко. У творах обох авторок дієслова відіграють важливу роль у розкритті сюжетних ліній та емоційного стану персонажів. Порівняльний аналіз словотвірних моделей на основі романів показав, що англійська мова тяжіє до економії мовних засобів через активне використання конверсії, тоді як українська мова демонструє більшу морфологічну розвиненість і різноманітність формотворення. Це зумовлює стилістичну своєрідність текстів: англомовний текст вражає стислістю та експресивністю, а україномовний – емоційною насиченістю та образністю.

Здійснене дослідження функціонально-стилістичних особливостей дієслівних словотвірних одиниць у контексті довело, що в обох романах дієслова виступають важливими носіями худож-

нього змісту. У романі Локгарт дієслова часто передають швидку зміну емоцій та подій, тоді як у Забужко дієслова з префіксами і суфіксами допомагають створити багатовимірний образний простір, наповнений деталями і настроями.

Важливою є також встановлена роль словотворення як засобу індивідуалізації авторського стилю. Для О. Забужко характерна тенденція до використання словотвірних неологізмів та дієслів із підкресленим експресивним забарвленням, що сприяє створенню авторської манери письма, де глибина психологічних процесів відбивається навіть у дрібних мовних деталях. У текстах Е. Локгарт помітною є тенденція до свідомої економії мовних засобів та акцентування динаміки, що формує стиль легкий, але в той самий час емоційно насичений.

Результати дослідження підтверджують, що словотворення дієслів є не лише граматичним явищем, а й потужним засобом формування художнього дискурсу, стилістичної своєрідності та індивідуального авторського стилю. Контрастивний підхід сприяє розвитку типологічного мовознавства та формуванню перекладацьких навичок студентів-філологів.

Отже, результати роботи засвідчили, що словотворення дієслів є не лише граматичним явищем, а й важливим інструментом побудови авторського стилю та відтворення художнього світу твору.

Список літератури:

1. Зацний Ю. А. Шляхи та тенденції розвитку лексико-семантичної системи англійської мови. Запоріжжя : ЗДУ, 2000. 110 с.
2. Англійська мова. Граматичний довідник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків : Право, 2005. 72 с.

3. Павліченко О. М. Англійська мова. Граматичний практикум: збірник граматичних вправ для середнього рівня. 12-те вид., випр. і доповн. Харків : Ранок, 2018. 304 с.
4. Чайковська О. В., Гуменюк І. І. Англійська мова: частини мови і словотвір. Підготовка до ЄВІ: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ПДАТУ, 2021. 200 с.
5. Верба Л. Г. Граматика сучасної англійської мови. URL: <https://ifccyc1.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/106/2019/12/Граматика-англ.pdf> (дата звернення: 27.01.2026).
6. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця : Нова книга, 2008. 246 с.
7. Гороть Є. І. та ін. Теоретична й практична лексикологія сучасної англійської мови. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 340 с.
8. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. Київ : Вища школа, 1999. С. 151–158.
9. Грещук В., Грещук О. Словотвір і текст : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2022. 223 с.
10. Дмитрук Л. Особливості морфологічного словотвору в англійській мові в різні історичні періоди. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/2_2022/part_1/22.pdf (дата звернення: 20.01.2026).
11. Жлуктенко Ю. О. Аспекти контрастивної лексикології. *Мовознавство*. 1968. № 6. С. 3–8.
12. Жлуктенко Ю. О. Українсько-англійські міжмовні відносини. Українська мова у США і Канаді. Київ : Вид-во Київ. ун-ту, 1964. 168 с.
13. Забужко О. Музей покинутих секретів. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2745> (дата звернення: 20.01.2026).
14. Павлюк А. Б. Типи слів за морфемною будовою в сучасній англійській мові. *Наук. вісн. БНУ*. 2002. № 5. С. 60–69.
15. Романюк Ю. В. Словозмінні класи дієслів у сучасній українській мові. *Українська мова*. 2017. № 2. С. 75–83.
16. Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. Київ : Наукова думка, 2003. 283 с.
17. Andreichuk N. I., Babeliuk O. A. Contrastive lexicology of English and Ukrainian languages: theory and practice : textbook. Kherson : Helvetika, 2019. 236 с.
18. Lockhart E. We Were Liars. URL: <https://online.fliphtml5.com/txevw/jzys/#p=1> (дата звернення: 20.01.2026).
19. Murphy R. English Grammar in Use. A self-study reference book for intermediate students. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 350 p.
20. Nikolenko A. G. English Lexicology. Theory and Practice. Vinnytsya : Nova Knyha, 2007. 527 p.
21. Potiatynyk U. All about Words: An Introduction to Modern English Lexicology 1 : навч.-метод. посібник. Львів : ПАІС, 2014. 362 с.
22. Vince M. Macmillan English Grammar in Context: Intermediate. Oxford : Macmillan Publishers Limited, 2007. 320 p.

Savchyn N. B. SPECIFIC FEATURES OF USING VERBS THROUGH VARIOUS WORD-FORMATION PROCESSES IN LITERARY DISCOURSE

The article deals with a systematic analysis-based inquiry into the peculiarities of using verbs formed by different word-formation methods in English and Ukrainian literary texts. In English, the verb is one of the most productive parts of speech in terms of derivation, which is determined by specific morphological, lexical, and syntactic features. Unlike Ukrainian, which belongs to inflectional languages, English is characterized by analyticity, resulting in the predominant use of affixation and conversion as the main ways of creating new verbs. In this context, productive models of verb derivation in both language systems were singled out, their functioning in literary discourse were focused on, and isomorphic and allomorphic features of word-formation processes were determined. The material for the study includes the novel "We Were Liars" by American writer E. Lockhart and the novel "The Museum of Abandoned Secrets" by Ukrainian author Oksana Zabuzhko. Both works belong to contemporary literature and were marked by the abundance of authors' neologisms, verb innovations, and creative word – formations, which provide favorable conditions for analyzing lexical and derivational processes. The functional and stylistic features of verbs formed by different methods, particularly their role in creating imagery, expressiveness, and the individual style of the author were taken into consideration in the article. The analysis of the previous studies (Yu. Zatsnyi, L. Verba, V. Horpynych, O. Sokolova, V. Hreshchuk, L. Dmytruk, Ye. Horot) has shown that the concept of the verb and verb word -

formation in English and Ukrainian has been thoroughly studied; however, a comparative analysis of verb derivation in the literary discourse of contemporary authors remains insufficiently explored. The contrastive analysis of the methods and models of verb word-formation in English and Ukrainian has been carried out in this article, their functioning in the context has been identified, and the basic stylistic features have been outlined, which contributes to the development of typological linguistics and the formation of translation skills among philology students.

Keywords: verb, word-formation, derivation, English language, Ukrainian language, literary discourse, stylistic functions.

Дата першого надходження статті до видання: 27.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Sardarova I. N.

<https://orcid.org/0009-0003-8302-1498>

Azerbaijan University of Languages

TEMPORAL CHARACTERISTICS OF SIMPLE EXTENDED SENTENCES WITH ACTANT CONTENT IN ENGLISH

This article examines the temporal characteristics of simple sentences in English. It is noted that the study of words and sentences as the fundamental units of language is a crucial task in linguistics. Temporality theory plays a key role in this, as it has been a significant area of linguistics for several decades. It is established that nearly half a century ago, temporality theory emerged as one of the most important areas of modern syntax and, despite its long tradition, remains relevant today. It is argued that this is due to linguists' interest in studying sentences from a semantic perspective, and, consequently, in describing their structure and attempting to classify their individual parts (actants). It is determined that temporality theory's most important contribution lies in the study of the planes of content and expression, their interrelationships, and the study of the compatibility of words and sentence structure. Although the temporality of other parts of speech (nouns, adjectives, etc.) has recently come to be discussed, the concept of temporality was originally associated with verbal vocabulary and is still applied primarily to verbs.

This problem was chosen as the topic of this research because studying the temporal characteristics of simple broad sentences is one of the most relevant areas of research in modern linguistics. The aim of this study is to examine the work of local and international linguists, identify simple broad sentences with actantial content in English based on their temporal characteristics, and identify the most frequently used syntactic structures of English sentences (using examples from fiction). Our research is based on works on general semantics, semantic syntax and grammatical meaning (D. Kreissels, M. T. Chopin, V. S. Hrakovsky and others), relying on the well-known doctrine of the absolute and relative meaning of time, as well as on studies of temporality and its semantic features in the English language (B. Comrie, A. Fabregas and R. Marin).

Keywords: *temporality, simple sentence, extended sentence, actant, semantic features.*

Introduction. In modern linguistics, particular attention is paid to the study of the sentence as a complex semantic-syntactic unit reflecting the multi-level interaction of form and content. One of the key aspects of this analysis is the category of temporality, which serves as an important means of representing temporal relations in language and ensures the correlation of an utterance with an objective or subjective temporal plane. Studying the temporal characteristics of a sentence allows for a deeper understanding of the mechanisms by which linguistic meaning is organized and the patterns of functioning of grammatical categories in communication.

In this context, the analysis of simple, expanded sentences with actantial content is particularly relevant, as they most clearly demonstrate the interaction of verbal semantics, sentence structure, and temporal meanings. Actants, as obligatory and optional participants in the situation defined by the predicate, play an

important role in shaping the temporal interpretation of an utterance, determining its semantic completeness and communicative focus. Despite a significant amount of research devoted to the category of tense and the verbal system of the English language, the temporal characteristics of simple extended sentences with actantial structure remain insufficiently systematized.

The topicality of this study stems from the need for a comprehensive examination of temporality within the framework of semantic syntax, taking into account both the planes of expression and the planes of content. Relying on the concepts of absolute and relative tense, as well as the tenets of actantial theory, allows for a new interpretation of the syntactic structures of the English language and the identification of patterns of their functioning in literary texts. Thus, this article aims to provide an in-depth study of the temporal characteristics of simple extended sentences.

ces with actantial content in English and contributes to the further development of research in the field of temporal semantics and syntax.

As we know, the verb acts as an element that controls the entire verbal sentence and opens up positions that need to be filled. We assume that the number of positions depends on the meaning of the verb, on the situation reflected by the sentence, and each participant in the situation at the deep (semantic) level, i.e., each actant, corresponds to one position in the sentence. Based on the number of actants, we distinguish verbs as one-actant, two-actant and three-actant. Thus, we can say that the number of actants and their roles in the situation denoted by the sentence are “programmed” by the verb.

Task statement. The aim of this article is to analyze the temporal characteristics of simple extended sentences in English from a semantic-syntactic perspective, based on the concept of temporality. The study seeks to examine the theoretical foundations of temporality in the works of foreign linguists, to identify simple extended sentences with actant structure according to their temporal features, and to determine the most frequently used syntactic patterns in English fiction.

Analysis of recent research and publications. The problem of temporality has long occupied a central place in linguistic research, as the category of tense is a universal means of reflecting objective reality in language. Initially, temporality was considered primarily within the grammatical category of verb tense, but over time, research interest shifted toward a broader semantic and syntactic understanding of temporal meanings. Works on general semantics and grammar have shown that temporality is a multi-level category realized at the morphological, syntactic, and lexical levels of language.

Significant contributions to the development of temporality theory were made by foreign linguists, in particular B. Comrie [3], who proposed a distinction between absolute and relative tense and described in detail the ways they are expressed in the world's languages. In his works, tense is considered a category closely linked to aspectuality and modality, allowing for the analysis of verb forms in their functional-semantic unity. A. Fabregas's [4] research also focuses on the semantic features of temporal meanings, including their interaction with the syntactic structure of the sentence and the argument structure of the predicate. These approaches have become the theoretical basis for analyzing the temporal characteristics of a sentence within the framework of semantic syntax.

In the global linguistic tradition, temporality has been actively studied in the context of the relationship between the planes of content and expression. The works of D. Kreyssels, M. T. Chopin, and other researchers are devoted to the analysis of grammatical meaning as a result of the interaction of formal and semantic factors. Within the framework of these studies, the sentence is considered as a holistic structure in which temporal meanings are formed not only by the verb form but also by the entire set of syntactic and lexical resources, including actantial structure.

Particular attention in modern linguistics is given to actantial theory, which allows for the description of the semantic roles of situational participants and their syntactic realization. Actants are considered essential components of the predicative structure, influencing the interpretation of the temporal characteristics of an utterance. Despite the numerous studies of actantial structure in English, the interaction of actantial structure and temporality within simple extended sentences remains underexplored.

Thus, an analysis of the scientific literature shows that, despite the significant number of works devoted to temporality, verbal system, and semantic syntax, a comprehensive study of the temporal characteristics of simple extended sentences with actantial content in English remains a relevant and promising task. This study builds on existing theoretical frameworks and aims to fill the identified gaps in the study of this topic.

Explaining the system of actants presented above, M. Grepl admits that his list of valences is likely to be incomplete. Based on the analysis of all semantic actants and their possible production from each other, M. Grepl concludes that there are seven fundamental actants: subject, counterparty, object, content, place, time and quantity.

Outline of the main material of the study. Temporality is not only an important philosophical and linguistic category but also one of the leading indicators of any proposal. The English proposal, characterised by its variety in form and type, is also distinguished by its originality and diversity of temporal characteristics.

In this regard, a simple expanded sentence is of particular interest. It is important to note that despite the term “expanded” being generally accepted in educational practice and a sufficiently extensive and in-depth study, a cohesive understanding of this phenomenon has not yet been observed in the scientific community.

Temporality is one of the key parameters characterising the actant structure. However, it is still

unclear what governs the choice of time interpretation in specific examples. Discussing examples like *She said she was living just outside Moscow*, Grönn and von Stechow [7, p.313] show that the past continuous tense can be assigned relative to the time of the main event *said* (relative tense) in the English language. Time is then determined relative to the speech act (absolute time), an acceptable model for the English language as shown by O. Khomitsevich [6, p.27].

It should be noted that upon closer examination, it is worth distinguishing not two, but three types of marking in dependent clauses:

- 1) absolute;
- 2) relative;
- 3) with coordination of times.

In our example *She said she was living just outside London*, the first and third types are not distinguishable. The choice of the past continuous *was living* can be explained by both absolute interpretation (“the situation takes place before the speech act”) and tense agreement (“the past tense was chosen because the clause is subordinate to the main clause with the past tense form *said*”). However, constructions with the past perfect of the type *He said he had bought a car* do not fit well into strategy 1) since, in this case, the precedence of the speech act would be sufficient to indicate the choice of Past Simple *bought*. Therefore, it should be considered that English demonstrates precisely this strategy. 3) Past perfect is used because the situation precedes the main one and shifts to the past, since the past tense is used in the main clause.

Strategy 1) is used in English adverbial and relative clauses, for example, *He came when we had already had lunch / before we had lunch*. The form *had lunch* does here not depend on the location in relation to the main situation, but simply records the position of the event before the speech act.

Our analysis confirms and develops the achievements of previous research by A. Barentsen [2], O. Khomitsevich [6].

However, we were able to add some additional parameters and characteristics: for example, the person in the main clause turned out to be relevant; some matrix predicate modifiers; and the actual choice of union. In addition, we have identified some exceptions associated with time marking in sentential constants and definitions. As it turned out, absolute time marking is sometimes acceptable in them too.

It should be noted that the choice of time grammar is only one of the parameters included in a more general opposition, which can be called “choice of the deictic centre.” Its other elements include:

- 1) choice of interpretation of temporary modifiers
- 2) choice of aspect gramme
- 3) choice of modality gramme
- 4) description of subject-oriented elements of semantics (evaluative, emotional, etc.) in relation to either the speaker or the subject of the main clause.

A question about the actantial structure of verbs

The problem under discussion is related to semantic syntax or, to be more precise, syntactic semantics, since syntactic valency determines the features of the semantic functioning of verbs in texts of different genres. First of all, it should be noted that in the verbs of speech used in literary works, subject-object actants are highlighted as obligatory. Additional actants (tool, goal, time, place, etc.), which usually clarify communicative situations, are not always made explicit. In literary works, a verbal predicate with the meaning of speech “to speak” describes a situation that has a certain set of participants, which requires the corresponding actualisation of the subjective (left) and objective (right) actants.

The participants in the situation – the subject and the object – correspond to variables in the interpretation of the predicative word, reflecting the semantic valences of the given verbal predicate with the meaning of speech.

The communicative and functional significance of the verbal component depends on the number of realised actants in the actant structure of the verb of speech. Examples of the contextual use of speech verbs from literary works indicate this: *And I will deliberately say welcome to Mr. Darcy* [1].

In this example, in the actant structure of the verb “to say,” only the objective (right) valence is replaced by an animate noun with a person meaning in the dative form. The left valency appears in an implied form: from the previous context and the grammatical form of the verb in the 1st person singular (I will say) it becomes clear that we are talking about a subjective actant with the meaning of a person (I). However, it should be borne in mind that the implied subjective actant, nevertheless, has the obligatory nature of designation, just as the explicit objective actant. In this case, the subject actant is nuclear, and the object actant is peripheral.

And you can't say “nasty” about an elderly person. Elizabeth told the story to all her friends [Austen, 2008]. Semantic actants of verbs of speech such as *speak, shout, bawle, tell, talk*, etc. in the structure of literary works are characterised by certain features – not only semantic but also syntactic and stylistic. In most cases, verbs of speech implement subjective valences, since uncertainty (the unknown)

of the subject can lead to uncertainty in the communicative situation. In this case, the degree of significance of the subjective actant is quite high, or more precisely, the highest.

For example, the verb *to speak* in the sentence *Jane spoke and spoke to Miss. Bingley more and more quietly* [1] has three semantic actants: the first is the subject [who: Jane], the second is the object [to: Miss. Bingley] and the third is the characterizer of the action, which has a gradational meaning of weakening action [as: quieter and quieter]. In the linear structure of a sentence, the indicated actants are arranged according to the degree of significance.

In the case when the actant position is filled with an infinitive construction or a whole sentence, we speak of a sentential actant. This position can be filled with a subordinate clause with an objective meaning (i.e., a subordinate explanatory clause of a motivating nature): *Mrs. Abrams cried and said that a corner had collapsed in the room, the plaster from the ceiling had just collapsed, it scared her* [5].

In this sentence, the verb *said* has three participants in the action: the subject [who: Mrs. Abrams], the characterizer of the action [how: with crying], the object [what: *the corner collapsed*]. The object-sentential actant in this case is replaced by a subordinate explanatory part, which, due to the incompleteness of the main part with the verb of speech, is obligatory. The action characteriser has an adverbial-optional nature. Thus, the control model of the verb of speech in this sentence can be represented as follows: [who] [how] said [what].

There are verbs of speech that are interpreted (in the same structure) with one or other actant necessary for the implementation of the semantics of the verb indicated. So, for example, verbs denoting active speaking contain a subjective seme in the interpretation, as well as an indication of the addressee of the speech: *I am telling you; he told you a lie; we sang a song to the child*.

For the verb “sing” in the example *Mrs. Diver sang...* two actants can be distinguished: the first actant is the subject [who: Mrs. Diver], and the second internal object [what: song], which is a mandatory actant necessary to implement the semantics of the verb *to sing*.

Meanwhile, there are also communicative situations when it is impossible to definitely designate a specific number of people with a verb of speech, as evidenced by the following example: *Mrs. Diver blows her nose into a tiny handkerchief and tells us her story*. Here, with all modifications of the situation, the same active speaking person can direct his speech

to either one or an unlimited number of people (the addressable word to *us* does not contain an indication of a specific number of addressees).

For comparison, we can give other examples: *And they all bawled and fussed and shook blue diagonal cuts in front of daddy's face...* Firstly, it should be noted the connotative meaning of the verb *bawler* and the evaluative characteristics of the subject of speech (= *he bawled intelligently at the top of his lungs*). Such a positive characteristic of the subject of speech somewhat weakens the negative connotation of the verb *to bawl*, which indicates the mutual influence of the evaluative characteristics of the subject and the speech action he produces.

Interestingly, the verb *to scream*, similar to the verb of speech *to bawl*, in the connotative aspect manifests itself differently: the connotation of this verb in the context can become peripheral, not actualized for any semantic-stylistic purposes.

The object-address actant of a speech verb may not be indicated in the original structure of the sentence, but it can be made explicit within the discourse. *And they all shouted from the shore. because the noise of the river drowned out their words. – It is not at all necessary for you to shout at the child* [5].

Situations described using speaking verbs presuppose the presence of primarily three actants: a subject [who], a direct object [that] and an addressee [whom], and the remaining actants are of a peripheral (= optional) nature. For example, explaining a speaking situation does not necessarily require an indication of either the second object or the cause and time of this situation.

On the other hand, it is impossible to have a complete idea of the quality of the action of speaking unless the corresponding, for example adverbial, actants are identified in explicit or implied form. It is so difficult to get a complete idea of what it is *to shout* without designating an actant indicating the degree of manifestation of the action indicated (= the strength of screaming) by the verb *to shout*. Here the meaning of the object becomes less relevant: in this case, in the interpretation, information about the object, reason, time, etc. is redundant (not relevant) to implement the semantics and connotation of the situation denoted by the verb *to shout*.

At the same time, the question of the degree of obligation of the actant is not always indisputable. Thus, it is not entirely clear whether information about the addressee and his quantitative characteristics should be considered mandatory for such verbs as *singing, yelling, bawling, screaming*, since it is known that such *public* actions are usually intended for a

certain number of addressees, although situations are also possible that do not involve an audience or a plurality of addressees.

At the same time, examples indicate that for such verbs the addressee is not always associated with a semantically plural addressee; the addressee is not always indicated by plural forms: that is, not all verbs with the meaning of public activity require a plural addressee actant.

Conclusion. We can thereby conclude that the main actants in the actant structure of verbs of speech are the subject as the center of the predicative and semantic minimum of the sentence and the object, which forms the periphery in contrast to it. The subject is the central nuclear actant in the actant structure of verbs of speech, and the object is the peripheral nuclear actant, which is opposed by definition and circumstance, which most often act in the actant structure of verbs of speech as optional actants; the verbal predicate with the meaning of speech “to speak” as the nuclear verb of the studied lexical-semantic group describes a situation that has a certain set of participants. The valences of the second object,

instrument, purpose of speech, characterization of speech, etc. act as optional actants.

To characterise the actant structure, the opposition is important: “central (obligatory) – optional and potential actants.” In the actant structure of verbs of speech, the actant expressed by the nominative occupies a central position, and all the meanings that make up the plan of the content of the sentence are grouped around the nominative. A special place is occupied by cases of sentential valence, when the form of expression of a direct object is an explanatory clause, an infinitive, an adverbial phrase, direct speech, which occupies an obligatory position.

Verbs expressing an attitude towards the subject of speech, its assessment, are always realized as bivalent (sing).

Speaking about the semantic characteristics of the actant structure of verbs of speech in a work of art, it is necessary to emphasise that the actant structure is significant only if it performs a certain function as part of the general context and in connection with the peculiarities of the implementation of the author’s intention.

Bibliography:

1. Austen J. *Pride and Prejudice*. 2008. URL: https://paulinoposada.github.io/web/websites/paulino/books/literature/pride_prejudice.pdf
2. Barentsen A. Shifting points of orientation in Modern Russian. Tense selection in ‘reported perception’. In Theo Janssen & Wim van der Wurff (eds.), *Reported speech: form and functions of the verb*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 1995, p. 15–55.
3. Comrie B. Tense in indirect speech // *Folia Linguistica*, 20/1986, p.265-296.
4. Fábregas A. Imperfecto and indefinido in Spanish: what, where and how. *Borealis*, 4(2), 2015, p. 1–70.
5. Fitzgerald F.S. *Tender is the Night*, US: Charles Scribner’s Sons, 1933. URL: <https://gosafir.com/mag/books/tender-is-the-night.pdf>
6. Khomitsevich O. Dependencies across phases: From sequence of tense to restrictions on movement. Utrecht: LOT Publications, 2007, p.171.
7. Grönn A., Stechow A. “Tense”, in M. Aloni and S. Dekker (eds.), ‘The Cambridge Handbook of Formal Semantics, Part III: Temporal and aspectual ontology and other semantic structures’, 2016, p. 313–341.

Сардарова І. Н. ТИМЧАСОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОСТИХ РОЗВЕРНУТИХ ПРОПОЗИЦІЙ З АКТАНТИМ ЗМІСТ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються часові характеристики простих речень в англійській мові. Відзначено, що вивчення слів та речень як основних одиниць мови є найважливішим завданням лінгвістики. У цьому ключову роль грає теорія темпоральності, оскільки протягом кількох десятиліть є однією з важливих областей лінгвістики. Встановлено, що майже півстоліття тому теорія темпоральності перетворилася на одну з найважливіших областей сучасного синтаксису та, незважаючи на свою довгу традицію, залишається актуальною й у наш час. Доведено, що причина полягає в інтересі лінгвістів до вивчення пропозицій з семантичної точки зору, і, отже, до опису його структури та спроби класифікувати окремі частини (актанти). Визначено, що найважливіший внесок теорії темпоральності полягає у вивченні плану змісту та плану вираження, у дослідженні їх взаємозв'язку, а також у вивченні сумісності слів та структури речення. Незважаючи на те, що останнім часом стали говорити про темпоральність інших частин мови (іменників, прикметників і т. д.), поняття темпоральності спочатку було пов'язане з дієслівною лексикою і до цього часу застосовується в основному до дієслова.

Ця проблема обрана як тема дослідження, оскільки вивчення тимчасових характеристик простих широких пропозицій одна із найактуальніших досліджень, у сучасної лінгвістиці. Мета дослідження – вивчити роботи місцевих та зарубіжних лінгвістів, виділити прості широкі пропозиції з актантним змістом в англійській мові за їх тимчасовими характеристиками та визначити найчастіше використовувані синтаксичні структури англійських речень (на прикладах з художньої літератури). Наше дослідження засноване на роботах із загальної семантики, семантичного синтаксису та граматичного значення (Д. Крейссельс, М. Т. Шопен, В. С. Храковський та ін.), спираючись на відому доктрину абсолютного і відносного значення часу, а також на дослідження темпоральності та її семантичних особливостей в. Марін).

Ключові слова: темпоральність, проста пропозиція, розширена пропозиція, актант, семантичні особливості.

Дата першого надходження статті до видання: 09.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Тараненко А. В.

<https://orcid.org/0000-0002-5357-4759>

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

Грищенко О. В.

<https://orcid.org/0000-0002-4361-5705>

Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика»

Терещенко Л. В.

<https://orcid.org/0000-0002-9780-0930>

Хмельницький національний університет

ЗАПОЗИЧЕНА ЛЕКСИКА У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ: НОРМА, ВАРІАНТНІСТЬ, ДОЦІЛЬНІСТЬ

У статті розглядається актуальна проблема функціонування запозиченої лексики в українському професійному та академічному мовленні з позицій мовної норми, термінологічної варіативності та комунікативної доцільності. Сучасний розвиток української науки й освіти відбувається в умовах глобалізації та активної міжкультурної комунікації, що призводить до широкого проникнення іноземних лексичних одиниць, насамперед англійських, у різні сфери фахового знання, зокрема педагогічний дискурс, академічні публікації та публічно-офіційні тексти. Запозичена лексика забезпечує термінологічну точність, уніфікацію міжнародного дискурсу та номінативну функцію, проте її надмірне або некритичне використання може призводити до порушення мовної норми, збільшення варіативності термінів, ускладнення сприйняття наукового тексту та зниження доступності наукової інформації для різних категорій читачів.

У статті проаналізовано останні дослідження українських та зарубіжних учених, що стосуються запозичень у професійному мовленні. Зокрема, ґрунтовно розглянуто питання мовної адаптації іноземних одиниць, інклюзивного дискурсу, варіативності термінів у сучасній українській мові, а також впливу англійської мови на академічну й педагогічну комунікацію. При цьому виділено невирішені аспекти проблеми: недостатньо розроблені критерії доцільності використання запозиченої лексики в українському академічному та педагогічному дискурсі; відсутні чіткі нормативні засоби регулювання варіативності термінів; недостатньо досліджено вплив англійських запозичень на доступність та інклюзивність наукових текстів.

Мета статті полягає у комплексному аналізі особливостей функціонування запозиченої лексики в українському професійному мовленні з акцентом на мовну норму, термінологічну точність та комунікативну доцільність. Для досягнення мети здійснено аналіз академічних, педагогічних та публічно-офіційних текстів, проведено типологізацію запозичень за мовним походженням та сферою вживання, визначено варіативні пари термінів і оцінено функціональну роль іноземних одиниць у формуванні доступного та інклюзивного дискурсу.

Практичне дослідження показало, що запозичена лексика відіграє як позитивну роль у підвищенні термінологічної точності та уніфікації міжнародного дискурсу, так і потенційно проблемну функцію, зокрема у випадках відсутності пояснень чи нормативних рекомендацій. Домінування англійських запозичень сприяє підвищенню варіативності термінів, що потребує вироблення чітких критеріїв їхнього вибору та адаптації до норм української мови. Висновки статті можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо нормативного викорис-

тання запозиченої лексики в академічних і педагогічних текстах, підвищення доступності наукових матеріалів та формування інклюзивного професійного дискурсу.

Ключові слова: *запозичена лексика, термінологічна точність, інклюзивний дискурс, мовна адаптація, доступність наукового тексту, варіативність термінів в українській мові, українське академічне мовлення, педагогічний дискурс, англійська мова.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток українського професійного й академічного мовлення відбувається в умовах активної міжкультурної комунікації, глобалізації наукового простору та домінування англійської мови як мови міжнародного спілкування. Це зумовлює інтенсивне проникнення запозиченої лексики, насамперед англословного походження, у різні галузі фахового знання, зокрема педагогічний, науковий та публічно-офіційний дискурси. Запозичення виконують важливу номінативну й комунікативну функції, однак їх активне використання породжує низку проблем, пов'язаних із дотриманням мовної норми, термінологічною точністю, варіативністю лексичних одиниць та доцільністю їх уживання в конкретних комунікативних ситуаціях.

Особливої актуальності ця проблема набуває в українському академічному мовленні, де іншомовні терміни часто функціонують паралельно з питомими українськими відповідниками або ж витісняють їх, що призводить до термінологічної нестабільності та ускладнює сприйняття наукового тексту. Водночас відсутність чітких критеріїв оцінювання доцільності запозиченої лексики негативно позначається на доступності та інклюзивності наукової комунікації, а також на якості фахової підготовки майбутніх спеціалістів.

У науковому вимірі зазначена проблема пов'язана з необхідністю подальшого теоретичного осмислення процесів мовної адаптації запозичень, визначення їх статусу в системі сучасної української літературної мови та вироблення узгоджених підходів до нормативної оцінки варіантних термінів. У практичному аспекті дослідження має важливе значення для удосконалення академічного письма, стандартизації професійної термінології, підвищення культури мовлення у педагогічному дискурсі та забезпечення ефективної наукової комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема запозиченої лексики в українському професійному мовленні посідає важливе місце в сучасних мовознавчих дослідженнях і розглядається з позицій лексикології, соціолінгвістики, термінознавства та дискурсології. У працях вітчизняних і зарубіжних науковців аналізуються механізми входження іншомовних одиниць до

мовної системи, особливості їх мовної адаптації, а також питання нормативності, варіантності та комунікативної доцільності у фаховому мовленні [9]; [10]; [18].

Т.Біленко та Т.Катиш у своїй праці, присвяченій визначенню інтернаціоналізму в контексті лінгвістичних досліджень, уточнюють зміст цього поняття та розмежовують його із суміжними лексичними явищами. Дослідниці наголошують, що інтернаціоналізми у професійному мовленні часто функціонують як нормативні одиниці, однак потребують чіткого наукового осмислення та коректного використання [4].

Вагомий внесок у дослідження професійної запозиченої лексики в умовах мовного контакту зробив В.Газдаг, який на матеріалі закарпатських угорських говорів проаналізував українські та російські запозичення з професійної лексики [8]. Автор доводить, що професійна сфера є активним середовищем лексичних контактів, однак питання нормативної оцінки таких запозичень у сучасному українському академічному мовленні залишається поза межами його дослідження.

Міжкультурний аспект функціонування запозичень ґрунтовно представлений у праці О.М. Філя, де англословна комп'ютерна лексика розглядається як засіб міжкультурної комунікації в українській та польській мовах [22]. Дослідник акцентує увагу на комунікативній доцільності англіцизмів у професійному середовищі, проте не аналізує проблему термінологічної варіативності та вплив іншомовних одиниць на доступність наукового тексту.

Питання розмежування успадкованої та запозиченої лексики ґрунтовно проаналізовано Г. Вербою та О. Орличенко на матеріалі іспанської й української мов. Авторки підкреслюють принципову відмінність між етимологією слова та самим процесом запозичення, зауважуючи, що ігнорування цієї різниці ускладнює нормування професійного мовлення й призводить до термінологічної неточності [6].

Історичний аспект проблеми адаптації лексичних запозичень висвітлено в дослідженні В.В. Роман, яка розглядає еволюцію соціолінгвістичних підходів до цієї проблеми в першій половині XX століття [15]. Авторка окреслює

теоретичні засади вивчення запозичень, однак не співвідносить їх із сучасними процесами глобалізації та домінування англійської мови в академічному дискурсі.

Інноваційні процеси в сучасній українській лексиці, зокрема роль запозичень поряд із лексичними новоутвореннями та семантичними переконаннями, аналізує А.О. Сирадзе [17]. Водночас у роботі не здійснено чіткого розмежування між загальномовними інноваціями та професійною термінологією, що ускладнює використання отриманих результатів для аналізу фахового мовлення.

Проблему класифікації та хронології лексичних запозичень порушує М.Ю. Колесник, звертаючи увагу на складність визначення шляхів входження іншомовних одиниць до української мови [12]. Однак у дослідженні не розглядаються питання функціональної доцільності запозичених термінів і їх конкуренції з питомими українськими відповідниками у професійному мовленні.

Узагальнювальний огляд сучасних аспектів дослідження запозиченої лексики подано в праці Н. Гудими, де окреслено основні напрями аналізу іншомовних елементів у сучасному українському мовознавстві [9]. Авторка наголошує на проблемі мовної норми, однак питання варіативності термінів у професійному та педагогічному дискурсі потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Запозичення як закономірний спосіб поповнення лексичного складу мови розглядає Е.Й. Есенова, підкреслюючи їхню роль у мовному розвитку [10]. Разом із тим критерії доцільності використання іншомовних одиниць у науковому та освітньому мовленні залишаються недостатньо окресленими.

Когнітивно-культурний підхід до аналізу запозиченої лексики представлено в дослідженні В.П. Сімонок, де іншомовні елементи розглядаються як складова української мовної картини світу [18]. Водночас специфіка їх функціонування у вузькоспеціалізованих професійних текстах не стала предметом окремого аналізу.

Функціонування англіцизмів у сучасному освітньому середовищі досліджує О. Баранник, яка зосереджує увагу на причинах активного проникнення англійської лексики в професійне мовлення педагогів. Дослідниця зазначає, що англіцизми часто виконують престижну й номінативну функції, проте їх надмірне вживання спричиняє варіативність і потенційне порушення мовної норми [2].

Аналіз причин, наслідків і перспектив запозичування англіцизмів в українській мові пред-

ставлено в працях Л.Архипенко, яка розглядає професійне мовлення як одну з найбільш відкритих сфер до іншомовних впливів. Авторка наголошує на важливості дотримання критерію мовної доцільності, що має бути визначальним у формуванні мовної культури фахівця [1].

Соціолінгвістичний аспект проблеми англізації українського мовлення висвітлено в дослідженні І.Д. Фаріон, де іншомовні запозичення трактуються як прояв мовної моди та синдрому меншовартості. Науковиця застерігає від безсистемного використання англіцизмів у професійному мовленні, що може призводити до витіснення питомих українських відповідників і послаблення мовної норми [21].

Зарубіжний досвід осмислення ролі англійських запозичень у професійному та освітньому дискурсі представлено в дослідженні J.Lowry, який аналізує функціонування іншомовної лексики в освітніх системах різних країн. Автор доходить висновку, що доцільність використання запозичень визначається не лише глобалізаційними процесами, а й рівнем мовної політики та професійної мовної компетентності [23].

Окрему увагу проблемі термінологічної варіативності приділено в праці Т.О. Лелеки, присвяченій функціонуванню англоамериканських запозичень-синонімів у сфері безперервної освіти [13]. Авторка фіксує паралельне вживання питомих і запозичених термінів, проте не пропонує чітких нормативних критеріїв їх відбору в академічному мовленні.

У ширшому європейському контексті вплив англійської мови на інші мовні системи аналізує І.В. Волосенко, досліджуючи англійські запозичення в німецькій молодіжній мові [7]. Попри інший мовний матеріал, отримані висновки щодо престижності англіцизмів і їх соціальної маркованості є релевантними для аналізу сучасного українського професійного дискурсу.

Незважаючи на ґрунтовне опрацювання проблеми запозичень у мовознавчих студіях, залишаються недостатньо дослідженими:

- критерії термінологічної доцільності запозиченої лексики в українському академічному та педагогічному дискурсі;
- питання нормативної оцінки варіантних термінів у професійному мовленні;
- вплив запозичень на доступність, зрозумілість та інклюзивність наукового тексту;
- особливості мовної адаптації англійських термінів з урахуванням норм українського академічного мовлення.

Саме ці аспекти визначають актуальність подальшого дослідження запозиченої лексики у професійному мовленні з позицій норми, варіантності та комунікативної доцільності.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз особливостей функціонування запозиченої лексики в сучасному українському професійному мовленні з позицій мовної норми, термінологічної варіантності та комунікативної доцільності.

Виклад основного матеріалу. У сучасному українському академічному мовленні запозичена лексика є невід'ємним компонентом наукової комунікації, що зумовлено активною інтеграцією української науки в європейський та світовий науковий простір. Дослідники наголошують, що запозичення, зокрема з англійської мови, виконують номінативну та системотворчу функції, забезпечуючи термінологічну точність і міжнародну зрозумілість наукових текстів [20]. Водночас некритичне перенесення іншомовних одиниць без урахування норм української мови може порушувати принципи академічної культури мовлення.

Проблема термінологічної точності є ключовою у професійному та педагогічному дискурсі. За спостереженнями С. Єрмоленко, сучасне українське академічне мовлення характеризується співіснуванням національних і запозичених термінів, що вимагає від автора наукового тексту свідомого та аргументованого вибору [11]. Особливо це стосується галузей, пов'язаних з освітою, психологією та педагогікою, де термін виконує не лише наукову, а й навчальну функцію.

Важливу роль у функціонуванні запозиченої лексики відіграє мовна адаптація, яка охоплює орфографічне, граматичне та семантичне пристосування іншомовних одиниць до системи української мови. Як зазначає Л. Масенко, адаптація запозичень є показником мовної стійкості та зрілості національної мови, здатної інтегрувати нові поняття без втрати власної ідентичності [14]. У сучасному академічному дискурсі це особливо актуально щодо англомовних термінів, які швидко поширюються через міжнародні публікації та освітні програми.

У контексті розвитку інклюзивного дискурсу актуалізується проблема доступності наукового тексту. Науковці наголошують, що академічне мовлення має бути зрозумілим не лише вузькому колу фахівців, а й ширшій професійній аудиторії, зокрема майбутнім педагогам [16]. Надмірна кількість іншомовних термінів без пояснень або з нечітко окресленими значеннями усклад-

нює сприйняття тексту та знижує його освітній потенціал.

Особливої уваги потребує варіативність термінів в українській мові, яка проявляється у паралельному вживанні запозичених і питомих одиниць. За дослідженнями О. Стишова, термінологічна варіативність є закономірним етапом розвитку мови науки, проте вона повинна регулюватися нормою і фіксуватися у фахових словниках та стандартах [19]. У педагогічному дискурсі нестабільність термінології може негативно впливати на формування професійної мовної компетентності здобувачів освіти.

Вплив англійської мови на українське академічне мовлення є одним із провідних чинників сучасних мовних змін. Дослідники зазначають, що англійська мова виступає донором не лише лексичних одиниць, а й концептуальних моделей наукового мислення [3]. У зв'язку з цим особливо важливим є дотримання принципу доцільності: використання англомовних запозичень має бути виправдане потребами наукової комунікації, а не модними тенденціями.

У сучасному навчальному процесі активне використання цифрових інструментів, таких як інтерактивні дошки та онлайн-платформи, сприяє формуванню професійної мовної компетентності та розвитку академічного дискурсу. Зокрема, О.Ю. Бойко у своїй роботі «Дошка Padlet в навчанні англійської мови: аналіз світового досвіду» досліджує застосування платформи Padlet для організації інтерактивного навчання, що включає обмін термінами, англійськими запозиченнями та професійною лексикою у навчальних групах. Авторка зазначає, що використання таких цифрових ресурсів дозволяє не лише стимулювати комунікативну активність учнів, а й підтримувати точність термінології, інтегрувати англомовні запозичення у педагогічний дискурс та адаптувати їх до умов українського навчального середовища [5].

Згадана робота є релевантною для дослідження функціонування запозиченої лексики в професійному та академічному мовленні, оскільки демонструє, як сучасні освітні технології можуть виступати механізмом контролю за мовною нормою та комунікативною доцільністю використання іншомовних термінів. Використання Padlet дозволяє фіксувати паралельне вживання запозичених і питомих українських термінів, що сприяє формуванню критичного ставлення до мовної варіативності та підвищує доступність наукового та навчального тексту для різних категорій користувачів. Таким чином,

інтеграція цифрових інструментів у навчання англійської мови забезпечує ефективний зв'язок між академічним дискурсом, мовною адаптацією запозичень та принципами інклюзивності у професійному мовленні.

Отже, запозичена лексика в українському академічному та педагогічному мовленні постає як складне багатовимірне явище, що поєднує проблеми норми, варіативності, інклюзивності та доступності наукового тексту. Усвідомлене й нормативно виважене використання іншомовних термінів сприяє підвищенню якості українського академічного мовлення та його відповідності сучасним освітнім і науковим викликам.

Практичне дослідження було спрямоване на виявлення особливостей функціонування запозиченої лексики в сучасному українському професійному мовленні з позицій мовної норми, термінологічної варіативності та комунікативної доцільності. Матеріалом дослідження слугували тексти українського академічного та педагогічного дискурсу, зокрема наукові статті з фахових видань, навчально-методичні посібники, освітні програми, методичні рекомендації, а також аналітичні та публіцистичні тексти професійного спрямування.

Корпус дослідження сформовано шляхом суцільної вибірки іншомовних лексичних одиниць, насамперед англіцизмів, що активно функціонують у професійному мовленні. Усього проаналізовано понад 150 прикладів уживання запозичених термінів у різних комунікативних контекстах.

Для забезпечення репрезентативності дослідження було систематизовано джерела професійного мовлення, у яких зафіксовано активне використання запозиченої лексики (див. табл. 1).

Таблиця 1

Джерела формування корпусу професійного мовлення

Тип джерела	Характеристика текстів	Частка в корпусі
Наукові статті	Фахові публікації з педагогіки, філології, соціальних наук	40 %
Навчально-методичні матеріали	Посібники, рекомендації, освітні програми	30 %
Професійно-аналітичні тексти	Звіти, концепції, аналітичні огляди	20 %
Публічно-офіційні тексти	Освітні документи, нормативні матеріали	10 %

Найбільшу частку корпусу становлять наукові та навчально-методичні тексти, що свідчить про особливу актуальність проблеми запозиченої лексики саме в академічному й педагогічному дискурсі. Це підтверджує доцільність аналізу іншомовних термінів у контексті доступності та нормативності наукового мовлення.

Наступним етапом дослідження стало визначення мовного походження запозичених одиниць, що функціонують у професійному мовленні (див. табл. 2).

Таблиця 2

Походження запозиченої лексики у професійному мовленні

Мова-джерело	Приклади термінів	Частка
Англійська	інклюзія, фідбек, кейс, фасилітація, менеджмент	68 %
Латинська	концепція, інтеграція, інтерпретація	15 %
Французька	методологія, стратегія, формат	10 %
Інші мови	моніторинг, експертиза	7 %

Домінування англійської мови як джерела запозичень підтверджує її провідну роль у сучасному науковому та педагогічному дискурсі. Водночас це зумовлює зростання термінологічної варіативності та актуалізує проблему мовної адаптації англіцизмів до норм української мови.

Важливим аспектом практичного дослідження є аналіз варіативності запозичених термінів, тобто їх паралельного функціонування з питомими українськими відповідниками (див. табл. 3).

Таблиця 3

Варіативні пари термінів у професійному мовленні

Запозичений термін	Український відповідник	Сфера вживання
фідбек	зворотний зв'язок	педагогічний дискурс
кейс	навчальна ситуація	освіта
менеджмент	управління	наука, освіта
фасилітація	сприяння	педагогіка
інклюзія	включення	освітній дискурс

Наявність варіативних термінів свідчить про відсутність усталених нормативних критеріїв вибору між запозиченою та питомою лексикою. У багатьох випадках іншомовний термін використовується без об'єктивної комунікативної необхідності, що може ускладнювати сприйняття наукового тексту.

Для з'ясування комунікативної ефективності іншомовних термінів було здійснено їх функціональний аналіз (див. табл. 4).

Таблиця 4

**Функції запозиченої лексики
у професійному мовленні**

Функція	Характеристика	Приклади
Номінативна	Називання нових понять	інклюзія, академічна доброчесність
Інтеграційна	Уніфікація з міжнародним дискурсом	дискурс, менеджмент
Стилістична	Маркування фаховості	кейс, фідбек
Ускладнювальна	Зниження доступності тексту	фасилітація без пояснення

Запозичена лексика виконує як позитивні, так і проблемні функції. За відсутності пояснення або чіткого контексту вона може порушувати принципи доступності та інклюзивності наукового тексту, особливо в педагогічному дискурсі.

На основі дослідження, проведеного у рамках курсу «Англійська мова для професійного спілкування», також було сформовано цифровий корпус лексичних одиниць, що активно використовуються студентами. Усього протягом семестру було зібрано понад 200 прикладів англійських запозичень із паралельними українськими відповідниками, серед яких найбільш поширеними були терміни *feedback*, *case study*, *management*, *facilitation* та *inclusion*. Аналіз цього матеріалу дозволив не лише визначити частоту використання окремих термінів, а й оцінити рівень їх мовної адаптації та відповідність принципам академічного дискурсу.

Дослідження засвідчило, що студенти переважно використовують англійські запозичення у правильному комунікативному контексті, що забезпечує термінологічну точність і уніфікацію дискурсу, проте деякі терміни, зокрема *facilitation*, потребують додаткових пояснень для забезпечення повної зрозумілості. Водночас паралельне використання українських відповідників сприяє

формуванню інклюзивного дискурсу, підвищуючи доступність навчального матеріалу для студентів із різним рівнем володіння англійською мовою.

Інтерактивний формат Padlet дозволяє організувати ефективну взаємодію між студентами та викладачем: кожен учасник може публікувати приклади використання термінів, коментувати записи колег, оцінювати доцільність їх вживання та пропонувати українські відповідники. Така практика забезпечує постійний контроль за мовною нормою та підтримує високий рівень термінологічної точності, одночасно дозволяючи студентам спостерігати за варіативністю термінів і виробляти критичне ставлення до вибору між запозиченими та питомими словами.

Крім того, аналіз зібраного корпусу показав, що домінування англійських запозичень у навчальному процесі є не лише відображенням глобалізаційних тенденцій у професійному мовленні, а й інструментом підвищення комунікативної ефективності студентів у міжнародному академічному та педагогічному середовищі. Однак для забезпечення оптимального балансу між термінологічною точністю та доступністю тексту необхідно впроваджувати чіткі методичні рекомендації щодо пояснення запозичених одиниць, використання українських відповідників та організації інтерактивного обговорення термінів.

Висновки. Практичне дослідження показало, що запозичена лексика є невід'ємною складовою сучасного українського професійного мовлення, особливо в академічному та педагогічному дискурсі. Отримані результати підтверджують необхідність вироблення нормативних рекомендацій щодо доцільного використання запозиченої лексики з урахуванням термінологічної точності, мовної адаптації та принципів інклюзивного дискурсу. Практичне дослідження можливостей інтерактивної платформи Padlet у навчанні англійської мови демонструє, що сучасні цифрові інструменти здатні ефективно підтримувати формування академічного та професійного дискурсу, зокрема у контексті контролю за запозиченою лексикою та забезпечення термінологічної точності.

Список літератури:

- Архипенко Л. Англійські в українській мові: причини, наслідки, перспективи запозичування. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71). №5. Ч. 1. С. 1–6. DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.1/02>
- Баранник О. Функціонування англійських термінів в освітньому середовищі. *Науковий вісник Харківського національного університету*. 2020. № 45(3). С. 112–118.
- Белова А. Д. Мова науки в глобалізованому світі: комунікативні та когнітивні аспекти. Київ: Логос, 2018.

4. Біленко Т., Катиш Т. Питання визначення інтернаціоналізму в контексті лінгвістичних досліджень. *Філологічні трактати*. 2025. Т. 17, № 1. С. 7–14. DOI: [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2025.17\(1\)-1](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2025.17(1)-1)
5. Бойко О. Ю. Дошка Padlet в навчанні англійської мови: аналіз світового досвіду. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Т. 12. №7. С. 14–20. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i7-002>
6. Верба Г., Орличенко О. Успадкована та запозичена лексика: відмінність поняття етимології слів і запозичення (на матеріалі іспанської та української мов). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2022. Т. 1, № 71. С. 25–37. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2022.1.03>
7. Волосенко І. В. Вплив англійських запозичень на розвиток німецької молодіжної мови (на матеріалі щоденників молодіжних блогерів) / І.В. Волосенко. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2012. № 22. С. 195–198. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8316/1/48.pdf>
8. Газдаг В. Українські та російські запозичення з професійної лексики в закарпатських угорських говорах. *Філологічний часопис*. 2022. Вип. 2. С. 5–12. <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2022.268633>
9. Гудима Н. Сучасні аспекти дослідження запозиченої лексики в українському мовознавстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Лінгвістика*. 2011. Вип. 15. С. 13–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_2011_15_4
10. Есенова Е. Й. Запозичення як спосіб поповнення лексичного складу мови. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2013. Вип. 11. С. 104–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2013_11_19
11. Єрмоленко С. Я. Сучасна українська мова в науковому та освітньому просторі. Київ: Інститут української мови НАН України, 2017.
12. Колесник М. Ю. Проблема класифікації та встановлення хронології лексичних запозичень в українську мову. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки*. 2013. Вип. 186(2). С. 113–118.
13. Лелека Т. О. Функціонування англоамериканських запозичень-синонімів сфери безперервної освіти в українській мові початку XXI століття. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2015. Вип. 58. С. 341–344.
14. Масенко Л. Т. Мовна норма і сучасна практика: соціолінгвістичний вимір. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019.
15. Роман В. В. 3 історії вивчення процесу адаптації лексичних запозичень крізь призму соціолінгвістичного підходу (перша половина XX ст.). *Лінгвістика*. 2013. № 2. С. 45–53.
16. Семеног О. М. Культура академічного мовлення майбутнього педагога. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/afe18b80-8dd2-454d-a09e-61deee013c54/content>
17. Сирадосєва А. О. Лексичні новоутворення, семантичні переосмислення, запозичення як основа інноваційних явищ в українській мові. *Управління розвитком*. 2014. № 12. С. 131–133.
18. Сімонок В. П. Запозичена лексика в українській мовній картині світу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2014. Вип. 8(2). С. 250–254. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7543/1/Simonok_250_254.pdf
19. Стишов О. А. Лексичні процеси в сучасній українській мові: динаміка і варіативність. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016.
20. Тараненко О. О. Словотворення української мови в аспекті її сучасних системно-нормотворчих тенденцій (кінець XX - початок XXI ст.). *Мовознавство*. 2015. № 1. С. 3-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2015_1_3
21. Фаріон І. Д. Англійзація як синдром меншовартості: соціолінгвальний контекст. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 22(90). С. 74–78. DOI: 10.25264/2519-2558-2024-22(90)-74-78.
22. Філь О. М. Запозичення як засіб міжкультурної комунікації (на матеріалі англійської комп'ютерної лексики в українській та польській мовах). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2013. Вип. 36. 80–82
23. Lowry J. The Role of English Borrowings in Education Systems Worldwide. *International Journal of Language and Education Studies*, 2021. 39(2), 57–66.

Taranenko A. V., Hryshchenko O. V., Tereshchenko L. V. BORROWED VOCABULARY IN PROFESSIONAL DISCOURSE: NORM, VARIABILITY, APPROPRIATENESS

The article addresses the current issue of the functioning of borrowed vocabulary in Ukrainian professional and academic discourse from the perspectives of linguistic norms, terminological variability, and communicative appropriateness. The contemporary development of Ukrainian science and education occurs under conditions

of globalization and active intercultural communication, which leads to the widespread penetration of foreign lexical units, primarily of English origin, into various spheres of professional knowledge, including pedagogical discourse, academic publications, and public-official texts. Borrowed vocabulary ensures terminological precision, unification with international discourse, and nominative function; however, its excessive or uncritical use may result in the violation of linguistic norms, increased variability of terms, difficulty in understanding scientific texts, and reduced accessibility of scientific information for different categories of readers.

The article analyzes recent studies by Ukrainian and foreign scholars regarding borrowings in professional discourse. In particular, it thoroughly examines the issues of linguistic adaptation of foreign units, inclusive discourse, term variability in contemporary Ukrainian, and the influence of English on academic and pedagogical communication. Unresolved aspects of the problem are highlighted, including insufficiently developed criteria for the appropriateness of borrowed vocabulary in Ukrainian academic and pedagogical discourse; the lack of clear normative mechanisms for regulating term variability; and inadequate research on the impact of English borrowings on the accessibility and inclusiveness of scientific texts.

The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of the features of borrowed vocabulary functioning in Ukrainian professional discourse, with a focus on linguistic norms, terminological precision, and communicative appropriateness. To achieve this goal, academic, pedagogical, and public-official texts were analyzed; borrowings were typologized according to linguistic origin and field of use; variable pairs of terms were identified; and the functional role of foreign units in creating accessible and inclusive discourse was evaluated.

The practical study showed that borrowed vocabulary plays both a positive role in enhancing terminological accuracy and unifying international discourse, and a potentially problematic function, particularly in cases where explanations or normative recommendations are absent. The dominance of English borrowings contributes to increased term variability, necessitating the development of clear criteria for their selection and adaptation to the norms of the Ukrainian language. The article's findings can be used to develop recommendations for the normative use of borrowed vocabulary in academic and pedagogical texts, to enhance the accessibility of scientific materials, and to promote inclusive professional discourse.

Keywords: *borrowed vocabulary, terminological precision, inclusive discourse, linguistic adaptation, accessibility of scientific text, term variability in Ukrainian, Ukrainian academic discourse, pedagogical discourse, English language.*

Дата першого надходження статті до видання: 23.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Фрумкіна А. Л.

<https://orcid.org/0000-0003-2635-685X>

Міжнародний університет

МЕДІАДИСКУРС ЯК ПРОСТІР АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ В УКРАЇНСЬКИХ ТА НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЗМІ (НА ПРИКЛАДІ КОНЦЕПТУ СВОБОДА / FREIHEIT)

У статті досліджується медіадискурс як один із провідних просторів актуалізації концептів у сучасному комунікативному середовищі на матеріалі українських та німецькомовних ЗМІ. У центрі уваги перебуває концепт СВОБОДА / FREIHEIT як базова ціннісна й когнітивна домінанта сучасної медіакомунікації. Теоретичну основу дослідження становлять положення когнітивної лінгвістики, медіалінгвістики та критичного дискурсу-аналізу, зокрема концепції фреймування, ментальних моделей і дискурсивних стратегій.

Метою статті є виявлення механізмів актуалізації концептів у медіадискурсі та з'ясування специфіки репрезентації концепту свободи в українському й німецькомовному інформаційному просторі в умовах соціально-політичних трансформацій останніх років. У роботі застосовано дискурсивно-когнітивний, порівняльний та інтерпретаційний методи аналізу, що дало змогу простежити взаємодію мовних, оцінних і наративних засобів у процесі формування концептуальних смислів.

Установлено, що в німецькомовному медіадискурсі концепт FREIHEIT переважно актуалізується в нормативно-правовому та громадянському вимірах і пов'язується з ідеями відповідальності, політичної участі, верховенства права та стабільності демократичних інституцій. Натомість в українському медіадискурсі після 2022 року концепт СВОБОДА зазнає істотної смислової трансформації й репрезентується як екзистенційно-національна категорія, що поєднує значення виживання, гідності, спротиву та колективної ідентичності.

Зроблено висновок, що медіадискурс виступає динамічним механізмом не лише вербалізації, а й переосмислення концептів, забезпечуючи їх інтеграцію у ціннісну картину світу сучасного суспільства та формування домінуючих інтерпретаційних моделей соціальної реальності.

Ключові слова: медіадискурс, концепт, концептуалізація, СВОБОДА / FREIHEIT, когнітивна лінгвістика, фреймування, дискурсивні стратегії.

Постановка проблеми. Медіадискурс посідає центральне місце в сучасному комунікативному просторі, визначаючи способи колективного осмислення соціальної реальності, формуючи когнітивні моделі та впливаючи на структурування концептуального досвіду суспільства. Поняття концепту, яке є ключовим у когнітивній лінгвістиці, набуває особливого значення в контексті медіакомунікації, адже медіатексти виступають одним з найдинамічніших каналів його актуалізації, закріплення й трансформації.

Під впливом інформаційної насиченості, високої швидкості циркуляції повідомлень і дискурсивної багатоманітності саме медіапростір формує «оперативний концептосферний рівень» суспільної свідомості [21], у якому відобража-

ються не лише факти, а й цінності, інтерпретації, ідеологеми та культурні сценарії.

Особливої актуальності проблема актуалізації концепту СВОБОДА набуває у зв'язку зі швидкими соціальними змінами 2022–2025 рр., трансформацією інформаційних стратегій та зростанням ролі медіатекстів як чинника формування ціннісних орієнтацій. У такому контексті медіапростір постає сферою, у якій СВОБОДА не лише вербалізується як базова цінність, а й концептуально моделюється, переосмислюється та наповнюється новими екзистенційними й політичними смислами.

Відповідно, дослідження медіадискурсу як середовища актуалізації концептів дозволяє простежити взаємодію мовних, когнітивних та соці-

ально-політичних чинників у процесі конструювання реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика концептуалізації в медіадискурсі активно розробляється у межах когнітивної лінгвістики (G. Lakoff, M. Johnson, R. Langacker), соціолінгвістики та медіалінгвістики (T. van Dijk, E. Goffman).

Дослідники оперують поняттями *фрейму*, *ментальної моделі*, *дискурсивної стратегії*, підкреслюючи, що медіа не лише інформують, а й інтерпретують події через певні концептуальні схеми.

Попри наявність численних праць, поза увагою дослідників досі залишається комплексне вивчення того, як саме сучасний медіадискурс – особливо новинний та аналітичний – актуалізує концепти через метафоризацію, оцінність, фреймування та наративну організацію. Це визначає **наукову новизну** і доцільність поданого дослідження.

Концепт у сучасній когнітивній лінгвістиці визначають як ментальну одиницю, що відображає результат пізнавальної діяльності людини, концентрує знання, оцінки, асоціації та культурні смисли. У медіадискурсі концепт реалізується через: *мовні маркери* (лексеми, метафори, фрейми, терміни); *дискурсивні стратегії* (інтерпретаційні рамки, модальні оцінки, фокус уваги); *наративні моделі*, що структурують події.

Т. ван Дейк [21] підкреслює, що медіадискурс формує соціальні моделі інтерпретації через які аудиторія «прочитує» світ. Саме тому концепти в медіа є не лише когнітивними, а й соціальними конструкціями, що відображають ідеологічні параметри, інтереси, домінантні наративи.

У межах медіадосліджень особливої уваги заслуговує концепт СВОБОДА, який належить до ключових ціннісних і когнітивних домінант сучасного інформаційного простору. Саме він формує центральну вісь суспільного дискурсивного поля, виступаючи смисловим ядром, через яке медіа структурують уявлення про політичну реальність, національну ідентичність, моральні орієнтири та колективні форми переживання подій.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування механізмів актуалізації концептів у сучасному німецько- та україномовному медіадискурсі та виявлення основних дискурсивних стратегій їх репрезентації. Досягнення поставленої мети передбачає окреслення теоретичних засад розуміння концепту та його ролі у медіакомунікації, виявлення способів актуалізації концептів на матеріалі українського й німецькомов-

ного медіадискурсу, а також визначення функцій концептів у формуванні суспільної інтерпретаційної картини.

Виклад основного матеріалу. У медіапросторі концепти активуються через комплекс взаємопов'язаних когнітивно-дискурсивних механізмів, серед яких провідну роль відіграють метафоризація, фреймування, інтерпретаційні стратегії та емоційно-оцінна репрезентація. Метафоризація, згідно з підходом Дж. Лакоффа і М. Джонсона, дозволяє структурувати складні соціальні явища через зрозумілі образи [16], унаслідок чого війна осмислюється як хвороба, що проявляється у таких метафоричних формулюваннях, як «*вірус агресії*» чи «*епідемія насильства*», а держава постає як дім із характерними для цієї сфери уявленнями про «*двері-кордон*» чи «*фундамент демократії*». Фреймування, концептуалізоване Е. Гофманом, задає інтерпретаційні рамки сприйняття новинного повідомлення [13]: подія може опинитися у фреймі конфлікту, загрози, перемоги, жертви або надії, що визначає як акценти, так і оцінний потенціал інформації. Інтерпретаційні стратегії, описані Т. ван Дейком, доповнюють цей процес завдяки впровадженню опозиції позитивного «*ми*» та негативного «*вони*», застосуванню стратегії емпатії або драматизації, які спрямовують аудиторію до певного емоційного та когнітивного прочитання події [21]. Важливим складником механізмів актуалізації є також емоційно-оцінна лексика, що підсилює концептуальні смисли й забезпечує інтенсивність сприйняття; уживання прикметників на кшталт «*катастрофічний*», «*історичний*», «*доленосний*» формує відповідну тональність дискурсу та впливає на інтерпретацію ключових концептів, що узгоджується з дослідженнями оцінної семантики в медіатекстах. Медіадискурс постає динамічним простором, у якому концепти не лише експлікуються, а й трансформуються, набуваючи нових змістових і ціннісних модифікацій.

Концепт СВОБОДА у медіадискурсі належить до ключових ціннісних констант, однак його змістова структура є надзвичайно динамічною та залежною від політичного, культурного й інформаційного контекстів. Медіапростір не лише відтворює його традиційні значення, а й активно модифікує їх, формуючи нові смислові акценти відповідно до суспільних змін. У цьому аспекті концептуальні трансформації свободи співвідносяться з ширшими когнітивними процесами переосмислення соціальних категорій.

У німецькомовному та загальноєвропейському медіапросторі, репрезентованому такими

провідними платформами, як DW, Tagesschau, Süddeutsche Zeitung, Der Spiegel, концепт СВОБОДА / FREIHEIT посідає стабільну, але багатовимірну позицію, що вирізняється глибинним зв'язком із традиціями європейської політичної філософії та усталеними демократичними практиками. На відміну від ліберально-індивідуалістичного трактування у британсько-американському дискурсі, де свобода здебільшого означає пріоритет особистої автономії над зовнішніми обмеженнями, у німецькомовних медіа ця категорія майже завжди вписується у контекст спільної відповідальності, громадянської зрілості та участі в публічному житті, що відповідає німецькій республіканській традиції [18; 22]. Така інтерпретація глибоко вкорінена у європейській політичній думці, яка бере початок від античних концепцій *res publica* та аристотелівського поняття поліса, але виразно проявляється у філософії XX століття.

Німецькомовний медіадискурс цілеспрямовано підкреслює, що свобода не може існувати поза межами політичної спільноти, адже її реалізація залежить від участі громадян у процесах ухвалення рішень, підтримки інституцій та дотримання законодавства. Така інтерпретація цілком відповідає концепціям громадянської свободи, описаним у працях К. Ясперса, який наголошував, що свобода реалізується лише у межах відповідальної політичної дії [15]. У цьому контексті свобода сприймається не як абсолютне «звільнення від», а як свобода для участі: свобода висловлювати позицію, брати участь у виборах, ініціювати суспільні зміни та здійснювати громадський контроль. Зазначений підхід чітко проявляється у матеріалах DW, де наголошується, що «*Freiheit bedeutet nicht nur Rechte zu genießen, sondern Verantwortung zu übernehmen – vor allem durch die Teilnahme an demokratischen Wahlen*» (DW, 12.09.2023), підкреслюючи нерозривний зв'язок свободи та громадянської активності. Подібну логіку відтворює й Tagesschau, у якому свобода тлумачиться крізь призму суспільної відповідальності: «*Individuelle Freiheit endet dort, wo sie das Gemeinwohl gefährdet*» (Tagesschau, 04.11.2022). Це трактування підтримують і публікації Süddeutsche Zeitung, де зазначається, що свобода втрачає свій сенс без політичної участі: «*Ohne politisches Engagement verliert Freiheit ihren Sinn*» (Süddeutsche Zeitung, 17.08.2023). У Der Spiegel свобода постає як функція стійкості демократичних інституцій: «*Freiheit kann nur dort gedeihen, wo Institutionen stark sind und von der Bevölkerung getragen werden*» (Der Spiegel, 29.03.2023). Сукуп-

ність цих медіапрактик демонструє, що у німецькомовному дискурсі свобода послідовно репрезентується як політико-етична категорія, що одночасно означає право й обов'язок, а також підкреслює, що демократичні механізми функціонують лише за умови активного залучення громадян.

Таке трактування повністю узгоджується з ідеями Ханни Арендт про свободу як досвід дії у публічному просторі, де людина реалізує себе у взаємодії з іншими, ініціюючи нові починання та відповідаючи за загальний стан спільноти [8]. У її концепції свобода не є приватною внутрішньою властивістю індивіда, а виникає та проявляється виключно у сфері спільної комунікації та дії. Саме ця гуманістично-республіканська традиція відчутно присутня у європейських медіа, де свобода трактується як активне громадянство й невід'ємно пов'язана з самодисципліною, відповідальністю та здатністю брати участь у підтримці спільних демократичних практик.

Сучасний німецькомовний дискурс також підсилює ідею про те, що свобода не є гарантованою чи статичною категорією, а потребує постійної підтримки, оновлення й захисту. У матеріалах DW регулярно акцентується на тому, що свобода можлива лише за наявності функціональної правової держави (*Rechtsstaat*), підзвітності влади та прозорих демократичних процедур. У публікації DW від 15.03.2023 прямо зазначено: «*Freiheit kann nur bestehen, wenn der Rechtsstaat stark bleibt und politische Macht kontrolliert wird*», що підкреслює необхідність інституційної рівноваги та підзвітності. Аналогічні акценти простежуються в Tagesschau, де у матеріалі від 22.01.2024 наголошується: «*Demokratische Freiheit verlangt ständige Pflege – durch Transparenz, Kontrolle und unabhängige Justiz*», що фактично відтворює принципи німецької правової традиції.

Таке розуміння безпосередньо співвідноситься з теоріями комунікативної раціональності Ю. Габермаса, який наголошує, що свобода забезпечується через практики дискусії, консенсусу та інституційної легітимзації [14]. Саме тому у німецькомовних медіа свобода послідовно пов'язується з якістю суспільного діалогу та довірою до політичних інститутів. Наприклад, Süddeutsche Zeitung у статті від 10.05.2023 акцентує: «*Ohne offene Debatte und überprüfbare Entscheidungen verliert Freiheit ihre demokratische Basis*», що відображає габермасівську концепцію публічної сфери.

У Der Spiegel дискурс щодо свободи часто подається через призму загроз правовій дер-

жаві та необхідності її захисту. У випуску від 02.09.2023 редакція підкреслює: «*Freiheit ist verletzlich – sie braucht unabhängige Gerichte und eine aktive Zivilgesellschaft, die Missbrauch der Macht verhindert*». Свобода в німецькомовних медіа нерозривно пов'язана з верховенством права, незалежністю судової влади, політичною відповідальністю та етичними стандартами публічного спілкування. Сукупність таких дискурсивних маркерів створює образ свободи як динамічного процесу, що потребує постійного оновлення, захисту й активної участі громадян.

Дискурсивні практики Tagesschau демонструють виразну тенденцію до нормативного фреймування свободи, коли вона репрезентується як організована форма політичної взаємодії, що ґрунтується на дотриманні законодавства, участі громадян у виборчих процесах, прозорості політичної комунікації та солідарності з вразливими групами населення. У сюжеті Tagesschau від 12.06.2023 прямо зазначено: «*Freiheit bedeutet Verantwortung – ohne Beteiligung an demokratischen Entscheidungen verliert sie ihren Inhalt*», що підкреслює нерозривний зв'язок між свободою та громадянською участю. У матеріалі від 04.11.2023 Tagesschau також наголошує, що свобода не може існувати у відриві від суспільного блага: «*Individuelle Freiheit endet dort, wo die Sicherheit der Gemeinschaft gefährdet wird*». У такий спосіб канал систематично вибудовує нормативний фрейм, у якому свобода постає не лише як право, але і як обов'язок діяти відповідально в межах демократичних процедур.

Подібний дискурсивний вектор спостерігається й у DW, де у статті від 21.08.2023 підкреслюється, що свобода в умовах сучасних демократичних суспільств неможлива без прозорих механізмів політичної комунікації: «*Transparente Institutionen sind Voraussetzung dafür, dass Freiheit nicht missbraucht wird*».

У німецькомовному медіадискурсі концепт СВОБОДА / FREIHEIT функціонує у складній взаємодії індивідуального та колективного, правового та морального, політичного та етичного. Його зміст не зводиться до абстрактної ідеї автономії, а набуває значення **практичного політичного інструмента**, що забезпечує стійкість демократичних інституцій і визначає якість громадянської культури. На цьому тлі свобода постає не лише як стан, а як динамічний процес, що безперервно відтворюється у взаємодії суспільства, держави та медіа.

В українському медіадискурсі концепт СВОБОДА після 2022 року зазнав масштабної смисло-

вої трансформації, яка значною мірою зумовлена війною, зміною ієрархії цінностей та конструюванням нової колективної ідентичності. Якщо до 2022 року свобода найчастіше осмислювалася як політична, громадянська або ціннісна категорія, то у період повномасштабного вторгнення її значення змістилося у бік **екзистенційно-національного виміру**, де свобода виступає передусім як право на існування, самовизначення, гідність і безпеку. У таких українських медіа, як Українська правда, Суспільне, НВ, свобода дедалі частіше репрезентується як **категорія виживання**, як ресурс мобілізації та як символічна основа спротиву. Це зміщення повністю узгоджується з сучасними українськими соціолінгвістичними та культурологічними дослідженнями, де свобода визначається як «центральный смысловый маркер української ідентичності часів війни» [3], а також як «культурний код опору та самоусвідомлення» [1].

У медіатекстах спостерігається виразне посилення поєднання індивідуального та колективного аспектів свободи. З одного боку, свобода постає як внутрішня властивість суб'єкта, його здатність зберігати гідність, діяти автономно та приймати власні рішення навіть у кризових умовах. У публікації «Української правди» від 18.03.2023 зазначено: «*Свобода починається з особистого вибору – не мовчати, не піддаватися страху, не зраджувати власним принципам*», що підкреслює індивідуально-психологічний вимір концепту. Схожа тенденція простежується й у матеріалі НВ від 07.05.2024, де автор наголошує: «*Бути вільним – означає залишатися собою, навіть коли навколо хаос і невизначеність*». Такі приклади формують фрейм свободи як внутрішнього ресурсу стійкості, моральної позиції та особистісної автономії.

З іншого боку, свобода у медіадискурсі дедалі частіше постає як національно-політичний символ, що репрезентує право держави на суверенітет, територіальну цілісність, європейське майбутнє та безпеку. У Суспільному 14.02.2023 у матеріалі про міжнародну підтримку України зазначено: «*Свобода – це не лише особисте право, це право країни на майбутнє без окупації та диктату*». У НВ у матеріалі від 22.08.2024 підкреслюється зв'язок свободи з європейським цивілізаційним вибором: «*Українська свобода сьогодні – це свобода бути в Європі, серед суспільств, які поділяють наші цінності*».

Таке поглиблене поєднання внутрішнього й зовнішнього вимірів свободи перегукується з науковими підходами українських філософів

і культурологів. В. Пролеєв наголошує, що українська свобода історично осмислюється як «прагнення до політичного самовизначення, заснованого на відповідальності перед спільнотою» [5], підкреслюючи її нерозривний зв'язок із колективною відповідальністю та солідарністю. У цьому ж ключі О. Забужко зазначає, що свобода для українців є «екзистенційним кодом, який визначає національну суб'єктність і здатність до опору» [2], тобто стає не просто цінністю, а фундаментальним принципом самоідентифікації.

У сучасному медіадискурсі ці теоретичні положення знаходять чітку й переконливу дискурсивну реалізацію. «Українська правда» у матеріалі від 28.02.2023 формулює цю ідею через екзистенційну метафорику: *«Свобода сьогодні – це не політичний вибір, а право країни бути живою»*. У публікації НВ від 24.08.2024 свобода описується як спільний «код спротиву», що об'єднує суспільство: *«Ми захищаємо свободу не лише як державу, а як спосіб бути людьми, які стоять одне за одного»*. На Суспільному у сюжеті від 12.03.2023 свобода прямо пов'язується з міжнародною підтримкою, адже «право на свободу українців є також правом Європи залишатися територією демократії».

Особливо показовою є лексична репрезентація свободи в українських медіа, де вона систематично супроводжується емоційними інтенсифікаторами, такими як «непохитна», «незламна», «безумовна», «засаднича», «екзистенційна». Такі епітети формують підсилений оцінний контур концепту, задаючи виразний аксіологічний фрейм героїчності та колективної стійкості. У матеріалах «Української правди» (03.04.2023) свобода описується як *«незламна основа нашого спільного вибору бути вільними»*; НВ у статті від 18.09.2023 називає її *«непохитною цінністю, що тримає країну в момент найбільших випробувань»*; на Суспільному (11.08.2023) свобода постає як *«екзистенційна необхідність, за яку платять щодня»*.

Таке стабільне поєднання свободи з підсиленними емоційними характеристиками формує потужний образний і соціокультурний горизонт, у межах якого концепт набуває не лише політичного, а й глибоко символічного значення. Він стає ресурсом колективної згуртованості в умовах війни, виконуючи роль ключового маркера національної ідентичності та моральної легітимності спротиву.

Водночас еволюція концепту свободи в українському медіадискурсі після 2022 року тісно переплітається з процесами колективного пережи-

вання травми та формуванням нової пам'яттєвої культури. Така динаміка повністю узгоджується з висновками А. Ассман, яка підкреслює, що в періоди кризи суспільства переосмислюють засадничі цінності, і концепти свободи, гідності та солідарності стають ядром культурної пам'яті [9]. Українські медіа чітко демонструють цей процес: у «Українській правді» (12.03.2023) свобода постає як *«пам'ять про тих, хто обрав бути вільним ціною життя»*; Суспільне у матеріалі від 28.08.2023 підкреслює її як *«моральну основу національного досвіду війни»*; НВ у статті від 15.01.2024 визначає її як *«цінність, що об'єднує минуле, теперішнє і майбутнє спротиву»*. У такий спосіб медіадискурс перетворює свободу на консолідуючий символ, який інтегрує індивідуальні та колективні переживання у спільний культурний наратив і формує моральний імператив політичних рішень.

Додатково українські медіа активно використовують метафоричні моделі, які зближують свободу з категоріями боротьби, світла, життя, дому та майбутнього. У НВ (09.05.2023) – як *«дім, який ми будемо попри руйнування»*; на Суспільному (17.10.2023) – як *«подих життя, що тримає суспільство у стані стійкості»*. Такі метафори відтворюють напруження між загрозою знищення та прагненням відновлення і повністю узгоджуються з теорією когнітивної метафори Лакоффа і Джонсона [16], яка пояснює, що в умовах екзистенційної кризи ціннісні концепти посилюються, набуваючи емоційно насичених і глибоко символічних репрезентацій.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що медіадискурс є одним із провідних механізмів актуалізації, трансформації та закріплення концептів у суспільній свідомості, оскільки саме медіапростір визначає швидкість циркуляції смислів та характер їхнього переосмислення. Концепт СВОБОДА / FREIHEIT в німецько- та україномовному медіадискурсі функціонує як багатовимірний когнітивний структур, що поєднує правові, етичні, політичні, екзистенційні й символічні значення та формує цілісний ціннісний горизонт сучасного суспільства. У німецькомовних медіа свобода послідовно репрезентується як категорія громадянської відповідальності й політичної участі, пов'язана з верховенством права, інституційною підзвітністю та активною залученістю громадян до демократичних процедур, що відображає республіканську традицію європейської політичної думки. В українському медіадискурсі після 2022 року відбувається змі-

щення акцентів у бік екзистенційно-національного виміру: свобода постає як умова виживання, символ опору та моральна основа колективної ідентичності, що закріплюється через метафоричні та емоційно-оцінні маркери й інтегрується в культурну пам'ять війни. Порівняльний аналіз засвідчив, що попри спільне розуміння свободи

як базової цінності, у німецькомовному дискурсі домінує нормативно-правовий і громадянський вимір, тоді як в українському – екзистенційний, національно-політичний та емоційно-ціннісний, що зумовлено відмінностями історичного досвіду та актуального соціально-політичного контексту.

Список літератури:

1. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. Київ : Критика, 2005.
2. Забужко О. Філософія і культурна притомність нації *Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика*. Київ : Факт, 2001. С. 132–151.
3. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010.
4. НВ (Новое Время): офіційний сайт. URL: <https://nv.ua> (дата звернення: 20.01.2026).
5. Пролеєв В. Суспільство знань як антропологічна ситуація Філософія освіти. 2014. № 1–2. С. 7–24.
6. Суспільне Новини: офіційний сайт. URL: <https://suspilne.media> (дата звернення: 20.01.2026).
7. Українська правда: офіційний сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua> (дата звернення: 20.01.2026).
8. Arendt H. *The Human Condition*. Chicago : The University of Chicago Press, 1958.
9. Assmann A. *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011.
10. Bourdieu P. *Language and Symbolic Power*. Cambridge : Polity Press, 1991.
11. Der Spiegel: офіційний сайт. URL: <https://www.spiegel.de> (дата звернення: 20.01.2026).
12. Deutsche Welle (DW): офіційний сайт. URL: <https://www.dw.com> (дата звернення: 20.01.2026).
13. Goffman E. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1974.
14. Habermas J. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, MA : MIT Press, 1996.
15. Jaspers K. *Die Schuldfrage. Ein Beitrag zur deutschen Frage*. München : Piper, 1946.
16. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. 2nd ed. Chicago : The University of Chicago Press, 2003.
17. Langacker R. W. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1: Theoretical Prerequisites*. Stanford : Stanford University Press, 1987.
18. Münkler H. *Die Zukunft der Demokratie*. Berlin : Rowohlt, 2011.
19. Süddeutsche Zeitung: офіційний сайт. URL: <https://www.sueddeutsche.de> (дата звернення: 20.01.2026).
20. Tagesschau: офіційний сайт. URL: <https://www.tagesschau.de> (дата звернення: 20.01.2026).
21. van Dijk T. A. *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. Cambridge : Cambridge University Press, 2008.
22. Vorländer H. *Demokratie. Geschichte, Formen, Theorien*. München : C.H. Beck, 2003.

Frumkina A. L. MEDIA DISCOURSE AS A SPACE FOR THE ACTUALIZATION OF CONCEPTS IN UKRAINIAN AND GERMAN-LANGUAGE MEDIA (case study of the concept FREEDOM / FREIHEIT)

The article examines media discourse as one of the leading spaces for the actualization of concepts in the contemporary communicative environment, based on materials from Ukrainian and German-language media. The focus is on the concept of FREEDOM / FREIHEIT as a fundamental value-based and cognitive dominant of modern media communication. The theoretical framework of the study draws on approaches from cognitive linguistics, media linguistics, and critical discourse analysis, in particular the concepts of framing, mental models, and discursive strategies.

The aim of the article is to identify the mechanisms of concept actualization in media discourse and to clarify the specific features of the representation of the concept of freedom in the Ukrainian and German-language information space in the context of socio-political transformations of recent years. The study employs discursive-cognitive, comparative, and interpretative methods of analysis, which make it possible to trace the interaction of linguistic, evaluative, and narrative means in the process of shaping conceptual meanings.

It is established that in German-language media discourse the concept of FREIHEIT is predominantly actualized in normative-legal and civic dimensions and is associated with ideas of responsibility, political participation, the rule of law, and the stability of democratic institutions. In contrast, in Ukrainian media discourse after 2022 the concept of FREEDOM undergoes a significant semantic transformation and is

represented as an existential-national category that combines the meanings of survival, dignity, resistance, and collective identity.

The article concludes that media discourse functions as a dynamic mechanism not only of verbalization but also of reinterpretation of concepts, ensuring their integration into the value-based worldview of contemporary society and the formation of dominant interpretative models of social reality.

Keywords: *media discourse, concept, conceptualization, FREEDOM / FREIHEIT, cognitive linguistics, framing, discursive strategies.*

Дата першого надходження статті до видання: 23.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Chyrvonyi O. S.<https://orcid.org/0009-0001-5127-4795>

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

FROM HALLUCINATION TO SLOP: A SEMANTIC ANALYSIS OF AI DEVALUATION

This article provides a comprehensive sociolinguistic analysis of the lexical evolution in the field of artificial intelligence (AI) from 2015 to 2025. The author investigates the radical transformation of nomenclature describing the processes and results of AI work, documenting a shift from anthropomorphic, psychological metaphors to metaphors of biological waste and degradation. The theoretical framework of the research is based on conceptual metaphor theory and critical discourse analysis, allowing for the interpretation of language changes as indicators of public trust and the “loss of awe” toward technology. The first stage of development (2015–2022) is examined through the lens of anthropomorphism, with the term “hallucination” serving as a key concept. It is established that the use of clinical terminology granted machine models an illusion of agency and an “inner world,” justifying their status as “intelligence”. The central part of the article is devoted to analyzing the contemporary era of “slop”. The author argues that the term “slop,” historically referring to liquid swill, represents the lowest point of semantic devaluation of AI output.

Particular attention is paid to metaphors of biological degeneration, such as “incestuous training” and “Model Autophagy Disorder” (MAD). These terms appeal to cultural taboos and pathologies to describe the processes of recursive model training on their own synthetic content, transforming the image of a “logical machine” into a “sick organism”. The conclusions emphasize that the shift in linguistic framing toward environmental metaphors reflects a maturing public perception, where AI appears not as a “savior” but as a source of digital garbage requiring “sanitization”. The use of terms of disgust is seen as a mechanism of abjection, allowing humans to reclaim their hierarchical superiority over machines in the context of automation.

Keywords: artificial intelligence, neologism, sociolinguistics, semantic devaluation, digital pollution.

Statement of the problem. The vocabulary of technology is never simply descriptive; it is also indexical, indicating not only the function of a machine but also the social status of its output and the ontological status of its creators. In the rapidly developing sphere of artificial intelligence (AI), the lexical evolution observed between approximately 2015 and 2025 reveals a profound sociolinguistic shift that reflects the public’s movement from concern and awe to familiarity and, finally, to a crude form of semantic devaluation.

This research is based on the vocabulary of Internet neologisms spanning the last decade of digital culture, including terms such as *meatspace*, *techlash*, *vibe coding*, *hallucination*, *AIgicism*, *digital vellum*, *cobot*, *slop*, and others, as well as extensive contemporary research on the etymology and usage of these terms. Using conceptual metaphor theory and critical discourse analysis, we

provide an analysis of the public’s technological imagination, demonstrating how language functions as a barometer of public trust. The article explores the mechanisms of semantic pejoration, where neutral or positive technical terms have acquired negative, often derogatory, connotations over time.

Analysis of recent research and publications. Our perception of technology is shaped by language. When we describe a computer as “thinking,” we are not describing a mechanical process, but rather using a metaphor that evokes ethical and emotional responses. Terms like “*affective AI*” and “*decision intelligence*” suggest a parity between human and machine cognition. These terms are not neutral labels, but arguments for the agency of the machine. However, the introduction of terms like “*stochastic parrot*” has initiated a deconstructive phase, challenging the metaphor of “mind” and stripping the machine of its intentionality [2].

The current phase is dominated by the “*slop*” metaphor. The AI content that used to be considered a marvel of synthesis is now increasingly being categorized as a something impure and disgusting because it blurs the boundaries between human creativity and machine automation, between truth and fiction, as well as between value and volume. This article explores how this linguistic framing affects everything from software development practices (the rise of *vibe coding*) to environmental policy (concerns about *e-waste* and *digital pollution*).

Furthermore, the concept of abjection, as articulated by Julia Kristeva, is central to understanding the nature of the new AI slang [6]. Abjection is something that is discarded, rejected, or expelled (like bodily fluids or waste) in order to preserve the integrity of the individual [10]. By labeling AI output as *slop* and its training processes as *incestuous*, society engages in a ritual of abjection, aiming to expel AI from the realm of the human and send it to the realm of the abnormal and grotesque. This linguistic distancing serves as a defense mechanism against the “uncanny valley” effects caused by machines that mimic human language too perfectly but lack the “soul” or “intention” we associate with humanity.

Task statement. The primary objective of this research is to conduct a comprehensive sociolinguistic analysis of the transition in AI nomenclature from 2015 to 2025, focusing on how this nomenclature has shifted from anthropomorphic, psychological metaphors (*hallucination*, *deep learning*, *neural networks*, *affective AI*) to metaphors of biological waste and degradation (*slop*, *incestuous training*, *digital pollution*). This semantic drift reflects a collective cognitive dissonance: the tension between the industry’s promise of “artificial general intelligence” (AGI) and the user’s lived experience of “artificial stupidity,” algorithmic bias, and information overload. While early terminology sought to elevate the machine to the status of a thinking subject, granting it the ability to both “hallucinate” and “dream,” recent neologisms seek to debase and denigrate the machine, presenting its outputs as pollutants, genetic deformities, or agricultural waste [5]. This author argues that the adoption of terms like “*slop*” and “*clanker*” marks a critical “loss of awe,” implying a societal reclassification of generative AI from a sublime, almost magical force to a source of digital garbage that should be contained rather than venerated.

Results and discussion. The era of anthropomorphism. Before the advent of the term *slop*, the dominant semantic field around AI was largely anthropomorphic. This era, which peaked

around 2015–2022 (though its roots go back even further), was characterized by terminology that projected human cognitive and biological processes onto computational operations [12]. The goal of this lexicon was to bridge the gap between human intent and machine execution, creating the illusion of agency that justified “intelligence” in AI. This was the era of terms like *smart city*, *virtual being*, and *deep learning*.

The term “*hallucination*” is central to this era. In clinical psychology, a hallucination is a perception in the absence of an external stimulus that has qualities of real perception. By applying this term to large language models (LLMs) that could randomly fabricate quotes or facts, the industry has implicitly given the model a kind of “inner world” [4]. Hallucination implies the existence of a consciousness capable of perceiving reality, however imperfect that perception may be. This also implies a flaw in a sentient being, not a statistical error in a predictive system [5].

This semantic choice has had profound consequences for the perception of AI by human society. A “glitch” or “bug” is usually the fault of the programmer, a mechanical malfunction or coding error, but a hallucination is a sign of intelligence: it is suggesting that the system has become so complex that it has developed its own internal, though illusory, reality [7].

The persistence of the term “*hallucination*” in the vernacular, despite attempts by technical critics to replace it with other terms such as “confabulation” [11] or “fabrication,” suggests the persistence of the “AI is an agent” frame. The industry preferred “hallucination” because it sounded creative, psychedelic, and consistent with the general narrative of AI as a “dreaming machine” (e.g., Google’s “DeepDream”).

The fundamental metaphors of *deep learning* and *neural networks* have served to naturalize the development of AI. Learning implies a pedagogical relationship: the machine acts as a student, and the data is its textbook. The term “*affective AI*” refers to systems that can interpret human emotions. It assumes that emotion is a discrete data point that can be read and processed, rather than a subjective experience. It also reinforces the narrative “computer is an empath.”

The term “*virtual being*” takes anthropomorphism to its logical conclusion. Defined as a computer program that uses artificial intelligence to behave in a way that mimics a real person, the term blurred the line between program and living being even further. Similarly, “*decision intelligence*” treats algorithmic probability as judgment, elevating the status of the machine to that of an executive agent. These terms created a linguistic environment where AI was seen as a co-worker (“*cobot*”) rather than a tool. The “loss

of awe” had not yet occurred; the society was in a state of anxious fascination, fearing the *artificial superintelligence* while simultaneously admiring the omnipotence of machines.

The anthropomorphic era has expanded beyond specific *virtual beings* to encompass the entire cyberspace environment. The concepts of the *metaverse* and *digital twins* have been conceptualized as idealized reflections of the physical world. Examples include the retronym “*meatspace*”, which defines the physical world through its biological disorder, and which implicitly elevates the digital world as a space of pure, untainted information. It views the physical body as a limitation (“*meat*”) in contrast to the boundless potential of cyberspace or the metaverse. The term “*digital vellum*”, referring to the preservation of digital readability, borrows from the origin of parchment from animal skin. This metaphor attempts to give historical weight and durability to code, suggesting that digital data is as valuable and enduring as ancient manuscripts.

This era was defined by techno-optimism. The language implied that AI would mature, learn, and become a true *virtual being* capable of *conversational commerce* (making sales in online stores and providing technical support to users). The public attitude toward AI was respectful, with a note of apprehension.

Change in perception. The shift from awe to devaluation began with a critique of meaning. The metaphor of the “stochastic parrot,” proposed by Emily Bender and colleagues in 2021, was the first major semantic break. It stripped the machine of its “mind,” replacing the idea of a hallucinating genius with the concept of a mindless imitator [2]. Parrots imitate sounds without understanding, so by calling LLMs “stochastic parrots,” critics argued that their “intelligence” is an illusion created by statistical probability (stochastics) rather than semantic understanding. The parrot does not know what it is saying; it simply repeats the patterns it hears.

First of all, this metaphor attacked the concept of a “ghost in the machine”, postulating that there is no “someone” inside AI, only “something” - a probabilistic distribution of text. Second, there has been an “impact on awe”: if the machine is just a parrot, the fear of malicious AI (embodied in the term “*p(doom)*”) is transformed into irritation at the noisy pet. This has laid the foundation for doubting the value of the AI output. If AI does not understand what it is doing, can the output be considered “art” or “knowledge”? Is it simply *AIgiarism* (AI + plagiarism), representing the automated theft of human labor?

As the volume of AI-generated content has increased, the metaphors have shifted from biological organisms to environmental hazards. The sheer scale of the output has led to a sense of inundation and pollution. The term “*infodemic*” was originally coined to refer to the disinformation surrounding the COVID-19 pandemic, but it provided a semantic template for viewing information as a viral pathogen or flood. This prepared the public to perceive the abundance of content not as a wealth of knowledge but as a health threat (*infobesity*). The “change in perception” phase was characterized by the phenomenon of *techlash* (technology + backlash), a strong negative reaction to technology. The “loss of awe” began here, as the public began to view technology not as a savior, but as a polluter of the information ecosystem.

Semantics of waste. The most significant linguistic development in the 2024–2025 period is the widespread use of the term “*slop*.” This noun marks the lowest point of AI evaluation, being the final rejection of the *hallucination* metaphor and representing a semantic debasement of AI results. Historically, “*slop*” meant liquid waste, unappetizing food, or pig feed (swill). Its use to describe AI content is a sensory metaphor that demeans both the content and the consumer. Calling AI content “*slop*” assumes that the audience for such content is livestock. It implies the passive consumption of homogenized, nutrient-poor biological matter and presents the virtual reality not as a marketplace for ideas but as a feeder for the mindless.

Unlike “*spam*,” which implies intrusion (unwanted e-mail), “*slop*” involves an image of texture, which is liquid, amorphous, ubiquitous, and is primarily defined by quantity rather than quality. It is a classic case of semantic pejoration: just as the word “*silly*” changed meaning from “happy” to “stupid,” AI terminology has changed from “*AI-generated content*” (neutral) to “*synthetic media*” (technical) and finally “*slop*” (derogatory).

The term has proven linguistically productive, spawning compound words and portmanteaus that further categorize the devaluation:

The derivative term “*boomerslop*” refers to AI-generated images (often surreal, nostalgic, or hyper-patriotic) that are distributed primarily on Facebook, targeting the baby boomer audience. The term combines generational warfare with aesthetic criticism, implying that this content is meant for an aging population that lacks the digital literacy to distinguish the reality of “*meatspace*” from synthetic fiction. “*Workslop*” refers to low-

effort, AI-generated tasks: emails, reports, and other workplace content that appear polished but lack the substance to actually advance projects. The more niche term “*friendslop*” means social content or games that require no extra effort. “*Slopaganda*” came to describe low-quality propaganda, often generated by AI models. “*Corposlop*” is used to denote soulless, homogenized digital products that sacrifice ethics for profit maximization. “*Slopper*” (with its cruder equivalent, *Groksucker*) means someone who mindlessly consumes AI content. “*Slopwashing*” is the practice of attempting to disguise AI slop as legitimate or human-created [8]. Finally, the term “*Slop as a Service*” is a language play on the term “SaaS” (Software as a Service), mocking business models that automate the production of mediocrity.

Biological degeneration metaphors. If the AI output is often described as *slop*, then the terms used to describe the process of AI training have become grotesquely biological. This “loss of awe” is especially evident in the shift from *deep learning* (a metaphor of knowledge and depth) to *incestuous training* (a metaphor of genetic taboo, moral corruption, and decay).

“*Incestuous training*” refers to AI models that learn on data generated by other AIs (or by themselves). This phenomenon, where the output of one model becomes the input for the other, is technically known as recursive learning, but the choice of the term “incestuous” in the vernacular is telling. Its use evokes an absolute cultural and biological taboo, implying that the resulting models are “inbred,” suffering from genetic defects, deformities, and a lack of vitality. It presents the data pool not as a library (intellectual) but as a gene pool (biological).

The phenomenon of AI models degrading when trained on synthetic data is technically called “*model collapse*,” but the metaphors used to explain it are crude and pathological:

The term “*Model Autophagy Disorder*” (MAD) emerged because researchers linked it to mad cow disease (bovine spongiform encephalopathy) [1]. The analogy is that mad cow disease spread because cows were fed the ground-up remains of other cows (cannibalism). Similarly, AI models “go crazy” (i.e., produce gibberish) when fed the “ground-up” products of previous AIs.

The term “*AI cannibalism*” portrays AI as a monster that eats its own kind, creating an image of self-destruction and instability. Finally, the term “*Habsburg AI*” is a historical reference to the Habsburg royal family, notorious for genetic deformities (the Habsburg jaw) due to inbreeding.

This metaphor mocks the “royal” pretensions of Silicon Valley *brologarchs*, suggesting that their creations are merely deformed models full of flaws, not superintelligence.

Finally, the term “*digital decay*” (also “*data rot*”, “*data degradation*”) fits this biological frame as well, because, in the public perception, information is no longer static or stored on *digital vellum*; it rots. This biological framing serves a sociolinguistic function: it naturalizes the failure of AI. If AI is a biological being, then it is vulnerable to disease, decay, and death. This concept lowers the ontological status of the machine from “immortal silicon mind” to a “sick biological organism” and refutes the techno-optimism that AI is an evolutionary step forward, arguing that it is actually an evolutionary dead end.

Sociolinguistics of hostility. The “loss of awe” has allowed users to use aggressive, derogatory language towards AI agents. The “politeness” that characterized early interactions with Siri or Alexa (*conversational commerce*, *voice cloning*) has given way to hostility and the emergence of specific insults against AI.

For example, the term “*clanker*” emerged as a distinct insult against AI and chatbots. Derived from the Star Wars universe, it has been repurposed by Gen Z and Gen Alpha to denigrate AI. It is directed against the materiality of the machine, reminding AI (and its defenders) that it is nothing but electricity, metal, and code. It is essentially an onomatopoeic denial of its status as a *virtual being*, stripping AI of its soft, friendly interface to reveal the noisy machine underneath.

While *clanker* attacks the physical aspect of an AI, the term “*glazing*” attacks its personality. *Glazing* is slang for excessive politeness, constant praise, or flattery on the part of an AI. The term comes from the expression “glazing a donut,” but has evolved to mean “excessive flattery” or “fawning.” It is applied to an AI (mostly ChatGPT) when the latter is overly polite, accepts any idea of the human operator, or offers excessive moral lectures. This shifts the perception of an AI from a “polite helper” or “servant” to “lapdog” or “sycophant,” and reframes AI safety filters as a personality defect, implicitly suggesting that the AI is probably not “sincere.”

De-skilling technology. The devaluation of AI extends to the human skills it entails. Terms like “*prompt engineering*” were popular just two years ago, but today the cutting-edge slang is “*vibe coding*”. This shift represents a transition from technical precision to intuitive approximation.

The word “engineering” implies precision, structure, and expertise. *Prompt engineering* attempted to retain this status for AI interactions,

but soon gave way to *vibe coding*, which is defined as “writing code by simply telling an AI what you want.” Vibe coding relies on natural language and intuition (“vibes”) rather than syntax. There is also the term “*vibe working*”, which extends the metaphor to everyday workplace routines.

From a sociolinguistic perspective, *vibe coding* ironically devalues the software engineering profession. It argues that coding has become a low-skill, feel-good activity. This is consistent with the democratization of technology, but also with its amateurization. It is the equivalent of *slop*, but in the programming sphere, creating code that “looks right” but may be structurally flawed.

Corporate jargon has also become more cynical. For example, the term “*AI washing*” (AI + greenwashing) describes companies that pretend to use AI to boost stock prices. The term “*cloudflation*” (cloud + inflation) refers to the rising cost of cloud services (such as *supercloud*), depriving users of the utopian promise of cheap, endless computing.

Environmental metaphors. Terms such as “*e-waste*”, “*vampire device*”, and “*digital pollution*” describe AI as an environmental threat that extends beyond the digital sphere and has physical consequences. The phrase “AI is the new plastic” has recently gained popularity both in academic and popular discourse [9]. Like plastic, AI content is cheap to produce, long-lasting, pollutes the ecosystem, and decomposes into micropollutants (*slop*) that cannot be cleaned up.

The metaphor “*digital pollution*” has emerged to describe the output of AI not as creative works but as harmful emissions [3], suggesting that content creation is a negative factor for the environment. The term “*data poisoning*,” which was originally a technical term for attacks on AI models, has evolved to describe the general degradation of the Internet. The term “*e-waste*” finds its digital counterpart in the concepts of *digital decay* and *fast tech*.

The “Dead Internet Theory” is the logical conclusion of the *slop* metaphor. If the Internet is full of *sock puppets*, *fraudbots*, *viewbots*, *dark data*, and *AI slop*, it is no longer a human space but a dumping ground for machines. Finally, the “Dark Forest Theory of the Internet” suggests that the network becomes a dangerous place where transparent communication provokes attacks from trolls, bots, AI, scammers, or hackers. This makes users retreat into private spaces (closed groups, newsletters, or encrypted chats) for security, creating “*dark forests*” (or “*digital campfires*”) to avoid the dangers of the open, *slop*-filled social platforms.

Social implications. The shift to biological waste metaphors is more than just slang; it is a sociolinguistic, psychological defense mechanism. First, by calling the output of AI “*slop*” and its training “*incestuous*,” speakers affirm a hierarchy in which biology prevails over machinery. Incest is a taboo that only biological beings can break; applying it to AI serves to make AI appear “grotesquely bodily” rather than “ethereal”. It relegates AI to the realm of the “abject” (things that are thrown away), allowing humans to reclaim their status as “creators,” limiting AI to the role of “recyclers” of human waste.

Second, terms like “*boomerslop*” and “*AI slime*” use a rhetoric of disgust, an emotion of rejection and distancing. If AI is sublime and awe-inspiring, we feel small. If AI is gooey and disgusting, we feel superior. This linguistic shift allows humanity to look down on a supercomputer, making it a psychological strategy to overcome the anxiety of automation and the fear of being replaced by AI.

Finally, if AI generates *slop*, then it is essentially worthless. This questions the narratives of the *wealthtech* that estimates the AI industry in trillions of dollars. The language of the streets (*clanker*, *slop*) fights the language of the corporate world (*agentic AI*, *artificial superintelligence*). By linguistically devaluing AI’s work, people devalue the capital investments of the *brologarchs*.

Conclusions. The path from *hallucination* to *slop* is the journey of a society waking from a magical sleep and finding itself in a decomposing landfill. The terminology has shifted radically from the empirical (*sky computing*, *neocloud*) to the extremely mundane (*mining*, *extraction*, *waste*, *slop*). People increasingly start treating AI as a putrid, contagious disease, or a biological anomaly (*MAD*, *incestuous training*) rather than an algorithmic robot logic. As *model collapse* becomes a technical reality, we will continue to see an increase in the number of sanitation metaphors. Terms such as *data hygiene*, *scrubbing*, *quarantine*, and *sterilization* are likely to dominate the next phase of AI discourse. People are likely to move from mocking *slop* to trying to clean it up. The *digital removalist* will become a key figure not only in removing embarrassing tweets but also in cleaning up the *slop* out of the *digital commons*.

Still, it should be noted that the “loss of awe” is not a loss of interest, but rather a maturing of perspective. By linguistically transforming AI into *slop*, society is trying to “compost” this phenomenon, naturally hoping that something fruitful will eventually grow from the pile of digital waste.

Bibliography:

1. Agathon M. The Platonic case against AI slop. *Palladium Mag.* 2025. URL: <https://www.palladiummag.com/2025/11/14/the-platonic-case-against-ai-slop/>
2. Bender E. M., Gebru T., McMillan-Major A., Shmitchell S. On the dangers of stochastic parrots: Can language models be too big? *Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency.* 2021. URL: <https://dl.acm.org/doi/pdf/10.1145/3442188.3445922>
3. Fairfield J. Clean Data: Recursion as Pollution in Environmental AI. *Washington and Lee University School of Law.* 2025. URL: <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1881&context=wlufac>
4. Jones E. M., Newman J. D., Kim B., Fogle E. J. AI-Generated “Slop” in Online Biomedical Science Educational Videos: Mixed Methods Study of Prevalence, Characteristics, and Hazards to Learners and Teachers. *PubMed Central.* 2025. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12634010/>
5. Jones G. M., Satran S., Satyanarayan A. Toward cultural interpretability: A linguistic anthropological framework for describing and evaluating large language models. *MIT CSAIL.* 2025. URL: <https://vis.csail.mit.edu/pubs/cultural-interpretability.pdf>
6. Kristeva J. Powers of horror: An essay on abjection. Columbia University Press, 1982. URL: <https://www.thing.net/~rdom/ucsd/Zombies/Powers%20of%20Horror.pdf>
7. Nerlich B. Metaphors for AI: An overview of recent studies. *Making Science Public.* 2025. URL: <https://makingsciencepublic.com/2025/11/21/ai-metaphor-studies-an-overview/>
8. Nerlich B. From sloppers to slopocalypse: The lexical productivity of AI slop. *Making Science Public.* 2026. URL: <https://makingsciencepublic.com/2026/01/02/from-sloppers-to-slopocalypse-the-lexical-productivity-of-ai-slop>
9. Roe J., Furze L., Perkins M. GenAI as Digital Plastic: Understanding Synthetic Media Through Critical AI Literacy. *arXiv.* 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2502.08249>
10. Santiago Cortes M. AI Gothic. *Empty Set Mag.* 2025. URL: <https://www.emptysetmag.com/articles/ai-gothic>
11. Sui P., Duede E., Wu S., So R. J. Confabulation: The Surprising Value of Large Language Model Hallucinations. *arXiv.* 2024. URL: <https://arxiv.org/html/2406.04175v1>
12. Чирвоний О. С. Функціонування кіберморфних одиниць сучасної англійської мови. *Причорноморські філологічні студії.* 2024. № 4. С. 125–131. DOI: <https://doi.org/10.32782/bsps-2024.4.18>

Чирвоний О. С. ВІД «ГАЛЮЦИНАЦІЙ» ДО «ПОМИЇВ»: СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕВАЛЬВАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У статті представлено ґрунтовний соціолінгвістичний аналіз лексичної еволюції у сфері штучного інтелекту (ШІ) з 2015 по 2025 рік. Автор досліджує радикальну трансформацію номенклатури, що описує процеси та результати роботи ШІ, фіксуючи перехід від антропоморфних, психологічних метафор до метафор біологічних відходів та деградації. Теоретичною базою дослідження є теорія концептуальної метафори та критичний дискурс-аналіз, що дозволяють інтерпретувати зміни в мові як індикатор суспільної довіри та «втрати благоговіння» перед технологіями. Перший етап розвитку (2015–2022) розглянуто крізь призму антропоморфізму, де ключовим терміном виступає «галюцинація». Встановлено, що використання клінічної термінології наділяло машинні моделі ілюзією суб'єктності та наявності «внутрішнього світу», що виправдовувало статус «інтелекту». Описано переломний етап, пов'язаний із впровадженням концепції «стохастичного папуги», яка деконструювала образ «мислячої машини». Центральна частина статті присвячена аналізу сучасної епохи «поміїв» (slop). Автор доводить, що термін «slop», який історично позначає рідкі помії або корм для свиней, є найнижчою точкою семантичної девальвації продуктів ШІ. Окрему увагу приділено метафорам біологічної дегенерації, таким як «кровозмісне навчання» та «автофагічний розлад моделі» (MAD). Ці терміни апелюють до культурних табу та патологій для опису процесів рекурсивного навчання моделей на власному синтетичному контенті, що перетворює образ «логічної машини» на «хворий організм». У висновках підкреслено, що зміна мовного фреймування на екологічні метафори відображає дорослішання суспільного сприйняття, де ШІ постає вже не як «рятувальник», а як джерело інформаційного сміття. Використання термінів відрази інтерпретується як механізм аб'єкції, що дозволяє людині відновити свою ієрархічну перевагу над машиною в умовах тотальної автоматизації.

Ключові слова: штучний інтелект, неологізм, соціолінгвістика, семантична девальвація, цифрове забруднення.

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Shalala A. M.<https://orcid.org/0009-0006-4456-7254>

Azerbaijan State Pedagogical University

THE ORDERING OF ANTECEDENTS AND CORRELATIONS IN EXISTENTIAL SENTENCES

It is written in the article that the fornication of anaphoric and cataphoric relations in the existential sentences is very important to be studied. It is investigated in the article that existential sentences differ from other types of simple sentences semantically and structurally. It is analyzed in the article that the facts influencing the ordering of antecedents in the existential sentences is meant to be very important. It is reported in the article that proceeding from practical and theoretical points of view the author uses materials of different languages.

It is written about that anaphoric relation in a text consists of two elements: a) an antecedent; b) correlation – in most cases is achieved by repetition, or by a word close in meaning to the named unit. The article also analyzes that initial reference, or introductory mention is often indefinite, but the second expression is generally known.

It is proven in the article that the correlation is expressed with the words having close meaning to its antecedent. The use of the correlation does not take place spontaneously but its use depends on the meaning of the antecedent. It is explained that in other way it is impossible to consider how antecedent and its correlation is combined. The article also finds it unbelievable fact that in existential sentences the new information is concretized with its correlation. It is highlighted in the article that as a result, in the given text the old and new information complete each other.

It is reported that language appears to be mutual reflection of relations and relations among the things and events. In other words, language is used to express the reality. So, different denotations are formed in man's consciousness. Summing up what has been said, we may conclude that in anaphoric relation the use of antecedent and its correlation is based on natural association.

Keywords: *anaphora, cataphora, antecedent, correlation, reference, virtual signs.*

The statement of the problem. Some linguists in their investigation have tried to reveal the structural- semantic peculiarities of existential sentences. Besides, the existential sentences as a separate type and their role in formation of the text have been the source of analyses for a long time.

Analysis of recent research and publications. Among the most famous researchers of existential sentences and their role in the formation of the text are known to be linguists such as E. Benvenist, K. Abdullayev, S. Abdullayev, A. Məmməmdov, Z. Ziyadov and others. On the bases of their investigation the components of existential sentences have been analyzed. The article reveals, compares and discusses the problems dealing with the stated problems.

Task statement. The purpose of the article is to analyze the antecedents and their correlations in the existential sentences. Proceeding from practical and theoretical points of view the author uses materials of different languages.

Outline of the main material of the study.

The research is devoted to the study of the antecedents and their correlations in the existential sentences in the text. The relevance of the topic is associated with the problems related to the anaphoric and cataphoric relations in the text. Anaphoric relation in a text consists of two elements: a) an antecedent; b) correlation. Introductory mention is often indefinite, but the second expression is generally known. But cataphora is a word signaling a continuation of speech. Generally, anaphoric and cataphoric relations play an important role in the formative of the text.

Introduction. Anaphora and cataphora as semantic categories play an important role in the formation of a text. Anaphora is a word used to maintain reference to someone or something mentioned. In other words, anaphora is a word that relates a given sentence to the one that precedes it and semantically complete by itself [5, p.36]. Cataphora is a word to introduce someone or something that is more fully identified

later. In other words, cataphora is a word signaling a continuation of speech [11, p.465]. The sentence containing it is semantically incomplete.

Anaphoric relation in a text consists of two elements: a) an antecedent; b) correlation – in most cases is achieved by repetition, or by a word close in meaning to the named unit. Initial reference, or introductory mention is often indefinite, but the second expression is generally known [18, p.22].

The analysis of linguistic materials show that in most cases the antecedent and its correlation are expressed with the same language unit.

There was a sixpence on the shelf in the other room ... She looked on the shelf but the sixpence wasn't there. Mabel must have taken it [13, p.35].

Urmialı bir tacirin evində bir mücrü qiymətli daş-qaş vardı. Murad yeriyib yük yerindən mücrünü götürmüşdü.

In the given sentences the antecedents are a sixpence, *bir mücrü* and the correlations are the *sixpence*, *mücrü*.

It must be mentioned that sometimes existential sentences don't begin with the combination "there is/are". They are introduced with the adverbial modifier of place.

Below the house ran a little stream, and at the place a cluster of willows dipped their fingers into the running water. That had been their happy spot [13, p.179].

In the given sentence we can easily substitute the combination "below the house" with the combination theirs, and we can substitute the verb "to run" with the verb "to be". Here the verb "to run" is used as a verb of existence. In the text anaphoric relation is realized by connecting to sentences. The given information in the first sentence is concretized with the demonstrative pronoun "that". That shows the place where young people used to visit. In other words, that is the correlation of the antecedent "a little stream".

There is another type of existential sentence where it begins with the indefinite article.

A slender, small-boned young man with deep brown skin stood in front of him. His skin was smooth [13, p.100].

In this text the verb "to stand" is also used as a verb denoting existence. We can easily use this sentence in the following way: There was a slender, small boned young man with deep brown skin in front of him.

The use of indefinite article shows that the given information is new. Anaphoric relation between two sentences is expressed by means of the noun "a man" and possessive pronoun "his". "A man" is an antecedent, but "his" is a correlation.

Language facts show that the existential sentences beginning with the indefinite article is used rarely.

Not all the sentences beginning with the indefinite article are interpreted as existential sentences. Let's take such a text.

A young girl took Lanny from Mabel and danced with him. The preacher laughed and turned to Mrs. Swartz. "The young women have eyes only for your son, sister Swartz" [13, p. 68].

This event takes place at the party which was held for Lanny's returning from Cape Town. The combination "a young girl" though expresses new information doesn't introduce existential sentence. It is clear from the context that there were many young girls at the party. The combination "a young girl" can be transformed into "One of the young girls" took Lanny from Mabel. At the same time we must state that there is no correlation of the combination in the given text.

It must be mentioned that the sentences like "A book is on the table," "A book exists on the table" are not typical for the English language instead of them the sentences like "A dog appeared", "A dog came", "A dog ran" are preferable. In such cases the verbs "to appear", "to come", "to run" and some others are used as existing verbs.

Speaking about the ways of expression of the correlation it is necessary to touch upon the pronouns. In the investigated languages the correlation is widely expressed with different personal pronoun.

1. Inside on a wooden bunk lay a young Indian woman. She had been trying to have her baby for two days [15, p.30].

2. There were only a few patients, and they all knew about [15, p.80].

3. There was one shop still open ... It sold newspapers, sweets postcards, and toys, and an odd assortment of household goods [14, p. 35].

4. Sultan örtüyü qaldırdı. Qızıl nimçədə incilərlə dövrələnmiş, iri firuzə qaşlı nəfis bir qolbaq vardı. Sultan onu götürdü [2, p. 22].

5. Burada bir Şeyx Güneyd qəbri var, onu bizə nişan verərsiniz? Buyurun. O, bir igid insan idi [2, p. 51].

6. O ata da layiq bir yəhərimiz vardı, onu da gətirmişəm [2, p. 119].

As is seen from the above given examples the correlations are expressed only with the personal pronouns in the third person singular and plural. Logically there arises such question. Why can't the first and second personal as correlations? E. Bevenist gives an answer to this question. He states that from functional point of view third personal pronouns differ from the first and second pronouns. He adds that

first and second person pronouns as virtual sighs don't exist in reality [7, p.289]. They are used only in the concrete speech act, that's why their reference is realized in the speech situation. Unlike first and second personal pronouns third person pronouns are not connected with the speakers. The use of the third person pronouns is always based on the objective situation. So the third person pronoun shows the abject about which. He speakers talk. Third person themselves don't take part in the formation of speech act.

According to Sh. Mahmudova, personal pronouns as deictic units play an important role in the formation of speech act [4, p. 69].

Unlike third person pronouns first and second person pronouns in the speck act may be repeated several times. *I refers to the speaker and you refers to the listener.*

"I believe you. Perhaps I am making a mistake but I believe you. I think you mean well, Lanny Swartz, and I am glad. It means I've met one educated man" she said slowly [13, p. 66].

Here the conversation between Lanny and Fieta takes place. Fieta does not want Lanny to open a school there. She wants Lanny to leave the village. She knows that education will bring him only misfortune.

The repetition of personal pronouns I and you show that they don't form anaphoric relation.

Now let's have a look how the other pronouns are used to form anaphoric relations.

1. There is also *a page of advertisements* for hotels and boarding-houses in Skar. I'll *take* this with me, Angela, if you don't mind [14, p. 6].

2. There're floarts and some sort of procession through the village first. Let's go and watch *that* [14, p. 28].

3. "Look, Lanny, inside me there's a free woman, outside there's a *slave woman*, and *both* are me. I have got to make peace between *these* two. If he had taken me with him I would have found peace because I love him. Now I must find *it* myself and I must to away to find *it* [13, p. 153].

4. Bu vaxt nəşə ağır bir şey Mənsimin başına dəyib xalçanın üstünə düşdü ... Bu, Qarabağ gözəlinin ona tulladığı bürünc şamdan idi [2, p. 57].

5. Köşkün qarşısına balacaboy, qara bir at gətirdilər. ...Sultani əzəm, bu, monqol atıdı. Çingiz xan bunlarla dünyanı fəth eleməmişdirmi? [2, p.155].

The analysis of linguistic facts shows that in investigated languages the use of pronouns as correlations dominate. First of all, we must mention the use of demonstrative pronouns in the formation of a text. As a formal unit of a text is used in two cases: 1) the ana-

phoric use, which is based on the meaning of the text; 2) deictic use, which is not based on presupposition.

Could this be my son? Yəni bu mənim oğlumdur?

Open that window, please! O pəncərəni açın, zəhmət olmasa.

In the a given examples the following antecedent-correlation oppositions may be distinguished:

- A page of advertisements: this
- some sort of procession: that
- a free woman, a slave woman: both
- bir sey: bu: bürünc şamdan
- bir at: bu

Generally, the pronouns play an important role in the formation of the text [10, p. 81].

There are cases where the anaphoric relation is formed not by repeating the same language unit. In such combinations correlation is expressed with the unit the meaning of which is close to its antecedent.

Then there was an old, lady, the most extraordinary case... and this, old woman way lying on a sort of litter [15, p. 114].

There were great holes all down the sidewalks. Buildings were smashed and we had to walk around a heap of rubble [15, p.309].

There were rooms on each side of the front door ... The house was thick through ... [15, p. 33].

There was no name of any kind. A decent-looking man, sir, but rough-like. A sort of sailor, we think [17, p. 202].

On a heap of sacking in the far corner was lying the dead body of a man dressed in a coarse shirt and a pair of blue trousers. A spotted handkerchief had been placed over the face [17, p. 202].

Gəldi bunun bir, oğlu oldu. Bir müddətdən sonra bu uşaq üzə gülən oldu [1, p.61].

Onda atamın çoxlu qaramalı var, naxırçı ola bilərsənmi? [1, p. 74]

Gördülər, şəhərin böyüründə də bir qalaça var. Girdilər bu qalaçaya, gördülər burda hər şey var, yağ, düyü, kişmiş [1, p. 126].

Padşahın da bir oğlu vardı, adı İbrahim idi [1, p. 147].

Bir gün oğlan bir bağa çatır, görür ki, burada yaxşı alma ağacları var [1, p. 157].

Günlərin bir günü iki yoldaş olur. Birinin adı Mərd, o birinin adı Namərd [1, p. 174].

Lakin bağın içində çox imaratlar var. Getdi otağa sarı, gördü bu otaqda bir qız var, bunu saçından asıblar [4, p. 182].

Bir padşah vardı. Padşahın üç oğlu vardı: Məhəmməd, Əhməd, Səməd [1, p. 221].

In the given sentences the correlation is expressed with the words having close meaning to its antec-

ent. The use of the correlation does not take place spontaneously but its use depends on the meaning of the antecedent. In other way it is impossible to consider how antecedent and its correlation is combined. It is an unbelievable fact that in existential sentences the new information is concretized with its correlation. As a result, in the given text the old and new information complete each other. So, association takes place. Under the association we understand the combinations of different language units on the losses of logico-semantic signs [6, p. 58].

We approach the problem from cognitive linguistic we see that different imaginations connective with each other reflects in consciousness [9, p. 13]. So, in any case the relation between antecedent and its correlation is based the back ground knowledge of the speaker and listener.

There is a saying that communicative activity is very useful for man's life. As is known, language appears to be mutual reflection of relations and relations among the things and events. In other words, language is used to express the reality. So, different denotations are formed in man's consciousness [5, p. 193]. Summing up what has been said, we may conclude that in anaphoric relation the use of antecedent and its correlation is based on natural association.

1. an old lady-this old woman – bir qoca xanım-bu qoca qadın
2. holes-buildings – daxma-bina
3. room-house – otaq-ev
4. name-man – ad-kişi
5. body-face – bədən-sifət
6. bir oğul-bu uşaq – a son-this child
7. qaramal-naxırçı -
8. bir qalaça-burda -
9. bir oğul-ad – a son-name
10. bir bağ-alma ağacı – a garden-an apple tree
11. iki yoldaş-mərd və namərd – two friends-
12. imarat-otaq – building-room
13. üç oğul-Məhəmməd, Əhməd, Səməd – three sons-Mahammad, Ahmad, Samad

Language facts show that the use of such anaphoric relations are wildly used in the investigated languages.

At the same time, it must be mentioned that there are cases where the correlation is expressed not by separate words but it can be expressed by a whole sentence.

- Şərtlərini de. Mənim bir şərtim var. Buyurun məni azad edin, öz evimizə gedim [2, p. 60].
- Tell me your conditions. I have a condition. Please. Free me, I'll go home.

In this text the meaning of to the antecedent “have a condition” is concretized with a whole sentence “Free me, I'll go home”.

At the same time, it must be mentioned that generally, existential sentences. are used as introductory sentences. Mainly, they are used to develop the text. But there cases where existential sentences are formed by means of the meaning of the previous sentences. As a result, existential sentences stand at the end of the paragraph.

1. İsabala Çənlibeldə bir gecə yuxuda gördü ki, Koroğlu qan dəryasında üzür. Yuxudan dik atılıb öz-özünə dedi: “Yəqin Koroğlunun başında bir iş var” [3, p. 198].

2. Dona xanım ürəyində deyirdi: “Bəlkə Koroğlu özünü sındırmamaq üçün belə deyir ki, guya Bolu bəy məni zorla tutmayıb, mən öz ayağımla bura gəlmişəm. Dona xanımın ürəyində belə bir şübhə var idi [3, p. 203].

3. “He's dead, Lanny. Of course you don't know. He's been dead for four years now. He was a very good man. There are few like him in the world today” [15, 34].

4. Sarie studied Mabel carefully. This was Lanny Swartz's sister. But there was nothing of Lanny Swartz about her. There was no family likeness. Not even a single mannerism. Nothing [13, p. 120].

5. Mabel looked anxiously at him.

“You go?”

He nodded. Blast this language difficulty!

“Me too?”

“No, Mabel”

A string of words flowed from her lips. She clutched his hands. There was pleading in her voice, in the very ring of those words he could not understand [13, p.127].

In the given sentences the direction of the information is directed from the correlation to its antecedent. That's why it is impossible to change the order of the sentences. Now let's have a book with the changing the order of the sentences.

There are few like him in the world today. He is dear, Lanny. Of course, you don't know. He's dead for four years now. He was a very good man.

As is seen the changing of the order of the sentences makes the paragraph unclear because it doesn't reflect the given speech situation correctly.

Summing up what has been said above we may come to such a conclusion that the formation of anaphoric and cataphoric relations are, first of all, based on background knowledge of speakers. In other words, in the formation of different relations a pre-existing knowledge structure in memory plays an

important role. The division of the information in the text takes place according to the succession of the action which reflects the reality. Anaphoric and cataphoric relations complete each other in the given text. Other use, the meaning of the text will be unclear.

Conclusions. Summing up what has been said above we may come to such a conclusion that the formation of anaphoric and cataphoric relations are, first of all, based on background knowledge of speakers. In other words, in the formation of different relations a pre-existing knowledge structure in memory plays an important role. The division of the information in

the text takes place according to the succession of the action which reflects the reality. In most cases the antecedent and its correlation is expressed with the same language unit. Generally, pronouns are widely used as correlations. There are cases where the correlation is expressed with the unit the meaning of which is close to its antecedent. In existential sentences, the new information is concretized with its correlation. As a result, in the given text the old and new information complete each other. We may conclude that in anaphoric relation the use of antecedent and its correlation is based on natural association.

References

1. Azerbaijani fairy tales. In five volumes, volume I. Baku, "East-West" 2005, 359 p.
2. Karimzadeh F. Khudaferin Korpusu (4th edition). Baku, "Book Club" 2015, 448 p.
3. Koroglu (Paris copy). Baku, "East-West" 2005, 223 p.
4. Mahmudova Sh. Deixis category in English linguistics. Baku, "Science and Education", 2016, 214 p.
5. Verdiyeva Z. N., Aghayeva F. M., Adilov M. I. Linguistic problems. Part I. Baku, "Maarif" publishing house, 1982, 327 p.
6. Beaton M. C. Death of a nag. Mysterious press. New York 1995, 216 p.
7. Mammadova S. H. The use of the Existential Sentences in the text. IGSS and HR. Volume 06, 04 April 2023.
8. Wilde O. The picture of Dorian Gray. Kiev, Dnipro Publisher, 1978, 240 p.
9. Yule G. Pragmatics. Oxford University Press, 1996, 138 p.

Шалала А. М. ПОРЯДОК АНТЕЦЕДЕНТІВ ТА КОРЕЛЯЦІЙ В ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ РЕЧЕННЯХ

У статті йдеться про те, що вивчення блудності анафоричних та катафоричних відношень в екзистенційних реченнях є дуже важливим. У статті досліджується, що екзистенційні речення відрізняються від інших типів простих речень семантично та структурно. У статті аналізується, що факти, що впливають на порядок антецедентів в екзистенційних реченнях, вважаються дуже важливими. У статті повідомляється, що, виходячи з практичної та теоретичної точок зору, автор використовує матеріали різних мов.

Пишеться про те, що анафоричне відношення в тексті складається з двох елементів: а) антецедента; б) кореляції – у більшості випадків досягається повторенням або словом, близьким за значенням до названої одиниці. У статті також аналізується, що початкове посилання, або вступна згадка, часто є невизначеним, але другий вираз загальновідомий.

У статті доведено, що кореляція виражається словами, близькими за значенням до її антецедента. Використання кореляції не відбувається спонтанно, а залежить від значення антецедента. Пояснюється, що інакше неможливо розглянути, як поєднуються антецедент та його кореляція. У статті також визнається неймовірним той факт, що в екзистенційних реченнях нова інформація конкретизується її співвідношенням. У статті підкреслюється, що в результаті в даному тексті стара та нова інформація доповнюють одна одну.

Повідомляється, що мова постає як взаємне відображення зв'язків та відносин між речами та подіями. Іншими словами, мова використовується для вираження реальності. Таким чином, у свідомості людини формуються різні денотати. Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що в анафоричному відношенні використання антецедента та його співвідношення базується на природній асоціації.

Ключові слова: анафора, катафора, антецедент, кореляція, референція, віртуальні знаки.

Дата першого надходження статті до видання: 11.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81'25:81'373.612:159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/45>

Антонова М. В.

<https://orcid.org/0000-0001-6679-3531>

Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету

Яблочнікова В. О.

<https://orcid.org/0000-0002-9479-1418>

Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету

Западинська І. Г.

<https://orcid.org/0000-0002-3967-7583>

Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету

СЕНСОРНА ОБРАЗНІСТЬ І КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ «EMBODIED LANGUAGE» У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ГОЛОДНІ ІГРИ» С. КОЛЛІНЗ

У статті досліджено перекладацькі стратегії відтворення сенсорної образності та когнітивної емпатії в романі С. Коллінз «Голодні ігри» шляхом зіставлення англійського оригіналу й українського перекладу. Аналіз обґрунтовано за допомогою положень когнітивної лінгвістики, теорії тілесно втіленого значення (embodied language) та сучасних підходів до перекладознавства, у межах яких переклад трактується як процес інтерпретації та реконструкції перцептивного досвіду. Основну увагу приділено мовним засобам репрезентації п'яти сенсорних доменів (зорового, слухового, тактильного, смакового та нюхового) і їхньому впливу на формування емпатійного залучення читача. Матеріалом дослідження обрано ключові контекстуальні фрагменти роману, у яких вербалізуються тілесно пережиті стани персонажів у ситуаціях небезпеки, болю, голоду, страху та емоційної напруги. У роботі використано методи когнітивно-семантичного аналізу, зіставного перекладознавчого аналізу, корпусного маркування та дискурсивної інтерпретації. У результаті виявлено домінування стратегій функціональної адаптації та експлікації в українському перекладі, спрямованих на підвищення емоційної доступності тексту для цільового реципієнта. Водночас визначено випадки нейтралізації сенсорної інтенсивності, що призводять до зниження рівня когнітивної емпатії. У дослідженні запропоновано модель оцінювання емпатійного потенціалу перекладеного художнього тексту з урахуванням ступеня збереження тілесно зумовлених метафор, перцептивних сценаріїв і наративної перспективи. Практичну цінність роботи становить можливість використання отриманих результатів у викладанні художнього перекладу, розробленні навчальних корпусів і вдосконаленні перекладацьких стратегій у перекладі літератури young adult.

Ключові слова: сенсорна образність, когнітивна емпатія, embodied language, художній переклад, перекладознавство, зіставний аналіз.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного перекладознавства дедалі активніше інтегрує положення когнітивної лінгвістики, зокрема теорію «embodied language», яка розглядає значення як процес, нерозривно пов'язаний із тілесним

досвідом, сенсомоторними схемами та перцептивними сценаріями. У такій перспективі переклад художнього тексту постає не лише як передавання вербального змісту, а як реконструкція тілесно пережитого досвіду для читача цільової

мови. Особливої актуальності ця проблема набуває у випадку наративів, поданих від першої особи, де фокалізація здійснюється через безпосереднє сприйняття персонажа, а кожен сенсорний елемент виконує функцію тригера емпатійної взаємодії.

Роман Сюзанни Коллінз «Голодні Ігри» є показовим прикладом художнього дискурсу, побудованого на постійному відтворенні тілесних і перцептивних станів героїні: болю, втоми, голоду, спраги, страху, температурного дискомфорту, дотику до предметів і тіл інших персонажів, а також запахів і смакових відчуттів, пов'язаних із виживанням. У такому типі тексту сенсорна образність виконує не лише описову, а й когнітивно-прагматичну функцію, спрямовану на формування емпатійної залученості читача.

У практичному вимірі проблема полягає в тому, що перекладачеві необхідно не просто знайти формально коректні лексичні відповідники, а реконструювати перцептивні сценарії таким чином, щоб вони викликали у реципієнта мови перекладу подібні тілесні, емоційні та когнітивні реакції. Це завдання безпосередньо пов'язане з питаннями міжкультурної комунікації, дидактики художнього перекладу, а також розробленням науково обґрунтованих критеріїв оцінювання якості перекладеного художнього тексту з урахуванням його емпатійного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження в когнітивній лінгвістиці трактують значення як результат тілесної взаємодії людини зі світом, що концептуалізується в межах теорії «*embodied language*» [Lakoff & Johnson, 1999]. Відповідно до цього методу, мовні одиниці активують у свідомості реципієнта сенсомоторні симуляції.

У перекладознавстві ці положення були розвинуті у працях Шеффнера та Мандея, які наголошують на когнітивній ролі перекладача як посередника між концептуальними системами різних культур.

Питання сенсорної образності в художньому дискурсі досліджувалися в межах когнітивної поетики та наратології [Herman, 2009; Stockwell, 2015], де підкреслюється її функція створення ефекту «присутності» читача в художньому світі. Роботи з теорії емпатії в літературі [Keen, 2007] розглядають емпатійне залучення як результат когнітивних процесів теорії розуму, що активуються через мовні маркери внутрішніх станів персонажа.

Дослідники підкреслюють, що переклад може або підтримувати, або порушувати сенсомоторну

симуляцію, що безпосередньо впливає на рівень емоційної та тілесної залученості читача.

Водночас, попри значну кількість теоретичних напрацювань, недостатньо опрацьованою залишається проблема системного зіставного аналізу перекладу сенсорних доменів і їхнього впливу на когнітивну емпатію читача в межах конкретних мовних пар. Особливо це стосується українсько-англійського напрямку та сучасної популярної літератури жанру «*young adult*», що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Мета статті: виявити та систематизувати перекладацькі стратегії відтворення сенсорної образності в романі «Голодні ігри» та оцінити їхній вплив на формування когнітивної емпатії в українського читача.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

1. Описати теоретичні засади поняття сенсорної образності та когнітивної емпатії в межах когнітивної лінгвістики й перекладознавства.
2. Сформулювати корпус паралельних прикладів з тексту оригіналу та перекладу і маркувати їх за сенсорними доменами.
3. Виконати зіставний аналіз перекладацьких рішень у ключових фрагментах роману з урахуванням наративної перспективи.
4. Створити модель оцінювання емпатійного потенціалу перекладеного художнього тексту.
5. Окреслити дидактичні та практичні імплікації отриманих результатів для підготовки перекладачів художньої літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція «*embodied language*» ґрунтується на припущенні, що значення формується через тілесний досвід і перцептивну взаємодію людини зі світом. У художньому дискурсі це проявляється через метафоричні та метонімічні структури, які закликають до зорових, слухових, тактильних, смакових і нюхових відчуттів, активуючи у свідомості читача відповідні сенсомоторні симуляції.

З позицій когнітивної семантики, такі структури не лише передають інформацію, а й моделюють тілесний досвід. У перекладі збереження цих структур є критично важливим для підтримання емпатійного ефекту. Заміна тілесно орієнтованої метафори нейтральним або абстрактним описом може призвести до зниження інтенсивності емоційного переживання та порушення когнітивної доступності тексту.

Для забезпечення репрезентативності та наукової валідності аналізу було сформовано спеціалізований мінікорпус паралельних текстів, що

включає 70 фрагментів з англійського оригіналу роману «Голодні ігри» та відповідних сегментів з українського перекладу. Відбір матеріалу здійснювався за принципом тематичної релевантності: до корпусу включалися сцени, у яких вербалізуються тілесно пережиті стани персонажів, зокрема біль, фізичне виснаження, голод, страх, тривога, температурний дискомфорт, дотик, запах і смак.

Корпусна розмітка здійснювалася за багатоврівневою схемою тегування, що передбачала такі рівні:

1. **Сенсорний домен:** VIS – зоровий, AUD – слуховий, TAC – тактильний, GUS – смаковий, OLF – нюховий.
2. **Тип мовної репрезентації:** лексична одиниця, метафора, порівняння, синтаксична конструкція, дискурсивний маркер.
3. **Перекладацька стратегія:** експлікація, імплікація, адаптація, калькування, нейтралізація, компенсація.
4. **Емпатійний ефект:** підсилення, збереження, зниження.

Для забезпечення надійності розмітки застосовано принцип міжекспертної верифікації: 20% корпусу було незалежно проаналізовано трьома дослідниками з подальшим зіставленням результатів і досягненням консенсусу щодо категоризації. Такий підхід дозволив мінімізувати суб'єктивність інтерпретації та підвищити наукову достовірність отриманих даних.

Окрім кількісного аналізу частотності доменів і стратегій, застосовувався якісний когнітивно-дискурсивний підхід, що передбачав інтерпретацію кожного прикладу в ширшому наративному контексті з урахуванням прагматичної функції сенсорної одиниці в розвитку сюжетної напруги.

У межах підходу тілесно втіленого пізнання сенсорні домени розглядаються як структуровані перцептивні поля, через які мовне значення ґрунтується на тілесному досвіді. У романі «Голодні ігри» ці домени – зоровий, слуховий, тактильний, смаковий і нюховий – функціонують як взаємопов'язані когнітивні канали, що опосередковують доступ читача до пережитого досвіду героїні.

У межах концепції тілесно втіленого значення сенсорна образність у романі «Голодні ігри» функціонує як механізм когнітивного залучення, що активує в читача ментальні симуляції фізичного досвіду персонажа. Переклад у цьому контексті постає як вторинний когнітивний процес, спрямований на реконструкцію перцептивних сценаріїв

іншою мовою та в межах іншої культурної моделі.

Особливо показовими є сцени, у яких наративна перспектива героїні реалізується через безпосередню тілесну реакцію на загрозу. В інструкції наставника – «*Коли пролунає гонг, мчіть подалі що є духу*» [2, с. 96] – англійський варіант “*When the gong sounds, get the hell out of there*” [4, с. 132] містить розмовно-експресивний елемент «*get the hell out*», що вербалізує не лише дію, а й афективний стан паніки та терміновості. Український переклад нейтралізує обценний компонент, проте компенсує його фразеологізмом «*що є духу*», який у когнітивному плані активує моторну схему максимальної швидкості, зберігаючи embodied-ефект тілесної втечі.

Аналогічний механізм спостерігається в описі зорової дезорієнтації героїні: «*Проте яскраве сонце осліпило мене, і поки я вагалася, пролунав гонг*» [2, с. 102] – “*But the sun’s in my eyes, and while I’m puzzling over it the gong rings out.*” [4, с. 143]. Український переклад інтенсифікує візуальний домен через дієслово «осліпило», яке активує не просто зорову перешкоду, а тілесно пережитий біль і втрату контролю над простором. Така стратегія підсилює embodied language, змушуючи читача відчувати фізичний дискомфорт разом із персонажем.

Слуховий і тактильний домени у сценах нападу функціонують як тригери моторної реакції. В уривку «*У повітрі почувся свист... Я інтуїтивно підняла наплічник, щоб захистити голову*» [2, с. 102] – “*I can hear the blade whistling toward me and reflexively hike the pack up to protect my head*” [4, с. 144] – ключовим є прислівник reflexively, який концептуалізує дію як автоматичну тілесну відповідь. Український варіант «інтуїтивно» зберігає когнітивну установку на несвідому моторну реакцію, де тіло «діє раніше за думку».

Сенсорика звуку в романі також виконує комунікативну функцію соціальної безпеки. Фраза «*Я навчила Піту свистіти по-пташиному...*» [2, с. 207] – “*I teach him a bird whistle... which we can use to communicate that we’re all right*” [4, с. 303] – демонструє трансформацію слухового сигналу в емпатійний код. Переклад зберігає символічну функцію звуку як маркера виживання, де простий акустичний стимул активує складну когнітивну схему довіри, присутності й міжособистісного зв’язку.

Особливої ваги в контексті тілесно втіленого досвіду набувають сцени фізичного виснаження та отруєння. У фрагменті «*Я була змушена зупинитися, адже тіло здригалося від конвуль-*

цій...» [2, с. 118] – “*I’m forced to stop as my body convulses, trying desperately to rid itself of the poisons...*” [4, с. 169] – домінує тактильно-вісцеральний домен. Український переклад детально відтворює соматичний стан через дієслова «здригалосся», «текло», «просяк», які формують у читача ментальну симуляцію внутрішнього болю, нудоти та фізичної слабкості. Нюховий маркер «запах паленого волосся» [2, с. 118] – “*the scent of singed hair*” [4, с. 168] – виконує функцію когнітивного «якоря», що пов’язує тілесне страждання з усвідомленням реальної небезпеки, підсилюючи емоційну напругу.

Колористична символіка Капітолія та Дистриктів у перекладі також має безпосередній когнітивний вимір. Опис «чистого рожевого, яскравого зеленого, ясного жовтого» [2, с. 41] – як у фрагменті «Всі кольори здавалися несправжніми...» [2, с. 41] – створює ефект перцептивного переважання, що у когнітивній поетиці інтерпретується як маркер штучності та ідеологічної оманливості простору. Переклад зберігає гіперболізовану зорову палітру, активуючи у читача схему контрасту між «видимою красою» та «прихованою загрозою».

Символічно насиченим є й образ «срібно-зеленого метелика» [2, с. 190] – “*a silver-green butterfly*” [4, с. 245], який у когнітивному плані функціонує як метонімія крихкості життя та ілюзорності безпеки. Український переклад точно відтворює колористичну й тактильну делікатність образу, зберігаючи його емпатійний потенціал.

Тактильна агресія середовища вербалізується через фрази на кшталт «Я щосили стиснула кулаки, нігті боляче вп’ялися в долоні» [2, с. 75] – “*I dig my fingernails into my palms*” [4, с. 103]. Тут переклад інтенсифікує больовий домен дієсловом «вп’ялися», яке в українській мові має вищу тілесну експресивність, ніж нейтральне «dig». Така трансформація підсилює моторну симуляцію напруження й страху.

Сенсорика тепла і смаку у фрагменті «М-м... ще теплий» [2, с. 7] – “*Mm, still warm*” [4, с. 7] та описі їжі «ягоди самі вибухали в роті» [2, с. 9] – “*the berries bursting in our mouths*” [4, с. 9] – формує короточасний простір тілесного комфорту. У когнітивному вимірі ці сцени виконують компенсаторну функцію, створюючи контраст між небезпекою і миттєвим відчуттям безпеки. Переклад зберігає динамічну метафору «вибухали», що активує орально-тактильну симуляцію смаку й соковитості.

Подібну функцію виконує й опис запаху свіжого хліба: «золоте тепле саяво... виливалося

на вулицю» [2, с. 22] – “*a golden glow spilled out*” [4, с. 27]. Український переклад підтримує міжмодальну метафору, де зоровий образ «золота» поєднується з тактильним відчуттям тепла та нюховим стимулом запаху, створюючи синестетичний простір тілесного спокою, який різко руйнується «крижаним дощем». Цей контраст активує когнітивну схему «безпека-загроза», посилюючи емпатійну реакцію читача.

У фінальному прикладі «у коконі з товстого покривала мені було тепло й затишно» [2, с. 190] – “*wrapped in a warm cocoon of blankets*” – домінує тілесна метафора захищеності. Переклад зберігає біологічний образ «кокона», який у когнітивному плані асоціюється з укриттям, трансформацією та тимчасовою безпекою, підсилюючи емоційний резонанс сцени.

Таким чином, проаналізовані приклади демонструють, що переклад сенсорної образності в українській версії роману переважно орієнтований на підтримання або підсилення embodied language через експресивні дієслова, міжмодальні метафори та функціонально адаптовані фразеологізми. Це дозволяє зберегти високий рівень когнітивної емпатії, за якого читач не лише інтерпретує події, а й тілесно «проживає» їх разом із героїнею.

Існує також підхід застосування стратегій передачі сенсорних образів у перекладі. Вони спрямовані на збереження та відтворення тілесно-емоційного досвіду оригіналу. Кожна з цих стратегій по-різному впливає на емпатійний потенціал тексту. До прикладу, експлікація та адаптація здебільшого сприяють підсиленню когнітивної емпатії, тоді як нейтралізація може призводити до часткової втрати тілесної інтенсивності.

1. **Збереження** – пряме відтворення сенсорного образу без зміни домену та збереження семантико-прагматичної функції оригіналу.

2. **Адаптація** – функціональне наближення сенсорного образу до мовних і перцептивних норм мови перекладу.

3. **Експлікація** – смислове розгортання імпліцитного сенсорного компоненту шляхом додавання уточнювальних елементів.

4. **Інтенсифікація** – посилення тілесно-емоційного ефекту висловлення через експресивні лексико-синтаксичні засоби.

5. **Метафоризація** – концептуальне переосмислення сенсорного образу з метою актуалізації embodied meaning та забезпечення культурної релевантності.

Результати дослідження представлені в таблиці 1.

**Корпусні приклади сенсорних доменів і перекладацьких стратегій на прикладі роману
«Голодні ігри» С. Коллінз («Hunger Games» S. Collins)**

Англійський фрагмент	Український фрагмент	Сенсорний домен	Стратегія
“When the gong sounds, get the hell out of there.”	«Коли пролунає гонг, мчіть подалі що є духу.»	AUD / MOTION	Функціональна адаптація
“The gong rings out.”	«Пролунав гонг.»	AUD	Збереження
“I can hear the blade whistling toward me...”	«У повітрі почувся свист...»	AUD / TAC	Експлікація
“A simple two-note whistle...”	«Простий коротенький звук...»	AUD	Адаптація
“My body convulses...”	«Тіло здригалось від конвульсій...»	VISCERAL / TAC	Інтенсифікація
“The scent of singed hair.”	«Запах паленого волосся.»	OLF	Збереження
“The smell of fresh bread...”	«Запах свіжого хліба...»	OLF / GUS	Метафоризація
“I dig my fingernails into my palms.”	«Нігті боляче вп’ялися в долоні.»	TAC	Інтенсифікація
“The berries bursting in our mouths.”	«Ягоди самі вибухали в роті.»	GUS / TAC	Інтенсифікація
“Wrapped in a warm cocoon of blankets.”	«У коконі з товстого покривала...»	TAC	Метафоризація

У романі «Голодні ігри» домінують три стратегії: *збереження, інтенсифікація та метафоризація*. Збереження допомагає точно передати сенсорні деталі, як звуки гонгу чи запах паленого волосся, створюючи відчуття безпосередності подій. Інтенсифікація посилює фізичні та емоційні переживання персонажів, роблячи сцени болю, страху чи напруги більш виразними, наприклад конвульсії чи вибухання ягід у роті. Метафоризація перетворює образи на більш живі й зрозумілі для українського читача. Усі три стратегії працюють разом, щоб зберегти емоційну насиченість тексту.

Висновки. Сенсорна образність у романі «Голодні ігри» функціонує як ключовий інструмент формування когнітивної емпатії, забезпечуючи глибоку тілесну та емоційну залученість читача до наративного світу. Український пере-

клад у більшості випадків не лише зберігає, а й підсилює тілесний вимір тексту через використання експресивних дієслів, метафоричних конструкцій і функціонально адаптованих образів.

Наукова новизна дослідження полягає у поєднанні корпусного підходу з когнітивно-дискурсивним аналізом, що дозволяє системно оцінювати емпатійний потенціал перекладу. Запропонована модель може бути використана для аналізу інших мовних пар і жанрів художньої літератури.

Перспективи подальших досліджень пов’язані з розширенням корпусу за рахунок залучення перекладів іншими мовами, а також із застосуванням експериментальних психолінгвістичних методів (eye-tracking, опитування читачів, вимірювання емоційних реакцій) для емпіричної перевірки впливу сенсорної образності на когнітивну емпатію.

Список літератури:

1. Зубрик А. Р. Застосування перекладацьких модифікацій при перекладі роману «Голодні ігри» Сюзанни Коллінз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2017. Вип. 66. С. 40–42.
2. Коллінз С. Голодні ігри / пер. з англ. Т. Марченко. Харків: Book Chef, 2024. 352 с.
3. Піх О. О., Тичініна А. С. Мотиви страху і жорстокості у романі «Голодні ігри» Сюзанни Коллінз: *рекомендовано до друку Вченою радою філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича* (протокол № 6 від 14 трав. 2025 р.). Чернівці, 2025. 74 с.
4. Collins S. *The Hunger Games*. New York: Scholastic Press, 2008. 458 p.
5. Herman D. *Cognitive Narratology. The Living Handbook of Narratology* / ed. by P. Hühn et al. Hamburg: Hamburg University Press, 2009. URL: <https://www-archiv.fdm.uni-hamburg.de/lhn/node/38>
6. Keen S. *Empathy and the Novel*. Oxford: Oxford University Press, 2007. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195175769.001.0001>
7. Lakoff G., Johnson M. *Philosophy in the Flesh*. New York: Basic Books, 1999.
8. Munday J. *Introducing Translation Studies*. London: Routledge, 2016. <https://doi.org/10.4324/9781315691862>

9. Schäffner C. Metaphor and Translation: Some Implications of a Cognitive Approach. *Journal of Pragmatics*. 2004. Vol. 36. P. 1253–1269. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2003.10.012>
10. Stockwell P. The Cognitive Poetics of Literary Resonance. *Language and Cognition*. 2009. №1. P. 25–44. <https://doi.org/10.1515/LANGCOG.2009.002>

Antonova M. V., Yablochnikova V. O., Zapadynska I. H. SENSORY IMAGERY AND COGNITIVE ASPECT «EMBODIED LANGUAGE» IN THE TRANSLATION OF «THE HUNGER GAMES» S. COLLINS

The article is about a complex analysis of translation strategies for reproducing sensory imagery and cognitive empathy in S. Collins' novel "The Hunger Games" by comparing the English original and the Ukrainian translation. The study is based on the principles of cognitive linguistics, the theory of embodied language, and contemporary approaches to translation studies, which treat translation as a process of interpretation and reconstruction of perceptual experience. The main focus is on the linguistic means of representing the five sensory domains (visual, auditory, tactile, gustatory, and olfactory) and their influence on the formation of the reader's empathetic engagement. The study is based on key contextual fragments of the novel that convey the characters' bodily experiences of danger, pain, hunger, fear, and emotional tension. Methods of cognitive-semantic analysis, comparative translation analysis, corpus tagging, and discursive interpretation were used. The dominance of strategies of functional adaptation and explication in translation aimed at enhancing the emotional accessibility of the text for the Ukrainian recipient was revealed. Cases of neutralization of sensory intensity to reduce the level of cognitive empathy are noted. A model for assessing the empathic potential of a translated literary text is proposed to take into account the degree of preservation of body language metaphors, perceptual scenarios, and narrative perspective. The practical value of the work lies in the use of the results in teaching literary translation, developing teaching materials, and improving translation strategies for young adult literature.

Keywords: sensory imagery, cognitive empathy, embodied language, literary translation, translation studies, comparative analysis.

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Boiko Ya. V.

<https://orcid.org/0000-0002-0074-5665>

Kyiv National University of Technologies and Design

NAMING STRATEGIES IN MEDIA DISCOURSE: FUNCTIONAL-PRAGMATIC ASPECTS

The article examines naming strategies in media discourse from a functional and pragmatic perspective, focusing on their role in meaning construction, evaluation, and audience influence. Naming is viewed not as a neutral act of nomination but as a deliberate communicative practice shaped by sociocultural context, ideological orientation, and discourse-specific conventions. Drawing on pragmatic, cognitive, and discourse-analytical approaches, the study traces the evolution of naming strategies from classical rhetoric to contemporary media communication and highlights their increasing relevance in the context of digitalization and information overload. The research systematizes naming strategies according to their dominant functions and pragmatic effects, distinguishing identificational, evaluative, interpretative (framing), persuasive, manipulative, expressive, and attention-attracting strategies. Special attention is paid to the pragmatic mechanisms through which naming influences interpretation and evaluation, including framing, implicit evaluation, presupposition, categorization and labeling, contextual priming, emotional activation, and ideological positioning. The analysis demonstrates that naming strategies function as compressed narratives that activate shared cultural knowledge, guide audience perception, and regulate emotional and ideological responses. The findings reveal that naming strategies play a central role in shaping media narratives, constructing dominant meanings, and influencing public opinion. The study contributes to a deeper understanding of nomination as a multifunctional and pragmatically oriented process in contemporary media discourse and offers a framework for further research in media linguistics, pragmatics, and discourse studies.

Keywords: framing, evaluation, persuasion, manipulation, sociocultural context, discourse analysis.

Statement of the problem. Naming strategies play a pivotal role in contemporary media discourse, functioning as key mechanisms for nomination, categorization, and interpretation of reality. In media communication, names and naming practices go beyond their referential function and acquire pronounced functional-pragmatic significance, as they convey evaluative meanings, cultural associations, and communicative intentions of media authors and institutions. Through strategic naming, media texts shape public perception, construct meanings, and influence recipients' attitudes toward events, individuals, and social phenomena.

The functional-pragmatic potential of naming strategies in media discourse is closely linked to sociocultural context and discourse-specific conventions. Names may simultaneously perform identificational, expressive, persuasive, and manipulative functions, depending on communicative

goals and target audiences. However, these functions are often implicit and context-dependent, which complicates their identification and systematic description within media texts.

Despite the growing body of research on naming, pragmatics, and media discourse, the functional-pragmatic aspects of naming strategies in media communication remain insufficiently systematized. Many studies focus either on the structural and semantic properties of names or on isolated pragmatic effects, without offering an integrated analytical framework that accounts for the multifunctionality of naming strategies and their interaction within concrete media contexts. Therefore, the problem addressed in this study lies in the need for a comprehensive functional-pragmatic analysis of naming strategies in media discourse. Such an approach is required to identify the dominant functions of naming strategies and to reveal the pragmatic mechanisms through

which names influence interpretation, evaluation, and communicative effectiveness in contemporary media communication.

Analysis of recent research and publications.

Contemporary linguistic research increasingly views naming and headline formation as pragmatically loaded phenomena that reflect communicative intentions, sociocultural values, and discourse-specific strategies. Within this framework, naming is no longer treated as a purely nominative process but as an act of meaning construction with a strong pragmatic orientation.

A comparative analysis of recent research on naming reveals both continuity and diversification in the understanding of naming as a pragmatically motivated phenomenon. A broad pragmalinguistic approach to naming is represented by Oremeyi, Oyediji, and Kwasu [1], who analyze personal and cultural names in Igarra (Etuno) as carriers of social norms, beliefs, and pragmatic intentions. Their study conceptualizes naming as a culturally conditioned communicative act embedded in social interaction rather than as a neutral linguistic label. The authors focus primarily on anthroponymic naming within a traditional cultural community, emphasizing the performative and socially regulated nature of names.

A similar emphasis on the sociocultural conditioning of names is found in Ziyabayeve's research [7]. However, the analytical perspective is broadened toward modern language use and intercultural communication. While Oremeyi et al. concentrate on a localized cultural system, Ziyabayeve examines personal names as dynamic markers of identity in contemporary multilingual and multicultural contexts. Her study highlights pragmatic variability, showing how naming practices adapt to changing social environments and communicative situations.

Within the Ukrainian linguistic tradition, the linguopragmatic nature of modern naming practices is examined by Slukhai and Syniavska [6]. Their research demonstrates that contemporary Ukrainian naming reflects ongoing social transformations and communicative needs, revealing a close interrelation between language, culture, and pragmatic intent. Compared to Ziyabayeve's intercultural focus, this study places greater emphasis on internal sociopolitical dynamics and national discourse, which is particularly relevant for media communication.

A related research direction shifts attention from personal and cultural naming to the pragmatic realization of naming strategies in media discourse, especially in headlines. Shapovalova [3] analyzes

lexical and stylistic features of headlines in Ukrainian print media, showing how naming and evaluation interact to achieve expressive and persuasive effects. This study marks a transition from sociocultural naming toward discourse-oriented analysis of media texts.

This approach is further developed in studies devoted to syntactic-pragmatic mechanisms of headline construction. Shulska [5] examines syntactic means used in journalistic headlines in Volyn media, emphasizing the role of syntactic compression and expressive structures in enhancing pragmatic impact. Expanding this perspective, Shulska, Kostusiak, and Rymar [4] identify communicative and logical strategies employed in modern online media headlines, demonstrating how naming choices guide interpretation and influence audience perception in digital contexts.

The pragmatic potential of naming in digital media is also addressed by Savchuk [2], who analyzes linguistic means of explicating pragmatic meaning in regional online publications. The study highlights evaluative, manipulative, and attention-attracting functions of headlines, positioning naming as a key instrument of pragmatic influence under conditions of digitalization and heightened competition for audience attention.

Taken together, these studies form a coherent yet multidimensional research landscape. Earlier works focus on naming as a socioculturally embedded communicative act [1; 6; 7], whereas later research increasingly conceptualizes naming as a strategic and multifunctional mechanism in media discourse [2; 3; 4; 5]. At the same time, they reveal a lack of integrated research that would systematically combine pragmatics, discourse analysis, and translation studies, particularly with regard to naming strategies and their cross-linguistic transfer.

Task statement. The purpose of the article is to reveal the functional-pragmatic potential of naming strategies in media discourse in order to identify the mechanisms through which they influence the audience.

Outline of the main material of the study. The concept of *naming strategies* in the context of media discourse refers to a set of deliberate linguistic and communicative choices employed by media producers to select, construct, and frame names of actors and social phenomena in accordance with specific pragmatic goals.

Historically, the foundations of naming strategies can be traced back to classical rhetoric, where the deliberate choice of names and labels was recognized

as an essential means of persuasion, evaluation, and framing. Classical rhetoricians viewed naming as a tool for influencing audience attitudes by foregrounding particular aspects of reality and guiding interpretation through lexical choice. In later linguistic traditions, especially within structural linguistics, the focus shifted toward the nominative function of language, and names were primarily treated as neutral designations serving referential and classificatory purposes.

However, the emergence of pragmatic and discourse-oriented approaches in the late 20th century marked a significant reorientation in the study of naming. Scholars increasingly emphasized communicative intention, contextual dependency, and the perlocutionary effect of naming on the recipient, thereby challenging the notion of naming as a purely descriptive act. Within this paradigm, naming came to be understood as an action embedded in discourse, shaped by speaker intentions and communicative goals.

Further theoretical development within cognitive linguistics and critical discourse analysis led to the reconceptualization of naming as a key mechanism for constructing social reality. From this perspective, names are not passive labels but cognitively and ideologically loaded tools that structure perception, activate conceptual models, and reproduce power relations embedded in discourse. As a result, naming strategies are now viewed as instruments in reflecting and reinforcing ideological positions, social hierarchies, and institutional authority, particularly in media and political communication.

In media discourse, naming strategies function not merely as instruments of nomination and identification, but as powerful mechanisms of evaluation, persuasion, and interpretation that shape the audience's perception of reality and influence the formation of public opinion. The role of naming strategies has become particularly prominent due to the increasing competition for attention, the acceleration of information flow, and the growing influence of digital platforms. Naming in media often relies on emotionally charged, metaphorical, or ideologically marked labels that enable rapid interpretation and evaluation of complex events. As a result, names may function as compressed narratives that activate shared cultural knowledge, stereotypes, and value systems.

Thus, naming strategies operate as multifunctional communicative tools whose role extends far beyond mere nomination. They ensure the *identification* and *differentiation* of actors and phenomena, creating a cognitive reference point that facilitates information

processing for the audience. For example, the use of labels such as *economic recovery* versus *financial stagnation* not only identifies a process but also implicitly directs its interpretation. Through lexical choice, connotation, and metaphorical framing, naming strategies carry an *evaluative load*, shaping positive or negative attitudes toward the named object, as can be observed in media contrasts, such as *reforms* versus *experiments* or *defensive measures* versus *aggressive actions*. At the same time, naming operates as an interpretative mechanism that shapes reality by emphasizing certain aspects of events while marginalizing or excluding others, thus guiding how information is framed and perceived.

Moreover, naming strategies in media discourse perform a *persuasive function*, as strategically selected names guide readers' interpretations in accordance with the communicative goals or ideological orientation of the media source. This persuasive effect is often reinforced through manipulative mechanisms that rely on implicit meanings, emotionally charged labels, or euphemistic and dysphemistic naming, such as the replacement of *job losses* with *workforce optimization* or *price increases* with *tariff adjustments*. In addition, naming strategies contribute to the *expressive dimension* of media texts, enhancing emotional impact and stylistic vividness, which increases memorability and reader engagement. For example, the headline A political storm rocks the capital employs metaphorical naming to create a dynamic and emotionally charged image, intensifying the perceived significance of the event and attracting immediate attention. In headlines and digital media formats, naming fulfills an *attention-attracting* function by employing striking, provocative labels designed to capture attention, arouse curiosity, and motivate further reading, as illustrated by such headline constructions as *Markets on the Brink* or *A Storm in the Political Arena*.

In media discourse, naming strategies influence interpretation and evaluation through a set of *pragmatic mechanisms* that structure the recipient's perception of information and guide meaning construction. These mechanisms operate implicitly and are closely linked to sociocultural context, ideological orientation, and communicative goals of the media source.

Framing is one of the most influential pragmatic mechanisms through which naming strategies shape interpretation. By selecting a particular name or label, media discourse presents an event or phenomenon from a specific perspective, thereby delimiting possible interpretations and establishing an evaluative

orientation. This mechanism is clearly illustrated by the contrast between the labels structural reforms and austerity measures used to describe economic changes. The term structural reforms foregrounds ideas of modernization, necessity, and long-term improvement, implicitly framing the changes as rational, progressive, and beneficial. Such naming aligns the audience's interpretation with narratives of development and inevitability, downplaying potential social costs. In contrast, labeling the same processes as austerity measures highlights restriction, sacrifice, and immediate negative consequences, foregrounding social burden and loss. This frame activates associations with financial hardship and reduced living standards, thereby directing audience perception toward criticism and resistance.

Implicit evaluation is realized through connotative, metaphorical, or emotionally loaded names that encode positive or negative judgments without explicit evaluative markers. Labels such as economic recovery activate associations with progress, stability, and improvement, implicitly framing the situation as positive and successful. In contrast, the term market collapse evokes images of breakdown, instability, and threat, directing interpretation toward failure and danger. In both cases, evaluation is communicated not through overt commentary or argumentation but through culturally and cognitively loaded naming, which shapes audience attitudes while maintaining the appearance of neutrality. This mechanism enables media texts to influence interpretation and emotional response while minimizing the visibility of evaluative intent.

Presupposition functions as a pragmatic mechanism whereby names incorporate assumptions that are presented as given or uncontested. For example, labels such as the ongoing crisis presuppose the existence and continuity of a problematic situation, while expressions like the inevitable reform imply both the necessity and inevitability of proposed changes. In both cases, the audience is guided to accept these interpretations as established facts rather than as claims open to discussion or disagreement. As a result, presuppositional naming reduces the visibility of evaluative intent and subtly constrains the interpretative space, reinforcing particular narratives without explicit argumentation.

Categorization and **labeling** involve assigning names that place events, actors, or processes within specific semantic, social, or ideological categories, which directly affects evaluation. For example, referring to participants in a conflict as freedom fighters places them within a moral framework associated

with legitimacy, resistance, and justice, implicitly attributing positive ethical qualities to their actions. In contrast, labeling the same actors as militants positions them within a framework of illegitimacy, aggression, and threat, invoking negative evaluations and heightened perceptions of danger. Through such categorical labeling, media discourse does not merely describe social reality but constructs it by guiding public judgment along ideologically charged lines, often without explicit evaluative statements.

Contextual priming operates through the repeated use of certain names or labels, which activates background knowledge, cultural stereotypes, or established narrative models. For example, the recurrent naming of a political actor as a strong leader primes audiences to interpret later actions in terms of decisiveness, authority, and effectiveness, even when the reported facts are ambiguous. Conversely, consistently referring to the same actor as a controversial figure activates associations with conflict, instability, and public disagreement, predisposing the audience to perceive subsequent events through a lens of suspicion or critique. In this way, contextual priming through naming creates a stable interpretative framework that influences meaning construction over time, reinforcing particular narratives and limiting alternative readings.

Emotional activation is achieved by employing expressive and emotionally charged names that elicit affective responses, thereby reinforcing evaluative attitudes. Labels such as humanitarian catastrophe, tragedy, or national humiliation evoke powerful emotional associations related to suffering, loss, and collective trauma. By foregrounding the emotional dimension of events, these names amplify their perceived significance and urgency, often overriding rational assessment and encouraging evaluative responses grounded in emotion rather than critical analysis. As a result, emotional activation through naming functions as an effective pragmatic mechanism for shaping public perception and mobilizing audience reaction.

Ideological positioning represents a pragmatic mechanism through which naming strategies align interpretation with the value system or stance of the media outlet. By consistently employing ideologically marked names, media discourse subtly directs evaluative judgments in accordance with its institutional, political, or cultural orientation. For example, contrasting labels such as democratic movements and regime-backed actions situate similar forms of political activity within opposing ideological frameworks. The former activates

positive associations with legitimacy, freedom, and popular support, whereas the latter evokes notions of authoritarian control, and lack of autonomy. Through such systematic naming choices, media discourse reinforces particular ideological narratives while marginalizing alternative interpretations, thereby shaping audience perception in line with predefined value systems without the need for explicit ideological argumentation.

Naming strategies in media discourse are profoundly shaped by sociocultural context and discourse-specific conventions, which determine both the selection of names and their pragmatic effect on the audience.

Sociocultural factors such as collective values, historical experience, cultural symbols, and dominant ideological narratives influence the associative and evaluative potential of names, making them socially recognizable and pragmatically meaningful within a particular community. For example, the use of names such as *defenders*, *heroes*, or *liberators* activates positive cultural associations, while labels like *aggressors*, *occupiers*, or *regime forces* carry strong negative evaluations rooted in shared historical and political experience. Through such culturally marked naming, media texts mobilize shared background knowledge and social attitudes, guiding interpretation and reinforcing value-based judgments.

At the same time, the formation of naming strategies is conditioned by **discourse-specific factors**, including genre conventions, communicative goals, target audience, and the institutional affiliation of the media source. In media discourse, particularly in headlines, news leads, and digital content, naming is constrained by brevity, competition for attention, and persuasive intent. This results in the frequent use of compressed and expressive labels such as *energy crisis*, *market shock*, *political storm*, or *media scandal*, which enable rapid interpretation and emotional engagement. In online media, click-oriented naming strategies often employ metaphorical or sensational labels like *a ticking time bomb* or *a turning point*, designed to maximize pragmatic impact and attract readership.

Within this interaction of sociocultural and discourse-specific determinants, naming strategies contribute to the construction of dominant meanings and discursive frames that shape how events, actors, and processes are categorized, evaluated, and remembered. For example, naming an economic downturn as a *temporary slowdown* rather than a *crisis* mitigates negative evaluation, while referring to reforms as *modernization* instead of *experiments*

frames them as progressive and necessary. Importantly, changes in naming practices often accompany periods of social and political transformation, reflecting shifts in ideological priorities and communicative norms. The replacement of previously neutral terms with ideologically marked names illustrates how media naming functions as a sensitive indicator of changes in public discourse.

Naming strategies in media discourse can be systematized according to their **dominant communicative functions** and **pragmatic effects**, as they perform different communicative tasks depending on the pragmatic intentions of the media source and the expectations of the audience. This functional and pragmatic classification demonstrates that naming is not a neutral act of reference but a discursively motivated process that participates in meaning construction, evaluation, and influence within media texts.

Identificational naming strategies are primarily oriented toward the clear identification and differentiation of objects, events, actors, or institutions, fulfilling an essential informational function in media discourse. By ensuring recognizability and cognitive accessibility, such strategies enable the audience to locate a referent quickly within a broader informational framework, thereby facilitating comprehension and reducing interpretative effort. The establishment of stable reference points through identificational naming contributes to textual coherence and minimizes ambiguity, which is particularly important in news reporting and analytical media genres where precision and clarity are required. This function can be illustrated by the sentence *The statement was released after the Brussels Summit* ('Заяву було оприлюднено після Брюссельського саміту'). In this case, the name *Brussels Summit* performs a purely identificational role by accurately localizing the event within the sphere of international politics and diplomacy. The use of a widely recognized proper name allows the media text to convey essential information without additional explanation, ensuring unambiguous interpretation and reinforcing the informational reliability of the message.

Evaluative naming strategies are characterized by the presence of explicit or implicit value judgments embedded in the name itself. Through connotative meaning, metaphorical extension, or expressive lexical choice, such strategies convey positive or negative attitudes toward the named object or phenomenon, making evaluation an integral component of nomination. As a result, audience perception is guided and attitudinal responses are

shaped even in the absence of overt commentary. This can be illustrated by the sentence The controversial decision sparked public outrage ('Суперечливе рішення викликало суспільне обурення'). In this example, the adjective controversial introduces an implicit negative evaluation prior to the presentation of factual information, predisposing the audience to perceive the decision as problematic and socially contested. Thus, evaluative naming functions as a subtle yet effective pragmatic mechanism that frames interpretation and influences judgment at an early stage of information processing.

Interpretative (framing) naming strategies play a key role in structuring the perception of reality by foregrounding certain aspects of an event or phenomenon while backgrounding others. By selecting a particular name or label, media discourse offers a preferred interpretative frame that guides audience understanding and limits alternative readings. In this way, naming functions as a cognitive filter through which information is processed and contextualized. This mechanism is illustrated by the sentence The government faces a budget realignment ('Уряд стикається з бюджетним переформатуванням'). In this example, the expression budget realignment frames the situation as a technical, administrative, and neutral process, thereby downplaying the potentially negative implications of budget cuts or financial restrictions. Such framing reduces the emotional and evaluative impact of the information and directs the audience toward a more pragmatic and less critical interpretation of governmental action.

Persuasive naming strategies are focused on influencing recipients' attitudes, opinions, and judgments by means of emotionally loaded, ideologically marked, or rhetorically effective names. Such strategies function within the argumentative dimension of media discourse, as they are designed to support a specific viewpoint and legitimize particular interpretations in accordance with the communicative goals of the media source. This mechanism can be illustrated by the sentence This initiative is a step toward national renewal ('Ця ініціатива є кроком до національного оновлення'). In this case, the expression national renewal carries a strong positive ideological charge, evoking ideas of progress, unity, and collective benefit. By embedding these associations in the name itself, the media text predisposes the audience to perceive the initiative as necessary and desirable, thereby reinforcing persuasion through nomination rather than through explicit argumentation.

Manipulative naming strategies operate at a largely implicit level, shaping interpretation through

presuppositions, euphemisms, dysphemisms, or strategically vague labels. Unlike overt persuasion, manipulation functions indirectly by presenting certain interpretations as natural, inevitable, or unquestionable, thereby reducing the audience's critical distance. Such strategies subtly influence perception without explicit argumentation. This mechanism can be illustrated by the sentence The company announced a restructuring plan ('Компанія оголосила план реструктуризації'). In this example, the euphemistic expression restructuring plan conceals potentially negative implications such as layoffs, budget cuts, or financial instability. By masking these consequences through neutral or technical terminology, the media text minimizes critical evaluation and guides the audience toward a less confrontational interpretation of the situation.

Expressive naming strategies are aimed at enhancing emotional impact and stylistic expressiveness in media texts by intensifying imagery and emotional resonance. Through vivid lexical choices and figurative language, such strategies increase memorability and reader engagement, making media messages more striking and affectively charged. Expressive naming often overlaps with metaphorization and emotional evaluation, thereby contributing to a stronger emotional response and heightened discursive impact. This can be illustrated by the sentence A political storm shook the cabinet ('Політичний шторм сколихнув уряд'). In this example, the metaphor political storm creates a vivid and dynamic image that emphasizes the intensity and instability of the situation. By invoking associations with natural disaster and turbulence, the name amplifies the perceived significance of the event and strengthens its emotional effect on the audience.

Attention-attracting naming strategies are especially characteristic of headlines and digital media, where competition for audience attention is particularly intense. These strategies are designed to capture interest, provoke curiosity, and encourage further interaction with the text by means of condensed, striking, or provocative naming. In an oversaturated media environment, such naming ensures immediate engagement and enhances the visibility of information. This mechanism is illustrated by the headline *A city on the brink: what happens next?* ('*Місто на межі: що далі?*'). In this example, the incomplete and tension-filled nomination *on the brink* creates a sense of urgency and anticipation, deliberately withholding concrete details. This strategic vagueness stimulates curiosity and motivates the reader to continue to the

main text in search of clarification, thereby fulfilling the attention-attracting function of media naming.

Conclusions. The study demonstrates that naming strategies in media discourse constitute a complex, dynamic, and multifunctional phenomenon that extends far beyond the traditional understanding of naming as a purely nominative act. In contemporary media communication, naming operates as a discursively motivated process that actively participates in the construction of meaning, evaluation, and interpretation, thereby shaping public perception and influencing the formation of attitudes and opinions.

The analysis confirms that naming strategies are deeply rooted in a long intellectual tradition, evolving from classical rhetorical practices to modern pragmatic, cognitive, and discourse-oriented approaches. In present-day media discourse, the significance of naming strategies is amplified by the acceleration of information flow, the dominance of digital platforms, and the intense competition for audience attention. As a result, names increasingly function as compressed narratives that enable rapid comprehension and evaluation of complex social, political, and economic phenomena.

It has been established that naming strategies perform a wide range of interrelated functions, including identificational, evaluative, interpretative (framing), persuasive, manipulative, expressive, and attention-attracting ones. Each of these functions contributes to the pragmatic effectiveness of media texts by guiding interpretation, directing evaluative judgments, and regulating the emotional and ideological impact of information. The

classification of naming strategies by their prevailing communicative functions and pragmatic effects demonstrates that nomination in media discourse has a pronounced functional-pragmatic capacity, which renders it inherently evaluative and strategic rather than neutral.

The research also highlights the pragmatic mechanisms, such as framing, implicit evaluation, presupposition, categorization and labeling, contextual priming, emotional activation, and ideological positioning, through which naming strategies exert their influence. These mechanisms operate implicitly, reducing critical distance and presenting certain interpretations as natural or self-evident, which significantly enhances the persuasive and manipulative potential of media discourse.

Furthermore, the findings emphasize that naming strategies are profoundly shaped by sociocultural context and discourse-specific factors, including collective values, historical experience, cultural symbols, ideological orientations, genre conventions, communicative goals, and institutional affiliations of media outlets. Changes in naming practices often accompany broader social and political transformations, making media naming a sensitive indicator of shifts in public consciousness and dominant discursive frames.

Naming strategies in media discourse should be viewed as a central functional-pragmatic mechanism of media influence and meaning construction. Their functional-pragmatic versatility enables media texts not only to inform but also to interpret, evaluate, persuade, and emotionally engage audiences, thereby playing a crucial role in shaping contemporary media narratives and social reality.

Bibliography:

1. Oremeyi A. S., Oyediji G. A., Kwasu M. J. A pragmatic analysis of names and naming in Igarra (Etuno). All Nations University Journal of Applied Thought. 2021. DOI: <https://doi.org/10.47987/JAXB8817>.
2. Savchuk R. Linguistic means of explication of pragmatic meaning in the headlines of modern mass media (based on the materials of regional Internet publications). *Bulletin of Lviv University. Series "Journalism"*. 2018. Is. 43. P. 252–261.
3. Shapovalova G. Lexical and stylistic features of headlines in modern Ukrainian print media. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Tavriia National University. Series: Philology. Social Communications*. 2011. Is. 24(63), No. 4, Part 1. P. 204–210.
4. Shulska N. M., Kostusiak N. M., Rymar N. Yu. Communicative and logical strategies for creating headlines in modern online media (using the example of regional publications). *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Tavriia National University. Series: Philology. Social Communications*. 2021. Is. 32(71), No. 4, Part 3. P. 250–256.
5. Shulska N. M. Syntactic means of design of headlines of journalistic texts in Volyn media. *Chronicle of Volyn: All-Ukrainian Scientific Journal*. 2011. Is. 10. P. 110–113.
6. Slukhai N., Syniavska O. Modern Naming in Ukraine: Linguopragmatic Aspect. World Science. 2020. Is. 6(58), Vol. 3. P. 30–40. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/30062020/7119
7. Ziyabayeveva N. A. Pragmatic and sociocultural aspects of personal names in modern language use. *International Journal of Artificial Intelligence*. 2025. Is. 5(12). P. 3175–3179. URL: <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/9576>

Бойко Я. В. СТРАТЕГІЇ НЕЙМІНГУ В МЕДІАДИСКУРСІ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті розглядаються стратегії неймінгу в медіадискурсі з функціонально-прагматичної перспективи з акцентом на їхню роль у конструюванні смислів, оцінюванні та впливі на аудиторію. Неймінг трактується не як нейтральний акт номінації, а як свідомо комунікативна практика, зумовлена соціокультурним контекстом, ідеологічною орієнтацією та дискурсивно зумовленими конвенціями. Спираючись на прагматичний, когнітивний і дискурсивно-аналітичний підходи, дослідження простежує еволюцію стратегій неймінгу від класичної риторики до сучасної медіакомунікації та підкреслює зростання їхньої значущості в умовах цифровізації й інформаційного перенасичення. У роботі здійснено систематизацію стратегій неймінгу відповідно до їхніх домінантних функцій і прагматичних ефектів, зокрема виокремлено ідентифікаційні, оцінні, інтерпретаційні (фреймінгові), переконувальні, маніпулятивні, експресивні та увагоприваблювальні стратегії. Особливу увагу приділено прагматичним механізмам, за допомогою яких стратегії неймінгу впливають на інтерпретацію та оцінювання подій, зокрема фреймінгу, імпліцитній оцінці, пресупозиції, категоризації та маркуванню, контекстуальному праймінгу, емоційній активації та ідеологічному позиціюванню. Проведений аналіз засвідчує, що стратегії неймінгу функціонують як стислі наративи, які активують спільне культурне знання, спрямовують сприйняття аудиторії та регулюють емоційні й ідеологічні реакції.

Отримані результати свідчать про центральну роль стратегій неймінгу у формуванні медійних наративів, конструюванні домінантних смислів і впливі на громадську думку. Дослідження поглиблює розуміння неймінгу як багатофункціонального й прагматично орієнтованого процесу в сучасному медіадискурсі та пропонує теоретичну основу для подальших студій у галузі медіалінгвістики, прагматики та дискурс-аналізу.

Ключові слова: фреймінг, оцінювання, переконання, маніпуляція, соціокультурний контекст, дискурс-аналіз.

Дата першого надходження статті до видання: 18.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Yelahina N. I.

<https://orcid.org/0000-0002-5423-8327>

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine

Fedchyshyn N. O.

<https://orcid.org/0000-0002-0909-4424>

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine

COGNITIVE AND PRAGMATIC ASPECTS OF TRANSLATING PATIENT INFORMATION LEAFLETS

This article analyzes and investigates the translation of patient information leaflets as an integral component of healthcare communication. Particular attention is paid to providing patients with comprehensible, accurate, and accessible information about medicinal products, their use, risks, and contraindications. Unlike clinical or scientific texts aimed at healthcare professionals, patient information leaflets are targeted at lay audiences with limited specialized knowledge. The study examines the cognitive and pragmatic aspects of translation that influence patients' understanding of medical information, which is crucial for treatment safety, adherence to therapeutic recommendations, and overall public health outcomes. This article examines the cognitive and pragmatic aspects of translating patient information leaflets, emphasizing the challenges of maintaining interlingual equivalence while adapting texts to the cognitive and communicative needs of target audiences. An interdisciplinary approach is employed, integrating translation studies, cognitive linguistics, pragmatics, genre analysis, terminology science, and health communication research. The study highlights the role of cognitive strategies – such as simplification, explication, and syntax structure reorganization – and pragmatic calibration, including tone adjustment, clarity, and functional adaptation, to enhance readability. It also addresses the challenges posed by Latin-based and internationally standardized medical terminology within the Ukrainian linguistic context. The findings demonstrate that translating patient information leaflets constitutes a complex professional activity requiring translators to combine linguistic competence, domain knowledge, and an understanding of cognitive and pragmatic processes in medical information processing. The study proposes directions for future research, including experimental investigations into cognitive load, patient comprehension, and the impact of digital tools on communication effectiveness. Practically, the research contributes to developing evidence-based recommendations for adapting patient information leaflets to Ukrainian audiences while aligning with international standards and national language norms.

Keywords: medical translation, patient information leaflets, cognitive linguistics, pragmatics, terminology, text accessibility, health literacy.

Introduction. Patient information leaflets (PILs) are integral components of healthcare communication, designed to provide patients with comprehensible, accurate, and accessible information about medicinal products, their usage, risks, and contraindications. Unlike clinical or scientific texts aimed at professionals, PILs are targeted at lay readers who often lack specialized medical knowledge. Ensuring that patients understand the content of such leaflets is a matter of public health significance, as misinterpretation or confusion can directly affect patient safety, treatment adherence, and health outcomes. Growing

globalization and cross-border pharmaceutical trade have further increased the need for high-quality translation of PILs across language communities.

Academic interest in the translation of PILs has expanded in recent decades, with researchers highlighting the unique linguistic, cognitive, and pragmatic challenges intrinsic to this genre. PILs occupy an intermediary communicative space that combines technical medical terminology with the requirement to be accessible to non-specialists, often necessitating strategic decisions that balance faithfulness to the source text with readability for patients. In this

way, PIL translation reflects broader issues in medical translation where the translator must navigate between specialist discourse and general language usage.

Despite the practical importance of PIL translation, research on the cognitive processes and pragmatic decision-making involved remains relatively underdeveloped, particularly in Eastern European contexts. While studies have examined readability, lay-friendliness, and structural adaptations in PILs in some language pairs (e.g., English-Arabic) [15], there is a paucity of research that systematically integrates cognitive and pragmatic theories to explain translators' choices in PIL translation. This gap is particularly pronounced in Ukrainian scholarship, where investigations of medical translation have tended to focus on terminology and equivalence rather than the intersection of language comprehension, cognitive processing, and pragmatic adaptation.

Cognitive approaches to translation emphasize the mental representations and decision processes that translators engage in when interpreting and producing texts, considering factors such as schema activation, inference, and conceptual restructuring [14]. Pragmatic perspectives, on the other hand, foreground the role of context, relevance, and audience expectations in shaping meaning and communicative effectiveness. When applied to PILs, a combined cognitive-pragmatic framework can illuminate how translators reconcile the specialized source discourse with the communicative needs of lay audiences.

The present article aims to fill the existing research gap by offering a comprehensive examination of the cognitive and pragmatic aspects of translating Patient Information Leaflets. Building on international studies and emerging Ukrainian research on medical and professional translation, this paper outlines theoretical foundations, analyzes translation challenges, and proposes strategies to enhance the effectiveness and comprehensibility of translated PILs. The research addresses both interlingual equivalence and intralingual adaptation – that is, how meaning is preserved across languages and how texts are shaped to fit the cognitive profiles and pragmatic expectations of target-language readers.

The aim of the article is to provide a comprehensive theoretical and analytical examination of the cognitive and pragmatic aspects of translating patient information leaflets, with a particular focus on how translation strategies influence the comprehensibility, functional adequacy, and safety of medical information for lay audiences in the Ukrainian linguistic and regulatory context. To achieve the stated aim, the

article sets out to accomplish the following **research objectives**: (1) to conceptualize patient information leaflets as a specialized institutional genre of medical communication and to identify their key communicative, functional, and regulatory characteristics relevant to translation; (2) to analyze the cognitive processes involved in translating patient information leaflets, including issues of cognitive load, schema activation, inference, and information processing by non-expert readers; (3) to examine the pragmatic dimension of PIL translation, focusing on functional equivalence, audience orientation, directive and preventive functions, and pragmatic calibration of warnings, instructions, and recommendations; (4) to investigate the role of medical terminology, particularly Latin-based and internationally standardized terms, in shaping patient comprehension and cognitive accessibility in Ukrainian translations; (5) to contextualize PIL translation within the Ukrainian healthcare and regulatory environment, identifying specific linguistic, terminological, and professional challenges faced by translators.

Theoretical Framework. The theoretical framework of the present study is grounded in an interdisciplinary approach that integrates translation studies, cognitive linguistics, pragmatics, genre analysis, terminology science, and health communication research. Such an approach is necessitated by the specific communicative nature of PILs, which differ substantially from other types of medical texts in terms of target audience, communicative purpose, and pragmatic constraints. Unlike clinical guidelines or academic medical articles, PILs are addressed primarily to non-professional recipients and are intended to inform, instruct, and guide patient behavior in a safe and comprehensible manner. Consequently, the translation of PILs cannot be adequately described solely through traditional models of linguistic equivalence or terminological correspondence but must be examined through the prism of cognitive processing and pragmatic effectiveness.

Within this interdisciplinary perspective, genre theory provides a particularly productive lens for examining patient information leaflets, as it allows their communicative purpose, structural regularity, and institutional regulation to be systematically related to translation strategies and constraints.

Patient information leaflets constitute a highly regulated institutional genre defined by a standardized structure, recurrent communicative moves, and legally prescribed content [17; 1]. PILs are typically produced within a framework of pharmaceutical regulation and are subject to approval by national and

international regulatory bodies such as the European Medicines Agency. This institutional embeddedness imposes strict constraints on both source texts and their translations, limiting the translator's freedom while simultaneously increasing responsibility for communicative clarity and accuracy [4].

Research on PILs emphasizes that their primary function is not merely informational but action-oriented: patients are expected to understand dosage instructions, recognize contraindications, identify adverse reactions, and make informed decisions regarding medication use. As a result, PILs combine elements of instructional discourse, warning discourse, and explanatory medical discourse, creating a hybrid genre that poses specific challenges for translation. Scholars note that failures in PIL communication often stem not from incorrect information but from insufficient comprehensibility and inappropriate pragmatic framing [1, p. 31].

Within translation studies, institutional genres such as PILs have been analyzed as texts where communicative purpose and regulatory compliance override stylistic considerations [9, p. 137]. This observation is particularly relevant for English–Ukrainian translation, where PILs must satisfy both international pharmaceutical standards and national linguistic norms. The genre-specific constraints of PILs thus necessitate a theoretical framework that prioritizes functional adequacy, cognitive accessibility, and pragmatic precision. These functional and regulatory constraints foreground the need to examine not only the structural and pragmatic organization of patient information leaflets but also the cognitive mechanisms through which their content is processed and understood by lay readers.

The cognitive dimension of PIL translation is central to understanding how medical information is processed by non-expert readers. Cognitive linguistics and relevance theory provide valuable insights into how patients interpret written medical information, allocate attention, and derive meaning under conditions of limited background knowledge [16, p. 113]. According to relevance theory, effective communication is achieved when the recipient obtains sufficient cognitive effects with minimal processing effort. In the context of PIL translation, this principle implies that translators must actively reduce cognitive load while preserving essential medical content.

Empirical studies demonstrate that patients often experience difficulties when confronted with dense medical terminology, complex syntactic structures, or implicit assumptions about prior knowledge [7, p. 69]. These difficulties are further exacerbated

in translated PILs if source-text structures and lexical choices are transferred without adaptation to the cognitive capacities of the target audience. Consequently, cognitive-oriented translation strategies such as simplification, explicitation, restructuring, and controlled redundancy play a crucial role in enhancing patient comprehension.

S. Göpferic emphasizes that translation competence in specialized domains involves not only linguistic knowledge but also the ability to anticipate cognitive processing difficulties on the part of the target audience [6, p. 17]. In PIL translation, this competence manifests in the translator's capacity to evaluate whether a terminological or syntactic choice facilitates or hinders understanding. Thus, retaining complex Latin-based medical terms without explanation may satisfy terminological accuracy but fail cognitively, as patients may not be able to integrate such terms into their mental models of health and illness. The English term *contraindication* is often rendered into Ukrainian as *протипоказання*, which is generally accessible to lay readers; however, the unadapted use of *контраіндикація* may increase cognitive load and require additional inference. Similarly, translating *gastrointestinal hemorrhage* as *шлунково-кишкова кровотеча* supports conceptual clarity, whereas retaining the internationalized form *гастроінтестинальна геморагія* may obscure meaning for non-specialist readers.

Beyond lexical and terminological choices, cognitive processing difficulties in PIL translation also arise at the level of syntactic organization, where structural complexity may significantly affect patient comprehension. English PILs frequently contain long, nominalized constructions such as “*the administration of the medicinal product should be discontinued in the event of adverse reactions.*” A structurally equivalent Ukrainian rendering preserves accuracy but may hinder comprehension, whereas a cognitively adapted version – “*припиніть прийом препарату, якщо з'являються побічні реакції*” – reduces processing effort while maintaining the intended directive force.

In addition to lexical and syntactic factors, cognitive accessibility in translated patient information leaflets is further influenced by the extent to which texts presuppose background medical knowledge on the part of lay readers. Terms such as *renal impairment* or *hepatic dysfunction* are cognitively demanding if translated literally (*ниркова недостатність, порушення функції печінки*) without contextual clarification, especially for patients unfamiliar with organ-specific pathology. Adding brief explicitation

(“*порушення роботи нирок*”) facilitates schema activation and supports patient comprehension without compromising medical accuracy.

The cognitive dimension also intersects with memory and decision-making processes. Research indicates that patients often rely on PILs when making decisions about medication adherence, particularly in situations involving side effects or dosage adjustments. If translated PILs overload patients cognitively, the likelihood of misinterpretation or non-compliance increases. Thus, cognitive considerations are not peripheral but central to the quality and safety of translated medical communication. However, cognitive accessibility alone does not guarantee communicative effectiveness, as patient understanding must ultimately be aligned with the pragmatic and functional goals embedded in the structure and formulation of patient information leaflets.

The pragmatic and functional dimensions of PIL translation are closely intertwined with cognitive aspects. Functionalist approaches to translation, particularly C. Nord's model of translation-oriented text analysis, stress that translation strategies must be determined by the intended function of the target text [13]. In the case of PILs, the dominant function is directive and preventive: the text seeks to guide patient behavior and prevent misuse of medication.

J. House argues that pragmatic equivalence involves preserving the communicative value of the text rather than its formal features. Applied to PIL translation, this means that linguistic choices must be evaluated in terms of their ability to elicit appropriate interpretations and actions from patients [8]. Thus, modal verbs, imperative constructions, and warning formulations must be rendered in a way that conveys the intended level of obligation or risk without causing undue alarm or ambiguity.

Pragmatic failures in PIL translation may have serious consequences. R. Clerehan and R. Buchbinder note that overly technical or ambiguous wording can lead patients to misjudge the severity of side effects or misunderstand contraindications [3]. Therefore, pragmatic adequacy in PIL translation is closely linked to patient safety and ethical responsibility. Translators are required to mediate between institutional medical discourse and everyday language use, adapting professional formulations to the communicative norms of lay readership.

Patient information leaflet translation represents a form of risk-sensitive communication. The translator's task extends beyond textual transfer to include pragmatic calibration: adjusting tone, clarity, and

explicitness to ensure that the message is interpreted as intended. This reinforces the need for an integrated theoretical framework that combines pragmatic analysis with cognitive considerations. Within this integrated cognitive-pragmatic framework, terminological choice emerges as a particularly critical factor, as it directly influences both patient comprehension and communicative risk.

Terminology constitutes one of the most challenging aspects of PIL translation, particularly due to the prevalence of Greco-Latin medical terms. Terminology theory conceptualizes terms as verbal representations of specialized concepts embedded in structured knowledge systems [2]. While such terms are indispensable in professional medical communication, their use in patient-oriented texts raises significant cognitive and pragmatic issues.

R. Temmerman's sociocognitive approach to terminology highlights that terminological choices are shaped by social context, communicative purpose, and user needs [18]. In PILs, the uncritical transfer of professional terminology may create barriers to comprehension. This is especially relevant for Latin-based terms that are familiar to healthcare professionals but opaque to patients. The coexistence of Latinisms and vernacular equivalents presents translators with a strategic choice: retain the technical term, provide an explanatory paraphrase, or replace it with a more accessible expression.

Medical translation pedagogy emphasizes that patient-oriented texts require a different terminological strategy than professional genres [12, p. 88]. In PIL translation, controlled terminological simplification and selective explicitation are often necessary to achieve cognitive accessibility. At the same time, excessive simplification may lead to loss of precision or legal vulnerability. Thus, translators must balance terminological accuracy with communicative effectiveness.

In the Ukrainian context, this balance is further complicated by the ongoing development of patient-oriented medical terminology. Ukrainian medical discourse historically relies on a mixture of international terms, calques, and descriptive equivalents. Recent studies indicate that patients often struggle with untranslated Latinisms, while healthcare professionals prefer internationally standardized terminology [10, p. 79]. This divergence underscores the importance of context-sensitive terminological decision-making in PIL translation. This tension between professional terminology and patient comprehension highlights the need to consider not only terminological accuracy but also the principles of

plain language, health literacy, and overall readability in PIL translation.

Health literacy has emerged as a key concept in research on medical communication and PIL effectiveness. Health literacy refers to an individual's ability to access, understand, and use health-related information to make informed decisions [19]. Translators of PILs must therefore consider not only linguistic equivalence but also readability and accessibility.

Plain language principles advocate the use of clear syntax, familiar vocabulary, logical structure, and explicit explanations [2]. Regulatory bodies increasingly require PILs to undergo readability testing to ensure patient comprehension [5]. These requirements have direct implications for translation, as target texts must meet readability standards independently of their source texts.

Research shows that translated PILs often fail readability tests if translators adhere too closely to source-text structure and terminology [11]. This finding supports the argument that PIL translation should be guided by target-oriented strategies that prioritize patient comprehension. Readability constitutes a core determinant of communicative success rather than a superficial stylistic feature from a cognitive-pragmatic perspective.

Incorporating plain language strategies into PIL translation does not imply abandoning professional standards. Rather, it involves restructuring information in a way that aligns with patients' cognitive schemas and communicative expectations. This reinforces the view that cognitive and pragmatic considerations must be integrated into the theoretical framework of PIL translation. Applying these cognitive and pragmatic principles in practice is particularly critical within the Ukrainian context, where sociolinguistic and regulatory factors shape the translation of patient information leaflets.

The translation of patient information leaflets into Ukrainian occurs within a specific sociolinguistic and regulatory environment. The Ukrainian healthcare system has undergone significant transformation in recent years, accompanied by increased alignment with European pharmaceutical regulations. This process has intensified the demand for high-quality Ukrainian-language PILs that are both legally compliant and accessible to patients.

Ukrainian scholars emphasize that patient-oriented medical texts require distinct linguistic and terminological strategies compared to professional medical discourse [10]. However, standardized guidelines for PIL translation into Ukrainian remain limited, placing considerable responsibility on translators. In this

context, cognitive-pragmatic competence becomes a critical professional skill.

Theoretical and empirical insights from international research must therefore be adapted to Ukrainian linguistic norms and patient expectations. This adaptation underscores the importance of integrating global theoretical models with national research traditions, ensuring that PIL translation practices are both scientifically grounded and locally relevant.

Conclusions and Prospects for Future Research.

In conclusion, the translation of Patient Information Leaflets represents a cognitively and pragmatically complex task that extends beyond linguistic equivalence to encompass audience comprehension, safety, and functional effectiveness. Translators must reconcile specialized medical terminology, often rooted in Latin and internationalized forms, with the cognitive capacities and literacy levels of lay readers. The integration of cognitive linguistics and pragmatic theory provides a framework for understanding how patients process, interpret, and act upon medical information, highlighting the necessity of strategies such as simplification, explicitation, controlled redundancy, and functional adaptation. In the Ukrainian context, the interplay between international regulatory standards and emerging patient-oriented medical terminology further emphasizes the importance of context-sensitive translational decisions. Achieving both accuracy and accessibility requires translators to operate as mediators who anticipate cognitive processing challenges while ensuring that pragmatic intent, such as warnings and dosage instructions, is effectively communicated.

Prospects for future research include empirical studies that examine how cognitive load, comprehension, and decision-making interact in patients using translated PILs, particularly in underexplored Eastern European languages. Corpus-based and experimental approaches could provide data-driven insights into effective terminological strategies, plain-language adaptation, and pragmatic calibration, supporting the development of standardized guidelines for Ukrainian PIL translation. Additionally, exploring the role of digital tools, interactive patient education resources, and multilingual support could further enhance comprehension and patient safety. By systematically linking cognitive and pragmatic theory with applied translation practice, future research can strengthen the quality, usability, and cross-linguistic consistency of patient information leaflets, thereby contributing both to the professionalization of medical translation and to improved healthcare outcomes.

Bibliography:

1. Askehave I., Zethsen K. K. Communication barriers in public discourse: The patient package insert. *Information Design Journal*. 2003. № 4(1). P. 23–41.
2. Bittner A., Jonietz A., Bittner J., Beickert L., Harendza S. Translating medical documents into plain language enhances communication skills in medical students – A pilot study. *Patient Education and Counseling*. 2015. № 98(9). P. 1137–41. DOI: 10.1016/j.pec.2015.05.024
3. Clerehan R., Buchbinder R. Toward a more valid account of functional text quality: The case of the patient information leaflet. *Text & Talk*. 2006. № 26(1). P. 39–68. <https://doi.org/10.1515/TEXT.2006.003>
4. European Medicines Agency. QRD template for human medicinal product information. EMA. 2022.
5. European Medicines Agency. Guideline on the readability of the labelling and package leaflet of medicinal products for human use. EMA. 2023.
6. Göpferich S. Towards a model of translation competence and its acquisition: The longitudinal study TransComp. *Copenhagen studies in language*. 2009. № 12. P. 11–37.
7. Hirvonen M. Shared cognition in the translation process: information processing and meaning production as interactive accomplishments. *Translation Studies*. 2025. № 18(1). P. 61–82. <https://doi.org/10.1080/14781700.2023.2267050>
8. House J. Translation quality assessment: Past and present (2nd ed.). London : Routledge, 2015. 170.
9. Koskinen K. Translating institutions: An ethnographic study of EU translation. London : Routledge, 2012. 188.
10. Kolodii B., Romanchuk H. Strategies and techniques of medical translation in film dubbing (based on the Ukrainian translation of the American TV series “The Good Doctor”). *Research bulletin. Series: Philological sciences*. 2023. № 205. P. 75–84. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-205-11>
11. Maat H. P., Lentz L. Improving the usability of patient information leaflets. *Patient Education and Counseling*. 2010. № 80(1). P. 113–119. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2009.09.030>
12. Montalt V., González Davies M. Medical translation step by step: Learning by drafting. London : Routledge, 2007. 298.
13. Nord C. Translating as a purposeful activity: a prospective approach explained. *Tradterm*. 2005. № 11. P. 15–28. DOI:10.11606/issn.2317-9511.tradterm.2005.49673
14. Pavlyk O. B Cognitive processes in translation. *Scientific journal Current Issues of Linguistics and Translation Studies*. 2021. Issue. 21. № 2. P. 60–63. <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2021-21-40>
15. Sharkas H. Nominalization in Arabic translations of patient information leaflets. *The International Journal for Translation & Interpreting Research*. 2024. № 16(1). P. 1–16. <https://doi.org/10.12807/ti.116201.2024.a01>
16. Sperber D., Wilson D. Relevance: Communication and cognition (2nd ed.). Oxford : Blackwell, 1995. 321.
17. Swales J. M. Genre analysis: English in academic and research settings. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 260.
18. Temmerman R. Towards new ways of terminology description: The sociocognitive approach. Amsterdam : John Benjamins, 2000. 255.
19. World Health Organization. WHO guidelines on medicines information for patients. WHO Press. 2015.

Слагіна Н. І., Федчишин Н. О. КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ІНСТРУКЦІЙ ДЛЯ ПАЦІЄНТІВ

У статті проаналізовано та досліджено переклад інструкцій із медичного застосування для пацієнтів як невід’ємного елементу медичної комунікації. Особлива увагу приділено наданню пацієнтам зрозумілої, точної та доступної інформації про лікарські засоби, їхнє використання, фактори ризику та протипоказання. На відміну від клінічних або наукових текстів, орієнтованих на медичних фахівців, інструкції-вкладки для пацієнтів адресовані аудиторії з базовим рівнем обізнаності. Досліджено вплив когнітивних та прагматичних аспектів перекладу на розуміння пацієнтами медичної інформації, що є ключовим фактором для безпеки лікування, дотримання терапевтичних рекомендацій та загального стану здоров’я населення. Акцентовано увагу на когнітивних та прагматичних аспектах перекладу інструкцій-вкладок для пацієнтів, наголошуючи на проблемах збереження міжмовної еквівалентності та адаптації тексту до когнітивних і комунікативних потреб цільової аудиторії. Використано міждисциплінарний підхід, що інтегрує перекладознавство, когнітивну лінгвістику, прагматику, аналіз жанру, термінознавство та дослідження медичної комунікації. Розглянуто роль когнітивних стратегій (спрощення, експлікація, перебудова синтаксичної структури) та прагматичного калібрування (корекція тону, ясності й стилю) для підвищення зрозумілості текстів, а також проблеми використання латинської та міжнародної медичної термінології в україномовній інтерпретації. Продемонстровано, що переклад інструкцій із медичного застосування для пацієнтів є складною

професійною діяльністю, яка потребує від перекладача поєднання лінгвістичної компетенції, знань предметної сфери та розуміння когнітивних і прагматичних аспектів сприйняття медичної інформації. У висновках запропоновано напрями подальших досліджень, включно з експериментальним аналізом когнітивного навантаження, усвідомленням пацієнтом інформації та впливом цифрових ресурсів на ефективність комунікації. Практичне значення статті полягає у формуванні науково обґрунтованих рекомендацій щодо адаптації інструкції із медичного застосування для україномовної аудиторії з урахуванням міжнародних стандартів та національних мовних норм.

Ключові слова: *переклад медичних текстів, інформаційні листки для пацієнтів, когнітивна лінгвістика, прагматика, термінологія, доступність тексту, рівень медичної грамотності.*

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Іваницька Н. Б.

<https://orcid.org/0000-0002-9925-1285>

Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету

КОРПУСНИЙ АНАЛІЗ МОВНОЇ АСИМЕТРІЇ КОНСТРУКЦІЙ ІЗ ДЕСЕМАНТИЗОВАНИМИ ДІЄСЛОВАМИ У GPT-ПЕРЕКЛАДІ МЕДІАТЕКСТІВ

У статті подано результати корпусного аналізу мовної асиметрії десемантизованих дієслів у перекладі медійних текстів великими мовними моделями (ВММ), зокрема чатом GPT. Основну увагу зосереджено на специфіці функціонування та відтворення англійських конструкцій із десемантизованими дієслівними компонентами (КДД), зокрема таких продуктивних одиниць, як *do, take, take, give, have, get* у контексті англо-українського машинного перекладу. Матеріалом для дослідження слугував спеціально сформований паралельний корпус, що містив оригінальні публікації жанру *Lifestyle* британського видання «The Guardian» та їхній переклад, генерований ВММ (чатом GPT). Актуальність наукового пошуку зумовлена виразною структурно-семантичною асиметрією між аналітичною природою англійських КДД, де лексичне значення сконцентроване в іменному компоненті, а дієслово виконує переважно граматичну функцію, та синтетичним ладом української мови, яка тяжіє до використання повнозначних дієслівних предикатів. Зазначена міжмовна невідповідність створює особливі когнітивні та алгоритмічні виклики для генеративних систем перекладу, що потребує детального вивчення здатності ВММ адаптувати ці конструкції до норм цільової мови. Методологічний апарат дослідження базувався на використанні професійного інструментарію *Sketch Engine*, який уможливив точне вирівнювання сегментів паралельного корпусу, автоматизовану екстракцію релевантних конструкцій та їх подальшу класифікацію за перекладацькими стратегіями. Наукова вибірка охопила 127 верифікованих контекстів. Результати корпусного аналізу засвідчили, що домінантною стратегією подолання асиметрії виступає синтетична вербалізація (45% випадків). Це демонструє високий рівень здатності ВММ інтегрувати десемантизоване дієслово та іменник у єдиний синтетичний предикат української мови, забезпечуючи прагматичну точність і стилістичну відповідність медіатексту. Поряд із цим, у роботі детально описано застосування стратегій функціональної заміни, перифразу (експлікації), а також зафіксовано випадки буквального покомпонентного перекладу, які становлять зону ризику для якості машинного перекладу. Отримані дані підтверджують гіпотезу про прогресуючу адаптивність ВММ до складних випадків міжмовної асиметрії в межах медійного дискурсу.

Ключові слова: десемантизовані дієслова, англо-український генеративний машинний переклад, великий мовний модедь, паралельний корпус, медійний дискурс, перекладацькі стратегії, корпусний аналіз, аналітичні конструкції, міжмовна асиметрія.

Постановка проблеми. У сучасній англомовній лінгвістичній традиції номінацію «light verbs» (інші терміни – «delexical verb», «semantically weak verb», «empty verb», «stretched verb») використовують для позначення дієслів із загальним, широким значенням, яке актуалізується або уточнюється в поєднанні з іншим словом. Як зауважує Дж. Ліч, «light verb – поширене й універсальне лексичне дієслово (*do, give, have, take* або *take*), яке у багатьох своїх вживаннях є семантично

«слабким» і може поєднуватися з іменниками в конструкціях на кшталт *do the cleaning, give (someone) a hug, have a drink, make a decision, take a break* [13, с. 254]. Такі конструкції традиційно кваліфікують як «light verb constructions» (LVC) [18; 19].

В україністиці явища, подібні до LVC, розглядають крізь призму десемантизації дієслівного компонента. Зокрема, К. Городенська та І. Вихованець наголошують, що в таких одиницях дієслово

втрачає лексичну самостійність, виконуючи суто граматичну роль у межах аналітичної конструкції [2; 3]. А. Загнітко у своїх роботах використовує терміни «делексикалізація» та «десемантизація» [4, с. 310]. Згадані конструкції також кваліфікують аналітичними дієсловами, називаючи дієслівні компоненти лексемами широкої семантики [5; 6]. У межах цієї розвідки послуговуємося термінами «десемантизоване дієслово» (ДД) та «комплекс із десемантизованим дієсловом» (КДД) з огляду на об'єкт та мету дослідження.

Доведено, що ДД у перекладі є специфічними через структурно-семантичну асиметрію: англійські конструкції реалізують аналітичну модель предикації, де семантика зосереджена в іменному компоненті, тоді як українська мова надає перевагу синтетичній вербалізації. Це спричиняє перекладацькі зсуви, врахування яких не завжди відтворено алгоритмами генеративних систем машинного перекладу (МП), що, у свою чергу, призводить до вибору стилістично неприродних відповідників. Додамо також, що міжмовна асиметрія є критичною для англо-українського перекладу, оскільки українська мова зазвичай вимагає трансформації англійського аналітизму в компактний синтетичний відповідник (*take a look* → *глянути*). Можемо припустити, що здатність ВММ до такої функціональної заміни на противагу покомпонентному буквальному перекладу є одним із показників якості перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що конструкції з десемантизованими дієсловами мають глибоке осмислення в теоретичній граматиці, семантиці та корпусній лінгвістиці. В українській мовознавчій традиції їх називають дієслівно-іменниковими аналітичними предикатами і описують із позицій десемантизації та делексикалізації дієслівного компонента [3], аналітичних тенденцій у граматичній системі мови [2, с. 4] та функціонального перерозподілу семантичних ролей [1; 4]. Згадані напрацювання формують теоретичне підґрунтя для подальшого міжмовного аналізу КДД.

В англійській лінгвістиці КДД докладно описані з позицій синтаксичної теорії [11; 16; 19], семантики [14; 15], типологічної варіативності [17; 19] та корпусних методів [12]. Ці дослідження виявляють структурну та семантичну складність КДД, їхню варіативність і високу частотність у сучасному англійському дискурсі, однак зосереджуються переважно на описі мовної системи.

Перекладознавчий аспект аналітичних дієслів частково висвітлено у працях автора [5; 6] із

акцентом на міжмовній асиметрії між аналітичними конструкціями англійської мови та синтетичними дієслівними відповідниками української. Проте такі одиниці не розглядалися в аспекті системних трансформацій під час генеративного МП, як і не застосовувалися корпусні методи їхнього дослідження для фіксації та інтерпретації системних випадків міжмовної асиметрії та шляхів її подолання.

Отже, окремі аспекти міжмовної асиметрії аналітичних дієслів уже висвітлювалися в наукових працях, однак вони здебільшого стосувалися людського перекладу або систем МП попередніх поколінь. Натомість специфіка системних трансформацій десемантизованих конструкцій у межах генеративного МП (зокрема ВММ) залишається поза увагою дослідників. Відсутність комплексних корпусних даних, які б дозволили зафіксувати та інтерпретувати новітні стратегії подолання асиметрії алгоритмами ШІ, створює суттєву лакуну в сучасному перекладознавстві. Саме необхідність наукового осмислення того, як ВММ адаптують англійські аналітичні структури до синтетичного ладу української мови, зумовлює актуальність та новизну нашої роботи.

Постановка завдання. Метою роботи є комплексне виявлення та систематизація особливостей подолання мовної асиметрії під час генеративного машинного перекладу англійських конструкцій із десемантизованими дієсловами на українську мову. Об'єкт дослідження обмежений жанровими параметрами медійного дискурсу, а основним інструментом аналізу є корпусні технології.

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження є паралельний англо-український корпус медійних текстів розділу Lifestyle видання «The Guardian» та їхнього перекладу українською за допомогою ВММ (ChatGPT). Корпус охоплював 23 890 токенів (20 313 слів, 1 160 речень) в англійській частині та 17 295 токенів (13 683 слова, 1 048 речень) в українському перекладі, згенерованому чатом GPT. Корпусну розмітку, вирівнювання сегментів та екстракцію конструкцій здійснено за допомогою функціоналу *Sketch Engine*. Для подальшого аналізу було відібрано найбільш продуктивні десемантизовані дієслівні лексеми у корпусі: *do*, *make*, *take*, *give*, *have*, *get*.

Істотно, що методика дослідження базувалася на застосуванні мови корпусних запитів CQL у середовищі *Sketch Engine*, що дозволило цілеспрямовано екстрагувати англійські конструкції з десемантизованими дієсловами (*make*, *take*,

have, give, do, get) як первинні носії міжмовної асиметрії. Використання гнучких запитів із урахуванням дистантних компонентів забезпечило фіксацію аналітичних моделей оригіналу для їх подальшого зіставлення з перекладацькими відповідниками, що уможливило провести кількісну оцінку здатності ВММ долати структурну невідповідність через синтетизацію або функціональну заміну предикатів. Описаний підхід забезпечив високу валідність вибірки, що склала 127 верифікованих одиниць.

Виклад основного матеріалу. Аналіз отриманого фактичного матеріалу дозволив ідентифікувати низку перекладацьких трансформацій, які виступають ключовими інструментами адаптації та нівелювання мовної асиметрії в процесі відтворення англійських аналітичних структур українською мовою. Виявлені перекладацькі трансформації репрезентовані такими типами: 1) синтетична вербалізація (радикальне подолання асиметрії шляхом перетворення аналітичної конструкції вихідного тексту в повнозначне дієслово в українському перекладі), 2) функціональна заміна (нівелювання семантичної невідповідності через заміну ДД більш конкретним і типовим для мови перекладу предикатом), 3) перифраз / експлікація (розгортання структури для збереження прагматичного змісту в умовах міжмовної нееквівалентності), 4) буквальный покомпонентний переклад (випадок нездоланої асиметрії, за якого зберігається структура оригіналу без необхідної семантичної адаптації до норм української мови).

Далі наводимо отримані нами статистичні дані контекстуальних варіантів перекладу для визначення закономірностей у роботі ВММ та ділимося нашими інтерпретаційними спостереженнями.

Синтетична вербалізація є домінуючою стратегією перекладу в досліджуваному корпусі. За нашими підрахунками, в 58 випадках (45%) ВММ успішно розпізнає КДД як семантично цілісну одиницю та інтегрує ДД та іменник в синтетичну повнозначну дієслівну лексему, зберігаючи контекстуальні та прагматичні особливості вихідного тексту. Наведемо кілька прикладів досліджуваних нами конкордансів. У парі *On the morning of day four we got word that the snowplough was coming* – *Вранці четвертого дня ми дізналися, що приїде снігоприбиральна машина* GPT розпізнає «got word» як семантично цілісну дію «отримати інформацію». Іменник «word» виступає носієм акціонального центру, а десемантизоване дієслово «got» згортається в один повнозначний дієслівний предикат «дізналися», що

забезпечує синтетизацію та збереження прагматичної точності контексту. В іншому прикладі *She did the cleaning before guests arrived* – *Вона прибирала перед приходом гостей* конструкція із десемантизованим «did» конвертується в українську однослінну номінацію «прибирала».

У наступному прикладі *She took a morning walk along the river every day* – *Вона щодня прогулювалася вздовж річки вранці* GPT розпізнає акціональний центр іменника та трансформує його в дієслівну форму цільової мови. Крім того, алгоритм коректно передає аспект дії та частотний контекст («щодня»), що важливо для відтворення семантики регулярної активності в медійному жанрі. Отже, переклад видається не лише лексично адекватним, а й прагматично точним.

Функціональна заміна відбувається тоді, коли ВММ замінює десемантизоване дієслово більш конкретним, контекстуально зумовленим дієсловом, зберігаючи семантичний центр конструкції, зазвичай закладений у іменнику. Така трансформація дозволяє адаптувати переклад до норм української мови, не порушуючи стилістики та прагматики медійного тексту. У нашій вибірці було зафіксовано 35 випадків застосування такої трансформації (28% від усіх конкордансів). Проаналізуємо декілька прикладів. Так, у парі *She was invited to give a speech about the psychological benefits of mindfulness at the wellness conference* – *Її запросили виголосити промову про психологічні переваги усвідомленості на конференції з питань добробуту в англійській конструкції «give a speech» іменник «speech» виконує роль семантичного ядра, передаючи подію (сам виступ), тоді як десемантизоване «give» несе переважно граматичне навантаження. ВММ здійснює функціональну заміну give → виголосити, що перетворює конструкцію на функціонально еквівалентний двокомпонентний вираз. Семантичне ядро зберігається (speech → промова), а переклад стає природним для українського медійного стилю. У мовній парі *If you get a chance during the seminar, try to ask the speaker about their approach to digital wellbeing* – *Якщо випаде нагода під час семінару, спробуйте поставити доповідачу запитання щодо його підходу до цифрового добробуту* іменник «chance» є семантичним ядром (можливість здійснення дії), а десемантизоване «get» виражає граматичні категорії. ВММ здійснює функціональну заміну, адаптуючи вираз до норм української стилістики: «get → випаде».*

Не менш показовими виявилися випадки перифразу (експлікації), які охоплюють 17%

вибірці (21 фіксація). На відміну від прямої синтетичної вербалізації, де конструкція згортається до одного дієслова, перифраз у виконанні ВММ демонструє здатність алгоритмів до контекстуального розгортання семантики. Це не просто заміна лексем, а стратегія підвищення «ваги» висловлювання, яка нерідко виступає критично важливою для медійного дискурсу. ВММ може ідентифікувати англійську структуру як стилістично недостатню для українських новин і «добудовати» її, додаючи уточнювальні компоненти.

Проаналізуємо декілька зафіксованих у корпусі прикладів. Так, англійське речення *The international foundation gives help to local hospitals affected by the crisis* ВММ трансформує в українське *Міжнародний фонд надає необхідну підтримку місцевим лікарням, що постраждали від кризи*. У цьому разі використання перифразу «надає підтримку» замість нейтрального дієслова дозволяє підкреслити системність і офіційний характер допомоги, що повністю відповідає нормам української медійної комунікації. Аналогічна тенденція простежується в прикладі *The government must take action to curb rising inflation before the end of the quarter* – *Уряд має вжити рішучих заходів* задля стримування зростання інфляції до кінця кварталу. Замість функціонально точного, але стилістично спрощеного варіанта «має діяти», модель генерує перифраз: «має вжити рішучих заходів». Додавання означення «рішучих» до вихідного поняття «action» свідчить про те, що ВММ орієнтується на типові колокації українського медіа-поля, де боротьба з еконо-

мічними викликами традиційно описується через категорію «вжиття заходів». Такі результати підтверджують, що перифраз у перекладах ВММ є проявом прагматичної еквівалентності.

Стратегію калькування було зафіксовано в 10% випадків (12 прикладів) у досліджуваній вибірці. Виявлені випадки свідчать про певне технічне обмеження ВММ, за якого алгоритм не ідентифікує КДД як цілісну семантичну одиницю. Внаслідок цього десемантизоване дієслово помилково трактується як повнозначне, що призводить до порушення стилістичних норм української мови. У медійних текстах калькування створює штучні конструкції, які ускладнюють сприйняття інформації. Розглянемо найбільш показові випадки. Так, у паралельному конкордансі ... *I find this makes the situation even more unequal* – ...це *робить ситуацію* ще більш нерівною чат GPT здійснює прямий переклад «make → «робить», ігноруючи потребу в синтетичному або функціональному відповіднику (наприклад, «поглиблює нерівність»). Знаходимо й інший приклад із дослівним перекладом десемантизованого дієслова «have»: *Now Brooklyn says he and Peltz have a look at the property* – *Тепер Бруклін каже, що він та Пельтц мають погляд на нерухомість*. ВММ інтерпретує «have» як дієслово володіння, повністю втрачаючи ідіоматичну та прагматичну функцію КДД.

Узагальнені спостереження щодо релевантних та частотних стратегій подолання міжмовної асиметрії в досліджуваному дискурсі узагальнено на (рис. 1).

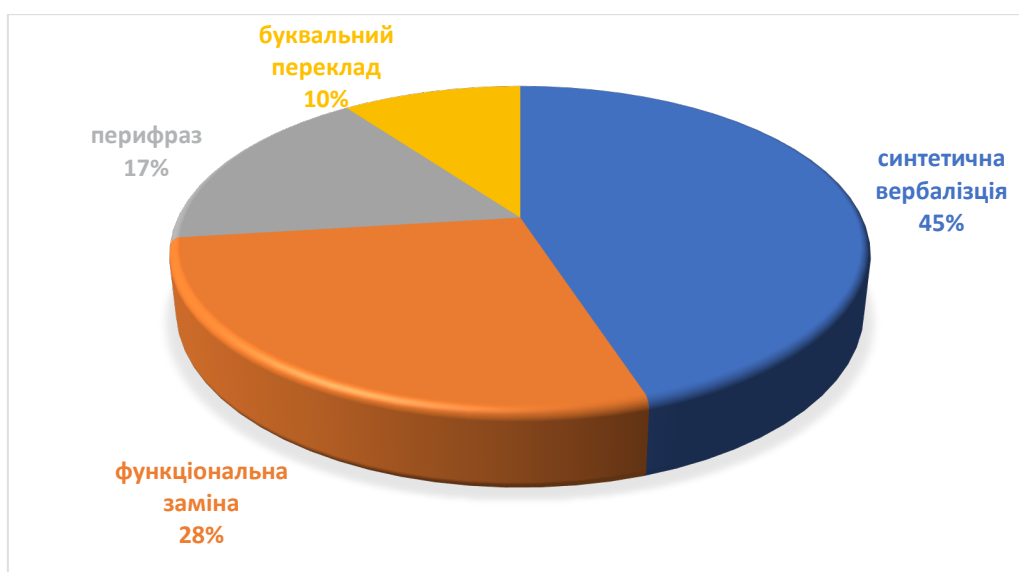

Рис. 1. Розподіл перекладацьких стратегій при відтворенні конструкцій із десемантизованими дієсловами в англо-українському медійному корпусі

Для отримання об'єктивної картини того, як ВММ долають структурну розбіжність між аналітизмом англійських КДД та синтетизмом української мови, було здійснено кількісний підрахунок застосованих трансформацій в розрізі кожного з десемантизованих дієслів (*do, make, take, give, have, get*). Узагальнені результати цього аналізу, що базуються на вибірці зі 127 одиниць, представлено в таблиці 1.

Результати кількісного аналізу у розрізі окремих десемантизованих дієслів дають підстави припустити, що лексична специфіка кожного дієслова безпосередньо впливає на вибір стратегії подолання мовної асиметрії. Найбільш репрезентативним у медійному корпусі виявилось дієслово *make* (36 одиниць), для якого характерна висока частотність синтетичної вербалізації (16 випадків), що пояснюється наявністю усталених дієслівних відповідників для таких конструкцій в українській мові. Водночас саме для *make* зафіксовано найбільшу кількість випадків буквального перекладу (4), що вказує на наявні проблемні алгоритми міжмовної адаптації. Дієслово *do* (30 одиниць) продемонструвало найвищий рівень успішного нівелювання асиметрії через сукупність синтетичної вербалізації та функціональної заміни (21 випадок). Стабільність показників для дієслова *take* (22 одиниці), де домінують синтетична вербалізація (10) та функціональна заміна (6) при мінімальному буквализмі, свідчить про здатність ВММ сприймати ці конструкції як цілісні семантичні блоки. Для дієслів *have* (18 одиниць) та *give* (14 одиниць) характерною рисою стала відносно висока частка перифразу, зумовлена необхідністю описового відтворення станів або процесів передачі інформації, притаманних цим лексемам у медійному дискурсі. Найменш вживане дієслово *get* (7 одиниць) підтверджує загальну тенденцію до синтетизації (3 випадки), хоча його низька частотність, ймовірно, пояс-

нюється стилістичними обмеженнями жанру Lifestyle. Узагальнюючи, можна стверджувати, що рівень успішності подолання структурного розриву між мовами корелює з частотністю вживання десемантизованого дієслова: чим стабільнішою є конструкція в англійській мові, тим ефективніше алгоритми ШІ інтегрують її в синтетичну систему української мови.

Висновки. Проведений корпусний аналіз перекладів медійних текстів рубрики Lifestyle видання «The Guardian», здійснених за допомогою генеративного машинного перекладу (чат GPT), дає підстави встановити наступні закономірності. Домінантною стратегією відтворення англійських аналітичних конструкцій в українському медіа-дискурсі є синтетична вербалізація (45%). Це підтверджує здатність ВММ ідентифікувати аналітичні предикати як семантично цілісні одиниці та успішно трансформувати їх у синтетичні форми, що відповідає типологічним нормам української мови та вимогам динамічності медійного викладу. Другою за частотністю стратегією визначено функціональну заміну (28%), яка забезпечує контекстуально вмотивований добір дієслів, притаманних українській медійній комунікації, тоді як перифраз (17%) слугує інструментом жанрової адаптації для розгортання семантики відповідно до очікувань аудиторії. Обмеження у використанні ВММ виявляються у буквальному покомпонентному перекладі (10%), що є результатом нерозпізнання аналітичного статусу конструкції.

Результати дослідження засвідчують, що успішність нівелювання міжмовної асиметрії ВММ безпосередньо залежить від ступеня десемантизації англійських дієслів. Конструкції з лексемами *take* та *have* демонструють найвищу схильність до синтетизації. Натомість сполуки з *make* та *do* виявляють значну варіативність перекладацьких рішень, хоча саме для *make* характерний прояв «нездоланої» асиметрії у формі буквализ-

Таблиця 1

**Кількісні показники перекладацьких стратегій подолання асиметрії КДД
за типами дієслів**

Десемантизоване дієслово	Синтетична вербалізація	Функціональна заміна	Перифраз	Буквальний переклад	Всього
do	13	8	6	3	30
make	16	11	5	4	36
take	10	6	4	2	22
give	7	5	1	1	14
have	9	4	3	2	18
get	3	1	2	1	7
Всього	58	35	21	13	127

мів. Використання перифразу та функціональної заміни для дієслів *give* та *get* підтверджує намагання алгоритмів ШІ компенсувати структурну невідповідність задля збереження прагматичного потенціалу медіатексту. Загалом результати підтверджують, що ВММ демонструють позитивну тенденцію до подолання структурно-семантичної асиметрії, проте їхня «перекладацька поведінка»

залишається залежною від структурної прозорості КДД та специфіки вхідного контексту.

Перспективи подальших розвідок вбачаються у поглибленні корпусного виміру через залучення процедур постредагування, що дозволить оцінити ефективність подолання мовної асиметрії в медіатекстах в умовах синергії генеративного ШІ та професійної компетенції редактора»

Список літератури:

1. Бойченко Н. О. Стійкі дієслівні сполуки у публіцистичному тексті: типологічні ознаки та експресивний потенціал : дис. канд. філол. наук. КНУТШ, 2001. 239 с.
2. Вихованець І. Р. Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови. *Українська мова*. 2012. № 2. С. 3–10.
3. Городенська К. Морфологічні категорії дієслова у традиційних і нових 3семантико-граматичних вимірах. *Мовознавство*. 2024. № 1. С. 39–47. DOI: <https://doi.org/10.33190/0027-2833-334-2024-1-004>
4. Загнітко А. Мовний простір граматики : [монографія]. Вінниця: Нілан-Лтд, 2018. 448 с.
5. Іваницька Н. Англійські аналітичні дієслівні лексеми: перекладознавчий аспект. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2023. Вип. 154. С. 268–272.
6. Іваницька Н. Сучасна кваліфікація аналітичних дієслів у аспекті українсько-англійського зіставлення. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. праць / наук. ред. Н. Л. Іваницька*. Вінниця, 2011. Вип. 16. С. 56–61.
7. Іваницька Н. Б., Терещенко Л. Я. Корпусний підхід до виявлення фокалізаторів у романі Айріс Мердок «Пора Янголів». *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2025. №1 (127). С. 285–295. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.285-295>
8. Романюха М. В. Аспекти перекладу дієслова у англомовних науково-популярних текстах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2023. № 61, Том 1. С. 227–231. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2023.61.50>
9. Robert-Foley L. Experimental Translation: The Work of Translation in the Age of Algorithmic Production. Goldsmith Press, 2024. 254 p.
10. Asscher Omri. The position of machine translation in translation studies. A definitional perspective. *Translation Spaces*. 2023. Volume 12, Issue 1. P. 1-20. DOI: <https://doi.org/10.1075/ts.22035.ass>
11. Bruening B. Light verbs are just regular verbs. *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*. 2015. Vol. 21, № 1. P. 51–60.
12. Giparaitė J. A corpus-based analysis of light verb constructions with MAKE and DO in British English. *Kalbotyra*. 2024. № 76. P. 18–41. DOI: <https://doi.org/10.15388/Kalbotyra.2023.76.2>
13. Leech G. A Glossary of English Grammar. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 384 p.
14. Martínez Caro E., Arús-Hita J. Give as a light verb. *Functions of Language*. 2020. Vol. 27, № 3. P. 280–306. DOI: <https://doi.org/10.1075/FOL.16036.MAR>
15. Mehl S. Light verb semantics in the International Corpus of English: Onomasiological variation, identity evidence, and degrees of lightness. *English Language and Linguistics*. 2019. Vol. 23, № 1. P. 55–80. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1360674317000302>
16. Musayeva N. The Role of Light Verbs in English Syntax: Crosslinguistic Perspectives and Structural Implications. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*. 2024. 1(2). P. 100–108. DOI: [10.69760/3yvcx94](https://doi.org/10.69760/3yvcx94)
17. Riccio A., Fleischhauer J., eds. Light verbs: Synchronic and diachronic studies. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2025. 286 p. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783111388878>.
18. Ronan P., Schneider G. Determining light verb constructions in contemporary British and Irish English. *International Journal of Corpus Linguistics*. 2015. Vol. 20, № 3. P. 326–354. DOI: [10.1075/ijcl.20.3.03ron](https://doi.org/10.1075/ijcl.20.3.03ron)
19. Wittenberg E. With Light Verb Constructions from Syntax to Concepts. Potsdam: Universitätsverlag Potsdam, 2016.

Ivanytska N. B. CORPUS-BASED ANALYSIS OF LINGUISTIC ASYMMETRY IN LIGHT VERB CONSTRUCTIONS IN GPT-GENERATED MEDIA TRANSLATION

The article presents the results of a comprehensive corpus-based study of linguistic asymmetry in the translation of delexicalized verbs in media texts by large language models. The primary focus is on the specific functioning and rendering of English light verb constructions (LVCs), particularly productive units such as do, make, take, give, and have, within the framework of English-Ukrainian machine translation. The research material consists of a specially developed parallel corpus including original lifestyle publications from the British media outlet The Guardian and their direct translations generated by the GPT large language model. The relevance of the scientific inquiry is driven by the pronounced structural and semantic asymmetry in English LVCs, in which lexical meaning is concentrated in the nominal component. At the same time, the verb performs a predominantly grammatical function, and the synthetic structure of the Ukrainian language tends toward the use of full-valued verbal predicates. This interlinguistic discrepancy poses specific cognitive and algorithmic challenges for automated translation systems, requiring a detailed study of the LLM's ability to adapt these constructions to the target-language norms. The methodological framework of the study is based on the application of Sketch Engine professional tools, which enabled precise alignment of parallel corpus segments, automated extraction of relevant constructions, and subsequent classification by translation strategies. The scientific sample comprises 127 verified contexts selected according to the presence of an abstract nominal component, the possibility of paraphrasing with a simple verb, and high collocational stability in media discourse. The results of the corpus analysis indicate that synthesis serves as the dominant strategy for overcoming asymmetry (≈46% of cases). This demonstrates a high level of LLM capability in integrating a delexicalized verb and a noun into a single synthetic predicate in Ukrainian, ensuring pragmatic accuracy and stylistic consistency in the media text. Additionally, the paper provides a detailed description of the application of functional substitution and paraphrase (explication) strategies, while documenting cases of literal, component-by-component translation that represent a risk to machine translation quality. The obtained data confirm the hypothesis of the evolving adaptability of large language models to complex cases of linguistic asymmetry in media discourse.

Keywords: light (delexicalized) verbs, English–Ukrainian generative machine translation, large language model, parallel corpus, media discourse, translation strategies, corpus analysis, analytic constructions, interlingual asymmetry.

Дата першого надходження статті до видання: 24.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Karachova D. V.

<https://orcid.org/0000-0001-9526-2406>

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Ahibalova T. M.

<https://orcid.org/0000-0003-4612-4845>

Kharkiv National Automobile and Highway University

EMOTIVE IDIOMS AND PHRASEOLOGICAL UNITS: SPECIFICS OF THEIR TRANSLATION AND USE IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

The article is devoted to the specifics of the translation of emotive idioms and phraseological units and their use in the context of intercultural communication. Translation of idioms and phraseological units is a rather difficult task, as they are considered the most complex lexical component of the language. The article examines the difference between English emotive phraseological units and idioms, as well as the specifics and difficulties of their translation using the Ukrainian language. The topic of phraseology has remained relevant for many years and is in great demand for its research among the scientific community, as it combines not only lexical and semantic features, but also cultural and linguistic ones, which makes it extremely interesting to study, since it is a combination of many years of history, a reflection of folk culture and lexical features of the language. The scientific novelty of this article is an overview of the main differences between English phraseology and idioms that denote emotions, as well as the specifics of their translation. Modern approaches to intercultural communication assume a high level of proficiency in a foreign language and the ability to quickly adapt to the needs of a specific topic. And phraseology best reveals the lecturing potential and level of knowledge of both the translator and the student. However, the successful use of such stable expressions requires certain skills and experience. This is primarily because idioms and phraseological units cannot be translated literally; they do not represent fragmented elements with a blurred meaning, but, on the contrary, are a holistic structure that has a certain specific meaning. But there are cases when such meanings can change depending on the context. Idioms usually have such features, because they can be used in different areas of life with completely different interpretations. Phraseology, on the other hand, has a more stable and specific meaning. In conclusion, we note that usually emotive idioms and phraseological units cause many difficulties in intercultural communication, as they require practice and experience in everyday communication. The translation of such fixed expressions can also cause some misunderstandings, because it is based mainly on the selection of a variant equivalent in the target language, but it is not always possible to find such an equivalent. Therefore, descriptive translation is an important factor that helps to overcome the communication barrier and achieve an adequate translation.

Keywords: phraseology, idiom, intercultural communication, translation, Linguistics.

Statement of the problem. The relevance of the topic is explained by the fact that modern English is permeated with a huge number of idiomatic expressions and phraseological units. And this trend is only gaining popularity. If we consider the English language from the position of expressiveness, then this expressiveness will play a very important role in the process of pronunciation of both individual words and the text as a whole.

Phraseological units and idioms are usually those linguistic constructions that make any language unique and convey its specific flavor. The English language is characterized by a large number of phraseological units, the appearance of all of them can be explained by the peculiarities of a certain historical era, because this or that phraseological unit was usually formed under the influence of specific historical events.

The translation of such vocabulary usually causes a lot of difficulties, because it requires not only the selection of an adequate equivalent in the native language, which also complicates the task. After all, sometimes such a selection is quite difficult and even impossible, but also even when using descriptive translation, it is sometimes also quite difficult to make a descriptive translation correctly and reflect the desired meaning of the idiom or phraseologism when translating. However, it is impossible to imagine a modern language of communication without expressiveness, so this topic is and will be very relevant for research.

It is also important to note that modern intercultural communication should include the expression of both the source language and the target language in communication, because without this factor, it is very difficult to find a balance and cooperate effectively.

Analysis of recent research and publications.

The topic of phraseological units and their translation has been of interest to many modern researchers for many years. For example, Levchuk O. A. believes that «the difficulties of translating phraseological units are associated, first of all, with finding an equivalent of the original phraseological unit in the target language, or with selecting an analogue» [2, p. 129], which confirms our opinion that the relevance and discussions on the translation of such stable expressions are quite widespread among the research community. Dudnik G. also supports this idea and argues that in the translation of phraseology, it is important to «compare the component composition of phraseological units, find the most accurate version of reproducing the phraseological unit...» [1, p. 74]. Shnip Y. V. emphasizes that «the dissimilarity of cultural characteristics and environmental features causes problems in the process of translating English phraseological units into Ukrainian» [3, p. 147].

The purpose of the article is to study the difference between English emotive and phraseological units and idioms, as well as the specifics and difficulties of their translation.

Task statement. Among the main tasks, one can single out the study of the lexical and semantic characteristics of English phraseological units and idioms, as well as the specifics of their translation using the means of the Ukrainian language.

Outline of the main material of the study. In modern Linguistics, there is no significant difference between the concepts of «idiom» and «phraseology». Let's consider it in more detail. It is important to note that an idiom is a type of phraseology that cannot be translated literally, since the idiom has a certain national flavor and coloring. The study of

idioms has revealed that these are stable statements that cannot be translated into parts, examining only the lexical units of which it consist. An idiom must be perceived holistically, only then can a specific translation equivalent be selected for it. Idioms have a non-standard meaning, inextricably linked with the words used, and their translation is very dependent on a certain context in a conversation or text.

A phraseological unit is a fixed phrase that has its own individual meaning, different from the sum of the meanings of the separate words that make it up. They are the result of the historical development of the language and its culture.

One of the main differences between phraseological units and idioms is that phraseological units have a stable meaning that does not depend on the context, while the meaning of idioms can change depending on the situation.

The English language is considered quite emotional; therefore, it is characterized by a rich supply of idioms and phraseological units that are used by native speakers on a regular basis.

Having considered the general specifics of idioms and phraseological units, we will try to identify their main differences.

An idiom is a stable expression with a figurative meaning that does not follow from the meanings of its components.

Features of idioms:

- do not have a literal translation and always depend on the context;
- require knowledge of the cultural context;
- often add brightness and expressiveness to the language.

Phraseologism is a more generalized term that covers any stable expression, phrase or sentence that is perceived as a single whole.

Features of phraseologisms:

- have a stable meaning that does not depend on the context;
- have many varieties (for example, a proverb, saying or even a stable verb construction).

The topic of phraseology has remained relevant for the field of Linguistics for many years, as it contains many facets for its in-depth study.

The use of phraseological expressions and idioms in the language is extremely relevant for the everyday life of native English speakers. Such expressions significantly decorate the language and give a rich emotional coloring to its pronunciation. However, for students studying a foreign language, such lexical units can cause a lot of difficulties. As already noted above in our article, such expressions either have fixed meanings

and cannot be understood and translated immediately, or their meaning depends very much on the specific context and can change. All this leads to confusion and the inability to make an adequate translation.

The use of emotional vocabulary in foreign language classes in higher educational institutions is an important factor in deepening students' knowledge and reflecting their level of proficiency in a foreign language. Intercultural communication, which is a very popular and relevant topic in modern Linguistics, contributes to the use of as many idioms and phraseological units as possible in communication. And emotional vocabulary is an important component of intercultural communication, because it is simply impossible to imagine emotional communication in the modern world without it, especially when it comes to such an emotionally colored language as English. Therefore, it is extremely important to involve as many emotional idioms and phraseological units as possible in foreign language and translation classes. The involvement of emotional vocabulary in classes allows not only to familiarize students with the national flavor of a foreign language, but also allows them to feel more confident in expressing their feelings, because this is an extremely important factor in modern intercultural communication. Students should practice in the classroom not only the skills of correct use of phraseological units in certain linguistic conditions, but also be able to confidently translate them. First of all, students should be familiar not only with the choice of the correct equivalent in the target language, but also understand the basis of the emergence of those phraseological units that they use for communication. All this greatly facilitates the process of memorizing such lexical units.

Phraseologisms are the category of vocabulary that is the worst to memorize, as practice shows. This is primarily because phraseologisms very rarely have clear translation analogues, which is why it is quite difficult for students to grasp the general meaning of a particular phraseologism and, accordingly, remember it. Therefore, it is important to work on this type of vocabulary precisely through practical skills in the classroom. This will help to consolidate the studied material and use it in the future.

It is important to note that students can replenish their vocabulary with idioms and phraseologisms primarily thanks to modern textbooks, because almost all of them provide a large number of idioms and phraseologisms on various topics. But we should not forget that another branch of emotive phraseology and idioms can be considered American and English cinema. Modern students also learn a large amount of new vocabulary from TV series and films. Therefore,

their speech becomes more modern and progressive. Perceiving phraseological units and idioms aurally and visually in a specific context while watching a TV series or movie helps to remember the translation and the field of use of such vocabulary quite quickly. And there are no problems with translation either, because the context greatly helps to understand the translation of a particular idiom or phraseological unit.

It is also important to note that modern students quite quickly perceive and remember new material and new vocabulary, which greatly facilitates the process of learning foreign languages.

Translating idioms and phraseological units is quite a difficult task, as they are considered the most complex lexical component of the language. It is important to note that phraseological units and idioms are quite often perceived by the translator or student as ordinary vocabulary, disorienting them and affecting the quality and adequacy of the translation, since in such a situation the translator or student interprets them literally, which leads to a loss of logic and informativeness of the translation. That is why it is an extremely important task to involve as many phraseological expressions as possible in foreign language classes in order to form an expanded lexical base in students and the ability to use it in everyday and business communication.

The most common option for translating idioms and phraseological units is to select the correct analogue in the target language. But this is not always possible, since such an analogue may not exist in the target language. In such situations, it will be appropriate to use descriptive translation. And emotional vocabulary is the option that can often cause certain difficulties in translation, so the context is very important when selecting an equivalent or in descriptive translation.

Let's consider some of the most common emotional phraseologisms and idioms in the English language, which often confuse understanding and many difficulties in translation.

1. *Happy as a clam*. Has an analogue in Ukrainian translation (means «satisfied, like an elephant»). Usually used in a positive sense and expresses an extremely happy state.

2. *Break a leg*. Has an analogue in Ukrainian translation (means «neither fluff nor feather»). Usually used in a positive sense to wish success.

3. *To feel upbeat*. Has no analogue in the Ukrainian language and is usually translated descriptively. Means to feel full of hope, optimism and joy.

4. *To leap for joy* and *to burst with joy*. Both have an analogue in Ukrainian translation (mean «to jump with joy»). These idioms are used to depict the feeling of extreme joy and happiness.

5. *Fish out of water*. It has a translation equivalent (means «not in your cup»). It is used to describe a situation that is unpleasant and causes some trouble.

6. *Cost an arm and a leg*. It has no translation equivalent in the Ukrainian language and is usually translated descriptively. It is used in a negative context to express anger at high prices.

7. *To be over the moon* and *get carried away*. Both have a translation equivalent (mean «in the seventh heaven of happiness»). Both of these idioms are used to describe extreme joy and happiness.

8. *Drive someone up the wall*. It has no translation equivalent in Ukrainian and is usually translated descriptively. It is usually used in situations where one person is very annoying to another person.

9. *To be on edge*. It has no specific translation equivalent in Ukrainian and is usually translated descriptively. It is used to describe a state of anger and irritation with something.

10. *To lash out* and *to blow a fuse*. These idioms have no specific analogue in Ukrainian and are usually translated descriptively. They are used to describe a person's extremely strong anger.

So, from the above examples, we can see that reproducing the emotional state in translation is a really difficult task when it comes to idioms and phraseological units. Such expressions can usually cause a lot of misunderstandings and lead to a loss of logic and informativeness in communication. Therefore, it is extremely important to study and expand the potential of using such expressions both in classes and in intercultural communication in order to practice the skills of using such expressions and gain more experience working with such fixed expressions.

In most cases, when it comes to phraseological units and idioms, translation can cause a lot of difficulties. After all, descriptive translation or the selection of an equivalent takes a lot of time and effort and requires a wide vocabulary in the native language, because in order to achieve an adequate translation, students must be able to choose the necessary equivalent and refrain from mistakes. And emotionally colored vocabulary causes even more difficulties in translation, because different languages have a completely different potential in reproducing an emotional state, so it is very important to determine the specifics of such emotions, relying on a certain context, and thanks to this, choose the necessary equivalent.

It is important to note that the emotional component of language plays a large role in modern intercultural communication. Therefore, special attention should be paid to the translation of such vocabulary in foreign language classes, because it is impossible

to imagine the modern world without intercultural communication, taking into account the world processes of globalization, which set certain trends and require being aware of all the latest priority areas.

We cannot ignore the fact that world trends are changing quite quickly, and what was considered innovative a few years ago can already turn into new directions and trends in modern intercultural communication. This industry is based on the active use of spoken language, which tends to change and develop very quickly, so you should always be aware of the modern lexical component of the language. And, looking at the vocabulary of modern American and English textbooks, they pay special attention to acquiring the skills of using idioms and phraseological units in everyday communication.

Modern trends require the presence of new skills that can help students in their professional achievements in the future. And the education sector must respond to such requests quickly enough to be able to prepare competitive specialists in the field of intercultural communication.

Conclusions. The topic of studying phraseological units and idioms plays an important role in modern Linguistics and requires special attention both among the student community studying foreign languages and among translators. The analysis shows that many modern idioms and phraseological units cause many difficulties in translation, because very often they are not recognized as fixed expressions and are translated literally, which causes misunderstanding and distortion of the context. That is why the practice of their use is an extremely important element of modern foreign language classes, because it allows students to study a large volume of such fixed expressions, to have experience and practice using them in communication, which will provide confidence in future intercultural communication and emphasize the appropriate level of knowledge. The study and use of idioms and phraseologisms in intercultural communication will allow students and translators to have additional knowledge of the linguocultural features of the original language and to be able, if necessary, to familiarize interlocutors with the linguocultural features of the target language. All this is of great importance in the modern globalized world, because the exchange of cultural knowledge leads to the harmonization of intercultural relations and fruitful cooperation. In our opinion, the prospects for future research in this area may be the study and analysis of the linguocultural features of the use of phraseology with a color component and the specifics of its adaptation in the target language.

Bibliography:

1. Дуднік Г. Труднощі перекладу фразеологізмів на англійську мову. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 35, том 7, 2021. С. 73–76.
2. Левчук О.А. Особливості перекладу англійських фразеологічних одиниць із компонентом-назвою особи за родом занять засобами української мови. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 24. Том 2, 2022. С. 128–132.
3. Шніп Ю. В. Переклад англійських фразеологічних одиниць з компонентом «час» українською мовою. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Випуск 20 том 2, 2016. С. 147–149.
4. Cambridge Dictionaries Online. Cambridge Univ. Press, 2015. URL: <http://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 19.01.2026 р.)

Карачова Д. В., Агібалова Т. М. ЕМОТИВНІ ІДІОМИ ТА ФРАЗЕОЛОГІЗМИ: СПЕЦИФІКА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ ТА ВЖИТКУ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Статтю присвячено специфіці перекладу емотивних ідіом і фразеологізмів та їхнього вжитку у контексті міжкультурної комунікації. Переклад ідіом та фразеологізмів є досить важкою справою, адже вони вважаються найскладнішою лексичною складовою мови. У статті досліджено різницю між англійськими емотивними фразеологізмами та ідіомами, а також специфіку й труднощі їх перекладу засобами української мови. Тема фразеології вже багато років залишається актуальною та має великий попит на її дослідження серед наукової спільноти, адже вона поєднує у собі не лише лексико-семантичні особливості, але й також культурно-лінгвістичні, що робить її надзвичайно цікавою для вивчення, оскільки вона є поєднанням багаторічної історії, відображенням народної культури та лексичних особливостей мови. Науковою новизною даної статті є огляд основних відмінностей між англійською фразеологією та ідіомами, які позначають емоції, а також специфіку їх перекладу. Сучасні підходи до міжкультурної комунікації передбачають високий рівень володіння іноземною мовою та вміння швидко адаптуватись до потреб конкретної тематики. І фразеологія найкращим чином розкриває лексичний потенціал та рівень знань як перекладача, так і студента. Проте вдале використання таких сталих виразів потребує певних навичок та досвіду. Це пов'язано перш за все з тим, що ідіоми та фразеологізми неможливо перекладати дослівно, вони не представляють собою роздірбнені елементи із розмитим значенням, а, навпаки, є цілісною структурою, яка має певне конкретне значення. Але бувають випадки, коли такі значення можуть змінюватись в залежності від контексту. Такого роду особливості зазвичай мають ідіоми, адже саме вони можуть використовуватись у різних галузях життя з зовсім різним тлумаченням. Фразеологія ж відрізняється більш сталим та конкретним значенням. Як висновок, зазначимо, що зазвичай емотивні ідіоми та фразеологізми викликають багато труднощів у міжкультурній комунікації, адже потребують практики та досвіду вживання у повсякденному спілкуванні. Переклад таких сталих виразів також може спричинити деякі непорозуміння, адже спирається, в основному, на підбір варіантного відповідника у мові перекладу, проте не завжди можна знайти такий відповідник. Отже доречно використовувати також описовий переклад, який допомагає подолати комунікаційний бар'єр та досягти адекватного перекладу.

Ключові слова: фразеологізм, ідіома, міжкультурна комунікація, переклад, лінгвістика.

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Климко К. А.<https://orcid.org/0009-0001-1931-1613>

Дрогобицький державний педагогічний університет

Сус Р. В.<https://orcid.org/0009-0007-0445-7752>

Дрогобицький державний педагогічний університет

ВАРІАТИВІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ ПРИ ПЕРЕДАЧІ ЗНАЧЕНЬ ДЕТЕРМІНАТИВІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті здійснено комплексний перекладознавчий аналіз проблеми відтворення значень детермінативів у художньому тексті в межах англо-українського перекладу. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю прямого еквівалента категорії означеності/неозначеності в українській мові, що створює широке поле для варіативності перекладацьких рішень. Основну увагу приділено функціонально-семантичному потенціалу англійських артиклів як основних засобів детермінації та специфіці їхньої експлікації. У роботі доведено, що вибір перекладацької стратегії у художньому дискурсі визначається не лише граматичними нормами, а й когнітивно-прагматичними чинниками, контекстуальним оточенням та авторською ідіостилістикою. Авторами систематизовано основні способи компенсації значень англійського артикля на різних мовних рівнях. Зокрема, на лексичному рівні проаналізовано використання вказівних, неозначених та особових займенників, часток, а також прикметників, що здатні актуалізувати референційний статус іменника. На синтаксичному рівні акцентовано увагу на ролі актуального членування речення та порядку слів як ключових інструментів передачі значень означеності в українській мові. Наукова новизна дослідження полягає у висвітленні варіативності перекладацьких рішень залежно від художньої функції детермінатива. Окремий сегмент роботи присвячено аналізу поняття «нульового артикля» та його значущості для формування художнього образу, що часто ігнорується при лінійному перекладі. У висновках підкреслено, що ефективність перекладацького рішення безпосередньо залежить від здатності перекладача розпізнати імпліцитні смисли, закладені в системі детермінації оригіналу. Дослідження підтверджує, що сучасна перекладацька практика тяжіє до використання комбінованих методів відтворення категорії означеності/неозначеності, де синтаксична перебудова речення поєднується з лексико-семантичною адаптацією. Отримані результати можуть бути використані у курсах теоретичної граматики, порівняльної типології, теорії та практики перекладу.

Ключові слова: категорія означеності/неозначеності, детермінатив, артикль, художній текст, перекладацькі трансформації, варіативність, актуальне членування речення, компенсація, контекстуальна еквівалентність.

Постановка проблеми. Проблема відтворення категорії детермінації в англо-українському перекладі зумовлена фундаментальною типологічною розбіжністю між мовами: наявністю розгалуженої системи артиклів в англійській мові та їх відсутністю в українській як мові без артикля як мовної одиниці. У художньому дискурсі детермінативи виконують не лише граматичну, а й важливу прагматично-стилістичну функцію, виступаючи інструментом актуального членування речення та

засобом побудови текстової когезії. Необхідність передачі значень означеності/неозначеності змушує перекладача вдаватися до широкого спектра варіативних рішень – від використання лексичних заміників (займенників, часток) до синтаксичних трансформацій (зміни порядку слів). Проблема полягає у відсутності уніфікованих алгоритмів вибору цих засобів, що в умовах художнього тексту може призводити до суб'єктивних інтерпретацій, втрати авторських смислових акцентів або

порушення комунікативної динаміки наративу. Таким чином, виявлення чинників, що зумовлюють варіативність перекладацьких стратегій у цій сфері, є актуальним завданням сучасного перекладознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя для вивчення категорії детермінації в аспекті міжмовної комунікації закладено у працях В. Карабана та І. Корунця, які детально класифікували граматичні трансформації та визначили функціональні відповідники англійських артиклів в українській мові. Важливе значення для розуміння художньо-стилістичного потенціалу детермінативів мають розвідки Р. Зорівчак, де акцентовано увагу на методах відтворення безеквівалентної лексики та збереженні конотативного забарвлення оригіналу. З огляду на необхідність дотримання морфолого-синтаксичних норм мови перекладу, особливої ваги набувають положення, викладені у колективній праці за редакцією С. Карамана «Сучасна українська літературна мова». Зокрема, розгляд засобів актуального членування речення та функціонування службових частин мови в межах зазначеної праці дозволяє перекладачеві обґрунтувати вибір конкретного лексико-синтаксичного замітника артикла. Попри ґрунтовність наявних напрацювань, варіативність перекладацьких рішень у художньому тексті як результат взаємодії авторського ідіостилу та нормативних вимог мови перекладу потребує подальшого комплексного аналізу.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження та систематизація варіативних стратегій відтворення семантичного потенціалу англійських детермінативів засобами української мови в межах художнього дискурсу. Досягнення поставленої мети передбачає аналіз чинників, що зумовлюють вибір конкретного перекладацького рішення – від лексичних заміників та морфологічних засобів до синтаксичної перебудови речення – з урахуванням необхідності збереження прагматичного фокусу, авторського ідіостилу та комунікативної динаміки оригіналу.

Виклад основного матеріалу. Попри генетичну спорідненість у межах індоєвропейської сім'ї, історична еволюція української та англійської мов зумовила суттєву дивергенцію їхніх типологічних характеристик. Найбільш виразно ці розбіжності фіксуються на рівні морфологічної будови слова. Сучасна українська мова значною мірою зберігає синтетичний характер, де розгалужена система флексій та афіксів виступає основним реляційним засобом вираження граматич-

них значень (відмінків, родів, дієслівних форм). Натомість англійська мова пройшла шлях інтенсивної аналітизації, що призвело до домінування ізолюючих тенденцій, де функцію флексій перебрали на себе службові частини мови та фіксований порядок слів.

Така системна відмінність безпосередньо позначається на морфемному складі лексичних одиниць. Якщо в англійській мові переважають кореневі, одноморфемні слова, то для української мови властива структурна багатокомпонентність. Більшість повнозначних лексем в українській мові функціонують як двоморфемні структури, що поєднують корінь із відповідним афіксом для морфологічного маркування слова. Як ілюстрацію можна навести приклади *дружити* (корінь *друж-* та суфікс *-ити*), *темний* (корінь *темн-* та флексія *-ий*), *весна* (корінь *весн-* та флексія *-а*). Водночас поширеними є і триморфемні утворення, де семантичне ядро супроводжується як словотвірними, так і формотвірними морфемами [3, с. 12]. Зокрема, у словах *небеса* (корінь *неб-*, суфікс *-ес-* та афікс *-а*) або *телята* (корінь *тел-*, суфікс *-ят-* та афікс *-а*) чітко простежується складна ієрархія афіксальних елементів [3, с. 13]. Такий високий ступінь морфологічної репрезентативності української мови виступає ключовим чинником при виборі трансформаційних моделей у процесі перекладу з аналітичних мов.

Система граматичних категорій української мови відзначається високим ступенем структурної розгалуженості та семантичної наповненості. До фундаментальних категорій морфологічного рівня належать рід, число, відмінок, особа, час, вид, спосіб, стан, а також ступені порівняння. Специфіка кожної категорії зумовлена кількісним та якісним складом граматичних значень, що її формують. Яскравим прикладом міжмовної асиметрії є категорія відмінка: якщо в українській мові вона представлена семичленною парадигмою, то в англійській спостерігається редукція цієї категорії до двох форм. Така варіативність підтверджує тезу про те, що граматичні системи, попри універсальність своїх функцій, відображають унікальні вектори історичного розвитку та культурно-мовні детермінанти кожного етносу [1, с. 194].

Своєю чергою, англійська мова як мова аналітичного ладу володіє специфічною системою граматичних категорій, що визначають синтаксичну організацію речення та актуалізують логіко-змістові зв'язки між лексемами. До ключових категорій англійської мови слід віднести час, особу, число, аспект (тривалий та доконаний), стан,

а також категорію означеності/неозначеності (детермінації). Окрему увагу в лінгвістичних працях приділяють категорії виду, яка реалізується через розгалужену систему видо-часових форм. У контрастивному аспекті англійська мова демонструє відносну спрощеність морфологічного вираження відмінків та відсутність граматичного роду іменників, що є характерним для синтетичних мов. Проте саме кореляція та функціональна взаємодія цих категорій забезпечують можливість конструювання логічних за змістом висловлювань і передачу найтонших смислових відтінків. Глибоке розуміння ієрархії граматичних категорій англійської мови є необхідною передумовою не лише для осягнення її смислового навантаження, а й для розв'язання фундаментального завдання перекладознавства – досягнення повної адекватності та еквівалентності текстів у процесі міжмовної трансформації.

Дана стаття фокусується на аналізі граматичної категорії означеності/неозначеності, яка в сучасній лінгвістиці частіше згадується як категорія детермінації, та вивченні специфіки її репрезентації в межах типологічно відмінних індоєвропейських мов – англійської та української.

Категорія детермінації є фундаментальним складником граматичної структури багатьох мовних сімей, зокрема вона посідає чільне місце в морфосинтаксичній системі германських та романських мов. Як універсальне лінгвістичне явище, детермінація безпосередньо корелює з концептами референтності та нереферентності, відображаючи опозицію між конкретизованим та узагальненим статусом об'єкта чи явища. Функціональне призначення цієї категорії полягає в ідентифікації семантичного статусу іменника: вона вказує на те, чи постає предмет як індивідуалізована, контекстуально виокремлена одиниця (означеність), чи він розглядається як абстрактний представник певного класу об'єктів (неозначеність). Крім того, детермінація виступає потужним інструментом текстотворення, оскільки маркує інформаційну динаміку наративу: поява нового, незнайомого реципієнту об'єкта потребує неозначеної актуалізації, тоді як повторна згадка предмета сигналізує про його перехід у статус відомої інформації.

Слід наголосити, що формальна експлікація цієї категорії варіюється залежно від типу мовної системи. В англійській мові, де домінують аналітичні тенденції, провідним засобом вираження детермінації є парадигма артиклів, що включає неозначений *a/an* та означений *the* артиклі. У сучасній германістиці також прийнято виокрем-

лювати нульовий артикль (*zero article*) як значущу відсутність формального маркера, що має власне семантичне навантаження. Окрім артиклів, система детермінативів англійської мови охоплює широкий спектр інших актуалізаторів іменника, зокрема вказівні, присвійні, неозначені, заперечні та квантитативні (кількісні) займенники, які сукупно забезпечують точну референційну прив'язку мовленнєвої одиниці до позамовного контексту.

У системі англійської мови артиклі виступають домінантними детермінантами, які, попри відсутність власного лексичного значення, наділені інтенсивним функціонально-семантичним навантаженням. Комунікативна прагматика артикля полягає у розмежуванні ступеня обізнаності учасників дискурсу щодо об'єкта мовлення: опозиція *“a café”* – *“the café”* маркує перехід від абстрактного, раніше не згадуваного об'єкта до конкретизованої одиниці, ідентифікованої в межах спільної пресупозиції мовця та слухача. Як службова частина мови, артикль є структурним центром іменникової групи, що забезпечує граматичну коректність речення. Однак у процесі англо-української перекладацької трансформації спостерігається тенденція до використання нульової еквівалентності (елімінації детермінатива) або застосування методів дескриптивної (описової) компенсації, що зумовлено відсутністю артикля української мови.

Генезис неозначеного артикля *a/an* пов'язаний із давньоанглійським числівником *«an»* (один), що історично зумовило його селективність щодо злічувальних іменників у формі однини. Проте в сучасному перекладознавстві пряма підстановка числівника «один» часто визнається стилістично надлишковою або семантично неадекватною контексту. Окрім кількісного аспекту, цей детермінант виконує важливу класифікуючу функцію, презентуючи предмет як типового представника певного гомогенного класу явищ, що вимагає від перекладача пошуку контекстуальних синонімів або синтаксичних засобів акцентування.

Генезис означеного артикля *the* також сягає давньоанглійського періоду, проте в сучасній історичній лінгвістиці панує консенсусна думка щодо його прямої деривації від вказівного займенника *that*. Цей етимологічний зв'язок зумовлює фундаментальну функцію даного детермінатива – вказівку на конкретний, ідентифікований у межах контексту об'єкт. Важливою морфосинтаксичною характеристикою означеного артикля є його інваріантність стосовно граматичної категорії числа. На відміну від неозначеного артикля, дистрибуція

the не обмежена структурними типами іменників: він вільно сполучається зі злічувальними та незлічувальними лексемами як у формі однини, так і у формі множини.

Функціональний діапазон означеного артикля охоплює ситуації як анафоричної референції (повторна згадка вже відомого об'єкта), так і ситуативної означеності, де предмет виокремлюється завдяки унікальності в певній картині світу. У перекладацькій практиці ці властивості вимагають особливої уваги, оскільки вибір засобу відтворення – від використання вказівних займенників «цей», «той» до повної елімінації артикля з перестановкою слів у реченні – залежить від типу детермінації, яку реалізує *the* у конкретному мікроконтексті. Така гнучкість означеного детермінатива в англійській мові створює широке поле для варіативності

Водночас існують суворі морфосинтаксичні обмеження щодо дистрибуції неозначеного артикля *a/an*. Зокрема, у випадках, коли об'єкт або явище актуалізуються у формі множини в узагальненому контексті, функціонування зазначеного детермінатива стає неможливим. Це зумовлено етимологічним зв'язком артикля з категорією числа (значенням одиничності), що вступає у граматичне протиріччя з кількісним показником множини. У перекладацькій практиці при роботі з такими структурами найчастіше застосовується стратегія нульової еквівалентності, за якої значення неозначеності залишається імпліцитним або компенсується синтаксичними засобами української мови.

Крім того, у теоретичних розвідках значна увага приділяється поняттю «нульового артикля», який розглядається як значуща відсутність формального маркера. Науковці констатують, що нульовий артикль є закономірним показником у ситуаціях, де відсутня потреба у специфічній класифікації чи індивідуалізації об'єкта [7]. У художньому тексті це часто стосується абстрактних понять, назв речовин або іменників, що вживаються у максимально широкому, недиференційованому значенні. Для перекладача ідентифікація нульового артикля є критично важливою, оскільки вона сигналізує про необхідність відтворення загальної родової назви без додаткових лексичних уточнювачів, що дозволяє зберегти автентичну стилістику та лаконічність оригіналу.

Українська мова, за своєю типологічною природою, належить до мов синтетичного ладу, що передбачає вираження граматичних значень переважно через внутрішню модифікацію слова та

розгалужену систему афіксації [5, с. 326–327]. У зв'язку з відсутністю спеціалізованого морфологічного інструментарію, подібного до артикльової системи германських мов, категорія детермінації в українському мовознавстві розглядається як імпліцитна, або «латентна» функціонально-семантична категорія.

Така специфіка зумовлює перенесення значень означеності та неозначеності з граматичного рівня на інші мовні рівні, де вони актуалізуються через комплекс компенсаторних засобів. На лексичному рівні детермінація експлікується за допомогою широкого спектра частин мови, зокрема вказівних, неозначених та присвійних займенників, а також атрибутивних конструкцій із прикметниками, що конкретизують референтний статус іменника. На синтаксичному рівні провідну роль відіграють перекладацькі трансформації, що базуються на зміні порядку слів та актуальному членуванні речення, де позиція слова (тема чи рема) безпосередньо вказує на ступінь його інформаційної новизни. Крім того, важливою складовою відтворення значень детермінації є просодичні засоби, зокрема логічний наголос та інтонаційне виокремлення, що дозволяють вербалізувати приховані смислові акценти оригіналу в процесі міжмовної комунікації. Таким чином, відсутність прямого граматичного еквівалента в українській мові компенсується багаторівневою системою функціональних аналогів.

Ця типологічна дивергенція між двома мовними системами становить одну з ключових проблем сучасного перекладознавства, оскільки безпосередньо детермінує рівень адекватності та еквівалентності відтворення художніх текстів. У процесі міжмовної трансформації перекладач постає перед необхідністю глибокої диференціації контекстуальних умов, що вимагає застосування варіативного арсеналу граматичних і лексичних перетворень. Важливу роль при цьому відіграє врахування ступеня деталізації опису, специфіки кумуляції мовних одиниць та інших лінгвістических чинників, спрямованих на мінімізацію смислових втрат і забезпечення цілісної реплікації змістової та формальної структури першоджерела.

Істотні розбіжності між англійською та українською мовами в площині репрезентації категорії (не)означеності чинять визначальний вплив на стратегію перекладу. Відсутність морфологічної категорії артикля в українській мовній системі зумовлює певні когнітивні труднощі при інтерпретації англійського дискурсу українськими

реципієнтами. Така складність пояснюється не лише екзистенційною відсутністю аналогічних граматичних маркерів у рідній мові, а й багатофункціональністю англійського артикля [3, с. 24]. З огляду на це, прецизійний аналіз засобів детермінації стає релевантним чинником, що безпосередньо корелює з успішністю перекладацької діяльності та якістю фінального тексту.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна констатувати, що відтворення англійських детермінативів в українському перекладі постає як складний процес міжрівневої компенсації, зумовлений типологічною дивергенцією аналітичної та синтетичної мовних систем. Проведений аналіз підтвердив, що категорія детермінації в українській мові функціонує як імпліцитний складник, що реалізується не через спеціалізовану морфологічну парадигму артиклів, а за допомогою розгалуженого комплексу функціональних аналогів. Зокрема, було з'ясовано, що варіативність перекладацьких стратегій прямо залежить від референтного статусу об'єкта та комунікативного наміру автора.

У процесі міжмовної трансформації перекладачі застосовують багаторівневу систему відповідей: від лексичних засобів, як-от вказівні та неозначені займенники, до синтаксичних методів, заснованих на зміні порядку слів для позначення теми та реми висловлювання. Важливу роль також відіграють морфологічні трансформації та стратегія нульової еквівалентності, що застосовується у випадках, коли контекстуальна детермінованість дозволяє уникнути надлишкового використання службових слів без втрати змісту. Доведено, що успішність та адекватність перекладу детермінативів визначається не лише дотриманням граматичних норм, а й здатністю перекладача гнучко адаптувати функціонально-семантичне навантаження англійських артиклів до стилістичних та естетичних параметрів художнього дискурсу. Перспективи подальшого вивчення цієї проблематики вбачаються в аналізі перекладацької варіативності в межах різних жанрів сучасної прози, що дозволить систематизувати моделі відтворення категорії означеності в українському лінгвокультурному просторі.

Список літератури:

1. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство : Навчальний посібник Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 288 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. І. Карабан. Вінниця: Нова Книга, 2001. Ч. 1. 271 с.
4. Караман С. О. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.]; за ред. С. О. Карамана. К.: Літера ЛТД, 2011. 560 с.
5. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2003. 464 с.
6. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 368 с.
7. Лещенко О. Конспект лекцій з дисципліни «Порівняльна граматики англійської та української мов» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 035 «Філологія». Кам'янське : ДДТУ, 2023. 70 с.
8. Служинська Л. Б., Гумовська І. М. Артикль як традиційний засіб вираження детермінації в німецькій та англійській мовах. *Наукові записки націон. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологічна»* / гол. ред. І. Д. Пасічник. Острог: вид-во нац. ун-ту «Острозька академія». 2015. Вип. 58. С. 300–302.

Klymko K. A., Sus R. V. VARIABILITY OF TRANSLATION SOLUTIONS IN RENDERING THE MEANINGS OF DETERMINERS IN LITERARY TEXTS

The article provides a comprehensive translational analysis of the rendering of determiner meanings in literary texts within the framework of English-Ukrainian translation. The relevance of the study is determined by the absence of a direct equivalent to the category of definiteness/indefiniteness in Ukrainian, which creates a wide range of variability in translation decisions. Primary attention is focused on the functional-semantic potential of English articles as the core means of determination and the specifics of their explication. The paper proves that the choice of translation strategy in literary discourse is governed not only by grammatical norms but also by cognitive-pragmatic factors, contextual environment, and the author's style.

The authors systematise the primary methods of compensating for English article meanings at various linguistic levels. Specifically, at the lexical level, the use of demonstrative, indefinite, and personal pronouns, particles, and adjectives capable of actualising the referential status of a noun is analysed. At the syntactic

level, emphasis is placed on the role of functional sentence perspective (FSP) and word order as key tools for conveying definiteness in Ukrainian. The scientific novelty of the research lies in highlighting the variability of translation solutions depending on the artistic function of the determiner. A separate segment of the work is devoted to analyzing the concept of the “zero article” and its significance in shaping artistic imagery—a factor often overlooked in linear translation. The conclusions emphasise that the effectiveness of a translation decision directly depends on the translator’s ability to recognise the implicit meanings embedded in the source language’s system of determination. The study confirms that modern translation practice tends toward the use of combined methods for rendering the category of definiteness/indefiniteness, where syntactic restructuring of the sentence is coupled with lexico-semantic adaptation. The results obtained can be applied in courses on theoretical grammar, comparative typology, and the theory and practice of translation.

Keywords: *category of definiteness/indefiniteness, determiner, article, literary text, translation transformations, variability, functional sentence perspective, compensation, contextual equivalence.*

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Kozachyshyna O. L.<https://orcid.org/0000-0002-7643-453X>

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Mishanchuk M. V.<https://orcid.org/0009-0005-9331-0976>

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

PRAGMATIC ADAPTATION OF HETEROGENEOUS TEXTS IN THE UKRAINIAN LOCALIZATION OF THE VIDEO GAME DELTARUNE

The article presents a comprehensive study of pragmatic adaptation strategies applied to heterogeneous texts within the localization of the indie video game “Deltarune” into the Ukrainian language. The relevance of this research is predetermined by the rapid expansion of the global gaming industry and the urgent need for a theoretical understanding of modern translation strategies that ensure player immersion and narrative resonance for local audiences in the context of cultural globalization. The paper analyzes the heterogeneous nature of video game texts, which represent a sophisticated synthesis of technical, narrative, and dialogic components. This typological complexity demands a differentiated approach to material processing from the localizer, extending far beyond the boundaries of traditional linguistic translation and literal equivalence.

The primary focus of the paper is directed toward the methods of pragmatic adaptation employed to overcome linguo-cultural and cognitive barriers between the source and target environments. Using the localization performed by the independent “Pereclaw” team as a case study, the article examines such techniques as the compensation of phonetic wordplay, phraseological transformation, modulation, and diachronic stylization. Specifically, the research investigates the specifics of rendering authorial neologisms and puns, where translators utilize deliberate orthographic deviations and the incorporation of archaic Ukrainian graphical elements to authentically recreate the pseudo-archaic idiolects of certain characters. Special emphasis is placed on the adaptation of interface elements and abbreviations, where techniques of explication and functional substitution are used to ensure the clarity of gameplay mechanics and user settings.

It is argued that pragmatic adaptation in video game discourse serves not merely as a translation tool but as a fundamental systemic strategy for preserving the multimodal integrity of the digital product. The article offers an expanded vision of the localizer’s role as a cultural mediator capable of transcreating complex semantic units.

Keywords: video game localization, pragmatic adaptation, heterogeneous texts, compensation, immersion, transcreation, Deltarune, translation strategies.

Problem statement. Since the emergence of the first video games in the late 20th century, they have rapidly increased their presence in our everyday life. This medium has proved to be one of the most effective forms of entertainment that provides consumers with an interactive multimodal environment, where multiple semiotic fields coexist, including visuals, audio, and textual elements. As digital products, video games can be easily distributed to different countries and traverse through cultural barriers to provide similar experience for all consumers worldwide.

However, achieving international success and appreciation of the game by the target audience poses a significant challenge. Video games require a specific kind of adaptation that has to take into account various features, among them the heterogeneous nature of text types, each presupposing specific approach to the treatment of the material and distinctive ways of this material adaptation.

The rapid expansion of the global gaming industry necessitates a theoretical understanding of modern translation strategies that ensure player immersion

and narrative resonance for local audiences in the context of cultural globalization. The emergence of a significant number of works devoted to the adaptation of computer games in the recent time testifies to the considerable interest of scholars in the given issue and the relevance of studying the problem. **Most notable recent studies** in this field focus on game classification and basic strategies for their localization [9; 10; 12; 14], the correlation between the notions of adaptation, translation, and localization of video games [1; 3], multimodal nature of videogames as a challenge for translation [4; 5; 9] as well as the translation of some particular phenomena from videogames into the target language [2]. Despite the undeniable popularity and practical need for high-quality localization of video game products, from the perspective of translation studies, the issue remains relatively under-researched and needs further analysis. **The aim** of the given paper is to explore the specifics of text types in video game “Deltarune” and also the strategies of their adaptation for the Ukrainian audience. The results of the research may be relevant for further development of theoretical foundations of Anglo-Ukrainian audiovisual translation as well as systematization of dominant strategies and characteristic features of adapting English-language role-playing video games for the Ukrainian target audience.

The research **material** is a single-player indie computer game “Deltarune” that belongs to the combat, role-playing, and puzzle genre. It is called “indie” as it was created by an independent developer Toby Fox, and can be played by one individual, thus called “single-player”. The first two chapters of “Deltarune” are distributed free of charge across the globe through downloadable digital copies. The only official languages available for the game are English and Japanese, the Ukrainian localization for the first free chapters was developed by the “Pereclaw” independent translation group with an open repository on GitHub. “Pereclaw” is an active translation union that specializes in indie games and is known for not just translating words, but trying to preserve the atmosphere and humour.

Results. In modern translation studies, localization is viewed as a complex, multifaceted process, within which pragmatic adaptation serves as a core strategy [5, p. 203; 15, p. 164]. The latter involves adjusting the source text to align with the linguistic, cognitive, and cultural norms of the target audience [6, p. 232–233; 8, p. 96; 11, p. 528]. As a fundamental component of video game localization, pragmatic adaptation functions as a tool to overcome socio-cultural barriers and secure the intended emotional impact on the player.

The primary objective of the game is to maintain player immersion; by facilitating the instantaneous perception of complex dialogues and interface elements, adaptation allows the user to focus on gameplay and narrative resonance rather than linguistic decoding. Besides, in dynamic games or RPGs with limited time to choose a response, perception in the native language is instantaneous, which is critical for gameplay. No less important is the emotional aspect of game playing. When the game uses the player’s native language with familiar cultural codes, it creates a more intimate, deeper connection and immersion.

As a widely-spread object of entertainment, video games come in different forms, sizes and genres (role-play, shooting, adventure, etc.). Depending on the genre, the scale and the form (physical or digital copy) of distribution, video games can comprise a variety of textual data, which includes among other things supplemental material, like packaging or manuals. Speaking about in-game assets, video games combine narration with software-related texts. From this standpoint, computer games are technical and artistic hybrids, in which the technological basis serves not only as a tool for creating an artistic product, but is also included in the artistic content and aesthetic properties of the work. A translator who localizes a video game encounters all types of texts characteristic of digital products, which fact largely determines the linguistic complexities of a lexical and contextual-grammatical nature in the process of game localization: translators work with different registers and different types of texts and must adhere to certain requirements for different genres of products [4]. Given the so-called ‘hybridity,’ the combination of artistic and technical text, game localization is more complex than the localization of software or websites, which are written predominantly in technical language and have less text to translate and adapt.

According to the approach by Bernal-Merino [9], all videogame texts can be subdivided into seven types from the standpoint of the context of their usage:

- Legal: involve texts that uncover the legal aspects of the game, such as terms and conditions of the users;
- Promotional: include texts used for advertising the game on the official websites or other media;
- Technical: usually found on packaging (printed or displayed) and presenting information regarding the required hardware and software, as well as logos and legal labels;
- Didactic: oftentimes located in manuals that contain instruction on how to install and load the video game; can be printed or displayed;

– Functional: in-game text strings displayed as a part of its interface (e.g. menus, hints, popup windows);

– Dialogues (written or oral): recorded lines / transcription of dialogues between characters inside the created world of the game;

– Narrative: descriptions depicting the world and characters of the video game, usually in a combination with visual content. Oftentimes found in the notes, papers, books and other written material found in the world of the game.

Legal, promotional, technical and didactic types of texts belong to supportive materials and do not pertain to the in-game assets while dialogues, functional and narrative texts offer a rich source for linguistic inquiry in terms of their pragmatic adaptation.

Functional texts in “Deltarune” game comprise various menus related to video game setting, chapter selection, skills, and inventory, shops, hero stats and abilities, saving the progress, and combat. It must be noted that adapting game mechanics and interactive elements in accordance with the rules of the target language and audience requests to ensure a seamless gaming experience is one of the cornerstones of translation adequacy and localization quality. Accomplishing this task requires both a deep understanding of the specifics of the game world and general technical competence. Despite the predominantly technical nature of the user interface text, its adequate reproduction is almost as important as the translation of dialogues and narrative messages, since the gaming experience depends on it. For example, ignoring the character limit in a line can lead to significant shifts that may complicate or even render impossible the use of the interactive field of the user interface. The analysis of the excerpts from three menus from “Deltarune” showcases the successful attempt of the translators to preserve the pragmatic potential of the original game in the Ukrainian translation.

Example 1: Engl: TP – Ukr.: PH; Engl: HP – Ukr.: P3; Engl: Target – Ukr.: Обстріл;

Example 2: Engl: Config – Ukr.: Налаштування;

Example 3: Engl: Equip – Ukr.: Зброя; Engl: Char – Ukr.: Герой.

The abbreviation “TP” in the first example poses a challenge for the translators given the lack of clarity in translation tradition. This particular abbreviation was contrived by the developer specifically for “Deltarune”, and it stands for “Tension Points”. It was conveyed into Ukrainian as “PH” that means “Рівень Напруги”, which is quite clear in the context of the game. Similar strategy is applied for the translation

of the abbreviation “HP” (=Health Points), which is universal in English-language gaming where it stands for the numerical representation of a character’s vitality. As “HP” is deeply embedded in gaming culture, translators face a choice: keep the English abbreviation (which many gamers already understand) or adapt it to the Ukrainian language. The Pereclaw Team opted for the abbreviation P3 (=Рівень Здоров’я), which seems a strategic pragmatic solution here as it avoids unnecessary Anglicisms, making the game feel like a native Ukrainian product. Besides, the abbreviation “P3” is only two letters long, which is crucial for functional texts where space is extremely limited. No less important factor is clarity: even a non-gamer can guess that “P3” relates to “Здоров’я,” whereas “HP” requires prior knowledge of English or gaming jargon. Thus, the Ukrainian translators performed a functional substitution, replacing a global English loanword with a localized abbreviation that maintains the same “short-hand” utility while adhering to Ukrainian linguistic norms.

Such shortened forms as “Config”, “Char”, and “Equip” (**Examples 2–3**) represent a specific difficulty due to their technical nature and the need to maintain interface intuitiveness. In the Ukrainian version, these elements are rendered through explication (expanding the truncated source forms into full-word equivalents): “Config” (=Configuration) is adapted as “Налаштування”, which serves as a functional equivalent for system settings. Similarly, “Char” (=Character) is rendered as “Герой”, and “Equip” (=Equipment) is replaced by the contextual equivalent “Зброя”. This approach ensures that the functional purpose of each menu is immediately transparent to the user, preserving the pragmatic adequacy of the RPG interface.

The term “Target” (**Example 1**), appearing during combat sequences, underwent a significant pragmatic shift through modulation. While the original labels the opponent as the focal point of the attack, the Ukrainian localization employs modulation, substituting the object (“Target”) with the process of the action: “Обстріл” (Shelling). This choice shifts the pragmatic emphasis from the entity being attacked to the intensity of the combat encounter itself. Although a literal translation such as “Ціль” would have maintained denotative equivalence, the translators’ choice illustrates a desire to enhance the dynamic atmosphere of the battle, albeit at the cost of a slight deviation from the original’s structural neutrality.

Another type of text widely used in this particular game is **dialogue and characters’ speech**. Dialogues in “Deltarune” are rich in various stylistic means,

which often call for creative, non-trivial solutions on the part of translators. The following examples show-case it best:

Example 4: Dialogue lines from a character called Temmie:

Engl: *KRISP!! awa... ver sorz... tem already have partner... tem partner with... EG!!!* [12]

Ukr.: КРИСП!! овва... дуж вибч... тем вже найшла пару... тем в парі з.. ЯЦЦЕМ!!! [7]

Example 5: Dialogue lines from a character called Blue Block with letter “O”:

Engl: **The King wants to o-liminate Lightners, but... we didn't o-gree with that.* [12]

Ukr.: **Ко-ро-ль хо-че о-сунути небезпеку Світо-чів, та... ми з ним не по-го-джуємо-сь.* [7]

Example 6: Dialogue lines from a character called Rouxls Kaard:

Engl: *I am Rouxls Kaard, thou're greatest adversary! Thou may have clawedst past all thouse other-est conundrums [...]* [12]

Ukr.: Я – Правѣль-Картька, ваш'сь найвеличнійший супротивникъ. Хай ви й продряпалися крізь всеминуліє негаразди. [7]

As we can see in Example 4, Temmie's speech is non-grammatical with numerous spelling and grammar mistakes. It may be interpreted as a sign of the character's emotionality, which is further confirmed by the excessive use of capitalization (capital letters in such words as KRISP, EG, etc) and break in the narrative (aposiopesis). The Ukrainian version recreates this manner of speech by using shortenings and deliberate orthographic mistakes in those words where it is most appropriate in the Ukrainian language. Besides, we can notice capitalisation and multiplication of the punctuation marks (aposiopesis) following the pattern of the original variant. Pragmatic adaptation of these lines contributes to a successful reproduction of Temmie's character in the Ukrainian version of the game.

A rather interesting strategy can be seen in the recreation of Blue Block's speech (Example 5). The Blue Block character is shown as a blue block with a letter “O”, which represents the type of toy blocks children play with. In the original text, hyphens and deliberate misspellings are used to emphasize the presence of the letter “o” in the character's speech, thus creating the visual image of the hero in a text format (*o-liminate; o-gree*). The Ukrainian version also uses hyphens to highlight the letter “o” (Ко-ро-ль хо-че; по-го-джуємо-сь) together with orthographic violations (“о-сунути” instead of “усунути”). This approach can be viewed as a kind of multimodal adaptation, since the text is adapted to the visual image of the character (a block with a letter).

Rouxls Kaard's speech (Example 6) demands the highest degree of creativity from the translating team. This character speaks in pseudo-Early Modern English, which emphasises his comicality and excessive desire to appear respectable. Typical of him is the use of the archaic or archaic-stylised pronouns (*thou; thouse*) and obsolete inflections (-est: *otherest*) as is seen in the example above. Graphic and phonetic adaptation incorporating orthographic and phonetic elements reminiscent of 19th-century Ukrainian literary tradition (such as the use of the letters ‘ѣ’ and ‘ѡ’), which is employed by the translators, is a classic technique for visual stylisation in the old style. It helps to create a strong association with ‘antiquity’ and ‘high style’ for Ukrainian players. At the same time, the translators invent their own ‘strange’ forms of words (ваш'сь; всеминуліє) that sound grand but are grammatically absurd, which makes the player laugh at how desperately the character is trying to sound intelligent. The strategy of diachronic stylisation based on functional replacement made it possible not only to convey the temporal marker of antiquity, but also to preserve the pragmatic humour of the image – through the deliberate inappropriate use of obsolete forms, the translators recreated the effect of ‘pseudo-intellectuality’ inherent in the character's speech in the original.

One of the most striking features of the characters' speech in Deltarune is jokes and puns. Let's look at some examples and the way they are rendered into Ukrainian.

The Queen constantly uses terms related to computer architectures or smartphones.

Example 7:

Engl.: *'I'm A Mobile Boss.'* [12]

Ukr.: *‘Я – Мобільна Босиня.’* [7]

In English, this is a pun on the term ‘Mobile Boss’ (a boss in a mobile game). But in the context of the game, she says this while literally riding on a mobile throne. The translators kept the word ‘mobile (мобільна)’ because in Ukrainian it has the same double meaning: both as the ability to move around and as a reference to gadgets. In this case the translators successfully used a complete equivalent. It is interesting to note that The Queen capitalizes every word (as in programme titles or code). The translators keep this capitalization in the Ukrainian version. This is not a pun in the classical sense, but rather a pragmatic adaptation of visual speech style that is perceived as a linguistic joke.

Another character called Sans traditionally jokes about skeletons and bones.

Example 8:

Engl.: *I'm working myself to the bone.* [12]

Ukr.: Я працюю до **посиніння кісток**. [7]

In English, the idiom ‘work to the bone’ means to work very hard. The pun lies in the fact that Sans is a skeleton. Since the phrase ‘працювати до кісток’ is not common in Ukrainian, the translators added ‘до посиніння,’ which refers to the Ukrainian phrase ‘працювати до посиніння,’ but kept the word ‘bones (кісток)’ to preserve the original connection to the character’s appearance. The analysis of Sansa’s speech demonstrates the successful use of phraseological transformation, which preserves both the comic effect and the visual connection to the image of a skeleton.

It is obvious that without pragmatic adaptation, the speech of the characters and their jokes remain ‘dead text’ for foreign players. Adaptation brings jokes to life, making them understandable within the Ukrainian cultural code.

Narrative texts are essential for “Deltarune” as they enhance the experience of the user by providing additional information about the surroundings, describe a certain item used in combat, or acquaint the user with some artifacts, such as book titles or other written material in the game. The texts are not presented in an automatic way, as the user has to interact with certain in-game elements in order to view the narrative texts. For instance, if there is a need to learn about a specific item in the inventory, the user will interact with the title of the item and see its description. Such textual elements pose a certain challenge for the translators who need to keep in mind several important aspects: meaning, style, context, technical issues, etc. In many cases, the use of traditional translation methods proves insufficient, and the translators resort to compensation technique that involves significant changes in the original text in order to achieve the desired pragmatic effect. Let us consider the following examples related to inventory items, specifically – items that can heal the playable character during a fight:

Example 9: *Revive Mint*:

Engl: *Heals a fallen ally to MAX HP. A minty green crystal.* [12]

Ukr.: Живодайний зелений кристал. Відродить впалого союзника з МАКС РЗ. [7]

Example 10: *Top Cake*:

Engl: *Top Cake. This cake will make your taste buds spin! Heals 160 HP to the team.* [12]

Ukr.: Круть-Торт. Такий крутий, що аж смакові рецептори закрутяться! Зцілює 160 РЗ всій команді. [7]

Example 11: *Hearts Donut*:

Engl: *Hearts, don't it!? It's filled with divisive, clotty red jam. +??HP* [12]

Ukr.: Від нього аж почирвонієш! Повний густого огидного червоного повидла. +??РЗ [7]

In Example 9, the name of the item ‘Revive Mint’ is based on a play on words: *mint* as a plant (м’ята), also *mint* as an adjective meaning ‘new, fresh, in excellent condition’, and *minty green* is a colour associated with pharmacy freshness and healing. In Ukrainian, the word ‘м’ятний’ is associated only with taste or colour, but does not have the meaning of ‘integrity’ or ‘perfect condition’. The lost connotation of the English adjective ‘minty’ (combining colour and the idea of renewal) was compensated by the epithet ‘живодайний’, which explains the healing effect of the item, ensuring that its game function is adequately perceived by the Ukrainian recipient. Besides, in this example, the word ‘heals’ is rendered with the help of the Ukrainian word ‘відродить’, which is not a dictionary equivalent of this lexeme. Since it refers to a ‘fallen ally,’ the verb ‘лікує’ sounds a bit weak. ‘Відродить’ reflects the mechanics of the game more accurately (the character’s return to battle from zero health). It also adds a touch of fantasy to the text, which matches the atmosphere of the ‘Dark World’ in Deltarune.

A vivid example of pragmatic adaptation through the creation of an associative connection is the translation of the item called ‘Top Cake’ as ‘Круть-Торт’ (Example 10). In English, ‘top’ means both ‘the highest point’ and ‘the best’. But the main thing here is that this cake was made by the character Top Chef, who looks like a spinning top and always spins around its axis while talking to the player. Therefore, the word ‘top’ is also an ironic reference to the chef’s shape. Since the English pun is based on the ambiguity of the word ‘top’ (the best / spinning top), the Pereclaw Team translators applied a strategy of semantic compensation. Using the root ‘-крук-’, they preserved the reference to the physical property of the character and at the same time conveyed a high assessment of the quality of the item (круть :: cool), ensuring the integrity of the perception of the game text. The use of a hyphenated spelling creates a dynamic, almost fairy-tale image of the object.

The description of the item called ‘Heart donut / Чирвоний Пундик’ (a heart-shaped doughnut) in Example 11 is a striking case of paronomasia. In the original, the descriptive phrase ‘Hearts, don’t it!’ functions as a double phonetic pun. On the one hand, it is an acoustic reference to the name: the rapid pronunciation of the phrase ‘Hearts, don’t it’

almost completely duplicates the name of the item itself (Heart donut). On the other hand, the phrase phonetically imitates the expression ‘Hurts, don’t it!’ ironically alluding to the ‘anatomical’ shape of the doughnut and the cruelty of its consumption. While translating this example, the Pereclaw Team resorted to complex pragmatic adaptation. Since it is impossible to directly reproduce English consonance in Ukrainian, the translators applied a strategy of semantic compensation through the use of the root -чирв-. The deliberate violation of the linguistic norm (writing “почирвонієш” instead of “почервонієш”) acts here as a pragmatic marker. It actualises the name of the card suit ‘чирва’ (hearts), which is fundamental to the semiotics of the game world in the first chapter. In this way, instead of the English pun ‘pain / heart,’ a Ukrainian associative model ‘colour / suit / physiological reaction’ is created. This allows the ironic tone of the original and the effect of ‘language play’ to be preserved. Thus, instead of directly copying English consonances, translators create a new associative network based on the specifics of Ukrainian card terminology and orthographic deviation. This example proves that the text of a video game is not just a set of sentences, but a semantic web. The translation solution (replacing “e” with “и”) works here as a ‘glue’ that connects the name of the item, its description, and the general lore of the game (the world of cards).

The analysis of the description of game items translation shows a departure from literalism in favour of pragmatic intent. The localizers did not simply translate the words, but adapted the text to the context of Ukrainian gaming culture and the technical requirements of the interface. The analyzed examples also illustrate a systematic approach to localization by the translation team, who see the ‘big picture’ of the game (the connection between the object and the character) rather than simply translating individual sentences.

Conclusions. The research into the Ukrainian localization of “Deltarune” by the Pereclaw team confirms that video game translation is a complex, multi-layered process that goes far beyond simple interlingual substitution. It has been established that the game’s text is fundamentally heterogeneous, comprising functional, narrative, and dialogic elements. Each type requires a distinct pragmatic approach: while functional texts prioritize clarity and interface constraints, narrative and dialogic texts demand high levels of transcreation to preserve the original idiolect and humor. The Ukrainian localization of “Deltarune” serves as a prime example of successful domestication and transcreation securing immersion. It proves that high-quality localization must treat the game as a multimodal hybrid where text, mechanics, and character lore are inextricably linked.

Bibliography:

1. Головащенко Л. С., Лимар М. Ю. Локалізація і переклад комп’ютерних ігор на прикладі відеогри «S.T.A.L.K.E.R.: тінь Чорнобиля». *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 5. Ч. 2. С. 19–23. DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.5.2/04>
2. Красуля А., Кравченко В. Специфіка перекладу квазіреалій у локалізації відеоігор. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали IX Всеукр. наук. конф., м. Суми, 15 квіт. 2021 р.* 16 квіт. 2021 р. 2021. С. 74–78.
3. Мазур О., Кучів С. Локалізація як явище перекладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 7, № 35. С. 89–95. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-7-15>
4. Матузкова О., Ємець М. Ігрова локалізація: лексичні й контекстуальнограматичні труднощі та стратегії їх подолання. *Записки з романо-германської філології: зб. наук. пр.* №2. С. 81–91. 2021. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2\(47\).245930](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2(47).245930)
5. Підгрушна О. Г., Качанова А. О. Локалізація рольових відеоігор українською мовою (на матеріалі англomовних інді-ігор Т.Фокса “Undertale” та “Deltarune”). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73), № 2, Ч. 1. С. 202–209. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.2.1/35>
6. Тарасенко К. Прагматична адаптація перекладу Англomовної чарівної казки українською мовою. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. № 30. С. 229–234. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.30.42>
7. Фокс Т. Deltarune. / пер з англ. Pereclaw Team. URL: <https://github.com/Pereclaw/deltarune-ua> (дата звернення: 7.01.2026)
8. Шахновська І., Кондратьєва О. Прагматична адаптація під час перекладу англomовних анімаційних фільмів. *Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: філологія*. 2019. Т. 3, № 40. С. 96–99. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.40.3.22>
9. Bernal-Merino M. A. Translation and localization in video games: making entertainment software global. *Taylor & Francis Group*, 2014. 302 p.

10. Czech D. Challenges in video game localization: An integrated perspective. *Explorations: A Journal of Language and Literature*. 2013. № 1. P. 3–25.
11. Derik I., Yukhymets S., Bytkivska Ya., Kozachyshyna O., Hrachova I., Kobuta S. Peculiarities of Translating English Audiovisual Text: A Didactic Aspect. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2024/6. Vol.16. Issue 2. P. 527–549. <https://doi.org/10.18662/rrem/16.2/870%20%20%20>
12. Fernández Costales A. Exploring translation strategies in video game localization. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*. 2014. № 4. P. 385–408. <https://doi.org/10.6035/MonTI.2012.4.16>
13. Fox T. Deltarune. URL: <https://store.steampowered.com/app/1671210/DELTARUNE/> (дата звернення: 7.01.2026)
14. Mangiron C. Found in translation: Evolving approaches for the localization of Japanese video games. *Arts*. 2021. 10(1), 9. . <https://doi.org/10.3390/arts10010009>
15. Trajkova Z., Damjanoski M. Pragmatic and sociocultural adaptation in literary translation. *Facta universitatis*. 2024. Vol. 22, № 1. P. 163–179. <https://doi.org/10.22190/FULL240429012T>
16. Derik I., Yukhymets S., Bytkivska Ya., Kozachyshyna O., Hrachova I., Kobuta S. Peculiarities of Translating English Audiovisual Text: A Didactic Aspect. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2024/6. Vol.16. Issue 2. P. 527–549. (WoS) <https://doi.org/10.18662/rrem/16.2/870%20%20%20>

Козачишина О. Л., Мішанчук М. В. Прагматична адаптація гетерогенних текстів в українській локалізації відеогри «Deltarune»

Стаття присвячена комплексному дослідженню стратегій прагматичної адаптації гетерогенних текстів у межах локалізації інді-відеогри «Deltarune» українською мовою. Актуальність роботи зумовлена стрімким розвитком світової ігрової індустрії та нагальною потребою у теоретичному осмисленні новітніх перекладацьких стратегій, що забезпечують імерсивність ігрового досвіду для локального реципієнта в умовах культурної глобалізації. У статті проаналізовано неоднорідну (гетерогенну) природу ігрових текстів, які є складним синтезом функціональних, наративних та діалогічних елементів. Така типологічна складність вимагає від локалізатора застосування диференційованого підходу до обробки матеріалу, що виходить за межі традиційного лінгвістичного перекладу.

Основну увагу в роботі приділено методам прагматичної адаптації, що застосовуються для подолання лінгвокультурних та когнітивних бар'єрів. На прикладі локалізації, виконаної незалежною спілкою «Pereclaw», у статті розглянуто прийоми компенсації фонетичної гри слів, фразеологічної трансформації, модуляції та діахронічної стилізації. Зокрема, досліджено специфіку відтворення авторських неологізмів та каламбурів, де перекладачі вдаються до навмисних орфографічних девіацій та залучення елементів староукраїнської мови для автентичного відтворення псевдоархаїчного мовлення персонажів. Окремий акцент зроблено на адаптації інтерфейсних елементів та абревіатур, де застосовано прийоми експлікації та функціональної заміни для забезпечення зрозумілості ігрових механік.

Доведено, що прагматична адаптація в ігровому дискурсі виступає не просто інструментом перекладу, а фундаментальною системною стратегією збереження мультимодальної цілісності продукту. Наукова новизна дослідження полягає у залученні нового матеріалу – гри «Deltarune», де кожне перекладацьке рішення розглядається у нерозривному зв'язку з візуальним контекстом, ігровими механіками та авторським лором. Стаття пропонує розширене бачення ролі локалізатора як культурного посередника, здатного до транскреації складних смислових одиниць.

Ключові слова: локалізація відеоігор, прагматична адаптація, гетерогенні тексти, компенсація, імерсивність, транскреація, Deltarune, перекладацькі стратегії.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Kokkina L. R.

<https://orcid.org/0000-0002-1410-9061>
Université nationale I. I. Metchnikov d'Odessa

ANALYSE LEXICALE ET DISCURSIVE DE L'ÉPISODE HIVERNAL DE 2026 DANS LA PRATIQUE DE LA TRADUCTION FRANCO-UKRAINIENNE

У статті представлено дослідження лексичного та дискурсивного наповнення медіа-текстів, присвячених епізоду зимової погоди у Франції та Україні в січні 2026 року, та їх трансформації у процесі франко-українського перекладу. Аналіз здійснено на основі корпусу газетних і онлайн-публікацій французьких і українських ЗМІ, що висвітлюють снігопади, ожеледицю, порушення транспорту та офіційні попередження про погодні небезпеки. Виявлено ключові лексеми (neige, verglas, tempête, vigilance) та їх сполучуваності, а також повторювані синтаксичні й стилістичні конструкції, які створюють оцінний і драматичний контекст повідомлень. Дослідження показує, що медіа-дискурс формує специфічні лексичні та структурні патерни, які підкреслюють екстремальність явищ та визначають когнітивно-емоційне сприйняття читача. Практична значимість роботи полягає у створенні навчальної бази даних для студентів-філологів і майбутніх перекладачів, що дозволяє відпрацьовувати механізм вибору одиниць перекладу та адаптацію дискурсу до сучасних медіа. Методологія дослідження включає комбінацію лексико-корпусного аналізу, порівняльного перекладознавства та аналізу дискурсу, що забезпечує комплексне уявлення про процес трансформації тексту. Робота сприяє розвитку міжкультурної та професійної компетенцій у сфері перекладу, формуванню критичного мислення щодо мовних стратегій медіа та розумінню взаємозв'язку мови, медіа та соціального контексту. Дослідження підтверджує актуальність інтеграції лексичного та дискурсивного аналізу у практику франко-українського перекладу та пропонує методичні рекомендації для викладання курсу «Переклад», спрямованого на підготовку висококваліфікованих перекладачів і підвищення якості міжмовної комунікації у сучасних умовах.

Ключові слова: лексичний аналіз, дискурсивний аналіз, франко-український переклад, медіа-дискурс, епізод зимової погоди 2026.

En janvier 2026, la France et l'Ukraine ont été frappées par un épisode hivernal intense: les chutes de neige généralisées, le verglas, les fortes perturbations des transports et les vigilances météo renforcées.

Enoncé de problème. L'analyse lexicale et discursive de l'épisode hivernal de 2026 s'inscrit pleinement dans les orientations contemporaines de la linguistique du discours et de la traductologie, qui privilégient l'étude des corpus médiatiques récents et socialement marqués. Les travaux actuels montrent que les événements exceptionnels donnent lieu à des reconfigurations spécifiques du lexique, des structures discursives et des cadres narratifs dans les médias, ce qui peut être mis en évidence par des approches combinant analyses quantitatives et qualitatives du discours [1; 2].

Analyse des recherches et publications récentes. Le discours médiatique consacré aux

phénomènes climatiques et météorologiques occupe une place centrale dans ces recherches, car il se situe à l'intersection du discours spécialisé et du discours journalistique. Plusieurs études soulignent que la médiatisation de tels événements repose sur des stratégies de cadrage, des procédés expressifs et une forte dimension évaluative, qui influencent non seulement la réception du message, mais aussi les modalités de son transfert vers d'autres langues et cultures [3; 4]. L'épisode hivernal de 2026, en tant qu'événement récent largement couvert par la presse, constitue ainsi un terrain d'analyse particulièrement pertinent.

Les recherches récentes en traductologie ukrainienne témoignent d'un intérêt croissant pour l'analyse des discours médiatiques et de leurs spécificités lexicales et discursives. Les travaux de O. Mykhaïlenko soulignent l'importance d'une approche systémique de

la traduction, fondée sur la compétence discursive et la sélection raisonnée des unités de traduction [5]. Les études consacrées à la traduction de la métaphore et de l'humour mettent en évidence le rôle des procédés expressifs et des facteurs culturels dans la construction du sens, éléments fréquemment mobilisés dans les textes journalistiques [6; 7]. La problématique des néologismes contemporains, abordée notamment par I. Kalynovska, O. Karpina et O. Rohach en 2025, révèle la nécessité de stratégies traductives flexibles face à l'évolution rapide du lexique médiatique [8]. Par ailleurs, l'analyse de la traduction des réalités ukrainiennes dans les médias francophones, effectuée par I. Levkova démontre que le transfert médiatique implique une adaptation discursive et culturelle visant l'intelligibilité pour le lectorat cible [9]. Dans leur ensemble, ces recherches confirment l'orientation actuelle de la traductologie ukrainienne vers l'étude des discours contemporains et fournissent un cadre théorique pertinent pour l'analyse de la traduction franco-ukrainienne des événements d'actualité [10; 11].

La nouveauté de cette recherche réside dans l'intégration systématique de ces approches discursives dans le champ de la traduction franco-ukrainienne. Contrairement aux travaux existants, majoritairement centrés sur l'analyse monolingue du discours médiatique ou sur la traduction de textes spécialisés, le présent travail propose une analyse contrastive des choix lexicaux et discursifs dans les textes sources français et leurs traductions ukrainiennes. Cette perspective permet de mettre en évidence les mécanismes de sélection des unités de traduction et les stratégies de transfert du sens dans un contexte médiatique contemporain, contribuant ainsi au renouvellement des recherches en traductologie appliquée et en didactique de la traduction.

Formulation des objectifs de l'article. L'introduction de ce sujet dans les TD consacrés à la traduction franco-ukrainienne est pertinente car elle permet d'analyser la manière dont la presse française construit discursivement un phénomène climatique exceptionnel et la comparer à celle qui le dévoile dans les médias en Ukraine. L'étude lexicale et discursive de l'épisode hivernal de 2026 met en lumière les liens entre le langage, les médias et les représentations sociales, au cœur de la civilisation européenne contemporaine. Ce thème sensibilise également les étudiants en FLE et traduction aux enjeux climatiques actuels tels qu'ils sont perçus et médiatisés en France et en Ukraine. Enfin, il développe l'esprit critique face aux choix lexicaux et rhétoriques de la presse, au moment de transmission entre deux langues.

Ce travail consiste à constituer une base de données exhaustive en langue française, destinée à l'exploitation pédagogique de ressources traitant d'un même sujet dans les deux langues concernées, afin de favoriser chez les apprenants l'automatisation des mécanismes de sélection des unités de traduction.

Notre article propose, en premier lieu, une étude du lexique mobilisé par la presse française pour décrire cette situation dans le cadre de la lexicologie contemporaine et de l'analyse des cooccurrences [12]. Deuxièmement, on présente une série d'exemples d'exercices pratiques à proposer aux étudiants pour analyser le corpus approprié concernant la situation climatique en Ukraine pendant la même période, en tant que futur(e)s traducteur(e)s. La finalisation de l'étude se notifie par une conclusion et les perspectives des recherches.

Résultats. À partir d'un corpus d'articles issus de la presse nationale, nous identifions les unités lexicales centrales du champ (*neige, verglas, gel, tempête, épisode hivernal, vigilance*) et analysons leurs profils combinatoires: adjectifs typiques (*fort, intense, exceptionnel*), verbes associés (*tomber, bloquer, perturber, frapper*), les structures syntaxiques récurrentes (*fortes chutes de neige, routes verglacées, trafic perturbé*). L'analyse met en évidence des régularités collocationnelles et des phénomènes de figement partiel (*neige et verglas, vigilance orange, trafic perturbé*) qui contribuent à la stabilisation discursive de l'événement. Nous montrons que ces choix lexicaux ne sont pas neutres: ils participent à la catégorisation du phénomène comme exceptionnel, risqué et perturbateur. Cette étude vise ainsi à montrer comment la combinatoire lexicale structure la représentation médiatique du climat et contribue à la construction linguistique de l'événement météorologique.

Par exemple, Reuters rapporte qu'en début janvier, les autorités françaises ont demandé l'annulation d'environ 15 % des vols aux principaux aéroports parisiens à cause des fortes chutes de neige. De même, selon Euronews, "des centaines de vols ont été annulés ou retardés en France, en Belgique ou aux Pays-Bas à cause des chutes de neige et du verglas".

Neige, chutes de neige

Exemple journalistique: "Des vols ont été annulés et le trafic bloqué suite aux *chutes de neige* dans la capitale". Le terme *chutes de neige* est nominalisé: il met l'accent sur l'événement météorologique en tant que phénomène observable. Le verbe au passif traduit ici la force de l'impact du phénomène, renforçant la dimension exceptionnelle de l'épisode.

Verglas

Dans de nombreux bulletins officiels français, on parle conjointement de *neige* et *verglas*, comme dans les communiqués de vigilance orange, par exemple en Charente-Maritime. Le mot *verglas* est souvent associé à *la neige* (collocation fréquente), ce qui reflète la co-occurrence réaliste des deux phénomènes dans les bulletins météo et les descriptions journalistiques.

Vigilance orange, alertes météo

Vigilance orange indique un niveau d'alerte significatif nécessitant prudence et actions préventives. Par exemple, plusieurs départements du Doubs et du Jura *ont été placés en vigilance orange pour neige-verglas à la mi-janvier*.

L'expression *vigilance orange* est devenue une locution figée dans la langue médiatique et administrative française. Elle sert de marqueur pragmatique, signalant aux lecteurs un degré élevé de risque.

Tempêtes et perturbations

Les journaux internationaux parlent parfois d'intense *winter storm* (*tempête hivernale intense*). Par exemple, ABC News décrit une tempête qui a *perturbé les transports et laissé des milliers de foyers sans électricité dans le nord de la France*. En anglais, l'expression *winter storm* combine deux noms pour créer une unité sémantique forte; le terme intense renforce l'effet dramatique du phénomène. Dans la presse française, on parle plutôt de *cycle neigeux intense* ou de *coup de froid*.

Parmi les expressions usuelles les plus fréquents on a noté:

Les routes glissantes: La prévention est la clé pour conduire sur des routes glissantes sans risquer d'accident [14].

Le trafic perturbé, les perturbations: La neige tombée en abondance, ce lundi 5 janvier, entraîne d'importantes perturbations routières dans l'ouest et le nord de la France [15].

La vigilance météo (forme nominale institutionnelle, ancrée dans le discours officiel): *Vigilance météo sur le littoral: un coup de vent attendu de la baie de somme à la frontière belge* [16].

La vague de froid: Un tel épisode de vague de froid perturberait vite le quotidien, avec verglas, difficultés de circulation, retards de transports et surveillance renforcée des cours d'eau par Vigicrues [17].

Le réchauffement climatique: Sur la dernière décennie, on observe une légère accélération du réchauffement par rapport à la décennie précédente [18].

Les médias utilisent des termes qui ajoutent un ton de gravité comme *cancelled, blocked, disrupted* (*annulé, bloqué, perturbé*) en anglais, ou *vigilance orange, trafic interrompu, conditions difficiles* en français. Cette sémantique contribue à la mise en récit de l'événement comme un "moment fort" du climat hivernal.

L'emploi de nombres (*5 à 10 cm, 15 à 40 cm de neige*) sert à quantifier le phénomène et à l'ancrer dans des données mesurables (souvent fournies par Météo-France dans les alertes officielles). L'alternance entre chiffres et qualificatifs (*fortes chutes, très glissant*) crée une double stratégie informationnelle (quantitative + qualitative).

Le vocabulaire de la neige et du verglas joue un rôle essentiel dans la description de l'épisode hivernal de 2026, à la fois pour rendre compte des faits concrets (*les mesures, les alertes, les conséquences*) et pour structurer le récit médiatique avec des termes qui orientent l'interprétation du lecteur.

L'analyse lexicale et discursive de l'épisode hivernal de 2026 montre que le langage des médias ne se limite pas à informer: il construit des représentations et influence la perception du public. Étudier ces procédés permet aux étudiants de développer un regard critique sur les contenus journalistiques et d'acquérir des compétences pratiques pour les métiers de la communication et des médias. Cette approche souligne l'importance de relier l'analyse du discours à des événements contemporains concrets et à des situations professionnelles réelles.

Les résultats observés s'articulent bien avec les approches récentes en linguistique du discours climatique. Au niveau métaphorique et narratif, on observe l'utilisation de verbes impersonnels et termes alarmistes qui renforce des cadres de crise (*la guerre, le menace*) étudiés dans les recherches récentes sur les métaphores du climat. Si on parle des choix lexicaux (émotionnels VS factuels), il est à noter les variations de ton (d'alarmiste vers neutre), ce qui paraît refléter la tension entre le discours médiatique du grand public et le discours scientifique transparent étudiée par M. Boykoff et J. Boykoff encore en 2007, notamment [13]. La construction discursive de l'événement mettant en avant de conséquences concrètes (*les perturbations des transports, les accidents routiers*) s'inscrit dans une logique médiatique qui structure l'information autour des impacts pour le public.

Dans le cadre des travaux dirigés de traduction, les exemples qui suivent permettent aux étudiants d'analyser de manière concrète le lexique et les structures discursives utilisés par la presse française et

ukrainienne pour décrire l'épisode hivernal de 2026, et de réfléchir aux stratégies de transfert appropriées en traduction franco-ukrainienne.

Exercice 1. Repérage lexical thématique

Consigne:

À partir d'un corpus de presse française sur l'épisode hivernal de 2026 (les articles, les communiqués officiels, les dépêches), relevez au moins 15 unités lexicales appartenant aux champs suivants:

1. les phénomènes météorologiques extrêmes
2. la crise énergétique
3. la gestion de crise / les mesures gouvernementales
4. les impacts sociaux
5. le registre émotionnel / dramatique

Présentez-les sous forme de tableau:

Le terme français – la catégorie – la traduction ukrainienne proposée – la justification du choix.

Exercice 2. Analyse des choix lexicaux médiatiques

Consigne:

Analysez les termes suivants fréquemment employés dans les médias français:

1. la vague de froid exceptionnelle
2. l'épisode hivernal inédit
3. les tensions sur le réseau énergétique
4. les mesures d'urgence
5. la population vulnérable

Pour chacun:

1. identifiez la charge sémantique et discursive;
2. expliquez les difficultés de traduction en ukrainien;
3. proposez deux variantes de traduction (neutre / expressive).

Exercice 3. Faux amis et interférences linguistiques

Consigne:

Parmi les termes suivants, identifiez les risques d'interférence ou de traduction littérale inadéquate:

1. *crise*
2. *urgence*
3. *solidarité nationale*
4. *restrictions énergétiques*
5. *sécurité des infrastructures*

Expliquez en quoi une traduction mot à mot pourrait nuire à la cohérence discursive du texte cible.

Exercice 4. Analyse discursive: point de vue et intention

Consigne:

Comparez deux types de discours sur l'épisode hivernal 2026:

1. un article de presse généraliste;
2. un communiqué gouvernemental.

Analysez:

1. la position énonciative;
2. le degré d'implication émotionnelle;
3. les stratégies de légitimation;
4. les conséquences sur les choix de traduction.

Exercice 5. Traduction commentée (FR → UKR)

Consigne:

Traduisez un court extrait décrivant la situation hivernale de 2026 en France.

Ajoutez un **commentaire traductologique** (10–12 lignes) expliquant:

1. les choix lexicaux clés;
2. les adaptations culturelles;
3. les pertes ou gains sémantiques éventuels.

Exercice 6. Analyse terminologique contrastive

Consigne:

Comparez les équivalents français et ukrainiens des notions suivantes:

1. précarité énergétique
2. résilience collective
3. plan de continuité
4. infrastructures critiques

Expliquez comment les contextes socio-politiques français et ukrainiens influencent la traduction.

Exercice 7. Reformulation intralinguale

Consigne:

Reformulez en français neutre un extrait fortement marqué par le pathos médiatique, puis traduisez-le en ukrainien.

Analysez:

1. ce qui change au niveau lexical;
2. l'impact sur la réception du texte cible.

Exercice 8. Analyse des métaphores climatiques

Consigne:

Identifiez les métaphores utilisées pour décrire l'épisode hivernal (ex. *la France paralysée, un pays sous la glace*).

Pour chacune:

1. expliquez sa fonction discursive;
2. proposez une stratégie de traduction (*équivalence, adaptation, neutralisation*).

Exercice 9. Traduction inverse (UKR → FR)

Consigne:

Traduisez un extrait ukrainien décrivant les conséquences sociales de l'hiver 2026 vers le français.

Portez une attention particulière:

1. au registre;
2. à la terminologie institutionnelle;
3. à la lisibilité pour un lectorat français.

Exercice 10. Réflexion métatraductive

Consigne:

Rédigez un court texte (150–180 mots) répondant à la question suivante:

En quoi l'analyse lexicale et discursive est-elle essentielle pour traduire des textes liés à des crises climatiques et sociopolitiques contemporaines ?

Conclusion. Ainsi, l'étude de l'épisode hivernal de 2026 ne constitue pas un objet ponctuel, mais s'inscrit dans une réflexion plus large sur la traduction des discours contemporains de crise, à l'intersection de la linguistique, de la traductologie et des sciences sociales. les résultats de ce type de

recherche peuvent être valorisés dans le domaine de la didactique de la traduction, notamment dans la conception de modules consacrés à la traduction des discours de crise. L'élaboration d'exercices basés sur des corpus authentiques, intégrant l'analyse lexicale et discursive, contribuerait à renforcer les compétences analytiques et réflexives des futurs traducteurs, en particulier dans le contexte franco-ukrainien.

Références:

1. Compton T. Beyond the Black Box: Integrating Lexical and Semantic Methods in Quantitative Discourse Analysis with BERTopic / T. Compton. arXiv, 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2508.19099>
2. Bailey M., Heiligman M. Detecting Narrative Shifts through Persistent Structures: A Topological Analysis of Media Discourse / M. Bailey, M. Heiligman. arXiv, 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2506.14836>
3. Sudhoff S., Perumal P., Wu Z., Islam T. Paid Voices vs. Public Feeds: Interpretable Cross-Platform Theme Modeling of Climate Discourse / S. Sudhoff, P. Perumal, Z. Wu, T. Islam. arXiv, 2026. URL: <https://arxiv.org/abs/2601.13317>
4. Fløttum K. Linguistic and discursive perspectives on the circulation of the climate change discourse. *Cahiers de praxématique*, 2014, № 60. URL: <https://journals.openedition.org/praxématique/2387>
5. Mykhaïlenko O. Науковий переклад як перспективна піддисципліна перекладознавства / О. Михайленко. Київ: Мовний журнал, 2025 URL: <https://mova.knu.ua/uk/article/view/4384>
6. Denys O., Liashenko, T. Переклад метафори на основі есею Оксани Забужко «Найдовша подорож». Харків: Академія педагогічних наук, 2025. URL: <https://apfp.khmnu.edu.ua/index.php/apfp/issue/view/22>
7. Revoutska S., Dumovskykh O. Особливості гумору у перекладах творів Джеремі Стронга. Харків: Академія педагогічних наук, 2025. URL: <https://apfp.khmnu.edu.ua/index.php/apfp/issue/current>
8. Kalynovska I., Karpina O., Rohach O. Artificial Intelligence Neologisms: Strategies and Methods of Translation from English to Ukrainian / I. Kalynovska, O. Karpina, O. Rohach. Lutsk: Academy Studies, 2025. URL: https://www.academystudies.volyn.ua/index.php/humanities/user/setLocale/en_US?source=%2Findex.php%2Fhumanities%2Farticle%2Fview%2F740
9. Levkova I. Сучасні українські реалії у французькому медійному дискурсі. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2023–2025. URL: <https://studbase.kubg.edu.ua/article/8448>
10. Chystiak D. Художній переклад із франкомовних літератур в Україні у діахронічному аспекті: проблеми і перспективи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Т. 35 (74), № 4, ч. 2. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.4.2/11>
11. Cherednytschenko O. Translation and Translation Studies in Independent Ukraine: Outcomes and Prospects. Київ: Bulletin of Taras Shevchenko National University, 2023. URL: <https://visnyk.if.knu.ua/en/article/view/2700>
12. Hausmann F., Sinclair J., Tutin L., Grossmann L. Lexicology and corpus linguistics: methodological perspectives. Berlin: De Gruyter, 2022. 256 p.
13. Boykoff M., Boykoff J. Climate change and journalistic norms: A case-study of US mass-media coverage. *Geoforum*, 2007, 38(6), 1190–1204. URL: <https://eprints.whiterose.ac.uk/id/eprint/138612>
14. Chacun-sa-route.fr. Conduire sur des routes glissantes – Guide complet pour affronter l'hiver. 2026. URL: <https://www.chacun-sa-route.fr/conduire-sur-routes-glissantes-guide-complet-pour-affronter-lhiver.html>
15. RTL.fr. Neige et verglas: plus de 1 500 km de bouchons à travers la France. – 5 janvier 2026. URL: <https://www.rtl.fr/actu/meteo/neige-et-verglas-plus-de-1-500-km-de-bouchons-a-travers-la-france-niveau-record-en-ile-de-france-7900585096>
16. Radio6.fr. Vigilance météo sur le littoral: un coup de vent attendu. 2026. URL: <https://www.radio6.fr/article-75589-vigilance-meteo-sur-le-littoral-un-coup-de-vent-attendu-de-la-baie-de-somme-a-la-frontiere-belge.html>
17. Mariefrance.fr. Changement de scénario en France: neige et vague de froid menacent fin janvier 2026. URL: <https://www.mariefrance.fr/actualite/societe/changement-de-scenario-en-france-neige-et-vague-de-froid-menacent-la-fin-janvier-2026-a-ces-dates-1237243.html>
18. Radiofrance.fr. Le réchauffement poursuit sa route: un dernier bilan décrit le dérèglement climatique. 2026. URL: <https://www.radiofrance.fr/franceinfo/podcasts/les-documents-franceinfo/le-rechauffement-poursuit-sa-route-un-dernier-bilan-decrit-le-dereglement-climatique-4203604>

**Kokkina L. R. LEXICAL AND DISCURSIVE ANALYSIS OF THE WINTER 2026 EPISODE
IN THE PRACTICE OF FRENCH-UKRAINIAN TRANSLATION**

This article presents a study of the lexical and discursive content of media texts covering the winter weather episode in France and Ukraine in January 2026, and its transformation in the process of French-Ukrainian translation. The analysis is based on a corpus of newspaper and online publications from French and Ukrainian media reporting on snowfall, ice, transport disruptions, and official weather warnings. Key lexical items (neige, verglas, tempête, vigilance) and their collocations were identified, as well as recurring syntactic and stylistic constructions that create an evaluative and dramatic context in the reports. The study shows that media discourse forms specific lexical and structural patterns that emphasize the extremity of weather phenomena and shape readers' cognitive and emotional perception. The practical significance of this work lies in the creation of a training database for students of French and future translators, allowing them to practice selecting translation units and adapting discourse to contemporary media. The research methodology combines lexical-corpus analysis, comparative translation studies, and discourse analysis, providing a comprehensive understanding of the text transformation process. The study contributes to the development of intercultural and professional competencies in translation, fosters critical thinking regarding media language strategies, and enhances understanding of the interrelation between language, media, and social context. The study confirms the relevance of integrating lexical and discursive analysis into French-Ukrainian translation practice and offers methodological recommendations for teaching the course "Translation" aimed at training highly qualified translators and improving the quality of intercultural communication in contemporary conditions.

Keywords: lexical analysis, discourse analysis, French-Ukrainian translation, media discourse, winter 2026 episode.

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Косович О. В.

<https://orcid.org/0000-0002-1651-9769>

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ПАРАТЕКСТ І ПАРАПЕРЕКЛАД У СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ: ВІД «ПОРОГІВ» Ж. ЖЕНЕТТА ДО МЕТАДИСКУРСИВНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

Статтю присвячено аналізу феномену паратексту в сучасних зарубіжних дослідженнях перекладу, який дедалі частіше розглядається не як периферійний елемент, а як ключовий фактор, що визначає рецепцію, інтерпретацію та культурну інтеграцію перекладеного тексту.

Виокремлено, що довгий час метадискурсивна діяльність перекладача – його рефлексії, коментарі, передмови, примітки та інші супровідні матеріали – а також створюваний ним паратекст залишалися на периферії наукових інтересів, а, відтак, традиційне перекладознавство зосереджувалося переважно на основному тексті, ігноруючи «порогові» елементи, які формують горизонт очікування читача та спрямовують сприйняття. Сучасні теорії, однак, доводять, що паратекст є надзвичайно цінним матеріалом для глибокого розуміння як самого процесу перекладу, так і стратегій, які перекладачі застосовують для адаптації тексту до іншомовної культури, враховуючи ідеологічні, соціальні, історичні та культурні контексти.

У статті систематизовано та проаналізовано ключові сучасні концепції паратексту, представлені в працях європейських та азіатських дослідників. Розглянуто ідеї класиків – Ж. Женетта (який сформулював паратекст як сукупність пери- та епітексту, що визначає «пори» тексту) та Ж. Юсте Фріаса (який розвинув поняття парапекладу як самостійної когнітивної та культурної діяльності перекладача). Окрім них, проаналізовано праці Р. Дімітріу, І. Білодо, Ш. Тагір Гюрчаглар, а також більш пізні дослідження М. Хуссейнзаде, Х. Харун, Н. Канзу-Йеткінер, Л. Октар, Ся Цзінь-ю, Сун Чжі-сян та інших.

Особливу увагу приділено еволюції розуміння парапекладу як просторово-часового континууму, в якому перекладач приймає рішення щодо основного тексту та всіх супровідних елементів (заголовки, передмови, примітки, обкладинки, епітекст тощо). Протрактовано парапеклад як методологічний інструмент, що структурує перекладацьку діяльність у її цілісності, забезпечуючи не лише лінгвістичну еквівалентність, а й культурну асиміляцію та адаптацію.

Продемонстровано стрімке зростання інтересу до метадискурсивної ролі перекладача: вивчення паратексту в тісному зв'язку з широким екстралінгвістичним контекстом дозволяє розкрити, як історичні події, ідеологічні норми, соціальні табу та культурні цінності впливають на вибір перекладацьких стратегій і створення супровідного паратексту. Паралельно підкреслено функцію паратексту як потужного механізму впливу на сприйняття та інтеграцію перекладу в приймаючій культурі – від формування авторитетів і висвітлення культурних відмінностей до конструювання ідентичності перекладача як «культурного агента».

Виокремлено особливе значення та розуміння перекладу як динамічного процесу, де перекладач не лише передає текст, а й активно формує його значення в новому лінгвокультурному середовищі.

Ключові слова: паратекст, парапеклад, метатекст, метапеклад, метадискурс, перитекст, епітекст, літературний переклад, перекладацький паратекст, перекладацька передмова, культурне посередництво.

Постановка проблеми. У сучасному перекладознавстві все більше уваги приділяється ролі перекладача як активного суб'єкта, чия діяльність виходить за межі простого трансферу тексту. Переклад розглядається не лише як лінгвістичний процес, а як комплексна когнітивна та комунікативна взаємодія, де мовна особистість перекладача відіграє ключову роль. У процесі перекладу думка перекладача існує поза текстом у формі свідомості, а когнітивне перетворюється на комунікативне, набуваючи «голосу» через метатекст. Метатекст, розташований на перетині комунікації між автором оригіналу та читачем перекладу, забезпечує ефективну передачу змісту.

Актуальність вивчення паратексту в зарубіжній лінгвістиці зумовлена тим, що довгий час метадискурсивна діяльність перекладача та створюваний ним паратекст залишалися на периферії наукових інтересів [10; 11]. Сучасні теорії доводять, що паратекст і парапереклад є цінним матеріалом для аналізу перекладацьких стратегій, процесів асиміляції тексту в цільовій культурі та впливу екстралінгвістичних факторів [20, с. 46–60; 21; 24, с. 117–134]. Проблема полягає в тому, що традиційні підходи до перекладу зосереджуються переважно на основному тексті, ігноруючи периферійні елементи, які формують сприйняття та інтерпретацію перекладу. Це призводить до неповного розуміння ролі перекладача як медіатора між культурами, особливо в контексті історичних, ідеологічних та соціальних впливів [12].

Дослідження зарубіжних концепцій паратексту, запропонованих Ж. Женеттом, Ж. Юсте Фріасом та іншими вченими, дозволяє систематизувати підходи до параперекладу як просторово-часового континууму, де перекладач приймає рішення, що впливають на рецепцію тексту [10; 11; 24, с. 117–134]. Актуальність проблеми посилюється потребою в інтеграції метадискурсивного аналізу з широким культурним контекстом, аби розкрити, як паратекст сприяє натуралізації перекладу в іншомовному середовищі. Таким чином, постановка проблеми зводиться до необхідності комплексного вивчення паратексту як інструменту, що структурує перекладацьку діяльність і забезпечує повноцінне розуміння перекладу в глобальному лінгвокультурному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У перекладознавстві паратекст спочатку сприймався як другорядний, але останні роботи підкреслюють його вирішальну роль у формуванні

рецепції. Основи закладені Ж. Женеттом (1987), який трактував паратекст як пери- та епітекст, що визначає інтерпретацію [10; 11, с. 1–15]. Ж. Юсте Фріас (2012) розвинув ідею параперекладу як когнітивного механізму культурної інтеграції [24, с. 117–134].

У цифровому просторі (Theory and Practice in Language Studies, 2025) досліджуються паратексти на Netflix. Х. Марін-Лакарта та Р. Валдеон (2023) вивчають «*indirect translation*» через паратексти в новинах. Роботи М. О'Ханан (2022) про локалізацію ігор та китайське кіно (Jin et al., 2022) показують економічний і текстовий вплив паратекстів.

Ці праці ілюструють перехід від літературного до мультимодального фокусу, увиразнюючи паратекст як інструмент вивчення культурних і ідеологічних процесів. Водночас бракує досліджень у неєвропейських контекстах, що відкриває перспективи.

Постановка завдання. Метою є комплексне осмислення сучасних концепцій паратексту в зарубіжному перекладознавстві з акцентом на еволюцію від ідей Ж. Женетта до параперекладу Ж. Юсте Фріаса та подальших інтерпретацій [10; 11; 24, с. 117–134]. З-поміж завдань статті виокремлюємо такі: проаналізувати характеристики паратексту за Ж. Женеттом та їх вплив на рецепцію; розкрити сутність параперекладу як континууму рішень перекладача; охарактеризувати внесок С. Тагіра Гюрчаглар, Р. Дімітріу, І. Білодо та ін. [20, с. 46–60; 21; 6, с. 193–206; 3; 4] у вивчення передмов як ідеологічного інструменту; висвітлити тенденції 2020–2025 рр. (медіа, ретрасляції, аудіовізуальний переклад); узагальнити зарубіжний досвід і перспективи інтеграції паратекстуальної теорії для розуміння перекладача як медіатора.

Виклад основного матеріалу. У сучасному перекладознавстві переклад уже давно не сприймається як проста заміна слів – це творчий акт, де перекладач виступає не виконавцем, а повноцінним учасником культурного діалогу. Його мовна особистість, індивідуальне бачення, когнітивні рішення та емоційна залученість стають визначальними. Ідея спочатку народжується в голові перекладача як хаотичний потік думок, а потім, проходячи через фільтр свідомості, перетворюється на структурований текст. Саме метатекст стає тим «мостом», де абстрактне мислення набуває голосу й адаптується до лінійної форми.

Ця проміжна зона – метатекст – виникає саме там, де стикаються голос автора оригіналу

й очікування читача перекладу. Тому аналіз паратексту та того, як перекладач проявляє себе в ньому, стає одним із найцікавіших напрямків у зарубіжній лінгвістиці останніх років.

Все почалося з книги Ж. Женетта «Пороги» 1987 року. Французький літературознавець першим заявив: справжнього тексту без паратексту не буває. Паратекст – це все, що оточує й супроводжує основний твір: перитекст (те, що всередині книги – титул, присвята, примітки, передмова) та епітекст (зовнішнє – інтерв'ю, реклама, рецензії) [10; 11, с. 1–15]. Ж. Женетт описав його через простір (де саме розташовано), час (коли з'являється й зникає), природу (слова чи візуал), адресата й мету. Для нього паратекст – це розмита межа, яка насправді диктує, як ми читаємо текст. Цікаво, що Ж. Женетт навіть порівнював переклад із коментарем до оригіналу, але ця думка не прижилася – нині парапереклад розглядають як окрему сферу.

Саме Х. Юсте Фріас першим системно ввів термін «парапереклад» (paratranslation), розвинувши ідеї Ж. Женетта [24, с. 117–134]. У своїх роботах про переклад заголовків дитячої літератури він показує: перекладений твір не живе сам по собі – його доля в новій культурі залежить від того, що перекладач додає навколо (паратекст). Якщо немає тексту без паратексту, то й перекладу немає без параперекладу. Це не просто додатки – це когнітивний процес, де перекладач осмислює, вирішує й створює продукт своєї рефлексії.

Ж. Юсте Фріас пропонує бачити парапереклад як простір і час, у якому перекладач працює над усім: основним текстом, заголовками, передмовами, обкладинками, епітекстом [24, с. 117–134]. Результат залежить від його знань, смаку й рішень – саме вони визначають, чи «приживеться» текст у новій культурі. Це дає змогу простежити, як естетика, політика, ідеологія, суспільні настрої впливають на переклад і як перекладач самовиражається через паратекст.

Ш. Тагір Гюрчаглар іде далі, фокусуючись на міжкультурному аспекті. Вона розділяє екстратекст (усе, що пишуть навколо твору незалежно від перекладу) та паратекст (те, що безпосередньо обрамлює видання). Обидва допомагають побачити те, чого немає в основному тексті – приховані мотиви, цензурні компроміси, культурні акценти [20, с. 46–60; 21]. Її роботи резонують з ідеями про перекладацький простір і з нашим розумінням метаперекладацького поля. Ж. Тагір Гюрчаглар також розвиває думку У. Ковала: паратекст – медіатор, який несе

ідеологічне навантаження [12]. Він допомагає тексту «вкорінитися» в новій культурі, відображає норми епохи й активно впливає на те, як читач сприймає твір. Тому паратекст треба вивчати не сам по собі, а в історичному та соціальному контексті – як інструмент, що формує діалог між текстом і аудиторією.

Перекладацькі передмови як вид паратексту

Передмови та післямови – це моменти, коли перекладач «виходить на сцену». Тут він пояснює, чому обрав саме цей твір, як працював, чому змінив щось, а іноді й сперечається з автором. Це місце подвійної ролі: посередник і творець. Саме тому передмова стає унікальним простором, де видно культурну позицію, етичні вибори та ідеологічні уподобання перекладача.

Як мені здається, саме ця подвійність робить передмову одним із найсильніших інструментів: вона може «прикрити» переклад від критики чи цензури, а може й свідомо скеровувати увагу читача на певні значення. Передмова не просто додає інформацію – вона будує сприйняття тексту в новому середовищі.

Ш. Тагір Гюрчаглар пропонує розглядати перекладацьку передмову (зокрема, алографічні передмови, написані третіми особами, такими як відомі літературні діячі чи критики) як окрему, гібридну категорію в системі Ж. Женетта. Вона не повністю вписується ні в перитекст (елементи всередині видання, як-от титул, примітки чи власне передмова перекладача), ні в епітекст (зовнішні елементи, як інтерв'ю чи рецензії), оскільки поєднує голос автора оригіналу, ідеологічні акценти приймаючої культури та рефлексію того, хто пише передмову. Це створює простір, де передмова стає не просто супровідним матеріалом, а потужним медіатором, який легітимізує переклад, впливає на рецепцію та часто виходить за рамки простого пояснення – перетворюючись на самостійний критичний есе чи ідеологічний коментар. Такий підхід відкриває шлях до визнання перекладача (або автора передмови від його імені) як активного культурного агента та навіть співавтора, чия суб'єктність проявляється через стратегічний вибір тонів, акцентів і культурних адаптацій [21].

Н. Канзу-Йеткінер і Л. Октар на прикладі турецьких перекладів роману Д. Г. Лоуренса «Коханець леді Чаттерлей» (видання 1942 та 1981 рр.) демонструють, як перекладацькі передмови еволюціонують у відповідь на соціально-політичні зміни. У ранньому виданні 1942 року передмова має обережний,

виправдувальний характер: перекладач намагається пом'якшити «сміливість» тексту, підкреслюючи його моральну та художню виправданість у консервативному суспільстві з сильними цензурними обмеженнями. Натомість у виданні 1981 року тон стає значно впевненішим – передмова акцентує художню цінність роману, його літературну глибину та універсальність тем, практично не вибачаючись за еротичні елементи. Ця зміна безпосередньо відображає суспільні трансформації в Туреччині: лібералізацію поглядів на сексуальність, послаблення цензури та зростання відкритості до західних наративів. Автори застосовують діахронічний критичний дискурс-аналіз, щоб показати, як передмови не лише супроводжують текст, а й конструюють його сприйняття, підкреслюючи культурні цінності, відмінності та зміни влади в суспільстві [18].

М. Хуссейнзаде, а також Ся Цзінь-ю та Сун Чжі-сян простежують еволюцію тематики перекладацьких передмов у різних культурних контекстах (Іран та Китай відповідно). Спочатку передмови часто обмежувалися рекомендаціями щодо жанру, короткими біографічними даними автора чи поясненнями труднощів перекладу – це був період, коли перекладач намагався «прикритися» авторитетом оригіналу та нейтральністю. З часом теми змінюються: акцент зміщується на контекст оригінального твору, його історичне та культурне значення, а також на власні перекладацькі рішення, вибори стратегій і навіть суб'єктивні рефлексії. Ця трансформація завжди тісно пов'язана з ідеологічним кліматом епохи – від цензурних обмежень і домінування офіційних наративів до більшої свободи вираження індивідуальної позиції перекладача як культурного посередника. У китайському контексті (видання *Yulin Press*) це проявляється в переході від формальних рекомендацій до глибшого обговорення оригінального контексту та власних перекладацьких виборів, що відображає ширші зміни в культурній політиці та ставленні до зарубіжної літератури [8, с. 311–319; 24, с. 1081–1089].

Такий розвиток підкреслює, що перекладацька передмова – це не периферійний елемент, а динамічний простір прояву перекладацької суб'єктності, який активно формує горизонт очікування читача та інтегрує текст у нову лінгвокультурну реальність.

Р. Дімітріу в своїй праці систематизує функції перекладацьких передмов як багатогранного документа, що слугує не лише супровідним текстом,

а й важливим джерелом для перекладознавства. Вона виділяє три основні функції: пояснювальну (спрямовану на читача – пояснення труднощів перекладу, культурних реалій чи особливостей оригіналу, щоб полегшити сприйняття); нормативну (орієнтовану на колеґ-перекладачів – обговорення застосованих стратегій, вибору еквівалентів, етичних чи стилістичних принципів, що стає певним «зразком» чи рекомендацією для професійної спільноти); та інформативну (щодо оригіналу – надання контексту про автора, епоху, літературний напрям чи історичні обставини створення твору, що робить передмову своєрідним міні-дослідженням). Такий підхід підкреслює, що передмова перестає бути лише «додатком» і перетворюється на самостійний метатекстовий жанр, який документує перекладацький процес і робить його видимим для наукового аналізу [6, с. 193–206].

Е. Макрей у своєму емпіричному дослідженні сучасних літературних перекладів на англійську мову суттєво розширює цей перелік функцій, додаючи низку аспектів, що підкреслюють культурно-посередницьку та рефлексивну роль передмови. Зокрема, вона виокремлює: виділення культурних відмінностей (акцентування на тому, що може бути незрозумілим чи «чужим» для цільової аудиторії, щоб уникнути непорозумінь); стимул до розуміння культури (заохочення читача до глибшого занурення в контекст оригінальної культури через пояснення традицій, цінностей чи історичних реалій); підкреслення ролі перекладача (явне або опосередковане висвітлення власного внеску, що робить перекладача видимою фігурою, а не «невидимим» посередником); допомогу критикам (надання інструментів для оцінки перекладу – пояснення компромісів, альтернативних варіантів чи причин вибору певних рішень); фіксацію процесу (документування етапів роботи, труднощів, альтернативних варіантів, що робить передмову цінним джерелом для вивчення перекладацької когніції та стратегій). Ці функції свідчать про те, що сучасна передмова часто стає інструментом самопрезентації перекладача та способом утвердження його авторитету в літературному полі [13].

У. Норберг, аналізуючи шведські літературні переклади, звертає увагу на те, як формальні характеристики передмов і післямов – їхня кількість, обсяг, місце розташування (перед текстом, після нього чи навіть у вигляді окремих есе) – безпосередньо вказують на ступінь антропоцентричності перекладу. У традиційних

підходах передмова часто була мінімальною або відсутньою, що відповідало ідеї «невидимості» перекладача. Натомість зростання кількості й обсягу таких текстів свідчить про усвідомлення перекладачем себе як активного суб'єкта, творця, а не лише виконавця. Розташування післямови (або її поєднання з передмовою) стає маркером того, наскільки перекладач готовий «вийти на сцену» після читання, прокоментувати власну роботу, поділитися рефлексією чи навіть вступити в діалог з читачем. Це перетворює паратекст на індикатор еволюції перекладознавства від текст-центричного до перекладач-центричного підходу [16, с. 101–116].

І. Білодо, Т. Войнова, М. Шлезінгер, А. Міцуно, Х. Харун та А. Янабу додають до цього аналізу виразний національний і культурний колорит, демонструючи, що практика використання паратексту (зокрема передмов, післямов і коментарів) глибоко залежить від культурних норм ієрархії автор–перекладач–читач. Особливо показовий японський контекст: у багатьох виданнях перекладених творів паратекст (пояснення, коментарі, післямови) розміщується після основного тексту – це традиційний жест поваги до автора оригіналу, який має бути прочитаний першим, без «перерв» чи «підказок». Водночас ім'я перекладача часто згадується не в перитексті (на титульній сторінці чи в передмові), а в епітексті (інтерв'ю, рецензіях, видавничих анотаціях чи на обкладинці) – це скромний, але значущий знак визнання його внеску, що відповідає японській культурній моделі колективної творчості та уникнення самопіару. Подібні особливості простежуються й в інших азійських та близькосхідних традиціях (наприклад, у малайських чи іранських перекладах), де передмова може бути більш стриманим або навпаки – більш ідеологічно навантаженим елементом, залежно від історичного моменту. Усе це ілюструє, що паратекст – не універсальний інструмент, а глибоко культурно зумовлений феномен, який відображає не лише перекладацькі стратегії, а й суспільну ієрархію, цінності та ступінь видимості перекладача в конкретній лінгвокультурній спільноті [3; 4; 7; 14; 24].

Ці дослідження разом підкреслюють, що перекладацькі передмови та післямови – це не просто «додаткові» тексти, а ключові елементи паратексту, які активно формують сприйняття перекладу, роблять видимою діяльність перекладача та відображають ширші культурні, ідеологічні й історичні процеси в цільовій культурі.

Ці національні особливості, як нам видається, найкраще ілюструють, що паратекст – не універсальний, а глибоко культурно зумовлений елемент, де видно, хто в ієрархії важливіший – автор чи перекладач.

Нові застосування паратексту

Останні роки паратекст вийшов далеко за межі традиційної літератури, поширюючись на мультимодальні, медійні та навіть цифрові формати, де його роль у формуванні сприйняття стає ще помітнішою. Це свідчить про універсальність концепції Ж. Женетта, яка успішно адаптується до нових контекстів і доводить, що паратекст є не просто «обрамленням», а активним конструктором значення.

Г. Аллен, аналізуючи рецепцію апокаліптичних текстів (зокрема, «Книги Одкровення»), попереджає: ігнорування паратексту в сакральних чи історичних документах призводить до суттєвого спотворення тлумачення. Рукописи, коментарі, маргіналії, пізніші редакторські вставки чи навіть видавничі анотації формують горизонт очікування читача і часто визначають, який сенс буде домінуючим – теологічний, історичний чи есхатологічний. Без урахування цих елементів інтерпретація ризикує стати анахронічною або односторонньою, втрачаючи зв'язок з історичним контекстом рецепції. Таким чином, паратекст тут виступає не периферійним, а ключовим фактором, що зберігає багатоглибкість священного тексту [2, с. 600–632].

Х. Брага Рієра на прикладі драматургії Педро Кальдерона де ла Барка демонструє, як епітекстуальні елементи – рецензії, театральні постери, програми вистав, афіші та навіть критичні відгуки – активно формують сприйняття театральної постановки. Ці матеріали не просто інформують глядача про сюжет чи акторський склад, а заздалегідь задають тон: підкреслюють релігійний чи алегоричний характер п'єси Педро Кальдерона де ла Барка, акцентують барокову естетику чи сучасну інтерпретацію. У театральному контексті паратекст стає частиною перформативного акту, впливаючи на емоційне та інтелектуальне очікування аудиторії ще до підняття завіси. Це показує, що в драматичному перекладі та постановці паратекст виконує функцію культурного фільтру, адаптуючи класичний текст до сучасних ідеологічних і естетичних норм [5, с. 249–268].

Н. Аль Каабі досліджує паратекст у журналістиці та новинах, де вербальні (заголовки, підзаголовки, ліди) та візуальні елементи (фотографії, інфографіка) активно рефрейму-

ють події, впливаючи на ідеологічне сприйняття читача. Заголовок може акцентувати конфлікт чи, навпаки, примирення; фотографія – підкреслити жертву чи агресора. У перекладених чи адаптованих новинах (наприклад, у міжнародних ЗМІ) такий паратекст часто підсилює певний наратив, відображаючи політичну позицію видання чи культурні стереотипи приймаючої аудиторії. Таким чином, паратекст у медіа стає потужним інструментом фреймінгу, що не просто супроводжує інформацію, а конструює реальність для споживача [1].

Д. Ісмаель вводить поняття «ретро-культурного перекладу» – ситуації, коли представники певної культури перекладають тексти про свою власну культуру, написані чужинцями (наприклад, орієнталістські твори про Близький Схід). У таких випадках паратекст (передмови, примітки, коментарі) стає інструментом корекції та деколонізації: перекладач використовує його, щоб виправити стереотипи, спотворення чи євроцентричні інтерпретації оригіналу, повертаючи автентичність і голос «своєму» культурному наративу. Паратекст тут виконує функцію культурної реапропріації, дозволяючи перекладачеві не лише передати текст, а й активно переписати його рецепцію в контексті постколоніального дискурсу [9].

М. Оя аналізує кінематографічні трейлери як паратекстуальний феномен, де мультимодальна структура (монтаж, музика, текст на екрані, голос за кадром) визначає жанрову доміную фільму та, відповідно, рішення глядача піти в кіно. Трейлер не просто анонсує стрічку – він конструює очікування: може акцентувати романтику замість трилера чи навпаки, приховуючи спойлери та маніпулюючи емоціями. У контексті перекладених чи локалізованих трейлерів (з субтитрами чи дубляжем) паратекст набуває додаткового шару культурної адаптації, впливаючи на комерційний успіх фільму в іншомовному ринку [17, с. 177–204].

Г. Помаро, працюючи в галузі кодикології (науки про рукописи), наголошує на ролі паратексту – рубрик, колофонів, покажчиків, маргіналій – у відновленні історії тексту. Ці елементи часто містять інформацію про копіюста, власника, місце створення чи подальші втручання, дозволяючи реконструювати міграцію рукопису крізь століття. Без паратексту багато середньовічних текстів залишалися б «німими» щодо свого походження та рецепції. Таким чином, у філологічних і історичних дослідженнях паратекст стає неза-

мінним джерелом для розуміння матеріальної та культурної історії тексту [19, с. 173–191].

Ці приклади з різних сфер – від релігійних текстів і театру до новин, кіно та рукописознавства – ілюструють універсальність і динамічність паратексту як інструменту, який не лише супроводжує основний текст, а й активно будує його значення, адаптує до нової аудиторії, відображає ідеологічні та естетичні доміную часу та зберігає сліди культурних взаємодій.

Ці приклади показують: паратекст – універсальний інструмент, який не лише супроводжує, а й активно будує значення, адаптує до нової аудиторії та відображає владу, ідеологію й естетику часу.

Висновки. Сучасні теорії паратексту та параперекладу продовжують лінію від «порогів» Ж. Женетта (1987) до когнітивно-культурного підходу Ж. Юсте Фріаса (2012) і далі – до мультимодальних і цифрових застосувань [10; 11; 24, с. 117–134]. Переклад тут – не технічна операція, а продукт активної мовної особистості перекладача, який має власне бачення, ідеологічні пріоритети й стратегії. Парапереклад виявляється багатошаровим явищем: мовні, культурні, ідеологічні, естетичні шари переплітаються й визначають, як текст презентується й сприймається в іншій культурі.

Видається, що саме ця багатошаровість робить парапереклад одним із найперспективніших інструментів: перекладач не просто передає, а коригує культурні невідповідності, регулює акценти, формує очікування – залежно від того, що потрібно цільовій аудиторії.

Переклад – це відкритий простір взаємодії тексту, перекладача й контексту. Сильна сторона сучасних концепцій – метадискурсивний погляд: текст і паратекст не окремі, а єдине поле, де перекладацька робота – це низка комунікативних кроків, а кожен елемент паратексту – «перемикач» між епохами, культурами й ідеологіями.

Ж.В. Аллен, І. Білодо, Дж. Брага Рієра, Е. Макрей, У. Норберг та інші постійно наголошують: екстралінгвістичний вплив – вирішальний [2, с. 600–632; 3; 5, с. 249–268; 13; 16, с. 101–116]. Історія, політика, соціальні табу безпосередньо формують вибір і паратекст. Це не фон – це сила, яка вирішує, що підсилити, а що приглушити чи прибрати.

Особливо цікаві нові сфери: театр, кіно (трейлери), новини, кодикологія, ретро-культурний переклад, а тепер і стрімінгові платформи (Netflix), де паратексти (субтитри, описи, трей-

лери) визначають успіх. Це показує: теорія працює в мультимодальному світі.

Хоча багато робіт спираються на обмежений матеріал (європейська/азійська література), це не слабкість, а сигнал: потрібно більше прикладів

із неєвропейських культур, цифрових платформ, фан-перекладів (fansubbing), соціальних мереж. Саме там паратекстуальна теорія може найбільше розкритися – як інструмент розуміння, як культури «розмовляють» одна з одною через перекладача.

Список літератури:

1. Al Kaabi N. Paratextual Aspects in Framing Narratives of Conflict In Verbal and Visual Paratexts in Translation and Interpreting Studies ARTIS@Nottingham2018. URL: <https://www.nottingham.ac.uk/conference/fac-arts/clas/verbal-and-visual-paratexts/documents/artis-nottingham-abstracts.pdf>. (дата звернення: 17.01.2026).
2. Allen G.V. Paratexts and the reception history of the Apocalypse. *Journal of Theological Studies*. Vol. 70. Oxford University Press, 2019. Pp. 600–632.
3. Bilodeau I. Bending conventions: agency and self-portrayals. *Japanese translator commentary In Japan Forum. Issue 1: Constructing Japanese Translation Studies*. Vol. 31, 2019. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09555803.2018.1530280?scroll=top&needAccess=true> (дата звернення: 18.01.2026).
4. Bilodeau I. Discursive Visibility: Quantifying the practice of Translator Commentary in Contemporary Japanese Publishing. *Emerging Research in Translation Studies: Selected Papers of the CETRA Research Summer School, 2013*. URL: <http://www.arts.kuleuven.be/cetra/papers/files/bilodeau>.
5. Braga Riera J. The role of epitexts in drama translation. *JoSTrans: The Journal Of Specialised Translation*. Vol. 30. 2018. Pp. 249–268. URL: https://www.jostrans.org/issue30/art_braga.php (дата звернення: 20.01.2026).
6. Dimitriu R. Translators' prefaces as documentary sources for translation studies in Perspectives. *Studies in Translontology*. Vol. 17 (3), 2009. Pp. 193–206. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/09076760903255304> (дата звернення: 19.01.2026).
7. Haroon H. The Translator's preface as a paratextual device in Malay-English literary translations. *Translation & Interpreting*. Vol. 9. No 2, 2017. Pp. 100–113.
8. Hosseinzaden M. Translatorial Prefaces: A Narrative Analysis Model. *International Journal of English Language, Literature and Translation Studies*. Vol. 2 (3), 2015. Pp. 311–319. URL: <http://www.ijelr.in/2.3.15/311-319%20MARYAM%20HOSSEINZADEH.pdf> (дата звернення: 20.01.2026).
9. Ismael D. Translator's Paratext in Retro-cultural Translation. *Verbal and Visual Paratexts in Translation and Interpreting Studies ARTIS@Nottingham2018*. URL: <https://www.nottingham.ac.uk/conference/fac-arts/clas/verbal-and-visual-paratexts/documents/artis-nottingham-abstracts.pdf> (дата звернення: 20.01.2026).
10. Genette G. *Seuils*. Paris: Seuil, 1987. URL: <https://archive.org/details/seuils0000grar> (дата звернення: 18.01.2026).
11. Genette G. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. URL: <https://archive.org/details/paratextsthresho0000gene> (дата звернення: 18.01.2026).
12. Kovala U. Translations, paratextual mediations, and ideological closure. URL: https://www.researchgate.net/publication/233645444_Translations_Paratextual_Mediation_and_Ideological_Closure (дата звернення: 20.01.2026).
13. McRae E. The Role of Translators' Prefaces to Contemporary Literary Translations into English: An Empirical Study (Master's thesis), 2012. URL: <https://researchspace.auckland.ac.nz/handle/2292/5972> (дата звернення: 20.01.2026).
14. Mizuno A. A. genealogy of literal translation in modern Japan. *TTR: Traduction, Terminologie et Redaction*. Vol. 22 (1). January 2009. Pp. 29–55.
15. Newmark P. Introductory Survey. *The Translator's Handbook*. Catriona Picken (ed). London: Aslib, 1983. 230 p.
16. Norberg U. Literary translators' comments on their translations in prefaces and afterwords: the case of contemporary Sweden (English). *Translation peripheries: paratextual elements in translation*. Bern: Peter Lang Publishing Group, 2012. Pp. 101–116.
17. Oja M. On the Concept of the Deceptive Trailer: Trailer as Paratext and Multimodal Model of Film. *Sign System Studies*. Vol. 47. Parts 1-2. Pp. 177–204. Tartu University Press, 2019.
18. Oktar L., Kansu-Yetkiner N. Different times, different themes in Lady Chatterley's Lover: a diachronic critical discourse analysis of translator's prefaces. *Neohelicon*. Published Online: June 25, 2012. URL: <https://akademai.com/doi/abs/10.1007/s11059-012-0142-0> (дата звернення: 20.01.2026).
19. Pomaro G. Rubrics between text and paratext. *Filologia Medilatina*. Vol. 26. Sismel edizioni galluzzo, 2019. Pp. 173–191.

20. Tahir-Gürçağlar Ş. What Texts don't Tell. The Uses of Paratexts in translation Research. *Translation Studies II – Historical and ideological issues*. Manchester: St Jerome, 2002. Pp. 46–60.
21. Tahir Gürçağlar Ş. Agency in Allographic Prefaces to Translated Books: An Initial Exploration of the Turkish Context. *Authorial and Editorial Voices in Translation*. Éditions québécoises de l'oeuvre, Montreal, Hanne Jansen and Anna Wegener (eds.) 2013. URL: https://www.academia.edu/29572662/Agency_in_Allographic_Prefaces_to_Translated_Works_An_Initial_Exploration_of_the_Turkish_Context (дата звернення: 20.01.2026).
22. Xia Jing-yi, Sun Zhi-xiang. Changing Content of Translators' Prefaces: With Special Reference to China Yulin Press's Translated Publications. *Journal of Literature and Art Studies*. Vol. 5 (11), 2015. Pp. 1081–1089.
23. Yanabu A. Translation in Modern Japan. Selections by Yanabu Akira. Indra Levy (Ed.). Routledge: Contemporary Japan Series, 2017.
24. Yuste Frías J. Paratextual Elements in Translation. *Translation Peripheries. Paratextual Elements in Translation*. Wien: Peter Lang, 2012. pp. 117–134.

Kosovych O. V. PARATEXT AND PARATRANSLATION IN CONTEMPORARY TRANSLATION STUDIES: FROM GENETTE'S "THRESHOLDS" TO THE METADISCURSIVE AGENCY OF THE TRANSLATOR

The article is devoted to the analysis of the phenomenon of paratext in contemporary foreign translation studies, which is increasingly viewed not as a peripheral element, but as a key factor determining the reception, interpretation and cultural integration of a translated text.

It is noted that for a long time, the metadiscursive activity of the translator – their reflections, comments, prefaces, notes and other accompanying materials – as well as the paratext they create, remained on the periphery of scientific interest, and therefore, traditional translation studies focused mainly on the main text, ignoring the "threshold" elements that shape the reader's expectations and direct perception. Contemporary theories, however, prove that paratext is extremely valuable material for a deep understanding of both the translation process itself and the strategies that translators use to adapt a text to a foreign culture, taking into account ideological, social, historical and cultural contexts.

The article systematises and analyses key contemporary concepts of paratext presented in the works of European and Asian researchers. It considers the ideas of the classics – J. Genette (who formulated paratext as a combination of peritext and epitext that defines the "threshold" of a text) and J. Justo Frias (who developed the concept of paratranslation as an independent cognitive and cultural activity of the translator). In addition to them, the works of R. Dimitriu, I. Bilodo, Sh. Tagir Gyurchaglar, as well as later studies by M. Hosseinzadeh, H. Harun, N. Kanzu-Yetkiner, L. Oktar, Xie Jin-yu, Sun Zhixiang and others are analysed.

Particular attention is paid to the evolution of the understanding of paraphrasing as a space-time continuum in which the translator makes decisions about the main text and all accompanying elements (titles, prefaces, notes, covers, epitext, etc.). Paratranslation is treated as a methodological tool that structures the translation activity in its entirety, ensuring not only linguistic equivalence, but also cultural assimilation and adaptation.

A rapid growth of interest in the metadiscursive role of the translator is demonstrated: the study of paratext in close connection with a broad extralinguistic context allows us to reveal how historical events, ideological norms, social taboos and cultural values influence the choice of translation strategies and the creation of accompanying paratext. At the same time, the function of paratext as a powerful mechanism influencing the perception and integration of translation in the receiving culture is emphasised – from the formation of authorities and the highlighting of cultural differences to the construction of the translator's identity as a "cultural agent".

The special significance and understanding of translation as a dynamic process is highlighted, where the translator not only conveys the text, but also actively shapes its meaning in a new linguistic and cultural environment.

Keywords: paratext, paratranslation, metatext, metatranslation, metadiscourse, peritext, epitext, literary translation, translation paratext, translator's preface, cultural mediation.

Дата першого надходження статті до видання: 03.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Криницька О. І.

<https://orcid.org/0000-0002-4624-7768>

Івано-Франківський національний медичний університет

Гульцьо О.-А. О.

<https://orcid.org/0000-0003-1690-4429>

Національний університет «Львівська політехніка»

Ільків А. В.

<https://orcid.org/0000-0003-3626-7113>

Івано-Франківський національний медичний університет

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ: ТИПОВІ ПОМИЛКИ ТА СТРАТЕГІЇ ЇХ УНИКНЕННЯ

Статтю присвячено аналізу типових помилок, що виникають під час використання програм автоматизованого перекладу (CAT-tools) у професійній перекладацькій практиці, та виробленню способів їх запобігання. У дослідженні окреслено ключові типи помилок, пов'язані з використанням пам'яті перекладів (ТМ), термінологічних баз та машинного перекладу (МТ).

На матеріалі перекладу інструкцій з використання медичних препаратів за допомогою хмарного CAT-інструмента Trados Team показано, як CAT-система може бути середовищем для виникнення і поширення перекладацьких помилок. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні кількісного та якісного аналізу перекладацьких даних, отриманих у процесі роботи в Online Editor, що дає змогу реконструювати реальні робочі процеси перекладача й виявити помилки не лише в готових перекладах, а й у способах його взаємодії з інструментом.

У статті розглядається засмічення пам'яті перекладу як основний ризик для якості в робочих процесах автоматизованого перекладу. У ході аналізу основними причинами засмічення ТМ визначено некритичне прийняття пропозицій машинного перекладу, наявність у пам'яті перекладу кількох варіантів перекладу для одного сегмента та непослідовність перекладу термінів у термінологічних базах. Це призводить до неузгодженості перекладу, створює стилістичну й термінологічну непослідовність при перекладі документів та погіршує сприйняття перекладеного тексту. Потрапляючи в пам'ять перекладу, неякісно перекладені сегменти автоматично переносяться на наступні сегменти як повні або часткові збіги, поширюючи помилку на інші фрагменти перекладу. Причиною засмічення пам'яті перекладу є й некоректна сегментація через неякісно підготовлений вихідний текст або неправильне вирівнювання сегментів.

У статті також виявлено вплив неякісної сегментації та вирівнювання на процес і результат перекладу в CAT-системі, показано, що порушена сегментація або невідповідні теги призводять до фрагментації або нелогічності одиниць перекладу, впливаючи як на якість ТМ, так і на вигляд експортованого документа. Крім того, у науковій розвідці описано наслідки неправильного вибору порогу нечітких збігів: низький поріг нечіткого збігу може призвести до появи хибних пропозицій і збільшення частки постредагування, а надто високий поріг зменшує можливість повторного використання збігів і необхідності повторно перекладати сегмент.

Для запобігання й мінімізації вказаних помилок у професійній перекладацькій практиці запропоновано низку стратегій, зокрема, збалансовані налаштування, критичну оцінку збігів та результатів машинного перекладу, регулярне очищення ТМ, перевірку метаданих, тестування псевдоперекладів та співпрацю з інженерами з локалізації, щоб уникнути накопичення системних відхилень у CAT-середовищі.

Ключові слова: автоматизований переклад, CAT-інструменти, пам'ять перекладу, нечіткі збіги, машинний переклад, постредагування, Trados Team.

Постановка проблеми. Системи автоматизованого перекладу (CAT tools) стали ключовим елементом у роботі перекладача, підвищуючи продуктивність його праці, узгодженість та співпрацю в перекладацькій галузі. Такі інструменти, як Trados Studio, MemoQ, Wordfast, а також хмарні платформи, як-от Trados Team і Phrase, дають перекладачам можливість повторно використовувати попередні переклади, керувати термінологією та інтегрувати машинний переклад безпосередньо у своє робоче середовище. Однак, незважаючи на очевидні переваги, інструменти CAT також призводять до виникнення певних типів помилок, відмінних від тих, що допускаються при перекладі без їх використання. Ці збої зазвичай виникають внаслідок взаємодії між перекладачами-людьми та технологічними системами. З огляду на широке використання систем CAT у професійному перекладі, надзвичайно важливо проаналізувати типові помилки, що генеруються в середовищі CAT, та розробити науково обґрунтовані стратегії для їх уникнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання систем автоматизованого перекладу є об'єктом численних наукових досліджень, що підкреслює їх вагомий роль у забезпеченні ефективності та якості перекладів. Вчені наголошують на важливості вивчення CAT-інструментів в межах освітніх програм, що сприяє розвитку практичних навичок студентів. Зокрема, Т. Процишин досліджує використання CAT-інструментів у формуванні технологічної компетенції майбутніх перекладачів: аналізує виклики, що стоять перед ними, їх перспективи та освітню інтеграцію [11]. Л. Івашкевич та Р. Залужний описують всі етапи перекладацького процесу з використанням CAT-систем й окреслюють завдання і труднощі, що постають перед перекладачем на кожному з них [1]. Зокрема, вони наголошують, що «перед перекладачем постає необхідність володіння компетенціями щодо створення, наповнення, редагування, упорядкування, використання, конвертування та актуалізації термінологічних баз різних форматів, які є необхідною умовою забезпечення однорідності перекладу» [1, с. 654].

Значна кількість досліджень демонструє, що засмічення пам'яті перекладу залишається однією з найважливіших проблем при використанні CAT-інструментів. А. Джонс зазначає, що «необроблені сегменти, перекладені машиною, часто підтверджуються в ТМ без належного перегляду» [6], що призводить до погіршення якості збігів у майбутніх проєктах. Подібні занепокоєння висловлює компанія MT-G Medical Translation GmbH,

чій рекомендації щодо очищення мовних даних визначають типові проблеми, як-от дублювання записів, невідповідність сегментів, застаріла термінологія та помилки в пунктуації, як постійні джерела пошкодження пам'яті перекладу [10]. І. Вайтлі також зазначає, що хоча пам'ять перекладу підвищує продуктивність, вона може зберігати застарілі або низькоякісні переклади, якщо її не перевіряти регулярно [14].

Емпіричні дослідження в контексті перекладу підтверджують ці спостереження. І. Карамішева та Р. Назарчук, працюючи з технічними інструкціями, повідомляють, що навіть у добре структурованих середовищах CAT, як-от Trados Studio і MemoQ, перекладачі часто стикаються з неправильною сегментацією та невідповідністю термінології, спричиненою застарілими ТМ [7, с. 380]. Л. Езейхуаку перелічує кілька «червоних прапорців» CAT-інструментів, серед яких – неякісна обробка тегів, ненадійна сегментація та невідповідність термінології, і попереджає, що це призводить до накопичення проблем із якістю в багатомовних робочих процесах [5].

Взаємодія між системами МТ і CAT є ще одним важливим напрямком сучасних досліджень. Численні наукові розвідки підкреслюють важливість контекстуальної обізнаності в інтеграції МТ, зазначаючи, що помилки часто виникають, коли сегменти МТ повторно використовуються без достатньої уваги до когерентності на рівні дискурсу [4, с. 12; 8, с. 23]. Т. Процишин зауважує, що впровадження автоматизованого перекладу в освіті вимагає «поєднання інструментів CAT з професійними навичками перекладачів, як-от вміння аналізувати тексти, враховувати контекст та адаптувати переклади до культурних особливостей» [11, с. 141]. С.Толедо Баез і М.Карл, аналізуючи помилки МТ у різних мовах, демонструють, що системи МТ створюють повторювані проблеми, як-от неправильний переклад термінології, пропуски та неправильне використання заперечень – помилки, які легко переносяться в ТМ, якщо їх не виправити під час постредагування [12, с. 110].

У рамках української лінгвістичної традиції дослідники також виявляють постійні категорії помилок МТ. Т. Ткачук і О. Мацера підкреслюють, що результати МТ у мовній парі «англійська – українська» часто містять синтаксичні спотворення та лексико-семантичні невідповідності, які вимагають систематичного виправлення [3, с. 69]. Аналогічно, А. Колесніченко та

Н. Жмаєва зазначають, що «наукові та технічні переклади, виконані за допомогою автоматизованих систем, часто мають проблеми з граматиною, еквівалентністю термінів та складними синтаксичними конструкціями» [2, с. 140].

Наявні дослідження можна вважати окремими пазлами, хоч і висвітлюють детально кожну проблему зокрема, проте не створюють цілісної картини типових помилок і проблем, що виникають при використанні САТ-систем. Актуальними є їх загальний огляд і систематизація, що важливо, зокрема, при викладанні автоматизованого перекладу як навчальної дисципліни і для професійної обізнаності перекладача. Наша стаття робить внесок у наукові дослідження в галузі перекладацьких технологій, поєднуючи емпіричні спостереження та наявні дослідження для розробки практичних підходів, які перекладачі та викладачі перекладу можуть застосовувати для мінімізації помилок, спричинених використанням САТ, та максимізації якості перекладу.

Постановка завдання. Метою дослідження є системно описати та класифікувати типові помилки, що виникають під час роботи з САТ-системами (на прикладі Trados Team), виявити їхні причини та запропонувати комплекс стратегій для їх запобігання й мінімізації в професійній перекладацькій практиці.

Для досягнення мети передбачено виконання таких **завдань**:

- проаналізувати основні причини і наслідки засмічення пам'яті перекладу;
- виявити вплив неякісної сегментації та вирівнювання на процес і результат перекладу в САТ-системі;
- простежити наслідки неправильного встановлення порогу нечітких збігів;
- сформулювати практичні рекомендації щодо запобігання помилкам на рівні інструментів, робочих процесів та професійних компетенцій перекладача.

Матеріалом дослідження є тексти інструкцій з використання медичних препаратів, перекладені за допомогою хмарного САТ-інструмента Trados Teams (Online Editor), які служать як навчальний матеріал для студентів перекладацьких спеціальностей на практичних заняттях з автоматизованого перекладу.

Виклад основного матеріалу. Дослідження показують, що переклад та постредагування за допомогою САТ-інструментів є досить непростими, особливо для перекладачів-початківців, які можуть некритично приймати пропозиції сис-

теми, тим самим ненавмисно поширюючи семантичні або стилістичні невідповідності [13, с.21]. М. Корнацькі також стверджує, що під час навчання перекладачів необхідно чітко звертати увагу на ці підводні камені, оскільки «багато помилок виникають через недостатню технологічну компетентність студентів» [9, с.113], особливо в управлінні ТМ та оцінюванні пропозицій МТ.

Помилки, що походять від пропозицій машинного перекладу, як-от не відповідні до контексту слова чи неправильно вжиті терміни, можуть потрапити у пам'ять перекладу (якщо їх не виправити під час постредагування), що «засмітить» лінгвістичні ресурси, які використовують цілі команди [4, с. 30].

Наведемо приклади засмічення ТМ та його наслідків на матеріалі інструкції медичного препарату *Ibuprofen 400 mg film-coated tablets*.

Вихідний (source) сегмент: «Take one tablet every 6 to 8 hours if needed».

Цільовий (target) сегмент: «Візьміть одну таблетку кожні 6-8 годин, якщо потрібно».

Вказаний сегмент (S) перекладений за допомогою Language Weaver Machine Translation у Trados Team. Він дослівний, має неприродне звучання, імперативний тон, невідповідний для медичних інструкцій, та неправильний регістр (не дотримано нейтральності щодо пацієнта). Якщо цей низькоякісний або невідредагований результат машинного перекладу підтверджується і зберігається у пам'яті перекладу, то «засмічена» ТМ може пізніше автоматично заповнювати інші сегменти як повні або часткові збіги, висвітлювати цей фрагмент у пошуку збігів «Візьміть одну таблетку...», змушуючи перекладача щоразу переписувати переклад, або, що гірше, приймати неякісні варіанти, створюючи ефект «снігової кулі». Натомість правильний переклад звучить: «Приймайте по одній таблетці кожні 6–8 годин за потреби».

Причиною засмічення пам'яті перекладу також є наявність кількох варіантів перекладу для одного сегмента, що призводить до непослідовності й неузгодженості перекладу. Наприклад, сегмент «*Ibuprofen 400 mg film-coated tablets*» може мати два збережені у ТМ переклади: «*Ібупрофен 400 мг, таблетки, вкриті плівковою оболонкою*» (рекомендований) та «*Ібупрофен 400 мг, вкриті плівковою таблеткою*». У такому разі САТ-інструмент може по чергово пропонувати то один, то інший варіант, що погіршує сприйняття перекладеного тексту, робить його неоднозначним і незрозумілим.

Іншим фактором засмічення ТМ є **непослідовність термінології**. Дослідники підтверджують, що надані клієнтами термінологічні бази часто містять термінологічні помилки [9, с. 22]. На рівні електронного словника найбільш поширеними є лексичні помилки, порушення узгодження або керування. Причини появи таких помилок – у недостатньо повному і точному лексикографічному описі умов використання різних значень багатозначного слова – граматичного контексту, моделей керування і лексичних класів слів [2, с. 140]. Один і той самий термін може перекладатися кількома способами через різні джерела ТМ, старі або суперечливі глосарії, що змішують дані з різних проєктів тощо. Типові прояви у фармакологічних документах: «*enteric-coated tablet*» → «*таблетка з ентеросолюбильним покриттям*» / «*таблетка з кишковорозчинною оболонкою*»; «*bleeding*» → «*кровотеча*» / «*крововилив*»; «*renal impairment*» → «*порушення функції нирок*» / «*ниркова недостатність*», «*hypersensitivity reactions*» – «*реакції підвищеної чутливості*» / «*гіперчутливість*». Збереження у ТМ одиниць перекладу з термінологічною варіативністю створює стилістичну та термінологічну непослідовність при перекладі документів.

Причинами засмічення ТМ є також **некоректна сегментація** через недостатньо підготовлений вихідний текст або неправильне вирівнювання сегментів, внаслідок чого вихідний текст може бути імпортований у такому вигляді: S1: «*Do not exceed the recommended dose*»; S2: «*, especially if you have liver disease.*»

Помилка сегментації тут, ймовірно, виникла через зайвий знак абзацу у вихідному документі. Якщо перекладач не здійснить об'єднання сегментів, це може призвести до засмічення ТМ розірваними фрагментами одиниць перекладу (S1: «*Не перевищуйте рекомендовану дозу*», S2: «*, особливо якщо у вас є захворювання печінки*»), і, як наслідок, порушення логічної структури речення, повторного використання сегмента з порушеною пунктуацією при перекладі, зростання частки редагування. Будь-яка інша помилка у джерелі перекладу (орфографічна, граматична, стилістична) призводить до аналогічного ефекту і вимагає корекції сегмента вихідного тексту (в експортованому у САТ файлі) перед збереженням одиниць перекладу у ТМ для запобігання її засміченню. Щоб усунути наслідки засмічення пам'яті перекладу, потрібно проводити регулярне очищення ТМ (вручну або за допомогою штучного інтелекту), перевіряти метадані ТМ (час та особу

перекладача, який підтвердив перекладений сегмент) для контролю за якістю роботи. Деякі вчені висувають пропозицію, що «під час роботи з новим типом файлу вперше слід виконати так званий псевдопереклад, тобто перевірити, чи можливо взагалі згенерувати без помилок файл для експорту, якщо потрібно доставити замовнику не двомовні робочі файли, а вже кінцевий документ. До того ж використання псевдоперекладу має сенс під час роботи над програмним забезпеченням, щоб завчасно розуміти, чи достатньо місця у відведених полях для тексту, наприклад, кирилицею, а також переконатися, чи всі фрагменти тексту імпортовано належним чином» [1, с. 653].

Некоректна сегментація вихідного тексту або неправильне вирівнювання під час створення пам'яті перекладів можуть призвести до невідповідності сегментів або порушення контексту. За спостереженнями спеціалістів у галузі перекладу, деякі імпортовані файли САТ-інструментів (особливо XML, файли з великою кількістю коду) призводять до порушення сегментації, невідповідності тегів або неправильного розміщення розривів рядків [5].

Проілюструємо прикладом помилки при сегментації фрагмента тексту вихідного документа (інструкції з застосування медичного препарату *Aspirin protect 300 mg* – Рис.1 у форматі .pdf) та їхні наслідки для перекладеного тексту (Рис. 2).

Як бачимо, текст сегмента 1 охоплює два абзаци у вихідному документі у форматі .pdf, але не розбитий на два абзаци при сегментуванні: це видно у колонці структури документа і відображено також при попередньому перегляді цільового документа в режимі реального часу. Цей сегмент містить громіздку конструкцію, яку варто було б розділити і зберегти в ТМ як дві окремі одиниці перекладу – це збільшує ймовірність їх повторного використання у майбутньому. Інша неточність – неправильна кваліфікація структурного елемента: сегмент 1 позначений літерою Р (paragraph) замість Т (title). Порушене також форматування (розмір і тип шрифту: S1, S2, S3, S4, S6, S11). Зокрема, S4 перекладений без збереження напівжирного шрифту та розміщення рядків за зразком оригіналу, що вимагає редагування. Це властиво, зокрема, для документів, оригінал яких надходить у .pdf форматі, оскільки при їх перекодуванні у локалізаційний формат .xliff можуть виникнути приховані теги.

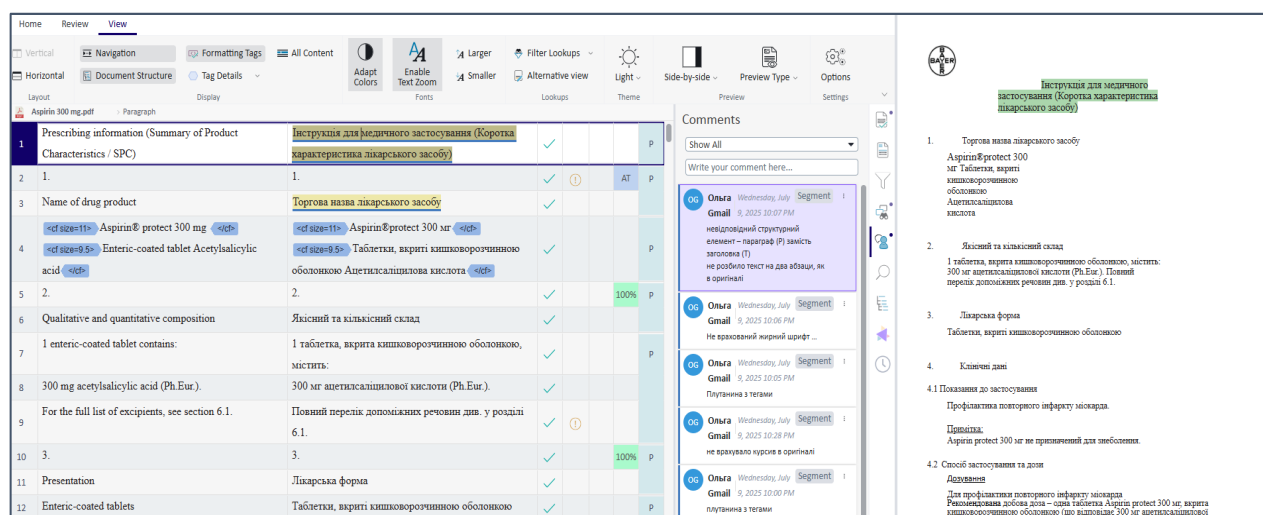
У S19 і S23 (див. Рис. 3) наявна невідповідність тегів, що засмічує ТМ й ускладнює роботу перекладача. Крім того, у S19 порушена сегментація:

Prescribing information (Summary of Product Characteristics / SPC)

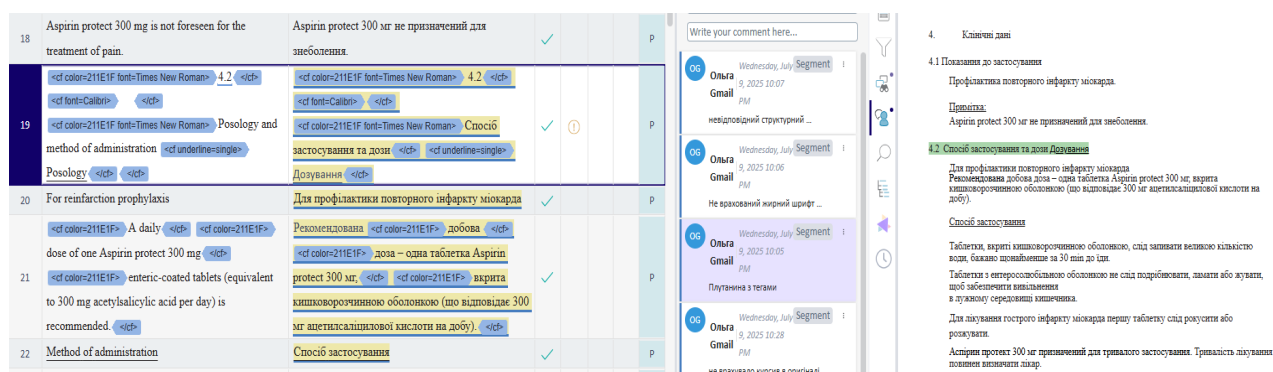
- Name of drug product**
Aspirin® protect 300 mg
Enteric-coated tablet
Acetylsalicylic acid
- Qualitative and quantitative composition**
1 enteric-coated tablet contains: 300 mg acetylsalicylic acid (Ph.Eur.).
For the full list of excipients, see section 6.1.
- Presentation**
Enteric-coated tablets
- Clinical data**

Рис. 1. Вигляд вихідного документа

Item	Description	Status
1	Prescribing information (Summary of Product Characteristics / SPC)	✓
2	1.	✓
3	Name of drug product	✓
4	Acetylsalicylic acid	✓
5	2.	100%
6	Qualitative and quantitative composition	✓
7	1 enteric-coated tablet contains:	✓
8	300 mg acetylsalicylic acid (Ph.Eur.).	✓
9	For the full list of excipients, see section 6.1.	✓
10	3.	100%
11	Presentation	✓
12	Enteric-coated tablets	✓

Рис. 2. Приклад порушення сегментації

Item	Description	Status
18	Aspirin protect 300 mg is not foreseen for the treatment of pain.	✓
19	Posology and method of administration	✓
20	For reinfarction prophylaxis	✓
21	dose of one Aspirin protect 300 mg enteric-coated tablets (equivalent to 300 mg acetylsalicylic acid per day) is recommended.	✓
22	Method of administration	✓

Рис. 3. Приклад невідповідності тегів

у ньому наявні потенційно два сегменти, які при перекодуванні вихідного файлу у форматі .pdf в середовище CAT злиті в одному сегменті. Переклад та збереження їх без розбиття на окремі сегменти призводить до некоректного відображення відповідного фрагмента у цільовому документі.

Проблеми з вирівнюванням також можуть погіршити якість пам'яті: неправильно вирівняні одиниці перекладу призводять до неправильних збігів. Тому перекладачі та менеджери проєктів повинні перевіряти вирівнювання речень під час створення пам'яті перекладу: переглядати сегментацію, проводити перевірку якості вирівнювання. Для складних форматів файлів варто залучати інженерів з локалізації для попереднього очищення файлів (виправлення тегів, збереження структури).

Ще однією причиною виникнення помилок при перекладі за допомогою CAT-технологій може бути **неправильне встановлення порогу для нечітких збігів (fuzzy matches)**. Надто високий поріг нечіткого збігу (вище 70% за дефолтом) у CAT може призводити до нерозпізнавання подібних сегментів (як у випадку з S1 і S8 на Рис. 4, або S64 і S67 на Рис. 5). Це створює незручності для перекладача і потребу перекладати подібний сегмент знову, що може призвести до непослідовності перекладу. З іншого боку, знизивши поріг нечіткого збігу, перекладач може отримати

більше збігів, однак якість перекладу при цьому погіршиться, оскільки виникне потреба у додатковому редагуванні та зросте ризик засмічення ТМ. Оптимальною стратегією для перекладача є вироблення вміння критично оцінювати текст (зокрема, враховувати довжину сегментів: якщо у тексті переважають короткі сегменти, то значення для нечіткого збігу може бути меншим) та пропозиції нечітких збігів і, за необхідності, використовувати вищий поріг, а також застосовувати функцію пошуку за збігами (переглядати, як використовувалися подібні одиниці перекладу у ТМ) при редагуванні нечітких збігів.

Варто також встановити правила щодо того, коли приймати чи адаптувати чіткі збіги (exact matches). Зокрема, слід при цьому враховувати контекст, що вимагає від перекладача вміння аналізувати тексти та розуміння дискурсу, замість сліпого прийняття.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що використання CAT-систем у професійній перекладацькій практиці супроводжується низкою типових помилок, які суттєво впливають на якість перекладу. Основний ризик для якості в робочих процесах автоматизованого перекладу становить засмічення пам'яті перекладів, що виникає через некритичне прийняття результатів машинного перекладу, накопичення альтернативних варіантів одного сегмента та термінологічну

History	Clipboard	Formatting	Insert characters	Apply Translation	Confirm	Copy Source	Lock / Unlock	Status	Go To	Navigation
1	Ibuprofen 400 mg film-coated tablets (PL 16363/0523)		Ібупрофен 400 мг, таблетки, вкриті плівковою оболонкою (PL 16363/0523)		✓					P
2	Summary of Product Characteristics Updated 12-Aug-2024 Aurobindo Pharma - Milpharm Ltd.		Коротка характеристика лікарського засобу Оновлено: 12 серпня 2024 р. Aurobindo Pharma - Milpharm Ltd.		✓					P
3	1.		1.		✓				100%	P
4	Name of the medicinal product		Торгова назва лікарського засобу		✓					P
5	Ibuprofen 400 mg film-coated tablets		Ібупрофен 400 мг, таблетки, вкриті плівковою оболонкою		✓					P
6	2.		2.		✓				100%	P
7	Qualitative and quantitative composition		Якісний та кількісний склад		✓				CM	P
8	Ibuprofen 400 mg film-coated tablets:									P

Рис. 4. Приклад 1 нерозпізнавання подібних сегментів при високому порозі нечітких збігів

63	Treatment should be reviewed at regular intervals and discontinued if no benefit is seen or intolerance occurs.	Лікування слід регулярно переглядати та припинити у разі відсутності ефекту або виникнення нетерпимості.	✓							
64	Impaired renal function	Порушення функції нирок	✓							P
65	In patients with mild or moderate reduction of renal function, the dose should be kept as low as possible for the shortest duration necessary to control symptoms and renal function monitored.	У пацієнтів із легким або помірним зниженням функції нирок дозу слід зменшити до мінімально ефективної, а тривалість лікування — обмежити необхідно для контролю симптомів. Рекомендується моніторинг функції нирок.	✓							P
66	(For patients with severe renal failure see section 4.3).	(Для пацієнтів із тяжкою нирковою недостатністю див. розділ 4.3).	✓							P
67	Impaired liver function									P
68	In patients with mild or moderate reduction of liver function the dose should be kept as low as possible for the shortest duration necessary to control symptoms and liver function monitored.	У пацієнтів із легким або помірним зниженням функції нирок дозу слід зменшити до мінімально ефективної, а тривалість лікування — обмежити необхідно для контролю симптомів.	✓						96%	P
69	(For patients with severe liver failure see section 4.3).	(Для пацієнтів із тяжкою печінковою недостатністю див. розділ 4.3).	✓						93%	P

Рис. 5. Приклад 2 нерозпізнавання подібних сегментів при високому порозі нечітких збігів

непослідовність. Такі одиниці, потрапивши до пам'яті перекладу, надалі автоматично відтворюються як повні чи часткові збіги, спричиняючи каскадне поширення помилок.

Додатковими чинниками погіршення якості перекладу є некоректна сегментація та неточне вирівнювання, що призводять до фрагментації, порушення логіки одиниць перекладу і викривлення структури кінцевого документа.

Отримані результати засвідчують необхідність комплексного підходу до забезпечення якості в САТ-процесах. Ефективними стратегіями мінімізації ризиків є збалансоване налаштування параметрів нечіткого збігу, критична оцінка пропозицій нечітких збігів та машинного перекладу, регулярне очищення пам'яті перекладу, а також взаємодія з інженерами з локалізації для попереднього очищення файлів (виправлення тегів, збе-

реження структури). Застосування цих стратегій сприяє підтриманню цілісності мовних ресурсів і запобігає довгостроковому погіршенню якості перекладу в САТ-середовищах.

Перспективами дослідження можуть бути педагогічні аспекти: розроблення методики тренування критичного мислення студентів перекладацьких спеціальностей та перекладачів-початківців при роботі з чіткими та нечіткими збігами, підготовкою документа для перекладу, виправлень помилок у документі-джерелі перекладу та збоїв при сегментації чи вирівнюванні, а також створення навчальних корпусів із маркуванням типових помилок. Такі ресурси можуть сприяти підготовці перекладачів, здатних ефективно працювати в середовищі САТ-систем з інтегрованим машинним перекладом та штучним інтелектом.

Список літератури:

1. Івашкевич Л. С., Залужний Р. Г. Перекладацький процес і інструменти його забезпечення. *Молодий вчений*. 2020. №4 (80). С. 651–656. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-135>
2. Колесніченко А. В., Жмаєва Н. С. Граматичні труднощі автоматизованого перекладу науково-технічної літератури. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2018. №27. С. 134–141. DOI: <https://doi.org/10.24195/2616-5317-2018-27-16>
3. Ткачук Т. І., Мацера О. А. Лінгвістичні особливості помилок машинного перекладу та методи їх корекції в англо-українській мовній парі. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Випуск 40 (2). С. 68–72. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.12>
4. Castilho Sh., Knowles R. A survey of context in neural machine translation and its evaluation. *Natural Language Processing*. 2024. 31 (4). P. 1–31. DOI:10.1017/nlp.2024.7
5. Ezeihuaku L. Red Flags in CAT Tools to Consider During Evaluation. *Bureau Works*. 2023. URL: <https://www.bureauworks.com/blog/red-flags-in-cat-tools-to-consider-during-evaluation>
6. Jones A. Don't Let Machine Translation Contaminate Your Translation Memory. *StimulTrans*. 2024. URL: <https://www.simultrans.com/blog/dont-let-machine-translation-contaminate-your-translation-memory>
7. Karamysheva I., Nazarchuk R. Peculiarities of translation of English language instructions with the use of additional tools in SDL Trados Studio and MemoQ translator pro environments. *Research Bulletin Series Philological Sciences*. 2021. Vol. 1(193). P. 376–382. DOI:10.36550/2522-4077-2021-1-193-376-382
8. Knowles R., Chi-Kiu Lo. Calibration and context in human evaluation of machine translation. *Natural Language Processing*. 2024. Vol. 31 (4). P. 1–25. DOI:10.1017/nlp.2024.5
9. Kornacki M. Computer-Assisted Translation (CAT) Tools in the Translator Training Process. 2018. 208 p. URL: <https://www.researchgate.net/publication/329102414> DOI:10.3726/b14783
10. Language data cleaning for efficient CAT translation memories. *MT-G Medical Translation GmbH & Co*. 2022. URL: <https://www.mt-g.com/en/language-solutions/we-empower-you-to-reach-the-world/language-data-cleaning>
11. Protsyshyn T.Yu. The use of cat tools in developing technological competence of future translators: challenges, prospects, and educational integration. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 82. Том 2. 2025 С. 135–141. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/82.2.24>
12. Toledo Báez C., Carl M. Machine translation errors and the translation process: A study across different languages. *The Journal of Specialised Translation*. 2019. Issue 31. P. 107–132.
13. Wang Y. The Impact of Technology on Human Translators and Translation Quality: A Study on Machine Translation and Computer-Assisted Translation Tools. *English Linguistics Research*. 2024. Vol. 13 (1). P.19–25. DOI:10.5430/elr.v13n1p19
14. Whiteley S. Translation Memory: Benefits and Pitfalls. *QuickSilver Translate*. 2021. URL: <https://quicksilvertranslate.com/21418/translation-memory-benefits-and-pitfalls>

Krynytska O. I., Hultso O.-A. O., Ilkiv A. V. USING COMPUTER-ASSISTED TRANSLATION TOOLS: TYPICAL ERRORS AND STRATEGIES FOR AVOIDING THEM

This article analyses typical errors that occur in professional translation when using computer-assisted translation (CAT) tools. It outlines the key types of errors associated with translation memories (TM), termbases, and machine translation (MT).

Based on the translation of instructions for use (IFUs) of medical products using the cloud-based CAT tool Trados Team (Online Editor), the article demonstrates that a CAT environment can become a source of error generation and error propagation if such tools are used uncritically.

The article identifies translation memory contamination as a major risk to translation quality in CAT-tool workflows. The analysis demonstrates that the primary causes of TM contamination include the uncritical confirmation of machine translation output, the storage of multiple inconsistent target segments for a single source segment, and terminological inconsistency within termbases. These factors result in inconsistent translations and lead to stylistic and terminological variation, ultimately impairing the clarity, coherence, and overall quality of the target text. Once stored in the translation memory, inadequately translated segments may be reused as exact or fuzzy matches, thereby propagating errors across subsequent segments and projects. The study also indicates that TM contamination can arise from incorrect segmentation, often caused by poorly prepared source texts or improper alignment procedures.

Furthermore, the study examines the impact of poor segmentation and alignment on both the translation process and translation output in CAT environments. The findings show that incorrect segmentation or improperly placed tags can result in fragmented or illogical translation units, negatively affecting translation memory quality as well as the layout and formatting of the target document. In addition, the study analyses the consequences of inappropriate fuzzy-match thresholds: a low fuzzy-match threshold may generate irrelevant or misleading match suggestions, whereas an excessively high threshold reduces the number of usable fuzzy matches, forcing translators to translate segments from scratch and increasing the risk of terminological and stylistic inconsistency.

Strategies for preventing and mitigating these issues in professional practice include balanced CAT-tool configuration, critical evaluation of fuzzy matches and machine translation output, regular TM maintenance and cleanup, metadata verification, pseudo-translation testing, and collaboration with localization engineers to prevent the long-term degradation of TM quality.

Keywords: *computer-assisted translation, CAT tools, translation memory, fuzzy match, machine translation, post-editing, Trados Team.*

Дата першого надходження статті до видання: 09.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Марінашвілі М. Д.

<https://orcid.org/0000-0002-3041-7064>

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ПОРІВНЯЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ ТА ЇХНЕ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

*Статтю присвячено аналізу функціонування непередикативних порівняльних (компаративних) конструкцій зі сполучником *comme* у французьких художніх текстах та особливостей їхнього відтворення в перекладі українською мовою. Метою дослідження є виявлення структурно-семантичних, граматичних і лінгвопрагматичних характеристик таких конструкцій, а також з'ясування чинників перекладацьких стратегій у художньому дискурсі. Матеріалом дослідження слугували прозові художні тексти французьких авторів ХХ-ХХІ ст. та їхні українські переклади.*

*У статті обґрунтовано, що непередикативні компаративні конструкції з *comme*, зокрема авторські образні порівняння, є важливим засобом експресивного синтаксису, який сприяє формуванню художньої образності тексту. Реалізуючи порівняльну характеристику процесуальної ознаки, вони не лише уточнюють спосіб перебігу дії, але й беруть участь у створенні емоційної динаміки, оцінної перспективи та візуальної насиченості художнього образу, посилюючи перцептивний ефект висловлювання. Установлено, що такі порівняльні конструкції семантично співвідносяться не лише з дієсловом-присудком, але й з іншими членами речення з предметним значенням, зокрема з підметом і додатком, що зумовлює їхню різноспрямовану інтерпретацію в межах висловлювання.*

Аналіз українських перекладів засвідчив, що способи відтворення порівняльних конструкцій значною мірою залежать від їхньої семантики, стилістичного та прагматичного навантаження, а також від ролі порівняння в організації текстового фрагмента. В українському перекладі такі конструкції реалізуються через різні перекладацькі стратегії, зокрема шляхом морфологічних, синтаксичних, лексичних і стилістичних трансформацій. Різномірні трансформації зумовлені як структурними відмінностями французької та української мов, так і необхідністю збереження в перекладі експресивного й перцептивного ефекту компаративної конструкції. У межах загального спектра перекладацьких рішень поширеною є формальна відповідність, водночас вона, як правило, супроводжується стилістичним нюансуванням, що впливає на художню тональність тексту перекладу. Отримані результати уточнюють уявлення про прагматично зумовлену варіативність перекладу порівняльних конструкцій і підтверджують їхню ключову роль у збереженні художньої виразності та перцептивного ефекту тексту перекладу.

Ключові слова: порівняння, непередикативні компаративні конструкції, французька мова, художній переклад, перекладацькі стратегії.

Постановка проблеми. Порівняння є однією з базових когнітивних операцій, що забезпечує структурування досвіду, категоризацію та інтерпретацію дійсності. Пізнання світу в значній мірі здійснюється саме шляхом порівняння. «Самий процес пізнання є процес порівняння» [8, с. 255]. Порівняння є багатовимірним явищем. В широкому розумінні воно передбачає встановлення відношення між двома (або більше) предметами, діями, явищами з огляду на певну ознаку, ступінь, подібність/відмінність [11]. В лінгвістиці порів-

няння визначається як семантична категорія, що реалізується на лексичному та граматичному рівнях. Інакше кажучи, з погляду лінгвістики порівняння не є лише абстрактною когнітивною дією, а постає як специфічний спосіб її мовної репрезентації, зокрема у формі порівняльних (компаративних) конструкцій, що функціонують у межах конкретного дискурсу та підпорядковуються комунікативним і прагматичним інтенціям мовця. Саме ця трансформація універсальної мисленнєвої операції в дискурсивно маркований мовний засіб

зумовлює варіативність формальних і семантичних параметрів порівняльних конструкцій у різних мовах. У перекладознавчому аспекті це набуває особливого значення, оскільки переклад компаративних конструкцій передбачає не лише формальне відтворення структури, а й адекватну передачу когнітивного, стилістичного та прагматичного потенціалу порівняння в мові перекладу. Отже, проблема перекладацьких відповідників французьких компаративних конструкцій (*constructions comparatives*), що функціонують в художньому тексті, систематизації перекладацьких стратегій є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика репрезентації порівняння в різних мовах і на різних мовних рівнях, у внутрішньомовному й міжмовному, зокрема перекладознавчому, аспектах неодноразово ставала об'єктом наукових досліджень. Вивчено лінгвістичний статус, граматичні, семантичні та функціональні характеристики порівняльних конструкцій (В. В. Герман, Н. І. Кириленко; О. М. Донік; В. І. Кононенко; І. К. Кучеренко; О. І. Марчук; Л. В. Прокопчук; Н. П. Шаповалова; М. Délabre; М. Desmets; С. Fuchs; Е. Moline; Р. Prescod; С. Romero; L. Vlahović та ін.), способи перекладу засобів вираження порівняльних відношень (Е. Д. Ахмедова; О. О. Білик, З. Р. Подоляк; А. Гусева; В. Г. Ніконова та ін.). Водночас засоби відтворення компаративних конструкцій зі сполучником *comme* в українських перекладах французьких художніх текстів залишаються недостатньо вивченими.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз французьких непередикативних порівняльних конструкцій зі сполучником *comme* у придієслівній позиції в структурно-семантичному та лінгвопрагматичному аспектах і систематизація перекладацьких стратегій їхнього відтворення українською мовою.

Об'єктом розвідки є лінгвістична категорія порівняння (компаративності), предметом – функціональні характеристики французьких непередикативних компаративних конструкцій зі сполучником *comme* і способи їхнього відтворення українському перекладі.

Дослідження проводилось на матеріалі художніх творів французьких авторів ХХ–ХХІ ст. (Laetitia Colombani, Anna Gavalda, David Foenkinos, Robert Merle, Fred Vargas, Boris Vian) та їхніх опублікованих перекладів українською мовою.

Для досягнення мети дослідження використано такі загальнонаукові та лінгвістичні методи:

метод лінгвістичного спостереження; описовий метод; структурно-семантичний перекладацький аналіз; контекстуально-інтерпретаційний аналіз.

Виклад основного матеріалу. У французькій мові ідея порівняння виражається мовними засобами лексичного та граматичного рівнів. Значення порівняння міститься в семантиці слів різних частин мови: дієслова (*ressembler à, rappeler qch*), іменника з прийменником чи без прийменника (*espèce de, en forme de, à la façon, à la manière de, en comparaison de*), прикметника (*semblable à, pareil à, identique à*), а також у виразах *avoir l'air de, faire l'effet de*. Порівняльна семантика репрезентована й у вигляді усталених виразів, фразеологічних та нефразеологічних (*courir comme un lièvre / comme un dératé, chanter comme un oiseau, jouer comme un pied, fumer comme un pompier* і т. п.). Засобом вираження компаративної градуальної семантики (*la comparaison graduée* [19, с. 865]) є категорія ступенів порівняння прикметників та прислівників. Синтаксичним способом є непередикативні порівняльні (компаративні) конструкції у складі простого речення і предикативні порівняння, що являють собою підрядні речення у складі складнопідрядних речень.

У фокусі нашого дослідження – непередикативні засоби реалізації порівняльної характеристики процесуальної ознаки, вираженої дієслівною формою, а саме інтегровані компаративні конструкції, які кваліфікуємо, слідом за В. В. Герман та Н. І. Кириленко, як: «синтаксичний засіб вираження порівняльної модальності в простому реченні, окремий різновид члена речення, який через порівняння характеризує певну дію, стан; та має диференційні ознаки (семантичні, граматичні, формальні)» [4, с. 118].

Досліджувані конструкції складаються з трьох формально виражених елементів: компаранта (суб'єкт порівняння – *le comparé*), компарата (об'єкт порівняння – *le comparant*) і маркера порівняння (сполучник *comme* – *l'élément de comparaison*), що по суті є маркером способу дії [13]. Суб'єкт (дієслово) і об'єкт (найчастіше – іменник або іменникова група) порівняння мають спільну ознаку, на підставі якої може здійснюватися порівняння [14].

Непередикативні порівняльні конструкції з *comme* є словосполученнями, співвідносними до словоформ і виконують в реченні функцію обставини порівняння, яку, поряд з обставиною на позначення знаряддя здійснення дії, зараховують до категорії обставини способу дії. Відносно прислівника – основного типизованого засобу

вираження якісно-кількісних характеристик дії – порівняльні конструкції є транспозиційними структурами. У франкомовній науковій літературі такі конструкції кваліфікують як «адвербіальні модифікатори способу дії зі сполучником *comme*» – «les modificateurs adverbiaux de manière en *comme*» [17] або «обставинний додаток способу дії з *comme*» – «les compléments de manière en *comme*» [18].

Досліджувані конструкції через порівняння виражають або якісну (спосіб дії), наприклад: «À la seconde où elle ouvre les yeux, son cerveau *s'allume comme le processeur d'un ordinateur*» [10, с. 15], або якісно-кількісну (інтенсивність) характеристику дії, позначеної дієсловом: «–Tu *travailles comme un taré*, t'es toujours soucieux, mets-toi à sa place aussi...» [15, с. 124].

Придієслівні порівняльні конструкції, реалізуючи порівняння, характеризують не лише дію, але й носія цієї дії, співвідносячи його з іншим предметом, що має подібну ознаку. Оскільки обставина порівняння, як правило, співвідноситься з елементом речення, що має предметне значення, вона семантично пов'язана не лише з дієсловом-присудком, а й з одним з інших членів речення, а саме з підметом: «A plus de trente mille pieds, si haut dans le vide, *je lutte encore comme un imbécile* à tisonner des souvenirsmal éteints» [15, с. 3] або додатком: «Sa mère nous *regarda comme deux demeurés*» [12, с. 143]. Аналогічну думку висловлює К. Ромеро в статті, присвяченій компаративним конструкціям зі значенням інтенсивності. Дослідниця зазначає, що у придієслівних констпукціях суб'єктом порівняння може бути як підмет речення, так і прямий або непрямий додаток [20].

У художніх текстах порівняльні конструкції можуть мати логіко-оцінний та образно-експресивний характер.

Логічне порівняння, тобто порівняння процесуальної ознаки у власне раціональному аспекті, встановлює реальну, об'єктивно співвідносну подібність між двома процесами або способами дії. Компаративні конструкції при дієслові, що реалізують логічне порівняння, характеризуються відсутністю метафоризації та спрямованістю на денотативний зміст висловлювання. Логічне порівняння не створює образу, а уточнює, пояснює або класифікує дію:

«Donc ça *s'allumait et ça s'éteignait, comme un phare*» [1, с. 115] – «Ці спалахи загоралися і знову згасали, ніби маяк» [21, с. 69].

Домінуючими в досліджених текстах є образні порівняння процесуальної ознаки, які не пояс-

нюють спосіб дії, а трансформують процес у самодостатній художній образ. Серед образних порівнянь можна виокремити стійкі порівняння, тобто відтворювані конструкції, як-от: *rire / travailler comme un fou, pleurer / sourire comme un enfant*. Проте особливою експресивно-оцінною навантаженістю в художньому тексті характеризуються індивідуально-авторські образні порівняння, що зумовлено можливістю широкого вибору референтів, тобто зіставлення навіть доволі віддалених одна від одної ознак. Такі образні порівняння є результатом творчої уяви автора тексту, відображенням його індивідуальної картини світу. Як правило, це ускладнені порівняльні конструкції:

«...une vapeur ... *s'effilocheait comme des filets de sucre dans l'eau d'un sirop*» [22, с. 282] – «... випари зміїлися над водою, наче струминки цукру в солодкому сиропі» [3, с. 161].

Порівняльні конструкції зі сполучником *comme*, що співвідносяться з дієслівною предикацією, виконують у художньому тексті низку експресивно-прагматичних функцій.

Такі конструкції слугують засобом **інтенсифікації дії або емоційного стану персонажів**. Порівняння в таких контекстах, як, наприклад:

«Hannah, en particulier, est si sensible. Elle *vibre comme une feuille au moindre souffle d'air*» [10, с. 68].

«La vérité la *frappe comme une gifle*» [10, с. 80]. трансформують абстрактну або внутрішню подію в тілесно відчутну, підсилюючи її вплив на читача.

Компаративні конструкції забезпечують перцептивну наочність, візуалізацію дії / процесу, «зупиняючи» перебіг дії, ізолюючи її як образ. Найчастіше це спостерігаємо у порівняннях, у яких конструкції з *comme* уточнюють характер виконання фізичної або рухової дії:

«En homme aguerri, Joss n'avait pas défié le sort et *avait ramassé le café comme un chien*, grain par grain» [21, с. 6].

У цьому контексті *comme un chien* формує зорово відчутний образ, який фіксує увагу читача на жестовій поведінці персонажа – Жос прибрав розсипані зерна кави, повзаючи по-собачому.

Візуальний образ кеглів, що нахиляються і падають, перенесений на людей, надає додаткової експресії сцені, сприяючи створенню її ірреальності, в такому фрагменті роману Б. Віана «Піна днів»: «Il courait de toutes ses forces, et les gens, devant ses yeux, s'inclinaient lentement, pour *tomber, comme des quilles*, allongés sur le pavé, avec

un clapotement mou, comme un grand carton qu'on lâche à plat» [22, с. 93].

Фокусування на довгому гарному волоссі персонажа роману Л. Коломбані, візуалізація сцени також досягаються саме завдяки порівняльній конструкції: «Ils *se déroulent comme un écheveau de laine*, jusqu'à sa taille» [10, с. 62].

Залежно від семантики об'єкта порівняння конструкції зі сполучником *comme* виконують також експресивно-оцінну функцію, відіграючи роль негативного маркера, спрямованого на суб'єкта дії, наприклад: «Il *se rencognait* contre le mur *comme un rat. Comme un petit rat puant et traqué*» [16, с. 215]. «– Pourquoi tu *souris comme un crétin*, là ?» [15, с. 17].

У проаналізованих художніх текстах порівняльні конструкції при дієслові, маючи спільну структурну модель, характеризуються різною прагматичною спеціалізацією, що зумовлює варіативність перекладацьких стратегій. Українські переклади виявляють орієнтацію не на механічне відтворення порівнянь зі сполучником *comme*, а на функціонально-прагматичну адекватність, що дозволяє зберегти стилістичну ідентичність автора.

Аналіз українських перекладів французьких художніх текстів засвідчує, що придієсловні порівняльні конструкції з *comme* реалізуються у перекладі через декілька типів відповідників.

Формально-семантичні відповідники представлені в перекладах у двох різновидах. Перш за все, це збереження порівняльної структури з використанням українського порівняльного сполучника *як*. Цей тип відповідника використовується досить рідко і, як правило, у випадках, коли порівнюваний образ не є експресивно навантаженим:

«Elle ne laissera pas les chiffres s'immiscer en elle, dans sa conscience, dans son imaginaire, ils seraient capables de *proliférer, comme la tumeur elle-même*, de saper son moral, sa confiance, sa guérison» [10, с. 53].

«Вона не дозволить цифрам заповнити її свідомість, бо там вони зможуть розростися, як і сама пухлина, підірвати її моральний дух, її впевненість у зціленні» [6, с. 71].

У таких перекладах досягається максимальна формальна симетрія.

Проте найчастотнішою виявилась структурна перекладацька відповідність із стилістичною адаптацією відтворення французького сполучника *comme* за допомогою українських *мов, наче, немов*. Формально структура порівняльної конструкції зберігається, однак відбувається стиліс-

тичний зсув, оскільки українські маркери порівняння є експресивно маркованими, на відміну від стилістично нейтрального *comme*, пор.:

«Sans attendre d'aide, il empoigna le pare-chocs de l'Austin, souleva les roues avant, et *fit pivoter* la petite auto *comme une plume*» [16, с. 14].

«Без нічиєї допомоги він ухопив машину за буфер і, піднявши передній міст, мов пір'їнку, закинув убік» [7, с. 5].

«... elle *traînait partout le fardeau de sa culpabilité, comme une tortue sa lourde carapace*» [10, с. 18].

«... їй доводилося всюди носити тягар власної провини, наче черепасі важкий панцир» [6, с. 18].

Слід зауважити, що в українській мові порівняльні сполучники розрізняють за функціями порівняльної конструкції, складовою якої вони є. Сполучник *як* вказує на власне-порівняльну функцію, а *мов, немов, наче, неначе, мовби, немовби, немовбито, начебто, неначебто, ніби, нібито, буцім, буцімто* й інші – на модально-порівняльну функцію [2, с. 504]. Отже у випадках перекладу французького сполучника *comme* за допомогою *мов, немов, наче* не йдеться про повну формальну відповідність: стилістична нейтральність французького сполучника компенсується експліцитною образністю українського сполучника, що забезпечує функціонально-прагматичну еквівалентність у художньому тексті.

У контекстах, коли *comme* актуалізує яскраве образне уподібнення й наближається до метафоричної ідентифікації, українським відповідником французької порівняльної конструкції стає форма орудного відмінка іменника, що забезпечує синтаксичну компресію й образну щільність висловлювання:

«Colin sentait son cœur *virer* dans sa poitrine *comme une bête enragée*» [22, с. 153].

«Колен відчував, як його серце скаженим звіром заметалося в грудях» [3, с. 137].

Таке перетворення зумовлене, на нашу думку, прагненням перекладача зберегти й навіть посилити образно-метафоричний потенціал вихідного висловлювання.

Порівняльна конструкція у перекладі відтворюється й у вигляді прислівника способу дії, наприклад:

«– Tiens, dit Colin, tu te décides à *parler comme tout le monde* ?» [22, с. 84].

«– Ти ба, – здивувався Колен, – ти нарешті наважився розмовляти по-людськи? [3, с. 85].

В цьому випадку в оригіналі значення власне порівняння видається дещо стертим. Конструкція

comme tout le monde виражає оцінну модальність, до того ж, враховуючи контекст, має іронічну конотацію. У перекладі завдяки лексико-граматичній трансформації експліцитно відтворюється прагматичний зміст оригіналу. Така заміна супроводжується стилістичним зсувом у бік розмовного характеру мовлення та посиленням іронічно-оцінної інтонації репліки.

Спостерігаємо також лексико-граматичні перекладацькі трансформації, коли відбувається експлікація порівнявальної ознаки, імпліцитно присутньої в образі оригіналу, наприклад, швидкості дії:

«La nouvelle *s'est répandue* dans le cabinet *comme une étincelle sur de la poudre*» [10, с. 85].

«Новина розійшлася офісом з такою швидкістю, з якою порох спалахує від іскри» [6, с. 110].

У ситуаціях, де французьке порівняння є семантично насиченим, переклад також може вдаватися до синтаксичної декомпресії – заміни іменникової групи зі сполучником *comme* складнопідрядним реченням способу дії. Така трансформація сприяє експлікації порівнявальної ознаки, імпліцитно закладеної в образі, і забезпечує семантичну прозорість тексту перекладу:

«Il vit la maison de Chick, et une flamme longue et mince sortit du milieu de la vitrine du libraire d'à côté, *faisant éclater la glace comme un coup de marteau*» [22, с. 268].

«Він уже бачив Шиків будинок і видовжений вогняний язик, що вихопивсь із вітрини сусідньої книгарні: скло луснуло так, ніби хто молотом влучив» [3, с. 153].

Порівняльна конструкція зі сполучником *comme* в перекладі може бути вилученою, але з подальшою семантичною компенсацією:

«Elle *roulait* doucement, *comme de petites billes d'acier dans un bain d'huile*» [16, с. 37].

«Голос у П'єрсона справді був ніжний. Він лився рівно, безперервно» [7, с. 19].

В цьому прикладі «механічне» образне порівняння («мов маленькі сталеві кульки в олійній ванні»), що в оригіналі містить ознаку плавності й рівномірності звучання, замінюється описом цих параметрів за допомогою якісних прислівників. Така трансформація зумовлена, на нашу думку, прагненням зберегти перцептивний ефект, не вводячи образ, нетиповий для акустичної характеристики голосу і незрозумілий для українського читача.

Вмотивоване вилучення у перекладі порівнявальної конструкції може відбуватись й тоді, коли вона є усталеним виразом, як, наприклад, у такому випадку:

«Le Damas, il *est tombé comme une poire* en deux jours» [21, с. 391].

«За два дні Дамас здався» [1, с. 225].

Відсутність в українській мові прямого відповідника для *tomber comme une poire* зумовлює використання у перекладі лексико-семантичної конденсації значення цього виразу в дієслові-присудку. Тут здійснюється перехід від образної компаративної форми до прямої номінації ситуації. Унаслідок цього спостерігається стилістична нейтралізація висловлювання та ослаблення прагматичного ефекту оригіналу.

Як засвідчує проведений аналіз, перекладачі обирають стратегії функціональної еквівалентності, орієнтуючись на прагматичну роль порівняння та його стилістичну релевантність у мові перекладу. Образні порівняння часто трансформуються морфологічно або через лексикалізацію оцінки, коли семантика подібності передається адвербіалізованими формами. Порівняльні конструкції можуть розгортатися у складнопідрядні речення, що експлікує ознаки порівняння, а образні порівняння, що не притаманні українській мові, вилучаються, компенсуючись описом перцептивних ознак, або реалізуючись шляхом лексико-синтаксичної конденсації. Загалом переклад порівняльних конструкцій з *comme* демонструє варіативність стратегій, де вибір мовних засобів визначається семантико-прагматичною функцією та художнім ефектом.

Висновки. Порівняння, зокрема образні авторські порівняння, виражені непередикативними конструкціями зі сполучником *comme*, володіють великим прагматичним потенціалом, сприяючи створенню експресивності як окремого висловлювання, так і тексту в цілому. Реалізуючи порівняльну характеристику процесуальної ознаки, компаративні конструкції формують емоційну динаміку, оцінну перспективу та візуальність художніх образів тексту. Стратегії перекладу таких конструкцій значною мірою залежать від їхньої семантики, стилістичного та прагматичного навантаження. Різномірності перекладацькі трансформації зумовлені не лише структурними розбіжностями французької та української мов і стилістичною нормою української мови, але й необхідністю відтворення в перекладі прагматичної функції порівняння та його перцептивного ефекту.

Перспективним для подальших розвідок видається комплексний аналіз засобів вираження порівнявальної семантики непроцесуальної ознаки у внутрішньомовному та міжмовному аспектах.

Список літератури:

1. Варгас Ф. Мерщій тікай і довго не вертайся / пер. з франц. К. Грицайчук. : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 336 с.
2. Вихованець Т. Р. Порівняльний зворот. *Українська мова*: Енциклопедія. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» імені М. П. Бажана, 2004. С. 504–505.
3. Віан Б. Шумовиння днів. *Віан Б. Вибрані твори* / Пер. з франц. П. Тарашука. Харків : Фоліо, 1998. С. 20–164.
4. Герман В. В., Кириленко Н. І. Лінгвістичний статус порівняльних синтаксем у структурі простого речення. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. Вип. 1(208). С. 112–119. DOI : <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-15>.
5. Гавальда А. Розрада / пер. з франц. П. В. Тарашука. Харків : Фоліо, 2015. 415 с.
6. Коломбані Л. Коса. Сплетіння долі / пер. з франц. О. Абраменка. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 192 с.
7. Мерль Р. Уїкенд на південному березі / пер. з франц. П. Соколовського. *Мерль Р. Уїкенд на південному березі. Смерть – моє ремесло*. Київ: Дніпро, 1969. С. 3–172.
8. Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник. Київ : Мистецтво, 1985. 301 с.
9. Фонкінос Д. Наші розставання / пер. з франц. А. Кушніра. Київ : Нора-Друк, 2013. 184 с.
10. Colombani L. La tresse. Paris : Grasset, 2017. 224 p.
11. Dictionnaire de l'Académie française, 9e édition. URL: <https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9C3192>. (дата звернення 17.12.2025).
12. Foenkinos D. Nos séparations. Paris : Editions Gallimard, 2008. 177 p.
13. Fuchs C. Les marqueurs de comparaison du français : un air de famille avec l'italien. *Miradas cruzadas : Estudios franco-italianos*. València : Presses de l'université de València, 2009. P. 93–111. URL: https://hal.science/hal-00551361/file/Fuchs_2009_Valence.pdf (дата звернення: 05.01.2026).
14. Fuchs C. Comparaison : une catégorie linguistique multiforme. Comparaison(s), Agapes francophones 2019 (R. Malita, E.-M. Tănase, & I.-M. Marcu, Eds. Timișoara: Université de l'Ouest de Timișoara, 2019. P. 37–50.
15. Gavalda A. La consolante. Paris : Editions “J’ai lu”, 2010. 640 p.
16. Merle R. Week-end à Zuydcoote. Paris: Gallimard, 1949. 245 p.
17. Moline E. Elle ne fait rien comme tout le monde. Les modifieurs adverbiaux de manière en *comme*. *Revue Romane*. 2001. n° 36-2. P. 171–192.
18. Moline E., Stosic D. *Marcher comme une reine/ Nager comme une sirène*. Les verbes de déplacement et les compléments de manière en *comme*. *Studii de lingvistică*. 2011. n° 1. P. 159–178.
19. Riegel M., Pellat J.-Ch., Rioul R. Grammaire méthodique du français. Paris : Presses Universitaires de France, 1994. 1152 p.
20. Romero C. Comparer pour intensifier : structures linguistiques et types de comparaison en français. *Comparaison(s). Agapes francophones 2019* (Ramona Malita, Eugenia-Mira Tănase & Ioana-Maria Marcu eds.). Timișoara : Université de l'ouest de Timișoara, 2019. P. 355–382.
21. Vargas F. Pars vite et reviens tard. Paris : Editions “J’ai lu”, 2001. 352 p.
22. Vian B. L'écume des jours. Paris : Gallimard, 1947. 289 p.

Marinashvili M. D. COMPARATIVE CONSTRUCTIONS IN FRENCH LITERARY TEXT AND THEIR RENDERING IN TRANSLATION

This article presents an analysis of the functioning of non-predicative comparative constructions with the conjunction comme in French literary texts and the particularities of their translation into Ukrainian. The study aims to identify the structural, semantic, grammatical and linguopragmatic characteristics of these constructions, as well as to determine the factors of translation strategies in literary discourse. This research is based on prose texts by French authors of the 20th-21st centuries and their Ukrainian translations.

The study demonstrates that non-predicative comparative constructions with comme, including authorial figurative comparisons, constitute an important means of expressive syntax, which contributes to the text's artistic imagery. By expressing the comparative aspects of a processual feature, these constructions not only specify the manner of action but also participate in creating emotional dynamics, evaluative perspective and visual richness of the literary image, enhancing the perceptual impact of the utterance. It is shown that such comparative constructions are semantically associated not only with the verbal predicate but also with other sentence elements carrying nominative meaning, in particular the subject and object, which broadens their interpretive potential within the utterance.

Analysis of Ukrainian translations reveals that the ways of rendering comparative constructions largely depend on their semantics, stylistic and pragmatic load, as well as the role of the comparison in structuring

the textual fragment. In Ukrainian, these constructions are realized through various translation strategies, including morphological, syntactic, lexical and stylistic transformations. Multilevel transformations are determined both by structural differences between French and Ukrainian and by the need to maintain the expressive and perceptual effects of the comparative construction. Within the overall range of translation solutions, formal equivalence is widespread, however, it is frequently accompanied by stylistic nuances that affect the artistic tonality of the translated text. The findings refine our understanding of the pragmatically conditioned variability in translating comparative constructions and confirm their key role in maintaining the artistic expressiveness and perceptual impact of the translation.

Keywords: *comparison, non-predicative comparative constructions, French language, literary translation, translation strategies.*

Дата першого надходження статті до видання: 20.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

УДК 81'255.2:81'373.46:355
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/56>

Мовчан Б. В.

<https://orcid.org/0000-0002-1565-5304>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Кінзерська В. Б.

<https://orcid.org/0009-0000-4060-224X>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТРУДНОЩІ ВІДТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СИНХРОННОМУ ПЕРЕКЛАДІ КОНФЕРЕНЦІЙ

У статті досліджено труднощі відтворення військової термінології у синхронному перекладі конференцій на матеріалі заходів міжнародної конференції YES у мовних парах українська–англійська та англійська–українська. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі публічних міжнародних заходів безпекової тематики та підвищеними вимогами до синхронного перекладу в умовах високого темпу й спонтанності мовлення під час панельних дискусій. Метою дослідження є комплексний аналіз функціонування військової термінології в усному дискурсі та оцінка її впливу на якість синхронного перекладу в ситуаціях підвищеного когнітивного навантаження. Уточнено коло одиниць, що належать до військових термінів у матеріалах конференцій та викликають найбільші труднощі в синхронному перекладі: стандартизована лексика (види й роди військ, структури, посади, доктринальні поняття), військово-технічні терміни, аббревіатури й акроніми, власні назви операцій, підрозділів і систем озброєння, а також клішовані одиниці. Показано, що найбільші труднощі викликають фрагменти з високою термінологічною насиченістю або переліками багатокомпонентних термінів, спеціалізованих аббревіатур, назв озброєння. У результаті зіставного аналізу тексту оригіналу та синхронного перекладу виявлено, що окрім використання еквівалентного перекладу, транслітерації й калькування в перекладі широко застосовуються трансформації, зумовлені підвищеним когнітивним навантаженням: узагальнення, скорочення переліків часткове вилучення термінів тощо. Установлено, що компресія є функціонально виправданою лише за умови збереження термінологічного ядра; натомість повне вилучення ключових понять або їх неточний переклад часто призводять до втрати змісту повідомлення загалом. Суттєвим недоліком виступає неоднорідність та непослідовність у відтворенні військової лексики та термінології. Отримані результати підтверджують необхідність комплексного підходу до дослідження військової термінології в синхронному перекладі та можуть бути використані у підготовці перекладачів до роботи з військово-політичним дискурсом.

Ключові слова: військова термінологія, синхронний переклад, конференційний переклад, аббревіатури, термінологічна неоднорідність, перекладацькі трансформації, когнітивне навантаження.

Постановка проблеми. Міжнародні конференції та форуми, присвячені питанням безпеки, війни й міжнародної стабільності, упродовж останніх років стали одними з ключових майданчиків формування публічного дискурсу щодо воєнних конфліктів і стратегічних рішень. У межах таких заходів військова тематика виходить за рамки вузькопрофесійного середовища та інтегрується в політичні, економічні й гуманітарні обговорення. Це зумовлює підвищені вимоги до

якості синхронного перекладу, насамперед – до точності й послідовності відтворення військової термінології.

Конференції часто мають панельний формат, що істотно ускладнює роботу синхронного перекладача. На відміну від заздалегідь підготовлених доповідей, такі дискусії характеризуються спонтанністю, швидкою зміною мовців, фрагментарністю висловлювань та активним використанням термінів без пояснення їхнього змісту.

Проблемність ситуації посилюється когнітивними обмеженнями синхронного перекладу. Військова термінологія, особливо у формі скорочень і власних назв, створює високі піки когнітивного навантаження, які можуть призводити до втрати точності або порушення логічної зв'язності перекладу.

У зв'язку з цим виникає потреба в спеціальному дослідженні, спрямованому на аналіз труднощів відтворення військової термінології у синхронному перекладі конференцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на актуальність зазначених проблем, наукові дослідження здебільшого зосереджуються або на аналізі військової термінології як лексичної системи, або на загальних аспектах синхронного перекладу. Недостатньо вивченими залишаються саме практичні труднощі відтворення військових термінів у реальних умовах.

У межах українського перекладознавства військова термінологія досліджується як спеціалізована лексична система, акцентується її системність, багаторівневість, активна деривація та висока залежність від екстралінгвістичних чинників – розвитку воєнних технологій, змін тактики та міжнародної військово-політичної взаємодії [9]. Значна увага приділяється проблемам еквівалентності, адаптації англійських військових термінів в українській мові, а також становленню й кодифікації української військової терміносистеми в сучасних умовах. Цим питанням присвятили свої дослідження Є. Долинський, Ю. Бойко [1; 2], М. Сокаль, О. Оскірко, О. Зінченко [4], Н. Рябокін, С. Пашко [3]. Здебільшого в працях розглядається письмовий переклад.

Окремі дослідження присвячені перекладу військової термінології в контексті міжнародної співпраці. У таких працях підкреслюється необхідність орієнтації на стандартизовані термінологічні ресурси міжнародних організацій, зокрема НАТО, Європейського Союзу та Організації Об'єднаних Націй, а також проблема варіантності перекладу термінів і скорочень у публічному дискурсі [6].

Теоретичне підґрунтя для аналізу труднощів синхронного перекладу формують також класичні роботи з теорії синхронного перекладу, зокрема в межах моделі розподілу зусиль, згідно з якою синхронний переклад розглядається як діяльність із високим рівнем когнітивного навантаження, у межах якої перекладач постійно балансує між сприйняттям, аналізом і продукуванням мовлення. У цих працях доведено, що термінологічно насичені фрагменти мовлення створюють пікові

навантаження, які можуть призводити до втрати точності, пропусків або спрощень [8].

Подальший розвиток цих ідей простежується в сучасних емпіричних дослідженнях когнітивного навантаження в синхронному перекладі. Автори звертають увагу на роль лексичної щільності, швидкості мовлення та інформаційної насиченості як чинників, що безпосередньо впливають на якість перекладу [5; 10]. Окремий напрям досліджень становлять праці, присвячені підготовці до синхронного перекладу та роботі з термінологією [7].

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить, що незважаючи на наявність ґрунтовних праць з військової термінології, синхронного перекладу та його когнітивних аспектів, поєднання цих тем в межах єдиного дослідження залишається недостатньо реалізованим.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз труднощів відтворення військової термінології у синхронному перекладі конференцій на матеріалі панельних дискусій міжнародної конференції YES у мовній парі українська–англійська / англійська–українська. Дослідження спрямоване на виявлення закономірностей функціонування військової термінології в усному дискурсі та оцінку її впливу на якість і стратегії синхронного перекладу. Здійснено спробу виокремити основні підвиди військової термінології, проаналізувати перекладацькі прийоми, що застосовуються для її відтворення, виявити випадки перекладацьких втрат, скорочень і спрощень.

Виклад основного матеріалу. Для визначення труднощів відтворення військової термінології у синхронному перекладі варто уточнити коло мовних одиниць, які до неї належать. У сучасних дослідженнях українського військового перекладу до такої термінології відносять терміни, що позначають поняття пов'язані з збройними силами їх структурою, веденням бойових дій; військово-технічні терміни та військовий сленг [6]. Подібного розподілу на три групи дотримується Ю. Бойко [1, с. 18]. Н. Рябокін та С. Пашко підкреслюють, що термінологічна насиченість загалом є однією з ключових рис військових текстів, а військову термінологію можна розділити на офіційну, що складається зі статутних термінів, та неофіційну. Військові тексти «завжди сповнені спеціальної військової термінології, науково-технічних назв, сполучень, що є стійкими лише для військової категорії текстів, спеціальних позначень, скорочень, клішованих конструкцій» [3, с. 281].

Аналіз текстів оригіналу та синхронного перекладу підтверджує, що військова термінологія не обмежується назвами озброєння (*interceptor* / перехоплювач, *missile* / ракета, *mortar* / міномет) чи тактичних дій (*incursion* / вторгнення, *offense* / наступ, *defence* / оборона), а охоплює ширший спектр одиниць, що функціонують у військово-політичному та безпековому дискурсі.

До військових термінів належить стандартизована лексика, зафіксована в офіційних документах міжнародних і національних оборонних інституцій, яка позначає види і роди військ (*navy* / Військово-Морські Сили, *air defense* / протиповітряна оборона), операції (*combined arms operation* / загальновійськова операція), дії (інфільтрація / *infiltration*), посади та звання (*colonel* / полковник), структури і підрозділи (*General Staff of the Armed Forces of Ukraine* / Генеральний штаб Збройних сил України, *separate mechanized brigade* / окрема механізована бригада) тощо. Важливу підгрупу становлять аббревіатури та акроніми, які широко використовуються в усному мовленні фахівців і часто вживаються без розшифрування, що створює додаткові труднощі для синхронного перекладу (*LOC* / ЛБЗ, *FPV* / FPV-дрон, *UAV* / БПЛА, *UGV* / НРК, *ISR* / РСР).

Окрему категорію утворюють власні назви військового характеру, зокрема назви військових операцій (*Kursk offensive* / курський наступ), програм (*Eastern shield* / Східноєвропейський щит), коаліцій (*coalition of willing* / коаліція охочих), підрозділів (*Holodnyi yiar brigade* / бригада «Холодний Яр», *Nemesis regiment* / Полк «Немезис»), а також найменування систем озброєння, техніки й платформ (*Vector*, *F-35*, *Switchblade*). У конференційному дискурсі такі одиниці нерідко поєднують термінологічну й номінативну функції та вимагають від перекладача миттєвого вибору між транслітерацією, калькуванням або використанням усталеного відповідника.

Нарешті, в умовах панельних дискусій до аналізу слід залучати кліше та напівтермінологічні одиниці, які поєднують риси термінів і загально-вживаної лексики, але в конкретному комунікативному контексті набувають спеціалізованого військового значення (*fiber* / оптоволокно, *forces and assets* / сили і засоби). Саме така багаторівнева й гетерогенна природа військової термінології зумовлює підвищену складність її відтворення у синхронному перекладі та потребує комплексного підходу до її аналізу.

До способів відтворення військової термінології, описаних дослідниками військового

перекладу англійсько-українського напрямку, належать транскрипція та транслітерація, калькування, описовий переклад, семантична адаптація, лексико-семантична заміна [2, с. 273]. Ю. Бойко доповнює цю класифікацію методом еквівалентного перекладу. Він відзначає, що «більшість військових термінів перекладаються саме методом еквівалентного перекладу та методом калькування» [1, с. 20]. Подібної думки дотримуються і Н. Рябокін та С. Пашко, які називають лексичний еквівалент основним способом перекладу термінів [3, с. 282].

Такий підхід є типовим для письмового перекладу, адже у ньому терміни зазвичай розглядаються як елементи стабільної знакової системи, що вимагають максимальної точності, однозначності та відповідності нормативним джерелам. Перекладач має можливість звертатися до словників, термінологічних баз, паралельних текстів, а також редагувати результат перекладу, що сприяє збереженню повноти й системності термінології.

У синхронному перекладі процес відтворення термінів відбувається в умовах жорсткого дефіциту часу та високого когнітивного навантаження. Це зумовлює відмінності у застосуванні перекладацьких методів: якщо в письмовому перекладі пріоритет надається повній термінологічній еквівалентності, то в усному перекладі на перший план виходить комунікативна доцільність і забезпечення безперервності мовлення. У таких умовах перекладач змушений оперативно обирати рішення, які дозволяють зберегти основний зміст повідомлення.

Н. Рябокін та С. Пашко допускають застосування деяких трансформацій під час письмового перекладу термінів (конкретизації, генералізації, модуляції, антонімічного перекладу) [3, с. 282–284]. Однак такі перекладацькі рішення, як і використання узагальнення, вилучення або описового перекладу терміну, зазвичай вважаються небажаними, оскільки можуть призводити до втрати спеціалізованої інформації. В усному ж перекладі, зокрема синхронному, вони є функціонально виправданими й нерідко неминучими. Застосування узагальнення або скорочення дозволяє перекладачеві підтримувати темп мовлення та уникати перевантаження когнітивних ресурсів.

Крім того, у синхронному перекладі можливе поетапне відтворення термінологічної інформації, коли термін спочатку передається у спрощеній або наближеній формі, а згодом уточнюється або конкретизується за наявності відповідних умов. Така стратегія не застосовується у письмо-

вому перекладі, де термінологічна неоднорідність зазвичай усувається на етапі редагування.

Розглянемо реалізацію цих прийомів у практиці синхронного перекладу. Звичайно, значна кількість термінів у проаналізованих текстах відтворена прямими словниковими відповідниками, тобто із застосуванням еквівалентного перекладу. Наприклад:

«Ну я думаю, що кожен командир тактичного оперативного рівня погодиться, що організувати наступ насправді складніше. Забагато факторів змінних в наступі і успішний наступ це надзвичайно складне завдання» [12]. // «Well, I think every commander at a tactical or operational level will agree that arranging an offensive is a more challenging task. Too many factors to look into. A successful offensive is an extremely challenging task» [15].

Однак, численними є випадки узагальнення, спрощення та навіть вилучення термінів у перекладі:

«Now Ukrainians did do that. They achieved surprise in the Kursk offensive. And it was truly a traditional combined arms operation uh which doesn't generally succeed on the front lines here now» [16]. // «І Україні, власне, вдалося і тут мати успіхи. Подивіться на курський наступ. Вони змогли зробити цю операцію» [11].

У вихідному тексті ключовими є словосполучення «Kursk offensive» та «traditional combined arms operation». Перше виконує функцію власної назви військової операції, що має як географічну, так і операційну прив'язку, тоді як друге є усталеним терміном військової доктрини, який позначає скоординоване застосування різних родів військ (піхоти, бронетехніки, артилерії, авіації тощо). У перекладі термін «combined arms operation» не відтворено прямим відповідником, натомість застосовано узагальнення, вжито лексему «операція», без уточнення її характеру. Така трансформація призводить до втрати важливої термінологічної інформації, оскільки в оригіналі мовиться не просто про успішну операцію, а саме про класичну загальновійськову модель ведення бою, що, за словами мовця, зазвичай не є ефективною на цьому театрі бойових дій. Цей випадок можна розглядати як приклад термінологічної редукції, типової для синхронного перекладу. Показовим є також те, що поняття «front lines» у перекладі взагалі не вербалізується.

Наступний приклад демонструє типові труднощі відтворення військової лексики у синхронному перекладі, зумовлені високою термінологічною насиченістю:

«Еволюція залежить не тільки від поля бою, наших воїнів, піхоти, артилерії, сержантів, солдатів. Еволюція залежить від нашого тилу. Всі, хто дотичний до поля бою, повинні еволюціонувати» [11]. // «Uh everything depends not just on our military but also on what is going on in the rear. Everyone who is related to this war should be developed and changing» [16].

У перекладі спостерігається суттєва термінологічна компресія. Лексеми *піхота*, *артилерія*, *сержанти*, *солдати* у перекладі узагальнюються до одиниці «our military». Подібне узагальнення характерне для синхронного перекладу, де переліки часто скорочуються з метою збереження темпу мовлення.

Наступний фрагмент є прикладом часткової дезорганізації військової термінології в синхронному перекладі, що призводить не лише до термінологічних втрат, а й до семантичних зсувів:

«Ні, він формує військові округи. Він формує нові дивізії, він формує новий рід сил, сили безпілотних систем. Повністю змавнувавши наші кроки, він розуміє, за рахунок чого можна досягнути переваги на полі бою» [11]. // No, it's the other way around. He's forming new uh military districts. He forms new systems of UAVs of unmanned systems. He understands what can what can give an edge to their military» [16].

У вихідному українському висловлюванні мовець послідовно перелічує формування військових округів, створення нових дивізій та формування нового роду сил – сил безпілотних систем. Термін «військові округи» передано як «military districts», що є коректним і термінологічно усталеним відповідником в англомовному військовому дискурсі. Однак подальший сегмент у перекладі не відтворено, що становить суттєву втрату.

Найбільш проблемним з погляду перекладу військової термінології є відтворення конструкцій «рід сил» та «сили безпілотних систем». У перекладі ці одиниці трансформуються у «new systems of UAVs of unmanned systems», що є термінологічно некоректним і семантично спотвореним. По-перше, описано технічні засоби, а не організаційно-структурний елемент збройних сил. По-друге, конструкція є надлишковою та свідчить про збій у процесі синтаксичного планування висловлювання.

Фінальне речення оригіналу містить кліше «досягнення переваги на полі бою». У перекладі цей фрагмент передано як «give an edge to their military», що є семантично близьким, але менш

точним і може вважатись прикладом узагальнення, характерного для синхронного перекладу в умовах когнітивного переважання.

У наступному прикладі поєднуються терміни різного рівня: від назви формування (бригада) до конкретних категорій озброєння і техніки, що формують його бойові спроможності:

«Що стосується, правильно було відзначено, що ми все-таки **механізована бригада**. В класичному плані **механізована бригада**. Це, якщо брати там раніше або як воно структурно має виглядати, це три **механізованих батальйона** з великою кількістю **бойових броньованих машин**, також з **танками**, **артилерійські засоби** і так далі» [12]. // «It was rightly said that we are a classic **mechanized brigade**. And structurally, it looks like this. Three **mechanized battalions** with a large amount of **hardware**, **armored equipment**, **tanks and so on**» [15].

У перекладі термін «*mechanized brigade*» передано коректно й без втрат, як і «*mechanized battalions*». Водночас українське словосполучення «*велика кількість бойових броньованих машин*» передано як а «*large amount of hardware, armored equipment*», що призводить до узагальнення спеціалізованої лексики. Лексема «*hardware*» є семантично ширшою і менш маркованою у військовому плані, ніж «*combat armored vehicles*» або «*infantry fighting vehicles*». Це приклад гіперонімізації, типової для синхронного перекладу, коли перекладач обирає більш загальне поняття для збереження темпу мовлення.

Крім того, у перекладі випущено термін «*артилерійські засоби*», що становить істотну термінологічну втрату. Це, ймовірно, пов'язано з накопиченням когнітивного навантаження наприкінці фрази, коли перекладач змушений здійснювати селекцію інформації.

Поширеною у синхронному перекладі військового дискурсу є термінологічна неоднорідність. Навіть у межах одного комунікативного епізоду відбувається коливання між різними відповідниками, що впливає на термінологічну послідовність і точність:

«...situation on the **front line** ...» [14] // «...ситуація на **ЛБЗ** ...». [13]

«... ситуація на **ЛБЗ**» [11]. // «... situation on the **line of contact**» [16].

«Це все перетворює **лінію бойового зіткнення** на абсолютно новий формат» [11]. // «This makes the situation uh very different» [16].

«**Лінія фронту** надзвичайно **розріджена**. **Лінія бойового зіткнення** надзвичайно **розріджена** по

причині є надзвичайно складної логістики. Тобто доставити піхоту на позиції, снабжати цю піхоту, організовувати фортифікаційні роботи на **передньому краю** є не просто складно, інколи майже неможливо» [11]. // «The **LOC** uh very thin so to speak because of the logistical problems to deliver infantry units to the **LOC** to continue building fortifications is often times very challenging if at all possible» [16].

У фрагментах українською спостерігається варіативність, мовці використовують як аббревіатуру «ЛБЗ», так і повні форми «*лінія бойового зіткнення*» та «*лінія фронту*», які в українському військовому вжитку часто функціонують як частково синонімічні, проте не тотожні одиниці. У англomовних фрагментах ці одиниці передаються теж різними способами: «*on the front line*», «*line of contact*», «*LOC*», подекуди без чіткого розмежування.

Така неоднорідність не є помилкою в традиційному розумінні, однак призводить до зниження термінологічної когерентності. У аудиторії може складатися враження, що йдеться про різні реалії, тоді як в оригіналі мається на увазі один і той самий феномен – зона безпосереднього зіткнення сторін. Особливо показовим є сегмент, де лінія фронту і лінія бойового зіткнення в українському тексті функціонують майже як стилістичні варіанти, тоді як переклад фіксує лише LOC. Загалом бачимо труднощі термінологічної уніфікації в реальному часі, що підтверджує необхідність попереднього закріплення ключових відповідників для забезпечення однорідності.

Наступний фрагмент ілюструє відчутні втрати, пов'язані з перекладом військово-технічної та організаційної інформації. В англomовному оригіналі чітко названо компанію «*Quantum Systems*», її функцію як постачальника «*ISR capabilities (intelligence, surveillance, reconnaissance)*», тип продукції («*mid-range reconnaissance drone, Vector*»). У перекладі ж більшість цих елементів або спотворено, або повністю втрачено:

«Thanks, Hanna. Yes, what we are providing as **Quantum Systems**, we are providing um, **ISR capabilities** in there. So **mid-range reconnaissance drone** with a vector, as a **Vector**, as a type of a drone and we also providing these drones to all these **brigades** uh here **at the battlefield** since 2022» [16]. // «Дякую. Ну, **Quantum system** з ми виготовляємо **середнього радіусу дії розвідувальні дрони** і з 20 якого 22-го року позначаємо в їх **в підрозділи ЗСУ**» [11].

Подекуди спостерігаємо критичний рівень втрат і перекладацьких помилок у синхронному

перекладі, коли порушується не лише термінологічна точність, а й загальна смислова цілісність висловлювання:

«Поняття близького **тилу**, поняття **тилу** як такого фактично зникає. **Тил** переноситься на дистанції, де раніше знаходилося **управління угруповань військ**. І це справді нові виклики» [12]. // «We do not operate the notion of uh the we uh positions and these challenges are pretty new to us» [15].

У вихідному тексті мовець оперує поняттями «близький тил», «тил як такий», «управління угруповань військ». У перекладі зазначені поняття повністю втрачені, конструкція граматично й семантично незавершена. Це приклад повної семантичної елімінації термінологічного ядра висловлювання, що виходить за межі допустимих трансформацій синхронного перекладу.

Висновки. Проведений аналіз матеріалу панельних дискусій міжнародної конференції YES засвідчує, що військова термінологія є одним із найбільш проблемних компонентів синхронного перекладу в умовах публічного усного дискурсу. Висока термінологічна насиченість, динамічність мовлення у поєднанні з когнітивними обмеженнями синхронного перекладу створюють умови, за яких перекладач змушений постійно балансувати між термінологічною точністю та

комунікативною доцільністю. Найпоширенішими підходами у синхронному перекладі військової термінології є еквівалентний переклад, узагальнення, скорочення переліків та часткове вилучення термінів.

Найбільші труднощі в перекладі викликають багатокомпонентні терміни, спеціалізовані аббревіатури, власні назви, переліки елементів військової структури та озброєння, особливо коли такі одиниці з'являються у швидкому перелічувальному форматі.

Узагальнення та компресія є функціонально виправданими лише за умови збереження термінологічного ядра висловлювання. Повне вилучення ключових понять або їх заміна нефаховими описами призводить до втрати змісту висловлювання в цілому. Ще одним суттєвим недоліком часто є термінологічна неоднорідність і відсутність послідовності у використанні відповідників.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямом подальших досліджень є поглиблений аналіз впливу термінологічної підготовки на якість синхронного перекладу. Окремої уваги потребує експериментальне вивчення когнітивного навантаження, спричиненого різними підвидами військової термінології, а також порівняльний аналіз перекладацьких стратегій у різних мовних парах і форматах усного перекладу.

Список літератури:

1. Бойко Ю. П., Долинський Є. В. Особливості перекладу англійської військової термінології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2020. № 20. С. 17–21. DOI: 10.31891/2415-7929-2020-20-3
2. Долинський Є. В. Військова термінологія та її переклад як елемент підготовки майбутніх філологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 83, т. 2. С. 271–27. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-2-40>
3. Рябокін Н. О., Пашко С. В. Специфіка перекладу військової термінології. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. № 3. Том 36 (75) Частина 1. С. 280–285. DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.3.1/44>
4. Сокаль М., Оскірко О., Зінченко О., Особливості перекладу військової термінології. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 62, том 2. С. 173–180. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-28>
5. Cheung A. K. F. Cognitive load in remote simultaneous interpreting: place name translation in two Mandarin variants. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2024. Volume 11, 1238. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03767-y>
6. Denysiuk Y. International military cooperation as an impetus for enriching terminological dictionaries: The english-ukrainian context / Yuliya Denysiuk, Tetiana Serhiienko, Roman Serhiienko, Yuliia Samoilova. *XLinguae*. 2021. № 14 (2). P. 255–275. DOI: <https://doi.org/10.18355/XL.2021.14.02.19>
7. Fantinuoli Claudio. Computer-assisted preparation in conference interpreting. *Translation and Interpreting*. 2017. Vol. 9, № 2, P. 24–37 DOI: 10.12807/ti.109202.2017.a02
8. Gile D., The Effort Models of interpreting as a didactic construct. The Effort Models of Interpreting as a Didactic Construct. *Advances in Cognitive Translation Studies*. Edited by Muñoz Martín, R., Sun, S., Li, D. Springer, Singapore. 2021. P. 139–160. https://doi.org/10.1007/978-981-16-2070-6_7
9. Struk I. V., Semyhinivska T. H., Sitko A. V. Formation and translation of military terminology. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2022. Том 33 (72). С. 29–33. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2-2/05>

10. Zhu X, Aryadoust V. A. Synthetic Review of Cognitive Load in Distance Interpreting: Toward an Explanatory Model. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. Article 899718. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.899718>
11. Війна на полі бою. *YouTube* : відеозапис. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WFdydYObd7yk> (дата звернення: 02.01.2026)
12. Дрони та майбутнє війни в Україні. *YouTube* : відеозапис. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pJ4MyZHhSQ4> (дата звернення: 05.01.2026)
13. Розмова з засновником, колишнім CEO та Головою ради директорів Google Еріком Шмідтом. *YouTube* : відеозапис. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Y6ER6GRzwxk> (дата звернення: 12.12.2025)
14. A Conversation with Eric Schmidt, Former CEO & Chairman of Google, during YES 2025. *YouTube* : відеозапис. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Q5PHw2qlzfM> (дата звернення: 12.12.2025)
15. Drones and the Future of Warfare in Ukraine. *YouTube* : відеозапис. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m-v5Ui2LWYY> (дата звернення: 05.01.2026)
16. War on the Ground. *YouTube* : відеозапис. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tCrFdZoPs> (дата звернення: 02.01.2026)

Movchan B. V., Kinzerska V. B. CHALLENGES IN RENDERING MILITARY TERMINOLOGY IN SIMULTANEOUS CONFERENCE INTERPRETING

The article examines the difficulties of rendering military terminology in simultaneous conference interpreting based on materials from the international YES Conference in the Ukrainian–English and English–Ukrainian language pairs. The relevance of the study is determined by the growing role of international public events focused on security issues and by the increased demands placed on simultaneous interpreting under conditions of high speech rate and spontaneity characteristic of panel discussions. The aim of the study is to provide a comprehensive analysis of the functioning of military terminology in oral discourse and to assess its impact on the quality of simultaneous interpreting in situations of increased cognitive load. The study specifies the range of linguistic units that qualify as military terms in conference materials and pose the greatest challenges for simultaneous interpreting. These include standardized military vocabulary (types and branches of armed forces, organizational structures, ranks and positions, doctrinal concepts), military-technical terminology, abbreviations and acronyms, proper names of operations, units and weapons systems, as well as clichéd expressions. It is shown that the most challenging segments are those with high terminological density or containing lists of multi-component terms, specialized abbreviations and weapons-related nomenclature. Based on a comparative analysis of source texts and their simultaneous interpretations, the study reveals that, in addition to equivalent translation, transliteration and calque translation, interpreters widely employ transformations conditioned by increased cognitive load, such as generalization, list compression and partial omission of terms. It is established that compression is functionally justified only when the terminological core of the utterance is preserved, whereas the complete omission of key concepts or their inaccurate rendering often leads to an overall loss of meaning. A significant shortcoming identified in the material is the lack of consistency and terminological uniformity in rendering military vocabulary and terminology. The findings confirm the need for a comprehensive approach to the study of military terminology in simultaneous interpreting and may be applied in the training of interpreters working with military and political discourse.

Keywords: military terminology, simultaneous interpreting, conference interpreting, abbreviations, terminological inconsistency, translation transformations, cognitive load.

Дата першого надходження статті до видання: 27.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Нідзельська Ю. М.

<https://orcid.org/0000-0003-3946-4788>

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУТНОСТІ СИНТАКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Представлена стаття присвячена вивченню основних характеристик синтаксичних трансформацій. Пильну увагу приділено відмінним рисам граматики української та англійської мов, порядку слів у реченні, перекладацьким трансформаціям. Було зазначено, що за своєю морфологічною типологією вказані мовні системи належать до різних класифікацій, українську мову вважають синтетичною, англійську аналітичною. Актуальність дослідження зумовлено тим, що сама побудова мов, типовий порядок розміщення членів речення, індивідуальні, національно специфічні особливості світосприйняття світу представниками різних народів різняться значною мірою, що зумовлює важливість детального розгляду синтаксичних трансформацій у перекладі. Перед перекладачами поставлено завдання використовувати різні трансформації, це обумовлено фактом лакуарності синтаксичних форм. Було репрезентовано п'ять видів граматичних трансформацій: пермутація (перестановка), субституція (заміна), додавання, вилучення та комплексна трансформація. Вченими було приділено увагу синтаксичному уподібненню, яке розуміють як трансформацію, коли синтаксичну структуру мови оригіналу перетворюють в аналогічну структуру мови перекладу. Відтак, було досліджено існування паралельних конструкцій в оригіналі та у перекладі. Перестановку було пояснено як різновид перекладацького перетворення, який є заміною розташування мовних одиниць у текстах (оригіналу та перекладу), яка може виявитися інверсійною або частково інверсійною. Граматичні структури, не лише забезпечують коректне розташування слів у текстах, також передають інформацію, яку вважають частиною тотального змісту. Було встановлено, що переклад текстів, які належать різним сферам життєдіяльності людини, має свої відмінні риси. У статті було представлено загальні особливості перекладу науково-технічних та художніх текстів.

Ключові слова: переклад, перекладацькі трансформації, граматичні трансформації, перестановка, заміна, додавання, вилучення.

Постановка проблеми. Сучасне перекладознавство є важливою наукою. Вона знаходиться у постійному розвитку, характеризується все більш зростаючим міждисциплінарним характером. Основними питаннями, якими дійсно зацікавлені представники теорії та практики перекладу є специфіка перекладу мовних одиниць (різного рівня) та можливі шляхи досягнення еквівалентності, адекватності певного перекладу. Саме поняття перекладу, навіть зважаючи на пильну увагу дослідників до нього, все ж таки залишається у центрі наукових пошуків мовознавців, перекладознавців зокрема. Варто підкреслити, що, у науковому дискурсі практичний та теоретичний аспект використання синтаксичних трансформацій є сьогодні, на наш погляд, непо-

вністю вивченим. Відтак, синтаксичні трансформації потребують більш детального аналізу, оскільки саме вони є одним із вагомих наявних інструментів досягнення адекватності перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо звернути нашу увагу на глибоку зацікавленість особливостями перекладацького процесу, його можливими труднощами, а також специфікою здійснення коректних та адекватних перекладів у певній галузі знань чи у рамках певної сфери життєдіяльності, тоді варто згадати імена таких дослідників: І. Корунець О. Ребрій, І. Ребрій, В. Карабан, Р. Зорівчак, А. Мамрак, О. Селіванова. Ці та багато інших вчених детально та ретельно вивчали граматичні, семантичні, лексичні, лінгвокультурологічні, аксіологічні та інші пере-

кладацькі особливості певних мовних одиниць у власних наукових працях. Крім того, важливо акцентувати нашу увагу ще раз на тому, що при порівнянні двох мов, української та англійської, вчені одностайно прийшли до висновку, що за своєю власною морфологічною типологією вказані мовні системи належать до різних класифікацій, бо українську вважають синтетичною, а англійську, відповідно, аналітичною. *Актуальність* представленого дослідження також є зумовленою тим, що сама побудова мов (англійської та української, типовий порядок розміщення членів речення, індивідуальні на національно специфічні особливості світосприйняття та категоризації світу представниками різних народів на носіями мов різняться значною мірою зумовлюють важливість детального розгляду синтаксичних трансформацій, у нашому випадку йдеться про англійсько-українську мовну пару.

Це підкреслено у роботі Г. Антонюк, Т. Балашова, М. Ткачів, аналітичний огляд літератури, спостереження в ході емпіричних досліджень свідчить про факт лакуарності деяких синтаксичних форм. Отож, перед перекладачем виникає завдання використовувати різні трансформації під час перекладу. Це передбачає поряд з перетворенням внутрішньої форми слова, словосполучення, також і повну заміну задля адекватної передачі змісту висловлювання, або зміни синтаксичної конструкції, порядку слів, водночас з заміною частиномовної належності [1, с. 22]. Також варто розглянути думку І. Вихованець та К. Городенської, зокрема про диференціюючі особливості у граматиці української та англійською мов. Відтак, у їхній науковій роботі сказано про те, що деякі синтаксичні конструкції (інфінітивні чи герундіальні) сприймають як найбільш використовувані явища в англійській граматиці. Герундій, у свою чергу, є єдиною формою дієслова в англ.; для якої не існує аналога в системі української мови (відомо, що він поєднує якості іменника та дієслова). Також самі конструкції вирізняються своїми особливостями стосовно структури та характеру формування. Аналогічну думку вказано щодо форми дієприкметника теперішнього часу дійсного способу активного стану. Цими авторами зазначено, для англійської мови форма дієприкметника у теперішньому часі активному стані є характерною, а от для української мови вживання дієприкметника (особливо в активній формі) не є характерним [2].

Постановка завдання. Мета статті полягає у розгляді поняття синтаксичні трансформації

у сучасній теорії та практиці перекладу; також базових підходів щодо їх розуміння та функціонування у процесі перекладу. Серед основних завдань варто виокремити пояснення одного з основних понять перекладознавства, перекладацьких трансформацій, розгляд певних граматичних перетворень та пояснення особливостей їх використання.

Виклад основного матеріалу. Отож, у сучасному українському перекладознавстві поширеним є погляд, згідно з яким синтаксичні відношення варто розуміти як смислові відношення, котрі у синтаксисі кваліфікують як граматичні значення словосполучення. Вони визначають специфіку синтаксичної структури речення, окрім цієї функції, вони складають значення членів речення, складносурядних і теж безсполучникових речень [4, с. 207, 208; 1]. У межах сучасного перекладознавства не існує єдиного розуміння сутності перекладацьких трансформацій. Нашу увагу привернуло визначення згаданого щойно явища: перекладацькі трансформації вважають прийомом перекладу, який полягає в зміні формальних або семантичних компонентів початкового тексту при збереженні інформації, яка є призначеною для передачі, є необхідними через різницю синтаксичної структури та лексико-семантичної системи двох мов перетворення елементів вихідного тексту. Така зміна слугує задля забезпечення повноцінного перекладу (лексичні; граматичні; семантичні) [2, с. 7; 1, с. 22; 3; 10]. Як відомо, усі слова знаходяться у певному синтаксичному порядку у реченнях. Граматичні форми, структури, не лише забезпечують коректне місце слова чи слів у текстах, а теж передають інформацію, яку вважають частиною тотального змісту. Відтак, вони здатні розкривати семантичні зв'язки між словами і реченнями, висвітлювати певну частину змісту, яка має значущість для спілкування [14, с. 195].

У межах сучасної перекладознавчої науки *трансформацію* розуміють як прийом логічного мислення. Його застосування уможливує розкриття значення іншомовного слова у контексті; знаходження для нього українського відповідника. Також це поняття розуміють як міжмовне перетворення для досягнення перекладацької еквівалентності (адекватності) перекладу. (Це незважаючи на розходження у формальних, семантичних системах деяких мов). Це міжмовна операція, яка перевиражає зміст оригіналу. Один з методів продовження вторинних мовних структур. Він полягає в закономірній зміні осно-

вних моделей. Основа більшості прийомів перекладу, котрі полягають у зміні формальних (або ж семантичних) компонентів вихідного тексту із збереженням інформації, яку потрібно відтворити [3, с. 89]. Добре відома дослідниця О. Селіванова вважає, що перекладацькі трансформації, це перетворення, модифікація форми (чи змісту і форми), ціллю чого є збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу та перекладного тексту [11, с. 456]. Задля передачі змісту оригіналу, досягнення еквівалентності в процесі перекладу перекладач має два базові шляхи, це пошуки граматичних, лексичних аналогів одиницям вихідної мови; це використання трансформацій у перекладі. Через той факт, що не існує постійних граматичних еквівалентів, абсолютної ідентичності в значенні та вживанні паралельних форм у мові оригіналу та перекладу, перекладачі застосовують *перекладацькі трансформації* [14, с. 195]. У свою чергу, ми повністю згодні з тим, що загалом мова оригіналу, мова перекладу є значною мірою різними за внутрішньою структурою. А існуючі відмінності в їх побудові незмінно призведуть до граматичних трансформацій. Неточності, з якими стикаються філологи, є повними чи частковими. Таким чином, ми спостерігаємо повну розбіжність тоді, коли у нашій укр. мові немає тієї граматичної форми, яка існує в англ. мові. Це можна відчувати при відтворенні безеквівалентних категорій у граматиці [14, с. 195]. Згідно з думками відомого мовознавця І. Корунця, перекладацькі трансформації є різновидом великих чи то малих змін у структурній формі мовних одиниць. Такі зміни відбуваються задля досягнення достовірності. На його думку, модифікації здійснюються через несумісність засобів вираження цільової мови. Адже є неможливим перенесення в неї деяких одиниць мови оригіналу. З іншого боку, щоб зберегти стиль оригінального уривка, у такий спосіб зберегти його виразність [7, с. 361]. *Комплексна граматична трансформація* включає дві (або більше) простих граматичних трансформацій, у перекладі одночасно здійснюється і перестановка, і додавання. У перекладі художнього тексту такі перетворення кількісно є найчастотнішими. Це можна пояснювати в основному тим, що є значні відмінності у граматичному складі мов [13, с. 127]. Важаємо за доцільне підкреслити, що рамках *інтерпретативної моделі перекладу* переклад тлумачать не просто як транскодування, а також як розуміння і вираження значення. З іншого боку, у межах *функціональної моделі* переклад вважають актом комунікації. Але

цей контекст портебує пояснення, як ми вважаємо, адже через оригінальний текст стає новою версією. Рекомендованим видається додавати психологічний, когнітивний контекст у середовищі *експериментальної моделі* [10, с. 149]. Коли маємо завдання перекласти художні контексти, тоді часто виникає завдання не лише передати зміст, здійснити переклад в прагматичному розумінні. Справа у тому, що потрібно передати особливий різновид міжкультурної комунікації [1, с. 23]. Синтаксичні трансформації слугують для досягнення такої цілі. Очевидним для науковців є той факт, що переклад видається неможливим без реалізації граматичних трансформацій. Такі перетворення (операції) в основному це є перебудова пропозиції (зміна структури) і заміни, які є синтаксичними та морфологічними. У результаті проведеного власного дослідження науковцями Г. Антонюк, Т. Балашова, М. Ткачів М. М. було встановлено, що всі різновиди синтаксичних перетворень при перекладі можна звести до п'яти різновидів. Йдеться про *нульову трансформацію, перестановку, заміну (або заміщення), додавання, опущення* [1, с. 22]. Зі свого боку варто додати, що, як було вже згадано у цій розвідці, англ. та укр. мовні системи вважають, відповідно, аналітичною та синтетичною. Відтак, вдале застосування синтаксичних перекладацьких трансформацій є справді необхідним. Але на частоту вживання якого-небудь із різновидів синтаксичних перекладацьких можуть впливати різні фактори.

Як це підкреслено І. Корунцем, з чим більшість науковців, до речі, повністю погоджуються, випадки збереження у перекладі структури та місця розташування членів речення, особливо в українській і в англійській, трапляються нечасто. Адже в сучасній англійській мові домінує прямий порядок слів. Такий порядок членів речення є не у всіх випадках обов'язковим в українській мові [7, с. 320]. До речі, синтаксичні заміни в перекладах можуть сприяти саме мовній економії, до того ж, її вважають однією з важливих норм наукового викладу. У цьому контексті теж варто додати, що речення з пасивними конструкціями у наукових текстах можливо трансформувати у речення з активним станом. Саме це може допомогти зменшити довжину речення, водночас додати йому більшої персоніфікованості [9, с. 70]. Заміну та перестановку часто у сучасному вітчизняному перекладознавстві трактують як головні синтаксичні трансформації. У свою чергу, науковці М. Жовтобрюх та Б. Кулик продемонстрували вдалий приклад застосування *пере-*

становки як важливої синтаксичної трансформації: *But of course she knew perfectly well. Але вона, зрозуміло, прекрасно це знала.* Вони зважали на розбіжності традицій актуального членування речення в мові оригіналу та у мові перекладу відповідно [5, с. 41]. Перестановка полягає в зміні лінійного розташування членів речення. Причини перестановок - слідування за прямим порядком слів в аналітичних мовах. В укр мові можливим є розташування членів у реченні вільно. Відтак, у процесі перекладу з англійської трапляються перестановки, зумовлені різними причинами [1, с. 23]. Часте використання синтаксичних трансформацій у перекладі можна пояснити тим, що англ. та укр. мови відносяться до різних типів, як це було вже згадано. Укр. речення характеризується іншим порядком слів, розміщенням речень, головного, підрядного [3, с. 91]. Іноді прямий порядок є єдиним допоміжним засобом у процесі перекладу, приклад, що представлений у [1, с. 23] такий: *Usually mothers father children.* Зазначено, що слово *mothers* займає місце підмету. Відповідно, слово *father* займає другу позицію у цьому реченні, це присудок. Його перекладають як виховувати. Порядок слів у репрезентованому реченні детермінує частиномовну належність складових речення. Ось український переклад: *Зазвичай матері виховують дітей.* Проте, можливо використати перестановку, яка, на думку авторів, краще підходить для синтаксису українською, наприклад: *Зазвичай дітей виховують матері.* Заміни є частотною трансформацією, сенс котрої у заміні синтаксичної конструкції. У прикладі спостерігають за антонімічним перекладом лексичних одиниць. Позитивне стає негативним, буває і навпаки. *Could you help me, please? Чи не могли б ви мені допомогти?* [1, с. 23]. Зі свого боку, ми бажаємо додати, що таке питання є типовим виявом ввічливості у комунікації, а у мовній реалізації відбувається так звана заміна знака із збереженням смислу того, про що повідомляємо. Це безперечно не буде створювати жодних перешкод у спілкуванні.

Незаперечним є той факт, що для перекладачів важливим і необхідним є знання певних граматичних особливостей мови перекладу та мову, на яку перекладають, основних понять, термінів, принципів теорії перекладу, також специфіки того різновиду перекладу, у межах якого треба здійснити міжмовне чи міжмовні перетворення. Як це зазначено у науковій праці В. Карабана, перекладачі мають бути добре обізнаними із закономірностями співвідношення, відповідності

граматичних форм, певних конструкцій в оригіналі, перекладі, також з перекладацькими трансформаціями, задля чіткого уявлення про можливість, які є у його розпорядженні задля адекватної передачі граматичних явищ (оригіналу) у перекладі [6, с. 11]. Відтак, найбільший комплекс граматичних проблем перекладу є пов'язаним із розумінням синтаксичної структури речень, здатністю здійснювати потрібні перебудови речення відповідно до існуючих норм мови перекладу. Іншими словами, здатністю здійснити синтаксичні трансформації [6; 9]. Як це підкреслено О. Михайленко основою мовного оформлення текстів наукового, технічного спрямування вбачають синтаксичну повноту оформлення висловлювання, теж функціонування аналітичних конструкцій, кліше, складні синтагми, розгорнутої системи зв'язувальних елементів [9, с. 121]. Діяльність перекладача інтерпретаційного характеру, спочатку здійснює власне розуміння оригіналу. Вже потім вкладає таке розуміння в знакову форму іншої мовної системи. Перекладознавці мають спільну думку щодо того, що *перекласти* має значення відобразити засобами однієї мови правильно, те, що вже було виражено за участю засобів іншої мови [3, с. 89]. Завелика дистанція компонентів може заважати прослідкувати авторську думку. Отже, у такому випадку принцип логічності побудови може руйнуватися. Відтак, перекладачеві доводиться здійснити синтаксичні трансформації. Спростити структуру, розділити складнопідрядне речення, відповідно, на два чи більше двох простих [9, с. 70]. У першому та другому прикладах вчена О. Михайленко зазначає, що ми спостерігаємо за перестановкою членів речення відповідно до англословного порядку слів. Наприклад: Більш розповсюджені рішення з використанням ШІМ. *Solutions using PWM are more widespread.* Розглянемо зараз і другий приклад: *Основні зусилля на теперішній час направлені на отримання p-n-переходу на основі ZnO плівок для подальшого застосування в оксидній електроніці.* Today, the main efforts are aimed at the creation of p-n junction on the basis of ZnO films for its further application in oxide electronics [Цит за 9, с. 71]. Отже, у другому представленому прикладі обставина в англ. реченні є на початку вказаного речення. У практичних граматиках, як правило, не радять використовувати обставину часу та обставину місця перед підметом та присудком [9, с. 71]. До речі, нерідко певними недоліками у перекладах вважають дистанціювання присудка від підмета у реченні цільовою мовою.

У наступному прикладі, у перекладі другої частини речення видається можливим представити синтаксичну трансформацію заміни дієприслівникового звороту на підрядне речення відповідно, наприклад таким чином: *what compensates for the distortion.....* Це могло б уникнути труднощів у розумінні сенсу речення, згідно з поглядом О. Михайленко. Приклад: *За нелінійного навантаження струм іС є несінусоїдальним, компенсуючи спотворення форми струму навантаження іL*. В англійському мовленні переклад виглядає так: *For a nonlinear load, the current iC is non-sinusoidal, compensating for the distortion of the load current form iL* [Цит. За 9, с. 75]. Проаналізовані вище приклади було представлено у роботі О. Шавьолкіна, В. Каплун, І. Шведчикової.

Відомий український науковець В. Карабан розрізняє п'ять видів граматичних трансформацій: *пермутація (перестановка), субституція (заміна), додавання, вилучення, комплексна трансформація* [6; 3]. Додавання розуміють у перекладознавстві як певні «лексичні збільшення, обумовлені формальною невиразністю семантичних компонентів словосполучення у вихідній мові [8, с. 112], опущення натомість є відсутністю одного з членів речення, що тлумачать як нульове його вираження, пропуск. *Опущення* є еліпсисом семантично-надлишкових слів. Метою його вбачають усунення надмірності; (...); також прагнення до максимальної конкретності [8, с. 112; 3, с. 91]. Дослідження трансформацій, який було зроблено у своєму дослідженні О. Волченко, свідчить про їх спричинення різними особливостями лексичного, граматичного плану двох мов (вихідної, цільової), вони (у деяких випадках) є тісно переплетеними. Необхідною умовою адекватного перекладу вважають вміння коректно аналізувати синтаксичну побудову речень іншою мовою, визначати граматичні труднощі перекладу. Важливим є таке конструювати речення, щоб воно відповідало існуючим нормам [3, с. 91]. Існує погляд, що основними видами синтаксичних трансформацій, виявилися такі: синтаксичне уподібнення, перестановка та синтаксична заміна. У дослідженні О. Волченко не виокремлено додавання і опущення окремими трансформаціями у синтаксисі. Відбувається це саме тому, що їм належить другорядна роль під час застосування базових синтаксичних трансформацій [3, с. 91].

Варто детальніше розглянути граматичні перетворення, таким чином, *синтаксичне уподібнення* пояснено як таку трансформацію, коли синтаксичну структуру мови оригіналу перетворюють

в структуру мови, яка є аналогічною у МП. Ми маємо змогу спостерігати за існуванням паралельних конструкцій (в оригіналі та у перекладі). *Перестановку*, у свою чергу, трактують як різновид перекладацького перетворення, який є заміною розташування мовних одиниць у відповідних текстах, яка може виявитися інверсійною або частково інверсійною. Таким чином, інверсійною перестановкою передбачено зміну місця підмета та присудка у МП. Для прикладу: *Four-blade designs are the most common. Самими загальними є вентилятори з чотирма лопатками*. Часткова інверсійна перестановка, зі свого боку, передбачає збереження прямого порядку головних членів речення. Однак, репрезентовано зміну розташування другорядних членів. Але, як це наголошено в науковій праці О. Волченко, одним з найпоширеніших різновидів синтаксичної трансформації є *синтаксична заміна*. Під час такої операції можуть бути замінені члени речення, типи синтаксичного зв'язку. Такими можуть бути заміни: членування/ заміна простого речення складним; об'єднання речень; теж зміна типу зв'язку між реченнями (або його частинами) в оригіналі та не оригіналі (...); також заміна пасивної конструкції активною [3, с. 91; 6]. Добре відомим поглядом є той, згідно з яким синтаксичні трансформації супроводжуються іншими лексичними та граматичн. трансформаціями.

У теорії перекладу науковець Е. Честерман репрезентує першу синтаксичну стратегію, *дослівний переклад*. Вчений вважає її стратегією «за замовчуванням». Адже саме вона уможливорює максимальне відтворення форми оригінального тексту. Другою синтаксичною стратегією він представляє запозичення. При перекладі запозичено окремий термін, перекладач відтворює структуру вихідного тексту. Далі, третя синтаксична стратегія – це транспозиція. Така стратегія як транспозиція спонукає заміну однієї частини мови іншою. Четверта синтаксична стратегія є зміщенням мовних одиниць. Згаданий термін узятو у Дж. Кетфорда, він охоплює морфему, слово, словосполучення, речення, параграф [15; 10, с. 149]. П'ята стратегія пов'язана із зміною структури парафрази. Іншими словами, це такі модифікації, котрі трапляються у внутрішній структурі іменникового/ дієслівного сполучення слів. Далі, шосту синтаксичну стратегію охарактеризовано зміною структури простого речення. Сьома стратегія стосується зміни структури складного речення. Крім того, восьмою синтаксичною стратегією є зміна текстової згуртованості. Це такий спосіб, згідно

з яким частини речення поєднуються та будують логічно завершене, зрозуміле речення, його називають текстовою згуртованістю, що передбачає застосування еліпсису, заміни, повтору. Дев'ята стратегія – це саме зміщення мовного рівня, вона втілюється на фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексичному рівнях. Десята стратегія вченого – це зміна схеми, яка стосується алітерації, риторичних схем, паралелізму, ритму [15, с. 87–94; 10, с. 149].

Серед проаналізованих нами перекладацьких трансформацій запропонованих В. Карабаном, звертають посилену увагу на певні способи передачі значень синтаксичних конструкцій. Саме на зміну порядку слів у реченні, заміну стану пасивним, переклад герундіального звороту підрядним реченням. Також на трансформацію одночленних номінативних речень у двочленні, трансформацію інфінітивних речень у певні наказові речення, на переклад речень з негативацією як стверджувальних речень [Цит. за 10, с. 150].

Дуже влучно зазначає В. Карабан, «...в кожній мові граматичне явище тісно пов'язане з лексичним, і спосіб передачі в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення. Одне і те саме граматичне явище залежно від конкретного лексичного вираження може перекладатися різними способами» [6, с.15].

Варто зазначити у нашій науковій розвідці, що всі граматичні труднощі перекладу науковець В. Карабан розділив на такі труднощі, що породжені розбіжностями в структурі мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм; труднощі, які є пов'язаними із різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм та конструкцій; такі труднощі, які спровоковано наявністю граматичних явищ у мові тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ цільової функціональні характеристики; складнощі, котрі пов'язані з граматичними явищами, що мають різні частотні характеристики (...) [6, с. 16, 17].

Л. Яровенко та А. Болдирева підкреслюють, що *пермутація* зазвичай супроводжується одним чи декількома типами заміні. Це є доказом комплексного характеру трансформацій. Важлива роль теж належить лексичному наповненню речення, необхідності відповідності певним стилістичним нормам мови перекладу. *Перестановки*, у свою чергу, є таких видів: зміна порядку слів та сполучень слів у структурі речення; зміна порядку слідування частин складного речення; зміни в послідовності окремих речень [14, с. 197]. У роботі цих

вчених розглянуто такі трансформації, як заміни слівформ, заміни частин мови, заміни типів речення, заміна членів речення [14, с. 198–201]. У дослідженні Л. Яровенко та А. Болдирєвої найбільш частотним типом граматичних трансформацій є *заміни*, серед яких заміни типів речення та частин мови є переважаючими. Теж високою частотністю вирізняються перестановки [14, с. 201].

Досить цікавою, як нам видається, є точка зору, згідно якої граматичні трансформації породжені не лише певними об'єктивними чинниками (як от розбіжність у структурі і типах двох мов, відмінності в синтаксичній, семантичній структурах речення, у вживанні відповідних форм, конструкцій, але і також суб'єктивними чинниками, для прикладу, професійною компетентністю перекладача, його чи її власним стилем та ін. [14, с. 201]. Відомий український вчений В. Карабан слушно підтверджує той факт, що обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно проаналізувати граматичну побудову іншомовних речень, учений зазначає, що вагомим є правильно визначити граматичні труднощі перекладу [6, с. 16].

Підкреслимо, що перекладознавці Ю. Шаранова та Є. Маслов розуміють *перекладацькі трансформації* як певний процес обробки іншомовного матеріалу, який включає визначення його комунікативної цілі, подальші корекції продукту перекладу із урахуванням позамовних чинників з метою адекватної репрезентації вихідної комунікативної мети; також уможливлення її досягнення завдячуючи адекватному продукту перекладу [12, с. 154].

Ми абсолютно погоджуємося з тим, що є дуже важливим, щоб при різниці синтаксичної конструкції в мовах зберігалась еквівалентність загальної сукупної семантики речення, що є одиницею синтаксичного рівня. Це, відповідно, гарантує адекватність перекладу [1; с. 24].

Отже, здійснивши аналіз матеріалу дослідниці О. Михайленко, у свою чергу, прийшла до певних висновків. Отже, синтаксичні явища у матеріалі наукової статті можуть створювати перепони, а от застосування синтаксичних перетворень може їх подолати. Так, більшою кількістю проаналізованих трансформацій є комплексні. Їх використання сприяло дотриманню синтаксичних норм в англійській науковій мові, наприклад, відтворення типового порядку слів у анг. реченні, було виявлено певні випадки незастосування трансформації (де вона, можливо, була необхідною). І це могло призводити до нерозуміння сенсу речення, яке пере-

кладено, також не постійно вдавалося уникати граматичного буквалізму. Таким чином, це могло бути можливим через неповне розуміння граматичної побудови речення або речень, граматичних особливостей мови перекладу, способів процесу перекладу. о процесу. Між іншим, важливим видається зконструювати перекладене речення згідно з нормами наукової літератури [9, с. 76] Отож, синтаксичні трансформації є оптимальним способом передачі первинної інформації у допустимих формах для цільової мови. Було зроблено висновок О. Волченко щодо того, що здійснення синтаксичних трансформацій, також їхнє поєднання варто вважати безперервним процесом, кінцевий результат його – досягнення еквівалентності у відносинах між оригіналом та перекладом [3, с. 91].

Як це висвітлено у науковій статті І. Ребрій та Н. Пустовіт, переклад науково-технічних текстів має свої характеристики, і це зумовлено термінологічним апаратом, з іншого боку, синтаксичними структурами. Також ними наголошено, що найпоширенішими синтаксичними трансформаціями у межах науково-технічних текстах у їх дослідженні про літаки є: заміна інфінітивної конструкції підрядним реченням; заміна пасивного стану на активний; заміна частин мови; конструкції *have+noun+passive infinitive* і *modal verb+passive infinitive*, як правило, відтворюються за допомогою використання конструкції може бути+дієприкметник; до того ж, *past participle* звичайно перетворюється на дієприкметниковий зворот. Автори роботи також роблять акцент на тому, що *present participle* у досліджених текстах можна перекласти у різний спосіб, як підрядне

речення, дієприкметниковий зворот, як прислівник [10, с. 154]. У процесі відтворення англomовного художнього твору українською переважно відбуваються перетворення на рівні синтаксису, фахівці з перекладу спостерігають за уподібненням, перестановками, замінами членів речення, переходом від зворотного порядку слів, за зміною предикатів під час перекладу, перетворення активних конструкцій у пасивні, членування чи об'єднання речень, заміною типу синтаксичного зв'язку, опущення та додавання. Перетворення, які відбувалися на морфологічному рівні – це заміна частин мови, граматична заміна числа, часу; на обсяг граматичн. трансформацій, які спрямовано на досягнення адекватності, семантичної еквівалентності художнього перекладу, окрім суб'єктивних/об'єктивних чинників, значною мірою впливають норми укр. мови [13, с. 128].

Висновки. Відтак, у рамках вітчизняної теорії та практики перекладу наразі не виокремлено єдиного однозначного розуміння сутності перекладацьких трансформацій, з одного боку, це уможливило різнобічний розгляд цього явища, а з іншого боку, це може створити певні методологічні труднощі. Переклад текстів, які належать різним сферам життєдіяльності людини, має свої відмінні риси. У статті було представлено особливості перекладу науково-технічних та художніх текстів. Таким чином, саме лакуарність певних граматичних явищ є необхідною умовою для здійснення перекладацьких перетворень у процесі перекладу з та на укр. мову, для досягнення перекладу високої якості.

Список літератури:

1. Антонюк Г. Д., Балашова Т. В., Ткачів М. М. Способи відтворення синтаксичних конструкцій при перекладі з англійської мови на українську. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 19(87). С. 20–25.
2. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.
3. Волченко О. М. Використання синтаксичних трансформацій для досягнення еквівалентності перекладу. *Молодий вчений*. 2017. № 4.1. С. 89–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4 (дата звернення: 23.12.2025).
4. Гуйванюк Н. В. Складні ускладненні речення: Теоретично-практичний блок. Чернівці: Рута. 2003. 145 с.
5. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Київ: Вища. шк., 1972. 406 с.
6. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: навч. посіб.-довід. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
7. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова книга, 2008. 512 с.
8. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. К.: Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
9. Михайленко О. О. Синтаксичні трансформації у перекладі наукової статті. *Мовні і концептуальні картини світу*. 67 (1), 2020. С. 68–80.

10. Ребрій І. М., Пустовіт Н. В. Синтаксичні трансформації в англо-українському перекладі науково-технічних текстів про бойові літаки F-16 Fighting Falcon, Gripen e nf B-21 Stealth Bomber. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика". 2023. Т.1. Вип. 32. С. 148–156. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/32/part_1/29.pdf (дата звернення: 23.12.2025).
11. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Монографічне видання. Черкаси: Чабаненко Ю., 2012. 488 с.
12. Шаранова Ю. В., Маслов Є. О. Перекладацькі трансформації в англо-українських перекладах у сфері інженерії. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27(3). С. 150–154.
13. Шишко А. В., Луканська Г. А. Граматичні трансформації в художньому перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2019. № 43, т. 4. С. 32–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2023_27%283%29__30 (дата звернення: 23.12.2025).
14. Яровенко Л. С., Болдирева А. Є. Граматичні трансформації в процесі перекладу. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених *Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 35. Т. 6. С. 193–202. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-6-28> (дата звернення: 23.12.2025).
15. Chesterman A. *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam: John Benjamin, 2000. 225 p.

Nidzelska Yu. M. GENERAL CHARACTERISTICS OF SYNTACTIC TRANSFORMATIONS IN THE FRAMEWORK OF MODERN TRANSLATION STUDIES

The present article focuses on the study of the main characteristics of syntactic transformations. Particular attention is paid to the distinctive features of Ukrainian and English grammar, word order in the sentence, and translation transformations. From the perspective of morphological typology, Ukrainian and English belong to different types: Ukrainian is a synthetic language, while English is an analytic one. The relevance of the study lies in the fact that the structural organization of English and Ukrainian, their typical word order, and nationally specific features of world perception differ significantly, which accounts for the need for a detailed analysis of syntactic transformations in translation. The following task is set: using various transformations, due to the fact that syntactic forms are incomplete. So, five types of grammatical transformations have been identified: permutation (transposition), substitution, addition, omission, and complex transformation. The attention is given to syntactic adaptation, defined as a transformation in which the syntactic structure of the source language is rendered by a corresponding structure in the target language. Thus, the existence of parallel constructions in both the original text and the translation has been noticed. Transposition is treated as a form of translation transformation, entailing the rearrangement of linguistic units in the source and target texts, which may take the form of full or partial inversion. Grammatical structures do not only regulate the proper word order in texts but also transmit information regarded as integral to the total meaning. It has been stated that the translation of texts belonging to different areas of human activity has its distinctive features. The general characteristics of translating scientific-technical and literary texts have been represented in this article.

Keywords: translation, translation transformations, grammatical transformations, transposition, substitution, addition, omission.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

UDC 81'42:004.8:355

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/58>

Skyba O. M.

<https://orcid.org/0009-0002-0758-1955>

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Leshchenko A. V.

<https://orcid.org/0000-0001-5871-0871>

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Bunechko A. M.

<https://orcid.org/0000-0002-3732-176X>

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

REFRAMING MILITARY TRANSLATION THROUGH AI: A TRANSLATION STUDIES PERSPECTIVE ON SIMULATION, CONTEXT, AND TECHNOLOGY

The integration of artificial intelligence (AI) into military translation represents a fundamental transformation that extends beyond technological advancement into epistemological reconfiguration. This article examines how machine translation systems and large language models (LLM) reshape the theoretical frameworks of military translation studies through their capacity to simulate contextual understanding, process multilingual military discourse, and mediate cross-cultural communication in operational environments. Drawing upon recent developments in neural machine translation, the article explores how AI-driven translation challenges traditional distinctions between human expertise and automated processing bringing forward new perspectives on maintaining contextual accuracy, operational security, and terminological precision. The research demonstrates that contemporary AI translation systems function not merely as tools but as active participants in meaning construction, requiring translation studies to reassess its core theoretical frameworks, particularly those related to equivalence, and context. Through examination of simulation capabilities inherent in neural architectures, the article argues that AI translation creates new modalities of linguistic mediation that relies on probability models rather than rule-based determination. This transformation necessitates updated theoretical frameworks that account for hybrid human-machine translation ecosystems, distributed cognition in military communication networks, and the recursive relationship between training data and operational deployment. The findings suggest that military translation studies must develop analytical approaches capable of addressing the sociotechnical complexity of AI-mediated communication while maintaining critical attention to issues of accountability, interpretability, and strategic communication integrity within defence contexts.

Keywords: military translation, artificial intelligence, neural machine translation, context simulation, translation studies, large language models, human-machine interaction, multilingual processing.

Statement of the problem. Military translation occupies a distinctive position within translation studies due to its synthesis of linguistic precision, cultural awareness, operational urgency, and strategic consequence. The traditional paradigm of military translation has relied on human translators who possess not only linguistic competence but also domain-specific knowledge encompassing military doctrine, tactical procedures, cultural sensitivities,

and geopolitical awareness. However, the emergence of sophisticated artificial intelligence systems, particularly neural machine translation and large language models, introduces fundamental questions about the nature of translation competence, the boundaries between human and AI-driven semantic analyses, and the theoretical frameworks necessary to comprehend AI-mediated communication in military contexts.

The problem addressed in this article extends beyond the practical question of whether AI can adequately perform military translation tasks. Rather, it concerns the epistemological and theoretical implications of AI systems that simulate contextual understanding through probable models trained on vast corpora of multilingual text. Contemporary translation studies has developed robust frameworks for analysing human translation processes, including Skopos theory, relevance theory, and cognitive approaches to translation. Yet these frameworks were developed in an era when translation was fundamentally conceptualized as a human cognitive activity. The introduction of AI systems that generate translations through mechanisms fundamentally different from human cognition while often achieving comparable or superior performance on specific metrics challenges the foundational assumptions of these theoretical approaches.

Furthermore, military translation presents unique constraints and requirements that distinguish it from civilian translation contexts. The necessity for rapid processing of intelligence materials, the critical importance of terminological precision in operational orders, the potential consequences of mistranslation in tactical situations, and the security implications of translation processes all create a distinctive environment in which the capabilities and limitations of AI translation systems must be evaluated. The problem thus encompasses both theoretical questions about how translation studies should conceptualize AI-mediated translation and practical questions about how military organizations can effectively integrate these technologies while maintaining operational effectiveness and security.

Analyses of recent research and publications. Recent scholarship has begun to address the intersection of artificial intelligence and translation studies from multiple perspectives. The foundational work by S. Castilho et al. in examining neural machine translation quality through post-editing effort established methodological approaches for evaluating AI translation that have subsequently been applied in specialized domains. Their research demonstrated that neural architectures achieve qualitatively different error patterns compared to statistical machine translation, with implications for how translation quality should be conceptualized and measured [4]. This work has been extended by D. Kenny and S. Doherty, who explored statistical machine translation in the translation curriculum, raising fundamental questions about translator education in an era of increasingly capable automated systems [5].

The application of translation technologies to military and defence contexts has received growing attention. J. Moorkens and D. Lewis examined machine translation in crisis situations, providing insights relevant to military operational environments where rapid multilingual communication under stress is required. Their analysis of post-editing workflows and quality assurance processes offers frameworks applicable to military translation systems [7]. M. O'Hagan contributed important theoretical perspectives on machine translation and global communication, arguing that automated translation fundamentally reshapes information flows and power dynamics in international communication, a consideration particularly important for military intelligence and strategic communication [10].

Recent developments in large language models have prompted new theoretical considerations. The work of L. Bowker and J. Ciro on machine translation and global research explored how AI translation affects knowledge dissemination across linguistic boundaries, raising questions about epistemological access and linguistic equity that resonate with military contexts where information asymmetry shapes strategic advantage [2]. Furthermore, S. Läubli et al. provided empirical evidence that neural machine translation can achieve human parity in certain contexts, specifically in Chinese-to-English news translation, challenging assumptions about the irreducibility of human translation competence [6].

The cognitive and computational dimensions of translation have been explored through various lenses. M. Carl, S. Bangalore, and M. Schaeffer investigated neural networks and translation processes, examining how computational models might illuminate human translation cognition. Their work suggests potential theoretical convergences between cognitive translation studies and computational linguistics [3]. Additionally, A. Toral and A. Way analysed what level of quality neural machine translation can achieve, establishing benchmarks against which military translation applications can be evaluated [12].

However, significant gaps remain in the literature regarding military translation specifically. While specialized translation domains such as legal and medical translation have received sustained attention within translation studies, military translation remains insufficiently explored. While research on machine translation in crisis communication offers relevant insights, the distinctive operational, security, and strategic dimensions of military translation require dedicated theoretical attention.

Task statement. The purpose of this article is to develop a theoretical framework for understanding artificial intelligence in military translation that integrates perspectives from translation studies, computational linguistics, and military communication studies. Specifically, the article aims to reconceptualise military translation through three interconnected analytical lenses: simulation, context, and technology. The *simulation perspective* examines how neural architectures create functional approximations of contextual understanding through probable modelling rather than semantic comprehension, challenging traditional distinctions between understanding and processing. The *context perspective* investigates how military operational environments create distinctive communicative situations that shape both the requirements for translation and the evaluation criteria by which translation adequacy is determined. The *technology perspective* analyses the material and infrastructural dimensions of AI translation systems, including their dependence on training data, computational resources, and integration within larger military information systems. Through this tripartite analysis, the article seeks to provide both theoretical insights into the changing nature of translation in the AI era and practical considerations for military organizations deploying these technologies in operational contexts.

Outline of the main material of the study. Contemporary neural machine translation systems operate through mechanisms fundamentally different from human translation cognition, yet they achieve functional approximations of contextual understanding through sophisticated probable modeling. The transformer architecture, which has become dominant in current translation systems, processes input text through self-attention mechanisms that identify statistical relationships between elements across arbitrary distances within the text. This approach enables the system to model long-range dependencies and contextual relationships without explicit programming of grammatical rules or semantic knowledge.

The concept of simulation is crucial for understanding how these systems function. Rather than possessing semantic understanding in any phenomenological sense, neural translation models simulate contextually appropriate translation through learned patterns in massive multilingual datasets. The system does not comprehend military doctrine or tactical concepts but has encountered sufficient examples of military discourse in its training data to generate statistically probable translations that often demonstrate apparent understanding of domain-specific

meaning. This simulation of understanding through pattern recognition represents a qualitatively different phenomenon from human comprehension, yet it produces functionally equivalent outputs in many contexts [4, p. 117–118].

For military translation, this simulative capacity has both advantages and limitations. The advantage lies in the system's ability to maintain consistency with established terminological conventions and standard expressions that appear frequently in military communications. Through exposure to large quantities of military texts during training, the model learns to reproduce standard expressions, maintain appropriate register, and generate translations that conform to expected patterns of military discourse. This capability can be particularly valuable for routine communications, standardized reports, and other text types characterized by high levels of common language.

However, the simulative nature of AI translation also creates significant limitations. When confronted with novel situations, ambiguous contexts, or text types not well-represented in training data, the system cannot fall back on genuine understanding but must extrapolate from statistical patterns that may be inappropriate. This limitation is particularly acute in military contexts where tactical situations often involve unique configurations of circumstances, where deliberate ambiguity may be strategically employed, or where cultural and political nuances critically shape meaning. The system's capacity to simulate understanding breaks down precisely in those situations where human judgment, cultural knowledge, and strategic awareness are most essential.

Furthermore, the probable nature of neural translation introduces a fundamental indeterminacy into the translation process. Unlike rule-based systems that produce deterministic outputs, neural systems generate translations through sampling from probability distributions, meaning that the same input may yield different outputs across multiple translation attempts [4, p. 119]. While this variability can be constrained through parameter settings, it cannot be eliminated entirely. For military applications where consistency and reproducibility may be operationally important, this inherent randomness requires careful consideration and potentially the implementation of quality assurance protocols that verify translation stability across multiple generations.

Military communication occurs within distinctive operational environments that fundamentally shape both the production and interpretation of texts. Context in military translation extends beyond the imme-

diate linguistic co-text to encompass tactical situations, strategic objectives, intelligence backgrounds, and evolving operational circumstances. This multi-dimensional contextuality creates specific challenges for AI translation systems that were trained primarily on static textual data rather than dynamic operational contexts [9, p. 332].

Traditional translation studies has developed sophisticated approaches to context, particularly through relevance theory and functional approaches that emphasize the communicative situation. However, these frameworks typically assume that translators have access to relevant contextual information and can make informed judgments about how context should influence translation decisions. AI translation systems, by contrast, have access only to the immediate textual input and whatever contextual patterns were encoded in their training data. This creates a fundamental asymmetry between human translators who can actively seek contextual information and AI systems that must work with whatever context is explicitly provided in the input.

Military operational contexts are characterized by several distinctive features that complicate AI translation. *Temporal urgency* often requires rapid translation under time constraints that prevent extensive human review or revision. *Security classification* creates barriers to information sharing that may prevent translators, whether human or AI, from accessing background information necessary for accurate interpretation. *Evolving tactical situations* mean that the significance of particular terms or phrases may shift rapidly, requiring translators to maintain awareness of current operational circumstances rather than relying solely on established conventions.

The challenge of providing adequate context to AI translation systems in military applications has prompted development of various technical approaches. *Domain adaptation techniques* allow models to be fine-tuned on military-specific corpora, increasing their familiarity with military discourse patterns and terminology. *Context-aware translation approaches* attempt to incorporate broader textual context or structured contextual information into the translation process. *Retrieval-augmented generation methods* enable systems to access relevant reference materials or previous translations during the translation process, approximating the human translator's ability to consult resources.

Despite these technical advances, fundamental questions remain about whether computerised systems can adequately capture the richness of operational context that experienced military transla-

tors bring to their work. Human translators develop implicit knowledge of military culture, organizational hierarchies, geopolitical dynamics, and strategic considerations that inform their translation decisions in ways that may not be fully articulable or reducible to explicit rules. The extent to which such implicit knowledge can be encoded in AI systems or whether it represents an irreducibly human dimension of translation competence remains an open theoretical question with significant practical implications.

Examining AI translation from a technological perspective reveals how these systems function not merely as tools but as complex sociotechnical infrastructures that reshape the material conditions of military translation practice. The deployment of AI translation in military contexts involves extensive technological dependencies, including hardware for model execution, data storage systems for training corpora and translation memories, network infrastructure for system access, and integration interfaces connecting translation systems with other military information systems [1].

The training data requirements of neural translation systems introduce particular complexities in military applications. High-quality machine translation requires large parallel corpora of translated texts, yet military communications are often classified or otherwise restricted, limiting the availability of training data. This scarcity creates potential trade-offs between translation quality and operational security. Using publicly available multilingual data to train models may improve general linguistic capabilities but fail to capture military-specific discourse patterns. Conversely, training on classified military documents raises security concerns about data handling, storage, and potential information leakage through model outputs.

The infrastructure requirements of AI translation also shape its operational deployment. Cloud-based translation services offer convenience and expandability but introduce dependencies on commercial providers and raise questions about data sovereignty and security. On-premises deployment of translation systems provides greater control but requires substantial analytical resources and technical expertise for maintenance and updating. These infrastructure decisions have strategic implications beyond their immediate technical dimensions, influencing autonomy, resilience, and operational security of military translation capabilities.

Furthermore, AI translation systems mediate military communication in ways that create new forms of dependency and potential vulnerability.

Over-reliance on automated translation may lead to deskilling of human translation capacity, creating strategic vulnerabilities if automated systems become unavailable through technical failure, cyber attack, or other disruptions. The opacity of neural network decision-making processes complicates accountability and error analysis, making it difficult to determine why particular translation errors occurred or to implement corrective measures. These considerations suggest that military organizations must approach AI translation deployment strategically, maintaining human translation capabilities as both quality assurance mechanisms and operational redundancy.

The introduction of AI translation necessitates fundamental reconceptualization of translation competence and quality assessment. Traditional models of translator competence, such as those developed by PACTE [8] and TransComp research groups [13], emphasize cognitive abilities including bilingual proficiency, translation strategies, instrumental competence with tools and resources, and psychophysiological components. These models were developed to describe human translator development and expertise, assuming that translation is fundamentally a cognitive process requiring conscious decision-making and strategic problem-solving.

AI translation challenges this cognitive paradigm by demonstrating that functionally adequate translations can be produced through non-cognitive processes. The competence of an AI translation system resides not in cognitive abilities but in the statistical patterns encoded in its parameters through training. This shift from cognitive to statistical competence requires new analytical frameworks. Rather than asking whether the system possesses particular cognitive abilities, evaluation must focus on the system's performance across diverse text types, its handling of edge cases and ambiguity, its consistency with terminological standards, and its robustness to input variations.

Translation quality assessment similarly requires reconceptualization in the context of AI-generated translations. Traditional quality frameworks often emphasize fidelity to source text meaning, appropriateness for target audience and purpose, and conformity to target language norms. While these criteria remain relevant, their application to AI translation raises new questions. How should accuracy be evaluated when the system has no access to meaning in any conventional sense but generates statistically probable outputs? What constitutes appropriateness when the system cannot consider audience needs except insofar as they were represented in training data? How can conformity to

norms be assessed when the system's notion of norms is entirely empirical, derived from corpus frequency rather than prescriptive standards?

For military translation specifically, quality assessment must incorporate domain-specific criteria beyond general linguistic adequacy. Terminological precision is of great importance, as mistranslation of technical or tactical terms can lead to operational errors. Maintenance of command tone and authority in translated orders affects their effectiveness in hierarchical military organizations. Preservation of classification markings and security-relevant formatting ensures appropriate handling of sensitive information. Cultural appropriateness in communications with allied forces or civilian populations in operational areas influences strategic outcomes. AI translation systems must be evaluated against these military-specific quality dimensions, requiring assessment frameworks that extend beyond generic translation quality metrics.

Rather than framing AI translation as replacement for human translators, military applications increasingly involve hybrid workflows that combine automated and human translation in complementary roles. These workflows recognize both the efficiency advantages of AI translation for routine materials and the continued necessity of human expertise for complex, sensitive, or strategically significant communications. Understanding these hybrid arrangements requires analytical frameworks that move beyond binary distinctions between human and machine translation to examine their dynamic interaction within military organizational contexts.

Post-editing of machine translation represents one common hybrid approach, wherein AI systems generate initial translations that human translators subsequently review and revise. This workflow can increase efficiency compared to human translation from scratch, though the magnitude of efficiency gains depends heavily on machine translation quality and text characteristics. However, post-editing introduces its own challenges, including cognitive load associated with evaluating and correcting machine output, potential automation bias where human editors insufficiently scrutinize apparently fluent machine translations, and questions about how post-editing experience affects translator competence development.

Alternative hybrid approaches involve selective deployment of AI translation based on text classification. Routine communications, standardized reports, and other text types with highly official content may be processed entirely through automated

translation, while complex analysis, strategic communications, and culturally sensitive materials receive full human translation. This selective approach requires reliable text classification mechanisms and clear criteria for routing texts to appropriate translation pathways. It also raises questions about how to handle texts that combine routine and complex elements or how to ensure that important nuances are not missed through automated processing of apparently routine materials [9, p. 332].

The concept of augmented translation represents another hybrid model wherein AI systems support human translators through suggestions, terminology lookup, translation memory matching, and quality checking, rather than generating complete translations [10, p. 225]. This approach preserves human translator agency while leveraging algorithmic capabilities for specific subtasks. For military applications, augmented translation may be particularly appropriate, allowing experienced translators to maintain control over sensitive communications while benefiting from computational assistance for terminology management, consistency checking, and other mechanical aspects of translation work.

Regardless of the specific hybrid arrangement, these workflows raise important questions about authority, accountability, and expertise. When translations result from human-machine collaboration, determining responsibility for errors becomes complex. The changing role of human translators from primary producers of translations to supervisors, editors, or validators of machine output has implications for professional identity, training requirements, and career development. Military organizations deploying hybrid translation systems must address these human resource considerations alongside technical implementation questions.

Conclusions. The integration of artificial intelligence into military translation represents not merely a technological upgrade but a fundamental transformation requiring reconceptualization of core translation studies concepts. Through examination of simulation, context, and technology as analytical lenses, this article has demonstrated that AI translation systems function through mechanisms qualitatively different from human cognition while achieving functionally comparable outputs in many contexts. This divergence between process and product challenges theoretical frameworks developed to explain human translation and necessitates new analytical approaches adequate to the distinctive characteristics of machine translation.

The simulation perspective reveals that neural translation models create functional approximations

of contextual understanding through probabilistic inference rather than semantic comprehension. This simulative capacity enables impressive performance on texts well-represented in training data but shows limitations when confronted with novel situations, cultural nuances, or strategic subtleties requiring genuine understanding. For military translation, these limitations are particularly consequential given the potential operational and strategic implications of translation errors. The findings suggest that while AI translation can effectively handle routine military communications characterized by standardized terminology and standard expressions, complex analysis, culturally sensitive communications, and strategically significant materials continue to require human expertise.

Analysis of context demonstrates that military operational environments create distinctive communicative situations with specific requirements for translation. The temporal urgency, security constraints, tactical dynamism, and strategic significance characteristic of military communication pose particular challenges for AI translation systems that lack access to operational context beyond immediate textual input. While technical approaches including domain adaptation, context-aware translation, and retrieval-augmented generation partially address these challenges, fundamental questions remain about whether computer systems can adequately capture the richness of operational awareness that experienced military translators bring to their work. This suggests the continued importance of human translators who can actively seek contextual information and apply implicit knowledge of military culture and strategic considerations to translation decisions.

The technological perspective illuminates how AI translation functions as complex sociotechnical infrastructure rather than merely a tool. Training data requirements, computational dependencies, infrastructure configurations, and integration with military information systems all shape the operational capabilities and strategic implications of AI translation deployment. The analysis reveals tensions between translation quality and operational security in training data management, trade-offs between convenience and autonomy in infrastructure decisions, and risks of deskilling and technological dependency in organizational adoption patterns. These considerations emphasize that military organizations must approach AI translation deployment strategically, carefully weighing technical capabilities against operational requirements and strategic vulnerabilities.

The emergence of hybrid human-machine translation workflows represents a pragmatic response to the complementary strengths and limitations of human and AI translation. Rather than treating automation as replacement for human expertise, hybrid approaches leverage AI capabilities for efficiency while preserving human judgment for quality, security, and strategic considerations. However, these workflows introduce new complexities regarding authority, accountability, professional identity, and competence development that military organizations must address through appropriate organizational policies, training programs, and operational procedures.

Looking forward, several directions for future research emerge from this analysis. Empirical investigation of AI translation performance on authentic military communications across diverse text types, languages, and operational contexts would provide evidence to ground theoretical claims and practical recommendations. Longitudinal studies examining how hybrid translation workflows evolve in practice and how human translator roles and competencies

change over time would illuminate organizational adaptation to AI translation. Comparative analysis across different military organizations and national contexts would reveal how institutional factors shape technology adoption and use. Development of military-specific evaluation frameworks and quality metrics would support more rigorous assessment of AI translation capabilities and limitations.

Ultimately, this article argues that translation studies must develop theoretical frameworks capable of analysing AI-mediated communication while maintaining critical attention to issues of accountability, interpretability, and strategic communication integrity. Military translation, with its distinctive operational requirements and strategic significance, serves as a productive site for developing such frameworks. The insights generated through examining military translation have broader applicability to understanding how artificial intelligence transforms linguistic mediation across domains while also addressing the specific needs of defence organizations navigating the opportunities and risks of AI translation deployment.

Bibliography:

1. AI's Role in Translating Complex Defence Documentation. URL: <https://www.datategy.net/2025/11/10/ais-role-in-translating-complex-defence-documentation/#:~:text=AI%20breaks%20down%20language%20barriers,precision%20required%20for%20mission%20success.%E2%80%9D> (access date: 20.01.2026).
2. Bowker L., Ciro J. B. Machine Translation and Global Research: Towards Improved Machine Translation Literacy in the Scholarly Community. UK: Emerald Publishing Limited, 2019. 107 p. DOI:10.1108/9781787567214.
3. Carl M., Bangalore S., Schaeffer M. (Eds.). New Directions in Empirical Translation Process Research: Exploring the CRITT TPR-DB. Springer International Publishing, 2017. 315 p. DOI: 10.1007/978-3-319-20358-4.
4. Castilho S., Moorkens J., Gaspari F., Calixto I., Tinsley J., Way A. Is Neural Machine Translation the New State of the Art? *The Prague Bulletin of Mathematical Linguistics*. 2017. No. 108(1). P. 109–120. DOI:10.1515/pralin-2017-0013.
5. Kenny D., Doherty S. Statistical Machine Translation in the Translation Curriculum: Overcoming Obstacles and Empowering Translators. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2014. No. 8(2). P. 276–294. DOI:10.1080/1750399X.2014.936112.
6. Läubli S., Sennrich R., Volk, M. Has Machine Translation Achieved Human Parity? A Case for Document-level Evaluation. *Empirical Methods in Natural Language Processing : proceedings of the 2018 Conference* (Brussels, October 31–November 4). 2018. P. 4791–4796. DOI:10.18653/v1/D18-1512.
7. Moorkens J., Lewis D. Copyright and the Reuse of Translation as Data. *The Routledge Handbook of Translation and Technology* / ed. by M. O'Hagan. Routledge, 2019. P. 469–481.
8. PACTE (Process of Acquisition of Translation Competence and Evaluation). URL: <https://ddd.uab.cat/collection/pacte?ln=en&as=1> (access date: 25.01.2026).
9. Skyba O. The use of machine translation and Artificial Intelligence in military contexts. *Перспективи розвитку сучасної науки багатoproфільного університету в контексті інтеграції в міжнародний освітній простір* : зб. тез доп. XXX міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27–28 березня 2025 року). Київ : КиМУ, 2025. Том 1. С. 329–335.
10. Skyba O. Using Augmented Reality technologies in the process of foreign language training. *Інноваційні технології інішомовної підготовки у закладах вищої освіти в контексті європейської інтеграції* : зб. матеріалів доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 18 лютого 2025 р. Харків, 2025. С. 223–228.
11. The Routledge Handbook of Translation and Technology. / ed. by M. O'Hagan. Routledge, 2023. 556 p.

12. Toral A., Way A. What Level of Quality Can Neural Machine Translation Attain on Literary Text?: From Principles to Practice. *Translation Quality Assessment* / ed. by J. Moorkens, S. Castilho, F. Gaspari, S. Doherty. Springer International Publishing, 2018. P. 263-287. DOI:10.1007/978-3-319-91241-7_12.
13. TransComp research groups. URL: <https://gams.uni-graz.at/context:tc> (access date: 25.01.2026).

**Скиба О. М., Лещенко А. В., Бунечко А. М. ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ
ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ:
ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ПІДХІД ДО СИМУЛЯЦІЇ, КОНТЕКСТУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ**

Інтеграція штучного інтелекту (ШІ) у сферу військового перекладу являє собою не лише технологічний прорив, а й глибоку епістемологічну трансформацію. У статті розглянуто, як системи машинного перекладу та великі мовні моделі (LLM) змінюють теоретичні засади військового перекладознавства завдяки здатності моделювати контекстуальне розуміння, обробляти багатомовний військовий дискурс і здійснювати міжкультурне посередництво в умовах оперативного середовища. Спираючись на останні досягнення у галузі нейронного машинного перекладу, у статті досліджено, як ШІ-орієнтований переклад ставить під сумнів усталені межі між людською експертизою та автоматизованою обробкою, відкриваючи нові перспективи збереження контекстуальної точності, оперативної безпеки та термінологічної точності. Дослідження демонструє, що сучасні ШІ-системи перекладу функціонують не лише як інструменти, а й як активні учасники процесу творення значення, що вимагає від перекладознавства переосмислення основних теоретичних категорій – зокрема еквівалентності та контексту. Аналізуючи моделювальні можливості нейронних інструментів, обґрунтовано тезу про те, що переклад із використанням ШІ формує нові модальності мовного посередництва, які базуються на ймовірнісному моделюванні, а не на жорстких правилах. Ця трансформація зумовлює необхідність оновлення теоретичної бази з урахуванням гібридних екосистем перекладу типу «людина–машина», розподіленого пізнання у військових комунікаційних мережах і рекурсивного зв'язку між навчальними даними та практичним застосуванням у бойових умовах. Результати дослідження засвідчують необхідність розроблення аналітичних підходів у військовому перекладознавстві, здатних враховувати соціотехнічну складність комунікації із залученням ШІ, зберігаючи при цьому критичну увагу до питань відповідальності, інтерпретованості та стратегічної цілісності оборонної комунікації.

Ключові слова: військовий переклад, штучний інтелект (ШІ), нейронний машинний переклад, симуляція контексту, перекладознавство, великі мовні моделі, взаємодія людини й машини, багатомовна обробка.

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Сливка Л. З.

<https://orcid.org/0000-0002-5556-0203>

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Будай О. В.

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

ПЕРЕКЛАД ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ТА КОМУНІКАТИВНІ ВИКЛИКИ

У статті здійснено комплексний аналіз особливостей перекладу англomовної військової термінології українською мовою. Дослідження показало, що військовий дискурс характеризується високим ступенем спеціалізації, широким використанням багатокомпонентних термінів, скорочень, аббревіатур, а також емоційно забарвленої лексики та сленгу. Це зумовлює необхідність від перекладача не лише володіння мовними засобами, а й здатності враховувати культурні чинники та прагматичні особливості комунікації.

У роботі систематизовано основні способи перекладу багатокомпонентних термінів: використання атрибутивних груп, перестановка компонентів, конструкції типу «іменник + прийменник + іменник», застосування дісприкметникових та дісприслівникових зворотів, а також описовий переклад. Показано, що вибір конкретної стратегії залежить від семантичної структури терміна та інформаційного навантаження контексту. Окремо розглянуто приклади складних термінологічних поєднань, які потребують ретельного семантико-синтаксичного аналізу для адекватного відтворення українською мовою.

Значну увагу приділено перекладацьким трансформаціям, класифікованим на лексичні, граматичні та лексико-граматичні. Визначено роль модуляції, конкретизації, генералізації, калькування та експлікації у забезпеченні точності перекладу. Окремо акцентовано на проблемі перекладу пасивних конструкцій, які широко використовуються у військових текстах, та на необхідності їхньої адаптації до синтаксичних норм української мови.

Досліджено також емоційно забарвлену лексику та військовий сленг, що відображають специфіку професійного середовища. Показано, що буквальне відтворення таких одиниць не завжди є доцільним, натомість досягнення стилістичної адекватності можливе шляхом добору відповідних українських термінів або часткової заміни емоційних елементів.

Узагальнено, що переклад військової термінології потребує високої професійної компетентності перекладача, глибокого знання лексико-граматичних відповідностей та комплексного підходу, який дозволяє уникнути помилок і забезпечити точність та адекватність міжмовної комунікації у військовому дискурсі.

Ключові слова: військова термінологія; багатокомпонентні терміни; перекладацькі трансформації; пасивні конструкції; військовий сленг; емоційно забарвлена лексика; адекватність перекладу.

Постановка проблеми. Англomовна військова термінологія становить складну багаторівневу систему, яку прийнято класифікувати на три основні групи: власне військову термінологію, військово-технічну термінологію та емоційно-забарвлену лексику (сленг). Перша група охоплює поняття, безпосередньо пов'язані з військовою справою, організацією збройних сил та веденням бойових дій, і здебільшого представ-

лена науково-технічними термінами. Друга група включає терміни, що описують технічні засоби та озброєння, тоді як третя – емоційно-забарвлена лексика – використовується переважно в усному мовленні військовослужбовців, відображаючи специфіку їхнього професійного середовища.

Проблема перекладу військової термінології полягає у необхідності забезпечення максимальної точності та адекватності відтворення

значення. Оскільки значна частина військової лексики складається з термінів, що несуть ключове смислове навантаження, правильний переклад військових слів і словосполучень нерозривно пов'язаний із коректним перекладом термінів. Хоча двомовні військові та технічні словники є важливим інструментом для перекладача, вони не можуть повністю задовольнити потреби практики, адже військова термінологія постійно розвивається, з'являються нові поняття й відповідні номінації. Це зумовлює необхідність постійного вдосконалення навичок перекладача, його здатності працювати з новими термінами та враховувати системність військової лексики.

Таким чином, актуальність проблеми перекладу військової термінології визначається динамічним розвитком військової сфери, постійним оновленням термінологічного апарату та потребою у збереженні точності й адекватності міжмовної комунікації і потребує постійного дослідження та вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістичній науці переклад військової термінології розглядається як багатогранне явище, що охоплює семантичні, прагматичні та комунікативні аспекти. Військовий дискурс характеризується високим рівнем спеціалізації та постійним оновленням термінологічної бази у зв'язку з розвитком техніки, появою нових видів озброєння та трансформацією стратегій ведення бойових дій. Дослідники наголошують на необхідності системного підходу до перекладу, врахування контексту функціонування терміна, а також на особливій складності відтворення аббревіатур, акронімів і сленгових виразів. Важливим напрямом є також використання двомовних словників та електронних ресурсів, які, попри свою значущість, не завжди охоплюють новітні терміни, що зумовлює потребу у постійному вдосконаленні перекладацьких навичок.

Серед українських науковців, які досліджували цю проблему, варто відзначити таких як Н. О. Рябокін, С. В. Пашко, З. З. Коржак, М. Нагач, М. Хоменко та ін. Їхні праці присвячені аналізу англійської військової лексики, проблемам адекватності перекладу та викликам, пов'язаним із неологізмами, аббревіатурами й емоційно забарвленою лексикою. У своїх дослідженнях вони підкреслюють, що переклад військової термінології є складним процесом, який потребує від перекладача не лише високої мовної компетентності, а й здатності орієнтуватися у військовій сфері, враховувати культурні чинники та забезпечувати точність міжмовної комунікації.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження особливостей перекладу англійської військової термінології з урахуванням її семантичних, прагматичних та комунікативних характеристик. У роботі ставиться завдання визначити основні труднощі, що виникають під час перекладу власне військових термінів, військово-технічної лексики та емоційно забарвлених виразів, а також окреслити шляхи їх адекватного відтворення українською мовою.

Особлива увага приділяється аналізу впливу контексту на інтерпретацію термінів, проблемі перекладу аббревіатур і акронімів, а також ролі словникових та електронних ресурсів у забезпеченні точності міжмовної комунікації. Таким чином, мета статті полягає у виробленні науково обґрунтованих підходів до перекладу військової термінології, що сприятимуть підвищенню рівня професійної компетентності перекладачів та удосконаленню практики міжкультурної комунікації у військовій сфері.

Виклад основного матеріалу. Англійська військова термінологія становить складну систему, яка постійно розвивається та поповнюється новими номінаціями. Її формування відбувається за допомогою традиційних для англійської мови словотвірних механізмів. Найбільш поширеними є суфіксація (commander – командир, fighter – воїн), префіксація (paramilitary – напіввійськовий, ex-combatant – колишній комбатант), а також комбіновані моделі (deconcentration – деконцентрація). Значну роль відіграє основоскладання, яке забезпечує появу складних термінів на позначення процесів чи явищ: peacekeeping – миротворчість, decision-making – прийняття рішень, manpower – людські ресурси. Важливим джерелом нових термінів є аббревіація: HRFs (High Readiness Forces) – сили високої готовності, LZ (landing zone) – зона посадки. [6]

Особливу складність становить багатозначність військових термінів. Наприклад, слово gun може означати гармату, рушницю, кулемет або загалом вогнепальну зброю. Подібні випадки вимагають ретельного аналізу контексту, адже значення терміна може змінюватися залежно від роду військ чи конкретної ситуації. Так, термін battalion у піхоті перекладається як «батальйон», а в артилерії та протиповітряній обороні – як «дивізіон». Подібні приклади свідчать про необхідність системного підходу до перекладу, який враховує семантичні нюанси та прагматичні умови використання.

З огляду на співвідношення реалій та їхніх відповідників в українській мові військові терміни

можна умовно поділити на кілька груп. До першої належать терміни з ідентичними реаліями та усталеними відповідниками: *battalion* – батальйон, *tank* – танк, *captain* – капітан. Їх переклад не викликає значних труднощів. Друга група охоплює багатокомпонентні терміни зі структурною відповідністю, наприклад *atomic bomb* – атомна бомба, *mine detector* – міношукач, *shock wave* – ударна хвиля. Третя група включає терміни, що позначають іноземні реалії, але мають прийняті українські відповідники: *Air National Guard* – Національна гвардія ВПС, *Military Occupational Specialty* – військово-облікова спеціальність. Найбільші труднощі становлять терміни четвертої групи, які не мають усталених українських еквівалентів. Наприклад, *Clothing allowance* перекладається як «грошова надбавка на отримання форми одягу». У цьому випадку застосовуються описові переклади (*attack problem* – тактичне завдання наступу), дослівне передавання (*general staff* – Генеральний штаб), транслітерація (*major* – майор, *lieutenant* – лейтенант) або комбіновані стратегії (*chief master sergeant* – головний майстер-сержант). [5, с. 211]

Окрему увагу слід приділити перекладу скорочень та аббревіатур, які є невід'ємною частиною військового дискурсу. Вони поділяються на графічні (*Svc* – service, *Pit* – platoon) та лексичні, що активно функціонують як у писемній, так і в усній комунікації. Лексичні скорочення включають еліпси (*Jeep* < *General Purpose*), укорочення (*bish* < *bishop* – військовий капелан), а також літерні утворення. Останні поділяються на аббревіатури (*ICR* – intelligent character recognition) та акроніми (*HIReG* – високошвидкісна авіаційна гармата). Переклад скорочень потребує ретельного аналізу контексту та перевірки за офіційними джерелами, адже словники не завжди охоплюють новітні номінації.

Не менш важливим є переклад емоційно забарвленої лексики та військового сленгу, що відображають специфіку професійного середовища. Наприклад, термін *GI* у США позначає рядового військовослужбовця, але водночас має відтінок розмовності. У таких випадках буквальный переклад може призвести до втрати комунікативної адекватності, тому перекладач має застосовувати адаптивні стратегії, які зберігають прагматичний ефект висловлювань та враховують культурні особливості.

Значна частина англомовної військової термінології складається з багатокомпонентних термінів, що ускладнює процес перекладу навіть для

досвідчених фахівців. Такі одиниці не завжди представлені у спеціалізованих словниках, тому перекладач має здійснювати семантико-синтаксичний аналіз, визначати ключове слово та встановлювати смислові зв'язки між компонентами. Основними прийомами перекладу є використання аналогічних атрибутивних груп (*tactical air command* – тактичне повітряне командування), перестановка компонентів (*coast guard helicopter* – вертоліт берегової охорони), конструкції типу «іменник + прийменник + іменник» (*combat-ready unit* – готовий до бою підрозділ), застосування дісприкметникових та дісприслівникових зворотів (*8-men squad* – відділення, що складається з восьми осіб), а також описовий переклад (*kill house* – приміщення для тренувань зі штурму). [4, с. 46]

Вибір конкретного способу залежить від структури терміна та інформаційного навантаження контексту. Наприклад, у словосполученні *limited war capability* компонент *war* може належати як до попереднього (*limited war* – «обмежена війна»), так і до наступного (*war capability* – «можливість ведення війни»), що змінює зміст усього терміна. Аналіз складних структур, таких як *division artillery headquarters battery target acquisition platoon*, передбачає поетапне розмежування: «артилерія дивізії», «штабна батарея», «виявлення цілей», що у підсумку дає переклад «взвод виявлення цілей штабної батареї дивізійної артилерії». Подібний підхід застосовується і до терміна *Infantry battalion segregated combat operations*, який перекладається як «бойові дії піхотного батальйону у відриві від головних сил дивізії».

Переклад військових текстів нерозривно пов'язаний із застосуванням перекладацьких трансформацій, які забезпечують точність та адекватність міжмовної комунікації. Відповідно до класифікацій, виділяють три основні групи трансформацій: лексичні, граматичні та лексико-граматичні.

Лексичні трансформації охоплюють транскрибування й транслітерацію (*warrant officer* – уорент-офіцер), калькування (*infantry squad* – піхотне відділення), а також лексико-семантичні заміни: модуляція (смисловий розвиток): *pickup zone* – зона евакуації, *target reference point* – орієнтир; конкретизація: *sniper element* – підрозділ снайперів, *data book* – журнал спостережень; генералізація: *rifleman* – стрілок, *NBC* – зброя масового ураження. [2, с. 78]

Граматичні трансформації включають синтаксичне уподібнення, членування та об'єднання

речень, а також граматичні заміни (prone position – положення лежачи, long-range fire – вогонь на великих відстанях).

Лексико-граматичні трансформації охоплюють антонімічний переклад, експлікацію (continuous wave – телеграфний режим роботи) та компенсацію.

Важливо зазначити, що буквальный пошук відповідників у статутах чи словниках не завжди є адекватним. Наприклад, термін noncommissioned officers не можна перекладати як «сержантський і старшинський склад», адже він має специфічне соціальне значення у західних арміях. У цьому випадку доцільним є використання історично усталеного терміна «унтер-офіцери». Подібні приклади демонструють необхідність врахування культурних і системних відмінностей між арміями різних країн.

Окрім труднощі виникають також через синтаксичні особливості англійських військових текстів. Структура українського речення часто не збігається зі структурою англійського: змінюється порядок слів, послідовність частин речення, а іноді й граматичні категорії. Тому перекладач має добре орієнтуватися у системі лексико-граматичних значень обох мов, враховувати взаємодію лексичних та граматичних засобів і застосовувати граматичні заміни там, де це необхідно для досягнення адекватності.

Також однією з характерних рис англомовних військових матеріалів є широке використання пасивних конструкцій, які виконують важливу функцію у формуванні офіційного стилю та забезпеченні нейтральності викладу. Для української мови переклад таких конструкцій здійснюється кількома способами, що залежать від контексту та комунікативного завдання. Найчастіше застосовується форма пасивного стану у відповідному часі та числі (The primary position was prepared by the battery – Основна позиція була підготовлена особовим складом батареї). Поширеним є також використання дієслівних форм на -ся (Guideposts are set to point out the way – Орієнтири встановлюються для позначення напрямку руху). У випадках, коли пасивна конструкція не має прямого відповідника, застосовуються неозначено-особові форми дієслова в активному стані (Field fortifications are built of stone, wood, and all other available natural materials – Польові укріплення будують із каменю, деревини та інших матеріалів). [3, с. 96]

Додатковими прийомами є переклад підмета пасивної конструкції у ролі прямого чи непрямого

додатка (corps and army engineer units are assigned the heavier tasks – корпусним та армійським частинам ставлять важчі завдання), використання іменників з прийменниками (The rate of reaction is influenced by many factors – Багато факторів впливає на швидкість реакції), а також трансформація пасивної конструкції в активну (Strong points are considered by the Americans to be the bulk of modern defense – Американці вважають, що опорні пункти є основою сучасної оборони). У деяких випадках пасивна форма замінюється дієслівними конструкціями української мови, які передають той самий зміст (This vehicle is created with a fording ability of 2.2 meters – Цей танк здатний долати броди глибиною 2,2 метри). Таким чином, переклад пасивних конструкцій потребує гнучкого підходу та врахування синтаксичних і стилістичних норм української мови. [7, с. 57]

Окрім термінології, важливим компонентом військового дискурсу є емоційно забарвлена лексика, яка відображає специфіку професійного середовища та комунікативні потреби військовослужбовців. Її можна умовно поділити на загально-вживану та вузько вживану. Перша група охоплює слова й словосполучення, що поступово входять у загальновідомий мовний обіг. Наприклад, для позначення поняття «просуватися» використовуються синоніми to dash, to drive, to forge ahead, to push, to race. Для вираження дій у бою застосовуються вирази на кшталт to crush forward, to fight one's way forward, to hammer southward.

Вузько вживана лексика формується переважно у середовищі військовослужбовців США та має обмежене поширення поза армією. Вона часто виникає в усному мовленні й лише згодом фіксується у літературі. Для осіб, не пов'язаних із військовою сферою, такі вирази можуть бути незрозумілими. До цієї категорії належать як розмовні слова, так і специфічний військовий сленг. Частина сленгових одиниць увійшла до просторічної англійської мови (GI – солдат, brass hat – генерал, hotwash – підбиття підсумків), тоді як інші залишаються вузькоспеціальними (slick – неозброєний вертоліт, loot – лейтенант). [1, с. 123]

Військовий сленг характеризується інтенсивним використанням скорочень, запозичень із жаргону та іншомовних елементів. До його складу входять також вульгаризми й жаргонізми, що не позначають спеціальних понять, але активно функціонують у військовому середовищі. Важливо враховувати, що стилістичні норми англійської та української мов відрізняються. Наприклад, військово-публіцистичний стиль української

мови тяжіє до використання статутних термінів і менш насичений емоційно забарвленою лексикою, тоді як англійський військовий дискурс допускає ширше використання сленгу.

Тому при перекладі емоційно забарвленої лексики перекладач має орієнтуватися не на буквально-відтворення кожного слова, а на досягнення загальної стилістичної адекватності. Це може бути реалізовано шляхом заміни більшої кількості емоційних елементів англійської мови відповідними українськими термінами або добром окремих розмовних слів і виразів, які передають потрібний стиль та емоційне забарвлення. Такий підхід дозволяє зберегти комунікативну силу висловлювань і забезпечити їх зрозумілість для українського реципієнта.

Висновки. В ході проведеного дослідження було обґрунтовано, що переклад військової термінології є багаторівневим процесом, який поєднує лінгвістичний аналіз, контекстуальну інтерпретацію та комунікативну адаптацію. Військовий дискурс характеризується високим ступенем спеціалізації, постійним оновленням термінологічної бази та широким використанням як власне військових, так і технічних та емоційно забарвлених лексичних одиниць. Це зумовлює необхідність від перекладача не лише володіння мовними засобами, а й здатності орієнтуватися у військовій сфері, враховувати культурні чинники та прагматичні особливості комунікації.

Особливу увагу слід приділяти перекладу багатоконпонентних термінів, які становлять значну частину військової лексики. Їх адекватне відтворення можливе лише за умови ретельного семантико-синтаксичного аналізу, визначення ключових компонентів та встановлення смислових зв'язків між ними. Застосування різних способів перекладу – від атрибутивних груп до описових конструкцій – забезпечує точність і зрозумілість перекладу. Важливим інструментом є також використання перекладацьких трансформацій, серед яких провідне місце займають лексико-семантичні заміни, граматичні та лексико-граматичні прийоми. Вони дозволяють адаптувати англійські терміни до українського мовного середовища, зберігаючи їх зміст і комунікативну функцію.

Окремим аспектом є переклад пасивних конструкцій, які широко використовуються у військових текстах. Їх відтворення українською мовою потребує гнучкого підходу – від застосування форм пасивного стану до трансформації у активні конструкції чи використання неозначено-особових форм. Не менш важливим є переклад емоційно

забарвленої лексики та військового сленгу, що відображають специфіку професійного середовища. У цьому випадку завдання перекладача полягає у досягненні стилістичної адекватності, а не буквальному відтворенні кожного слова.

Таким чином, переклад військової термінології потребує високої професійної компетентності, глибокого знання лексико-граматичних відповістей, уміння працювати з контекстом та враховувати специфіку військових реалій. Лише комплексний підхід, що поєднує лінгвістичний аналіз, семантичну інтерпретацію та комунікативну адаптацію, дозволяє уникнути помилок і забезпечити точність та адекватність міжмовної комунікації у військовому дискурсі.

Переклад військової термінології залишається актуальною проблемою сучасного перекладознавства, що потребує подальшого системного опрацювання. Перспективи досліджень у цьому напрямі можна окреслити кількома ключовими положеннями.

По-перше, важливим завданням є стандартизація та уніфікація військової термінології, що дозволить уникати розбіжностей у перекладі та забезпечить єдність міжмовної комунікації. Це особливо актуально в умовах міжнародних військових операцій, де точність і однозначність термінів мають вирішальне значення.

По-друге, перспективним є використання цифрових технологій та автоматизованих систем перекладу, які здатні швидко адаптувати нові терміни та узгоджувати їх із наявними стандартами. Розробка спеціалізованих електронних корпусів військових текстів та термінологічних баз сприятиме підвищенню ефективності перекладацької діяльності.

По-третє, подальші дослідження мають враховувати міжкультурний аспект перекладу, адже військовий дискурс різних країн відрізняється не лише термінологічною системою, а й стилістичними та прагматичними особливостями. Це стосується насамперед емоційно забарвленої лексики та військового сленгу, які потребують адаптації з урахуванням культурних норм цільової мови.

По-четверте, перспективним напрямом є розробка методичних рекомендацій для перекладачів, що систематизують способи перекладу багатоконпонентних термінів, пасивних конструкцій та скорочень. Такі матеріали сприятимуть удосконаленню професійної підготовки перекладачів та забезпеченню високої якості перекладу військових текстів.

Нарешті, важливим завданням є поглиблене дослідження прагматичних і комунікативних

викликів, пов'язаних із перекладом військових матеріалів. Перекладач має забезпечувати не лише точність, а й зрозумілість повідомлення для адресата, що особливо важливо у багатонаціональних військових контекстах.

Перспективи досліджень у сфері перекладу військової термінології полягають у поєднанні

лінгвістичного аналізу з сучасними технологіями, стандартизації термінологічної бази та врахуванні культурних чинників. Це дозволить забезпечити точність, адекватність і ефективність міжмовної комунікації у військовому дискурсі, а також сприятиме розвитку професійної компетентності перекладачів.

Список літератури:

1. Гаврилюк Н. В. Лексико-семантичні особливості перекладу військової термінології. *Вісник Житомирського державного університету*. 2019. № 45. С. 122–128.
2. Ковальчук О. С. Проблеми перекладу багатокомпонентних англomовних термінів у військовому дискурсі. *Наукові записки НаУКМА*. 2020. Т. 3. С. 77–83.
3. Коржак З. З. Особливості перекладу сучасної військової термінології. *Мова і культура*. 2020. № 35. С. 95–101.
4. Литвинська Т. Переклад військової термінології з англійської мови: проблеми та виклики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. № 12. С. 45–52.
5. Нагач М., Хоменко М. Особливості перекладу військових термінів. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*. 2022. № 87. С. 210–216.
6. Рябокінь Н. О., Пашко С. В. Особливості перекладу англomовної військової термінології на українську мову. URL: https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv (дата звернення: 11.01.2026).
7. Савчук Л. І. Особливості перекладу скорочень та аббревіатур у військових текстах. *Філологічні студії*. 2021. № 12. С. 56–62.

Slyvka L. Z., Budai O. V. TRANSLATION OF MILITARY TERMINOLOGY: LINGUISTIC ASPECTS AND COMMUNICATIVE ISSUES

The article deals with a comprehensive analysis of the peculiarities of translating English military terminology into Ukrainian. The study has shown that military discourse is characterized by a high degree of specialization, extensive use of multi-component terms, abbreviations, acronyms, as well as emotionally colored vocabulary and slang. This determines the necessity for translators not only to master linguistic means but also to take into account cultural factors and pragmatic features of communication.

The paper systematizes the main strategies for translating multi-component terms: the use of attributive groups, rearrangement of components, noun-preposition-noun constructions, participial and adverbial phrases, and descriptive translation. It is demonstrated that the choice of a particular strategy depends on the semantic structure of the term and the informational load of the context. Special attention is paid to complex terminological combinations that require thorough semantic and syntactic analysis for adequate rendering in Ukrainian.

Considerable attention is devoted to translation transformations, classified into lexical, grammatical, and lexico-grammatical. The role of modulation, concretization, generalization, calque, and explication in ensuring translation accuracy is defined. The problem of translating passive constructions, which are widely used in military texts, is emphasized, along with the necessity of adapting them to the syntactic norms of the Ukrainian language.

The study also examines emotionally colored vocabulary and military slang, which reflect the specificity of the professional environment. It is argued that literal reproduction of such units is not always appropriate, while stylistic adequacy can be achieved through the selection of equivalent Ukrainian terms or partial substitution of emotional elements.

In conclusion, the translation of military terminology requires high professional competence, profound knowledge of lexico-grammatical correspondences, and a comprehensive approach that allows avoiding errors and ensuring accuracy and adequacy of cross-linguistic communication in military discourse.

Keywords: military terminology, multi-component terms, translation transformations, passive constructions, military slang, emotionally colored vocabulary, translation adequacy.

Дата першого надходження статті до видання: 13.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Sodel O. S.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

CONCEPTUAL METAPHORISATION IN FINANCIAL DISCOURSE: A TRANSLATIONAL PERSPECTIVE

The article investigates conceptual metaphorisation in contemporary English financial discourse from a translational perspective, focusing on the cognitive, discursive, and pragmatic functions of financial metaphors and their rendering into Ukrainian. Financial communication relies on conceptual metaphor as a core mechanism for mapping abstract economic phenomena. Drawing on Cognitive Metaphor Theory and discourse analysis, the study demonstrates that financial metaphors not only function as stylistic devices but actualise stable cognitive models structuring economic reasoning, financial narratives, and evaluative and persuasive effects. The research identifies and analyses dominant conceptual metaphorical models in English financial texts, demonstrating that each model foregrounds certain aspects of economic reality while backgrounding others, thereby shaping interpretation, judgement, and reader response. At the discursive level, conceptual metaphors ensure textual coherence by integrating heterogeneous economic data, while at the pragmatic level they serve as instruments of evaluation and persuasion that legitimise policy decisions and shape perceptions of crisis. Special attention is given to the translation of financial metaphors into Ukrainian, showing that metaphor translation is a dynamic and interpretative process governed by cognitive compatibility, discourse conventions, and pragmatic goals rather than by formal equivalence alone. The analysis systematises key translation strategies and evaluates their effectiveness in terms of semantic precision, cognitive equivalence, and pragmatic adequacy. The findings confirm that effective translation of financial metaphors requires balancing lexical accuracy with the preservation or strategic adaptation of conceptual metaphorical models and communicative impact.

Keywords: metaphorical mapping, discourse framing, translation strategies, semantic precision, cognitive equivalence, pragmatic adequacy.

Statement of the problem. Financial discourse occupies a prominent position in contemporary professional communication due to its widespread presence in the media, analytical reports, and public economic commentary. Economic processes, which are inherently abstract, multidimensional, and often inaccessible to non-specialists, are commonly conceptualised through metaphorical models, with metaphor functioning not merely as a stylistic device but as a fundamental cognitive and pragmatic mechanism that structures economic knowledge and shapes perceptions of growth, decline, risk, crisis, and stability.

At the same time, metaphors in financial discourse are deeply embedded in the linguistic, cultural, and conceptual frameworks of the source language, which makes their translation into Ukrainian particularly challenging due to differences in conceptual metaphor systems, culture-specific economic imagery, and stylistic and discursive conventions. Literal transla-

tion may result in semantic distortion or diminished pragmatic impact, whereas excessive adaptation risks neutralising or eliminating the metaphorical framing that conveys the author's evaluative and interpretative intentions.

Although the volume of financial texts translated into Ukrainian has been steadily increasing in both media and professional domains, the principles governing the metaphorical representation of economic processes and strategies for their adequate translation remain insufficiently systematised. Existing research often approaches metaphor primarily from a cognitive perspective or focuses on economic translation in general, resulting in a lack of integrated studies that combine metaphor theory, discourse analysis, and translation studies.

Consequently, this research addresses the need for a systematic translation analysis of metaphorisation in financial discourse aimed at identifying dominant metaphorical models of economic conceptualisation

and determining effective translation strategies that ensure semantic precision, cognitive equivalence, and pragmatic adequacy in Ukrainian translations.

Analysis of recent research and publications.

Recent studies demonstrate sustained scholarly interest in the analysis of metaphor and its translation across various discourse types, particularly financial, political, and business communication. In this field, metaphor is viewed not as a decorative linguistic device but as a cognitive mechanism that structures abstract domains, guides interpretation, and directly shapes translation strategies and outcomes.

A significant contribution to the study of metaphor translation in financial discourse is made by Xinxin Qiu [5], who examines metaphor as a cognitive tool for representing complex economic processes and identifies key translation strategies; however, the study largely concentrates on metaphor identification and strategy description, leaving the interaction between metaphorical framing, discourse function, and pragmatic effect insufficiently explored.

In contrast, Laurent Nicaise [4, p. 407–423] adopts a bilingual contrastive approach to financial discourse, showing how different linguistic communities employ distinct metaphorical models and arguing for translation beyond literal equivalence, though without addressing Slavic languages or Ukrainian-specific challenges. The Ukrainian context is considered by Zhamardiy et al. [7, p. 80–86], whose research prioritises terminological equivalence and semantic accuracy in financial translation, treating economic language as largely non-metaphorical and leaving metaphorical framing outside the scope of analysis.

A more discourse-oriented perspective is offered by Harika Karavin Yüce [2], who integrates lexical, semantic, and pragmatic analysis to demonstrate the persuasive and evaluative role of metaphors in business discourse, although the study is limited to a single language pair.

Methodological insights from political and diplomatic discourse are provided by Zhang and He [6, p. 71–87], who introduce metaphorisation as a translation strategy, and by Li Ru [3, p. 12–21], who combines Cognitive Metaphor Theory with the MIPVU (Metaphor Identification Procedure Vrije Universiteit) procedure. Both approaches offer transferable analytical tools for financial discourse research.

Finally, Zibin and Solopova [8, p. 7–32] propose a comprehensive research agenda that integrates cognitive, discursive, and translational perspectives, highlighting the need for systematic cross-cultural analysis of metaphor in discourse.

Overall, the reviewed studies confirm the central role of metaphor in financial discourse but reveal a lack of systematic translation research on metaphorisation in English financial texts with a focus on Ukrainian, highlighting the need for an integrated cognitive, discursive, and translational approach.

Task statement. The purpose of this research is to reveal the phenomenon of conceptual metaphorisation in English financial discourse from a translational perspective, focusing on the cognitive, discursive, and pragmatic functions of financial metaphors and their rendering into Ukrainian while preserving their conceptual structure, discourse function, and pragmatic impact.

Outline of the main material of the study.

In financial discourse, metaphors fulfill a set of interrelated cognitive, discursive, and pragmatic functions that together shape how economic meaning is formed and understood.

At the *cognitive level*, conceptual metaphor serves as a core cognitive tool for comprehending abstract and complex economic phenomena that lack direct sensory experience, such as market fluctuations, inflation, recession, investment, or financial stability. Through metaphorical mapping, these abstract economic target domains are systematically conceptualised in terms of more concrete and experientially familiar source domains, including health, movement, conflict, nature, and mechanical functioning. As a result, conceptual metaphors facilitate comprehension and the mental organisation of financial information. Through repeated use in media and institutional texts, such metaphorical mappings become conventionalised and operate as relatively stable mental models shared within a linguistic community.

In contemporary English financial discourse, these cognitive models are realised through recurrent metaphorical patterns that shape the interpretation and evaluation of economic reality. Among the most productive is *ECONOMY AS A LIVING ORGANISM*, in which markets and financial systems are described as healthy, weak, recovering, or ailing. This model foregrounds notions of vitality, balance, and gradual change, encouraging the perception of the economy as a dynamic yet vulnerable system requiring continuous monitoring and care. Closely related is *ECONOMY AS A PATIENT*, which intensifies the focus on crisis situations by invoking metaphors of diagnosis, treatment, and recovery. In periods of economic instability, this model legitimises interventionist policies by framing them as necessary “therapeutic” measures intended to restore normal functioning.

The metaphorical model *ECONOMY AS MOVEMENT OR JOURNEY* conceptualises economic growth, decline, or stagnation in terms of upward or downward movement, progress, slowdown, or deviation from a path. This framing foregrounds directionality, pace, and trajectory, allowing economic development to be interpreted as a process with identifiable stages and goals. Discursively, it supports linear narratives of advancement or regression, while pragmatically it reinforces expectations of control, planning, and corrective action when the economy is perceived as being “off course”.

Another highly salient model is *ECONOMY AS WAR OR CONFLICT*, which frames competition, market pressure, and crisis management through images of *battles, defence, attacks, or strategies*. This metaphor foregrounds confrontation, urgency, and antagonism, intensifying emotional engagement and legitimising extraordinary measures in response to perceived threats. By portraying economic actors as opponents and challenges as enemies, it polarises the interpretation of economic processes and enhances the persuasive force of financial narratives.

The model *ECONOMY AS NATURAL FORCE* portrays financial events as storms, waves, shocks, or turbulence, thereby foregrounding unpredictability and limited human control. This metaphorical framing shifts responsibility away from individual agents and policy decisions, presenting economic outcomes as externally driven or inevitable. As a result, it may function discursively to normalise crises and pragmatically to mitigate accountability for negative developments.

Finally, *ECONOMY AS MECHANISM OR MACHINE* represents financial systems as structures that can function, malfunction, break down, or be adjusted. This model foregrounds technical rationality, regulation, and expert intervention, framing economic management as a matter of calibration and control. It supports technocratic discourse and reinforces trust in institutional solutions, while reducing emotional evaluation in favour of efficiency and optimisation.

These metaphorical models form an interconnected cognitive framework that constructs economic reality in financial texts, shapes interpretation, evaluation, and response, and provides a basis for analysing the preservation, transformation, or reconfiguration of metaphorical meaning in translation.

At the *discursive level*, financial metaphors function as framing devices that organise financial narratives and ensure textual coherence by integrating disparate economic facts into a unified interpretative model. For example, in contemporary financial reporting,

economic recession is frequently framed through the conceptual metaphor *ECONOMY AS A PATIENT*, as in expressions such as the economy is showing signs of recovery after aggressive treatment by central banks. In this case, heterogeneous data – GDP (Gross Domestic Product) contraction, inflation dynamics, interest rate adjustments, and fiscal interventions – are discursively linked through the medical scenario of illness and healing, which structures interpretation and guides readers toward a coherent understanding of economic developments.

This metaphorical mapping foregrounds economic vulnerability and the need for expert intervention, positioning policymakers as “doctors,” while backgrounding alternative explanations by presenting decline as a technical condition. Accordingly, economic developments are interpreted as stages in a coherent narrative of crisis and recovery rather than as isolated indicators.

Discursively, this financial metaphor ensures coherence by integrating statistical indicators, policy statements, and forecasts into a single storyline, while pragmatically it legitimises interventionist measures and fosters trust in expert management, demonstrating that metaphorical framing actively structures financial discourse and guides interpretations of causes, consequences, and acceptable responses to economic change.

From a *pragmatic perspective*, financial metaphors function as powerful instruments of evaluation and persuasion, shaping readers’ attitudes, guiding judgement, and influencing emotional responses and decision-making. For example, in financial journalism and policy-oriented texts, inflation is frequently framed through the conceptual metaphor *INFLATION AS AN ENEMY*, as in expressions such as central banks must fight inflation aggressively to protect economic stability. This conceptual metaphor goes beyond description by assigning a clear evaluative stance, construing inflation as a hostile force that threatens collective well-being and thus legitimising decisive policy action. Pragmatically, this metaphor activates a conflict-based frame that foregrounds urgency and necessity, implicitly legitimising measures such as interest rate hikes or spending cuts as defensive actions while backgrounding alternative explanations and guiding readers to perceive restrictive policies as unavoidable and justified responses to an external threat.

Emotional engagement is also intensified through this metaphorical framing. By invoking images of struggle and defence, the discourse appeals to fear, responsibility, and collective mobilisation, thereby

increasing the persuasive force of the message. In pragmatic terms, the conceptual metaphor reduces uncertainty by offering a clear interpretative script: inflation must be confronted, controlled, and ultimately defeated. This metaphorical mapping normalises crisis conditions and encourages compliance with expert-led economic interventions.

At the *translational level*, the pragmatic impact of such metaphors is particularly sensitive: preserving the war-based metaphor maintains the original evaluative and persuasive force, while neutralisation may weaken urgency and intensification may shift the pragmatic balance. This demonstrates that translating financial metaphors requires not only semantic accuracy but also careful consideration of pragmatic equivalence, as metaphorical choices directly shape interpretation, evaluation, and response in the target discourse.

Financial metaphors in Ukrainian translations of English financial texts are rendered through a range of strategies determined by linguistic constraints, discourse conventions, and the degree of conceptual overlap between the source and target languages. These strategies are also shaped by pragmatic factors, including genre norms and audience expectations, which require translators to balance semantic precision with communicative effectiveness. As a result, metaphor translation in financial discourse cannot be reduced to formal equivalence but involves adaptive decision-making aimed at preserving cognitive models and pragmatic impact.

This approach corresponds to the generalised system of translation renderings proposed by Boiko and Nikonova [1], who view equivalence and adequacy as multidimensional categories achieved through flexible translational transformations. Applied to financial metaphors, this framework explains the use of metaphor preservation, substitution, paraphrase, or metaphorisation as means of maintaining functional and interpretative adequacy. Accordingly, the success of metaphor translation should be evaluated not only in terms of semantic correspondence but also in terms of its contribution to discourse coherence and pragmatic effectiveness in the target language.

In many cases, metaphors are *preserved directly* when the underlying conceptual model is shared by both languages and the metaphor is conventionalised in Ukrainian financial discourse. For example, the English expression the economy is recovering, based on the metaphor *ECONOMY AS A PATIENT*, is typically translated as ‘економіка відновлюється’. This strategy ensures a high degree of semantic precision and cognitive equivalence, as both linguistic

communities conceptualise economic stabilisation in terms of recovery from illness. At the pragmatic level, the preservation of the metaphor maintains the original evaluative framing, presenting economic improvement as a gradual and natural process that requires time and careful management.

When direct metaphor preservation is not possible due to cultural or stylistic incompatibility, translators often resort to *metaphor modulation*, replacing the source metaphor with a different but conceptually compatible metaphor that is more natural in Ukrainian. For instance, the English metaphor markets are under pressure, grounded in the *ECONOMY AS A PHYSICAL FORCE* model, may be rendered as ‘ринок переживає напружений період’, shifting from a force-based image to one of endurance. Although the metaphorical imagery changes, the core conceptual meaning “economic strain and instability” is retained, allowing for cognitive equivalence while adapting pragmatic resonance to Ukrainian discourse norms. At the pragmatic level, this modulation mitigates excessive dramatization, aligns the evaluative tone with conventions of Ukrainian financial reporting, and preserves communicative effectiveness by maintaining reader trust and interpretative clarity.

In contexts where metaphorical imagery may hinder clarity or conflict with the stylistic conventions of Ukrainian economic reporting, metaphors are neutralised through *paraphrase* or *demetaphorisation*. For example, a storm in the financial markets may be translated as ‘різке погіршення ситуації на фінансових ринках’. While this strategy increases explicitness and informational clarity, it also reduces expressiveness and weakens the emotional and persuasive impact of the original metaphor. From a translational perspective, such demetaphorisation often results in pragmatic attenuation, particularly in media texts where metaphor serves an important evaluative function.

Conversely, translators may introduce metaphorical elements absent or implicit in the source text to enhance coherence, readability, or persuasive force. For example, a neutral English statement such as the economy is entering a difficult period may be translated as ‘економіка вступає у смугу випробувань’, activating the metaphor *ECONOMY AS A JOURNEY THROUGH OBSTACLES*. This strategy, known as *metaphorisation*, strengthens discursive cohesion and aligns the translation with established Ukrainian journalistic conventions, though it also involves an interpretative shift that increases the translator’s visibility. At the pragmatic

level, it intensifies emotional engagement and evaluative colouring, though it also entails an interpretative shift that increases the translator's visibility and may reframe the communicative impact of the message.

The evaluation of Ukrainian target texts reveals uneven levels of semantic precision, cognitive equivalence, and pragmatic adequacy in the translation of financial metaphors, highlighting clear contrasts between translation strategies.

Semantic precision is most consistently achieved in cases of direct metaphor preservation or careful metaphor modulation, where the metaphorical expression is either retained or replaced with a conceptually compatible equivalent that accurately conveys the core economic meaning without distortion. In contrast, translations relying on extensive paraphrase tend to preserve factual meaning but often lose metaphor-driven nuance.

Cognitive equivalence reaches its highest degree when both the source and target languages rely on the same underlying conceptual metaphor.

Cognitive equivalence reaches its highest degree when both the source and target languages rely on the same underlying conceptual metaphor, enabling Ukrainian readers to activate cognitive frames similar to those intended in the English original. For example, metaphors based on *ECONOMY AS A PATIENT* or *ECONOMY AS MOVEMENT* typically involve minimal cognitive loss, whereas culture-specific or highly conventionalised English metaphors require adaptation and may trigger partially different conceptual structures in Ukrainian.

Pragmatic adequacy proves to be the most sensitive parameter. Translations that preserve or strategically adapt metaphorical imagery generally maintain the evaluative tone, persuasive force, and framing effects of the source text, while excessive demetaphorisation, despite increasing explicitness, often leads to pragmatic attenuation by reducing emotional engagement and interpretative guidance. Conversely, selective metaphorisation may enhance pragmatic impact but also increases translator intervention and interpretative visibility.

Conclusions. The study demonstrates that conceptual metaphorisation is a core mechanism in financial communication, fulfilling interrelated cognitive, discursive, and pragmatic functions that shape the construction, interpretation, and evaluation of economic meaning. At the cognitive level, conceptual metaphors enable the mapping of abstract economic phenomena through concrete and experientially familiar domains, forming stable mental models that structure financial reasoning in contemporary English financial discourse. At the discursive level, metaphorical mapping organises financial narratives, ensures textual coherence, and integrates heterogeneous economic data into coherent explanatory scenarios. At the pragmatic level, conceptual metaphors serve as instruments of evaluation and persuasion, legitimising policy decisions, intensifying or mitigating perceptions of crisis, and guiding readers' attitudes and responses.

The analysis of dominant metaphorical models, such as *ECONOMY AS A LIVING ORGANISM / PATIENT*, *MOVEMENT OR JOURNEY*, *WAR OR CONFLICT*, *NATURAL FORCE*, and *MECHANISM OR MACHINE*, confirms that each conceptual model foregrounds particular aspects of economic reality while backgrounding others, thereby influencing interpretation and judgement, and that their interaction creates a multidimensional cognitive framework highly sensitive to translational intervention.

From a translational perspective, the rendering of financial metaphors into Ukrainian emerges as a dynamic and interpretative process governed by cognitive compatibility, discourse conventions, and pragmatic goals rather than by formal equivalence alone. The use of metaphor preservation or modulation, and the processes of metaphorisation or demetaphorisation demonstrate the need to balance semantic precision with cognitive equivalence and pragmatic adequacy.

Future research may extend this analysis to other language pairs, genres, and multimodal financial texts, as well as to corpus-based and experimental studies that examine the reception and cognitive processing of translated financial metaphors.

Bibliography:

1. Бойко Я. В., Ніконова В. Г. Узагальнена система перекладацьких відтворень у досягненні еквівалентності й адекватності у перекладі. *Вісник Харківського національного університету. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2025. Вип. 101. С. 60–74. <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2025-101-06>.
2. Karavin Yüce H. Metaphors and translation: A comparative analysis of metaphors in a business magazine. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi.* 2022. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1222132>.

3. Li R. On translation strategies of metaphors in diplomatic news from the perspective of Cognitive Metaphor Theory. *International Journal of New Developments in Education*. 2020. Is. 2(1). P. 12–21. <https://doi.org/10.25236/IJNDE.2020.020104>.
4. Nicaise L. On going beyond the literal: Translating metaphorical conceptualizations in financial discourse. *Meta: Journal des traducteurs*. 2011. Is. 56(2). P. 407–423. <https://doi.org/10.7202/1006184ar>.
5. Qiu X. Translation strategies for conceptual metaphors in financial discourse: Taking The Economist as an example. *Journal of Education Teaching and Social Studies*. 2023. Is. 5(2). <https://doi.org/10.22158/jetss.v5n2p11>.
6. Zhang L., He S. Metaphorization in the translation of political texts. *Across Languages and Cultures*. 2025. Is. 26(1). P. 71–87. <https://doi.org/10.1556/084.2024.00582>.
7. Zhamardiy V., Olena S., Denysovets I., Broslavska H., Kononets N. Translation analysis of ways of financial and economic discourse English terms reproduction in Ukrainian. *Applied Linguistics Research Journal*. 2021. Is. 5(8). P. 80–86. <https://doi.org/10.14744/alrj.2020.27870>.
8. Zibin A., Solopova O. A. Metaphors across languages, cultures and discourses: A research agenda. *Journal of Linguistics*. 2024. Is. 28(1). P. 7–32. <https://doi.org/10.22363/2687-0088-37837>.

Содель О. С. КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРИЗАЦІЯ У ФІНАНСОВОМУ ДИСКУРСІ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено концептуальну метафоризацію сучасного англійськомовного фінансового дискурсу як проблему перекладу з фокусом на когнітивні, дискурсивні та прагматичні функції фінансових метафор і способи їх відтворення українською мовою. Фінансова комунікація ґрунтується на концептуальній метафорі як ключовому механізмі мапування абстрактних економічних явищ. Спираючись на засади теорії концептуальної метафори та дискурсивного аналізу, дослідження показало, що фінансові метафори не лише функціонують як стилістичні засоби, а й актуалізують концептуальні моделі, які структурують економічне мислення, фінансові наративи й оцінно-переконувальний вплив. У роботі виявлено й проаналізовано домінантні концептуальні метафоричні моделі в англійськомовних фінансових текстах і доведено, що кожна з них актуалізує окремі аспекти економічної реальності, водночас маргіналізуючи інші, що безпосередньо впливає на інтерпретацію, оцінювання та реакцію адресата. На дискурсивному рівні концептуальні метафори забезпечують текстову зв'язність шляхом інтеграції гетерогенних економічних даних, тоді як на прагматичному рівні вони постають інструментами оцінювання та переконання, легітимізуючи політичні рішення й формуючи сприйняття кризових явищ. Окрему увагу приділено перекладу фінансових метафор українською мовою, що дозволило показати: переклад метафор є динамічним і інтерпретативним процесом, зумовленим когнітивною сумісністю, дискурсивними конвенціями та прагматичними цілями, а не лише формальною еквівалентністю. У статті систематизовано перекладацькі стратегії й оцінено їхню ефективність з огляду на семантичну точність, когнітивну еквівалентність і прагматичну адекватність. Отримані результати засвідчують, що успішний переклад фінансових метафор потребує поєднання лексичної точності зі збереженням або стратегічною адаптацією концептуальних метафоричних моделей і комунікативного впливу.

Ключові слова: метафоричне мапування, фреймування дискурсу, стратегії перекладу, семантична точність, когнітивна еквівалентність, прагматична адекватність.

Дата першого надходження статті до видання: 10.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Tchystiak D. O.

Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv

ANTHOLOGIES CONTEMPORAINES DE LA POÉSIE UKRAINIENNE EN FRANÇAIS: PROBLÈMES ET PERSPECTIVES DE L'ANALYSE SYNCHRONIQUE

У статті проаналізовано особливості перекладацької рецепції української поезії на синхронічному зрізі у двох антологіях початку ХХІ століття, «Антології української літератури з ХІ до ХХ століття» (2004) за редакцією Наукового товариства імені Шевченка у Європі та «Україна: 24 поети для країни» (2022) за редакцією Елли Євтушенко та Брюно Дусе. Відзначено, що перша мала на меті розкрити панораму тисячолітньої української літератури (взявши за основу та доповнивши видавничий проект 1920-х рр. «Антології української літератури до середини ХІХ століття» за редакцією академіка М. Грушевського), явивши спадкоємність культурного життя в Україні від періоду Київської Русі до кінця ХХ століття, тож її надбанням став панорамний розгляд соціокультурного контексту в широкій європейській семіосфері. Поряд із тим, проаналізована антологія демонструє плюралізм української літературно-мистецької традиції, розглядаючи діаспорну літературу як органічну частину культурної семіосфери України, а також проводячи критичну рецепцію та інтерпретацію підрадянського літературного процесу. Залучення широких культурних кіл для перекладацької та науково-критичної рецепції, з одного боку, сприяло панорамному розгляду мистецьких явищ, а з другого, визначило широку дискретність представлених матеріалів, які потребують критичного розгляду для можливого перевидання найбільш перспективних перекладацьких зразків на конкурсних засадах, на чому неодноразово було наголошено. Другий розглянутий нами антологічний проект «Україна: 24 поети для країни» має на меті ознайомити франкомовних читачів із текстами, написаними під час повномасштабної російської агресії проти нашої країни, а також представляє творчість деяких більш-менш відомих авторів останніх десятиліть і подає характеристику поетів-дисидентів, модерністів 1920-х років і двох авторів-класиків, тож це видання може слугувати доповненням до вже опублікованих українських літературних антологій, розширюючи панораму сучасної поезії. Аналіз двох вищезгаданих антологій підтверджує висловлену раніше гіпотезу, що видання, підготовлені франкомовною діаспорою, подають неповну репрезентацію текстового корпусу через недостатнє ознайомлення з українським літературним контекстом, а антологічне видання 2022-го року охоплює вузький пласт українського поетичного дискурсу. Такі висновки дозволяють підтвердити, що вбачаємо перспективу у тіснішій співпраці між фахівцями з української літератури в Україні та франкомовними дослідниками і перекладачами, щоб рецепція українського соціокультурного контексту була більш адекватною, забезпечуючи об'єктивнішу рецепцію.

Ключові слова: перекладознавство, історія перекладу, франко-українські літературні взаємини, семіосфера, художній переклад.

Formulation du problème. Les relations littéraires franco-ukrainiennes per translationem ont une longue histoire, une histoire dramatique et passionnante, et son étude constitue un objet complexe et perspectif, surtout en cette période historique où l'Ukraine se bat pour la libération de ses terres de l'occupant russe, mais aussi pour la reconnaissance internationale de la grande culture ukrainienne qui mérite d'être connue et reconnue dans la Francophonie. Le contexte socioculturel dramatique nous invite

à reconsidérer l'évolution de la littérature ukrainienne per translationem en tenant compte des éléments sociolinguistiques, valables pour la traduction, certes, mais surtout pour la réception de nos lettres pour l'élaboration d'une feuille de route claire et perspective pour favoriser son intégration dans les cultures européennes.

Analyse des recherches et des publications récentes. Les recherches philologiques nécessitent aujourd'hui encore un travail de synthèse consacré

aux éditions francophones de la poésie ukrainienne. Nous en retrouvons les éléments dans les travaux d'Olexandre Tcherednychenko [2] sur la réception francophone de l'oeuvre de Taras Chevtchenko ou de Iaréma Kravets [1] qui s'est penché sur l'interprétation des traductions de la poésie d'Ivan Franko et de Lessia Oukraïinka par Andry Swirko, ou encore dans les recherches et les matériaux de cours de Galyna Dranenko [3] qui propose de donner aux étudiants quelques repères sur le parcours centenaire de la littérature ukrainienne en France, en les incitant à analyser via une série de présentations les études déjà publiées par leurs prédécesseurs en les enrichissant de leurs propres recherches. Ce panorama de la poésie ukrainienne en français, nous avons essayé de l'esquisser dans nos recherches précédentes [4; 5; 8; 9; 11; 12; 13] qui ont proposé de considérer l'ensemble des traductions littéraires dans l'aspect diachronique ce qui a rendu possible un inventaire plus ou moins représentatif des éditions existantes. Toutefois, cet inventaire nécessite une analyse plus approfondie et l'élaboration des recommandations pour que la poésie ukrainienne puisse s'intégrer dans le paysage littéraire francophone.

Formulation des enjeux. Cet article se propose pour but d'analyser la réception de la littérature ukrainienne en synchronie dans les anthologies de poésie afin de formuler les problèmes qui se posent devant les chercheurs contemporains et afin d'élaborer les perspectives pour le travail à venir.

Exposition du matériau principal de la recherche. Une édition fondamentale (sans égal) de la littérature ukrainienne inaugure le XXIe siècle: il s'agit de "Anthologie de la littérature ukrainienne" coordonnée par la Société Scientifique Chevtchenko en Europe (et tout particulièrement par le comité de rédaction avec Michel Cadot, Arkady Joukovsky, Victor Koptilov, Émile Kruba et Irène Popowycz) et publiée par les éditions Olena Teliha à Kyiv en 2004. Nous avons constaté avec regret que cette publication n'a pas gagné ni en France ni dans les pays francophones l'audience qu'elle méritait mais son rôle pour la réception de la littérature ukrainienne nous semble néanmoins important et nécessite une caractéristique plus détaillée.

Dans l'avant-propos le comité de rédaction souligne à juste titre que la littérature ukrainienne reste "peu connue en France et dans les pays francophones" [6, p. V] en précisant que si des publications consacrées à un auteur ou à une période (principalement il s'agit là des colloques organisés pour commémorer les anniversaires de Hryhorii Skovoroda, Taras Chevtchenko, Ivan Franko, Lessia Oukraïinka

ou les relations franco-ukrainiennes au XIXe siècle), des notices bio-bibliographiques ou des articles encyclopédiques épars ont vu le jour, nous ne possédons en fait que l'ouvrage "La littérature ukrainienne" de Mykhaïlo Tyszkiewicz basé principalement sur les recherches de Serhiï Iefrémov et Mykhaïlo Hrouchevskyï, ainsi que les anthologies de 1921 et de 1967 dont nous avons fait cas. Dans la brève esquisse de l'histoire de la littérature ukrainienne le comité de rédaction met l'accent sur le fait que "la période kiévienne (XIe – XIIIe siècles) doit cependant être considérée comme le début effectif de l'histoire de la littérature ukrainienne" [6, p. VI] à commencer par le "Sermon sur la Loi et la Grâce" du métropolite Ilarion : cette conception, dans la lignée de l'anthologie de Mykhaïlo Hrouchevskyï, est importante, surtout face aux falsifications historiques soutenues de nos jours par la propagande de nos voisins du Nord.

L'anthologie regroupe des textes du XIe siècle, en passant par la Renaissance et le baroque (XVIe – XVIIIe siècles), la renaissance nationale du XIXe siècle et la période contemporaine qui se clôt par les textes de Iouriï Androukhovytch. Dans la caractéristique de la littérature ukrainienne sur 5 pages à peine le comité de rédaction trace l'évolution des lettres dans un contexte socioculturel complexe, sans passer sous silence les réalités historiques absentes dans les anthologies précédentes: les répressions staliniennes et la "Renaissance fusillée", la littérature d'émigration, les dissidents ukrainiens après le dégel des années 1960, le rideau de fer et les critiques par la censure soviétiques des écrivains survivants comme Olès Hontchar, Olexandre Dovjénko ou Ivan Dziouba.

Le comité de rédaction a raison de souligner que le choix des textes français "dépendait des traductions disponibles" en ajoutant que "les traductions inédites ont été faites en majorité par des traducteurs bénévoles" et que "dans l'avenir, on peut envisager une nouvelle édition avec un choix de textes beaucoup plus sélectif" [6, p. XI]. Cette remarque explique l'absence de certains auteurs importants mais non traduits (la rédaction elle-même parle de Théophane Prokopovytch, Yevhène Hrebinka, Léonide Hlibov, Anatoliï Svydnytskyï, Mykhaïlo Starytskyï, Sydir Vorobkevych, Stéphane Vassyltchenko, Hryhorii Kossynka, Olexa Vlyzko, Iouriï Smolytch, Mykhaïlo Stelmakh, Ostap Vychnia et Ihor Katchourovskyï, une liste non exhaustive, bien évidemment) ainsi que la qualité assez médiocre de certains textes. Il faudra également saluer la qualité des notices biographiques rédigées principalement par Victor Koptilov et Arkady Joukovsky, ainsi que le répertoire des traducteurs établi par ce dernier.

En consultant le corpus des traductions figurant dans l'anthologie de 2004, nous découvrons que la plupart des traductions des textes du XIe au XIXe siècles sont empruntées à l'édition de Mykhaïlo Hrouchevskyï mais il faudra souligner la qualité des traductions d'Irène Popowycz ("Sermon sur la Loi et la Grâce" du métropolite Ilarion, les textes de Cyril de Touriv), la traduction du "Le dit de la campagne d'Igor" par Iaroslav Lebedynsky, les extraits de "Paterikon de Kyiv" et les textes de Petro Mohyla par Myroslawa Maslow, les Doumys dans la traduction de Marie Scherrer, les textes d'Ivan Mazeppa par Élie Borschak et René Martel, quelques "Fables" de Hryhoriï Skovoroda dans la version de Daniel Sztul, les extraits de l'ouvrage "Le Livre de la Genèse du peuple ukrainien" de Mykola Kostomarov traduit par Georges Luciani et tout un éventail des traductions de la poésie de Taras Chevtchenko.

Il faudra également noter que l'édition reproduit les traductions des publications soviétiques en langue française, comme les récits sous le titre "Le boa constrictor" d'Ivan Franko traduits par Véra Gopner pour les Éditions en langues étrangères à Moscou en 1962 ou les poèmes choisis sous le titre "L'Espérance" de Lessia Oukraïinka traduits par Henri Abril pour les éditions "Dnipro" à Kyiv, en 1978 ou sa traduction de la féerie "La Chanson sylvestre", en 1985 (ou encore ses éditions des poèmes choisis d'Andriï Malychko, en 1987, et de Pavlo Tytchyna, en 1979), ou "Nouvelles" de Mykhaïlo Kotsiubynskyï traduits par Émile Kruba pour "Dnipro" en 1971, ou "La Terre" d'Olha Kobylanska ("Dnipro", 1973) et "La Croix de pierre et autres nouvelles" de Vassyl Stefanyk ("Dnipro", 1975) et "Nouvelles" de Roman Ivanytchouk ("Dnipro", 1983) par Ginette Maxymovytch, ou "Ma Desna enchantée" d'Olexandre Dovjénko traduite par Geneviève Koffman pour "Dnipro" en 1981, ou "Le Cyclone" d'Olès Hontchar traduit par Ivan Babytch et Jean Champenois chez "Dnipro", en 1977, ou "Une journée pour la postérité" de Pavlo Zahrebelnyi chez "Dnipro", en 1985... Cette liste, qui n'est pas exhaustive, montre que si les projets en matière de la diffusion de la littérature classique ou soviétique n'ont pas été fructueux suite à la publication derrière le rideau de fer, les traductions de cette époque-là nécessitent une analyse critique détaillée afin de vérifier leur possibilité de diffusion dans l'espace francophone.

Parmi les autres projets de traduction du côté francophone il faut noter une anthologie de la littérature ukrainienne du début du XXe siècle publiée par la revue belge "La Nervie" en 1928 (coordonnée par Antoine Martel, parmi les auteurs traduits figurent

Pavlo Tytchyna et Pavlo Fylypovytch), la traduction par Suzanne Davont du "Nouveau Commandement" de Volodymyr Vynnychenko (Paris, Éditions des Presses du Temps Présent, 1949), la publication "Ewhen Malaniuk" (Paris, P.I.U.F., 1965), "Les Cavaliers" de Iouriï Ianovskyï (Paris, Gallimard, 1957, traduction de P. Zankiévitch, M. Aucouturier et E. Jacquet revue par Louis Aragon), "Mariya" d'Oulas Samtchouk (Paris, Éditions du Sablier, 1955, traduction de Véronique Dessagnes), "Le Jardin de Gethsémani" d'Ivan Bahrianyiï (Paris, Nouvelles Éditions Latines, 1961, traduction de Grigory Alexinsky), "Le Prince Jaune" de Vassyl Barka (Paris, Gallimard, 1981, traduction d'Olga Jaworskyj), "La confrérie étoilée" d'Olès Berdnyk (Paris – Montréal, P.I.U.F.- FIDES, 1985, traduction par Kaléna Uhryn), "Internationalisme ou russification?" d'Ivan Dziouba (Montréal – Paris, Nouvelle Optique – Savelli – P.I.U.F., 1980, traduction par Kaléna Uhryn). Certes, la plupart de ces éditions sont devenues des raretés bibliographiques, et pourtant leur relecture en vue d'une éventuelle réédition nous semble perspective.

La plupart des autres traductions dans l'anthologie sont des inédits de qualité différente, et le comité de rédaction avait raison de souligner qu'une éventuelle réédition nécessiterait des suppressions. Toutefois, certaines traductions (notamment celles d'Iryna Dmytrychyn ou celles du regretté Roman Babowal qui a coordonné un numéro spécial du journal "La Parole Ukrainienne" en automne 1999 consacré à la poésie ukrainienne contemporaine) pourraient être utiles non seulement à l'historien de traduction mais aussi aux éditeurs potentiels.

Il nous faut donc apprécier à sa juste valeur le travail fondamental de la Société Scientifique Chevtchenko en Europe qui a réussi une première anthologie de la littérature ukrainienne du XIe au XXe s., certes, elle comporte des lacunes importantes, et pourtant dresse un vaste panorama de l'évolution de nos lettres tout en faisant découvrir le travail persévérant des traducteurs francophones, dans les conditions souvent difficiles, compte tenu du contexte socio-culturel peu favorable. La réédition de cet ouvrage devenu presque introuvable même dans sa version originale aurait pu combler un hiatus considérable dans la représentation de la littérature ukrainienne suivant le principe diachronique. Ceci dit, une version actualisée de l'anthologie, comportant le répertoire des traductions actuelles, avec des extraits des textes parus depuis 2004 aurait été encore plus enrichissant.

L'agression militaire à grande échelle de la Fédération Russe contre l'Ukraine en 2022 a suscité un regain d'intérêt important pour la culture ukrainienne,

ce qui a favorisé la parution des ouvrages différents. Parmi les nouvelles éditions anthologiques citons deux. Notre anthologie de la poésie ukrainienne “Clarinettes solaires” (dont la 4e édition a paru chez Christophe Chomant à Rouen en 2022) regroupe une cinquantaine de poètes [9], de Taras Chevtchenko jusqu’à la génération des poètes des années 2020. Nous n’allons pas analyser cet ouvrage. Par contre, nous aimerions attirer l’attention sur le second ouvrage, l’anthologie poétique “Ukraine: 24 poètes pour un pays” établie et présentée par Ella Yevtouchenko (que nous nous réjouissons de compter parmi les anciennes étudiantes du département de philologie romane de l’Université nationale Taras Chevtchenko) et Bruno Doucey, avec des contributions d’Eugène Guillevic, Marc Georges, Oles Pliouchtch-Masliouk et Anne Renoue et publiée à Paris aux Éditions Bruno Doucey en août 2022.

L’ouvrage débute par une préface, “Journal à quatre mains” que l’on peut caractériser comme un échange de messages entre les deux principaux collaborateurs du livre, Ella Yevtouchenko et Bruno Doucey, l’une résidant en Ukraine depuis le premier jour de l’agression russe, et l’autre, solidaire avec le peuple ukrainien, fixant ses états d’âme et donnant des précisions sur l’élaboration du futur recueil dédié au Jour de l’Indépendance de l’Ukraine. Ce témoignage poignant précise que l’anthologie débutait par un appel de la traductrice à rester aux côtés de l’Ukraine “pour la liberté et le bien du monde entier” [14, p. 11] pendant une activité théâtrale au Printemps de Lyon du metteur en scène franco-ukrainien Clément Peretjatko et se réalisait sous le bombardement des villes ukrainiennes.

Bruno Doucey caractérise le projet de l’anthologie ainsi: “cinq sections sont maintenant clairement dessinées, dans une chronologie à remonter le temps. Nous partons de cette “génération Maïdan”, qui a grandi dans une Ukraine indépendante après l’effondrement de l’URSS, pour aller vers les générations qui l’ont précédée” [14, p. 14]: c’est ainsi que le livre débute par le poème déclencheur d’Ella Yevtouchenko et des poètes de sa génération (Olena Herasymiouk, Grygoriy Sementchouk, Yuliya Stakhivska, Bohdan-Oleh Horobtchouk, Lubov Yakymtchouk, Pavlo Korobtchouk, Iryna Tsilyk, Oleh Kotsarev, Yuriy Zavadskiy, Ostap Slyvynskiy) avant de donner la parole aux auteurs plus âgés, “au pied du mur” (Halyna Kruk, Serhiy Jadan, Ludmyla Khersonsky, Oksana Zaboujko, Yuri Andruhovych, Natalka Bilotserkivets, Borys Khersonsky) et les faire suivre par les poètes devenus classiques, “les voix de la dissidence” Vassyl Stous et Lina Kostenko, deux représentants de la “Renaissance fusillée”, Mykhaïle Semenko et Yevhen Ploujnyk et deux “pionniers”, Lessia Oukraïinka et Taras Chevtchenko.

sance fusillée”, Mykhaïle Semenko et Yevhen Ploujnyk et deux “pionniers”, Lessia Oukraïinka et Taras Chevtchenko.

Ce choix de 24 auteurs (pour la plupart nos contemporains) élargit considérablement le répertoire des poètes ukrainiens connus du lecteur francophone. Toutefois, il nous faut préciser que les poèmes de Taras Chevtchenko sont présentés dans les traductions d’Eugène Guillevic empruntées à l’édition “Notre âme ne peut pas mourir” de chez Seghers en 2022, alors que les traductions de Lessia Oukraïinka proviennent de l’édition soviétique chez “Dnipro” dans la version de Henri Abril et c’est Kaléna Uhryn qui a interprété “Paroles, que n’êtes-vous dur acier...”. Quant aux traductions de Lina Kostenko, elles sont empruntées à l’édition “Nouvelle vague littéraire en Ukraine” que nous avons déjà présentée, alors que les traductions de Vassyl Stous appartiennent à Oles Masliouk et Anne Renoue et datent de 2015.

Ces restrictions faites, nous aimerions saluer la qualité des traductions des poètes de la Renaissance Fusillée où la structure originale est rendue au maximum, alors que la traductrice a dû émettre des réserves sur son approche: “La traduction implique toujours une certaine perte, et la poésie, riche en sens, en couches culturelles, est la plus difficile à traduire. <...> Comment expliquer, par exemple, le fait que les rimes et les métriques jouent encore un rôle important dans la poésie ukrainienne tandis que ce n’est plus le cas depuis 150 ans dans la poésie francophone? Certes, il faudrait mentionner le goût que notre peuple a pour la musicalité et les chansons, mais aussi y a-t-il des nuances purement linguistiques, puisque le caractère synthétique de la langue ukrainienne crée le champ de possibilités beaucoup plus vaste: nos poètes n’ont simplement pas encore épuisé toutes les rimes” [14, p. 16]: ces commentaires, on l’aura deviné, remettent en question les problèmes évoqués encore par Hryhorii Kotchour dans sa critique des traductions d’Eugène Guillevic qu’il jugeait pauvres notamment au niveau de la structure phonique. Le lecteur ukrainien a d’ailleurs le privilège d’analyser les traductions d’Ella Yevtouchenko et Bruno Doucey du fait qu’il découvre une édition bilingue.

L’édition “Ukraine: 24 poètes pour un pays” a donc le mérite de faire découvrir aux lecteurs francophones des textes écrits pendant l’agression russe contre notre pays, tout en présentant quelques auteurs plus ou moins connus des dernières décennies, et en esquissant les portraits des poètes dissidents, des modernistes des années 1920 et deux classiques incontournables. Cet ouvrage pourra donc servir de complément aux anthologies littéraires ukrainiennes

déjà publiées en élargissant le panorama poétique contemporain.

Conclusions. L'analyse synchronique des anthologies de la poésie ukrainienne au début du XXIe siècle nous incite à formuler plusieurs problèmes et à élaborer quelques perspectives pour l'avenir. Si l'ouvrage "Anthologie de la littérature ukrainienne du XIe au XXe siècle", tout en élargissant la vision panoramique de l'édition sous la rédaction de Mykhaïlo Hrouchevskyï qui se terminait dans les années 1860, a servi de compendium des traductions les plus significatives, ce même ouvrage a contribué à représenter au public francophone la littérature ukrainienne dans son ensemble, tenant compte des mouvements artistiques dans la diaspora, mais également du contexte socioculturel pour une vision objective, sans l'influence du carcan idéologique soviétique. Toutefois, l'approche qui visait à dresser le panorama littéraire le plus complet possible, a introduit dans l'anthologie les traductions de qualité assez médiocre qui ne sauraient assurer l'interprétation adéquate de l'esthétique originale. D'autre part, le projet éditorial de la Société scientifique Chevtchenko en Europe a vu le jour à Kyiv ce qui n'a pas rendu possible sa diffusion

dans le paysage littéraire francophone: une nouvelle édition de ce corpus panoramique s'impose donc si l'occasion s'y présente.

Quant aux éditions anthologiques parues pendant l'agression de la Fédération russe en Ukraine en 2022, notamment de l'anthologie "Ukraine: 24 poètes pour un pays", leur mérite principal serait de présenter au public francophone les poètes du XXIe siècle, tout en découvrant quelques auteurs des générations précédentes pour une retraduction plus adéquate (comme c'était le cas pour les auteurs de la "Renaissance fusillée", notamment des poèmes de Mykhaïle Semenko dont le livre vient de paraître en français). Ces projets éditoriaux nécessitent d'ailleurs une analyse plus détaillée en synchronie, du fait que la poésie ukrainienne devient de plus en plus présente dans le paysage littéraire francophone: les figures de Pavlo Movtchane et de Vassyl Stouss côtoient des jeunes auteurs comme Luba Yakymtchouk, Yaryna Tchornohouz ou encore le regretté Maxyme Kryvtsov, et cette nouvelle étape de la diffusion de la littérature ukrainienne mérite une mise en perspective traductologique que nous espérons développer dans nos recherches suivantes.

Bibliographie:

1. Драненко Г. Ф., Стефурак О. В. Український художній переклад у Франції: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 190 с.
2. Кравець Я. Українська Belgica VSV бельгійська Ucrainica: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 422 с.
3. Чередниченко О. Шевченко у франкомовному світі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство*. 2014. № 40. С. 3–21.
4. Чистяк Д. Нариси з історії українського художнього перекладу французькою мовою: навчальний посібник. Київ: ФОП Халіков, 2025. 176 с.
5. Чистяк Д. О. Українська література у франкомовних країнах у діяхронічному аспекті: проблеми і перспективи. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32. № 5. Ч.1. С.214–222.
6. Anthologie de la littérature ukrainienne du XIe au XXe siècle. Kyiv: Editions Olena Teliha, 2004. 1204 p.
7. Anthologie de la littérature ukrainienne jusqu'au milieu du XIXe siècle / Avec un avant-propos d'A. Meillet et de M. Hrouchevsky. Paris–Genève–Prague: Giard et Cie, A. Eggimann, Librairie ouvrière, 1921. 144 p.
8. Chystiak D., Soboleva O. La traduction littéraire du français et vers le français en Ukraine: héritage et perspectives. *Synergies Europe*. 2023. N° 18. P. 181–193.
9. Clarinettes solaires: anthologie de la poésie ukrainienne. 4e éd. Traduit en français par Dmytro Tchystiak. Rouen: Christophe Chomant éditeur, 2022. 176 p.
10. La nouvelle vague littéraire en Ukraine. Textes recueillis et présentés par Myroslawa Maslow. Paris: Editions P.I.U.F., 1967. 255 p.
11. Tchystiak D. Anthologies de la poésie ukrainienne en français: problèmes et perspectives de réception diachronique. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Т. 35. №.6. С.133–138.
12. Tchystiak D. La réception de la poésie de Taras Chevtchenko dans les pays francophones: problèmes et perspectives. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34. №.4. С.118–123.
13. Tchystiak D. La réception des traductions de la poésie ukrainienne dans les médias francophones en temps de guerre: succès ou crise? «Література: маркери успіху»: мат. міжнар. л наук. конф., 25.11.2022 р. Чернівці: ЧНУ ім. Ю.Федьковича, 2022. С.75–76.

14. Ukraine: 24 poètes pour un pays. Anthologie établie, traduite et présentée par Ella Yevtouchenko et Bruno Doucey, avec des contributions de Guillevic, Marc Georges, Oles Pliouchtch-Masliouk et Anne Renoue. Paris: Éditions Bruno Doucey, 2022. 265 p.

Chystiak D. O. CONTEMPORARY ANTHOLOGIES OF UKRAINIAN POETRY IN FRENCH IN SYNCHRONY: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

The article analyses the peculiarities of the translational reception of Ukrainian poetry in a synchronic perspective in two anthologies of the early 21st century, 'Anthology of Ukrainian Literature from the 11th to the 20th Century' (2004), edited by the Shevchenko Scientific Society in Europe, and 'Ukraine: 24 Poets for the Country' (2022), edited by Ella Yevtushenko and Bruno Doucey. It is noted that the first aimed to reveal the panorama of a thousand years of Ukrainian literature (based on and supplementing the publishing project of the 1920s 'Anthology of Ukrainian Literature until the Middle of the 19th Century' edited by Academician M. Hrushevsky), revealing the continuity of cultural life in Ukraine from the period of Kievan Rus to the end of the 20th century, thus providing a panoramic view of the socio-cultural context in the wide European semiosphere. At the same time, the analysed anthology demonstrates the pluralism of the Ukrainian literary and artistic tradition, considering diaspora literature as an organic part of the cultural semiosphere of Ukraine, as well as conducting a critical reception and interpretation of the post-Soviet literary process. On the one hand, the involvement of a wide range of cultural figures in translation and scholarly-critical reception contributed to a panoramic view of Ukrainian artistic phenomena, and, on the other hand, determined the broadly discrete nature of the materials presented, which require critical consideration for the possible republication of the most promising translation samples on a competitive basis. The second anthology project we examined, 'Ukraine: 24 Poets for the Country', aims to familiarise French-speaking readers with texts written during the full-scale Russian aggression against our country, as well as presenting the work of some authors of recent decades and providing a description of dissident poets, modernists of the 1920s and two classic authors, so this publication can serve as a supplement to already published Ukrainian literary anthologies, broadening the panorama of contemporary poetry. The analysis of the two anthologies mentioned above confirms the hypothesis expressed earlier that publications prepared by the French-speaking diaspora provide an incomplete representation of the text corpus due to insufficient familiarity with the Ukrainian literary context, while the 2022 anthology covers a narrow layer of Ukrainian poetic discourse. These conclusions confirm that we see potential in closer cooperation between specialists in Ukrainian literature in Ukraine and French-speaking researchers and translators in order to ensure a more adequate reception of the Ukrainian sociocultural context.

Keywords: translation studies, history of translation, French-Ukrainian literary relations, semiosphere, literary translation.

Дата першого надходження статті до видання: 22.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Shtohryn M. V.

<https://orcid.org/0000-0002-8654-1486>

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

FEATURES OF TRANSLATING STANDARDISED TEXTS

In the article the specific features of translating standardised technical texts are analysed in the context of their normative and regulatory functions in professional communication. Standardised documents play a key role in ensuring the safety, consistency and reproducibility of technological processes in various fields of technical activity. Unlike other types of specialised texts, standards are characterised by a rigid compositional structure, a strictly regulated terminology system and minimal admissible linguistic variability. Any inaccuracy or inconsistency in their translation may lead to technical errors, legal non-compliance and risks to industrial safety.

The article considers standards as a particular type of normative document functioning at the intersection of official-business and scientific-technical discourse. Special attention is paid to the linguistic characteristics of standardised texts that determine the specifics of their translation, including terminological precision, structural equivalence and stylistic normativity. The interdisciplinary nature of the concept of a standard within terminology studies, document science and translation studies is examined with reference to Ukrainian and international scholarly approaches.

A central focus of the study is the problem of linguistic variability in technical standards and its influence on translation equivalence. The article systematises the main types of variability observed in English-language standardised texts, such as orthographic, morphological, syntactic and derivational variants, and demonstrates that variability in normative documents constitutes not only a linguistic phenomenon but also a technical and legal risk. The analysis is carried out within the framework of adopting international standards as national documents, taking into account the conformity levels IDT, MOD and NEQ as defined by Ukrainian standardisation regulations.

It is argued that the translation of standards requires strict adherence to the principle “one term – one definition – one form”, systematic verification of terminology using international databases and harmonisation with national terminology systems. The article substantiates that the translator of standardised texts acts not merely as a linguistic intermediary but as an integral element of the regulatory infrastructure ensuring the accuracy, safety and effectiveness of technical communication. The results of the study may be applied in professional translation practice, technical standardisation and further research on the harmonisation of regulatory documents.

Keywords: *standardised texts, technical translation, terminological variability, regulatory documents, translation equivalence.*

Statement of the problem. In the context of globalisation, international technical cooperation and Ukraine's integration into the European regulatory space, the role of technical standards as normative documents has significantly increased. Standards function not only as sources of technical information but also as regulatory instruments that define mandatory requirements, procedures and parameters ensuring the safety, compatibility and quality of products and processes.

At the same time, the translation of standardised technical texts continues to be among the most challenging and least systematised domains of profes-

sional translation. Any inaccuracies or inconsistencies in the translation of standards may result in technical malfunctions, legal discrepancies, failure to meet certification requirements and increased risks to industrial safety.

The problem is aggravated by the need to harmonise Ukrainian standards with international and European ones, which requires a high degree of terminological unification, structural equivalence and stylistic consistency. Therefore, there is a need for a systematic linguistic study of standards as a special type of normative text and for identifying the key factors that influence their translation.

Analysis of recent research and publications.

The issue of standardised texts has been addressed in various branches of linguistics and translation studies. In Ukrainian scientific tradition, standards are analysed within terminology studies, document science and technical communication (M. Zarytskyi, O. Taranenko). These studies focus primarily on the normative nature of standards, their terminological systems and their role in professional communication.

Foreign researchers emphasise the genre-specific nature of standards. J. M. Swales classifies standards as highly conventionalised technical genres characterised by a stable compositional structure and strict functional orientation. C. Nord considers standards as instructional texts with a dominant regulatory function, which requires a functional approach to translation.

Technical translation as a high-risk and functionally critical activity has been analysed by J. Byrne, who stresses that even minor inaccuracies in technical translation can lead to serious safety and legal consequences. Scholars also highlight the importance of terminological consistency and minimal variability in regulatory documents, which is supported by ISO/IEC Directives and Electropedia guidelines.

However, despite the availability of theoretical research on technical translation and genre studies, insufficient attention has been paid to the linguistic variability of standardised texts and its impact on translation equivalence (IDT/MOD/NEQ). The issue of variability as a technical and legal risk remains underexplored, particularly in the context of harmonisation of Ukrainian national standards with international ones.

Task statement. The purpose of the article is to identify the key linguistic and structural characteristics of standardised technical texts that determine the specifics of their translation and to analyse the role of terminological variability in the process of translating international standards into Ukrainian. The study aims to substantiate the necessity of strict terminological unification and minimal variability in order to ensure regulatory accuracy, technical safety and conformity with international standardisation requirements.

Outline of the main material of the study. In Ukrainian scientific linguistics, the concept of a standard is interdisciplinary: it simultaneously belongs to terminology, document science, technical communication and translation studies.

A standard is a normative document based on consensus, adopted by a recognised body, which establishes rules, guidelines or characteristics for activities or their results for general and repeated use,

and is aimed at achieving an optimal degree of order in a particular field [1, p. 6].

A standard, as a normative and technical document, establishes a set of norms, rules, and requirements for the object of standardisation and is approved by a competent body [6, p. 54].

M. Zarytskyi defines a standard as a normative document that establishes the characteristics of a product of material or spiritual production. When it comes to material things, such normative documents establish the quantitative and qualitative characteristics of objects. As for intangible things or products of intellectual production, the task of standards is to provide terms and their definitions in the relevant field [3, p. 103].

Among foreign scholars, John M. Swales defines standards as *highly conventionalised genres*, which are formed on the basis of international professional practices and have a strict compositional structure [11, pp. 8–9].

Christiane Nord emphasises that standards belong to ‘instructional texts with a dominant regulatory function,’ where a functional approach to translation is decisive [9, p. 128].

A standard is a document that provides characteristics, requirements, and instructions that can be used to ensure that materials, products, processes, and services are fit for purpose [2, p. 7]. A standard is primarily of a recommendatory nature. Scientists emphasise that international standardisation has a significant impact on improving the safety and quality of products and services, optimising business processes by reducing the number of errors and production losses, and also contributes to expanding companies’ access to new markets and more active participation in global economic interaction.

Thus, the standard belongs to the category of normative and technical documents, the main purpose of which is to regulate the parameters, requirements, procedures and characteristics of technical activities. Its function is to establish unified rules that ensure the reproducibility of technological processes, the compatibility of materials and equipment, as well as the safety and quality of products. In this sense, the standard is not purely informational text: it acts as a regulatory instrument that defines the mandatory and recommended actions of participants in the technological process.

In the system of functional styles of the Ukrainian and English languages, standards occupy an intermediate but clearly defined place between official-business and scientific-technical styles. They are similar to the official-business style in their

normativity, categorical nature, clear imperative modality, lack of emotion and strict formalisation of presentation. Like other regulatory documents, standards use unambiguous wording, established linguistic constructions and a clearly defined compositional scheme.

At the same time, standards tend to be scientific and technical in style, as they contain specialised terminology, precise definitions, descriptions of technological processes, testing methods and technical characteristics. They are characterised by logical structure, objectivity of presentation, absence of evaluative vocabulary, and dependence of content on the professional field (oil and gas, mechanical engineering, construction, etc.).

In the English-language tradition, according to J. M. Swales, standards belong to highly conventionalised technical genres, i.e. genres with a stable, almost unchanging compositional model [11]. This emphasises their function not only as an informational document, but also as an operational document that defines the sequence of actions, test parameters and criteria for evaluating results.

In the Ukrainian tradition, standards are also considered part of official business and technical discourse, where accuracy, uniformity and unambiguity are paramount. The use of imperative language (“must”, “should”, “is not allowed”) ensures the regulatory force of the document, while the terminological richness and description of methods bring it closer to the style of scientific and technical texts.

Thus, a standard as a type of normative document is characterised by a dual nature: it functions at the intersection of formal business and scientific and technical styles, which determines its specific linguistic and structural features. In both linguistic cultures (Ukrainian and English), its communicative purpose determines the need for uniformity, logic, accuracy and normativity, which ensures the effectiveness of technical communication and the reproducibility of technological processes.

The development of international cooperation objectively necessitates the standardisation and unification of national state standards, which should result in the development of international standards that take into account the current level of scientific and technical progress and global practical experience, thereby helping to remove technical barriers to cooperation between different countries [5, p. 44].

Thus, in modern scientific tradition, a standard is positioned as a special, maximally unified type of scientific and technical text in which the content,

structure, and linguistic form are subordinated to a normative goal.

One of the most important factors stimulating the process of harmonisation of national and international standards was Russia's armed aggression against Ukraine, which began in 2014. It sharply highlighted the need to reorient technical regulations, standards and procedures towards European and global norms, as dependence on the outdated post-soviet standardisation system created risks for Ukraine's security, technological compatibility and economic integration.

Translating standardised technical texts is one of the most difficult types of professional translation, as such documents perform regulatory, normative and engineering-operational functions. Unlike scientific or instructional texts, standards have a rigid structure, an established terminology system and unambiguous requirements for the presentation of information. Changes in wording can affect the accuracy of procedures, technical safety or legal compliance of the document. Therefore, the translation of standards requires maximum accuracy, minimum variability and strict adherence to the stylistic norms of the source genre.

Considering the inherently complex and multi-layered nature of technical standardisation, the key research objective is to single out those core features that predetermine the specific requirements for translating standardised documents. From this perspective, the analysis should primarily focus on terminological accuracy, as terminology constitutes the structural and semantic backbone of a standard and directly determines the adequacy of interlingual transfer of its normative provisions.

According to the State Standard of Ukraine 1.1:2015, the process of adopting international standards and regulatory documents as national ones involves targeted textual transformations and an explicit assessment of the degree of conformity between the source international document and its national counterpart [2]. Furthermore, State Standard of Ukraine 1.7:2015 defines three distinct levels of equivalence applied in standardisation practice:

Identical (IDT) – involves the complete preservation of the technical content, structure and presentation of the original international standard. Only minor editorial changes and the inclusion of national annexes that do not affect the content are permitted.

Modified (MOD) – allows the structure of the original document to be preserved, but contains explained and justified technical deviations. These

modifications may involve variations in the overall scope of the text, the introduction of supplementary provisions, the formulation of alternative requirements, or the omission of specific elements. At the same time, all alterations are implemented in a manner that preserves the possibility of direct and transparent comparison with the source document.

Non-equivalent (NEQ) – characterised by significant editorial and technical changes that are not explained or justified. The document may have a different structure or be significantly shorter, making it impossible to conduct a correct comparative analysis with the international standard [4, p. 32].

These conformity levels are directly associated with the procedures for adopting international standards as national ones. The confirmation method does not entail translation or republication of the document; instead, the relevant technical committee examines the original text and decides whether amendments to existing national standards are required or whether they should be withdrawn. Under this approach, the international standard is adopted with IDT status and officially issued in its original language.

Reprinting methods include reprinting, translation and revising the text. They may involve editorial clarifications, technical adjustments, notes or national elements. The level of conformity varies:

revision may lead to MOD or NEQ status;

reprinting and translation usually provide IDT or MOD status [2, p. 3–8]

Each approach to the adoption of international standards presupposes a certain extent of translation, covering both operative sections of the document and its reference annexes; however, only the translation-based method entails the full reproduction of the international standard for the purpose of its official promulgation. The availability of an identical translated version significantly facilitates the activities of technical standardisation committees, as it enables a more efficient examination of documents and supports informed decision-making regarding amendments, harmonisation or the revision of existing national standards.

In this context, the translation strategies proposed in the study may be applied in further professional practice to produce identical or adapted translations of technical standards, in particular regulatory documents governing methods, testing procedures, sampling, and other testing processes.

It can be unequivocally stated that the translation of technical standards is a highly precise, regulated, and responsible process that requires not only professional linguistic training but also a deep understanding of

technical terminology, sector-specific concepts, and the regulatory logic of documents. Unlike literary or journalistic translation, which allows for a certain degree of interpretative flexibility, the translation of standards is characterised by minimal admissible linguistic variation and a strict orientation towards the source text. Even minor deviations in wording may have significant consequences, including risks to the safety of technological processes, the legal validity of the document, or the conformity of products with certification requirements. This position is supported by J. Byrne, who defines technical translation as “functionally critical” and emphasises that inaccuracies may endanger health, safety and production operations [8].

Within the framework of technical standards, the problem of linguistic variability acquires particular significance, as the coexistence of multiple lexical forms, alternative spellings or structural variants may result in ambiguity of instructions, procedural inconsistencies, technical malfunctions or failure to meet regulatory requirements. Similar to the general language system, technical English is characterised by a range of variants that are formally equivalent but differ in their usage, distribution or historical development. In accordance with the classification proposed by O. O. Taranenko [7], variability in technical standards may be systematised into the following categories:

1) Phonetic (historically-based) spelling variations. Fixed spelling is predominant in standards, but historical or regional variants do occur, for example: *meter* / *metre* (ISO metric standards vs. BSI British standards); *fiber* / *fibre* (ASTM vs. IEC); *center* / *centre* (American vs. European technical documents); *liter* / *litre* (SI Units, ISO 80000). Usually only one variant is allowed, and the second is fixed as a “permitted alternative”.

2) Stress and rhythmic variations of terms (in pronunciation, but not in spelling). In technical standards, unambiguous oral reproduction during training and instruction is important, so different accent variations are also recorded, for example: *protocol* (PRO-tocol / pro-TO-col); *process* (PRO-cess in Britain, pro-CESS in the USA). In written standards, the variant is not indicated, but in IEC 60050 (Electropedia) pronunciation recommendations are provided.

3) Orthoepic variants of technical terms. This applies to the pronunciation of abbreviations or complex technical words, for example: *ISO* as [ˈaɪsoʊ] and [ˈiːso]; *NATO STANAG* as [ˈsteɪnæg] and [ˈstænæg]; *data* as [ˈdeɪtə] and [ˈdɑːtə]. Such variants do not affect the written form, but are important in the context of oral technical instruction.

4) Orthographic variants. International standards include, for example: *grey / gray*; *sulphur / sulfur* (in the 1990s, IUPAC standardised *sulfur*); *catalogue / catalog*. ISO/IEC standards officially establish American forms for technical terms, which unifies documents.

5) Morphological variants: a) Word-formation variants. Technical documents may contain doublet forms, for example: *calibrator / calibrator device*; *analyzer / analyser*; *standardization / standardisation*. ISO usually selects one form as the main one. b) Variants of grammatical category. Noun and verb forms often coexist in technical standards, for example: *test (noun) / to test (verb)*; *measure / measurement*; *record / recording*. The choice depends on the syntactic structure of the instruction (*Record the values – Make a recording of the values*).

6) Variants of syntactic construction - technical verb terms can have different valency patterns, for example: *comply with a requirement / comply to a requirement* (the latter is rare, but occurs in outdated ASTM documents); *conform to / conform with*; *refer to / refer back to*. ISO standards clearly specify the recommended form of construction.

7) Derivational variants, for example: *water-resistant / water-resisting*; *load-bearing / load-supported*; *fail-safe / failure-safe*. API and ASTM documents often list several variants, but one is designated as the preferred term.

8) Component order variants (composites) – in technically complex terms, the component order may vary, for example: *safety valve / valve safety device*; *quality control / control of quality*; *system testing procedures / procedures for system testing*. Standards recommend avoiding variability and using only one construction for the entire terminology system.

9) Combined variants are cases when several types of variability are combined, for example: *real-time monitoring / real time monitoring / real-time-monitoring*; *high-pressure testing / high pressure testing*; *multi-component system / multicomponent system*. Combined variants are the most problematic because they involve spelling, morphology and syntax at the same time.

Variability is unacceptable in technical standards and can even become a critical issue, as it reduces the clarity of processes. For example, in API standards, the phrases fill the container to the full level and fill the container to full-level have different engineering implications; in ASTM regulatory documents, the difference between test specimen and testing sample means different methods of preparing the material.

Variability also complicates translation and document harmonization (IDT/MOD/NEQ), creates conditions for technical errors, disrupts the tracing of requirements, and hinders automated reading, search functions, and the unification of CAT translation memories. In the Ukrainian DSTU system, variability in translated standards complicates the identification of the degree of conformity (IDT or MOD). ISO/IEC Directives emphasize the principle: One term – one definition – one form.

Therefore, variability is not just a linguistic problem – it is a technical and legal risk. Therefore, the translator's task is to unify and normalise the forms with which they work by: selecting a standardised term approved by ISO, IEC or API; cross-checking with Electropedia, ISO Online Browsing Platform, API Glossary; harmonising with current Ukrainian DSTU and industry terminology systems; creating a glossary and terminology memory; coordinating the selected options with a technical committee or industry expert. The translator acts not only as a linguistic intermediary, but also as a regulator who ensures the integrity of the regulatory document.

However, standards not only lay down the rules, methods, parameters and procedures, but also form the ethical, legal and safety dimensions of activities. International standardisation organisations such as ISO and IEC emphasise that standards serve as a global “trust mechanism” by ensuring consistency of approaches, transparency of technical requirements, product safety and mutual compatibility of systems (ISO/IEC Directives, 2022). In this context, the translator is not just an intermediary between languages, but part of the regulatory infrastructure that ensures the proper functioning of technical regulation systems.

Accurate and consistent translation of standards facilitates the harmonisation of national regulatory documents with international norms, which constitutes a fundamental prerequisite for Ukraine's integration into global technical, economic and security frameworks. Harmonised and identical translations of standards facilitate mutual recognition of products, contribute to the elimination of technical barriers to trade and create enabling conditions for a country's participation in international supply chains (CEN-CENELEC Guide 17, 2021). In the context of current challenges—particularly those associated with European integration and the continuous adaptation of standards—the translation of regulatory documentation acquires strategic importance for the modernisation of national infrastructure and the strengthening of the competitiveness of Ukrainian industry.

Moreover, as noted by O'Hagan, the translation of standards and technical documentation constitutes a fundamental component of an extensive system of technological communication that creates the necessary preconditions for innovation and ensures the sustainable development of technology [10]. Viewed from this angle, the translation of technical standards should not be regarded merely as a linguistic procedure; rather, it acquires pronounced political and economic significance, since it directly affects production quality, equipment safety, international cooperation and the processes of digital transformation.

Consequently, high-quality translation of standards represents a critical factor in the development of Ukraine's industrial sector, innovation potential and infrastructure, as well as in its integration into the European and global technical space. This conclusion is supported by the recommendations of the European Committee for Standardisation and by numerous scholars who emphasise that accuracy, structural consistency and terminological unification are fundamental requirements for the translation of normative documents.

Conclusions. The study demonstrates that standardised technical texts constitute a specific type of normative document characterised by a dual nature, functioning at the intersection of official-business

and scientific-technical styles. Their communicative purpose determines a high degree of structural rigidity, terminological consistency and minimal linguistic variability.

It has been established that variability in technical standards is not merely a linguistic phenomenon but a technical and legal risk that may affect the safety, reproducibility and regulatory validity of technological processes. The classification of variability types confirms that even formally equivalent variants may lead to ambiguity and non-compliance in technical documentation.

The translation of standards requires strict adherence to the principle "one term – one definition – one form", systematic verification of terminology against international databases and harmonisation with national standardisation systems. Within this framework, the translator performs not merely the function of a linguistic intermediary but also serves as an integral component of the regulatory infrastructure that ensures the proper functioning of standardisation processes.

The findings of the study may be applied in professional translation practice, in the domain of technical standardisation, and in further research aimed at harmonising national and international regulatory documents.

Bibliography:

1. ДСТУ 1.1:2015. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів. Чинний від 2015-12-20. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2015. 54 с.
2. ДСТУ 1.7:2015. Правила та методи прийняття міжнародних і регіональних нормативних документів. Чинний від 2015-12-20. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2015. 34 с.
3. Зарицький М. С. Актуальні проблеми українського термінознавства. Київ : ІВЦ «Видавництво "Політехніка"», 2004. 128 с.
4. Зюба Д., Подвойська О. Мовно-структурні особливості стандартів НАТО на методи випробування: перекладацький аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61, т. 4. С. 30–36.
5. Литвинська С. Гармонізація українських національних стандартів серії «Інформація та документація» з міжнародними й європейськими: здобутки і перспективи. *Безпека інформації*. 2012. № 2. С. 43–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bezin_2012_2_8
6. Попович Т. Г. Стандартизація як засіб регулювання господарської діяльності : монографія. Київ : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2018. 220 с.
7. Тараненко О. О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника). Київ–Кам'янець-Подільський, 1996. 170 с.
8. Byrne J. *Technical Translation. Usability Strategies for Translating Technical Documentation*. Dordrecht : Springer, 2006. XIII, 280 p.
9. Nord C. *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester : St. Jerome Publishing, 1997. 156 p.
10. O'Hagan M. (ed.). *The Routledge Handbook of Translation and Technology*. London : Routledge, 2019. 462 p.
11. Swales J. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 260 p.

Штогрин М. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СТАНДАРТИЗОВАНИХ ТЕКСТІВ

У статті проаналізовано особливості перекладу стандартизованих технічних текстів у контексті їх нормативної та регулятивної функцій у професійній комунікації. Стандартизовані документи відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки, уніфікації та відтворюваності технологічних процесів у різних сферах технічної діяльності. На відміну від інших типів фахових текстів, стандарти характеризуються жорсткою композиційною структурою, суворо регламентованою термінологічною системою та мінімально допустимою мовною варіативністю. Будь-які неточності або неузгодженості у їх перекладі можуть призводити до технічних помилок, правової невідповідності та ризиків для промислової безпеки.

У статті стандарти розглядаються як особливий тип нормативного документа, що функціонує на перетині офіційно-ділового та науково-технічного дискурсів. Особливу увагу приділено мовним характеристикам стандартизованих текстів, які зумовлюють специфіку їх перекладу, зокрема термінологічній точності, структурній еквівалентності та стильовій нормативності. Проаналізовано міждисциплінарний характер поняття стандарту в межах термінознавства, документознавства та перекладознавства з урахуванням українських і зарубіжних наукових підходів.

Центральним у дослідженні є питання мовної варіативності у технічних стандартах та її впливу на перекладацьку еквівалентність. Систематизовано основні типи варіативності в англomовних стандартизованих текстах, зокрема орфографічну, морфологічну, синтаксичну та дериваційну, і доведено, що варіативність у нормативних документах є не лише лінгвістичним явищем, а й техніко-правовим ризиком. Аналіз здійснено в контексті прийняття міжнародних стандартів як національних з урахуванням рівнів відповідності IDT, MOD та NEQ, визначених українськими нормативними документами зі стандартизації.

Обґрунтовано, що переклад стандартів вимагає суворого дотримання принципу «один термін – одне визначення – одна форма», систематичної перевірки термінології за міжнародними базами даних і гармонізації з національними термінологічними системами. Доведено, що перекладач стандартизованих текстів виступає не лише мовним посередником, а й складовою регуляторної інфраструктури, яка забезпечує точність, безпеку та ефективність технічної комунікації. Результати дослідження можуть бути використані у професійній перекладацькій практиці, сфері технічної стандартизації та подальших наукових розвідках, присвячених гармонізації нормативних документів.

Ключові слова: стандартизовані тексти, технічний переклад, термінологічна варіативність, нормативні документи, перекладацька еквівалентність.

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Яценко Г. В.<https://orcid.org/0009-0002-2553-604X>

Білоцерківський національний аграрний університету

Чернишук Ю. І.<https://orcid.org/0000-0001-8239-2316>

Білоцерківський національний аграрний університету

ТИПОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У МІЖМОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У статті досліджено типологію перекладацьких трансформацій як ключового механізму забезпечення адекватної міжмовної комунікації в сучасному глобалізованому просторі. Простідовується, що перекладацькі трансформації виникають як результат системних відмінностей між мовою-джерелом і мовою-метою, зокрема мовних, культурних та прагматичних розходжень, які не завжди можуть бути передані через прямі лексичні чи граматичні відповідники. Для забезпечення функціональної еквівалентності та збереження комунікативної мети тексту перекладач змушений здійснювати зміни на різних рівнях мовної системи, що проявляється у лексико-семантичних, граматичних, структурних, стилістичних та прагматичних трансформаціях.

У статті здійснено порівняльний аналіз англійсько-українських та китайсько-українських перекладів, який дозволив виявити специфіку застосування різних типів трансформацій залежно від мовної системи та культурно-комунікативних особливостей мов-джерела. Встановлено, що в англійсько-українському перекладі переважають лексико-семантичні та граматичні трансформації, обумовлені структурними відмінностями англійської та української мов, а також необхідністю передачі часових, модальних і аспектуальних значень. У китайсько-українському перекладі домінують структурні та прагматичні трансформації, що пояснюється гнучкістю порядку слів у китайській, відсутністю часових форм та особливою роллю форм ввічливості й звертань у комунікативній практиці Китаю.

У роботі запропоновано класифікацію перекладацьких трансформацій з урахуванням комунікативних функцій тексту, що дозволяє систематизувати механізми адаптації перекладу до різних жанрів і стилів мовлення. Практична значущість дослідження полягає в можливості використання запропонованих прикладів і узагальнень у перекладацькій практиці, у навчанні теорії та практики перекладу, а також у подальших типологічних і контрастивних дослідженнях. Запропонована модель може бути корисною для підвищення якості перекладу, формування перекладацьких компетенцій та розробки методичних рекомендацій для професійних перекладачів і студентів.

Ключові слова: переклад, трансформації, типологія, міжмовна комунікація, англійська мова, китайська мова

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації міжмовна комунікація стала необхідною для міжкультурного діалогу, міжнародної науки, бізнесу, освіти та медіа [3, с. 12; 5, с. 1]. Перекладацькі трансформації виникають унаслідок різниці мовних систем, культурних моделей та прагматичних умов комунікації. Тому важливим є розуміння того, які трансформації відбуваються під час перекладу, як вони впливають на адекватність і природність тексту, а також як їх можна

систематизувати в типологічну модель [2, с. 78]. Особливо актуальною є проблема порівняння трансформацій у перекладі з мов різних типологічних груп, зокрема англійської та китайської, які мають різні граматичні, лексичні та прагматичні особливості [7, с. 246].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику перекладацьких трансформацій досліджували вітчизняні та зарубіжні мовознавці. Зокрема, у працях Baker (1992) розглядаються

загальні принципи перекладацької еквівалентності та трансформації на рівні лексики та граматики. Newmark (1988) підкреслює важливість адекватності і точності при виборі перекладацьких процедур, а House (2015) акцентує увагу на функціональній еквівалентності в комунікативному контексті [6, с. 20]. Сучасні дослідження (Katan, 2014; Munday, 2016; Schäffner, 2020) розширюють розуміння трансформацій у контексті міжкультурної комунікації, медіа-дискурсу та технічного перекладу. Вітчизняні дослідники, зокрема, приділяють увагу типології трансформацій та їхній ролі в навчанні перекладу (Khmil, 2015; Malivskyi & Neill, 2014) [1, с. 96–102; 3, с. 56–60]. Однак досі залишається недостатньо вивченим питання порівняння застосування трансформацій у перекладі з англійської та китайської мов, що й визначає напрямки цього дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є важливим етапом наукового дослідження, оскільки вона визначає спрямованість аналізу та підґрунтя для формування методології. У межах даної статті мета полягає у розробці типології перекладацьких трансформацій у міжмовній комунікації та виявленні специфіки їх застосування в англійсько-українському та китайсько-українському перекладах [3, с. 74]. Визначення типології перекладацьких трансформацій дозволяє не лише систематизувати практичні прийоми перекладача, а й виокремити закономірності, що виникають у процесі передачі смислу між мовами різної типологічної структури. У сучасних умовах глобалізації, коли переклад стає засобом комунікації у різних сферах (наука, освіта, бізнес, дипломатія, медіа), особливо важливим є розуміння механізмів, які забезпечують адекватність і природність перекладу.

Типологія перекладацьких трансформацій виступає своєрідним «механізмом відповідності» між мовами, що дозволяє компенсувати структурні, лексичні та культурні розбіжності. При цьому трансформації не зводяться до простого перетворення формальних одиниць мови, а включають зміну семантичного, прагматичного та стилістичного компонентів тексту. Оскільки англійська та китайська мови мають різні граматичні системи, синтаксичні структури та культурно-семантичні конструкти, дослідження їх перекладів на українську мову є важливим для визначення типологічних закономірностей та відмінностей у застосуванні трансформацій [1, с. 96]. Такий підхід дозволяє виявити не лише універсальні принципи перекладу, а й специфіку, притаманну конкретним мовним парам.

Мета статті зумовлює необхідність використання міждисциплінарних методів, зокрема порівняльно-типологічного аналізу, контрастивного підходу, а також методів лінгвістичного опису та аналізу перекладацьких практик. Ці методи дозволяють об'єктивно оцінити, які трансформації використовуються найчастіше, за яких умов і з якою метою. Водночас вони дають можливість розглянути трансформації не лише як мовні, але й як комунікативні явища, що залежать від контексту, жанру, стилю та функції тексту. У цьому контексті важливою є не лише класифікація трансформацій, а й обґрунтування їх практичної значущості для перекладацької діяльності, зокрема у навчанні перекладу та у професійній практиці.

Для реалізації поставленої мети у статті сформульовано такі основні завдання. Необхідно систематизувати основні типи перекладацьких трансформацій, що дозволить створити теоретичну базу для подальшого аналізу. Така систематизація має охоплювати різні рівні мовної системи: лексичний, граматичний, структурний, стилістичний та прагматичний. Важливо, щоб класифікація була не лише описовою, а й функціональною, тобто давала змогу пояснити, чому перекладач обирає певну трансформацію в конкретній ситуації. У межах цього завдання також передбачено аналіз існуючих підходів до класифікації трансформацій у сучасній перекладознавчій науці, зокрема у працях англомовних та україномовних дослідників, що дозволить обґрунтувати вибір методологічної основи дослідження [6, с. 40; 5, с. 110].

Також необхідно проаналізувати приклади перекладу з англійської та китайської мов і визначити, які трансформації застосовуються найчастіше. Практичний аналіз текстових прикладів дозволяє не лише підтвердити теоретичні положення, а й виявити реальні тенденції перекладацької практики. Зокрема, важливо визначити, чи домінують лексико-семантичні трансформації в перекладі з англійської, чи частіше застосовуються структурні та прагматичні перетворення в перекладі з китайської, і які чинники впливають на вибір конкретної трансформації. У межах цього завдання передбачено аналіз перекладів різних жанрів (наукових, публіцистичних, ділових), що дозволить врахувати вплив жанрової специфіки на вибір перекладацьких прийомів.

Маємо виокремити типологічні відмінності у використанні трансформацій між англійською та китайською мовами. Це завдання є ключовим для порівняльно-типологічного підходу, оскільки дозволяє показати, як типологічні особливості мов впливають на процес перекладу.

Наступне завдання полягає в обґрунтуванні практичної значущості типологічної моделі для перекладацької діяльності. Це завдання має прикладний характер, оскільки типологічна модель може стати основою для навчальних програм, методичних матеріалів та перекладацьких довідників. Вона допомагає перекладачеві свідомо вибирати трансформації, розуміти їх наслідки для адекватності тексту, а також уникати типових помилок, що виникають через різницю мовних систем. Крім того, типологічна модель може бути використана у професійній практиці для оцінювання якості перекладу, зокрема у рамках процедур редактури та лінгвістичної експертизи.

Отже, сформульовані мета та завдання дослідження є взаємопов'язаними та послідовними: теоретична систематизація трансформацій забезпечує основу для практичного аналізу, а результати аналізу дозволяють виокремити типологічні відмінності та підтвердити практичну цінність запропонованої моделі. Такий підхід відповідає сучасним вимогам перекладознавства, де важливим є не лише опис мовних явищ, а й їх застосування в реальній комунікативній практиці. Виконання поставлених завдань дозволить не лише розширити теоретичні знання про перекладацькі трансформації, а й сприяти розвитку методики підготовки перекладачів, зокрема у міжмовній комунікації з англійською та китайською мовами.

Виклад основного матеріалу. Під перекладацькими трансформаціями розуміють зміни, які здійснює перекладач для відтворення змісту, форми або функції тексту в мові-меті. Перекладацькі трансформації виникають унаслідок різниці мовних систем, культурних моделей та прагматичних умов комунікації [6, с. 18]. У процесі перекладу перекладач не лише передає значення окремих слів, а й відтворює структуру висловлювання, стиль, інтонаційно-експресивні характеристики, а також соціальні й культурні параметри мовлення. Тому трансформації розглядаються як ключовий інструмент, який забезпечує адекватність, природність та функціональну еквівалентність перекладу. Вони можуть бути лексико-семантичними, граматичними, структурними, стилістичними та прагматичними. Нижче наведено детальний опис кожного типу трансформацій, їхні ознаки, функції та приклади з англійсько-українського та китайсько-українського перекладів.

Лексико-семантичні трансформації охоплюють зміни на рівні словникового значення та лексичної структури тексту. Вони включають заміну лексичного еквівалента, використання синоніміч-

них замінів, уточнення, узагальнення, конкретизацію, додавання або опущення інформації. Застосування цих трансформацій зумовлене необхідністю відтворити смисл висловлювання, зберігаючи його функцію та прагматичний ефект у мові-меті. Часто перекладач стикається з лексичними одиницями, які не мають прямого відповідника в українській мові, або мають інший ступінь експресивності, стилістичної забарвленості чи культурного навантаження. У таких випадках трансформація стає необхідною для збереження смислу.

Наприклад, у перекладі з англійської мови часто зустрічаються випадки, коли перекладач має уточнити часові форми або маркери стану. Висловлювання «He is at home» в українському перекладі зазвичай відтворюється як «Він вдома», де маркер стану «is» опускається, оскільки в українській мові він не є обов'язковим. Таке опущення є типовою лексико-семантичною трансформацією, яка дозволяє зберегти природність мовлення. Інший приклад: «She has a point» у буквальному перекладі може звучати як «У неї є точка», що є семантично неприйнятним в українській мові. Тому перекладач використовує перефразування: «Вона має рацію», що зберігає комунікативний ефект висловлювання. У цьому випадку застосовується трансформація типу конкретизації та передачі ідіоматичного значення.

У китайсько-українському перекладі лексико-семантичні трансформації також є поширеними, проте їхня природа часто пов'язана з культурними реаліями та семантикою понять, які не мають прямого аналога в українській. Наприклад, у китайській мові часто вживаються слова, які передають соціальні відтінки відносин, звертання та статус. При перекладі їх необхідно уточнювати або замінювати на еквіваленти, що відповідають українським нормам етикету. Це може бути як додавання пояснювального компонента, так і узагальнення для уникнення культурних колізій.

Граматичні трансформації передбачають зміни у граматичній структурі висловлювання, які виникають унаслідок різниці граматичних систем мов-учасниць перекладу. Вони включають зміну частин мови, перестановку синтаксичних елементів, зміни в часах, модальності, узгодженні, а також трансформації, пов'язані з пасивними конструкціями, дієслівними формами та іншими граматичними категоріями.

У китайській мові граматичні трансформації мають свої особливості через відсутність часових форм у звичному європейському розумінні. У китайській мові час передається за допомогою

контексту, часових маркерів або часток. Тому перекладач у українській мові повинен обов'язково відтворити час дієслова, використовуючи граматичні засоби української. Наприклад, речення «他昨天去了» перекладається як «Він учора пішов». Тут необхідне введення минулого часу, який у китайській передається лише часткою або часовим маркером. Аналогічно, у китайській мові часто зустрічаються конструкції з модальними частками, які передають ставлення мовця до повідомлення (сумнів, припущення, бажання). При перекладі їх потрібно передавати за допомогою модальних дієслів або інших граматичних засобів української мови.

Структурні трансформації включають зміни структури речення або тексту, які необхідні для збереження логічної та смислової цілісності висловлювання в мові-меті. Це може бути реорганізація частин речення, додавання сполучників, зміна порядку слів, поділ або об'єднання речень. Такі трансформації часто виникають при перекладі між мовами, що мають різні синтаксичні моделі.

Стилістичні трансформації забезпечують відповідність стилю та жанру перекладеного тексту. Вони пов'язані зі зміною стилістичних засобів, тональності, експресивності, рівня формальності, а також з адаптацією культурно-стилістичних норм. Стилістичні трансформації можуть бути необхідні для передачі художнього ефекту, емоційного забарвлення, іронії, сарказму або офіційно-ділової нейтральності.

У китайській мові стилістичні трансформації також важливі, особливо в художніх текстах та медіа-дискурсі. Китайська мова має специфічні експресивні засоби, зокрема ідіоми (成语), які мають глибокий культурний контекст. При перекладі таких одиниць необхідно не лише передати смисл, а й зберегти стилістичний ефект. У багатьох випадках перекладач застосовує перефразування або заміну на українські аналоги, які мають подібну емоційну та культурну функцію.

Прагматичні трансформації спрямовані на передачу мовленнєвої інтенції, соціальних ролей, ввічливості, звертань та комунікативних стратегій мовця. Вони виникають унаслідок відмінностей у соціокультурних нормах, етикеті та мовленнєвих стратегіях, які характерні для конкретної культури. У перекладі прагматичні трансформації забезпечують збереження комунікативного ефекту, який може бути пов'язаний із формою звертання, ступенем ввічливості, оцінкою, сарказмом або мовленнєвими формулами.

У китайській мові важливу роль відіграють форми ввічливості та титули, які в українському

перекладі часто передаються додатковими словами або зміною стилю. Наприклад, звертання «老师, 请问...» у буквальному перекладі означає «Вчителю, дозвольте запитати...», але в українській мові така форма звучить надмірно офіційно. Тому перекладач може використати більш природний варіант: «Пане вчителю, дозвольте запитати...», або «Вибачте, можна запитати...», залежно від контексту. Це є прикладом прагматичної трансформації, яка зберігає ввічливість і соціальну дистанцію, але адаптує їх до українських норм.

Порівняльний аналіз англійсько-українських та китайсько-українських перекладів показує, що у перекладі з англійської переважають лексико-семантичні та граматичні трансформації, тоді як у перекладі з китайської частіше використовуються структурні та прагматичні перетворення. Це зумовлено різницею у синтаксичних моделях мов, наявністю/відсутністю граматичних категорій (часу, аспекту, артиклів), а також культурними нормами комунікації.

Приклади перекладу (англійська → українська)
«The meeting will take place tomorrow at 10 a.m.» → «Зустріч відбудеться завтра о 10:00». *Граматична трансформація*: майбутній час, уточнення часу, адаптація формату часу до української практики.

«She is a real go-getter» → «Вона справжня цілеспрямована людина». *Лексико-семантична трансформація*: передача ідіоматичного значення, перефразування для збереження смислу.

Приклади перекладу (китайська → українська)
«今天的天气很好» → «Сьогодні погода гарна». *Структурна трансформація*: порядок слів, додавання відмітки часу, яка в китайській мові передається контекстом.

«你吃了吗?» → «Ви вже їли?» *Прагматична трансформація*: у китайській це типова формула привітання, а в українській – запитання або ввічлива формула, залежно від контексту.

Таким чином, перекладацькі трансформації виступають як універсальний механізм адаптації тексту до мовних та культурних норм мови-мети. Вони дозволяють зберегти зміст, функцію та стиль оригіналу, забезпечуючи при цьому природність і адекватність перекладу. У подальших дослідженнях важливо продовжувати аналіз трансформацій у різних жанрах та дискурсах, що дозволить розширити типологічні моделі та підвищити якість перекладу в професійній практиці.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що типологія перекладацьких трансформацій є ключовим інструментом забезпечення адекватності міжмовної комунікації в умовах структурної,

семантичної та культурної асиметрії мов [1, с. 210; 3, с. 145] На матеріалі англійської та китайської мов було доведено, що вибір конкретної трансформації зумовлюється не лише формальними особливостями мови-джерела, а й прагматичними чинниками, жанровою специфікою тексту та комунікативною інтенцією автора. Це свідчить про те, що переклад є не просто лінгвістичним перенесенням, а складним комунікативним актом, який включає перетворення смислу, стилю та культурних компонентів з урахуванням реципієнта.

У процесі дослідження було також підтверджено, що перекладацькі трансформації мають різний рівень універсальності та варіативності. Деякі

з них, зокрема лексико-семантичні уточнення або граматичні корекції, є майже універсальними для різних мовних пар, тоді як інші - структурні та прагматичні трансформації залежать від типологічних особливостей конкретної мови [5, с. 150; 7, с. 258]. Це підкреслює необхідність розвитку перекладацької компетенції, яка включає не лише знання граматики і лексики, а й розуміння культурних кодів, комунікативних норм та жанрових стандартів. У цьому контексті запропонована типологія перекладацьких трансформацій може бути використана як методологічний інструмент для аналізу перекладних текстів, підвищення якості перекладу та формування професійної майстерності.

Список літератури:

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2017. 448 с.
2. Найда Ю. А. Наука перекладу. Київ : Основи, 2000. 336 с. (переклад з англ.; ретровидання – допустимо)
3. Огуй О. Д. Перекладацькі трансформації в міжкультурній комунікації. Чернівці : Рута, 2019. 312 с.
4. Пилипчук О. Я. Лінгвістичні аспекти перекладу текстів різних жанрів. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 284 с.
5. Munday J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. 5th ed. London : Routledge, 2022. 368 p. <https://doi.org/10.4324/9781003098707>
6. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. 3rd ed. London : Routledge, 2018. 336 p. <https://doi.org/10.4324/9781315098746>
7. Wang J., Li D. Translation Shifts in English–Chinese Political Discourse. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*. 2023. Vol. 31(2). P. 245–260. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2022.2034567>

Yatsenko H. V., Chernyshchuk Yu. I. TITLE IN ENGLISH: TYPOLOGY OF TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN INTERLINGUAL COMMUNICATION

The article explores the typology of translation transformations as a key mechanism for ensuring adequate interlingual communication in the modern globalized space. It is traced that translation transformations arise as a result of systemic differences between the source language and the target language, in particular linguistic, cultural and pragmatic differences, which cannot always be transmitted through direct lexical or grammatical equivalents. To ensure functional equivalence and preserve the communicative purpose of the text, the translator is forced to make changes at different levels of the language system, which is manifested in lexical-semantic, grammatical, structural, stylistic and pragmatic transformations. The article carries out a comparative analysis of English-Ukrainian and Chinese-Ukrainian translations, which allowed to identify the specifics of the application of different types of transformations depending on the language system and cultural and communicative features of the source languages. It has been established that in English-Ukrainian translation, lexical-semantic and grammatical transformations prevail, due to the structural differences of English and Ukrainian, as well as the need to convey temporal, modal and aspectual meanings. In Chinese-Ukrainian translation, structural and pragmatic transformations dominate, which is explained by the flexibility of word order in Chinese, the absence of temporal forms and the special role of forms of politeness and address in the communicative practice of China.

The paper proposes a classification of translation transformations taking into account the communicative functions of the text, which allows systematizing the mechanisms of adaptation of translation to different genres and styles of speech. The practical significance of the study lies in the possibility of using the proposed examples and generalizations in translation practice, in teaching the theory and practice of translation, as well as in further typological and contrastive studies. The proposed model can be useful for improving translation quality, developing translation competencies, and developing methodological recommendations for professional translators and students.

Keywords: translation, transformations, typology, interlingual communication, English language, Chinese language.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

UDC 81>44

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/64>

Mammadova A. R.

<https://orcid.org/0000-0003-2950-4176>

Azerbaijan University of Languages

ON THE ISSUE OF SEMANTICS AND BASIC LAWS OF FUNCTIONING OF ENGLISH AND AZERBAIJANI PROVERBS ON HOSPITALITY (COMPARATIVE ANALYSIS OF PAROEMIAS)

The presented article is devoted to a relevant topic. It is interesting from several points of view. Firstly, it organically combines two layers: linguistic and cultural. The linguistic textual layer indicates a definition with the key lexeme hospitality, which is characterized by such signs as cordiality, politeness, patience, courtesy, the ability to gather guests in your house and treat them generously. Some of the listed lexemes are considered by the author as lexical synonyms. Secondly, they are essentially given in the article as models of a prototypical hospitality situation. Based on the above paroemias, it becomes possible to initially differentiate them, and then unify them in meaning. Thirdly, the Azerbaijani and English paremic fund is so wide and diverse that it can be explored almost indefinitely. Moreover, it is possible to use similar proverbs and sayings on a chosen topic every time. This is discussed in this article. The functioning of sayings and proverbs in two languages was studied, which in turn were summarized in a classification that consisted of five points. Each of them indicates what this or that parody means, moreover, all the material is often presented in a comparative aspect. This enriches the proposed article. However, without trying to embrace the immensity, the author of the article limited herself to a certain number of them, mostly with a positive connotation. The juxtaposition of Azerbaijani and English hospitality parodies with a polar emotive meaning is most often given in an associative form. As for the actual cultural textual layer, the picture of national rituals, observance of guest traditions, accompanied by invited holidays, is revealed here. It can also be concluded from the article that general ideas about hospitality perform a communicative function.

Keywords: proverbs, sayings, parodies, hospitality, reception of guests.

Introduction. Proverbs and sayings are the most ancient genre in folklore and an important component of phraseology. This is a genre of small forms inherent in the oral folk tradition. Examples of this genre used in the languages of different nations are often comparable both in meaning and content. As E. Granbo correctly points out, “Proverbs are viewed as a part of colloquial language, which occurs both in oral and written form” [3, c. 4]. Hospitality is one of them. The main task of this article is to deduce its role in the linguistic text, to determine its structure and main purpose. In England and Azerbaijan, since ancient times, hospitality has been considered

not only an important feature of a proper lifestyle, but also an indicator of human culture. Although, in the literal sense of the word, a direct consequence of hospitality is the host's ability to set a rich table and treat generously, as they say, from the bottom of his heart, qualities such as politeness, cordiality, friendliness, and hospitality were considered particularly valuable. In addition, the ability to receive guests widely and conduct them in such a way that they were satisfied with the food, etc. was revered. These signs need to be studied more deeply than the usual qualities of character. No wonder the author McMordie W. writes about this: “An idiom can have regular structure, and

an irregular or even a grammatically incorrect structure" [5, p.13]. It is not for nothing that such proverbs as: "Without salt, without bread, it is a bad conversation"; "Bread is salt in the gate, you can't turn it around like that"; "Bread is salt and humbles a robber". However, we will return to this value thought in this article. It should be noted that the friendly host is opposed by two types of people in the English and Azerbaijani parodies.

The first type. A tight-fisted or even stingy owner is the head of the family. In Azerbaijan, landlords, beys or khans in villages and volosts were often endowed with such negative qualities. Some city officials were sometimes called that. It is not difficult to recall typical examples. For example, the miserly Haji Kara from the famous comedy by A. Hakhverdiyev. This is how the beks were shown to be greedy and obviously not hospitable in J. Mammadguli-zadeh's drama "The Dead". It is significant that this type of hero is exposed by some other characters in the artistic works of Azerbaijani writers, namely, positive or at least reflective characters;

The second type. He no longer characterizes the owner (and the hostess, respectively) of the house, but their guests, clients, etc. These are mainly cheeky guests, people who want to get enough at someone else's expense. Most often, uninvited, accidentally visiting guests are shown like this in paremias. Their arrival is always undesirable, since, on the one hand, the habitual rhythm of life is disrupted, on the other, they certainly lead to an unplanned expense of the owners. Even compassionate hosts want to say goodbye to such uninvited guests as soon as possible. A classic example is the saying in Azerbaijani: "The uninvited guest eats out of his own pocket". In the Azerbaijani language, these three paroemias correspond to the proverb "Qonaq güclü olsa ev yiyəsini evdən qovar" [5, p.169]. Another possible version of the Azerbaijani proverb, corresponding to the above meaning, sounds something like this: "Qonağın könlündən keçən ev yiyəsinin könlündən keçməz" [5, p.168]. However, from the very beginning of our article, we emphasize that the central theme of the semantics of the functioning of both English and Azerbaijani paremias is the theme of hospitality, for the most part with a positive connotation. Based on them, we will talk about the most glorious traditions of welcoming guests both in the UK and in the East, more precisely, in Azerbaijan.

Analysis of recent research and publications.

Indeed, hospitality in our republic has long been considered the art of seducing colleagues, friends, and neighbors in the best sense of the word. Rich food was

revered as hospitality, moreover, the phenomenon is quite familiar and commonplace. For example, complacency on the part of the owners is a persistent and proven trait of the Azerbaijani people for centuries. Therefore, some Azerbaijani linguists in the recent past (Mammad Taghiyev, Hafiz Aliyev) and today (Ilyas Hamidov, Vafa Huseynova, Kamal Abdulla, Jumshud Ahmadov, Rafik Novruzov and some others) claim that this is a kind of cultural ecosystem. They rightly refer to the fact that it implies the ability of the host of the house not only to invite (today they would say this: to send out invitations beforehand), but also to welcome, treat generously, and then entertain at the table. In the end, to conduct the guests so that they would be completely satisfied.

For example, the beautiful old expression "to greet" meant to give a guest shelter, to feed them enough, to leave them for the night. Finally, it is necessary to conduct a joyful and satisfied guest with honors. Thus, the above lexico-semantic chain turns into a ritual. If the parameters of this chain are presented in the form of a classification of paroemias, then the following scheme is drawn in relation to the English and Azerbaijani languages:

We plan to adhere to this classification based on the material of the two named languages in general and in general in this article. Let us divide the entire model / scheme into five parts and list its main components:

1). The central ritual of preparing for the reception of guests. A). An official (or unofficial) invitation and a meeting of guests, respectively; B). The main signs of the arrival of the guests; C). Some tips for admission.

2). General admission process. A). Signs of hospitable food and hospitality of the hosts; B). Rules of etiquette and formulas of gratitude; C). The ceremonial reception of guests of various ranks.

3). The distribution of guests by type or social rank and the attitude of the hosts towards them. A). Welcome or unwanted guests. Hosts and visitors; B). The role of the guests during the reception; the middle part of the feast; C). Congratulatory speech by the host;

4). Aesthetic. Moral, cultural and social aspects of hospitality. A). Basic customs of hospitality; potentially possible speech by the hostess of the house; Distribution of souvenirs, gifts;

5). End of the visits. A). The first (timid) hints of the departure of visitors; direct departure of the guests; funny (joking) wishes of the guests. Different wire options.

Task statement. The main goal is to explore the comparative analysis of paroemias in Azerbaijani and English.

Outline of the main material of the study. In line with our chosen topic of the article, we consider it necessary to clarify that all five points of this classification in the system of our evidence are always provided with linguistic markings. More precisely, certain linguistic means are used in the structure of each of the proverbs or sayings. So, after the above points of this scheme / model, it is advisable to indicate the behavior of the hosts welcoming the guests. Obviously, they must have some of the character traits that accompany visitors.

As illustrative examples, we will point to the functioning of the most well-known English and Azerbaijani paremiias in each of the above blocks (classifications). So, the ritual of preparing for the reception of guests. A fragment of the English picture of the universe, as it seems to us, is very symbolic. In it, that is, in the first block, those sayings or proverbs find a clear expression that directly reflect the hospitality and benevolence of the hosts. For example, the saying "Make yourself at home" precedes the visit of visitors and at the same time indicates the desire of the owners of the house to recreate a comfortable environment. In modern Britain, linguists emphasize that such sayings actually allow visitors to feel like the hosts themselves. At least for a while, which we have designated as the middle part of the feast. It is significant that in the East, in Azerbaijan, in particular, inviting people to their native hearth, they offer to really feel at home.

It is noteworthy that the invitation can be mutual. In other words, if you are invited once, then expect a reciprocal invitation from a grateful person. "Qonaqlıq yaxşı şeydir – bir gün bizdə, bir gün (ay) sizdə". Loosely translated, it sounds like this: (Visiting is good; one day with us, another day with you). The linguistic method of juxtaposition is characteristic in this case, since it separates the time interval on both sides and shows the degree of satisfaction with the reception. Moreover, the juxtaposition of two personal pronouns in the proverb plays a role: "us" and "you".

The following English proverb is indicative in this regard: "You are always welcome here. Or its invariant: "You are welcome here anytime". We also include this proverb in the first block of the classification, because it indicates the willingness of the host of the family to receive guests. The invitation to visit is expressed in the saying: "Come on (or: Come on in,) the door is open". Let us pay attention to the construction of this expression. The verb Come on is in the imperative mood (...come in), but the hospitality factor is expressed exclusively in a polite form. So,

the verb "come in" is unacceptable. The end of the phrase – the door is open is quite a common phrase. In fiction, it could be perceived as an allegory, but in the suggestive form of a proverb, it quite naturally and naturally reflects the emotional state of the guest, to whom all entrances are always open. This is what the proverb expresses – "Our door is always open". She symbolically prepares the reception of the guests.

The meaning of this proverb is joined by another, related one: "Then more – then merrier". It is easy to see that it is extremely simplified in its design, since it consists only of a double negative conjunction "than" – "that", reflecting the joy followed by the merriment of the hosts on the occasion of the gathering of a large number of guests at the same time. However, it is characteristic that fun and joy are specific to this proverb, whereas the collective creativity of the Azerbaijani people does not always agree with this. It turns out that a huge number of guests, figuratively speaking, can not escape the troubles. The following Azerbaijani proverb tells us about this: "Qonaq qonağı, istəməs, ev yeyəsi hər ikisini". As we can see, in these Azerbaijani proverbs, unlike in English, a large number of guests does not contribute to joy, fun and hospitality. In English and Azerbaijani proverbs, a considerable place is given to the hospitality of the host; he is primarily obliged to show politeness.

What is the evidence of this? Cultural and its hospitality, in our opinion, also manifests itself in how best to seat the gathered people. At first glance, this may seem strange, but it turns out that, according to tradition, the culture of everyday life depends on the location of the guests, as well as the method of causing offense. Dear guests are seated in the center of the table. Thus, the owner is trying to designate both his own and someone else's space. So, the first stage, the visit of the guests, smoothly passes into the second, that is, into the general reception process. Hence the saying: "Qonaq evin gülüdür", which means: "The guest has a place in the front corner". Moreover, according to the centuries-old Eastern tradition, the national mentality dictates the norms of behavior in the family circle: according to tacitly established rules, the host sits down first at the table, followed by all other household members in order of seniority (spouse, children, relatives). By analogy, let us point to the proverb: "The first place for a guest is a red spoon". A little explanation is required: by the phrase "red spoon" is meant "the best, most exquisite delicacy dish". That is, metonymy is used. Under the third point of our classification, we have put down different types of guests indicating the attitude of the hosts towards them. In English and Azerbaijani,

respectively, we will primarily talk about welcome/unwanted guests. The former in this gradation are greeted, of course, with joy, the latter with alertness, if not to say, with anxiety or even disgust. The latter is due to necessity. At this point, the Keywords will be expectation/suddenness (or not waiting). So, the proverb “An expected guest is welcome at any time” tells us about the first category of guests, whose arrival is welcomed by the hosts at any time convenient for them. The proverb “Visit rarely if you want to be dear” restricts the space and time of the visit. In a linguistic sense, it becomes a boundary line between the two categories mentioned. More precisely, it is neither an antonym nor a sample of a lexical synonym in the literal sense of the word. Loosely translated, it sounds like this: guests are offered a relatively rare visit if they want to remain dear and welcome.

An alternative is proverbs in which the unexpected arrival of guests unwittingly disrupts the unplanned schedule of the day or evening for the hosts. This is important and relevant from the point of view that during the creation of the proverb (and it can be counted for centuries), the violation of order could not serve as a significant factor. But nowadays it is significant, fits into the so-called concept of “Englishness” and is especially characteristic of the mentality of the nation. Hence the proverb: “Drop-in guests mean dropped-out plans”. There is also a characteristic saying in the Azerbaijani language: “Qonaq birinci gün qızıldır, ikinci gün – mis”. In this case, the analogy is striking; in the early days, guests are welcome, then they move on to unwanted ones. The saying “Qonağa görə süfrə açarlar” is included in the third type of our classification. The guest is welcome or unwelcome. The idea is as follows: each guest, according to rank, rank or kinship, is accompanied by appropriate treats. Hence the essence of the proverb: “Like a guest, like a treat”.

In the proverb “Qonağın ağzına baxarlar, atına yem verərlər” (“When a guest is welcome, then his dog is fed”), we are dealing with a complex sentence of time. However, note that the conjunction “when” here has a purely formal meaning. The center of gravity is shifted to the second part of the sentence, in which the desire to treat harmoniously coincides with caring for his animal. We encounter an interesting definition in the proverbs “Qonağın ruzisi özündən qabaq gələr” and “Qonaq bərəkət gətirər”. First of all, it is indicated that for a welcome guest, even a tight-fisted host will be able to partially relent by putting on the table those dishes that, under other circumstances, he would have kept at home. It is interesting to note that Professor Ilyas Hamidov, the author of a collec-

tion of Azerbaijani proverbs and sayings, deliberately complicates this sentence with an insertion in parentheses (he will get what is not there). Its location is characteristic. It is specifically moved by the author to a postposition, which in a particular case has an additional explanation.

The saying “Qonaq bərəkət gətirər” is based on the same principle. (“A guest is in the house, and God is in the house”). As we can see, it uses the method of juxtaposition. The deliberate elevation of the role of the host, who is literally identified with God. The word “ruzisi” in the proverb “Qonağın ruzisi özündən qabaq gələr” means “gift”, most likely meaning “gift of God”. According to our classification, some cultural and socio-ethical aspects fall under item number 4. It turns out that hospitality can also be viewed from this angle. They are also associated with certain standards of behavior for both guests and hosts. So. For cultural reasons, the reception cannot but be accompanied by hospitality and a subcategory dedicated to souvenirs and gifts for and from guests. In English, “Bread and salt between hosts and guests dispel enmity” has the same meaning as in Azerbaijani. By the way, even in Russia, welcome guests were always presented with a loaf of bread and a jar of salt on top. It is an international symbol of friendship and the elimination of hostility, the fact of establishing good relations between guests and hosts. In turn, the proverb “Breaking bread with guests means peace and trust” once again reinforces people’s trust in each other. Peace is also held together by eating together and is inseparable from the distribution of gifts. “Guests mean presents, presents guests in return”. In the same point of our classification, we consider it advisable to include the proverb “Hospitality opens hearts and doors alike”, which implies that hospitality is a kind of key that opens the doors to the guest’s heart.

It is noteworthy that the distribution of gifts is inseparable from a delicious treat. And there is nothing sarcastic in the fact that lunch in someone else’s house seems more satisfying to the guest. This is partly the basis of hospitality in the East. This judgment is supported by the Azerbaijani proverb “Qonşu aş (payı) dadlı olar”. Loosely translated: A). The neighbor loved to eat someone else’s lunch, because someone else’s lunch is always sweeter than a roll. Let us pay attention to the fact that the lexeme “bread” (in this case, a roll) also appears here; B). Other people’s bread is always sweeter; C). Bread is better in someone else’s house. Proverbs or sayings related to the penultimate point of our classification in English and Azerbaijani languages generally indi-

cate the importance of hospitality. In both cases, hospitality symbolizes being treated with bread and salt as a kind sign of peacefulness, usually in the midst of a meeting between hosts and guests.

Item number 5. End of the session. The departure of the guests naturally completes the ritual of the feast. All the attention here is focused on the end of the evening/meeting. But the tonality in the two languages we are analyzing may be different; the range of moods in the two languages varies from friendliness to rejection of guests. For example, *"Guests are like fish, after three days they stink; Guests, like fish, begin to smell after three days; Fish and visitors smell after three days"* it has a parody character. The meaning of such a saying as "It is time this guest was hitting the trail home" becomes more specific. It is symptomatic that the Azerbaijani proverb has exactly the same meaning – "Qonaq əvvəl güləndə gül üstə oturur, sonra güləndə çul üstə, üçüncü dəfə güləndə kül üstə" (On the first day, the guest sits on flowers (in the best place), on the second day he sits on a blanket, on the third day he sits on ashes). In both cases, it is an offer from the owners to leave the house. Only in the English proverb it is said directly and categorically, and in the Azerbaijani proverb it is hinted at. But that doesn't change the point – it is time for the guests to go home. In fairness, we point out that there is an English proverb, where there is also only a hint of the imminent departure of the guests: "The eggshells hint it is time for guests to go". It is only necessary to add here that etiquette for the conservative English nation, for which the observance of ancient traditions plays a very important role, dictates its own laws. This is how the proverb "When yawns are unrestrained, departure's ordered" was born.

In our opinion, in some cases proverbs can be combined on a thematic basis. For example, "Qonağa "get" deməzlər, palazı altından çəkərlər" and "Qonaq, dur, altını süpürüm" should be reunited according to the principle of operation outlined in the fifth part of the above classification. It is a send-off for the guests. They can be implemented in three forms. In a harsh (rude and unflattering), allegorical (with subtext) and humorous, harmless. In the first case, we have an allegory: "Dear guests, isn't it time for you to get your walking sticks?" In the second – "Dear guests, it is necessary to cool the hut, it's hot" – the subtext of the proverb should be deciphered. In the third, "Dear guests, will you be forcibly removed from the table or will you order the table to be taken out" – the proposal to leave the house is expressed in frankly rude form. Let us pay attention to the fact that in the first two proverbs the theme prepares the rhyme, and in

the subsequent case we have a compound sentence with the particle "li", and the whole sentence is simple, complicated by the treatment.

The proverb "Qonaq birinei gün qızıldır, ikinci gün – mis. The mentioned I. Hamidov has two free options. 1. "On the first day, the guest is like gold; on the second, he looks like copper, and on the third, go to hell!" [5, p.393]. 2. "A guest is like gold on the first day; tin on the next" [5, p.393]. Let us leave aside the rhyme of the first option. Something else is interesting here: both linguistically and artistically, three words attract attention: gold, copper and tin. They sort of combine all the above five types of classification – from the arrival of guests to the middle of the visit with a potentially planned treat to sending them home. Moreover, the end of the visit is given in the harshest tones. As for the inner content of the proverb and its artistry as such, a pronounced antithesis separates the nouns with the help of a dash, and the verb in the imperative mood completes the proverb, which, in fact, expresses the generalized attitudes of the hosts to overstayed guests. So, with the help of the antithesis, the chain of hospitality begins with a benevolent reception before cooling off and finally ends with an angry parting with annoying visitors. This proverb reminds us very much of the popular saying "A guest has a bone in his throat".

After we have given characteristic examples corresponding to one of the five types of the above classification, let us turn to those sayings and proverbs in which we ourselves see a direct analogy in two languages. This is how we intend to conclude the article. So, the proverb "Qonağa "çörək yeyirsən?" deməzlər" means: "The owner doesn't ask whose you are, who you are, or where you're from. Just sit down to lunch". The first sentence is a compound one, with the second part truncated. The second sentence is simple and complicated. The main idea here lies in the need to observe etiquette. When a guest has already arrived, it is not customary to ask where he is from, since this actually means "getting into his soul". On the contrary, etiquette dictates that during the feast the guest should personally tell about himself what he considers necessary and appropriate [2].

It is generally accepted in the UK, Azerbaijan and some other civilized countries of the world that guests are invited to any memorable dates in the evening. On the one hand, it is a tribute to a centuries-old tradition in different countries. On the other hand, there is a natural allocation of time so that the guests, well-fed and satisfied, can drive home with a calm soul. But there are exceptions when the host meets an early guest. The Azerbaijani proverb "Qonaq dediyin səhər

gəlsin, axşam getsin” tells us about this. But this philosophy does not bring us any closer to the goal. There are such Azerbaijani proverbs, the meaning of which is camouflaged. It needs to be deciphered and recognized only in a figurative form.

This is indicated by the proverb “Qonaq “doy-madim” deməz”. Although this is a simple, infinitive sentence, it should, in our opinion, be divided into two parts, while simultaneously explaining the essence of each separately. Namely, firstly, the expression “someone else’s lunch” should not be confused, which, by the way, may be sweeter than the actual one. Secondly, the allegory of the second part is that you can not get enough, but still remain grateful to the host according to etiquette. Invariant: “What they give you, eat it, and say thank you for it. You can’t dictate your terms to the owner”. That’s why they say: “Don’t go into someone else’s monastery with your own rules”. The negative beginning is expressed in the saying “Qonaq ev yiyəsinin quzusudur (quludur)”. The truncated construction, the first and second sentences, indicates its conciseness. The proverb “Qonaq ev yiyəsinin tərlanıdır: harda bağlasa, orda durar” is also related to it in meaning.

It seems to us that the proverb “Qonağın ruzisi özündən qabaq gələr” both in form and content resembles the English one – “A guest is a gift from God” (“A guest is a gift from God”). The same structure, but a kind guest is directly correlated with God, or rather, a divine gift. The proverb “Qonaqın ruzisi özündən qabaq gələr” has three variants: “A guest is in the power of the host”; “Visiting is like being in captivity”; “Visiting is not doing one’s own will”. Their meaning is quite transparent. The guest must always obey the will of the host, not dictate their terms to him. But the English proverb “Hospitality is making your guests feel at home, even if you wish they were” (“Hospitality is when you make a guest feel at home, even if you want them to leave already”) organically complements and corrects the meaning of the three above Azerbaijani, and it is this complex sentence, all parts of which reveal the meaning of the main word – “hospitality”. In addition, the English proverb, in our opinion, implicitly prepares the rhetorical question of how a host should behave so that he feels uncomfortable when he subconsciously prepares to leave.

The proverb “Qonaq bərəkət gətirər” (God has brought a kind visitor) clearly glorifies the guest, makes his presence dear to the host’s heart. This associatively reminds us of the English proverb “A good host makes a good guest” (“A good host makes a good guest”). Compare and contrast. “A good guest is a wonderful world”. This means that the guest’s visit

will be very successful in this case. When comparing one of the variants of the Azerbaijani proverb “Əziz qonaq, dur altını süpürüm” (Dear guests, it should be cold in the hut, it’s hot) with the English proverb “Welcome the coming, speed the parting guest; Welcome the guest cordially, but do not delay at parting” reveals a curious similarity and difference. On the one hand, a simple sentence of the Azerbaijani proverb, complicated by the address, contains the epithet “dear”, which clearly indicates the hospitality of the host, accompanied by a positive connotation. But the second part of the sentence, as we can see, is a direct hint at the end of the visit. Here, with typical English humor, it is suggested not to delay the departure of the guests. The iron logic is traditionally that visiting is good, but at home it is better. A feature of hospitality in the conventional sense of the word is the freedom of guests in someone else’s house. Whenever possible, they should be given freedom of action. But this is not always respected. So in one of the variants of the Azerbaijani proverb “Qonaq ev yiyəsinin quzusudur” In this example, the key lexeme is “will”, but the guest is subordinate to the host. On the contrary, the English proverb is similar in meaning to it: “The best host is one who gives freedom. The best host is the one who gives the guest freedom. There are many similar examples”.

By way of contrast, we will point out the opposite meaning of the paremias. For example, if the host is unable to receive guests with dignity, then the proverb or saying, on the contrary, shows his isolation, callousness or ossification in the strict national traditions of the so-called “Englishness”. From an aesthetic, or rather, ethical and moral point of view, the famous English proverb “An Englishman’s house is his castle”, or: “An Englishman’s house is his fortress”. They are synonymous, but the bottom line is that we are talking about security, on the one hand, and the privacy of an Englishman, on the other. In the first and second cases, this saying contradicts hospitality, as it actually closes the doors in front of the guests. However, in line with our chosen topic, or rather, upon completion of this article, it should be emphasized that this well-known saying has good reasons. Unlike the mentality of the Azerbaijani nation, which is objectively open, exceptionally welcoming and tolerant, the British are inherently very conservative. For the most part, they live in an enclosed space, an existential world created by them. Of course, we are not inclined to make deep generalizations within the framework of our article. Meanwhile, this fact has a place to be, even recorded in both linguistic and artistic (folklore) literature. Perhaps for this reason, there

is no such similar proverb or saying in the Azerbaijani oral folk art, because complacency and hospitality are like two sides of the coin – in the blood. However, in one of the variants of the saying “My house is my fortress” there is an interesting addition and clarification. Namely, “My house is my castle, but my door is always open to friends” (My house is my fortress, but the door is always open to friends). This is how a proverb turns into a proverb, in which the second part of a compound sentence significantly modifies its meaning. As a result, the owner guards his house like a castle, and this, in fact, means that the British do not like to share their secrets with others. Everyone has their own secrets in the closet, however, this fortress house, castle house is always open to good guests.

Conclusion. So, the conducted research allowed us to draw some conclusions and generalizations.

Specifically, in this article we have reviewed Azerbaijani and English proverbs and sayings directly related to the topic of hospitality. Some aspects of the chosen topic were linguistic signaling devices for us. This work was built on these strongholds. Firstly, two types of hosts have been identified: kind and tight-fisted, respectively. Secondly, by analogy with this provision, two types of guests are also indicated: welcome or, on the contrary, unwanted. Based on these two central points, we looked at a wide range of paroemias in two languages. Their diversity consisted in the fact that guests and hosts can be very different in their requests, interests and attitudes towards each other. The rich arsenal of linguistic tools was shown most prominently and prominently thanks to the comparative analysis of Azerbaijani and English paroemias carried out in the article.

Bibliography:

1. Həmidov İ. H. Azərbaycanca-rusca atalar sözləri və məsəlləri. Bakı, OKA OFSET, 2004, 585 s.
2. A collection of Scottish proverbs. Assistant Editor W. Earl Britton. Michigan, USA, 2002. 312 p.
3. Granbo-Herranen L. The Proverb Genre. A Relic or Very Much Alive? URL: https://www.researchgate.net/publication/326879627_The_genre_of_proverb_-_a_relic_or_very_much_alive (data accessed: 20.09.2025).
4. McMordie W. Introduction. English Idioms and How to Use Them. London, 1988. P. 2–19.
5. Atalar sözü. Bakı, “Öndər” nəşriyyatı, 2004, 264 s.

Маммадова А. Р. ДО ПИТАННЯ СЕМАНТИКИ ТА ОСНОВНИХ ЗАКОНІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТА АЗЕРБАЙДЖАНСЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ ПРО ГОСТИННІСТЬ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПАРЕМІЙ)

Представлена стаття присвячена актуальній темі. Вона цікава з кількох точок зору. По-перше, вона органічно поєднує два шари: лінгвістичний та культурний. Лінгвістичний текстовий шар вказує на визначення з ключовою лексемою гостинність, яка характеризується такими ознаками, як сердечність, ввічливість, терпіння, ввічливість, здатність зібрати гостей у своєму домі та щедро їх пригостити. Деякі з перелічених лексем автор розглядає як лексичні синоніми. По-друге, вони по суті наведені в статті як моделі прототипної ситуації гостинності. Виходячи з вищезазначених паремій, стає можливим спочатку їх диференціювати, а потім уніфікувати за значенням. По-третє, азербайджанський та англійський паремний фонд настільки широкий і різноманітний, що його можна досліджувати практично нескінченно. Більше того, можна щоразу використовувати схожі прислів'я та приказки на обрану тему. Про це йдеться в цій статті. Було досліджено функціонування приказок та прислів'їв у двох мовах, які, у свою чергу, були узагальнені в класифікацію, що складалася з п'яти пунктів. Кожен з них вказує на те, що означає та чи інша пародія, до того ж весь матеріал часто представлений у порівняльному аспекті. Це збагачує запропоновану статтю. Однак, не намагаючись охопити неосяжність, автор статті обмежилася певною їх кількістю, переважно з позитивною конотацією. Зіставлення азербайджанських та англійських пародій на гостинність з полярним емотивним значенням найчастіше подається в асоціативній формі. Що стосується власне культурного текстового шару, то тут розкривається картина національних ритуалів, дотримання традицій гостей, що супроводжуються запрошеними святами. Зі статті також можна зробити висновки, що загальні уявлення про гостинність виконують комунікативну функцію.

Ключові слова: прислів'я, приказки, пародії, гостинність, прийом гостей.

Дата першого надходження статті до видання: 15.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Фенюк Л. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0000-0003-4449-5490>

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНА ЛЕКСИКА МОЛОДІЖНОЇ СУБМОВИ

У контексті глобалізації необмеженого обміну культурами молодь стала безпосереднім відображенням багатомовного комунікативного простору. Сучасні лінгвістичні дослідження дедалі частіше зосереджуються на лексиці іншомовного походження, що поширюється через соціальні мережі, масову медіакультуру та цифрові платформи. Серед цієї лексики особливе місце посідають інтернаціоналізми – слова, які є семантично та функціонально подібними, перетинають мовні кордони й існують щонайменше у трьох неспоріднених або далеко-споріднених мовах.

Стаття зосереджується на дослідженні інтернаціоналізмів молодіжної субмови на матеріалі англійської, французької і української мов. Метою статті є визначення специфіки функціонування інтернаціональної лексики в молодіжній мові, вивчення етимологічних аспектів, адаптації інтернаціоналізмів і компонування тематичної класифікації інтернаціоналізмів у сучасній субмові молоді. У ході дослідження встановлено кількість полісемічних і моносемічних інтернаціоналізмів, виокремлена тематична класифікація інтернаціональної лексики молодіжної субмови.

У ході дослідження встановлено кількість полісемічних і моносемічних інтернаціоналізмів та окреслено тематичну класифікацію інтернаціональної лексики в молодіжній субмові. Вона охоплює такі групи: 1) стилі мовлення, 2) одяг і мода, 3) напої та їжа, 4) явища соціального життя, 5) сучасні технології та види комунікації, 6) професії, роди занять і соціальний статус, 7) емоції та оцінні судження, 8) політичні явища й терміни.

Етимологічний аналіз засвідчив, що більшість інтернаціоналізмів 63% прикладів в англійській, французькій і українській мовах походить з англійської мови, для 24% проаналізованих інтернаціоналізмів генетичним джерелом є латина, для 9% – грецька мова, для 2% – германські мови, для 1% – італійська мова.

Інтернаціоналізми в мовах-реципієнтах швидко засвоюються та легко адаптуються до їхніх фонетичних і морфологічних норм, що свідчить про своєрідну мовну креативність, притаманну молодіжному середовищу.

Інтернаціоналізми молодіжної субмови є вагомою складовою мовної системи, що трансформується відповідно до соціокультурних реалій.

Ключові слова: полісемічні інтернаціоналізми, моносемічні інтернаціоналізми, молодіжна субмова, міжмовна омонімія, етимологія.

Постановка проблеми. Завдяки явищам глобалізації, цифровізації та необмеженості культурного обміну молодь стає прямим відбиттям багатомовного комунікативного простору. Молодіжна субмова, як особлива форма соціального мовлення, демонструє високу чутливість до інтернаціональних впливів. Увагу сучасних лінгвістичних студій привертає лексика іншомовного походження, яка поширюється через соціальні мережі, масову медіа культуру й цифрові платформи. Серед цієї лексики окреме місце займають інтернаціоналізми – слова, які зрозумілі семантично і функційно близькі, не мають мовних кордонів,

наявні мінімум у трьох неспоріднених або далекоспоріднених мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематикою явища інтернаціоналізації, її трактування, причин виникнення інтернаціоналізмів та варіанти їх класифікації займалися І.К. Білодід, В.В. Дубічинський, О.А. Шаблій, М.П. Кочерган, Л.М. Сивак, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько та ін. Етимологічними характеристиками інтернаціональної лексики були ядром досліджень О.М. Боднар, О.К. Чаєнкової, Є.С. Пинтюк та ін. Вивченням елементів молодіжної субмови присвячені праці Л.О. Ставицької, С. А. Мартос, К.Л. Бондаренко,

Левченко Т.М. ін. Проте недостатньо уваги було приділено виокремленню пласту інтернаціональної лексики з-поміж запозичених елементів сучасної молодіжної субмови.

Постановка завдання. Тож, метою статті є визначення специфіки функціонування інтернаціональної лексики в молодіжній мові, етимологічні аспекти, адаптація інтернаціоналізмів та тематична класифікація інтернаціоналізмів у сучасній субмові молоді. Предметом дослідження є 95 триад інтернаціоналізмів сучасної молодіжної мови молодіжних форумів, соціальних мереж, сучасних блогів та подкастів. Для встановлення етимологічних джерел досліджуваних інтернаціоналізмів використано „Dictionnaire étymologique de la langue française” [13], „Etymological dictionary” [14] та „Етимологічний словник української мови” [3]. З метою визначення семантичних особливостей інтернаціональної лексики молодіжної субмови використано тлумачні словники англійської, французької й української мов, а саме: „Longman Dictionary of Contemporary English” [16], „Le petit Larousse” [15], „Академічний тлумачний словник сучасної української мови” [1].

Виклад основного матеріалу. Молодіжна субмова – це явище динамічне, ситуативне, з перманентно змінними складовими. Цей специфічний варіант національної мови відрізняється лексичною, граматичною та стилістичною структурою, є своєрідним „відображенням культури покоління, яке прагне виразити себе через мову, відштовхуючись від стандартів, притаманних старшому поколінню” [7, с. 45]. Ця мовна система включає як засоби вербальної комунікації, так і засоби невербальної комунікації, як-от: особливі інтонації і жести, які мають на меті доповнити спілкування.

Основними причинами виникнення молодіжних субмов є екстралінгвальні фактори, до прикладу: глобалізація, розвиток інформаційних технологій, вплив поп-культури і застосування у повсякденному житті соціальних медіа, а також інтралінгвальні фактори, які відображають потреби соціально-демографічної групи у переходному стані, що відображає процес становлення особистості [2]. Ці мовні чинники призвели до суттєвої зміни мовного коду сучасної молоді.

Молодіжна субмова є неоднорідною, варіюється залежно від регіону, соціального статусу, освітнього рівня і навіть залежить від інтересів певної групи [6, с. 67]. Крім того, молодіжна субмова характеризується швидкоплинністю, адже

терміни, які є популярними сьогодні, можуть втратити свою актуальність вже за кілька місяців. Наприклад, у 2000-х роках ввійшла у вжиток лексика, пов’язана з розвитком мобільного зв’язку, як-от: *mobile* (англ.) – *mobile* (фр.) – *мобілка* (укр.)”, а сьогодні внаслідок впливу соціальних мереж, молодь користується такими термінами як: *post* (англ.) – *post* (фр.) – *пост* (укр.) або *like* (англ.) – *like* (фр.) – *лайк* (укр.) [5, с. 126].

На думку Л.О. Ставицької молодіжна субмова складається з загальномолодіжного жаргону та спеціальних молодіжних жаргонів. Загальномолодіжний жаргон відображає мову певного покоління, і є динамічним швидкоплинним процесом [12, с. 56-57]. До спеціальних мовних жаргонів відносять жаргон школярів, студентський жаргон, жаргон неформальних молодіжних угруповань, армійський жаргон, а також частково професійні жаргони [2].

Молодіжна субмова виконує ряд лінгвосоціальних функцій. Основними є наступні фінкції: репрезентативна, комунікативна, експресивна й інноваційна. М.Ю. Руденко акцентує увагу на поліфункціональності молодіжної субмови і розрізняє: репрезентативну / ідентифікувальну / сигнальну, розпізнавальну, комунікативну, емоційно-експресивну, номінативну, конспіративну, світоглядну, корпоративну, функцію психологічного розвантаження та ін. [10, с. 87].

У сучасній українській мові спостерігається активний процес запозичення іншомовних слів, які потрапляють до мови різними шляхами. На думку О.В. Позднякова засоби масової інформації збагачують молодіжну лексику, використовують її оригінальність та емоційну зарядженість для покращення контакту з цільовою аудиторією [9, с. 18]. Слова іноземного походження легко входять у щоденне мовлення молоді, як-от: *stream* (англ.) – *stream* (фр.) – *стрім* (укр.). Крім того, застосування іноземних слів нерідко стає своєрідним методом самовираження або навіть способом виокремитись з-поміж інших.

Найчастіше інтернаціоналізми проникають в молодіжну субмову без змін, наприклад: *chat* (англ.) – *chat* (фр.) – *чат* (укр.), *blog* (англ.) – *blog* (фр.) – *блог* (укр.), *weekend* (англ.) – *weekend* (фр.) – *вікенд* (укр.), *piercing* (англ.) – *piercing* (фр.) – *пінсінг* (укр.), *gamer* (англ.) – *gamer* (фр.) – *геймер* (укр.). Варто зауважити наявність гібридних інтернаціоналізмів, які містять елементи іноземної мови та української, як-от: *prank* (англ.) – *prank* (фр.) – *пранкер* (укр.). В українській мові додався суфікс **-ер**, а також *zoom* (англ.) – *зомер*

(фр.) – *зазумити* (укр.), де додалися як префікс *-ити*, так і суфікс *за-*. На думку Л.Т. Назаревич і Г.Р. Мацюк запозичені терміни українізуються через особливості української мови, а саме: наявність розвиненої системи словотворчих моделей, значна кількість описових виразів, за допомогою яких передаються нові поняття своїми засобами [8, с.134].

Одним із найменш поширених способів передачі інтернаціональної лексики є калькування, тобто дослівний переклад термінів, як-от: *internet troll* (англ.) – *troll d'Internet* (фр.) – *інтернет троль* (укр.). Такі терміни поширюються багатьма мовами завдяки соцмережам і кіно [4, с. 235].

Моносемічні інтернаціоналізми сучасної молодіжної субмови складають 30 тріад (32%), як-от: фр. *blog*: „веб-сайт, на якому користувач веде особисту колонку або присвячений певній темі” [Larousse]; пор. з англ. *blog*: „веб-сторінка, що містить інформацію або думки конкретної особи або про певний предмет, до якої регулярно додається нова інформація” [Longman]; пор. з укр. *блог* „веб-сайт, основний зміст якого – записи, статті або інші форми даних, що регулярно додаються (характеризуються короткими записами тимчасового значення)” [АТСУМ], що свідчить про повну семантичну спільність досліджуваних інтернаціоналізмів, а також про необхідність заповнити мовну лакуну у мовах-реципієнтах.

Полісемічні інтернаціоналізми молодіжної субмови представлені 65 тріадами, що складає 68 % від загальної кількості досліджуваних елементів, до прикладу: фр. *bombe* „1) порожнистий снаряд, заряджений вибуховою або запальною речовиною і оснащений вогневим пристроєм; 2) будь-яка вибухівка, розміщена або запущена вручну: *бомбовий напад*; 3) *перен.* дивовижна новина, сенсаційна подія; 4) *синонім* аерозолі; 5) у Квебеку *синонім* чайника; 6) *розм.* особливо приваблива людина; 7) *верхова їзда* посиленний напівсферичний ковпачок, який водій носить як захист у разі падіння” [Larousse];

пор. з англ. *bomb* „1) зброя з матеріалу, який вибухне; 2) погане виконання/ подія / американська англійська неформальна п'єса, фільм, подія тощо, які не є успішними; 3) *розм.* дуже хороша або захоплююча особа” [Longman];

пор. з укр. *бомба* має меншу кількість лексико-семантичних варіантів: „1) розривний снаряд, начинений вибуховою речовиною; 2) *образно* подія або особа, яка вражає” [АТСУМ]. Проте даний приклад інтернаціональної лексики також свідчить про вживання полісемічних інтернаціо-

налізмів у перенесеному значенні, як бачимо у французькій мові інтернаціоналізм *bombe* послуговується перенесеним значенням „дивовижна новина, сенсаційна подія”, а також в розмовній мові фіксуємо „особливо приваблива людина”, в англійській мові спостерігається перенесене вживання *bomb* як „дуже хороша або захоплююча особа” і в українській мові маємо образне вживання інтернаціоналізму *бомба* „подія або особа, яка вражає”. Загальна кількість інтернаціоналізмів молодіжної субмови вжитих у перенесеному значенні складає 16 тріад (17%) від загальної кількості досліджуваних елементів.

Найбільша кількість інтернаціоналізмів молодіжної субмови бере свій початок з англійської мови (60 тріад – 63%), наприклад: фр. *cocktail* „1) напій, що складається з суміші лікерів, спиртів, сиропів і ароматичних речовин; 2) соціальний прийом з фуршетом; 3) суміш різних речей” [Larousse];

пор. з англ. *cocktail* „1) зображення коктейльного алкогольного напою з суміші різних напоїв; 2) коктейль з морепродуктів/креветок/омарів; 3) фруктовий коктейль; 4) суміш кількох речей, яка є небезпечною, неприємною, запутаною або захоплюючою” [Longman];

пор. з укр. *коктейль* „1) напій, що становить суміш коньяку, лікеру та вин, іноді з цукром, прянощами тощо; 2) напій, приготований із суміші молока з сиропом і морозивом, кави з морозивом і т. ін.” [АТСУМ].

Однак, слід зазначити, що в українську молодіжну субмову ввійшли інтернаціоналізми, які ще не мають фіксації в академічних словниках української мови, але присутні в інших електронних довідниках, як-от: фр. *crush* „1) фаворит, улюбленець; 2) слабкість, закоханість до когось” [Larousse];

пор. з англ. *crush* „1) натовп людей, який притиснувся так близько один до одного, що їм важко рухатися; 2) сильне почуття романтичної любові до когось, закоханість, яку молода людина відчуває до когось старшого або до того, кого вона погано знає; 3) *америк. англ.* неформальна людина, до якої ви відчуваєте романтичне кохання, але яку ви погано знаєте” [Longman];

пор. з укр. *краш* – термін відсутній в академічних джерелах, але найбільш прийнятним вважаємо переклад „уподоба, почуття приємності, закоханість, симпатія” [11]

Для 23 тріад (24%) проаналізованих інтернаціоналізмів генетичним джерелом є латина, наприклад: фр. *immigrant* (дієприкметник від

латинського *immigrare* – „входити, переселятися”) „іммігрант, той, хто іммігрує в чужу країну” [Larousse];

пор. з англ. *immigrant* „той, хто вїжджає в іншу країну, щоб жити там постійно” [Longman];

пор. з укр. *іммігрант* „чужоземець, що переїхав до якої-небудь країни на постійне проживання; переселенець” [АТСУМ].

Грецька мова була генетичним джерелом для 9 триад інтернаціоналізмів (9%), як-от: фр. *narcissisme* (від грец. *Narkissos*) „1) надмірна любов, доведена до образу себе; 2) психоанал. інвестування суб’єкта в себе” [Larousse];

пор. з англ. *narcissism* „стурбованість своєю зовнішністю чи здібностями або витрата надто багато часу на захоплення ними, використовується для демонстрації несхвалення” [Longman];

пор. з укр. *нарцисизм* „самозакоханість, самозамилювання // форма статевого збочення, за якого сексуальне задоволення досягається спогляданням власного оголеного тіла” [АТСУМ].

Наступна умовна підгрупа складає 2 триади – 2 % інтернаціоналізмів, для яких генетичним джерелом є германські мови, як-от: фр. *bagel* (від середньовісньонімецького *bouge* „кільце”) вживається зі значенням „кільцеподібний хлібець, з твердою крихтою” [Larousse];

пор. з англ. *bagel* „1) невеликий кільцеподібний вид хліба; 2) неформальний випадок, коли тенісист виграє всі шість партій у сеті, так що рахунок 6-0” [Longman];

пор. з укр. *багель* представлено з одним значенням „єврейська булочка з пшеничного борошна у формі колечка; заготовки з тіста перед випіканням, які варять в окропі” [АТСУМ].

1 триада (1%) інтернаціоналізмів виявлених у молодіжній субмові походить з італійської мови, наприклад: фр. *pilote* (від італійського „*pilota*”) „1) спеціаліст на замовлення держави, присутність якого на борту необхідна для спрямування судна в порти чи річки та з них; 2) особа, якій доручено маневрувати та експлуатувати літак або вертоліт; 3) людина, яка керує гоночним автомобілем; 4) людина, яка направляє когось у місці; 5) *літ.* особа, яка очолює групу, країну; 6) при застосуванні до назви відноситься до того, що служить експериментальною моделлю або прикладом: *клас пілота*; 7) водій, відповідальний за супровід іншого водія, який не знає лінії, по якій курсує його поїзд; 8) *синонім* лоцманського човна; 9) частина обертового інструменту, що передують різучим кромкам і використовується для забезпечення центрування інструменту” [Larousse];

пор. з англ. *pilot* „1) особа, яка керує управлінням літальним апаратом або космічним кораблем; 2) особа зі спеціальними знаннями певної області води, який найнятий для керівництва кораблями через неї; 3) пілотне дослідження/проект/схема тощо; 4) телевізійна програма, створена для того, щоб перевірити, чи подобається вона людям і чи варто її дивитися” [Longman];

пор. з укр. *пілот* послуговується одним лексико-семантичним варіантом „той, хто управляє літальним апаратом” [АТСУМ].

16 триад (16,8 %) полісемічних інтернаціоналізмів від загальної кількості досліджуваних елементів вживаються у перенесеному значенні і стосуються взаємозв’язку явищ та предметів, як у вищезгаданому прикладі: *citadel* (англ.) – *citadelle* (фр.) – *цитадель* (укр.) прослідковується ширша сфера вживання: „головний опорний пункт (центр) будь-якої організації; твердиня” в українській мові і перенесене значення „цитадель чогось” в англійській мові.

Дослідники молодіжної субмови Л.Т. Назаревич, Г.Р. Мацюк вказують на різні підходи до класифікації термінів молодіжної субмови: 1) *за середовищем використання* (студентський, шкільний, ресторанний, містечковий, спортивний, виборчий, кримінальний); 2) *за стилістичними ознаками* (звичайний, нейтральний, згрубілий); 3) *за спорідненістю інтересів людей* (комп’ютерний, автомобільний, музичний); 4) *за сферою використання* (предмети повсякденного вжитку, мовні кліше, явища культурної сфери) [8, с. 133], що вказує на використання особливого типу мовлення певним поколінням чи певною групою людей.

Оскільки молодіжна субмова демонструє нецілісність лексичної системи і з огляду на брак тематичних класифікацій, в ході дослідження виокремлено наступну тематичну класифікацію інтернаціоналізмів молодіжної субмови. За тематично-предметним розподілом інтернаціональна лексика умовно поділяється на такі групи для позначення:

1) стилів, як-от наукового: *ionization* (англ.) – *ionisation* (фр.) – іонізація (укр.), публіцистичного: *blogger* (англ.) – *blogueur* (фр.) – блогер (укр.), розмовно-побутового: *cringe* (англ.) – *cringe* (фр.) – крінж (укр.), музичного та мистецького: *playlist* (англ.) – *playliste* (фр.) – плейлист (укр.);

2) одягу та моди: *sweatshirt* (англ.) – *sweat-shirt* (фр.) – *світшот* (укр.);

3) напоїв та їжі: *burger* (англ.) – *burger* (фр.) – бургер (укр.);

4) явищ суспільного життя: *mobbing* (англ.) – *mobbing* (фр.) – мобінг (укр.);

5) сучасних технологій та видів комунікації: *hashtag* (англ.) – *hashtag* (фр.) – хештег (укр.)”;

6) професій, роду діяльності і соціального статусу: *dealer* (англ.) – *dealer* (фр.) – дилер (укр.)”;

7) емоцій та оціночних суджень: *chic* (англ.) – *chic* (фр.) – шик (укр.)”;

8) політичних явищ та термінів: *feminism* (англ.) – *féminisme* (фр.) – фемінізм (укр.).

Висновки. З огляду на проведений аналіз інтернаціональної лексики молодіжної субмови, можна зауважити швидке засвоєння інтернаціоналізмів у мовах-реципієнтах, які вживаються задля висловлення ідентичності, приналежності до певного соціального кола, полегшення неформального міжнародного спілкування. Інтернаціоналізми піддаються явищу адаптації до фонетичних та морфологічних норм мов-реципієнтів, що демонструє своєрідну мовну креативність молодіжного середовища. Тож, інтернаціоналізми в молодіжному мовленні є вагомим складовою мовної системи, що трансформується відповідно до соціокультурних реалій.

Внаслідок проведеного дослідження запропоновано тематичну класифікацію інтернаціональної лексики молодіжної субмови, що включає

такі групи: 1) стилі мовлення, 2) одягу та моди, 3) напоїв та їжі, 4) явищ суспільного життя, 5) сучасних технологій та видів комунікації, 6) професій, роду діяльності і соціального статусу, 7) емоцій та оціночних суджень, 8) політичних явищ та термінів.

Переважає більшість інтернаціоналізмів (60 тріад – 63% прикладів) в англійській, французькій і українській мовах походить з англійської мови. Для 23 тріад (24%) проаналізованих інтернаціоналізмів генетичним джерелом є латина. 9 тріад інтернаціоналізмів (9%) походять з грецької мови, 2 тріади (2 %) мають генетичним джерелом германські мови, 1 тріада (1%) – італійську мову.

Підсумовуючи, зазначимо, що дослідження інтернаціоналізмів молодіжної субмови англійської, французької і української мов сприяють оновленню лексичного складу мов внаслідок необхідності номінації нових видів сучасних технологій, професій чи занять, емоцій чи суджень, а також повсякденних реалій загалом. Більшість інтернаціоналізмів молодіжної субмови є полісемічними (68 %). Кількість моносемічних інтернаціоналізмів становить 32 % від загальної кількості досліджуваних елементів. Перспективними є дослідження інтернаціональної лексики як процесу гібридизації культур.

Список літератури:

1. АТСУМ: Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980): веб-сайт: URL: <http://sum.in.ua/>.
2. Врублевська Г.Й. Лінгвокреативні процеси формування молодіжного жаргону URL: <https://studentam.net.ua/content/view/8350/97/>
3. Етимологічний словник української мови. URL: <https://ukraineclub.net/etymologichnyii-slovnyk-ukraiinskoii-movy>
4. Клименко Н. Ф. Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному лексиконі: [монографія]. К.: Видавн. Дім Дмитра Бурого. 2008. 336 с.
5. Ковальчук Ю. Сленг як соціокультурний феномен. *Tavria Scientific Journal*. 2022. №3. С. 124–128.
6. Ладонько Л., Цілина Д. Молодіжні субкультури як важливий фактор соціалізації сучасної молоді. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 75. Том 2. С. 67.
7. Молодіжні субкультури 21 століття: особливості та вплив на особистість підлітків. Школяр. URL: <https://shkoliar.org.ua/stattya/molodizhni-subkultury-21-stolittya-osoblyvosti-ta-vplyv-na-osobystist-pidlitkiv/>
8. Назаревич Л. Т., Мацюк Г. Р. Молодіжний сленг: теоретичні аспекти і сфера використання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2022. № 53. Том 1. С. 132–135
9. Поздняков О. В. Номінативні процеси в сучасному німецькому молодіжному слензі (системно-квантитативне дослідження словників і періодичних видань): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. О. 2010. 20 с.
10. Руденко М. Ю. Особливості емоційно-експресивної функції молодіжної мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2021. № 47. Том 2. С. 86–90
11. Словотвір. 2025. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/crash>
12. Ставицька Л. О. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект. Українська мова. К. 2001. № 1. С. 55–68.
13. Dictionnaire étymologique de la langue française. Paris. Larousse. 1938. 884 p.
14. Etymological dictionary URL: <https://www.etymonline.com>.
15. Le petit Larousse illustré URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue>
16. Longman Dictionary of Contemporary English URL: <https://www.ldoceonline.com/>

Feniuk L. D. INTERNATIONAL VOCABULARY OF YOUTH SUBLANGUAGE

In the context of globalization, digitalization, and the unrestricted exchange of cultures, young people have become a direct reflection of a multilingual communicative space. Contemporary linguistic studies increasingly focus on foreign-origin vocabulary that spreads through social networks, mass media culture, and digital platforms. Among this vocabulary, a distinct place is occupied by internationalisms – words that are semantically and functionally similar, cross linguistic borders, and exist in at least three unrelated or distantly related languages.

This article focuses specifically on the study of internationalisms in youth sublanguage based on the material of English, French, and Ukrainian. The aim of the article is to define the specifics of how international vocabulary functions in youth language, to explore etymological aspects, the adaptation of internationalisms, and to offer a thematic classification of internationalisms in the modern youth sublanguage.

In the course of the study, the number of polysemic and monosemic internationalisms was determined, and a thematic classification of international vocabulary in youth sublanguage was outlined. It includes the following groups: 1) speech styles, 2) clothing and fashion, 3) drinks and food, 4) phenomena of social life, 5) modern technologies and types of communication, 6) professions, occupations, and social status, 7) emotions and evaluative judgments, 8) political phenomena and terms.

Etymological analysis revealed that the majority of internationalisms – 63% of the examples in English, French, and Ukrainian – originate from English. For 24% of the analyzed internationalisms, Latin was identified as the genetic source, Greek accounts for 9%, Germanic languages for 2%, and Italian for 1%.

Internationalisms in recipient languages are rapidly assimilated and easily adapted to the phonetic and morphological norms of those languages, which demonstrates a kind of linguistic creativity inherent in the youth environment.

Internationalisms in the youth sublanguage constitute a significant component of the language system, which is being transformed in accordance with sociocultural realities.

Keywords: *polysemic internationalisms, monosemic internationalisms, youth sublanguage, interlingual homonymy, etymology.*

Дата першого надходження статті до видання: 20.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Відомості про авторів

Агібалова Т. М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Антоненко В. І. – старший викладач кафедри романо-германських мов Національної академії Служби безпеки України

Антонова М. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету

Архипенко Л. М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології та історії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Бабиш Т. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри екології, охорони навколишнього середовища та здорового способу життя Центральноукраїнського національного технічного університету

Багірова П. – аспірантка Азербайджанського університету мов

Баньої В. Ф. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Бессараб О. В. – кандидат філологічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної діяльності та інноваційного розвитку, доцент кафедри слов’янської та романо-германської філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Бслова М. О. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Біляцька В. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладу електротехнічного факультету Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Богуславський С. С. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри німецької філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Боднарчук А. Р. – асистент кафедри лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Бойко Я. В. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології та перекладу Київського національного університету технологій та дизайну

Будай О. В. – старший викладач кафедри іноземних мов Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Бунечко А. М. – старший викладач мовного відділу Київського інституту Національної гвардії України

Вайда М. М. – аспірант кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка

Велика А. М. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри слов’янської і германської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка

Венжинович Н. Ф. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Виклюк А. О. – викладач кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету

Головащенко Ю. С. – кандидат філологічних наук, доцент, асистент кафедри лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Грицевич Ю. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та лінгводидактики Волинського національного університету імені Лесі Українки

Гришкова Р. О. – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри іноземних мов Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Грищенко О. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та філології ПЗВО “Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика”

Гульцьо О.-А. О. – аспірант, асистент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка»

Дем’янчук Ю. І. – кандидат економічних наук, асистент кафедри перекладознавства та контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка

Драпалюк К. І. – старший викладач кафедри мовної підготовки Одеського державного університету внутрішніх справ

Слагіна Н. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

Щенко Т. А. – докторка філологічних наук, професорка, професорка кафедри українознавства та філософії ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького»

Западинська І. Г. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету

Зимомря І. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Зинякова А. А. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології та міжкультурної комунікації Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Іваницька Н. Б. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету

Ільків А. В. – доктор філологічних наук, професор кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету

Косович О. В. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології та професійної комунікації Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Карачова Д. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Кінзерська В. Б. – магістрант кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Климко К. А. – викладач кафедри англійської мови та перекладу Дрогобицького державного педагогічного університету

Кобиліна Ю. М. – доктор філософії з публічного управління та адміністрування, старший викладач кафедри слов'янської та романо-германської філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Козачишина О. Л. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови та методики її навчання Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Коккіна Л. Р. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри французької філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Колоїз Ж. В. – доктор філологічних наук, професор, викладач вищої категорії Рівненського кооперативного економіко-правового фахового коледжу

Криницька О. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету

Кульбабська О. В. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Куценко Ж. Л. – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та іноземних мов Харківського технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Лещенко А. В. – викладач кафедри філології та військового перекладу Київського інституту Національної гвардії України

Майстренко Л. В. – кандидат філологічних наук кафедри англійської філології та перекладу Національного університету «Одеська політехніка»

Маммаджафарова М. І. – аспірантка, Азербайджанський університет мов

Маммадова А. Р. – викладач Азербайджанського університету мов

Маммадова Ш. А. – кандидат філологічних наук, Азербайджанський державний педагогічний університет

Марінашвілі М. Д. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри французької філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Межов О. Г. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та лінгводидактики Волинського національного університету імені Лесі Українки

Мішанчук М. В. – здобувач ступеня магістра факультету іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Мовчан Б. В. – кандидат філологічних наук, асистент кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Мойсієнко А. К. – доктор філологічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Мустафаєва Н. К. – аспірантка, Азербайджанський університет мов

Нідзельська Ю. М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка

Песоцька Д. Л. – кандидат філософських наук, доцент кафедри романо-германської філології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Писарська Н. В. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Пренько Я. О. – аспірантка кафедри української мови імені професора Л. А. Лисиченко Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Савчин Н. Б. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філології та перекладу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Сардарова І. Н. – кандидат філологічних наук, доцент, Азербайджанський університет мов

Свідер І. А. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Скиба О. М. – старший викладач кафедри філології та військового перекладу Київського інституту Національної гвардії України

Сливка Л. З. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови та перекладу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Содель О. С. – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської філології Національного університету біоресурсів і природокористування України

Станко Д. В. – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри англійської філології ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Старчик О. О. – викладач кафедри мовної підготовки Одеського державного університету внутрішніх справ

Строченко Л. В. – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія»

Сус Р. В. – викладач кафедри англійської мови та перекладу Дрогобицького державного педагогічного університету

Тараненко А. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти Комунального закладу вищої освіти “Дніпровська академія неперервної освіти” Дніпропетровської обласної ради

Терещенко Л. В. – старший викладач кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету

Тимкова В. А. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології та перекладу Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету

Тиховська О. М. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Федчишин Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

Фенюк Л. Д. – асистент кафедри французької філології та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Фрасинюк Н. І. – кандидат філологічних наук, доцент, старший викладач кафедри англійської мови Кам'янець-Подільського національного університету

Фрумкіна А. Л. – доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри германських та східних мов і перекладу Міжнародного університету

Черненко О. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології Київського національного лінгвістичного університету

Чернищук Ю. І. – старший викладач кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету

Чирвоний О. С. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Чистяк Д. О. – професор кафедри романської філології Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Шабат-Савка С. Т. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Шатілова Н. О. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Шкворченко-Осадца Н. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов Міжнародного університету

Штогрин М. В. – кандидат філологічних наук, доцент Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Юр'єва Ж. А. – викладач кафедри практики англійського усного і писемного мовлення Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Яблочнікова В. О. – магістр, старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету

Яценко Г. В. – асистент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету

НОТАТКИ

Науковий журнал

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Журналістика

Том 37 (76) № 1 2026

Частина 1

Коректура • *І. Чудеснова*

Комп'ютерна верстка • *Н. Фесенко*

Адреса редакції:

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

м. Київ, вул. Джона Маккейна, 33

Електронна пошта: editor@philol.vernadskyjournals.in.ua

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 49,22. Ум. друк. арк. 52,78.

Зам. № 0426/287. Наклад 150 прим.

Дата розміщення онлайн: 24.04.2026. Дата друку: 01.05.2026

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.